ב״ה

אין ליכט פון תורה

ספר

מדרש תנחומא

סדר ויקרא

אידיש

437

הוצאת אמונה
ברוקלין נוא יארק,
שנת תשמ״ו לפ״ק

ספר
מדרש תנחומא
על התורה
סדר ויקרא

עם שני ביאורים אהובים וברורים
שמם

עץ יוסף וענף יוסף

וראה זה חדש
ביאור אשכנזי

מיר האבען דעם ספר איבערגעזעצט אויף עברי טייטש, כדי מזכה צו זיין די וואס איז זיי שווער צו פארשטיין לשון הקודש. נדפס לראשונה בווארשא בשנת תדמ״ד

❖

הוצאת אמונה
ברוקלין נוא יארק, שנת תשמ״ו לפ״ק

תורת תנחומא

ספר

ויקרא

עם שני באורים אהובים וברורים

שמם

עץ יוסף וענף יוסף.

וראה זה דבר חדש

באור אשכנזי

מיר האָבען דעם ספר איבערגעזעצט אויף עברי טייטש, כדי מזכה צו זיין די זואס איז זיי שווער צו פֿארשטיין לשון הקודש.

נדפס לראשונה בווארשא בשנת תרמ"ד

ועכשיו יוצא לאור בהוצאה מהודרת על ידי

הרב אשר אנשיל קרויז

מק"ק ראצפערט

אבדק"ק בוענאָם איירעם, ארגענטינא

כעת חונה פה ברוקלין יצ"ו

נדפס בשמירת שבת קודש

הוצאת מעיין התורה

וויליאמסבורג תשכ"ג

שנת „מדרש ילמדינו ורבי תנחומא" לפ"ק

ראה כי חדש הוא

(א) **ויקרא** אל משה. וש"ה ברכו ה' מלאביו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו (תפלים קג) ברכו ה' מלאביו אלו משה ואהרן שנקראו מלאכים שנא' (מלאכי ב) וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים. וכה"א ויהיו מלעיבים במלאכי אלהים (ד"ה ל ו) רב הונא הני בשם ר' אחא אומר אלו ישראל שהוא אומר גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו שהקדימו עשיה לשמיעה. ר' יצחק נפחא אומר אלו שומרי שביעית. ולמה נקרא שמם גבורי כח רואה ששדהו מופקרת ואילנותיו מופקרים והסיגים מפורצים ורואה פירותיו נאכלים וכובש את יצרו ואינו מדבר. ושנו רבותינו איזהו גבור הכובש את יצרו. ר' תנחום בר חנילאי אומר מי גבורי כח זה משה שאין גבור כמותו שישראל עומדים לפני הר סיני ולא יכלו לשמוע את קול הדבור שנא' (דברים ה) אם יוספים אנחנו לשמוע את קול ה' אלהינו עוד ומתנו. ומשה לא ניזוק. ללמדך שגדולים הצדיקים יותר ממלאכי השרת שמלאכי השרת אינן יכולין לשמוע קולו שנא' (יחזקאל ג) וה' נתן קולו לפני חילו אלא עומדין ונבהלין. והצדיקים יכולין לשמוע קולו שנא' וה' נתן קולו לפני חילו כי רב מאד מחנהו אלו המלאכים שנא' (בראשית לב) מחנה אלהים זה וכה"א אלף אלפין ישמשוניה (דניאל ז) ומי קשה מהם הצדיקים שנא' (יחזקאל ג) כי עצום עושה דברו זה צדיק שעושה רצון יוצרו ואיזהו זה משה שאמר לו הקב"ה עשה לי משכן ועמד ונזדרז ועשה משכן והיה עומד מבחוץ שהיה מתירא לבא אל אהל מועד שנ' (שמות מ) ולא יכול משה לבא אל אהל מועד. אמר הקב"ה אינו דין שמשה שעשה את המשכן יהא עומד מבחוץ ואני מבפנים אלא הריני קורא אותו שיכנס לפיכך כת"ב ויקרא אל משה. הוי קשה כחן של צדיקים שיכולין לשמוע קולו. וכן בשמואל כתיב ויבא ה' ויתיצב ויקרא כפעם בפעם שמואל שמואל ויאמר שמואל דבר כי שומע עבדך (שמואל א ג) לפיכך אמר דוד גבורי כח עושי דברו. וא"ת כשהיה מדבר עם משה בקול נמוך היה מדבר לפיכך היה יכול משה לשמוע לא היה מדבר אלא בקול מתן תורה ששמעו ישראל ומתו בדבור ראשון שנא' (דברים ה) אם יוספי' אנחנו וגו' וכה"א נפשי יצאה בדברו (שיר ה). ומנין שבקול מתן תורה היה מדבר שכן הוא אומר קול ה' בכח (תהלים כט) וכה"א ובבא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע את הקול מדבר אליו הקול שהיה שומע במתן תורה שנא' (שם) קול ה' שובר ארזים. ובו היה

עין יוסף — מדבר

(ו) **וישלח** מלאך ויוציאנו ממצרי'. ומכיוש כתיב ולקחתי ס' אנשי מלחמה וכי מלאך ס' כיוצ וכלם משה כיוצ' אלא מלאכים נקראי' מלחמים: [רבינו בחיי ס"ת ר"פ תמורה]. וכ"ה בתרגום [תלמוד ירושלמי]. ונקראו מלחמים על שם שמלחמי כנסת ישראל בהן ג"כ שקראן [שם מקדושין עשרה בשמועה כדתני' בכתרת פ"ע. וקרחם ג"כ נגידו כח לכולות על קומי כדבר שעשו וגד בכתרת לנקבי דבר עד לא ישמעו: [שם סומה' בשביעית]. ונקראו מלחמים כדתני' בזוכר פרשת לך לך וז"ל ד"ת נכנסו כ' מלחמי למען תירון לדיקים דתניא דתירון מסוכים קמי קב"ה כמלחמי שיהא נגזן דתירון גבורי כח דמתגברי על יצריהון כנגבר סיח דמתגבר על כנחום עבל"ל. והן לך מתגבר על יצרו כשומרי שביעית שרואה שבדהו מופקר לכל רואה ומוסק. וכנכסי מכויש ות"ת מיטו מדבר בשומרי שביעית שהמר למען עיטי דבר ונאמר לכן וסס דבר שמעו. מס דבר שמ' נכון כשומרי שביעית שכתוב מדבר: [מי גמורי כח שמשה כ']. וכן דכתיב גבורי כח נכון רגלים. על זה מכויש כמדבש נקמן וכן בשמואל כתיב ויכה ובו' כי ולפי זה מתק גבורי כח על משה ושמואל שכתן גדול ג"כ שקראן כ' וסיב יכול לשמוע כדבור (יש"ם): [שמה"ש מיון יכולין לשמוע קולו מה' עומדין ונכהלין ולדיקים יכולין לשמוע קולו שנא' וה' נתן קולו לפני מיטו כי לב מחד מהמה]. כל"ל: [ולא יכול משה לשמוע מה' מאחר שכתוב ויקרא אל משה]. כי שכן עליו כענן. ותס כיוצ כולם כיוצ בת בתוך כענן כמו שעלה לרקיע תוך כענן כדכתיב סוף סדר משפטי' מלה שניהם ניתך כלה רשות מלחר שכשכיוצ שם כי כענן שם. לפיכך כתיב ויקרא אל משה. לכודיע שלא כלך כמלמו (ז"ל): [שכש"ם קול כ']. ללמד לומר משה מ' מהל מועד לדבר אתו וישמע את הקול. ופי' סקונ'

וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה דָּם וָאוּט דָּר פְּכוּק בְּרִכִּי יְהוָה לוּיְבָּט נָאט זַיְנֶי מַלְאָכִים דָּם שׁ־יוּנְט מֶעַן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זַיִי וְוֶעֶרִין גְּרוּפֶּן מַלְאָכִים. רַב הוּנָא וָאוּט דָּם מִיוְנְט מֶעַן דִי יוּדִין זְעַנֶן גְּנַלְעֶבֶן צוּ מַלְאָכִים. אַזוֹ וִוי מַלְיְאָכִים זָאגֶן מִיר וְוֶעלִין טָאן וָוָם מִיר וְוֶעלִין הָעֶרִין אַזוֹ דִיא יוּדֶן הָאבֶּן גָּזָאגְט־נֶעשָׂה וְנִשְׁמַע מִיר וְוֶעלִין טָאן אַלְץ וָוָם מִיר וְוֶעלִין הָעֶרִין. נְבוּרֵי כח כְיוּנְט מֶעַן דִי יוּדִין וָוָם הִיטִין שְׁבִיעִית דָּעם זִיבֶּעטֶן וָאר דִיא הַיְיכֶּן שְׁטַארְק מִט כּחַ. וָארוּם עָר זָעְט זַיין פֶּעלְד אוּנ דִיא בֵּייכֶר זָענֶן הֶפֶקר. אוּנ דִיא פְּאַרְקַאנְעס זָענֶן צוּ בְּרָאבֶן אוּנ דִי פֵּרוֹת זָענֶן הֶפֶקר וָוער עָם וויל עֶסְט אוּנ עָר שְׁוויְיגְט אוּנ שְׁטַארְקְט זִיךְ אוֹף דָּעם יֵצֶר הָרָע. דִי חֲכָמִים זָאגֶן דָּר הַיְיכְט שְׁטַארְק דָּר וָום שְׁטַארְקְט זִיךְ אוֹף דָּעם יֵצֶר הָרָע. רַבִּי תַּנְחוּם וָאוּט גְּבוּרֵי כחַ מִיוְנְט דָּר פְּכוּק מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָר אִיז דָּר שְׁטַארְקְסְטֶר פּוּן דִיא יוּדֶן. אַלֶּע יוּדֶן זָענֶן גְּשְׁטַאנֶן פָּאר דָּעם בֵּארְג סִינַי אוּנ הָאבֶּן נִיט גְּקֶאנְט הָעֶרֶן פּוּן נָאט דִיא צָעהֶן גְּבָאט אוּנ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הָט גְּהֶערְט אוּנ עָם הָט אִים נִיט גְּעֶשָׂאט. פּוּן דֶּעסֶן אִיז אֶפּ גֶלֶעריְנְט אַז דִי צַדִּיקִים זָענֶן נָרְעָר פֶּר דִיא מַלְאָכִים. דִי מַלְאָכִים קֶאנֶן נִיט הֶערֶן דָּם קוֹל פּוּן נָאט אוּנ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הָט גְּהֶערְט. דָּם מִיוְנְט דָּר פְּכוּק כִּי צְוִוי מֹשֶׁה דִּבְרוּ דָּר אִיז שְׁטַארְק וָום טוּט נָאטְס רַייד דָּם מִיוְנְט מֶעַן מֹשֶׁה רַבֵּינוּ. נָאט הָט אִים גְּוָאגְט מֶאךְ מִיר מִשְׁכָּן הָט מֹשֶׁה גְּטָאטְ דָּעם מִשְׁכָּן. אִיז מֹשֶׁה נִשְׁטַאנֶן אִין דְּרוּסֶן אוּנ הָט מוֹרֶא גְּהָאט אַרַיין גַיין אִין מִשְׁכָּן. הָט נָאט נָוָאגְט עָם אִיז נִיט גְּלַייךְ מֹשֶׁה נָאךְ שְׁטַיין אִין דְּרוּסֶן וָום עֶר הָט אִים גְּטָאטְ אוֹיךְ וְועל אִים רוּפֶן עֶר נָאךְ אַרַיין גַיין דְּרוּם שְׁטַייט וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה נָאט הט נְרוּפֶן צוּ מֹשֶׁה פּוּן דֶּאנֶן אִיז גְּלֶעריְנְט אַז דָּר כּחַ פּוּן צַדִּיקִים אִיז גְּרֶעסֶר פּוּן דִיא מַלְאָכִים.

מדבר על כל דבור ודבור ועל כל אמירה וצווי . שמא תאמר שנשמע הקול לישראל מבחוץ . ת"ל וישמע את הקול הוא היה שומע בלבד . וכי מאחר שבקול גבוה היה מדבר למה לא היו שומעים . לפי שגזר הקב"ה על הדבור שיצא והלך אצל משה ועשה לו הקב"ה שביל שבו יוצא הקול עד שיגיע למשה ולא נשמע לכאן ולכאן שנא' (שיר ה) לעשות לרוח משקל שכל דבור ודבור שיוצא מפי הקב"ה הכל במשקל . וכה"א (שם) ודרך לחזיז קולות שעשה לו הקב"ה דרך לאותו הקול שילך אצל משה בלבד שנא' ויקרא אל משה וידבר ה' אליו . אליו היה נשמע ולא לאחר . לכך נאמר גבורי כח עושי דברו . ויקרא אל משה זש"ה כי טוב אמר לך עלה הנה מהשפילך לפני נדיב (משלי כה) ר' הנחום אומר רחק מן מקומך שנים ושלשה מושבות שיאמרו לך עלה ואל העלה שלא יאמרו לך רד . ר' תנחומא אומר יש זהב ורב פנינים וכלי יקר שפתי דעת (משלי כ) מהלא אימר דעת חכרת מאי קנית . דעת קנית מאי חסרת . אף משה לא עלה עד שקראו הקב"ה שנא' ויקרא אל משה :

(ב) **ויקרא** אל משה ילמדנו רבינו העובר לפני התיב' וטע' ולא הזכיר ברכת המיני' מנין שמחזירין אותו . כך שנו רבותינו העובר לפני התיבה וטעה בכל ברכות כלן אין מחזירין אותו . מעה בברכת המינים מהזירין אותו . ואומרה בע"כ ומפני מה מחזירין אותו חיישי' שמא מין הוא שאם יהא בו צד מינות קלל עצמו ועונין הקהל אמן . וכן מי שלא אמר בונה ירושלים מחזירין אותו חיישינן שמא כותי הוא . א"ר אבי גר שקבל עליו כל התורה כולה חוץ מדבר אחר אין מקבלין אותו . ולא עוד אלא אפילו דקדוק אחד מן התורה או מדברי סופרים . א"ר יהודה בר שלום אתה מוצא מ"ח פעמים הזהיר הקב"ה בתורה על הגרים. וכנגדן הזהיר על ע"ג . אמר הקב"ה דיו שהניח ע"ג ובא אצלכם אני מזהירך שתאהבהו שאני אוהבו שנא' (דברים י) ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה וגו' :

(ג) **ויקרא** אל משה . זש"ה גאות אדם תשפילנו ושפל רוח יתמוך כבוד (משלי כט) כל מי שרודף

עין יוסף

אחר

קול ה' בכח וגו' קל ה' שומע בכחן תורה שנא' אם קול ה' בכח וגו' קל ה' שומעין דבדעה סני לחדש . תנא דבי חזקיה : [רחק מן מקומך בניש ובעכב מובב ת כו'] . דייק מעכבין כי טוב תאמר כי' בלרוך נכרחיך בניש הו אנשב מיסבות דוקא . דלי בחדך יקבב בעב ק מה זה בחמר כי טוב תמר לך עלה דמשמע דוחלי יחמרו לו עלה . ובמה ימיחו בב ולא יחמרו לו עלה . וכי טוב בלא טוב אלא יחמרו לו כך הד משלחמרו כך הד . תמ"כ ג"ל [ירמ' ל] . מתלב למעלה אלא יחמרו כך הד :[מתני' תמר כו'] . כולהך סוברת המבב מסוב דבמקרא לא שמעין מלא דדעתו

טעה בברכת המינים מהזירין אותו . ע' בירושלמי ברכות סוף פרק ה' . ובטור וב"י סי' קי"ו בח"ת : [שמע כותי סוג] . סי' לפי שהכותים נמו מ"ד בהר גריזים ושם היו זובחים קרבנות כמ"ש בס' יוסיפון . ולפיכך חיוס מהפלניס על בניו כבית ויהוסלים :

שמוע

נָאט הָט גרוּפֶּן מֹשֶׁה כִּיט דֶעם גְּזוּמֶן קוֹל פּוּן כַּתַּ֫ הוֹרָה . פּוּן דֶעסְט וָועֶנֶן הָט נָאר מֹשֶׁה גיהֶערְט דָם קוֹל אוּנ אַלֶּי יוּדִין הָאבֶּן נִיט גֶהֶערְט דָאס קוֹל . נָאט הָט גוֹר גֶווֹען אוֹף דֶעם דִיבּוּר עֶר זָאל גַיין גְלַייךְ צוּ מֹשֶׁה . מֶען זָאל נִיט הָערִן אִין דִי זַייטֶן אוּנ נִיט זַייטֶר נָאר עֶר זָאל גַיין צוּ דִיא אוֹנְרִין פּוּן מֹשֶׁה. דָם מִיטֶן דָר פְּסוּק כִּי טוֹב אֲמִיר לְךָ עֲלֵה הֵנָּה בְּעֶסֶר פַּאר אֲמֶעִנְטֶשֶׁן עֶר זָאל זִךְ וָועֲצִין מִיט פִּיר שְׁטַאפֶּלְן נִידֶעֶרִיג מֶען זָאל אִים הַיסֶן אַרוֹף גַיין אֵיידֶר עֶר זָאל זִךְ וָועֲצִין אוֹבִין מֶען זָאל אִים הַיסֶן אַרָאפּ גַיין . מֹשֶׁה רַבֵּינוּ אִיז גְעשְׁטַאנֶן אִין דְרוֹסְן הָט אִים נָאט גְרוּפֶּן גַייא אֲרַיין צוּ כִיר . רַבִּי תַּנְחוּמָא זָאגְט דָעם פָּסוּק יֵשׁ זָהָב וְרַב פְּנִינִים וּכְלִי יְקַר שִׂפְתֵי דַעַת זָאלְד אוּנ דִיסִינְטֶן אוּנ אַלֶּי מַיְינֶרֶי זָאגֶן אִיז דָר וָואס הָט פַּר שְׁטַאנְד . דִיא וָועלְט זָאגְט אַמֶּעלְד הָאסְטוּ נִיט קֶיין שֶׂכֶל הָאסְטוּ נָאר נִיט . הָאסְטוּ שֶׂכֶל הָאסְטוּ אַלֶּין . מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הָט נָהַאט עֶסֶכֶל אִיז עֶר אַלֶּיין נִיט אַרַיין בִּיז נָאט הָט אִים גְרוּפֶּן . וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה . דִי תַּלְמִידִים פּוּן רַבִּי תַּנְחוּמָא הָאבֶּן אִים גִפְרָעגְט אַז דָר חֶזֶן הָאט אַטָּעוֹת נָהַאט אוּנ הָט נִיט גָזָאגְט דִיא הָרָבָּה וְהַכַּלְשִׁינִים צוּ דַארְף כְּעֶן אִים אוּם קֶערְן עֶר זָאל דַוֶּקָא זָאגֶן . הָאט עֶר זַייא גָזָאגְט אַז דָר חֶזֶן פַּאר גָעסְט אַבֶּרֶכָה אִין שְׁכוּנָה עֲשָׂרָה קֶערְט מֶען אִים נִיט צוּ רִיק . נָאר אַז עֶר הָט נִיט גָזָאגְט דִיא בְּרָכָה וְהַכַּלְשִׁינִים קֶערְט מֶען אִים אוּם צוּא רִיק . עֶר מוּז דַוֶּקָא זָאגֶן וָוארוּם טָאמֶער אִיז עֶר אַלֶּיין אֵיין אֶפִּיקוֹרוֹס וְויל עֶר זִךְ נִיט שְׁעֲמֶן . דִי בְּרָכָה וְהַכַּלְשִׁינִים אִיז פַּר אֶפִּיקוֹרְסִים זַיי זָאלֶן פַּר לָעגְד וָועֶרֶן. אוּנ אַז עֶר הָט נִיט גָזָאגְט דִי בְּרָכָה וְלִירוּשָׁלַיִם עִירְךָ כְּמוֹ עֶר אוֹךְ זָאגֶן וָוארוּם טָאמֶר אִיז עֶר פּוּן דִי וָוס גְלַייבֶּן נִיט אַז יְרוּשָׁלַיִם וְועֶט גְבוּעֶט וְועֶרֶן . הָט רַב אַסִי גָזָאגְט אֲפִילּוּ אַגֶּר וָוס וְויל אַלָּעס פּוּן דָר תּוֹרָה כְּקַבֵּל זַיי נָאר אַייגֶם פּוּן דָר תּוֹרָה וְויל עֶר נִיט אָן נֶעמֶן . נֶעמֶט מֶען אִים נִיט צוּ צוּם כְּלָל יִשְׂרָאֵל . אוּנ נָאךְ בֵּיי אֲפִילּוּ אַזָּאךְ וָואס דִיא הָאבֶּן כְּתַקֵּן גְוֶוען גְפֶּעלְט אִים נִיט נֶעמֶט מֶען אִים אַיךְ נִיט צוּ . הָט רַבִּי יְהוּדָה בֶּן שָׁלוֹם גָזָאגְט אַבָּט אוּנ פֶּערְצִיג כָּאל הָט דִיא תּוֹרָה מְזַהֵר גְוֶוען מֶען זָאל הָאלְטֶן עֶרְלִיךְ אַגֶר . נָאט זָאגְט גִינִיג פַּאר אִים עֶר הָט אֲוֶועק גְלָאזְט דִיא דִינְסְט פּוּן זַייגֶן עֶלְטֶרְן אוּנ אִיז גְקוֹמֶן צוּ כִיר דְרוֹם דַארְפְּט אִיר אִים לִיב הָאבֶּן אַז וִוי אִיךְ הָאב אִים לִיב נִקְרָא אֶל מֹשֶׁה דָם זָאגְט דָר פְּסוּק נִשְׁבַּע אֲדֹנָי לִי כִּי תִכְרַע כָּל בֶּרֶךְ תִּשָּׁבַע כָּאטֶן . דָר וָוס זָאגְט

נאה

אחר שררה שררה בורחת ממנו . וכל מי שבורח משררה שררה רודפת אחריו . שאול ברח מן השררה בשעה שבא למלוך שנא' (שמואל ו י) וישאלו עוד בה' הבא עוד הלום איש • ויאמר ה' הנה הוא נחבא אל הכלים . מהו אל הכלים בשאמרו לו דבר המלוכה אמר להם איני ראוי למלכות אלא שאלו באורים ותומים אם אני ראוי ואם לאו הניחו אותי . מיד וישאלו עוד בה'. מיד החביא את עצמו עד שישאלו באורים ותומים ויאמר ה' הנה הוא נחבא אל הכלים . וכן שנו רבותינו הכלים אלו אורים ותומים . והבורח מן השררה רודפת אחריו שנא' (שם) הראיתם אשר בחר בו ה' כי אין כמוהו בכל העם הזה . ואבימלך בן ירובעל רדף אחר השררה והשררה ברחה ממנו (שופטים ט) וילך אבימלך בן ירובעל שכמה אל אחי אמו וגו' והרגם כלם על אבן אחת ומלך על בעלי שכם . ולבסוף וישלח אלהים רוח רעה בין בעלי שכם ובין אבימלך והרגה אותו אשה . ומשה ברח מן השררה . בשעה שא"ל הקב"ה (שמות ג) ועתה לך ואשלחך אל פרעה . ויאמר בי אדוני שלח נא ביד תשלח . א"ר לוי ז' ימים היה הקב"ה מפתה למשה בסנה לשלחו. והוא משיבו שלח נא ביד תשלח שנא' (שם) ויאמר משה אל ה' בי אדני לא איש דברים אנכי גם מתמול וגו' . א"ל הקב"ה חייך שסופך לילך . כיון שהלך ואמר (שם ט) כה אמר ה' אלהי העברים שלח את עמי ויעבדוני . אמר אותו רשע מי ה' (שם ה) התחיל משה אומר אני כבר עשיתי שליחותי הלך וישב לו . א"ל הקב"ה ישבת לך בא דבר אל פרעה מלך מצרים . וכן על כל דבור ודבור לך אל פרעה השכם בבקר והתיצב לפני פרעה . ללמדך שהיה בורח מן השררה . לסוף הוציאם טמצרים וקרע להם את הים והביאם אל המדבר והוריד להם את המן והעלה להם את הבאר והגיז להם את השליו ועשה את המשכן ואמר מכאן ואילך מה יש לי לעשות . עמד וישב . א"ל הקב"ה חייך יש לי מלאכה גדולה מכל מה שעשית יש לך ללמד לישראל טומאה וטהרה להזהירן היאך יהיו מקריבין בני קרבן לפני שנא' ויקרא אל משה דבר אל בני ישראל אדם כי יקריב מכם קרבן. משה ברח מן השררה ורדפה אחריו לקיים מה שנא' (משלי כט) נאות אדם תשפילנו ושפל רוח יתמוך כבוד זה משה שנא' בו (תהלים ח) ותחסרהו מעט מאלהים וכבוד והדר תעטרהו . ויקרא אל

עין יוסף — משה

(ג) שאול ברח מן השררה . בשעה שבא למלוך . למשוחי אחל כג וגו' ויאמר ס' הנה הוא נחבא אל הכלים ומנו רבותינו אלו תומים . ולמה למד לויקי זה משום שאם כשפגעו נתבע בתיב הכלים שהיו שם מהכלים . סוף נתבע בכלים . תומר אל הכלים מוכיח שהשונה נתבע הוא עד שיהיה עם שיוכיחו בכלים שם אחיהם ותומים שאל בכלים תלוי הדבר לפנינו (כלי יקר) : [הוא נוטה מהשררה והבורח ממנה רודפת אחריו משום דתלי"ל למה כילדך נאחל עוד כמ' שכתב כן] וייתר מזה משום דתלי"ל למה כילדך נאחל עוד כמ' שכתב כאן כי ה' בחר בו מן כל העם [ועוד ע"פ סג. לך הוא סוף הוא ולא זולתי . תע"ב שהיתה מעבכה מאחוז בהרה מ שהרה ולא רלה ליכנס בה תע"פ שהיה שפל עיניו כגדול עד שאמרו בתורים ותומים (כלי יקר) : [והם לא הגיעו אותי. מיד החביא את עצמו עד שאמרו בתורים ותומים שנא' וישאלו עוד

סיומו

נָאָךְ עֶר וויל גְרוֹסְקֶוויט טוּט דָם אַנְטְלוֹפִין פּוּן אִים . אוּ דֶר וָם אַנְטְלוֹפִין פּוּן גְרוֹסְקֶוויט בְּאלוּמְט עֶר דָם . שָׁאוּל הַמֶּלֶךְ אִי אַנְטְלָאפֶן פּוּן דֶר מְלוּכָה הָט עֶר זִיךְ בַּהַאלְטֶן בְּשַׁעַת מֶעַן הָט אִים גְנָאגְט דוּא בִּיסְט רָאוּי צוּ זַיין אַמֶּלֶךְ הָט עֶר גְנָאגְט פְּרַעגְט בַּיי דִי אוּרִים וְתוּמִים אוּב אִךְ בִּין רָאוּי צוּ נִיט . הָט נָאט גְנָאגְט עֶר אִיז רָאוּי . עֶם אִיז נִיט דָא צְווִישֶׁן אַלַי יוּדֶן אֲוֹנֶר וְוִיא עֶר אִיז . טִיר גְפֶּינֶן אַז דִי מְלוּכָה הָט אִים נָאךְ גְנָאגְט . אֲבֵימֶלֶךְ דֶר זוֹן פּוּן גִדְעוֹן הָט גְנָאלְפְט דִיא מְלוּכָה הָט עֶר אוֹם גְהַרְגְיט אַלַי זַיינֶי בְּרִודֶּר אוּג הָט גְקְוִינְגט אוֹף דֶר שְׁטָאט שְׁכֶם . דֶר נָאךְ אִיז גְנוּאהְרִין אֲקְרִיג צְוִישֶׁן אִים אוּג צְווִישֶׁן דִי מֶעֲנְטְשֶׁן פּוּן שְׁכֶם אוּג אַיין אִשָּׁה הָט אִים גְהַארְגְיט . כֹּשֶׁה רַבִּינוּ אִיז אַנְטְלָאפֶן פּוּן הַארְגְשָׁאפְט נָאט הָט אִים גְנוּאלְט שִׁיקֶן צוּ פַּרְעה הָט עֶר גְנָאגְט אִיךְ בֶּגֶט דִךְ נָאט שִׁיק מִיט אַנְדֶרִין אִךְ בִּין נִיט רָאוּי דֶר צוּ . הָט רַבִּי לֵוִי גְנָאגְט זִיבֶן טָאג הָט נָאט גְבֶּעטֶן כֹּשֶׁה עֶר זָאל גַיין אוּג עֶר הָט גְנָאגְט וָועֵר בִּין אִיךְ אַז אִיךְ זָאל גַיין . אִיךְ קָאן נִיט רַיידֶן . הָט נָאט גְנָאגְט אִיךְ שְׁוָוער אַז הוּא מוּסְט גַיין אִיז עֶר נַאנְגֶן צוּ פַּרְעה אוּג הָט אִים גְנָאגְט נָאט גְנָאגְט לָאז אַרוֹס דִיא יוּדֶן . הָט פַּרְעה גְנָאגְט וָועֵר אִיז נָאט אִיךְ זָאל אִים הֶעֲרִין אִיז מֹשֶׁה אַוֶּעק גַנַאנְגֶן אוּג הָט זִיךְ גְעֶעצְט אִין דֶר חַיים . הָט נָאט אִים גְנָאגְט וָם זִיצְטוּ גַיי וַייטֶר רָעד צוּ פַּרְעה . אוּג אַז אַלַי הָט נָאט גְכּוּזְט זָאגֶן כֹּשֶׁה גַיי . וָאהְרוֹן כֹּשֶׁה אִיז אַנְטְלָאפֶן פּוּן גְרוֹסְקֶוויט . לְכוֹף הָט עֶר דִי יוּדֶן אַרוֹס גְנוּמֶן פּוּן מִצְרַיִם . אוּג הָט גְשְׁפָּאלְטֶן דָעם יַם . אוּג הָט זַיי גְבְּרַאכְט אִין דֶר מִדְבָּר . אוּג הָט אַרָאפּ גְגִיהֶרְט דָעם מָן . אוּג הָאט אוֹף גְבְּרַאכְט דָעם בְּרוּנֶן . אוּג הָאט גְמַאכְט דָעם מִשְׁכָּן . זְוִאט מֹשֶׁה וָואס נָאךְ הָאב אִיךְ צוּ טָאן אִיז זַיר גְזוּכְט אִין דֶר חַיים . וָאגְט נָאט צוּ אִים וָם זִיצְטוּ אִיךְ הָאב דִיר צוּ גָעבֶּן אַרְעֶרְמֶרִי מְלָאכָה פּוּן אַלַי מְלָאכוֹת גַיי עֶרְרִין דִי יוּדֶן דִינִים פּוּן טוּמְאָה כּוּן טַהֲרָה . לֶעְרְנֶן זַיי וויל צוּ בְּרֶעֶנֶגֶן אַקְרִבֶּן פַּר מִיר . דָם מִיינְט דֶר פְּכוּק נָאט הָט גְרוּפֶן צוּ מֹשֶׁה . וויל עֶר אִיז אַנְטְלָאפֶן פּוּן הַארְגְשָׁאפְט הָט דָם אִים נָאךְ גְנָאגְט . אַז שְׁמַיים אִין מֹשֶׁלֶי שְׁפֵּל רוּם יְתַכּוּךְ בְּבוּד דֶר וָם אִיז גְוַדֶרִיג לֶעְהָנְט מֶעֶן אִים אוּנְטֶר טִיט כְּבוּד דָם מִיינְט

מעו

משה . אמר דוד אז דברת בחזון לחסידך ותאמר שויתי עזר על גבור הרימותי בחור מעם (תה פט) אע"פ שדבר הקב"ה עם אדם הראשון וצוהו על עץ הדעת הוא לעצמו היה בעולם . וכן נח אע"פ שדבר עמו הוא היה תמים בדורותיו . וכן אברהם וכן יצחק וכן יעקב . יחידים בעולם היו . אבל משה כמה צדיקים היו עמו ע' זקנים ובצלאל וחור ואהרן ובניו והנשיאים ולא קרא אלא למשה . הוי הרימותי בחור מעם זה משה שנא' (תה קו) לולי משה בחירו :

(ד) **ויקרא** אל משה . מהיכן קרא לו מאוהל מועד . יהא שמיה מברך לעלם שמניה העליונים ובחר בהתחתונים לשכן במשכן בשביל אהבתן של ישראל. וכן אמר שלמה (מלכים ח ח) כי האמנם ישב ה' אלהים על הארץ הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך וע' יחר מתאוה לכלי חרס כביכול כי יוצר הכל הוא . אלא בשביל האהבה נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות . וכה"א ויקרא אל משה מאהל מועד . גדול היה משה ראה מה כתיב ויקרא אלהים לאור יום (בראשית א ה) וכאן ויקרא אל משה זו קריאה וזו קריאה מי גדול השובה או הנשבה הוי אומר הנשבה . ראה מה כתיב ויקרא אלהים לאור יום ואין אור אלא תורה שנא' (משלי ו) כי נר מצוה ותורה אור . ומשה שבה כל התורה שנא' (תהלים סח) עלית למרום שבית שבי . א"ל הקב"ה למשה בעוה"ז עשיתיך ראש על כל ישראל ולעוה"ב כשיבואו הצדיקים ליטול שכרם אתה בא בראש כולם שנא' (דברים לג) ויתא ראשי עם צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל :

(ה) **ונתנו** בני אהרן אש על המזבח וערכו עצים . כל העצים כשרים למערכה חוץ מגפן ומזית . למה שהם עושין פירות משובחים . הא למדת שבזכות הבנים אבותיהם מתכבדין.

ונפש כי תקריב לא נאמר נפש בכל הקרבנות אלא במנחת עני . אמר הקב"ה מעלה אני עליו כאלו הקריב נפשו . אם מנחה על מחבת וכתוב ארד אומר ואם מנחת מרחשת מהו בין מחבת למרחשת . מרחשת יש לה כסוי מחבת אין לה כסוי . מרחשת עמוקה ומעשיה רוחשין מחבת צפה ומעשיה קשין . חביתי כהן גדול לישתן ועשיתן בפנים ודוחין השבת . טחנן והרקידן אינו

עץ יוסף דוחה

סיחו גפנו . הגל לא סיחים עיקר כשנמח על זה (כלי יקר) : [סוף לעמו סיח בעולם] כלא סיח לו אחד מהם בעולם שידבר עמו בקב"ה : [סוף סיח המיח] . כ"ל שהע"פ שסיחו לו כלכם לנשים מ"מ לון מידות שדיבר הקב"ה בלבד משום שהוא לבדו סיח תמיד דלעיל אחד מכל דורו כן לעתיד : [וגלה קרח וגלה נמשכ] . לפשר דלעו ממשיטעם דויקרא הגי מפני ניקר . הגל ממשיגלה דכיון ד גלה לשכתן בקרלה רק נמשכ שמשיעין דגלה קרא לאהרים (יפ"ת) :

(ד) **פוהר** . פי' יוצר כלי חרס : [כור חומר ונמשכה] . ג"כ משורה. בלעזוג"ם בפועל גדול מהגפעל . וזהו בביאים כמדרש רלה מה כתיב ויקרא אלהים לאור יום והין חור הגל חורה וכתיב וכתור ובלקוט כפר בהלבות ס' פעמים כתיב בהן חורם כנגד ס' חומשי תורה . ממלה כתיב כאן קריחה וכתורה קריחה וכתיב עליה למרוס שבית שבי וכה כתורה גדול הה כן רלה כמה גדול כהו על מעה . הו לפשר לקריס כגדלה שלפניו שמי שיזכר נפשו על היזה דבר לשבות חותו . ע"כ מהויב שכשבר כנשבה כוה דבר גדול בערך.

כֵּן מֹשֶׁה רַבֵּינוּ . נָאט הָט גֶרעט טִיט אָדָם הָרִאשׁוֹן אִיז גִיט קיין חִידוּשׁ וָוארום עֶר אִיז גָעוֹרן אַיינֶר . אוּנ אַזוֹ טִיט נוֹחַ הַצַדִיק עֶר אִיז גָעוֹרן אַיין צַדִיק . אוּנ אַזוֹ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב . אָבֶּר מֹשֶׁה רַבֵּינוּ פִּיל צַדִיקִים וָענִין דָעַנְטָט מָאל גָעוֹרן . זִיבְּציג וְזקנים וָענִין גָעוֹרן אַלֵי צַדִיקִים . פוּן דֶעסְט וְיעגִין הָאט נָאט טִיט קַיינֶם גִיט גֶרעט נָאר טִיט אִים . דְרוּם שְׁטַיִיט נָאט הָט גִרוּפֶן צוּ מֹשֶׁה גִיקְא אֶל מֹשֶׁה נָאטְס נָאמִין זָאל זַיין גִבְּענְטִשְׁט עֶר הָט אִיבֶּר גְלָאזְט אִלֵי מַלְאָכִים אוּנ הָט גֶרעט נָאר טִיט אִים . אוּנ הָט גִרוּפֶן אִין מְקֹמָן וָום עֶר הָט גִמַאכְט פוּן לִיבְשַׁאפְט וָום נָאט הָט לִיב זַיינִי יוּדֶן . מֹשֶׁה אִיז גִגְלָעבְּין צוּ דִיא לִיבְטַוִיקִיט פוּן טָאג . עָם שְׁטַיִיט גִיקְא אֶלהִים לָאוֹר יום נָאט הָאט גִרוּפֶן צוּם לִיבְטַוִיקִיט טָאג . אוּנ בַּייא מֹשֶׁה שְׁטַיִיט אוֹךְ נָאט הָט גִרוּפֶן צוּ מֹשֶׁה . דֶר פַאנְגֶר אִיז גָעוֹרן גֶרעֶסֶר וִוי דֶר וָום מָעַן הָט בַּייא אִים גַפַאנְגֶן . מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הָט גִפַאנְגט אַגִיפֶּענְקְגִישׁ . דָם מִיינְט מָעַן דִיא תוֹרָה . זָאגט נָאט צוּ מֹשֶׁה אוֹף דֶעם הִימֶל אוּנ הָאט גִפַאנְגט אַגִיפֶּענְקְגִישׁ . דָם מִיינְט מָעַן דִיא תוֹרָה . זָאגט נָאט צוּ מֹשֶׁה אוֹף דֶעם וָועלְט בִּיכְטוּ דֶר גֶרעֶסְטֶר פוּן יוּדֶן . לְעוֹלָם הַבָּא וָעלֶן דִי צַדִיקִים וְיעֶלֶן נָעמָן וַיינֶר שִׁכֹּר וָועסְטוּ נָעמָן קְרִיעָר פַּר אַלֵי זָגְטוּ בְּנֵי אַדָּם אִשׁ אַלֵי הָעלְצֶר אִיז כָּשֵׁר צוּ בְּרֶענְגֶן אוֹף דֶעם מִזְבֵּחַ חוּץ פוּן וויין טְרוּבֶּן אוּנ פוּן אַייל בִּירְט . וַויל דִי פֵּירוֹת זָענִין טַייעֲרִי פֵּירוֹת אִיז אַשָׁאד צוּ הַאקֶן זַייעֶר הָאלְץ . פוּן דֶעם אִיז אָפּ גְלָעְרִינְט צוּ לִיב דִיא קִינְדֶר הָאסְט מָעַן עֶרְלִיךְ דִיא פָּאסְטֶרם וְנֶפֶשׁ כִּי תַקְרִיב דָם וְואֶרט נֶפֶשׁ שְׁטַיִיט נִיט בִּיי קַיין שׁוּם קָרְבָּן נָאר בִּיי דֶר מִנְחָה פוּן אַיין אַרְמֵיאן . נָאט זָאגט דִי מִנְחָה פוּן אַרְמֵיאן אִיז בַּיי מִיר נְגַלְיךְ אַז וִוי עֶר בְּרֶענְגְט זַיין נֶפֶשׁ צוּ מִיר אִם מִנְחָה עַל מַחֲבַת צָוווִי מִנְחוֹת שְׁטַיִיט. מַחֲבַת מַרְחֶשֶׁת. דָעֶר חִילּוּק אִיז מַרְחֶשֶׁת הָט אַלֶעק פוּן אוֹבֶן . מַחֲבַת הָט גִיט קיין דֶעק . מַרְחֶשֶׁת אִיז אַטִיפְּע בִּלִי אוּנ דָ בּוֹטֶם רוֹשְׁט בְּשַׁעַת קָאכְּן . מַחֲבַת אִיז גִיט קֵין טִיפְּע כֶּלִי אוּנ דָם בַּאקְאכְּט אִיז גְדֶעקְט . דָר

דוחה את השבת . כל המנחות באות מצה חוץ מחמץ שבתודה ושתי הלחם . כל המנחות נלושין בפושרין ומשמרן שלא יחמיצו . ואם החמיצו שריה עובר בלא תעשה שנא' כל המנחה אשר תקריבו לה' וגו' :

(ו) וידבר ה אל משה לאמר נפש כי תחטא ילמדנו רבינו מהו שיכנס אדם להר הבית במקלו ובאפונדתו . כך שנו רבותינו לא יכנס אדם להר הבית במקלו ובאפונדתו ובאבק שברגליו שלא ינהג קלות ראש בו אפילו בחרבנו . אמר הקב"ה את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו (ויקרא כו) בא להקיש שמירת שבת למקדש . ומה ראה להקיש שמירת שבת למקדש . כך שנה ר' חייא הגדול כשם ששמירת שבת לעולם כך מוראת מקדש לעולם . ושלמה צוה מקום המשפט שמה הרשע (קהלת ג) כך שלמה היה צופה היאך הרשעים מעוותין המשפט בב"ה וראה שלמה מקום שהיו כנהדרין יושבין ודנין דיני נפשות ודיני מכות ודיני ממונות וטומאות וטהרות שהיו משקצין . בא וראה מה כתיב (ירמיה נו) ויבואו כל שרי מלך בבל וישבו בשער התוך נרגל שראצר כמגר נבו שרסכים רב סריס וגו' . על הר ציון ששמם שועלים הלכו בו (מיכה ה) א"ל הקב"ה אתה קורא הנכנסות ואינך קורא את היוצאות מקום הצדק שמה הרשע אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא (שם ג) הרי דמו של זכריה מושלך על האבנים שנא' (יחזקאל כד) כי דמה בתוכה היה על צחיח סלע שמתהו . ד"א מקום המשפט שמה הרשע זה שער האמצעי שסנהדרי גדולה יושבת שם . שמה הרשע . טבעו בארץ שעריה (מיכה ג) אמר הקב"ה מקום הצדק שמה הרשע מקום אחד היה לצדיקו של עולם בב"ה המיוחד לשכינה והרשיעו מנשה ועשה צלם בתוכו . ד"א מקום המשפט שמה הרשע . אמר הקב"ה בראתי את הנפש והיא נתונה בידי שנא' (איוב יב) אשר בידו נפש כל חי . ואף המשפט נתון בידי שנא' (דברים יז) והאחז במשפט ידי . ולא נתתי את הנפש בצד הדין אלא כדי שתהא רואה מה מתוקן לה ולא תחטא והיא חוטאה . שמה הרשע שהנפש נתונה ביד הדין

עין יוסף

כבכי מקבלי כניכם: [חוץ מהמן שכתודה ושתי הלחם] נפי שכתולם שכת נשולם : [מקום שסיו סנהדרין כו' ויש]ו בשער סתוך] . וכ"ל וכמו שממנו כתיב על הלות נהם המן. וכאתי הלחם כתיב המן תתפיכם : [בלומין בציבורין] . במיס לא קריס ולא תמיגון . ומע"ג דפוסרין מהמלן מברכ כוחיל דעיסתן ותפיקן בשזרס תלמי פיכם ובינון (יהו"ט) : [אבל כל שממנה] . להיפוך קרי דקתני ולבמקן אלא יהמלו דק"ד קמילה משמעי . ושיריס ילפיק מקרא לתביעה דכתיב לא תאפה המן חלקם . לה חלקך אל בכניס שכם מיהי כמנהה שנאפלו מן קיומן לה זו לא תאפה המן (רש"י וכר"ב) :

(ו) ובאפונדתו . פי' הגור חלול ונותניס בו מעות : [שמירת

הדין. נפש כי תחטא. זש"ה גם בלא דעת נפש לא טוב וגו' (משלי יט) מי שחטא אפי' בשוגג אינו סימן יפה לו. כיצד היו לפניו שתי הנויות אחת של נכרי ואחת של ישראל נכנס לאוהבו של נכרי בלא דעת לא טוב. נכנס במזיד נקרא חוטא שנא' ואין ברגלים חוטא. א"ר יצחק בר שמואל בר מרתה היו לפניך שתי דרכים אחת ארוכה ואחת קצרה הקצרה מלאה צרורות והארוכה אין בה צרור. הניח הארוכה והלך בקצרה בשבת עליו נאמר ואין ברגלים חוטא. שנו רבותינו מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה. לא יצר אדם על עבירה שעשה בשוגג אלא שנפתח לו פתח שיחטא ואפילו בשוגג ואפילו במזיד. ולא ישמח אדם על מצוה שבאה לידו אלא על מציות הרבה שעתידות לבוא לידו. לפיכך אם חטא בשוגג אין סימן יפה לו שנא' גם בלא דעת נפש לא טוב. ומה חוטא בשוגג אין סימן טוב לו חוטא במזיד עאכו"כ. ועליו נאמר ואין ברגלים חוטא וכה"א (משלי ו) שש הנה שנא ה' עינים רמות לב חורש מחשבות און ורגלים ממהרות לרוץ לרעה. זה אחאב בן קוליה וצדקיה בן מעשיה שהיו חוטאים בירושלים ולא דים אלא משגלו לבבל היו מוסיפין חטא. ומה עשו בירושלים נביאי שקר היו ולא הניחו אומנותן בבבל והיו מסרסרין זה לזה בעבירות. היה אחאב בן קוליה נכנס אצל נדולי מלכות בבל והיה אומר להם הקב"ה שלחני לומר דבר לאשתך והוא אומר לו הרי היא לפניך הכנס. היה מתיחד עמה ואומר לה הקב"ה מבקש להעמיד ממך נביאים. לכי ושמשי עם צדקיה בן מעשיה והוליד ממנו נביאים. והיתה שומעת לו ומשלחת אחר צדקיה והוא בא ומשמש עמה. וצדקיה בן מעשיה אף הוא כך היה עושה היה מברכר לאחאב. וזו אומנותן שלהם. בא וראה כמה היו רשעים. הוציאו להם שם בבבל שהם נביאים גדולים היתה אשה מעוברת רואה אחת מהם אומרת לו אם נביא אתה מה אני מעוברת זכר או נקבה. והוא אומר לה זכר. היה יוצא לשכנותיה ואומר נקבה תלד פלונית. אם ילדה זכר אומרת נתקיימו דבריו של נביא. ואם ילדה נקבה שכנותיה אומרות לה כך אמר

עין יוסף

לבנו

נפק ולין כך עתה עבידין קטולין מה מכנו מת זכריה: [נפק יהב מחם ופק לת מקדוסה וגוזן מון הכהן בעין פנע' (מלכים ב' ח') ובייתי על עמיהם כו'). פי' סנה על עבירה מתת בינה נתך נבואת מילך מלי ובני בעמה תמיתים כו'. בקנים ת הסריס מת ד העניון. ומפני מנה גם על בשפתה לו פתח לעבירות בקלה: [מנה בשפתה לו פתח זה נתך לילה בשפתה לו פתח לעבירות כי גם זה נשותת זה עשה סיתעה מפיהו במזיד]. כל"ך. וכן ביקוש. וזו היא נמוכת ולכך תעם מיתכתם מפתחו ויולד ממנו כי כתיב כרע יותר. כן פשוטה כשכירות מהדבק בעבירות ממשכונג יפה נמזיד

לי"ת

זוֹךְ דֶר פָּסוּק נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא אַנֶפֶשׁ זָאל זִיגְדִיגֶן. דָס זָאגְט דֶר פָּסוּק גַם בְּלֹא דַעַת נֶפֶשׁ לֹא טוֹב דֶר וָוָס זִיגְדִיגְט אֲפִילוּ בְּשׁוֹגֵג אִיז אַסֵימָן אַז זַיין נֶפֶשׁ אִיז נִיט גוּט. דֶר שׁוֹגֵג וָועט בְּרֶעֶנֶן צוּ זִיגְדִיגֶן בְּמֵזִיד. וָוען עֶס אִיז דָא צְוֵוי גְוועלְבֶּן אֵיינֶם כָּשֵׁרֶי פְלַייש דֶער מְעַנְטֶשׁ גַייט אַרַיין אִין מְרִיפֶּה גְנוֹעלְבֶּן בְּשׁוֹגֵג אִיז נִיט קֵין גוּטֶר סִימָן. רַבִּי יִצְחָק זָאגְט אַז עֶס אִיז דָא צְוֵוי וָועגֶן אֵיינֶר אִיז וַויִט צוּ דֶר שֶׁטָאט נָאר רֵיין. דֶר אַנֶדֶרֶר וָועג אִיז קוֹרְץ צוּ דֶר שְׁטָאט נָאר פוּל מִיט שְׁוֵויגֶר מִיט שְׁפֶּענְדְלִיךְ. אוּן דֶר מְעַנְטֶשׁ גַייט אִין דֶעם קוֹרְצִין וָועג אוּם שַׁבָּת אוּן טֶרֶעט אוֹף דִי שְׁטֵויגֶר אוּן שְׁפֶּענְדְלִיךְ אוּם שַׁבָּת עֶר אִיז מְטַלְטֵל דִיא שְׁפֶּענְדְלִיךְ הַייסְט דֶר מְעַנְטֶשׁ אַזוֹיגֶר. וָוארוּם אִין מִצְוָה בְּרֶעֶנֶט עֶר זָאל טָאן נָאךְ אַמִצְוָה אוּן אִין עֲבֵירָה בְּרֶעֶנֶט צוּ טָאן נָאךְ עֲבֵירוֹת. דְרוּם זָאל זִיךְ אַמְעַנְטֶשׁ נִיט זָארְגִין אוֹף דֶר עֲבֵירָה פּוּן בְּשׁוֹגֵג. נָאר עֶר דַארְף עֶר טָאן אַמִצְוָה וָועט אִים בְּרֶעֶנֶט צוּ נָאךְ עֲבֵירוֹת אוּן אַמִצְוָה. דְרוּם זָאל זִיךְ אַמְעַנְטֶשׁ נִיט זָארְגִין אוֹף דֶר עֲבֵירָה פּוּן בְּשׁוֹגֵג. נָאר עֶר דַארְף עֶר טוּט אַכְצָה דַארְף עֶר זִיךְ נִיט פְּרַייעֶן אוֹף דֶר כְּצָוָה אַלַיין. נָאר דִי כְּצָוָה וָועט אִים בְּרֶעֶנֶן צוּ נָאךְ מִצוֹת. דְרוּם זָאגְט דֶר פָּסוּק נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא בִּשְׁגָגָה אַז דֶר נֶפֶשׁ זִיגְדִיגְט בְּשׁוֹגֵג אִיז נִיט קֵין גוּטֶר סִימָן. צְוֵויי פַאלְשֶׁי נְבִיאִים וָואס זָענֶן גָוועֶן אִין יִרוּשָׁלַיִם אַתָאב אוּן צִדְקִיָהוּ. הָט זַיי נְבוּכַדְנֶצַר פַאר טְרִיבֶּן מִיט אַלֶי יוּדֶן צוּ זַאכִין קֵין בָּבֶל. הָאבֶּן זַיי דָארְטֶן אוֹךְ פַאלְשֶׁי נְבִיאוֹת גְוואכְט. אוּן אַחְאָב פְלֶעגְט זַיין צוּ אַהֲאר אוּן גְוואכְט וָאס הָט מִיךְ גִשׁוּקְט אִיךְ זָאל וָום זָאגִין דַיין נַייב. פְלֶעגְט עֶר אִים זָאגֶן גִיי צוּ טַיין וַויִיב אוּן זָאג אִיר. פְלֶעגְט עֶר גַיין אוּן זָאגֶן אִיר אַז גָאט וִויל אַז פּוּן דִיר זָאל אֲרוֹס קוּמֶן נְבִיאִים דְרוּם זָאלְסְטוּ זִיךְ בַּהֲעפְטֶן מִיט דֶעם נָבִיא צִדְקִיָהוּ וָועסְטוּ פּוּן אִים הָאבֶּן נְבִיאִים. פְלֶעגְט וָיא אִים פָאלְגֶן וָויא עֶר הָט גְוואכְט. אוּן צִדְקִיָהוּ אוֹךְ אַזוֹ טָאן גַיין צוּ אֲנֶדֶרֶן הַאר אוּן זָאגֶן אִים דִיא וָועלְבִי רַייד אַז זַיין נַייב זָאל זִיךְ בַּהֲעפְטֶן צוּם נָבִיא אַהְאָב וָועט פּוּן אִיר אֲרוֹס קוּמֶן נְבִיאִים פְלֶעגְט וָיא אוֹךְ אַזוֹ טָאן. זַיי הָאבֶּן גְהָאט אַגְרוֹסֶן שֵׁם אַז זַיי זָענֶן גְרוֹסֶי נְבִיאִים אַז אַיין אִשָׁה מְעוּבֶּרֶת פְלֶעגְט זַיי זָאגֶן פְלֶעגְט זַי זַיי פְרָעגֶן אַז אִיר זָענְט נְבִיאִים זָאגְט מִיר וָום טָרָאג אִיךְ אַיבֶּר אֶדֶר זָאגֶן אוֹנְבָר. פְלֶעגֶן זַיי אִיר זָאגֶן אוֹנְבָר. אוּן צוּ דִי שְׁבֵנִים פְלֶעגֶן זַיי זָאגֶן אַז דִי אִשָׁה טְרָאגְט אַגֶנְקֵבָה. צוּם כּוֹף אוּב זַיא הָט גְהָאט אַזוֹנְבָר פְלֶעגְט דִיא אִשָׁה זָאגֶן דֶר נָבִיא הָט גְטְרָאפֶן. אוּן אוֹב זַיא הָט גְהָאט אַגֶנְקֵבָה פְלֶעגֶן דִי שְׁבֵנִים אִיר זָאגֶן דֶר נָבִיא הָאט טַאקִי אוּנְז גְוואכְט אַז דוּא טְרָאגְסְט אַגֶנְקֵבָה נָאר זַוייל עֶר הָט נִיט גְוואלְט דִיךְ מְצַעֲר זַיין הָט עֶר דִיר גְוואכְט אַז דוּ

טְרָאגְסְט

לנו רנביא אלא שלא רצה ליצר לך . היו עושין כך עד שהגיע לשמורת אשרו של נבוכדנצר נכנס צדקיה אמר לה הקב"ה שלחני אליך לכי ושמשי עם אחאב והולידי נביאים . אמרה לו איני יכולה לעשות אלא על דעת בעלי אלא יבא ונודיענו שהוא הפץ בדבר זה . הלכה אצל בעלה ואמרה לו לנבוכדנצר . שלח בשבילם . ובאו שניהם . ואמר להם כך אמרתם לאשתי . אמרו כן שהקב"ה רוצה להעמיד ממנה נביאים . אמר להם והלא שמעתי על אלהיכם שהוא שונא זימה . ועל שפרץ זמרי בזימה כ"ד אלף נפלו בשבילו . ואתם אומרים כך שמא חזר בו . אם אתם נביאי שקר או נביאי אמת איני יודע אלא כבר בדקתי לחנניה מישאל ועזריה והמקתי להם את הכבשן ז' ימים ונפלו לתוכו ויצאו חיים ושלמים . ולכם איני מסיקו אלא יום אחד ונשליך אתכם לתוכו אם תנצלו מן הכבשן אני יודע ודאי שאתם נביאי אמת ונעשה על פיכם כל מה שתאמרו . אמרו לו חנניה מישאל ועזריה ג' היו ואנו שנים והגם נעשה ע"י ג' . אמר להם יש כאן שלישי כיוצא בכם . אמרו יהושע כהן גדול והם חשבו בלבם לומר שעל זכותו הם ניצולים . הביאו ליהושע הכהן השליכוהו עמהם לתוך הכבשן שניהם נשרפו ויהושע הכהן הגדול ניצול שנא' (זכריה ג) הלא זה אוד מוצל מאש . ומן אחאב וצדקיה לוקח מהם קללה לכל גליות יהודה אשר בבבל לאמר ישימך אלהים כצדקיה וכאחאב אשר קלם מלך בבל באש (ירמיה כט) מי גרם לרשעים אלו לישרף על שרצו ברגליהם אחר התועבות ועבירות . לכך נאמר ואץ ברגלים חוטא (משלי יט) ואעפ"כ גם בלא דעת נפש לא טוב . לכך אמר הקב"ה למשה דבר אל בני ישראל לאמר נפש כי תחטא בשגגה הנפש חוטאה . אמר הכתוב מקום המשפט שמה הרשע ומקום הצדק שמה הרשע (קהלת ג) הנפש שנהנה מן הצדק במקום שאין שם לא עון ולא חטא והיא חוטאת להקב"ה הכתוב מתמיה נפש כי תחטא בשגגה . מקום הצדק שמה הרשע . מלה"ד לשני בני אדם . אחד קרתני ואחד בן פלטרין שחטאו שניהם על המלך העלום לבימה ראה ששניה' חטאו חטא א' מה עשה פנה לקרתני ולבן פלטרין נתן אפופסין.אמרו לו בני פלטרין שלו שניה' חטאו חטא א' ולקרתני פנית ולבן פלטרין נתת אפופסין . אמר להם לקרתני פניתי שאינו יודע נימוסי המלכות מה הם אבל בן פלטרין בכל יום ויום הוא עמי ויודע עסקי המלכות מה הן והחוטא אצלי איזה דין יצא עליו . אף כך הגוף הוא

עין יוסף

(ר"ח מערי טירנמס פ"ד) : [מאתו של נבוכדנאצר] . וכחלוק לימתן שבאתו כמלך : [פנה לקרתני] . פי' ויתכן לו לכן שיל : [אפופסין] . גזר דין : נאתו של נבוכדנאצר : [קרתני] פי' בן שיר : [בן פלטרין] . פי' מקריסי נימוסי

טָרַאגְטְ אַזְכְר . בִּיז וַאגְן צְדָקִיָהוּ אִיז גְבוּכְדְנֶצָרְם וַיִיבּ אוּג הָאט אִיר גְזָאגְט נָאט הָאט מִיךְ נְשִׁיקְט אִיךְ זָאל דִיר זָאגְן אַז דוּ זָאלְסְט זִיךְ בְּהָעפְטֶן כִּיט דֶעם נָבִיא אַחְאָב וְועסְטוּ הָאבְּן נְבִיאִים . הָט זִיא גְזָאגְט צוּ צְדָקִיָהוּ אִיךְ הָאן דָאס אַלֶיין נִיט טָאן אִיךְ מוּז פְרֶיעֶר פְּרָעגְן כַּיין מַאן . הָט זִי דָם דִר צֵייְלְט אִיר מַאן נְבוּכְדְנֶצַר . הָט עָר זַיי גְשִׁיקְט רִיפְן אוּג זָאגְט זַיי אִיז אֱמֶת וְם אִיר הְט גָזָאגְט מַיִן וַייבּ . זָאגְן זַייא עָם אִיז אֱמֶת נָאט וויל בְּרֶעגְן פּוּן אִיר נְבִיאִים . זָאגְט עָר צוּ זַיי אִיךְ וויִים אַז אַיְעֶר נָאט הָאט פַּיִינְט זְנוּת אַז זִכְרִי הָט מְזֶנֶה גְוֶועזְן אִיז פּוּן דֶעם זִינְד גְשְׁטָארְבְּן פִּיר אוּג צְוואַנְצִיג טוֹוִינְט יוּדֶן אוּג הַייְנְט זָאגְט אִיר אַזוֹנְס פּוּן גָאטְם וָועגְן אֶפְשֶׁר הָט הַייְנְט נָאט חֲרָטָה . אוֹדֶר אִיר זָאגְט פַּאלְטְשֶׁי נְבִיאִים . נָאר אִיךְ הָאבּ צַמָאל גְפְרוּבְט דְרַיי נְבִיאִים חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה מֶען הָט אוֹס גְהַייצְט אַקאלֶךְ אוֹיבְן וִיבְּן טָאג אוּג מֶען הָט זַיי אַהִין אַרַיין גְווארְפְּ אוּג זַיי זָענֶן גְרוֹס לֶעבִּידִיג אִין גאנְצֶן . אוּג אַיְךְ וָועל אִיךְ גְרִינְגֶר מַאכְּן אִיךְ וָועל הַייְטְן הַייצְן דֶעם קַאלֶךְ אוֹבְּן נָאר אַיין טָאג אוּג דָארְטְן אַיְךְ אַרַיין וַארְפְּן . אוֹב אִיר וָועט נִיצוֹל וָועֶרֶן וָועל אִיךְ וִיסְן אַז אִיר זָענְט אֱמֶת נְבִיאִים וָועל אִיךְ פָאלְגֶן אַלֶיין וְם אִיר זָאגְט . זָאגְן זַייא צוּ נְבוּכַדְנֶצַר . חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה זָענֶן גְוֶועזְן דְרַייא נְבִיאִים הָאבְּן זַייא גְהַאט אֲגֶרֶעטֶרֶן זְכוּת פַּר אוּנְז וְם כִּיר זָענֶן נָאר צְוַויי . זָאגְט עָר צוּ זַיי עָם אִיז דָא נָאךְ אַנְבִיא גְלַייךְ צוּ אַייךְ . זָאגְן זַיי אִים עָם אִיז דָא יְהוֹשֻׁעַ כֹּהֵן גָדוֹל אִיז גְלַייךְ צוּ אוּנְז . זַיי הָאבְּן נְטְרַאכְט אִין דֶעם זְכוּת פּוּן יְהוֹשֻׁעַ וְועלֶן זַיי אוֹךְ נִיצוֹל וָועֶרֶן . הָט מֶען גְבְּרַאכְט יְהוֹשֻׁעַ כֹּהֵן גָדוֹל אוּג מֶען הָט זַייא אַלֶי דְרַיי אַרַיין גְוָארְפְּן אִין קַאלֶךְ אוֹבְּן . דִיא צְוַויי פַּאלְטְשֶׁי נְבִיאִים זָענֶן פַּאר בְּרֶעגְט גְוָואָרֶן אוּג יְהוֹשֻׁעַ אִיז נִיצוֹל גְוָארֶן אוּג אִיז אֲרוֹס גַאנְץ פּוּן קַאלֶךְ אוֹבְּן . דֶר וָאם הָאט גְוָואלְט דֶעם אַנְדֶערְן שֶׁעלְטֶן פְּלֶעגְט עָר זָאגְן עָם זָאל זַיין פּוּן דִיר אַזוֹ אַכּוּף וַוי פּוּן אַחְאָב אוּג צְדָקִיָהוּ דִי פַּאלְטְשֶׁי נְבִיאִים . נָאט זָאגְט דֶעם נָפֶשׁ הָאבּ אִיךְ גְגֶעבְּן פּוּן אַזוֹ אַיין אֶרְט וְם דָארְטְן אִיז נִיט דָא קֵיין זִינְד קוּמְט עָר אַרָאפּ זִינְדִיגְט עָר אִיז דָם אַוויְגֶרֶר . עָם אִיז אַמְשָׁל צְוַויי מֶענְטְשֶׁן זַייֶנֶר אִנְלַאטֶר מֶענְטְשׁ . אַייֶנֶר פּוּן קֵינִיגְם הוֹף הָאבְּן בֵּיידִי גְלַייךְ גְוִינְדִיגְט קֶעגְן קֵינִיג . דֶעם גְלַאטְן מֶענְטְשׁ הָאט דֶר קֵינִיג נְשֶׁעְנְקְט . אוּג דֶעם פּוּן זַיין הוֹף הָט עָר אִים נָטָאן זַיין מְשָׁפּ . פְּרֶעגְן דִיא קְנֶעכְט אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ פַּאר וָואם אִים שֶׁעְנְקְטוּ אוּג אִים נִיט . זָאגְט עָר דֶר פְּרֶעמֶר וַייסְט נִיט מַיִן גְרוֹסְקִייט אַז כִּיל וויא דֶר וָום פּוּן מַיִן הוֹף דֶר וַייסְט דָם נִיכּוֹם פּוּן מְלוּכָּה הָט עָר נִיט בַּדַארְפְּט זִינְדִיגְן . אוּז אִיז דֶר נִמְשָׁל דֶר גוּף אִיז פּוּן

הוא קראתני ויצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה (בראשית ב) והנפש בן פלטרין מלמעלה ויפח באפיו נשמת חיים (שם) ושניהם חטאו למה שא"א לגוף להיות בלא נפש שאם אין נפש אין גוף ואם אין גוף אין נפש חוטא לפיכך פנה לגוף ונתן לנפש אפוטפסין שנ' (יחזקאל יח) הנפש החוטאת היא תמות. לכך הכתוב מתמיה נפש כי תחטא בשגגה מכל מצות ה' מהו בשגגה ללמדך שכל החוטא בשגגה כאלו עובר על מצות ה' וכה"א וכי תשגו ולא תעשו וגו'. וכן דוד אמר שגיאות מי יבין מנסתרות נקני גם מזדים חשוך עבדך וגו' ונקתי מפשע רב (תהלים יט) מחטא גדול אשר עשיתי ואם תעשה כן יהיו לרצון אמרי פי. מכאן אתה למד שכל החוטא בשגגה נקרא חוטא. שנו רבותינו שגגת תלמוד עולה זדון. לפיכך כתיב נפש כי תחטא לפי שהיא מלמעלה ולא כתיב אדם. לעתיד לבוא מביא הקב"ה את הנפש ואומר לה למה עברת על כל המצות. והיא אומרת הגוף עבר על כל המצות מיציאתי ממנו שמא חטאתי. חזר ואומר לגוף למה חטאת. אומר לו הנפש היא החוטאת משיצאתה ממני שמא חטאתי. מה הקב"ה עושה מביאם שניהם ודנן כאחת מלה"ד למלך שהיה לו פרדס והיה בתוכו ענבים ותאנים ורמונים בכריות. אמר המלך אם מושיב אני בן אדם רואה ומהלך לשמרו הוא אוכל לעצמו את הבכריות. מה עשה הושיב בו שנים שומרים אחד סומא ואחד פסח. שמרו הפרדס. והיו יושבים והם מריחים הבכריות. אמר החגר לסומא בכריות נאות אני רואה בפרדס בא והרכיבני נביא ונאכלם הרכיב חגר על סומא הביאן ואכלו שניהן. לימים בא המלך בקש את הבכריות לא מצאן. אמר להגר מי אכלן. א"ל כלום יש לי רגלים. אמר לסומא אתה אכלת אותם. א"ל כלום יש לי עינים. הרכיב המלך את החגר

ענף יוסף

ו לפיכך פנה לגוף. הנה לפי דברי המדרש הלז אין לגוף שינוש וזה סיתר לב"ש תיקף לקמן שהנשמה יהנוקף שניהם נענשים כאחד והביאו לזה מיעל החגר והסומא כו' וכן הוא בויקרא רבה פ' ד' ובחלק דף צ"א ע"ב ע"ח שער היראה פרק ד'):

ואף כתלו עובר כמזיד מפני ששגגת תלמוד עולה זדון כדלקמן (ר"ה שער כיוהכ"פ ד') : [ומה בשגגה מכל מצות נלמוד]. כל"ל. וכן כוח מלמעלה הכמה כמ: [וכן כוח תאמר וכי השגו ולא תעשו]. יוכן במש"ת כל במצות]. יוכן במש"ת כל כך ל"ל וכ"ל מלן דקיימ פקודת. חד כדקא יתות כתלו מקיים כמ"ח פקודין דאסר במ"ת ולא עבר ולא עשה כוח מלמעלה ויודעת כמוסי כתוסי ותוספת : [מלה"ד למלך בשר ודם וכו']. פי' שבעבדה כוח מלחה בכ: לחה לגבות בי' וכול לעשות כעשה גמול. לין כתוי ליעשה על מעשה העשירה. דכו"ל כשבים בעשו מלחשם בשבת שפשורין מכל יש. ומ"ש הנשמה שגוף עבר על כל המצות כו' ככי קאמר לפי שבדי נת הנשמה שגוף כוח עשירה מוחי. והקב"ה מביאם מלחה שכל מלחה לין יכול לעשות עשירה חבל ע"י שתחבלות. כרי הב היניס מלחי שכל מלחה עושה מה שלפניה לו לעשות. וזה דומה כמשל שלין מלחה יכול לסוליפו בשבת וכוליה. שניה שניסס מיניס (יפ"ת) : [מלה"ד סומא].

עין יוסף

[נימוכי]. מנסגי כמלכות: [והנפש בן פלטרין מלמעלה]. בן כיכל כמוך כעליון ויודעת נמוכי מלכות שכיות כתוכה שמלמדין אותה קונם בוחה נשוכה כד"ז לעיל סדר פקודי. ומה שחמר במשל בכל יום ויום כוח עתי כבוחה כמ"ח נפשה בכל עולם עולה נמעולה לשגיד על מעשי כחלה וכדפרינן תיקו שמיר פרתני פיך. וכפי שכותה כך כוחה נמעולה ומלמדין אותה בלין שפיכו הבח בשגגו עשה

תנחומא

דר ערד ווייסט ער ניט דעם ניכום פון נאט. אבר דר נפש איז פון היסל אוג ווייסט וום עם קומט דר וואס איז עובר דעם ויילן כון מלך אוג או ער זינדיגט דאדף כין אים משפטען דרום ווירדט זיך דר כבוד נפש כי תחטא דער נפש זאל זינדיגן. אונזרי חכמים עטייבן אהתלמיד הכם אפילו ער זינדיגט בשוגג איז גליך וויא בכזיד. ווארום ער וייסט דעם דין דאדף ער זיך ווישר היטין ער זאל ניט קומן צו קיין כקלות. דרום שטייט נפש כי תחטא אוג עם שטייט ניט אדם כי תחטא ווארום אדם איז טייטש ערד דם מיטן כין דר גוף איז ניט קין ווינדר אז ער זינדיגט אבר דר נפש איז אווייניגר ער זאל זינדיגן. אוף יענר ווילט ברענגט כיז דעם נפש צום כינפש זאגט מען אים פר וום האסטו עובר גזעזן נאטט גטבאט. ענפערט ער דר גו האט עובר גזעזן ניט איך זינט איך בין ארום פון גוף זינדיג איך שון ניט. פרעגט מין דעם גוף פר ר כ האסטו גזינדיגט זאגט ער דר נפש טם גזינדיגט זינט דר נפש איז פון מיר ארום ליג איך אזו ווי אזן ין איך טוא נאר ניט. ום טוט נאט ברענגט ער דעם נפש כיט דעם גוף צו זאמן אוג כשפט זיי בידי לכשל אמלך טם גהאט אנויין נארטין אין אים איז גיעזן ביימר פון ווין טרובן פון כיל גרומן פון טילן. זאגט דער מלך איך זאל שטעלן דארטין אהטער אזערהריקר אוג קאן גיין ווען ער אליין אוף עסן די פירות. טם ער גשטעלט צווי איינר אהינקדריקר. איינר אבלינדר דר ווהם אן פים ווען זעה איינר ווייל ניעטין פירות ווען ער זאגן דעם בלינדרן ווען ער גיין אוג ניט קאנין. די צווויי היסטרם זיצן אוג הערין דעם ריח פון די פרוכטן זאגט דר הינקדריקר צום בלינדן איך זעה גוטע פרוכטן איך ווען איך זיצין אוף דיר ווען איך אוף דיר ווען איך אוף דיר פרוכטן וועלין מיר ביידי עסן. טם ער זיך ארוף גלעטט אוף דעם בלינדן אוג האבן ביידי גגעסן. אין אצייט ארום קומט דר מלך ווהט ער די פרוכטן ועגען ניט דא. פרעגט ער דעם הינקעריקן ווער טם אוף גגעסן זאגט ער איך האב דען אוגן.גענט דר מלך טם הינקעריקן אוג כאטט אים רייטן אופן בלינדן אוג זאגט אז

החנר על הסומא . אמר להם כענין שגנבתם את הבכריות ואכלתם שניכם כך אני דן אתכם . ואף הקב"ה כך עושה מביא את הנשמה וזורקה בגוף שנא' (תהלים ג) יקרא אל השמים מעל ואל הארץ לדין עמו . יקרא אל השמים מעל זה הנשמה ואל הארץ לדין עמו זה הגוף . וצפה דוד היאך הקב"ה דן את הבריות התחיל לבקש רחמים על עצמו ואמר רבון העולמים כשאתה דן את בריותיך אל תדינני כיוצא בהם . אל תבא במשפט את עבדך כי לא יצדק לפניך כל חי (שם קמג) אלא צדקה עשה עמי שנ' (שם יז) אני בצדק אחזה פניך אשבעה בהקיץ תמונתך . אמר הקב"ה בעוה"ז על ידי יצר הרע ששולט בכם הייתם חוטאים אבל לעוה"ב אני עוקרו מכם שנא' (יחזקאל לו) והסירותי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר :

(ז) **ונפש** כי תחטא ושמעה קול אלה . זש"ה אל תבהל על פיך ולבך אל ימהר להוציא דבר לפני האלהים כי האלהים בשמים וגו' (קהלת ה) אלו בני אדם שהם מחרפין שמו של הקב"ה . בא וראה כשנבראו העליונים והתחתונים בחצי השם נבראו שנא' (ישעיה כו) כי ביה ה' צור עולמים. ולמה לא נבראו בכל השם כלו . כדי שלא להזכיר בו את השם שלם . אוי לרשעים שמחרפין שמו של הקב"ה חנם . ראה מה כתיב בקרבנות אדם כי יקריב מכם קרבן לה' אינו אומר לה' קרבן לה' עולה . ובני אדם מחרפין ומגדפין שמו חנם . לכך נאמר אל תבהל על פיך וגו' כי האלהים בשמים ואתה על הארץ כי מי יאמר שאין הקב"ה בשמים ואין בני אדם על הארץ אלא אמר שלמה כל זמן שהחלש שבחלשים מלמעלה הוא מנצח את הגבור מלמטה . צא ולמד מאבימלך ותשלך אשה אחת פלח רכב על ראש אבימלך ותרץ את גלגלתו (שופטים ט) ואם היה גבור שאין בכל הגבורים כמותו והרגתו אשה מלמעלה עאכו"כ הקב"ה . ראה מה כתיב בו (דניאל ד) וכל דיירי ארעא כלא חשיבין וכמצביה עבד וגו' ואומר (תהלים מז) כי ה' עליון נורא מלך גדול על כל הארץ. ובני אדם למטה על כן יהיו דבריך מעטים . ומה עליך לעשות ליהן ידך על פיך ועל אזנים שלא לדבר ולא לשמוע . לכך נאמר ונפש כי תחטא . והוא עד או ראה או ידע וש"ה חולק עם גנב שונא נפשו אלה ישמע ולא יגיד (משלי כט) מי גרם לאדם שיאמר עליו זה נפש כי תחטא . אלא מפני מה

עין יוסף ענף יוסף שלא

יד כפרדם : [מכיח את הנשמה וזורקה בגוף] . פי' ממתכין ממש ומקימה בתמהיה (יפ"ת ופ"ג) : [אל הנשמה מעל זה הנשמה] . ופי' ככתוב כך הוא יקרא הקב"ה לנשמה בכאה לו לאדם בתוך גופו אל אדם מאל הנשמה מעל לנפקוד עליה מה דינה . ולפי טענתה יקרא גם אל כאדם שהוא בגוף לדין עמו ח"ת עמו אלא עמו מיכיה גם בגוף נידון ביחד עם הנשמה (רש"י ומהרש"א בחלק) ובעל זקוקין דנורין כתב רמז שמשים הוא הנשמה שנשמה בגימטריא השמים :

(ז) **שלא** להזכיר בו את השם שלם . לפי שהיו כלאי להזכיר שמו על הקב"ה שלם עליה : [היו אומר לה' קרבן] . פי' דהיינו שמא יחתרנו לו שמא ימות קודם גמר דבורו ונמצא שם שמים נגנלה : [מיתמר עליו זה נפש כי תחטא] . כ"ל מי גרם לו לאדם

ואף הקב"ה כך עושה מביא את הנשמה וזורקה בגוף . כתב ספר הברית בחלק ב' דף ל"ו ע"א שאין הכוונה גופו ממש רק נפשו התחתונה שהיא כח גופו ומונשמת במקצת . כישום שיש לאדם הישראלי נפש התחתונה ונפש עליונה . אם נגנב על נפש העליונה בחטאיתי' עונשים ויסורים מלבישים אותם תוך נפש התחתונה המונשמת נפש בנפש כאש' היתה באמנה אתו מלובש בה גם בהיותו חי על האדמה ועל ידה תרגיש הצער ממש והיסורים והמכאובים המגיעים לה על ידי מלאכי אף וחמה אשר המה המחויקים בה בקצף גדול ומיסרים אותה בייסורים כאשר תרגיש היסורים המגיעים לה על ידי בני אדם בעלי גופים בשעה שהיא מלובשת על נפש היסודית עוד לבוש א' שהוא הגוף ע"כ . ע' שם שהאריך בזה . ואפשר בזה לתרץ קושית הראשית חכמה הנ"ל דבאמת לגוף אין שום ענוש. והוא דקאמר כאן שהגוף נענש עם הנשמה ביחד אין הכונה גופו ממש רק נפשו התחתונה שהיא כח גופו כנ"ל :

וַיו אִיר הָט גְמַאן בַּיי דָעם עֶכְטִן דִי פְרוּכְטָן צַוו וָועל אִיךְ אַיְיךְ בֵּ־ידִי מִשְׁפָּטָן . צַוו אוֹף יָענָר וָועלְט וָועט נָאט נָעמִן דִי נְשָׁמָה אַרַיין וַאוֹרְפָן אִין גוּף אוֹנ וָועט וַיי בַּיידִי מִשְׁפָּטִן . דָוִד הַמֶּלֶךְ הָאט גֶזָאגְן מִט רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ דָעם מִשְׁפָּט פוּן דִיא רְשָׁעִים . הָט עָר נָאט גְבָּעטִן עָר זָאל אִים אוֹ־נִט מְשַׁפְּטָן מִיא מִיר צְדָקָה . וָוארוּם קֶעגְן דִיר נָאט קָאן־קֵיין מֶענְטְש נִיט גֶרֶעכְט זַיין . זָאגְט נָאט הַיינְט וַנְרִינְט אִיר אִיבֶּר דָעם יֵצֶר הָרָע אָבֶּר שְׁפָּעטֶר וָועל אִיךְ דָעם יֵצֶר הָרָע צוּ נֶעמְן בַּיי אַייךְ וָועט אִיר אַלֶי כִּיר דִינְן נֶפֶשׁ כִּי תְחַטֵּא דָם זָאגְט דָר פְּסוּק אַל תְּבַהֵל לְהוֹצִיא דָבָר־ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים דָם מִיינְט הָעֶלְן קֶעגְן דִי מֶענְטְשְׁן וָום הָאבֶּן פְּרִיי זַיי־עֶר מוֹל אוּנ לֶעסְטֶרִין דָעם נָאמְן פוּן נָאט . לֶעֶרִינְט זִיךְ אָפְּ נָאט הָט בְּשָׁאפְן בַּיידִי וָועלְטִין מִיט אַהַאלְבֶּן נָאמְן מִ־ט דֶעם שֵׁם יָהּ . עֶם שְׁמַיִם כִּי הִיא יֵי צוּר עוֹלָמִים מִיט דָעם שֵׁם יָהּ הָאט נָאט בְּשָׁאפְן בַּיידִי וָועלְטִין . פַּר וָוס נִיט מִיט דָעם נַאנְצֶן נָאמְן וַויי־ל דִי וָועלְטִין זָענְן נִיט וֶ עֶרְט צוּם נָאנְצֶן נָאמְן . הַיינְט וַויי אִיז דִי רְשָׁעִים וָום לֶעסְטֶרִין נָאטָם נָאמְן . עֶם שְׁמַיִם אוֹ אֲמַי־ יֵשׁ בְּרֵעֶנְגְט אִקְרְבֶּן זָאל עֶר זָאגְן אַקְרְבֶּן צוּ נָאט . נִיט זָאגְן צוּ נָאט אַקְרְבֶּן מָאמֶער וָועט עֶר נָאךְ דָעם וָואךְ נָאט שְׁטָאךְקֶר־בֶּן דָר מַאנְט עֶר נָאטָם נָאמְן אוּם זִיסְט . דְרוּם זָאגְט שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ דוּא מֶענְטְש זָאלְסְט נִיט הָאלְטֶן פְּרִיי דַיין מוֹל קֶעגְן נָאט וָוארוּם נָאט אִיז אִין הִימֶל אוּנ דוּא בִּיסְט אוּף דֶר עֶרד . אֲ־וִילּוּ דָר שְׁלַאפְּקְטֶר מֶענְטְש אִיז אִין דֶער הוּךְ אוּנ דָר שְׁטָארְקְסְטֶר אִיז הַיינְט מַאכְט בֶּעסֶר דִר שְׁלַאפֶּר אוּבִין . אַזוֹ וויא מִיר גִפִּינְן בַּיי אֱלִימֶלֶךְ עֶר אִיז גְשְׁטַאנְן הַיינְטִן הָט אִים אִין אַלָּה בּוּן דֶר הוּךְ אַרַאפּ נְוָוארְפָן אַשְׁטִיין אוּנ הָט אִים גְהַרְגִית . הַיינְט נָאט וָום דִיא נַאנְצִי וָועלְט אִיז קֶעגְן אִים נָאר נִיט אוּנ מֶענְטְשְׁן זָענְן הַיינְטִן דַארְף טָעג וַויינִיג דַיינֶן אוּנ וַויינִיג הֶערִין וָועסְטוּ נִיט זִיךְ־דִינְן . וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה דָם מֵיינְט דֶר פְּסוּק ח"ק עם נַנֵּב שׁוֹנֵא נַפְשׁוֹ דער וָואם הֶערְט אַיינֶר לֶעסְטֶעֶרְט גָאט אוּנ קוּמְט נִיט זָאגְן דָעם

שלא בא והגיד לחכם פלוני גדף שמו של הקב"ה לפיכך אם לא יגיד ונשא עונו . לפיכך אמר שלמה חולק עם גנב שונא נפשו שכשם שהגנב נתפש ושותפו עמו מתחייב כך מי ששומע גידופו של הקב"ה ואינו מגיד מתחייב עמו ולא יאמר אדם מה לשון הרע אני אומר אמר הקב"ה על כל דבר יש בו לשון הרע על קללת השם אין בו לשון הרע למה שכשם שאדם מקלל את חבירו בלעדו ואחר שומע ואבפת לו אבל אם מקלל אביו בפניו הלא הוא נותן נפשו ואומר לאבי קללת . אמר משה הלא הוא אביך קנך הוא עשך ויכוננך (דברים לב) והוא עד או ראה . אמר הקב"ה אם בקשת להעיד ואם לאו אני מעיד שנא' והוא עד ומנין שנא' (ירמיה כט) ואנכי היודע ועד נאם ה' . בא וראה כל הפרשיות הכתובות בספר הזה כתוב בהן שגגה חוץ מפרשה זו שלא נאמר בה שגגה עליו אמר שלמה אל תתן את פיך לחטיא את בשרך ואל תאמר לפני המלאך כי שגגה הוא כי האלהים בשמים וגו' (קהלת ה) מ"ה"ד לשנים שרגמו איקונין של מלך אחד שכור ואחד בדעתו נתפשו שניהם ועלו לבימה ונתן אפופסין לבן הדעת ופנה לשכור כך כל מי שהוא חוטא כתיב עליו שגגה שנא' נפש כי תחטא בשגגה . ואם נפש אחת תחטא בשגגה . ואם כל עדת ישראל ישגו . ובלם מפני שהם חוטאים בשגגה מביאין קרבן ומתכפר להם שנא' (במדבר טו) ונסלח לכל עדת בני ישראל ולגר הגר בתוכם כי לכל העם בשגגה . אבל המגדף נוטל אפופסין שנא' (שם כד) ונוקב שם ה' מות יומת וכתיב (ירמיה ד) ונשבעת חי ה' באמת במשפט וצדקה . והתברכו בו גוים ובו יתהללו והכתוב אומר (דברים ו) את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד ובו תדבק ואח"כ ובשמו תשבע . את ה' אלהיך תירא שתהיה כאותן ג' שכתוב בהן ירא אלהים אברהם יוסף איוב . אברהם שכתוב בו (בראשית כב) כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה. יוכף דכתיב (שם מב) את האלהים אני ירא. ואיוב שכתוב בו (איוב ו) איש תם וישר ירא אלהים וסר מרע . ואותו תעבוד שתהיה עוסק בתורה ובמצות ובו תדבק שתכבד ת"ח ותהנה אותם מנכסיך . אמר להם משה לישראל לא תהיו כבורים שהתרתי לכם להשבע בשמי אפילו באמת אם יש בכם כל המדות האלו אתם רשאין לישבע וא"ל אינכם רשאין לישבע אפילו באמת לא תהיה כאותן שבתוב בהן (ירמיה ו) השבע לשקר וקטר לבעל אלא קיים כל המדות האלו ואח"כ אתה שלי שנא' (שם ד) אם תשוב ישראל נאם ה' אלי תשוב . ואם תסיר שקיציך מפני ולא תנוד ואח"כ כתיב אחריו ונשבעת חי ה' באמת וגו' . אמרו רבותינו אפילו על האמת אינו יפה לאדם להשבע למה שנו רבותינו לא יהא אדם מישראל פרוץ בנדרים . ולא בשחוק ולא להטעות את חבירו בשבועה לומר שאינ' שבועה . מעשה בהר המלך שהיו שם אלפיים עיירות וכלם נחרבו על שבועת אמת והיא של שוא . כיצד היה אדם אומר לחברו שבועה אני הולך למקום

עין יוסף פלוני

נלמד שיאמר עליו ככתוב נפש כי תחטא מיקראתו תוספת : [וכתפת מצות] . [ח"ל משם ליקרא נ"ח כו'] . פי' שאמר להם בשם הקב"ה לן) . בתמיה : [לקוטין] . פי' נוכח : [תפוסכין] . גז"ד סלו : [ובשם כלשון הקב"ה דבר דכתיב בעון] : [ונ"ל להטעות את תבכו בשבועה] . נשקול] . פי' ויטר לשכור : [וכו תדבקו שתשבעו] . ע' ויש סדר תפשר שתשבעו ועשה כדרך שעשה גר תלמיון כדלקי' בויקרא רבה

דַּיָּן . טְרָאגְט עֶר אוֹף זִיךְ דִּיא זִינְד פּוּן יָענִים . דְּרוּם זָאגְט שְׁלֹמה הַמֶּלֶךְ אַזוֹ וְויא מֶען חַאפְּט אַנֶּעגֶּב מַאכְט מֶען שׁוּלְדִיג דֶּעם שֶׁיתוּף אוֹךְ אַזוֹ רֶר וָואם הֶערְט לֶעסְטֶערְן נָאט אוֹג גֵיט נִיט דֶּער צֶייגְן דֶּעם דַּיָּן וָועְרְט עֶר גֶשׁוּלְדִיגְט מִיט אִים גְלַיִיךְ . אוֹג זָאלְסְט נִיט זָאגֶן דוּא וויִלְסְט נִיט זָאגֶן קֵיין לָשׁוֹן הָרָע אוֹף דַּיָּן חַבֵּר . זָאגְט נָאט אַלֶּי זַאבֶן הַיסְט לָשׁוֹן הָרָע נָאר דָאס מֶעגְסְטוּ זָאגֶן דֶּעם דַּיָּן . וָארוּם אַסְנִסְט אַז עֶר הֶערְט אֵייגֶר שֶׁעלְט דֶּעם אַנֶּדֶרְן הֶארְט אִים נִיט אָבֶּר אַז עֶר הֶערְט אֵייגֶר שֶׁעלְט זַיין פָּאטֶר אִיז עֶר זִיךְ מוֹסֵר נֶפֶשׁ אוֹג אִיז זִיךְ נוֹקֵם אִין וֶעגֶם . אַזוֹ גָאט אִיז אוֹנֶזֶער פָּאטֶר אַז דִּיא הֶערְסְט עָפִּים שֶׁלֶעכְטְן מוּז מֶען גַיין דֶּר צַייגֶן דֶּעם דַּיָּן . זָאגְט נָאט וָועכְטוּ גַיין זָאגֶן אִיז גִיט וָועט דֶּער דַּיָּן נוֹקֵם זַיין . אוֹג אוֹב דוּ וָועכְט נִיט זָאגֶן וָועל אִיךְ אַלַיין וָועֶרֶן דֶּר עֵדוּת אוֹג דֶּר דַּיָּן פּוּן דֶּעם מֶענְטֶשֶׁן . בַּיי אַלֶּי עֲבֵירוֹת שְׁמֵייט אִין פְּסוּק בְּשָׁגְגָה עָם רָאן זַיין עֲבֵירָה בְּשׁוֹגֵג . בַּיי לֶעסְטֶערְן נָאט שְׁמֵייט נִיט בְּשָׁגְגָה וָוארוּם אוֹף שׁוֹגֵג בְּרֶענְגְט מֶען אַכַּרְבָּן וָועֶרְט פַּאר גֶעבֶּן דִּיא זִינְד . אָבֶּער אוֹף דֶּעם לֶעסְטֶערִין שְׁמֵייט מֶען זָאל אִים טַייטֶן . דְּרוּם זָאגְט דֶּר פְּסוּק אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ תִּירָא פַּאר נָאט זָאלְסְטוּ זִיךְ פָּארְכְטֶן . זָאלְסְט זַיין אַזוֹ וויִ דִּי דְרַיי צַדִּיקִים וָאם שְׁמֵייט אַז זַיי הָאבֶּן זִיךְ גֶפָּארְכְטֶן פַּאר נָאט . בַּיי אַבְרָהָם שְׁמֵייט כִּי יְרֵא אֱלֹהִים אַתָּה נָאט זָאגְט אִיךְ וויִיס אַז דוּ בִּיסְט אַנָאסְט פִּיאַרְכְטִיגֶער . בַּיי יוֹסֵף שְׁמֵייט עֶר הָט גְזָאגְט אֶת הָאֱלֹהִים אֲנִי יָרֵא פַּר נָאט טוּא אִיךְ טִיךְ פָּארְכְטֶן . בַּיי אִיוֹב שְׁמֵייט אִישׁ יְרֵא אֱלֹהִים עֶר אִיז גָוועֶן אַנָאסְט פָּארְכְטִיגֶער . זָאגְט וויִטֶר דֶּר פְּסוּק וְאוֹתוֹ תַּעֲבוֹד זָאלְסְט דִינֶן נָאט לֶעְרְנִין תּוֹרָה אוֹג טָאן מִצְוֹת וּבוֹ תִּדְבָּק זָאלְסְט זִיךְ בַּהֶעפְטֶן אִין גָאט . דָּם מִיינְט מֶען דִּיא צַדִּיקִים וָואם גִיינֶן אִין נָאמֶם וָועג זָאלְסְטוּ זִיךְ צוּא וויִא בַּאהֶעפְטֶן זָאלְסְט וויִא מְהֵנָה לַיין פּוּן דַּיין פַּאר מֶענְגִין וּבְשְׁמוֹ תִּשָּׁבַע דֶּענְצֶכְאלְט אַז דוּא וָועכְט זַיין פְּרוּם אוֹג גוּט וָועכְטוּ מֶענְגִין שְׁווֹעֶרִין בַּיי מַיין נָאמֶן אוֹף אֱמֶת . אוֹג אוֹב גִיט טָאר מֶען אֶפִּילוּ אוֹף אֱמֶת אוֹךְ נִיט שְׁוֶעֶרֶן . דִּיא חֲכָמִים עֶרְצֵייגֶן אַמַּאסֶה אִין הַר הַמֶּלֶךְ אִיז גָווען צְווִיי טוֹזֶנְט שְׁמֵעט אוֹג זַיי זֶענֶן אַלֶּי הָרוּב גְוואכֶן אִיבֶּר דֶּעם יָום זַיי פְלֶעגֶן שְׁוֶעֶרִין שְׁמֵעֲנְדִיג

אוֹת

פלוני ואוכל ואשתה והולכין ועושין ומקיימין שבועתם וכלם נחרבו ומה שהנשבע באמת כך הנשבע לשקר עאכ"ו. לכך נאמר נפש כי תחטא ושמעה קול אלה. וכשיבא הקב"ה לדון את הבריות לעה"ב הקב"ה דן אותם עם מכשפים ומנאפים ובנשבעים לשקר מנין שכך כתיב (מלאכי ג') וקרבתי אליכם למשפט והייתי עד ממהר במכשפים ובמנאפים ובנשבעים בשמי לשקר ומחייבן ומורידן לגיהנם. אמר הקב"ה בפה שנתתי לכם להיות מהללים ומשבחים לשמי אתם מחרפים ומגדפים ונשבעים בשמי לשקר. שבל הבריות לקלס אותי בראתים שנא' (משלי טו) כל פעל ה' למענהו ולא דייכם שאין אתם מקלסין אותי אלא מחרפים ומגדפים. וכן אמר הכתוב והרשעים כים נגרש (ישעיה נז) מה הים הזה הגלים שבתוכו מתנאים ועולים. וכיון שכל א' וא' מגיע לחול הוא נשבר וחוזר וחברו רואה אותו אף הוא שנשבר ומתנאה ועולה ואינו חוזר בו כך הרשעים רואים אלו את אלו והם מתנאים לפיכך נמשלו לים שנא' והרשעים כים נגרש. כך כל הדורות שעמדו דורו של אנוש דור המבול דור הפלגה לא למדו אלו את אלו אלא מתנאים. לפיכך נמשלו לים. והרשעים כים נגרש כי השקט לא יוכל לרשעים ואין להם נוח והנייה בעולם ולצדיקים יש להם השקט שנא' (ירמיה נ) ושב יעקב ושקט ושאנן ואין מחריד. ד"א והרשעים כים נגרש מה הים הזה טיטו ורפשו על פיו כך הרשעים סריותיהם וסרחונם על פיהם שנא' כים נגרש ויגרשו מימיו רפש וטיט ולא מטובתו של אדם שומע חרוכין וגדופין אלא מתוך עונות שיש בידו שנא' ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה. אתה מוצא ג' דברים (כדלעיל פרשת תולדות) ברשותו. ולא עוד אלא אפילו לעוה"ב שנא' (מיכה יב) משגיא לגוים ויאבדם משגא כתיב. ויאבדם מורידן לאבדון והצדיקים רואין אותן שנא' (ישעיה סו) ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה:

חמלת פרשת ויקרא חדש

כבר היה לעולמים

(ח) **ויקרא** אל משה. למה אמר ויקרא. אלא בשביל שאמר למעלה ולא יכול משה לבא אל אהל מועד. כשישרתה השכינה באהל מועד ולא יכול לבא לפי ששכן עליו הענן. ולפיכך קראו הקב"ה מאהל מועד. לאמר. מהו לאמר. לאמר לבני ישראל. אדם כי יקריב מכם. למה אמר אדם ולא אמר איש. ירצה ליתר כי יחטא האדם כמו אדם הראשון שהתחיל לחטוא יקריב קרבן. למה נאמר מן הבהמה כשאמר מן הבקר ומן הצאן. אלא ירצ' לומר להבדילן מן

עין יוסף

הבהמה

כבש פ' ו' ע"ש: [סיח של שוח]. פי' שבועת מנס: [לרשעים אין לכם שום תכויה]. כל"ל: [ושכחוכם]. פי' תעלתם: [על פיהם]. ומשיים ניילקוט פרשה תמר מי ס' תסר תשמע בקולו. פיסקא לעתן לת ישראל כהזקה בתרופין וגדופין שבתריב תמר מי בכל מלכי כתרלות וגו' ככוכדלר תמר מתן כוח ל הם די ישיזיב לכון מן ידי: [מצא כתיב]. בסדר בלק פיסון כ' לחיתת שוטה לעכו"ם ויתלבדם. וכתב בספר מגתת שי סדרשו מצגיע לשון שבגה כתלו כשיין

ימנית. תכל כמדרש תסתר לחיתת שתויבי הקב"ס למפלתן הן מתגדלין לפיכך ויסס לת כסתו מעל כל בשריס ותח"כ ויהלו לת כמן כסי"ד מצגיע לגויס ויתכדס. ולין לומר דתגדול תלוקות הן. דכל וכל לחיתת ולת פליגי תד דכיס כפי כמקבל ותד דכיס כפי המסורת ע"ד תל תקני עכ"ל. נמנה לפי זה שתמר כמדרש כלהן מצגיע כפיך כותתו מצגיע בשין ימנית כפי המכוונת ע"ד תל תקני: וכי

אוף אֶמֶת. אַייגֶער פַּלֶעגְט זָאגְן דָעם אַנְדֶרִין אִיךְ שְׁווֶעֶר אִיךְ זָאל גַיין דָארְטָן אוּן פַּלֶעגְט מַאקְן גַיין פּוּן דֶעסְט וָועגְן זַיי הָרוּב גְוואָרְן פַּר אֱמֶת שְׁוֶוערִין. אוּן מַאכְט אוֹף אֱמֶת שְׁוֶוערִין אַיז אַזוֹ דָר וָוס שְׁוֶוערְט פַאלְטְש קָאן שׁוּן פַּאר שְׁטַיין זַיין שְׁטְרָאף. דְרוּם שְׁטַייט נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה אַז מָען וָועט דִיךְ בַּשְׁוֶוערִין דוּ זָאלְסְט זָאגְן עֶדוּת אוּן דוּ וַיילְסְט מוּסְטוּ גַיין זָאגְן. אוּן אִין דָר צַייט וָום נָאט וָועט מִשְׁפְּטְן דִיא מֶענְטְשֶׁן וָועט זַיין דָר עֶרְשְׁטֶר מְשָׁפָּט אִין דִי וָום הָאבְּן פַּאלְטְש גְשְׁוואָרִין. אוּן וָועט זַייא גֵיידְעִרִין אִין גַהִינָם. נָאט זָאגְט אִיךְ הָאב דִיר גֶגְעבְּן זָאלְסְט לוּבְּן אוּן רִיכְטְן מַיין נָאמְן נַייסְט דוּ פֶעלְטֶערְסְט אוּן שְׁוועֶרְסְט מִיט מַיין נָאמְן. עֶס שְׁטַייט וְהָרְשָׁעִים כַּיָּם נִגְרָשׁ דִיא רֶשָׁעִים שְׁטוֹרְמִין אַז וַוי דָר יַם. דִי אִינֶדֶן גְרוֹסְן זִיךְ אוּן אִיטְלִיכֶר אִינְד קוּמְט צוּם בֶּרֶג אוּן וֶועֶרְט צוּ בְּרָאבְן. אוּן דָער אַנְדֶערָר אִינְד וָעֶרְט אוּן גְרוֹיסְט זִיךְ וַייטֶר גַייט צוּם בֶּרֶג אוּן וֶועֶרְט אוֹיךְ צוּ בְּרָאבְן. אוּן אַזוֹ אַלֶי אִינֶדֶן עֶהְיִן דֶעם בְּרָאךְ פּוּן עֶנְעִם אוּן קְרִיכְן וַייטֶר. אַזוֹ דִיא רֶשָׁעִים גְרוֹסְן זִיךְ אוֹף דָר וֶועֶלְט. דָר דוֹר אֱנוֹשׁ. דוֹר הַמַּבּוּל. דוֹר הַפְּלָגָה. אוּן דָר זָעהְט דָר וֶועֶרְט צוּ בְּרָאבְן קוּקְט עֶר גָאר נִיט אוּן גְרוֹסְט זִיךְ וַייטֶר אוּן הָאבְּן נִיט קֵין רוּה. נָאךְ אַפְּשֶׁט אִיז דְרוּם זָענְען זַייא גְגֶעבְּן צוּם אַז וַויא דָר יַם אִיז דִי לַיים מִיט דֶעם מִיכֶּקִייט אוֹף דֶעם מוֹל דָם מִיכְט מָען אוֹף דֶעם בֶּרֶג אוּן אַזוֹ דִי רֶשָׁעִים זַיי עֶר מִיכֶּקִייט מִיט זַייעֶר זִינְד אִיז אוֹף זַייעֶר מוֹל. דָער וָאס שְׁוועֶרְט אִיז אַסִימְן אַז עֶר דָם פִּיל זִינְד גֶעבְּא אֶל מֹשֶׁה וָום דָם נָאט גְרוּפְן צוּ מֹשֶׁה וָויל עֶם שְׁטַייט פְּרִיעֶר דָר מִשְׁכָּן אִיז גְוואָן פּוּל מִיט וָואלְקְן דִי שְׁבִינָה פּוּן נָאט דָם גְרוּעֶט דָארְטְן. דָם מֹשֶׁה נִיט גְקאנְט אַרַיין גַיין דְרוּם רָאט אִים נָאט גְרוּפְן לַאמֹר צוּ זָאגְן דִי יוּדֶן דִינְס פּוּן קָרְבָּנוֹת. אִדֶם פַּאר וָום שְׁטַייט אָדָם אוּן נִיט אִישׁ אַזוֹ וַויא אִיכֶּעדִים. צוּ לֶערְנִין אוּנְז אַז מֶענְטְשׁ וָועט זִינְדִיגֶן אַזוֹ וַויא אָדָם הָרִאשׁוֹן דָער עֶרְשְׁטֶר וָואם רָאט גְזִינְדִיגְט זָאל עֶר בְּרֶענְגִין אַקָרְבָּן פּוּן בְּהֵמוֹת אוּן שָׁעְפְּסִין צוּ וַייזֶן דָר מֶענְטְשׁ זָאל קֵין בְּהֵמָה נִיט

הבהמה שלא תרד נפשו לשאול תחתית כמו הבהכיה שיורדת נפשה למט' לארץ כמה שנא'(קהלת ד) מי יודע נפש האדם העולה היא למעלה ונפש הבהמה היורדת היא למטה . וכן אין אדם יודע . אלא כמו שאמר הכתוב (יונה ג) ומי יודע ישוב ונחם האלהים . וזה פתרונו מי יודע שהוא חוטא ישוב אל האלהים ויכפר לו על כל עונותיו . מהו ונחם אלא וינחם על הרעה שדבר לעשות לו . וכה"א מי הוא שיודע ויבין ויש לו דעת ובינה יבין וידע כי נפש האדם עולה למעלה למקום שנגזרה משם. ורוח הבהמה יורדת היא למטה לארץ . שכן אמר שלמה המלך ע"ה והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה (קהלת ד) ואי זה רוח שתשוב אל האלהים אשר נתנה אלו רוחות הצדיקים והחסידים ובעלי תשובה שעומדין לפניו במעלה גדולה והוא החיים שאין עמה מות והטובה שאין עמה רעה . הוא שכתוב בתורה (דברים כב) למען ייטב לך לעולם . ומפי השמועה למדנו למען ייטב לעולם שכולו טוב . והארכת ימים לעולם שכלו ארוך . ושכר הצדיקים הוא שיזכו ויחיו לטובה . אשרי האיש שזכה לטובה ולענג . המקום יזכנו להתענג בה עם הצדיקים . וכבר הודיעונו חכמים הראשונים שטובות חיי העוה"ב אין כח באדם לדורשה ולאומרה ואין יודע גודלה ויופיה ועצמה כי אין לה ערך ולא דמיון ודמות. וכן אמר הכתוב (ישעיה סד) עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו . כלומר הטובה שלא ראתה אותה עין זולתך אלהים . וזה שקראו אותו חכמים העה"ב לא מפני שאינו מצוי עתה אבל לנו שהיום בעה"ז יש לבוא . ולפיכך אומר העה"ב לאחר שיוצא אדם מעולם הזה . ומי שאומר שזה העולם אבד ואחר כך יבוא העה"ב אין הדבר כן .אלא שהצדיקים כשיוצאים מעולם מיד עולים ועומדים במעלה זו שנא' (מכלים נו) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחוסים בך . ושל רשעים שוטטים בכל העולם ולא ימצאו מנוח לכף רגליהם ואינה עולה למקום שנגזרה משם עד י"ב חדש עד שיכלה הגוף מה היא עושה הולכת וחוזרת על הקבר וקשה עליה ראית הגוף נרקב ושהוא רמה ותולעה ולמה"ד לאדם שהיה לו בית נאה ונופל מה הוא עושה הולך ורואה אותו בכל יום שצומח בו קוצים וכסו פניו חרולים וגדר אבניו נהרסה ובובה ומתאבל עליו בשביל שהוא רואה כך . וכן הוא הרוח שוטט בכל העולם וחוזר לקבר . וכן אמרז"ל קשה רמה למת כמחט בבשר החי . ומנין שהנפש מתאבלת עליו שנא' (איוב יד) אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל הוי הבהמה ויאבד כבהמה . ולפיכך אמר מן הבהמה ואמר מן הבקר ומן הצאן לפי שיקריבו מן הצאן ומן הבקר כדי שלא תרד נפשו למטה כבהמה . ולמה קריבין קרבן מן העוף ומן הכבש ומן הצאן ומן העזים ולא מן הדגים שנא' אם מן העוף עולה קרבנו אלא בשביל שהם בשר ודם כמו האדם ויוצאין מבטן אמן כמו האדם מכפרין על האדם . אבל הדגים ביצים הם ויוצאין מהן וחיין . ארז"ל כל דמות שברא הקב"ה ביבשה ברא בים בדגים . ר' מרפון אומר ממונה היה הדג

עץ יוסף

(ח) **וכי** אין לך אדם יודע מלת כי"ג : [אמנם כמוהו כבהמה ולפיכך כן] . כן הוא בהכרח דפוסים אחרים בדפוס מנקוויץ כתוב לנו לפי שהיו אמנם כמוהו כבהמה ולפיכך היו עליו תאבל כבהמה ולפיכך כן' . פירוש כלומר ומנו משותפים לנו על העולם בעניין אחד כתמת הוא מלוי ג"כ ולפיכך כו' . ונוסחת זו יותר בהרוכ : [ממונה] . פירוש ממונן : עכפיו וכפלדיק מת מיד עולה למעלה זו : [ונפשו עליו תאבל כוי

משנת

זַיִן . וְאִידוּם דָּר רֵיהַ פּוּן אַבְּהֵמָה גַיִט אִין דָּר עֶרְד אוּנ דָּר רֵיהַ פּוּן אַמֶעַנְטְשֶׁן גַיִט אַרוֹף אִין הִימֶל . אוּבּ עֶר אִיז אַצַדִיק שְׁטַייט עֶר דָּארְטֶן אִין אַגְרוֹסִי מַעֲלָה . דָּארְטֶן אִיז אַלְעבִּין פּוּן אַייבִּיג גִיט דָּר נָאךְ קַיִן טוֹט . דָּארְטֶן אִיז גוּט וָוֹם דָּר נָאךְ קַיִן שְׁלֶעכְּץ . וואס אִיז דָּעם מֶעַנְטְשׁ וָוֹם אִיז וווֹהֶ צוּ דָּעם גוּטֶן אוּנ צוּ דָּעם תַּעֲנוּג . קַיִן מֶעַנְטְשׁ קָאן דָּם גִיט פַּר שְׁטַיין עֶם הָט גִיט קַיִן שַׁאיִן אוּנ קַיִן גְלַייכֶן אוֹף דָּר וֶועלְט קַיִן שׁוּם אוֹג הָט נָאךְ דָּם גִיט גֶזֶעהֶן נָאר נָאט אַלֵיין וַוייסְט פּוּן דֶעם תַּעֲנוּג דָּם וְועֶרְט גְרוּפֶן עוֹלָם הַבָּא . דָּר מֶעַנְטְשׁ שְׁטַארְבְּט קוּמְט עֶר בְּאלְד אַהִין אוֹב עֶר אִיז אַצַדִיק . אוּנ דִיא נְשָׁמָה פּוּן רָשָׁע שְׁוועבְּט אוּם אִין דֶעם גַאנְצֶן וְועלְט אוּנ גְפִינְט גִיט קַיִן רוּה אוּנ גַייט גִיט אַרוֹף אוֹף דָּעם אֶרְט וָוֹם זִיא אִיז גְנוּמֶן גְווֹארֶן בִּיז צְוועלִיף חֳדָשִׁים . דֶר גוּף וְועֶרְט פַּר לֶעְנְט אוּנ דֶר נֶפֶשׁ גַייט אַלֶי טָאל אוֹפֶן קֶבֶר אוּנ זֶעהְט וויא דָּעם גוּף עֶסֶן וֶועֶרִים אוּנ עֶר פוֹלְט . קָאן זִיא גִיט זֶעהֶן גַייט זִיא וַוייטֶר שְׁוועבֶּן אוֹף דֶר וְועלְט . אַמֶשׁ אַמֶעַנְטְשׁ הָאט גַהאט אַשֶׁיינִי שְׁטוּב אִיז זִיא אַיין גְפַאלֶן גַייט דֶר מֶעַנְטְשׁ אַלֵי טָאג אוּנ זֶעהְט עֶם וַואקְסְט דֶעֶרנֶר אוֹף דֶעם אֶרְט . אוּנ בֶּעֶרגֶר צִינִיל לֶיגֶן . אוּנ דִי שְׁטוּב אִיז חֲרוּב וַוייטֶר עֶר אוּנ קֶלֶאנְט אוֹף דֶעם . אוּז דֶר נֶפֶשׁ שְׁוועבְּט אוֹף דֶעֶר נָאנְצֶר וְועלְט אוּנ קוּמְט צוּם קֶבֶר . דֶר וְואֶרִים שְׁמֶעֶרְט דֶעם מֵת אוּז וויא אַנַאדֶיל שְׁמֶעֶרְט אַלֶעבֶּדִינֶן . דְרוּם זָאנְט דֶר פְּסוּק עֶר זָאל בְּרֶעֶנְגֶן אַקְרֶבֶּן אַבְּהֵמָה כְּדֵי צוּ פַּאר גֶעבִּין זַייגִי זִינְד עֶר זָאל גִיט שְׁטַארְבֶּן אוּז וויא אַבְּהֵמָה . אוּנ פַּאר וָוֹם בְּרֶעֶנְגְט מֶען גִיט קַיִן קָרְבֶּן פּוּן פִּישׁ וָוארוּם בְּהֵמוֹת מִיט עוֹפוֹת וֶעֶנְען בְּלוּט מִיט פְּלִייש גְלַייךְ מִיט דֶעם מֶעַנְטְשֶׁן אוּנ וֶעֶנְען גִיבְּארֶן פּוּן אַמוֹטֶערְם בּוֹךְ . אָבֶּר פִּישׁ אִיז גִיט אַזוֹ דְרוּם וֶעֶנְען זַיי גִיט גְלֶייכֶן צוּם מֶעַנְטְשֶׁן . דִי חֲכָמִים שְׁרַייבֶּן אַלֶעם וָוֹם נָאט הָט בַּשַׁאפֶן אוֹף דֶר יַבָּשָׁה גְפִינְט זִיךְ זַיִן יַם . רַבִּי טַרְפוֹן זָאגְט דָּר פִּישׁ אִיז גְוועֶן אֶן גְגְרַייט פּוּן שֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית עֶר זָאל אַיין

ששת ימי בראשית לבלוע את יונה שנא (יונה ב) ויהי ה' דג גדול . ביום החמישי ברח יונה מפני אלהיו . ולמה ברח אלא שפעם ראשונה שלחו להשיב את גבול ישראל ועמדו דבריו שנא' (מלכים ב יד) הוא השיב את גבול ישראל . פעם שניה שלחו לירושלים להחריבה ועשה הקב"ה ברוב רחמיו תחם על הרעה ולא חרבה והיו קורין אותו נביא השקר . פעם ג' שלחו אל נינוה להחריבה . דן יונה דין בינו לבין עצמו . אמר יונה אני יודע שהגוים קרובי תשובה הם עכשיו אם אלך בשליחותו מיד יעשו התשובה והקב"ה ארך אפים ורב חסד ובעת שיעשו התשובה מיד ירחם ויקצוף הקב"ה על ישראל כמה שעשה בימי סנחריב כשבא רבשקה לחזיף אלהים חיים אמר אמרתי אך דבר שפתים עצה וגבורה למלחמה עהה על מי במחת כי מרדת בי (מלכים ב יח) וכי האמרון אלי אל ה' אלהינו במחנו הלא הוא אשר הסיר חזקיהו את במתיו ואת מזבחותיו (שם) מה עשה חזקיהו באותה שעה (שם יט) ויתפלל חזקיהו לפני ה' ויאמר ה' אלהי ישראל יושב הכרובים אתה הוא ה' האלהים לבדך לכל ממלכות הארץ . אתה עשית את השמים ואת הארץ הטה ה' אזנך ושמע פקח ה' עיניך וראה ושמע את דברי סנחריב אשר שלחו לחרף אלהים חי (שם) וישלח ישעיהו בן אמוץ אל חזקיהו לאמר כה אמר ה' אלהי ישראל אשר התפללת אלי אל סנחריב מלך אשור שמעתי (הנני נותן בו רוח וגו'. ובא ודבר עמיה ארבע מאה מלכין אחידי סיפין ורומחין וגו') . ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור מאה ושמונים וחמשה אלף וישכימו בבקר והנה כלם פגרים ויסע וילך וישב סנחריב מלך אשור וישב בנינוה . אמר לחכמים למה אהבתו של הקב"ה עם ישראל יותר מכל אומות העולם . אמרו לו אבא זקן היה להם ושמו אברהם ובא לשחוט בנו להעלותו עולה . אמר להם שחטו אכרו לו לאו . אמר להן הוא על שהיה רצונו לשוחטו היה אהבה בינו לבין אלהיו אמר אני אשחוט את בני ואעלהו לו לעולה ובן עשה שנא' (מלכים ב ג) ויקח את בנו הבכור אשר ימלוך תחתיו ויעלהו עולה . אמר הקב"ה מה אומות העולם שלא נתתי להם חקים ומשפטים הם עושים לשמי שנא' (מלאכי ו) בכל מקום מוקטר מוגש לשמי וגו' . מיד ויהי קצף גדול על ישראל. לפיכך אמר יונה הגוים מיד יעשו התשובה ויהיה רוגזו של הקב"ה על ישראל שיאמר הקב"ה הגויים שלא נתתי להם חקים ומשפטים בעת שאני גוזר עליהם גזירה והם יודעים מיד הם שבים וישראל לא כן שבכל עת אני שולח להם נביאי והם קשי עורף ולפיכך ויהי קצף גדול . ולא עוד שישראל קורין לו נביא שקר אלא אף אומות העולם קורין לו כן . אמר יונה אני בורח מלפניו למקום שאין קורין לו נביא שקר אלא אף אומות העולם קורין לו כן . אמר יונה אני בורח מלפניו למקום שאין שם כבודו . מה אעשה אם אעלה לשמים שם כבודו שנא' (תהלים קיג) על השמים כבודו . ואם על הארץ שם כבודו . שנא' (ישעיה ו) מלא כל הארץ כבודו . הריני בורח לים שאין נאמר שם כבודו .

עין יוסף

[גמ' ויתן כ' דג גדול] . ר"ל מדכתיב ויתן ה"מ מכלווי כיס וגם מדקרא ה' הוו גדול וכולהי מין כלומר לכיוצא דג גדול בגופו כי יש כיס דגים כדגים גדולים ממנו . תלת הוות גדול בשניה שכיס ממוצע שם מכסת ימי בלתיות וגם מדכתיב לבלוע ולא כתיב ויבלע מת יונה זה יודע כי מעשה שנכנסה מיכאל לבלוע (כך הקשה תוס' ד"ה) [שנני טהן הוו הוה] כנד סריפין ורומחין כיון כאני עגולים בכפרי כתפחות נלפניו . משום זה כפשוט כתיב קודם תפלת חזקיהו . ולכי תיבות

ירד

וכן ודכר עמיה כי' הוה לשון תרגום וע' כתרגום ישעיה קפיטל ד' פסוק ל"ב כתרגומו: [שנא' ויקח מת בנו הבכור וגו'] לת ידעתי לכוין מה שכניה כמדרש פסוק זה על כנתכיב ופסוק הזה מדבר ממלך מוחב. וכדאיתא כילקוט מ"ב ג'. וכ"ה לקמן סוף פרק כיהקותי ולעיל פרק תשע . וכן משמע נקמן פרק תזריע אבל כסכנדרין פ' חנק איתא שסנחריב רצה לכקריב שני בניו ולא עלתה בידו כי שם כרגוסו . וכן הוא כילקוט : [ליש שמין נאמר שם שם כבודו] . ועיין מלפני כ' שן כמקום

שָׁלַיְנֶן יוֹנָה הַנָּבִיא בְּשַׁעַת עֲר אִיז אַנְטָלָאפֶּן פּוּן נָאט . אוּנ פַּר וָוס אִיז עֲר אַנְטָלָאפֶּן וָוארוּם אַיין מָאל הָאט אִים נָאט גֶּשִׁיקְט נְבִיאוֹת זָאגֶן צוּ דִי יוֹדֶן אִיז מְקוּיִם גְּוואָרֶן . דָּר נָאךְ הָט אִים נָאט גֶּשִׁיקְט זָאגֶן אַז יְרוּשָׁלַיִם וְועט חָרוּב וְועֶרֶן . אִיז זַייבִי דִיר נִיט מְקַיֵּים גְּוואָרֶן וַוייל נָאט הָט רַחֲמָנוֹת נִיהָאט הָט טָעַן אִים גְּרוּפֶן נָבִיא הַשֶּׁקֶר . דָּם דְּרִיטֶע כָּאל הָט אִים נָאט גִּישִׁיקְט קֵיין נִינְוֶה אַשְׁטָאט פּוּן זָאגֶן אַז דִי שְׁטָאט נִינְוֶה וְועט חָרוּב וְועֶרֶן . הָם זִיךְ יוֹנָה נְקָלֶעְרט גוּיִם וֶעגֶן נָאהִינְט צוּ תְּשׁוּבָה זַייא וְועֶלֶן הָעֶרֶן מִינִי דִייד וְועֶלֶן זַיי בֶּאלְד טָאן תְּשׁוּבָה וְועֶל אִיךְ בְּלַייבֶּן נָבִיא שֶׁקֶר . אוּנ נָאךְ מִין דֶּעם כַּעַם פּוּן נָאט וְועט זַיין אוֹף יוֹדֶן נָאט וְועט זָאגֶן דִיא גוּיִם הָאבֶּ אִיךְ גִּיט גִּנַעבֶּן דִי תּוֹרָה פּוּן דָּעסְט וְועֶגֶן אַז זַייא וְועֶרֶן גְּוואָר אַז אִיךְ הָאבֶּ אוֹף זַיי גְּזוֹר גְּוועֶן אַיין גְּזֵירָה טוֹעֶן זַיי בֶּאלְד תְּשׁוּבָה . אוּנ יוֹדֶן גִּיט אַז אִיךְ שִׁיק זַיי נְבִיאִים אוּנ שְׁטְרָאפֶּן זַיי זַיי הֶעֶרֶן גִּיט אוּנ רִיפֶּן נָאךְ דֶּעם נָבִיא פַאלְשֶׁר נָבִיא.אַז וִוי מִיר גִּפִּינֶן בִּיי סַנְחֵרִיב מֶלֶךְ אַשׁוּר עֲר מִיט פִּיל חַיִל הָאבֶּן בֶּאלְעֶרְט יְרוּשָׁלַיִם . בִּיי נָאכְט אִיז גְּקוֹמֶן מַלְאָךְ פּוּן נָאט אוּנ הָט זַיי אַלֵּי דֶּר שְׁלָאגֶן אִין דֶּר פְּרִיא כַּנְחֵרִיב שְׁטִייט אוֹף וֶעהְט עֲר זַיין חַיִל אִיז טוֹיט אִיז עֲר אַנְטְלָאפֶּן אַהֵיים . פְּרֶעגְט עֲר זַיי. חֲכָמִים פַּר וָוס הָט נָאט אַזוֹ לִיב.דִיא יוֹדֶן כַּיין פּוּן אַלֵּי אוּמוֹת . הָאבֶּן זַיי גְּנָאגְט זַיי דָּאבֶּן גִיהָאט אַיין אַלְטֶן פָּאטֶר הָט עֲר זַיין אַייְנְצִינֶן זוֹן גְּוואָלְט שֶׁעְטֶן צוּ נָאט . הָם אִים נָאט נִיט גְּהַייסֶן שֶׁעְטֶן . וָאגְט כַּנְחֵרִיב עֲר הָט נָאר גְּוואָלְט שֶׁעְטֶן הָט אִים נָאט אַזוֹ לִיב אִיךְ וֶעל שֶׁעְטֶן בָּאֶמֶת מַיין זוֹן פַּאר אַיין עוֹלָה . אוּנ הָט גְּשָׁאכְטֶן דֶּעם זוֹן . הָט נָאט גְּיָאגְט וָעהְט גוּיִם הָאבֶּ אִיךְ גִּיט גְּנֶעבֶּן דִי תּוֹרָה פּוּן דֶּעסְט וְועֶגֶן זַיי צוּ מִיר אַקְרֵבֶּן. אִיז דֶּר פּוּן גְּוואָרֶן אַרוֹגְן אוֹף דִי יוֹדֶן . דְּרוּם הָט יוֹנָה גִּיט גְּוואָלְט גַיין שְׁלִיחוּת . אוּנ זָאגְט אִיךְ וְועל אַנְטְלוֹפֶּן אוֹף דֶּעם

ים

ירד ליפו ולא מצא שם אניה לירד . והאניה שירד בה יונה היתה רחוקה מיפו מהלך שני ימים לנסות את יונה . מה עשה הקב"ה הביא סער גדול בים והחזירה ליפו וראה יונה ושמח בלבו . ואמר עכשיו אני יודע שדרכי מיושרה לפני . והוא לא ידע כי הקב"ה מסבב הדבר להודיעו ששם כבודו. אמר להם אבוא עמכם . ודרך כל האניות כשהאדם יוצא מהן הוא נותן שכרו . ויונה בשמחת לבו הקדים ונתן שכרו שנא' (יו ג ג) ויקם יונה לברוח הרשישה מלפני ה' פרשו מהלך יום אחד ובא עליהם סער גדול בים מימינם ומשמאלם ודרך כל האניות שבאות ושבות בשלום בשתיקות. והאניה שירד בה יונה היתה בצרה גדולה להשבר שנא' (שם) וה' הטיל רוח גדולה אל הים . ר' חנינא אמר משבעים לשונות היו באניה וכל או"א אלהיו בידו אמרו האלהים שיענה ויציל אותנו מן הצרה הזאת הוא האלהים . ועמדו וקראו איש בשם אלהיו ולא הועילו . יונה בצרת נפשו נרדם וישן . ובא אליו רב החובל . א"ל הרי אנו עומדין בין מות לחיים ואתה נרדם מאי זה עם אתה . אמר להם עברי אנכי . אמרו לו והלא שמענו כי אלהי העברים גדול הוא . קרא אל אלהיך אולי יעשה לנו ככל נפלאותיו שעשה לכם בים סוף . אמר להם בשבילי הצרה הזאת באה עליכם כי מלפניו אני בורח כי חשבתי כי אין בים כבודו ועכשיו אני רואה כי בים וביבשה כבודו . אמר להם בשבילי שאוני והטילוני אל הים וישתוק הים מעליכם . רבי שמעון אומר לא קבלו האנשים מן יונה להפילו לים והפילו גורלות כמו שנא' (שם) ויפילו גורלות ויפול הגורל על יונה . מה עשו נטלו את הכלים אשר באניה והשליכו אותם לים להקל מעליהם ולא הועיל מאומה . בקשו לחזור ליבשה ולא יכלו שנא' (שם) ויחתרו האנשים וגו' . מה עשו נטלו את יונה ועמדו על ירכתי הספינה ואמרו אלהי עולם ה' אל תתן עלינו דם נקי שאין אנו יודעין מה טובו של זה האיש והוא אומר בפיו בשבילי הצרה הזאת באה עליכם . הטילו אותו עד ארכובותיו ועמד הים מזעפו . לקחו אותו אוהו אצלן והיה סוער עליהם . הטילו אותו עד טיבורו ועמד הים מזעפו . לקחו אותו אצלן והיה סוער עליהם . הטילו אותו כלו מיד שתק הים מזעפו שנא' (שם) ויאשא את יונה ויטילוהו וגו' . וימן ה' דג גדול לבלוע את יונה ויהי יונה במעי הדג ג' ימים וג' לילות ונכנס יונה להוך פיו כאדם שהוא

נכנס

עץ יוסף

במקום אחר נאמר שם כביד ס' : [בקדיש ובתן שבחו שנא' (יונה ב) פי' מילך כבפיוכה : [בשבילי שאוני והטילוני]. פירוש בשבילי כלכם זיתן שבחך ויהד בכן . כ"ל : [פרשו מהלך יום א']. כ"ל : [כלכם לכן שאוני כו' וכן היא בשבילכם בפרשה] : [שבח ויטילוהו אותו למעלה גדולה לכשבר שבאמר וכהיה חשבח להשבר]. ויטילוהו] שהיה די שילמר ויטילוהו נכד. תנא פי' שנאמרו אותו למעלה

כמה

יָם אוֹ עֵר גְקוּמְן קֵיין יָפוֹ אִיז נִיט גְוֶוזִין קֵיין שִׁיף דִי שִׁיף אִיז שׁוֹין אָפּ גְנַאנְגִי צְוֶוויי טָאג רַייז הָם נָאט גְּבְּרַאכְט אַוּוינְט אוֹף דָּעם שִׁיף הָם זִיא זִיךְ אום גְקֶרְט צוּם בְּרֶעג הָט זִיךְ יוֹנָה גִּפְּרַייד דָּר מִיט א נָאט הַיינְט זָעה אִיךְ מִין וֶועג אִיז גְלֵיקְלַייךְ . עֵר הָט נִיט גְוויסְט אַז נָאט מְבְּרַכְט דָם צוּ וַויין אִים אַז נָאט אִיז אִימְעֲרִים . זָאגְט יוֹנָה צום שִׁיפֶּר אִיךְ וויל פָּארְן אוּן בַּאצָאל אִין הַיבְּיל עֶם קָאסְט . נִיט וִוי אַנְדֶרְי מֶעְנְטְשֶׁעְן צָאלְן שְׁפֶּעְטֶער אַז נַייא גַייעֶן אַרוּים פּוּן דֶּר שִׁיף . אוּן עֵר אִיז נִיט גְרוּים גְּרַייד אַרַיין גִינַאנְגְן אִין דֶּער שִׁיף אַרַיין אַוּו הָאט נָאט גְּבְּרַאכְט אַשְׁטוּרְעם וויְנְט אוּן עֶם הָאט גְהַאלְטֶן דִיא שִׁיף זָאל צוּ בְּרָאכְן וֶועְרְן . רַבִּי חַנִינָא זָאגְט אִין שִׁיף אִיז גְוֶוען מְעְנְטְשֶׁן פּוּן אַלֶּי וִיבֶּצִיג אוֹמוֹת אוּן אִיטְלִיכֶר הָט גְהַאט זַיין נָאט אִין דֶּר הַאנְד . הָאבְּן זִיי גְזָאגְט דֶּר נָאט וָואס וֶועט אוּנְז דָא הֶעלְפֶן דֶּר אִיז אַנְאט . הָאבְּן זִיי אַלֶּי נְעִרִיגְן צוּ זַייעֶר נָאט אוּן עֶם הֶעלְפְּט נִיט . אוּן יוֹנָה כִּיט גְרוֹסִי אַיינְגְקְמְטֶן אִיז אַנְטְשְׁלָאפְן גְוואְרְן קוּמְט צוּ אִים דֶּער שִׁיפֶּר פּוּן שִׁיף אוּן זָאגְט אִים מִיר שְׁטַיְיעֶן אַלֶּי אִין אִגְרוֹסִי צָרָה אוּן דוּ שְׁלָאפְסְט . פּוּן וָואבֶּר פְּאלְק בִּיסְטוּ זָאגְט עֶר אִיךְ בִּין אִידִּי . זָאגְט עֶר כִּיר הָאבְּן גְהֶערְט אַז נָאט פּוּן יִירֵן אִיז אַגְרוֹבֶּר נָאט רוּף צוּ אִים אָפְשֶׁר וָועט עֶר הֶעלְפֶן . זַייגִי וִוינְדִיר

הָאבְּן מִיר גְהֶערְט וָום עֶר הָט גְטָאן אִין יַם אָז זָאגְט יוֹנָה אִיבֶּר מִיר אִיז דִיא גַאנְצִי צָרָה אִיךְ אַנְ
פַּר אִים . אִיךְ הָאב גְמֵיינְט אוֹף דֶּעם יַם אִיז זַיין כְּבוֹד נִיט דָּא הַייְנְט זָעה אִיךְ אַז זַיין כָּבוֹד אִיז אִימְדִים וָואסְט טִיךְ אַרַיין אִין יַם וָועט וֶועְרְן שְׁטוּךְ דָּר יַם . רַבִּי שִׁמְעוֹן זָאגְט דִי מֶעְנְטְשֶׁן הָאבְּן נִיט גָוואְלְט אַרַיין וָוארְפְן אִים בִּיז וַואנָן זִיי הָאבְּן גוֹרָל גָוואְרְפְן אִיז גְפַאלְן דֶּר גוֹרָל אוֹף יוֹנָה . הָאבְּן זַייא פְּרֶיעֶר גְנוּמְן דִיא בֶּלִים פּוּן דֶּעם שִׁיף אוּן הָאבְּן אַרַיין גָוואְרְפְן אִין יַם טָאכֶּר וָועט וֶועְרְן גְרֵינֶגֶר הָאט נִיט גְהַאלְפְן . הָאבְּן זַייא גָוואְלְט דִיא שִׁיף קֶערְן צוּ דֶּר יַבָּשָׁה הָאבְּן זִיי נִיט גְקאנְט . הָאבְּן זִיי גְנוּמְן יוֹנָה אוּן הָאבְּן אִים גְשְׁטֶעלְט אִין דֶּר זַייט פּוּן שִׁיף אוּן הָאבְּן גְזָאגְט זָאלְט נִיט וֶועְרְן גְרֵינֶגֶר אוּנְז פַּאר קִין זִינְד פּוּן בְּלוּט פּוּן דֶּעם מֶעְנְטְשׁ מִיר וִוייְסְן נִיט וָועֶר עֶר אִיז אוּן עֶר אַלַיין זָאגְט אַז אִיבֶּר אִים אִיז דִיא גַאנְצִי צָרָה . הָט מֶען אִים אַרַיין גְשְׁטֶעקְט בִּיז דִי קְנֶעכְל אִין יַם אִיז דֶּר יַם שְׁטוּל גְבְּלִיבְּן . הָט מֶען אִים אַרוּם גְנוּמְן צוּ רִיק הָט דֶּר יַם גְשְׁטוּרְמְט . הָאט מֶען אִים אַרַיין גְשְׁטֶעלְט בִּיז צוּם אָפְּעל אִין יַם אִיז עֶר גְיבְּלִיבְּן שְׁטוּל . הָט מֶען אִים גְנוּמְן צוּ רִיק הָט עֶר גְשְׁטוּרְמְט . הָט מֶען אִים אַרַיין גְוואְרְפְן אִין יַם אִין גַאנְצָן אִיז עֶר שְׁטוּל גְוואְרְן . הָט נָאט אִן גְבְּרַייט אַגְרוֹסְן פִּישׁ הָט עֶר אַיין גְשְׁלִינְגְן יוֹנָה . אִיז יוֹנָה אַרַיין גַאנְגְן

צום

נכנם לבה"כ גדולה והיו שתי עיניו של דג כחלונות מפותחות מאירות ליונה. ר' מאיר אומר מרגלית אחת תלויה במעיו של דג והיתה מאירה ליונה כשמש הזה שהוא מאיר בגבורתו בצהרים. והיה רואה יונה כל מה שבים ושבתהומות שנא' (תפלים מ) אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה. א"ל הדג ליונה אי אתה יודע שבא זמני להאכל לתוך פיו של לויתן. א"ל הוליכני לשם ואני מציל אותך ואת נפשי הוליכו אצל לויתן. א"ל לו ללויתן בשבילך באתי לראות מדורך בים. ולא עוד אלא שאני עתיד ליתן חבל בצוארך ולעלות אותך לסעודה גדולה של צדיקים. הראהו חותמו של אברהם אבינו הביט לברית וראהו לויתן וברח מהלך שני ימים לפני יונה. א"ל לדג הריני הצלתיך מפיו של לויתן הראני כל מה שבים ובתהומות. והראהו נהר גדול של מימי אוקינוס שנא' (יונה ג) תהום יטובבני. והראהו שבילי ים סוף שעברו ישראל בתוכם שנא' (שם) סוף חבוש לראשי. והראהו מקום שמשברי הים וגליו יוצאין שנא' (שם) כל משבריך וגליך עלי עברו. והראהו עמודי ארץ במבוניה שנא' (שם) הארץ בריחיה בעדי לעולם. והראהו שאול התחתית שנא' (שם) ותעל משחת חיי ה' אלהי. והראהו גיהנם דכתיב (שם) מבטן שאול שועתי שמעת קולי. והראהו תחת היכל ה' שנא' (שם) לקצבי הרים ירדתי. מכאן אנו למדים שירושלים על ז' הרים עומדת. וראה שם אבן שתייה קבועה בתהומות. וראה שם בני קרח עומדין ומתפללין עליה. א"ל ליונה הרי אתה עומד תחת היכל ה' התפלל ואתה נענה. מיד אמר יונה לדג עמוד במקום עומדך שאני מבקש להתפלל תפלה. ועמד הדג. והתחיל יונה להתפלל לפני הקב"ה רבש"ע נקראת מוריד ומעלה הרי ירדתי העלני: נקראת ממית ומחיה הרי הגעת נפשי למות החייני ולא נענה. עד שיצא מפיו אשר נדרתי אשלמה וגו' אשר נדרתי לעלות את לויתן ולהעלות לפניך אשלם ביום ישועת ישראל שנא' (שם) ואני בקול תודה אזבחה לך אשר נדרתי. מיד רמז הקב"ה והקיא את יונה ליבשה שנא' (שם) ויאמר ה' לדג ויקא את יונה אל היבשה. וראו המלחים את כל הנסים והאותות והנפלאות הגדולים שעשה הקב"ה עם יונה ועמדו והשליכו איש אלהיו שנא' משמרים הבלי שוא חסדם יעזובו. וחזרו ליפו ועלו לירושלים ומלו את בשר ערלתם שנא' (שם ס) ויראו האנשים יראה גדולה את ה' ויזבחו זבח לה'

עין יוסף וידרו

כמה פעמים ותמה כך כמילוהו ליס (גבול בנימין): [ל"ל הוליכני אצל ולתי מציל]. כ"ל: [תמה להדג הריני הצלתיך מפיו של לויתן בלתי

צום פֿיש אין מוֹל אוֹ וויא אייגר גייט אַריין אין אַגרוֹסי שוּל. אוּג דיא צוויי אוֹגין פּון פֿיש זענען אים גוּוען אזוֹ וויּ צוויי פֿענצטר האבן זיי אים גלוֹטקטין. איז ער גוּוען דריי טאג מיט דריי נעכט דארטן. רבי מאיר זאגט איין דימענט איז גוּוען אין דיא גדערים פון פֿיש דאס אים גלייכט אזוֹ וויא די זון אין מיטן טאג. הט ער נזעהן אלעם וום איז דא אין ים אונטערין גרונט. זאגט ר' פיש צו יונה דוא וויסט עם איז נקומן די ציים איהּ זאל גיין צום כול פון לויתן וואם ויעט זיין מיט דיר. זאגט ער אים פֿיר מיהּ אהין וועכטו ניצוּ וועריז פון זיין מול צו ליב מיר. האט ער אים גפֿירט צום לויתן זאגט יונה צום לויתן צו ליב דיר בין איהּ גקומן אהער זעקן דיין וואנונג אין ים. אוּג נאהּ מיין עם וועט קומן די ציים וועל איהּ אוֹף דיר ארוֹף ווארפן אשטריק איהּ ועל דיהּ בּרענגין פאר אטעוּדה צו דיא צדיקים. אוּג הט אים גוּוייזן דעם ברית פון אברהם אבינו דם מיינט מען אז ער איז גמליט. הט ער לויתן אקוק נמאן איז ער אנטלאפין פאר יונה צוויויא טאג ריין. זאגט יונה צום פיש איהּ האב דיהּ מציל גוּוען פון דעם מול פון לויתן קום ויין מיר אלעם וום עם גפּינט זיהּ אין ים הט ער אים גוּויזן דם ארט וו יוהן ענין ארויבר דעם ים. אוּג דאס ארט פון וואגן דיא אינדן פון ים ניינען ארוֹכ. אוּג הט אים גוּויזן די זיילין וום די ועלט שטייט אוֹף זיי. אוּג הט אים גוּויזן דעם גהינם. אוּג איז נקומן מיט אים צו דעם ארט וום אוֹבן שטייט ער בית המקדש אוֹף אבארג איז ער מיט אים ארונטר אונטר דעם בארג אוּג הט אים גוּויזן דעם שטיין וום הייסט אבן שתיה ער איז גזעצט אוֹף דעם גריכט ער זאל ניט פר פלייצן די ועלט. אוּג ער הט אים גוּויזן דיא קינדר פון קרח שטיין אוּג זענין מתפלל אונטער דעם בית המקדש. זאגט דער פיש צו יונה שטיוקט אצונד דעם בית המקדש ויא מתפלל זאלסט גהאלפן ועדן ער נאט ענטפערן. הט יונה מתפלל גוּוען אוּג גזאגט צום פיש ער זאל שטיין ביו ואנין ער ועט מתפלל זיין הט יונה גזאגט צו נאט האר פון ר' באנצר ועלט דוא ועדרטט גרופן מאכטט ניהערין אוּג אוֹף בּרענגין. דוא האסט מיהּ ארויפערט ברענג מיהּ אוֹף. דו ועדרטט גרופן דו טייסט אוּג מאכטט לעבדית איהּ האלט שון ביי דעם טוט מאהּ מיהּ שון לעבדיג. הט אים נאט ניט גענפרט ביו ואנין יונה הט גזאגט דם ואם איהּ האב גטאן אנדר אוֹף צו בּרענגין דעם לויתן פר שיף העבּין זיהּ מל גוּוען אוּג האבן אנדר גטאן צו ברענגין אלי זייערי

וידרו נדרים . וכי זבחו זבח אלא ברית מילה שהוא כדם זבח . ונדרו כל איש מהם להביא את בניו ואת כל אשר לו לאלהי יונה ונדרו ושלמו . ועליהם הוא אומר את הגרים גרי הצדק :

פרשת צו

ראה כי חדש

(א) **זאת** תורת העול'. וש"ה כי מי בשחק יערך לה' ידמה לה' בבני אלי'(תהלים פט)אמר הקב"ה אילו הייתי מבקש קרבן לא הייתי אומר למיכאל שהוא אצלי לדקריב לי קרבן . ומי אני מבקש קרבן מישראל . וכה"א בלחם הפנים ביום השבת ביום השבת יערכנו . ואומר הירצה ה' באלפי אילים (מיכה ו) בלעם הרשע הוא היה סנגורן של אומות העולם ועל ידי האומות הוא מדבר הדבר הירצה ה' באלפי אילים ברבבו' נחלי שמן . רוצה הוא מה שאתם מקריבין לו לא לוג שמן אתם מקריבין לו אנו מקריבין לו רבי רבבות נחלי שמן מה הקריב אברהם לפניו לא איל אחד שנא' (בראשית כב) וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר וגו' . אם רוצה אנו מקריבין לו אלפי אלפים. ומה הקריב אברהם לא בנו אני אקריב לו בני ובתי שנא' (מ כה ו) האתן בכורי פשעי זה בני בטני חטאת נפשי זה בתו . ראה בלעם הרשע כמה היה ערום התחיל אומר את שבעת המזבחות ערכתי (במדבר כג) לא אמר שבע מזבחות אלא המזבחות אלו הן משנברא אדם הראשון עד עכשיו שבע מזבחות בנו ואני מקריב שבע כנגד שבעתן . ומה הן מקריבין שתים עשרה חלות . שנא' ולקחת סולת ואפית אותה שתים עשרה חלות . כיון שנגלה עליו הקב"ה . א"ל רשע מה אתה עושה א"ל את שבעת המזבחות ערכתי . למה היה אותו רשע דומה לטבח שהיה מוכר בשוק והיתה חנותו מלאה בשר ועבר הליגסטי' ומסתכל בבשר ראה אותו טבח שהיה מכתכל בבשר א"ל מרי כבר שלחתי אפסוגין לבית הבד העבד . כך בלעם א"ל הקב"ה רשע מה אתה עושה בבאן א"ל את שבעת המזבחות ערכתי ואעל פר ואיל במזבח . א"ל הקב"ה הירצה ה' באלפי אילים . א"ל האתן בכורי פשעי פרי בטני חטאת נפשי . א"ל הקב"ה רשע אלו הייתי מבקש קרבן הייתי אומר למיכאל ולגבריאל והיו מקריבין לפני שנא' (תהלים פט) כי מי בשחק יערוך לה' ידמה לה' בבני אלים זה בלעם שבקש להדמות להקב"ה בבני אלים בבני אברהם יצחק ייעקב שהן אילי העולם . א"ל הקב"ה מה אתה מבקש להטעות את עצמך לפני שאקבל קרבן מן האומית אין אתה יכול. שבועה

עין יוסף **היא**

כרתני כל מה] . כל"ל : [וכי זבח זבחו]. פירוש כח אין מקבלין זבח מן העכו"ם כן הוא בפדר"ח . ומע"ג אלחז"ל חיים חיים מלמד שמקבלין נדריס ונדבות מן העכו"ם כדיעו הוקף עולות ולא שלמיס וכ"מ שנא' זבח הוא שלמיס . וע' סדר לו מ"ם שם . וכמ' ז"ל כתב וכי זבח זבחו פי' שכבי אין זוכמין מה שכתב זבוח תזבח מדמו על כמילמ עכ"ל וכספר כד הקמח פי' וכי זבח זבחו כי לא היה מזדמן לוכח מהם לכתחלה כי היה טוב ע"כ: [וכה"ג ועל גבי המזבח] . כ"ל וכ"ם כיליקוט וכפדר"ח ופי' זבח אלחז"ל חיים חיים מלמד שמקבלין נדבות מן העכו"ם כדיעו הוקף עולות ולא שלמיס וענגבי כמזבח ועל גבי המזבח]: (ה) **שבע** מזבחות כנו . ע' רש"י ס' כ"ק : [ומה הם מקריבים י"ב תלות שנא' ולקחת סלת ואפית לחם שתים עשרה חלות] . כ"ז ליתו כיליקוט : [כלגיסטי'] . פי' ממונה לוקח מהם מן הכשר : [מפסוגין] . פי' מפקח גדולה :

קִינֶדר צוּם נָאט פּוּן יוֹנָה . אָזוֹ הָאבֶּן זַיי זִיךְ אַלַי מְגַייר גְּוֶוען אוּנ זָענֶן גְּוֶוארִין גְּרוֹסֵי צַדִּיקִים זֹאת תּוֹרַת הָעוֹלָה דָאס זָאגְט דֶר פְּסוּק כִּי מִי בַּשַּׁחַק יַעֲרוֹךְ לַי נָאט זָאגְט אִיךְ זָאל דַארְפִּין אַקְרִיבֶּן וָואלְט אִיךְ נִזָאגְט מִיכָאֵל הַמַּלְאָךְ וָום עֶר אִיז לָעבִּין מִיר עֶר זָאל בְּרֶענְגֶן אַקְרִיבֶּן אִיךְ וִיל נָאר דִיא יוֹדֶן זָאלִין בְּרֶענְגִין אַקְרִיבֶּן . בִּלְעָם הָרָשָׁע דֶר גְּרֶעסְטֶר פּוּן אַלֵי אוּמוֹת הָט גְּזָאגְט וָום בְּרֶענְגִין דִי יוֹדֶן אַזְוָואלְט בּוֹמִיל פַּר אַמְנָה . אִיךְ וָעל אִים בְּרֶענְגִין טוֹזִינְטֶר טַייכֶן בּוֹמִיל . אוּנ וָום הָט זַייעֶר פָּאטֶר אַבְרָהָם גְּבְּרַאכְט אַבּאראַן פַּר אַקְרִיבֶּן . אוּב נָאט וִויל וָועל אִיךְ אִים בְּרֶענְגִין טוֹזִינְטֶר בְּאראַנִים . אַבְרָהָם הָאט דָעם זוֹן נִיט גְּבְּרַאכְט פַּאר אַקְרִיבֶּן אִיךְ וָועל אִים בְּרֶענְגִין מַייגִי זוֹן מִיט טַייגִי טָעכְטֶר . בִּלְעָם הָרָשָׁע אִיז קֶלֶיג גְּוֶוען הָט עֶר גִּבּוֹעט זִיבֶּן מִזְבְּחוֹת קֶענִין זִיבֶּן מִזְבְּחוֹת וָואס צַדִּיקִים הָאבֶּן גִּבּוֹעט פּוּן זִינְט דִיא וָועלְט אִיז בַּשָּׁאפֶן גְּוָוארִין בֵּיי אִים . אַז נָאט הָט זִיךְ אַנְטפֶּלֶעקְט צוּ אִים זָאגְט עֶר אִים רָשָׁע וָום טוֹסְטוּ . זָאגְט עֶר אִיךְ הָאב זִיבֶּן מִזְבְּחוֹת גִּבּוֹעט . הַמָּשָׁל צוּ אַשֶּׁעכְטֶר פּוּן בְּהֵמוֹת וָום דַארְף צָאלִין צַיינְס צוּם מָלֶךְ הָט עֶר גְּשָׁאכְטֶן אַבְּהֵמָה אוּנ הָט דָם פַּלַייש אִין גְּוָועלְב אַיי גִּייט דּוֹרְךְ דֶר וָום גִּיט אַבְּטְוִנְג אוֹף דָעם צָאהְל אוּנ קוּקְט דָם גְּוָועלְב אַיי פּוּל מִיט פַּלַייש . גִּייט אִים דֶר שָׁעכְטֶר אֲקֶעגִין אוּנ זָאגְט אִיךְ הָאב דִיר גְּשִׁיקְט אַשִּׁיוֶם חֵלֶק פַּלַייש כְּדֵי עֶר זָאל אִים נִיט טְשָׁעפִּין . אַז אוֹךְ בִּלְעָם הָרָשָׁע גְּאט פְּרֶענְגְט אִים וָום טוֹסְטוּ זָאגְט עֶר אִיךְ הָאב דִיר גִּבּוֹעט זִיבֶּן מִזְבְּחוֹת. זָאגְט גָּאט צוּ אִים אִיךְ וִיל דֶּעֶן קָרְבָּנוֹת אֲפִילוּ דוּ זָאלְסְט גָּעבֶּן דֵיינִי קִינֶדֶר פַּר קָרְבָּנוֹת וִיל אִיךְ נִיט . אִיךְ זָאל וָועלֶן קָרְבָּנוֹת וָואלְט אִיךְ גְּזָאגְט צוּ מַיין מִכָאֵל עֶר זָאל מִיר בְּרֶענְגֶן קָרְבָּנוֹת . וָואס וִוילְסְטוּ זִיךְ גְּלַייכֶן צוּ דִיא קִינֶדֶר פּוּן אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב אִיךְ הָאב גְּשָׁווארִין אוּנ גְּמַאכְט אַתְּנַאי מִיט דִיא יוֹדֶן אִיךְ זָאל בֶּייא קִיינֶעם נִיט גָּעמֶען קֶיין קָרְבָּן נָאר בֵּיי וַיי . דְּרוּם זָאגְט דֶר פְּסוּק גָּאט זָאגְט צוּ מֹשֶׁה וָאג צוּ אַהֲרֹן מִיט דִיא קִינֶדֶר זַיי זָאלֶן וִיסֶן דִי דִינִים פּוּן קָרְבָּנוֹת זַיי זָענֶן גָּאר פַּאר יוֹדֶן וָום זָענֶן אוֹיךְ גְּגַאנְגֶן פּוּן דֶר מִדְבָּר אוּנ

היא מאת בני ישראל ברית עולם תנאי הן שאיני מקבל קרבן אלא מישראל לכך נאמר צו את אהרן ואת בניו לאמר והאומות אומרים מה הוא כך שישראל מקריבין ומקטירין אמר להם הקב"ה זאת תורת העולה. ומי זאת עולה מן המדבר (שיר שפיכיס ד) ומשה עלה אל האלהי' (שמות יט) ד"א וידבר ה' צו את אהרן ואת בניו אמר הקב"ה קיימו מה שכתוב למעלה מן הענין ואח"כ זאת תורת העולה למה כי אני ה' אוהב משפט שונא גזל בעולה (ישעיה כח) אפילו בעולה מה כתיב למעלה מן הענין והיה כי יחטא ואשם והשיב את הגזלה אשר גזל ואחר כך זאת תורת העולה למה כי אני ה' אוהב משפט שונא גזל בעולה אם בקשת להקריב קרבן לא תגזול לאדם כלום למה כי אני ה' אוהב משפט שונא גזל בעולה. ואימתי אתה מעלה עולה ואני מקבלה כשתנקה כפיך מן גזל. מה היא הגזל. דוד אמר מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו נקי כפים ובר לבב (תהלים כד) זאת תורת העולה מי שהוא נקי כפים מן הגזל הוא יעלה בהר ה'. ומתחלת הקרבנות אתה למד דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אדם. למה אומר אדם. אלא אמר הקב"ה כשתהא מקריב לפני תהיה כאדם הראשון שלא היה גוזל מאחרים שהוא היה יחידי בעולם. כך אתה לא תהיה גוזל לבריה למה כי אני ה' אוהב משפט שונא גזל בעולה. ד"א זאת תורת העולה למה נקרא שמה עולה שהיא עליונה מכל הקרבנות. העולה היא העולה. הדע מי שהיה מביא חטאת הכהן נוטלה וכך המנחה ויבח השלמים לבעליהן האשם לכהן. אבל העולה אין בריה טועם ממנה אלא כולה עולה להקב"ה שהוא עליון לכן נקרא שמה עולה:

(ב) ד"א צו את אהרן. מה עסקו של אהרן כאן ישראל מקריבין ואהרן נזכר הכתוב אימר צו את אהרן והרי כתיב צו את בני ישראל את קרבני לחמי וכאן הוא אומר צו את אהרן זאת תורת העולה. אמר הקב"ה כל מי שהוא מעלה עצמו כופו ליל באש שנא' היא העולה על מוקדה. דור המבול על שאמרו מה שדי כי נעבדנו (איוב כא) לפיכך נדונו באש שנא' (שם ו) בעת יזורבו נצמתו בחומו וגו'. וכתיב ויתרם אכלה אש (שם כב) וכן הסדומים (בראשית יט) וה' המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש. פרעה אמר (שמות ה) מי ה' אשר אשמע בקולו. ועילה את עצמו ואמר לי יאורי ואני עשיתני (יחזקאל כט) לפיכך על כוקדה שכן הוא אומר (תהלים יח) ויערם משמים ה' ומנגה נגדו עביו עברו ברד וגחלי אש. וכה"א (שמות ט) ויהי ברד ואש מתלקחת. ואף סנחריב עילה את עצמו

עין יוסף

[מה כתיב למעלה מן הענין והיה כי יחטא וגו']. קשה לו אליעזר מכאן להזהיר השומע בפרש' ויקרא למה אזר ואזה עליה בפרשה זו תלה ודלי אליה זה לסמוך הענין לו. קוף לפרשה הקודמת ממדבר בענין הגזל ולכך סמך לחברו נדונו באש שנא' (שם ו) בעת יזורבו כיס לכתיב עולה מכיוסו וכ"א משל לחכיס ומאי נ"מ תגזול לאחד כלום ר"ל אפילו פחות משוה פרוטה שלא ניתן להשבון כי ס' שוקל גזל בשולה (גבול בניתין). [ומתחלת הקרבנות לחה למד דבר לה כו']. קשה כיון שמתחלה לחה למד זה ל"ע סמיכות פרשיות על למוד זה. ע' בספר הפתרת בגרשוני כדר זו שמתרץ בהדיוקה

(ג) ובאן בכפר תפארת ישראל הלק ג' הנקרא זרע ישראל: הוא לומר לו את תורת העולה תמיד הקב"ה כל מי שהוא מעלה עלמו כו'. כוונת המדרש בתילופי פניון שכתב' עבד לבקב"ה ובתריב בעבוד לאותו ח"א שתהיה העבודה וכפ כבכעה והשפלה שלימה עד שיקבל העבד עליו כל מדות העבודות וכפ כבכעה והשפלה עצמו

הָאִבְּן מְקַבֵּל גְּוֵעִן דִי תּוֹרָה דוֹרְהּ מִשָׁה וָם עֶר אִי אוֹף נְגַאנְגֶן אוֹף דֶעם בָּאָרְג סִינַי. זאת תורת העולה אין יָעֶנְר פַּרְשָׁה שְׁמֵייט דִי דִינִים פּוּן גְּוֵילָה אוֹנ אִין דֶר פַּרְשָׁה שְׁמֵייט דִיא דִינִים פּוּן קָרְבַּן עוֹלָה. נָאט זָאגְט אוֹב דוּ וֵועסְט בְּרֶעְנְגֶן אֲקָרְבַּן נִיט בְּרֶעְנְגֶן פּוּן גְּוֵילָה אִיךְ הָאבּ פַּיינְט אֲקָרְבַּן פּוּן גְּוֵילָה. וָעֶן וֵועל אִיךְ מְקַבֵּל זַיין דַיין קָרְבַּן זָא דַיינִי הֶעְנְר וֵועלֶן זַיין רֵיין פּוּן גְּוֵילָה. דְרוּם שְׁמֵייט אוֹבֶן אֶם כִּי יַקְרִיב אָדָם צוּ וַיְיזֶן אָז טָעֶן בְּרֶעְנְגְט אֲקָרְבַּן דַאְרְף עֶר זַיין גְּגֶלֶעְבֶּן צוּם קָרְבַּן פּוּן אָדָם הָרִאשׁוֹן. אַז וֵויא אָדָם הָרִאשׁוֹן הָאט נִיט גְּבְּרַאכְט פּוּן גְּוֵילָה וָאורוּם עֶר אִיז גְּוֵעזֶן אֵייגֶנר אִין דֶר וֵועלְט. אָזוֹ אַלֶּי טָעֶנְטְשֶׁן וָם בְּרֶעְנְגֶן קָרְבָּנוֹת מָאר נִיט זַיין פּוּן גְּוֵילָה. נָאךְ אִפְשָׁט אִיז פַּר וָם הַיסְט דֶר קָרְבַּן עוֹלָה וָאורוּם עֶר אִיז דֶר גֶּרֶעְטֶר קָרְבַּן פּוּן אַלֶּי קָרְבָּנוֹת. אַלֶּי קָרְבָּנוֹת עֶמְט דֶר כֹּהֵן דָם פְּלֵייש פּוּן קָרְבַּן אוּנ פּוּן אַמְנָחָה עֶמְט אוֹךְ דֶר כֹּהֵן דָעֶר פּוּן. אָבֶּר פּוּן קָרְבַּן עוֹלָה טָאר קֵיינֶר נִיט עֶסְן נָאר עֶם גַיִיט אַרוֹף אִין נָאצְן צוּ נָאט עֶם וֵועלְט אִין נָאנְצִין פַּר בְּרֶעְנְט אוֹף דֶעם מִזְבֵּחַ זאת תורת העולה נָאט זָאגְט דָר וָם הָאלְט זִיךְ גְּרוֹס וֵועלְט עֶר פַּר בְּרֶעְנְט אִין פַּייעֶר דֶר דּוֹר הַמַּבּוּל זֶעְנֶן גְּוֵעזֶן גְּרוֹס בִּיי זִיךְ אִין הָאבֶּן קֶעְנֶן נָאט גְּרֶעְט שָׁלֶעְכְּטֵי רַייד מִיר דַאְרְפֶּן אִים נִיט רֵיכֶן עֶם פֶּעלְט אוּנְז נָאר נִיט. הָאט נָאט גְּבְּרַאכְט אוֹף וַיְיזֶן אוֹרְחִים צוּ וַיְיזֶן. הָט נָאט גְּמַאכְט רֶעגְנֶן אוֹף וַיְיזֶן שְׁוֵועבֶּל מִט פַּייעֶר. פַּרְעֹה הָט גְּזָאגְט וָעֶר אִיז נָאט אִיךְ זָאל אִים הָעֶרֶן אִיךְ בִּין נָאט אִיךְ הָאבּ גְּמַאכְט דֶעם טִיךְ. דְרוּם אִיז עֶר אוֹף גְּגַאנְגֶן אוֹף דֶעם פַּייעֶר זַיין זַאגְד אִיז גְּוֵעזֶן אֲהַאגְל מִט פַּייעֶר סַנְחֵרִיב הָט זִיךְ גְּרוֹס גְּהַאלְטֶן עֶר אִיז גְּגַאנְגֶן

כיון

עצמו שנא' (מלכים ב יט) עליתי מרום הרים ירכתי לבנון. ומה היה לו ביד מלאכיך חרפת ה' מה היה לו ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור (שם) הוא חרף ע"י מלאך לפיכך ויצא מלאך ויך. ומה עשה לו ותחת כבודו יקד יקוד כיקוד אש (ישעיה י) מהו תחת כבודו ששרף אותם מפנים והניח בגדיהם מבחוץ. שכבודו של אדם זו היא כסותו. ולמה הניח הקב"ה את בגדיהן. י"ל שהיו בניו של שם שנא' (בראשית י) בני שם עילם ואשור. אמר הקב"ה חייב אני לשם אביהם שנטלו בגדיהם וכסו ערות אביהם שנא' (שם) ויקח שם ויפת את השמלה. לפיכך הניח הקב"ה את בגדיהם ושרף את גופם. הה"ד היא העולה על מוקדה. ואף נבוכדנצר עילה את עצמו ואמר אעלה על במתי עב אדמה לעליון (ישעיה יד) א"ל הקב"ה חייך לא דייך שכבר אמרת בלבבך השמים אעלה ממעל לכוכבי אל ארים כסאי (שם) ולא עוד אלא אמרת אעלה על במתי עב אדמה לעליון למעלה אתה רוצה לעלות. וכך אמר לחנניה וחביריו (דניאל ג) ומן הוא אלה די ישזבינכון מן ידי. ביתו שרפתי ועמו הגליתי ולא עמד עלי בביתו ובביתי הוא יכול לי. מה עשה השליכן לכבשן האש מה עשה הקב"ה רמז לכבשן ונעשה פלניי' ומי שראוי לישרף לא נשרף ומי שלא ראוי לישרף נשרף. ותצא האש ושרפה חצי האומות. שאתה מוצא כשנתכנסו לחנכת צלמא מהחלה שמונה אומות היו שנא' (שם) באדין מתכנשין אחשדרפני' סגניא ופחות' אדרגזריא גדבריא דתברי' תפתיא וכל שלטוני מדינתא וגו' הרי שמונה אומות. וכשנתכנסו לראות לחנניה וחביריו אין כתיב שם אלא ד' אומות ומתכנשין אחשדרפני' סגניא ופחות' והדברי מלכא. והיכן ד' אומות. אלא קטל המון שביבא די נורא (שם) ואף נבוכדנצר הרשע נשרף באש ונעשה אימת שירוף עליו. ולמה לא נשרף באש כלו אמר הקב"ה הניחו רשע זה חציו כדי שידע על מי גדף. א"ל הקב"ה ומה רשע לא אמרת איני מבקש עוד להלך עם בני אדם אלא אעלה על במתי עב. חייך כך אני עושה לך. ולך טרדין מן אנשא ועם חיות ברא להוי מדרך (שם ד) כשם שהביא מכות על פרעה ועל מצרים כך הביא על נבוכדנצר שנא' (שם ג) אתיא ותמהיא די עבד עמי אלהא עלאה שנפל אימת שירוף עליו לכך נאמר היא העולה על מוקדה. היא העולה על מוקדה זו מלכות אדום שעלתה עצמה שנא' (עובדיה א) אם תגביה כנשר ואם בין כוכבים וגו'. ונדונית באש שנא' (דניאל ז) הזה הוית עד די קטילת חיותא

עין יוסף

[ירכתי לבנון וכתיב ביד מלאכיך חרפת ה']. כצ"ל: [פלנייא] יש גורסין פילונקייא. ופירושו הנגדות נגד רצונו. וכן מליצו בפסוק כי ידבר אליכם פרעה שמא פלונקיא יש למעלה: [שמונה אומות היו שנא' באדין מתכנשין אחשדרפניא סגניא וכתותא סדבריו מלכא אדרגזריא דתבריא תפתי' וכל שלטוני] כן הוא כנוסחא הישנה. וכתב ע"ז המתנות כהונה בשיר השירים רבה פסוק אמרתי אעלה בתמר וזה לשונו וזה תימה גדולה שבספרי התנחומא היה כתוב בפסוקים הראשונים הדברי מלכא ובספרים שלנו אין בהם גם אחד שכתוב הדברי מלכא כי אם לבסוף

והובד

עכ"ל ונעלם ממנו דליתא בתנחומא סדר נח סי' י' שהביא שם התנחומא הפסוק כמו שהוא בספרים שלפנינו וע"כ טעות סופר נפל בסדר זו ולכן הגהתי כאן הפסוק כמו שהוא בספרים שלפנינו: [שמונה אומות היו] ובילקוט דניאל בגירסא ז' מיני שרים נכתבו בתחלה ובסוף לא נכתבו אלא ג'. שזה הכתוב אחר זה והדברי מלכא הוא כמו כל שלטוני מדינתא דכתיב ברישא וכמה כל השלטונים יכלל: [ונעשה אימת שירוף עליו]. ביפה תואר הביא לשון המדרש דכאן וכל אימת שירוף עליו. ולי אפשר שצ"ל ונעשה אימום שירוף. ולמה לא נשרף כו'. ופירוש ונעשה תליו שרוף באש. אימום פי' חצי. וע' בשכ"ש

פס ק

קיין ירושלים אונ דורך זיינע מענטשן האט ער געשוקט צו יחזקיהו המלך לעסטרין גאט. האט גאט געשוקט א מלאך אונ האט פר ברענט דיא גשכות פון זיין גאנצין חיל. ער איז אויף גשטאנין אין דער פריא זיי ליגן אלי טוט אויף זייער גלעגר. די קליידר זיינין ניט פר ברענט גווארן. פר וואס האט גאט גלאזט זיי די קליידר ווייל זיי זענין גוועזן די קינדר פון שם. וואס שם האט צו גדעקט דיא ערוה פון זיין פאטר נח. האט גאט גזאגט איך בין זיי שולדיג צו באצאלן שכר דרום זענין דיא קליידער ניט פאר ברענט גווארין. נבוכדנצר האט זיך גרוס גהאלטן אונ האט גזאגט איך בין אנאזט איך וועל ארוף אין הימל. איבר די שטערינס וועל איך זיצן אונ האט גזאגט צו חנניה מישאל ועזריה ווער איז דר גאט וואס זאל אייך העלפין פון מיינע הענד. זיין בית המקדש האב איך פר ברענט. זיין פאלק האב איך פר טריבן. ער איז ניט גשטאנין קעגין מיר אפילו ביי אים אין שטוב. היינט וואס קאן ער מיר טאן ביי מיר אין שטוב. אונ האט זייא ארייין גווארפן אין קאלך אויבין. האט גאט געגעבן א ווינק צום קאלך אויבן איז ער גווארן צו שיטי. דער וואס האט בדארפט פר ברענט ווערן איז פר ברענט גווארן. אונ דער וואס האט ניט בדארפט פר ברענט ווערן איז ניט פר ברענט גווארן. דר פייער איז ארוס האט פר ברענט האלב מענטשין וואס זענן דארטן גשטאנין קוקן. עס זענין גקומן אכט פעלקר זעהן וויא מען ווארפט זייא אריין. איז ארוס דר פייער האט פר ברענט פיר פעלקר. אונ נבוכדנצר איז אויך שיעור ניט פאר ברענט גווארין. נאר גאט האט אים גלאזט ער זאל זעהן דיא נסים פון גאט ער זאל וויסן קעגין וועמן ער האט גרעט. גאט האט צו אים גזאגט רשע דוא האסט גזאגט איך וויל שון ניט גיין מיט מענטשן נאר איך וועל ארוף אין הימל. איך שווער אזוי ווי דו האסט גזאגט אזו וועט זיין איך וועל דיך ארוס טרייבן פון מענטשן אין פעלד מיט אלי חיות וועסטו אום גיין עסין גראז. עשו האט זיך גרוס גהאלטן אונ האט גזאגט איך וועל פליען אזו וויא איין אדלר. איבר די שטערין וועט זיין מיין וואונונג. וועט ער ווערין גמשפט מיט פייער גאט זאגט דם הוז גזונד פון יעקב אבינו וועט זיין פייער. אונ דם הוז

גזונד

זהוב נשמה ויהיבת ליקידה אשא אמר הקב"ה והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש וגו' (עובדיה ה) ומה דבר ע"י משה שנא' היא העולה על מוקדה . ואח"כ ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו (שם) סיכרא שחרף שכתוב בו (תהלים ד) והוא לחץ את בני ישראל בחזקה בחרופין ובגדופים לפיכך נידון באש שנא' (שם ה) מן שמים נלחמו הכוכבים ממסלותם . ולעה"ב כשהקב"ה נפרע מעשו מה עשו עושה מתעטף בטליתו כזקן ובא ויושב לו אצל יעקב מנין שכן כתיב (עובדיה ה) אם בין כוכבים שים קנך ואין כוכבי' אלא ישראל שנא' (ירמיה יד) הבט נא השריימה וגו' וכתיב כה יהיה זרעך . ומה יעקב אומר לו אחי אתה לא תהא אחי כיוצא בי שנא' (שופט יג) אהי דברך מות אהי קטבך שאול נחם יסתר מעיני אהי דברך מות גזרות שהיית גוזר עלי דו פרצופים היית גוזר עלי שאעבוד ע"ז ואלו הייתי עושה היתי חייב מיתה בידי שמים . ואם לא אני עובד אותה אתה הורג אותי לפיכך אהי דברך מות אהי קטבך שאול לשון אלנסט"י קטבך קאטאב"א שאול כיון שעשו יורד לשאול ישתייר יעקב לבדו שנא' (זכריה יג) והיה בכל הארץ נאום ה' פי שנים יכרתו ויגועו והשלישית יותר בה ואין שלישית אלא ישראל שנא' (ישעיה יט) יהיה ישראל שלישי. וישראל על שעשו עצמם נבזים ושפלים שנאמר (מלאכי ג) וגם אני נתתי אתכם נבזים ושפלים . ומתנחמים ונגאלים באש שנא' (זכריה ג) ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב. כיון שעשו מסתלק מן העולם הקב"ה וישראל משתיירין שנא' (עיר ה) אחת היא יונתי תמתי וכה"א (דניאל ג) ה' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר :

(ג) **וזאת** תורת זבח השלמים . זש"ה דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום (משלי ג) כל מה שכתוב בתורה לשום שלום הוא נכתב ואע"פ שכתוב בתורה מלחמות אף המלחמות לשום שלום נכתבו . אתה מוצא שבטל הקב"ה גזרתו מפני השלום אימתי בשעה שאמר הקב"ה למשה כי תצור אל עיר ימים רבים וכל אותו הענין (דברים כ) א"ל הקב"ה שיחרים אותם שנא' (שם) כי החרם תהרימם ומשה לא עשה כן אלא אמר עכשיו אני הולך ומכה מי חטא ומי שלא חטא אלא בשלום אני בא עליהם שנא' (שם ג) ואשלח מלאכים ממדבר קדמות דברי שלום אעברה בארצך . כיון שראה שלא בא לשלום הכהו שנא' ויכו אותו ואת בניו ואת כל עמו . אמר הקב"ה אני אמרתי כי החרם החרימם ואתה לא עשית כן חייך כשם שאמרת כך אני עושה שנא' (שם כ) כי הקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום לכך נאמר (משלי ג) דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום :

עץ יוסף

פסוק כל"ל (שם ג"כ כתיכף תימוס. וכ"כ פי' שם כמ"ש: [וזבח שמו נקם וגו' ומה דבר] . ר"ל סיפא זקוק קדמים ומכייהו כי ס' דבר נ"ת ומה דבר . וכתיב שדבר על ידי משה כיון שעולה על מוקדה וכנוסף נמ"ם לעיל פרשה זו כמ"ש כיון שעולה עמה ותמ"ל ופעל מוגדופים: [בהוקה כהרופים וגדופים] כמו תיכות בתרופים וגדופין כוה פי' על כהנזקה:

(ג) **בשעה** שאמר הקב"ה למשה כי תצור וגו' . שכל' כי כתרם תהרימם . מדבם זה לזין לו פי' כלל דכל בענין כי תצור לא כתיב שם כלל מענין תרם בפשוט רק מקודם זה כז' תומות כתיב כי כהרם תהרימם ועוני דמהכפיל כייהי תופר דכך ג"ל . כשאמר הקב"ה למשה קומו סעו ועברו לה נחל לרמון לשם נתפי בידך לה כיתן וכתיב שם בתורתו ענין כהל רש וכהגבר בו מלהמה. שלפילו הוא לזינו מבקש לעשות עמך לה כהגרת בו מלחמה וכדלפי' בדבר סוף כדבר תוקע וס"ל הקב"ה מיתרים לזיתם ותמ"פ שלא כתיב שם מפורש שה"ל מיהרים לוהם מ"מ כוללי ל"ל זה שכתוב שכיתון סיה מז' תומות כדכתיב בלשה נתתי בידך את סיתון מלך האמורי וכן כתיב לסיתון מלך האמורי כתי דכיה כתמורי שכתוב בו ותמ"ל וכ"ל הזורע תברכם ותמצה לה שכתב כן כו' . ומ' בדבר סוף הקט וכבעל כתוריה ס' דברים שכתב ג"כ שסיתון סיה מז' תומות וכ"ד הרשב"ן וכ"כ הזורע תברכם: ד"ת

ענף יוסף

(ג) **שנאמר** כי תקרב אל עיר . ולכאורה מזה המדרש ראיה ברורה לרש"י ה"מב"ם שם"ל שפש ק זה מיירי בין במלחמת הרשות ובין במלחמת מצוה דאי כדעת רש"י שם"ל בהספרי שכתוב זה מיירי רק במלחמת הרשות אבל במלחמת מצוה אסור להתחיל להם לשלם א"כ מאי ראיה מזה הכתוב שהסכים הקב"ה למשה לפתוח לשלום הא מיבעי פתח בשלום לסיחון שהיה מלחמת מצוה והקב"ה לא צוה לפתוח לשלם רק במלחמה רשות לפי דעת רש"י אבל כ"ש שם"ל המדרש שכתוב כי תקרב אל עיר וגו' מיירי גם במלחמת מצוה וכדעת הרמב"ם ז"ל בהלכות מלכים פ"ו שפרסכתים בסתם כי תקרב אל עיר ביודאי כל ציוה וכל מלחמה במעבי' ובין במלחמת מצוה ובין מלחמת הרשות פותחין בשלום רק שאם אינם רוצים להשלים בזה יש חילוק בין רשות למצוה דבמלחמת הרשות הורגים הזכרים אבל לא הקטנים והנשים אבל בז' אומות שהוא מלחמת מצוה הורגין את הכל אפילו הנשים וכמ"ש וכן דעת רבינו בחיי :

נְזוּנְד פּוּן יוֹקֵף הַצַּדִּיק וָעט זַיִן פְּלַאם זַייא וְעֶלְטֶן פַּר בְּרָעטֶן דָּם הוֹז גְזוּנְד פּוּן עֶשָׂו . סִיכְרָא הָאט גְּלֶעקְטָרָט קֶנְטֶן נָאט דָּם עֶר אִים נִמְשָׁפְּט מִט זַייֶער דִי שְׁטֶרְעֶן פּוּן הִימֶל. הָאבֶּן גֶמַאכְט הַיים דִּיא וָאטֶר וָוס כְּיִכְרָא מִט דָּעם הַיל מִט דִי פָּעֶרד זָענֶן גְנַאנְגֶן . אוּנ שְׁפָּעטֶר אַז עֶשָׂו וָועט וָוערֶן גִמְשָׁפְּט וָעט עֶשָׂו אַז מַאן עֶר וָעט אֶן מַאן אַפְּלִית אַז וִיא אֵיין יְאָלֶר יוד אוּנ וָעט זִיך זָעצֶן לָיעבֶּן בְּרוּדֶר יַעֲקֹב . וָעט אִים יַעֲקֹב זָאגֶן נֵיין בְּרוּדֶר דוּא קֶעֶרְפְּט אֵין גֶהֵימֶם . דֵייני דַייד אִיז גְוֶוען שְׁטֶעְנְדִיג צוּא סִיר מִט פַּר שְׁנֵיידוּנְג . דוּא הָאטְם אוֹף מִיר גוֹט גְוֶוען אִיךְ זָאל דִינֶן פְּרֶעמְדֶי גָעבֶּר וָואלְט אִיךְ דִיר פָּאלְגֶן וָואלְט אִיךְ גְוֶואגֶן פַּר שְׁנִיטֶן פּוּן נָאט . אַז אִיךְ הָאב דִיר נִיט גְפָּאלְגְט הָאסְטוּ מִיר פַּר שְׁנִיטֶן. דְרוּם אִיז דַיין אֶרְט אוּנ פַּאר שְׁנֵיידוּנְג פּוּן גֶהֵימֶם . וָעט עֶשָׂו זַיין אִין גֶהֵימֶם אוּנ יַעֲקֹב וָעט בְּלַייבֶּן אַלַיין אוּנ דִי יוּדֶן וָוס זָענֶן גְוֶוען גִידְרִיג אוּנ שָׁפָּל וָועלֶן וָועֶרֶן גִיטֶרַייסְט אוּנ אוֹם גְלַייזְט מִט פַּייעֶר . נָאט וָעט זַיין אַרוֹם זַיי אַמוֹעֶר כִּים פַּייעֶר זַיי וָועלֶן זָעהֶן נֶחָמוֹת צִיוֹן וִיר עֶלֶן . זאת תורת זבח השלמים דָּאט וָאטְם דָּעֶר פָּסוּק דָּעֶרְמִי נִיטְם דִיא וָועֶנֶן פּוּן דֶּעֶר תּוֹרָה זָענֶן זַיי אוּנ מִיט פִּיל שָׁלוֹם אֲפִילוּ דִיא

מלחמות

(ד) ד"א ואת תורת זבח השלמים. זה שאמר הכתוב אשמעה מה ידבר האל ה'. כי ידבר שלום אל עמו ואל חסידיו (תה' פה ט) אמרו אומות העולם לבלעם. למה אמר הקב"ה לישראל שיהיו מקריבין לו קרבנות ולנו לא אמר כלום אמר להם בלעם הקרבנות אינן אלא שלום. ומי שקבל את התורה שכתובין בה צריך שיקריב קרבנות. אתם מתחלה פסלתם אותה ועכשיו אתם מבקשים להקריב קרבנות מי שקבלה הוא מקריב קרבנות שנא' (שם כט) ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום. לכך נאמר אשמעה מה ידבר האל וגו'. ומה דיבר ואת תורת זבח השלמים. ולמה נאמר זבח שלמים שהוא עושה שלום בין המזבח ובין הכהנים ובין ישראל. היאך העולה אין כתיב בה שלום. ולא בחטאת ולא באשם אלא בתודה. בא וראה העולה היתה כלה כליל לאישים והחטאת היתה דמה ואמוריה למזבח ועורה ובשרה לכהן אבל לישראל לא היתה ממנה הנאה. וכן האשם אבל ההודה היתה דמה ואמוריה למזבח והחזה והשוק לכהנים ועורה ובשרה לישראל. נמצאת עושה שלום בין המזבח ובין הכהנים ובין ישראל לפיכך נקראת זבח השלמים שהיה עושה שלום לכל:

(ה) וזאת תורת זבח השלמים. כשהיו מקריבין זבח השלמים היה הקב"ה נושא להם פנים שנא' (במדבר ו) ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום. ואפשר שהקב"ה נושא פנים לבריה שני כתובין מכחישין זה את זה כתוב אחד אומר אם אחפוץ במות הרשע (יחזקאל יח) וכתוב אחד אומר כי חפץ ה' להמיתם (שמואל ה' ב) ואם חפץ להמיתם היאך לא אחפוץ במות הרשע. אלא עד שלא נחתם גזר דין לא אחפוץ כיון שנחתם גזר דין חפץ ה' להמיתם. וכן דניאל אמר אבל אניד לך את הרשום בכתב אמת (דניאל י) ארז"ל מעשה היה ברבינו הקדוש שהיה עובר בסימוניא. יצאו כל בני העיר לקראתו בקשו ממנו זקן אחד חכם מי שילמדם תורה נתן להם את ר' לוי בר סיסי שהיה חכם בתורה. אמרו לו רבי מה הוא שכתוב בדניאל אבל אניד לך את הרשום בכתב אמת. וכי יש דבר שקר בתורה שהוא אומר אמת ולא מצא להם תשובה מה להשיבן מיד יצא משם ובא לו לפני רבו. אמר לו לא יכולתי לעמוד בהם דבר אחד שאלו ממני ולא מצאתי מה להשיבן. א"ל ומהו

עין יוסף — הדבר

(ד) ד"א יזכת תורת זבח השלמים וכו' עד אבל אניד לך את הרשום בכתב אמת. ככוסא דמה כו'] עי"ג דכמדרש פתח בזאת תורת זבח השלמים נכללו כל דבר זה. ויש מי שמוחק תודה ושלמים. קרבן תודה סיפ מצות עמו נתם מלא ותמך וכיו"ב מ' תלות ו' אל מלא ו' אל תמך ו' אל בקיקין ו' אל כפתיו תהיה לנכניה להם:

(ה) בשהיו מקריבין זבח השלמים כו' עד ישא ה' פניו אליך וישם לך. והטעם נמה דוקא בשלמים י"ל מפני שתין כתיב עלי כתפיו. לפיכך הפליגו הוטפין מחל מוסף להם פניס (ז"ל): [ומפשר שבקב"ס טובת פניס לבריה]. הת כתיב תשר לא ישא פניס ולא יקח שוחד: [שהיה עובר בסימוניא] שם מקום וע' נב"ר פ' פ"ח וכפ' מצות

מַלְחָמוֹת פּוּן דֶּער הוֹרָה אִיז אַלֶיס פּוּן שָׁלוֹם וֶועֶנֶן. עָם שְׁטֶייט נָאט הָט גֶּזאָגְט צוּ מֹשֶׁה אַז דוּ וְועסְט קוּמֶן צוּ אַשְׁטָאט צוּ כְּלְהָבָה זָאלְסְטוּ פְּרִיעֶר פְּרֵעֶנֶן אוּב זִי וִויל שָׁלוֹם מַאכֶן. דִיא תּוֹרָה זָאגְט פִּיל מָאל כִּיר זָאל הִיטֶן שָׁלוֹם. דִיא אוֹכּוֹת הָעוֹלָם הָאבֶּן נִפְרֵעגְט בִּלְעָם הָרָשָׁע פַּר וָוס דֶייסְט נָאט דִי יוּדֶן זָאלֶין בְּרֵעגֶן קָרְבָּנוֹת. אוּן אוּנְז זָאגְט עֶר נִיט. הָט עֶר זִייא גֶּעגֶבְּרְט דִיא יוּדֶן הָאבֶּן מְקַבֵּל גֶּוועזֶן דִיא תּוֹרָה וָום זִיא אִיז שָׁלוֹם דְרוּם מֶעגֶן זִייא בְּרֵעגֶן קָרְבָּנוֹת. וְואס קָרְבָּנוֹת מַאכֶן שָׁלוֹם צְווישֶׁן דִי יוּדֶן אוּן צְווישֶׁן נָאט. אִיר הָט נִיט גוּוואלְט נֶעכֶּן דִי תּוֹרָה קוּמְט צִייהּ נִיט קֶרְבָּנוֹת. דְרוּם שְׁטֶייט וְאֶת תּוֹרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים דָס זָענֶן דִי דִינְגֶס פּוּן שָׁלָמִים וָום מַאכֶן שָׁלוֹם צְווישֶׁן דִיא כֹּהֲנִים. צְווישֶׁן דִי יוּדֶן. צְווישֶׁן מִזְבֵּחַ. וָואס דָס קָרְבָּן עוֹלָה הָאט מֶען פַּר בְּרֶענְט אִין גַאנְצֶן. אוּן דָעם בָּרְבָּן חַטָּאת פְּלֶענְט מֶען דָס בְּלוּט מִיט דָעם חֵלֶב נֶעבֶּן אוֹף דָעם מִזְבֵּחַ. אוּן דָס פְּלֵייש מִיט דָער פֶּלֶע פְּלֶענְן נֶעבֶּן דִי כֹּהֲנִים. אוּן דִי יוּדֶן הָאבֶּן קֵין שׁוּם הַנָאָה נִיט נָהָאט נָאר פּוּן דָעם קָרְבָּן שְׁלָמִים הָאבֶּן אַלֵי הַנָאָה נָהָאט. דֶר מִזְבֵּחַ מִיט דִי כֹּהֲנִים מִיט דִי יוּדֶן. דָס בְּלוּט מִיט דָעם חֵלֶב צוּם מִזְבֵּחַ. דָס בְּרוּסְט מִיט דֶר דִיקֶ צוּ דִי כֹּהֲנִים. דָס פְּלֵייש מִיט דֶר פֶּלֶע צוּ דִיא יוּדֶן. דְרוּם הַייסְט דֶער קָרְבָּן שְׁלָמִים עָם מַאכְט שָׁלוֹם צְווישֶׁן אַלֵי. דֶער הַנָא רַבִּי יְהוּדָה אִיז דוֹרֶךְ גְּפָארֶן דִיא שְׁטָאט סִיטְנֶיָה. וָענֶן דִי שְׁטָאט מַיְיסְט נְקוֹמֶן צוּ אִים בֶּעמֶן עֶר וָאל זִי שִׁיקֶן אַנְרוֹסֶן תַּלְמִיד חָכָם וָום עֶר וָאל מִיט זִיי לֶערֶן תּוֹרָה. הָט רַבִּי יְהוּדָה זִיי גֶּשׁוּקְט דֶעם הַנָא רַבִּי לֵוִי. וְויא עֶר אִיז צוּ זִי נְקוֹמֶן הָאבֶּן זִייא אִים נִפְרֵעגְט עָם שְׁטֶייט דֶער כְּלָאְהּ דָס נָאגְט צוּ דָנָיֵאל. אוֹף וָועל דִיר זָאגֶן וָום עָם אִיז גֶּשְׁרִיבֶּען אוֹף דֶעם הֵיכֶל מִיט אֶמֶת. אִיז דָאךְ אַקְשָׁא אִיז דֶען דָא אוֹף דֶעם הֵיכֶל גֶּשְׁרִיבֶּן נִיט מִיט אֶמֶת וָום עֶר דַארְף זָאגֶן מִיט אֶמֶת. הָט זִי רַבִּי לֵוִי נִיט נָהָאט וָום צוּ עֲנְטְפֶּערֶן אוּן אִיז פַּר שֶׁעמְט נָוואךְ. אִיז עֶר נְקוֹמֶן צוּ רַבִּי יְהוּדָה אוּן זָאגְט אִים אוֹיךְ קָאן בִּיי זִיי נִיט זַיין וויל זִיא הָאבֶּן מִיךְ עֶפֶּס נִפְרֵעגְט וויל אִיךְ זִיי נִיט וָום צוּ עֲנְטְפֶּערֶן. הָט אִים רַבִּי יְהוּדָה גְּזָאגְט דוּ הָאסְט זִי גֶּדַארְפְט זָאגֶן אַז עֶר

מענטש

הדבר א"ל אבל אגיד לך את הרשום בכתב אמת וכי יש דבר שקר בתורה. א"ל תשובה גדולה היה לך להשיבן. א"ל היה לך לומר להם האדם חוטא הקב"ה רושם עליו מיתה עשה תשובה הכתב מתבטל לא עשה תשובה הרשום בכתב אמת. ואף כאן כתוב אחד אומר ישא ה' פניו אליך (במדבר ו) וכתוב אחד אומר אשר לא ישא פנים (דברי' י) אם ישא למה לא ישא. אלא לעכו"ם לא ישא פנים אבל לישראל ישא ה' פניו אליך. אמר הקב"ה כשם שישראל נושא' לי פנים כך אני נושא להם פנים. והיאך נושאים לו פנים אדם מישראל עני יש לו המשה בנים או ששה והוא נוטל כבר אחד והן יושבין כלן ואוכלין אותו הכבר. ואין שהעים ממה שהם אוכלין ומברכין. הכתוב אומר ואכלת ושבעת וברכת (פס יח) אף אני נושא להם פנים ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום. לכך נאמר וזאת תורת זבח השלמים:

(ו) **אם** על הודה יקריבנו והקריב. ראה היאך הקב"ה סולח לעונותיהם של ישראל. ראה מה היו מקריבין להקב"ה והקריב על זבח התודה. אלא אמר הקב"ה מי שיש לו פר יביא פר מי שיש לו איל יביא איל ומי שיש לו שה יביא שה ומי שיש לו יונה יביא יונה ומי שאין לו אחד מכל אלו יביא סולת ומי שאין לו סולת ולא כלום יביא דברים שנא' (הושע יד) קחו עמכם דברים ושובו אל ה' ואמר שהוא מקובל. אמר הקב"ה הן ונשלמה פרים שפתינו למה שאין תשובה לפני הקב"ה יותר מן הודייה. לכך נאמר אם על תורה יקריבנו:

(ז) **וזאת** תורת זבח השלמי'. אתה מוצא כל הקרבנו' שהיו מביאין היו מביאין על העבירות אשם כשהוא מקריבו היה מקריבו על העבירות שנא' (עזרא י) ויתנו ידם להוציא נשיהם ואשמים איל צאן על אשמתם. והחטאת היתה באה על השגגה שנא' (במדבר טו) וחטאתם לפני ה' על שגגתם עולה באה על הרהור הלב שנא' (מיכה ו) והשבים בבקר והעלה עולות מספר כלם. כי אמר איוב אולי חטאו בני וברכו אלהים בלבבם. אבל התודה שהיתה באה על הנס היתה באה. אמר הקב"ה חביבה עלי מכל הקרבנות ואף דוד אמר (תהלי' נ) זובח תודה יכבדנני. יכבדני אינו אומר אלא

עין יוסף ב'

מצות תלויה וכיוצא למי שכתבתי ויש מהראשונים [פס יח] נמצא לפי' כמשך כמדרש שכתבתי ול"ל פס יח נמצא לפי' כמשך כמדרש שכתבתי ול"ל פס יח נמצא לפי' פניו כיון שכתבתי נזר דין יח ס' פניו סדר נשא ובספרי:

(ו) **אם** על הודה יקריבנו ובקריב. כ"ל דק"ל דויקריבנו יתירה הוא. ומתרץ למימר שהקב"ה יקריב אלו מביא כתודה שיפיק רצון מלפניו יתב' שיעזר לו בנקשתו וזה שסיים כמדרש לכך נתמר פס על הודה יקריבנו: [ובמדרש פרים שפתינו]. וכענין שכתוב מהכ"ן כנכתוב בספרים אל היזה ענין כיח רומזת כי מתוך כך יתגלו

(ז) **עולה** כתיב על להכהן עלכ. וזכו לשון שולה שמכפרת על כעולה על כרוח ולכן סיה קרבן עולה קרב כל כלילה עד כבקר. לפי שכשהיה מתכב בלילה מתכיה כלבבה כמן העבירה ולפי שעיקר כהעבירה כיה כרוח סיה ככל כלילה נתקי וכב אל תלי כרוח (במדבר ה): [אלה יקבדנני]. ודקם תופסת כני"ן לכבוד. ותע"ג דתסכתן יקרתוני יתהרוני ימלתוני. סיכח ד' אינה למדרש דכסיון (יפ"ת)

מֶעַנְטֶש זִינְדִינְט שְׁרַייבְט מֶען אִין הַיְמֶל אוֹף אִים מִיתָה. דֶר נָאהְ אַז דֶר מֶעַנְטֶש טוט תְּשׁוּבָה וְוערְט דָם אַיין שְׁרַייבּוּנְג בָּטֶל. טוט עֶר נִיט קִין תְּשׁוּבָה בְּלַייבְט דָאם אַיין שְׁרַייבּוּנְג אֱמֶת. אוּן נָאט אִיז נוֹשֵׂא פָּנִים דִי יוֹדֶן צוּ לִיבּ דִי קָרְבָּנוֹת. אִיז דָאהְ דִיא קְשִׁיָא עֶם שְׁטֵייט דָאהְ אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פָּנִים נָאט אִיז נִיט נוֹשֵׂא פָּנִים קִין שׁוּם מֶעַנְטֶש. הַיְינְט וִוי אַזוֹ שְׁטֵייט יִשָּׂא פָּנָיו אֵלֶיךָ נָאט וְוועט דִי יוֹדֶן נוֹשֵׂא פָּנִים זַיין. דֶר תֵּירוּץ אִיז דִי יוֹדֶן אִיז נָאט נוֹשֵׂא פָּנִים אוּן דִיא אוּמוֹת אִיז עֶר נִיט נוֹשֵׂא פָּנִים. נָאט זָאגְט דִי יוֹדֶן מוּז אִיהְ נוֹשֵׂא פָּנִים זַיין. וְוארוּם זֵיי זֶענֶען כֵּיר אוֹךְ נוֹשֵׂא פָּנִים. אֵיינֶער הָאט אַלֶּעְבִּיל בְּרוּט עֶסְט עֶר מִיט וָועֶם קִינֶדֶר פּוּן אֵיין בְּרוּט. אוּן אַלֶּי בֶּענְטֶשֶׁן הָאטְש זֵיי זֶענֶען גִיט זָאט טוֹעֶן זֵיי מֵיר צוּ לִיבּ אוּן בֶּענְטֶשֶׁן אוּן לוֹבֶּן מֵיין נָאמֶן. אִיהְ הָאבּ גִישְׁרִיבֶּן אִין מֵיין תּוֹרָה אַז דוּא וָועְסְט זַיין זָאט זָאלְטְסוּ בֶּענְטֶשֶׁן. זֶענֶען זֵיי דָאהְ מֵיר נוֹשֵׂא פָּנִים. דְרוּם וָועל אִיהְ זֵיי אוֹךְ נוֹשֵׂא פָּנִים זַיין אִם עַל תּוֹדָה יַקְרִיבֶנּוּ דֶר פְּסוּק וַויטֶם מִיר וִוי נָאט הָט לִיבּ פַּר גֶעבֶּן דִיא זִינְד פּוּן יוֹדֶן. נָאט זָאגְט דֶר וָום הָט אַרַיינְד זָאל בְּרֶענֶגֶן צַרִינְד פַּר אַקְרְבָּן. דֶר וָום הָט נִיבֶּארֶן זָאל בְּרֶענֶגֶן אַבֶּארֶן. דֶער וָואם הָאט אַשֶּׁיחֶם זָאל בְּרֶענֶגֶן אַשְׁעִפְּם. דֶר וָום הָט אַטוֹב זָאל בְּרֶענֶגֶן אַטוֹב. אוּן דֶר וָום הָט דָם אַלַיִם נִיט זָאל בְּרֶענֶגֶן זֶעמֶל מֶעהְל אַמְנָחָה. אוּן דֶר וָום הָט נָאר נִיט זָאל קוּמֶן מִיט רַייד אוּן טְתוֹדָה זִיהְ זַיין פַּר מִיר אִיז בִּיי מִיר גְלַייהְ וִוי אַלֶּי קָרְבָּנוֹת. עֶם שְׁטֵייט וּשְׁלַמְתָּ פָּרִים שִׂפְתֵינוּ אוּנְזֶרֶי לֶעפְּצֶן וְוועלֶן מִיר בְּרֶענֶגֶן צוּ נָאט אִין שָׁאט פּוּן קָרְבָּנוֹת אוּן דָם אִיז נָאהְ בְּעֶסֶר פַּר נָאט וִוי פּוּן אַלֶּי קָרְבָּנוֹת זֹאת תּוֹרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים אַלֶּי קָרְבָּנוֹת בְּרֶענֶגְט מֶען אַז מֶען טוט אִין עֲבֵירָה. אַהֲטָאת פְּלֶענְט מֶען בְּרֶענֶגֶן אוֹף אַיין שׁוֹגֵג. אַעוֹלָה הָאט מֶען גִבְּראכְט אוֹף אַשְׁלֶעכְטִי מַחֲשָׁבָה. כִּיר גִפִּינֶן אִיוֹב פְּלֶענְט אַלֶּי פְּרִיא בְּרֶענְגִין אִקְרֵבָן עוֹלָה טָאסֶר הָאבִּין זַיינִי קִינֶדֶר עֶפִּים גִטְרַאכְט אִין הָאֶרֶץ שְׁלֶעכְץ קֶענֶען נָאט. אָבֶּר דָעם קָרְבָּן הוֹדָה הָט יֶענֶן גִבְּראכְט אוֹף אַגַם וָועֶן אַייגֶר הָאט גִהָאט אַגַם פְּלֶענְט עֶר בְּרֶענֶגֶן אַקְרְבָּן הוֹדָה לוֹבֶּן צוּ נָאט אוֹף דָעם גֶם. וְאוּט נָאט בִּיי מִיר אִיז לִיבּ דֶר קָרְבָּן מִיין פּוּן אַלֶּי קָרְבָּנוֹת. דִיר הַמֶּלֶךְ וְאוּט וּוּבַט הוֹדָה יְבַקְּנִי נָאט וְאוּט דֶר וָום שָׁעְכְט אַתּוֹדָה הַאלְט מִיךְ עֲרַיִיךְ אוֹף דֶר וָועלְט אוּן

ב' פעמים בעה"ז ובעה"ב. א"ר יהורה כל מי שהוא עונה אמן בעה"ז זוכה לענות אמן לעה"ב מנין שנא' (תהלים קו) ברוך ה' אלהים אלהי ישראל מן העולם ועד העולם אמן ואמן. אמן בעה"ז ואמן בעה"ב. לכך נאמר זובח תודה יכבדנני. א"ר עקיבא כל מי שאומר שירה בעה"ז זוכה לומר שירה לעה"ב שנא' (שמות טו) אז ישיר משה אז שר לא נאמר אלא אז ישיר הוי כל מי שאומר שירה בעה"ז זוכה לומר שירה לעה"ב לכך נאמר זובח תודה יכבדנני. הוי וזאת תורת זבח השלמים. נדולה שלמים שהם עושים שלום בין ישראל לאביהם שבשמים. אר"א הקפר גדול השלום שאפי' ישראל עצמן עושין ע"ג ועושין חבורה אחת אין מדת הדין נוגעת בהן שנא' (קוסע ד חבור עצבים אפרים הנח לו א"ר לוי גדול השלום שאין הקב"ה ברכת כהנים אלא שלום שנאמר (במדבר ו) וישם לך שלום. אמר רשב"ג גדול הוא השלום שהכתיב הקב"ה דברי' בתורה שלא היו אלא בשביל השלום. אלו הן כשמת יעקב ויראו אחי יוסף כי מת אביהם ויאמרו לו ישטמנו יוסף (בראשית נ) מה עשו הלכו אצל בלהה ואמרי לה הכנסי אצל יוסף ואמור לו אביך צוה לפני מותו כה תאמרו ליוסף אנא שא נא פשע אחיך. ומעולם לא צוה יעקב מכל אלו הדברים כלום. אלא מעצמם אמרו דבר זה. אמר רשב"ג כמה דיו משתפך וכמה קולמוסין משתברין וכמה עורות אבודים וכמה תינוקין מתרצעין ללמוד דבר שלא היה בתורה. ראה כמה גדול כח השלום. וכן אתה מוצא בשרה כיון שבאו מה"ש לאברהם ואמרו לו למועד אשוב אליך כעת חיה (בראשית יח) באותה שעה ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי בלותי היתה לי עדנה ואדני זקן. והקב"ה לא אמר לאברהם אלא למה זה צחקה שרה לאמר האף אמנם אלד ואני זקנתי. וכל כך למה בשביל השלום. ולעוה"ב כשיחזיר הקב"ה את הגליות לירושלים בשלום מחזירן שנא' (תהלים קכב) שאלו שלום ירושלים ישליו אוהביך. וכה"א (ישעיה סו) הנני נוטה אליה כנהר שלום.

(ח) **וידבר** ה' אל משה קח את אהרן ואת בניו ואת הבגדי'. וש"ה אשרי הבחר ותקרב ישכן

חצרן

עין יוסף

(יפ"ת): [שני פעמים כעוה"ז וכעוה"ב]. נלפענ"ד שמר קרבנות שכפ כעליס לעתיד (יפ"ת): [זו וזאת תורת זבח כשלמי']. לפשר שמלת כלו מיותר וכוונ ליין לדלקמן בדרך כל כפתיחות: [שנא' מבוך בעבים מפריס כנה לו] ר"ל שחפילו עובדי עכיס כנה לו בשביל הבן ושלום שים ביניכס וכענין שוש שמחדש עכיל לקיים כל תרי"ג מלות וכשתכר כתדש ולא קיים כל כתרי"ג אז כוח פגוס. ולפי פירוש תסכ:ו כן פירוש כפניעות שפגס כשתתו וזכו מכשנעע פיוכל לחדש לקיים כל תרי"ג כגון תורת כהניס שנס מלות כעוסקיס בכהניס ומלות כתלויות כמקדש וכקדושת כארץ ודומיהן לך תס ים שלוש ביניס כתחדות גמור אז ילמדנו כלנות ישראל ביחוד שכן שוכס ת"ל כלנות שכמת ישראל אז בוודאי ומנוח קיום כתורי"ג מלות בין כלכס כגון שכהניס מקיימים מלות שלהם ומי שחיכוב לו מלות יכוס מקיים לותס וכן כולס (ז"ת): [שתין התוס ברכת כהניס חנה שלום]. ברכה סדר נשא שמיים שתין בהברכות מועילות כעוס חנה ת"ל שלוס עמהס: [ומעולם לא צוה יעקב כו']. פירוש שהכתוב שנה שתלמוד ממנו שתעשה שלום דתל:"ש מה שלוס שייך כאן מה שתאמר שדברו כתכתובים כו'. ולכך יוסף לא רצה שיהו שהכתובים תע"ש שהוכיח שתעשה מחמת שלום (יפ"ת): [וכמה תיתוקין מתרצעין] פי' נלקיש מן רבס ברלועה:

ותיזהו

אוֹף יָעֲרָ וָועלְט. רַבִּי יְהוּדָה זָאגְט דֶּר וּוָס עֶנְטְפֶּערְט אֶמֶן אוֹף דֶּר וָועלְט אִיז עֶר וּוֶרְט צוּ עֶנְטְפֶּרִין אָמֶן אוֹף יָעֲרָ וָועלְט. בְּרִיךְ יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן שְׁמַיִים צָוויִיא מָאל אָמֶן אוֹף דֶּר וָועלְט אוּן אוֹף יָעֲרָ וָועלְט. רַבִּי עֲקִיבָא זָאגְט דֶּר וָואס זָאגְט שִׁירָה אוֹף דֶּעָר וָועלְט אִיז עֶר וּוֶרְט צוּ זָאגִין שִׁירָה אוֹף יָעֲרָ וָועלְט. דְּרוּם שְׁמַיִים וּבַח תּוֹדָה יְכַבְּדַנְנִי דֶּעָר וָואס שֶׁעכְט תַּתּוֹדָה הַאלְט עֶר מִיךְ עֶרְלִיךְ אוֹף בַּיידִי וָועלְטֶן. רַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר זָאגְט אֲפִילּוּ יוּדֶן דִינֶן חֲלִילָה עֲבוֹדָה זָרָה אוּן זַיי הָאבֶּן צְווַיִיפֶלְט זִיךְ שָׁלוֹם קָאן דֶּר מִדַּת הַדִּין אוֹף זַיי לַיְיגִין שְׁלִימָה גִיט הָאבֶּן. רַבִּי לֵוִי זָאגְט שָׁלוֹם אִיז גָּרוֹס דִי כַּהֲנִים בֶּענֶטְשֶׁן יוּדִין לֶאזִין זַייא אוֹם מִיט שָׁלוֹם וֶעשֶׁם לְךָ שָׁלוֹם. רַבִּי שִׁמְעוֹן זָאגְט שָׁלוֹם אִיז גָּרוֹס אַז דֶּר פָּסוּק שְׁרַייבְט אַלֶיינֶט צוּ לַיְיב שָׁלוֹם. בְּשַׁעַת יַעֲקֹב אָבִינוּ אִיז גְשְׁטאָרבֶּן שְׁמַיִים אַז דִי בְּרִידֶּר הָאבֶּן גְשִׁיקְט שְׁרַייבְט אַלֶיינֶט צוּ לַיְיב שָׁלוֹם. דָּא זָאגְט טוֹט מֶען זָאל גָאנְט פַּר דֶּעם טוֹט אוּן זָאל פַּר גֶעבִּין דִי זִיבְּנִד פּוּן דִיא בְּרִידֶּר וָוס זַיי הָאבֶּן קֶענִין אִים גִטָּאן, הָאמְש יַעֲקֹב הָאט גָאר נִיט גְזָאגְט פַּאר דֶּעם טוֹט. פּוּן דֶּעסְט וֶועגִין הָט דֶּר פָּסוּק גְשְׁרִיבֶּן זַייעֶר לֵיגִין פּוּן שָׁלוֹם וֶועגִין. אוּן אַזוֹ גְפִינֶן מִיר בַּיי אוּנְזֶר מוּטֶר שָׂרָה בְּשַׁעַת זַיא הָט גְלֶאכְט וִוי קָאן אִיךְ הֶאבֶּן אַזוֹן אוּן מַיין אַלְט. הָט נָאט גְזָאגְט צוּ אַבְרָהָם פַּר וָוס הָט שָׂרָה גְלַאכְט אוּן הָט גְזָאגְט וִוייא אַזוֹ קָאן אִיךְ הֶאבֶּן קִינְדֶּר אִיךְ בִּין שׁוֹן אַלְט. הָט נָאט גְזָאגְט נִיט דִי רַייד פּוּן שָׂרָה אַז מַיין מַאן אִיז שׁוֹן אַלְט וֶועגִין הָט נָאט אַנְדֶּערְש גְזָאגְט. אוּן וֶעגִין דִי יוּדֶן וֶועלְן זִיךְ אוֹם קֶערִין קִינְדֶּר וֶועלִין זַיי זִיךְ אוֹם קֶערִין מִיט שָׁלוֹם עֶם שְׁטַייט שָׁאלוּ שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַיִם. קח את אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו הָם זָאגְט דֶּר פָּסוּק אַשְׁרֵי תִּבְחַר וּתְקָרֵב וואל דָּעם מֶעְנְטְש וָום נָאט גִיט אִים אוֹם דֶּר וַוייְלְט אוּן גִיט גֶעהִיבְּנְט צוּ זִיךְ. אַבְרָהָם אָבִינוּ הָט נָאט אוֹם דֶּר וַוייְלְט אוּן הָט אִים גִיט אוֹם דֶּר וַוייְלְט אוּן גִיט גֶעהִיבְּנְט צוּ זִיךְ. נָאר עֶר הָט זִיךְ אַלֶיין גֶעהִיבְּנְט צוּ נָאט אוּן אַזוֹ יִצְחָק אוּן יַעֲקֹב אוּן מֹשֶׁה רַבֵּינוּ אוּן דָּוִד הַמֶּלֶךְ הָט זַייא נָאט אוֹם דֶּר וַוייְלְט אוּן זַיי הָאבֶּן זִיךְ אַלֶיין גֶעהִיבְּנְט צוּ נָאט. יִתְרוֹ הָט אִים נָאט גֶעהִיבְּנְט צוּ זִיךְ. אוּן אַזוֹ רָחָב הַזּוֹנָה אִיז צוּ זַייא אַלֶיין וואל אוּן גוט. נָאר וואל אוּן טָאפֶּל גוט אִיז צוּ דֶּעם וָום נָאט הָט אִים אוֹם דֶּר וַוייְלְט אוּן גֶעהִיבְּנְט צוּ זִיךְ. דָּאם מִיינְט מֶען אַהֲרֹן הַכֹּהֵן מִיט דִיא קִינְדֶּר. הָט נָאט גְזָאגְט צוּ מֹשֶׁה גֶעהִיבְּנְט זַיי צוּ מִיר דְּרוּם זָאגְט דָּוִד הַמֶּלֶךְ אַשְׁרֵי

תִּבְחַר

הצרך (תפל' כס) אשרי מי שבחרו הקב"ה אע"פ שלא קרבו . ואשרי מי שקרבו אע"פ שלא בחרו. ואיזהו שבחרו זה אברהם . אבל לא קרבו אבל הוא קרב את עצמו שנא' (תהלים ט) אתה הוא ה' האלהים אשר בחרת באברם וגו' . יעקב בחרו הקב"ה שנא' (ישעיה מה) יעקב אשר בחרתיך. וכה"א כי יעקב בחר לו יה ישראל לסגולתו (תהלי' קלה) אבל לא קרבו אבל הוא קרב את עצמו שנ' (במדבר כה) ויעקב איש תם יושב אהלים . משה בחרו אבל לא קרבו שנא' (תהלי' קו) לולי משה בחירו עמד בפרץ . דוד בחרו אבל לא קרבו שנא' (ש"ב פ"ס) ויבחר בדוד עבדו . והוא קרב את עצמו שנא' (שם קיט) חבר אני לכל אשר יראוך . אשריהם אלו שבחרן הקב"ה אע"פ שלא קרבן. בא וראה יתרו קרבו הקב"ה ולא בחרו רחב הזונה קרבה הקב"ה אבל לא ברירה . אשרי אהרן בכפלים שבחרו הקב"ה וקרבו ומנין שבחרו שנא' (שמות ו ג) ויבא איש האלהים אל עלי ויאמר אליו כה אמר ה' הנגלה נגליתי אל בית אביך ובחר אותה מכל שבטי ישראל לכהן לי. ומנין שקרבו שנא' ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך. לכך דוד משבחו ואמר אשרי תבחר ותקרב ישכון חצרך :

(ט) **קרח** את אהרן ואת בניו . זש"ה כבוד חכמים ינחלו וכסילים מרים קלון (משלי ג) הכתוב הזה משמש מבריותו של עולם ועד עכשיו . כבוד חכמים ינחלו . זה נח ובניו . וכסילים מרים קלון זה דור המבול. כבוד חכמים ינחלו זה שם . שנא' (בראשית ט) ברוך ה' אלהי שם וכסילים מרים קלון זה חם שנא' (שם) ארור כנען . כבוד חכמים ינחלו זה אברהם . וכסילים מרים קליי אלו המלכים שהכה אברהם. כבוד חכמים ינחלו זה יצחק . וכסילים מרים קלון אלו אנשי גרר . כבוד חכמים ינחלו זה יעקב . וכסילים מרים קלון זה עשו . כבוד חכמים ינחלו זה יהושע . וכסילים מרים קלון אלו ל"א מלכים שהכה . כבוד חכמים ינחלו זה דוד . וכסילים מרים קלון זה גלית . כבוד חכמים ינחלו זה עלי . וכסילים מרים קלון אלו בניו . שנא' (שמואל ה ג) ובני עלי בני בליעל . כבוד חכמים ינחלו אלו בני אהרן שנא' קח את אהרן ואת בניו אתו . למה נאמר כאן קח . א"ל הקב"ה למשה חייב אני לקיחה אלא קום אתה וגדלו בלקיחה שנא' קח את אהרן . ואימתי לקח אהרן בשעה שיצא הקצף מלפני ה' לחבל שונאיהם של ישראל.כיון שראה משה א"ל מה אתה עומד קח את המחתה ותן עליה אש (במדבר יז) א"ל אהרן מרי משה להרגני אתה מבקש . בני מפני שהקריבו לפניו אש הדיוטות נשרפו שנא' (ויקרא ט) ויקריבו לפני ה' אש זרה ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם . ולי אתה אומר קח את המחתה . בני הכניסו אש זרה ונשרפו ואני מוציא אש קדוש לחוץ ואיני מת ואיני נשרף.א"ל משה לך ועשה מהרה מה ששמעת עד שאת' עומד ומשיח הם מתי' אלא עשה מהרה שנא'(במדבר יז)והולך מהרה אל העדה וכפר עליהם כי יצא הקצף.כיון ששמע אהרן כן אלו אני מת על ישראל איני כדאי . מיד ויקח אהרן כאשר דבר משה . לכך אמר הקב"ה

למשה

(ח) **ואיזהו** שבחרו זה אברהם שנא' (נחמיה ט) אתה הוא ה' האלהים אשר בחרת באברם אבל לא קרבו אבל הוא קרב את עצמו שנ' (בראשית כה) ויעקב איש תם יושב אהלים

עץ יוסף

(ט) **כבוד** חכמים ינחלו אלו בני אהרן . כילקוט מתלי אלו חכמין ובניו שנתנבאו ככתוב בידם כו' וכסילים מרים קלון

תִּבְחַר וּתְקָרֵב וואל"ז צוּ דֶּעם וָעם גִּאט הָט אִים אוֹם דֶּר וַוייְלְט אוּג גְּנֶעהיְנְט צוּ זִיךְ־קֹח אֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו דָּם זָאגְ"ט דֶּר פָּסוּק כְּבוֹד חֲכָמִים יִנְחָלוּ חֲכָמִים טוּען אַרְבִּין כְּבוֹד אוּג דִּיא נַאכְּרִין אַרְבִּין זִיךְ שַׁאנְד . דֶּר פָּסוּק גַּייט אוֹף שְׁטֶענְדִיג . חֲכָמִים אַרְבִּין זִיךְ כְּבוֹד מִיינְט מֶען נַח הַצַּדִּיק . נַאכְּרִין אַרְבִּין זִיךְ שַׁאנְד מִיינְט מֶען דֶּעם דּוֹר הַמַּבּוּל . נָאז אַפְּשֶׁט חֲכָמִים אַרְבִּין כְּבוֹד דָּם אִיז אַבְרָהָם אָבִינוּ . אוּג אַרְבִּין שַׁאנְד דִי מַלָּכִים וָום אַבְרָהָם הָט מַלְחָמָה גֶּהאלְטֶן טִיט זֵיי אוּג הָט זֵייא גֶהאַרְגִּית . נָאז אַפְּשֶׁט חֲכָמִים אַרְבִּין כְּבוֹד דָּם אִיז יִצְחָק אָבִינוּ . אוּג נַאכְּרִין אַרְבִּין שַׁאנְד דִי מֶעְנְטְשִׁין פּוּן גְּרָר זֵיי הָאבְּן אִים שְׁלֶעכְּט גֶּטָאן נָאז אַפְּשֶׁט חֲכָמִים אַרְבִּין כְּבוֹד יַעֲקֹב אָבִינוּ . אוּג נַאכְּרִין אַרְבִּין שַׁאנְד עֵשָׂו הָרָשָׁע . נָאז אַפְּשֶׁט חֲכָמִים אַרְבִּין כְּבוֹד יְהוֹשֻׁעַ עֶר הָאט גְּנוּמֶן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל . אוּג נַאכְּרִין אַרְבִּין שַׁאנְד דִיא מְלָכִים וָואס הָאבֶּן דָּארְטֶן גְּוואנְט הָאבִּין זִיךְ הֶעגִין אִים גְּשָׁטָעלְט עֶנְין זֵיי גֶהאַרְגִּית גְּוואַרִין . נָאז אַפְּשֶׁט חֲכָמִים אַרְבִּין כְּבוֹד דָּוִד הַמֶּלֶךְ . נַאכְּרִין אַרְבִּין שַׁאנְד גָּלְיוּת הַפְּלִשְׁתִּי עֶר אִיז גֶּהאַרְגִּית גְּוואַרִין . נָאז אַפְּשֶׁט חֲכָמִים אַרְבִּין כְּבוֹד עֲלִי הַכֹּהֵן . נַאכְּרִין אַרְבִּין שַׁאנְד זַייְנֶע קִינְדֶּר זֶענֶן גֶּהאַרְגִּית גְּוואַרִין . נָאז אַפְּשֶׁט חֲכָמִים אַרְבִּין כְּבוֹד אַהֲרֹן הַכֹּהֵן טִיט זַייְנֶע קִינְדֶּר . נַאכְּרִין שַׁאנְד קֹרַח טִיט זַייְנֶע מֶעְנְטְשֶׁן . נָאט דָּם גֶּעהַן אַהֲרֹן וְועט אַרוֹם נֶעמֶן דִי יוּדֶן פּוּן מַלְאַךְ הַמָּוֶת . אִין דֶּר כִּדְבָּר אִיז גְּוואַרְן אֶצְאַרְן פּוּן נָאט אוּג הָט גְּשִׁיקְט דֶּעם מַלְאַךְ הַמָּוֶת אוֹף זַייא . נָאט כּשֶׁה גְּזָאגְט צוּ אַהֲרֹן עֶר זָאל גֶּעמֶן דֶּעם פִּייֶער פָּאן אוּג דֶּעכְּפִין קְטוֹרֶת צוּ פֶּר לֶענְדִין דִיא מַגֵּפָה פּוּן דִיא יוּדֶן . הָט אַהֲרֹן גְּנָאגְט וויא קָאן אִיךְ דָּאס טָאן מַיינֶע קִינְדֶּר הָאבֶּן גְּדֶעכְּפְּט קְטוֹרֶת וָום נָאט הָט נִיט גֶּהייסֶן זֶענֶן זַיי פֶּר בְּרֶענְט זַיי גְּוואַרְן . נָאט כּשֶׁה גְּזָאגְט עֶם אִיז נִיט קֵין צַייט זִיךְ מְיַישֵׁב צוּ זַיין . יוּדֶן שְׁטַארְבֶּן פִּיל נֶעם גִּיךְ אוּג דֶּעמְפְּ קְטוֹרֶת. הָט אַהֲרֹן גְּנָאגְט עֶם אִיז גְּלַייכְט אִיךְ זָאל פֶּר בְּרֶענְט וָוערִן אַיידֶר אַיין יְהוּדִי זָאל שְׁטַארְבֶּן . הָט עֶר גְּדֶעכְּפְּט קְטוֹרֶת אוּג דִי מַגֵּפָה אִיז פֶּר הַאלְטִין גְּוואַרְן . הָט נָאט גְּזָאגְט אִיךְ דַארְף אִים נֶעמֶן צוּ מִיר דְּרוּם שְׁמַייְט נָאט הָט נְזָאגְט

למשה קח את אהרן גדלהו בלקיחה מה אהרן הציל את בני בלקיחה שנא' (שם) קח את המחתה
אף אתה גדלהו בלקיחה . לכך כתיב קח את אהרן :

(י) **וקח** את אהרן ואת בניו . זש"ה מהלך בתומו צדיק אשרי בניו אחריו (משלי כ) זה אהרן ובניו
אם מן הדבר הזה אף משה היה צדיק ולא היו בניו כמותו . ועלי צדיק ולא היו בניו כמותו.
ואף שמואל היה צדיק ולא היו בניו כמותו שנא' (שמואל ו ח) ולא הלכו בניו בדרכיו ולמה אתה
אומר מתהלך בתומו צדיק אשרי בניו אחריו שראה בניו בחייו משמשין בכהונה גדולה לפיכך קח
את אהרן ואת בניו . ד"א קח את אהרן ואת בניו . א"ל הקב"ה למשה פתה אותו בדברים לפי
שהיה בורח מן השררה . ואין קח אלא לשון פתוי שכן נבוכדנצר אמר לנבוזראדן קחנו ועינך שים
עליו (ירמיה לט) וכה"א בשרה אמנו ותקח האשה בית פרעה (בראשית יב) שלא היתה מבקשת לילך
והיו מפתין אותה . וכן בדינה ויקח אותה וישכב אותה (שם לד) שלא היתה מבקשת לילך ואף
קח את אהרן לשון פתוי שהיה בורח מן השררה :

(יא) **ואת** כל העדה הקהל . א"ל הקב"ה למשה חלוק לו כבוד כנגד ישראל כדי שיראוהו היום
נכנס לכהונה גדולה והתרה בהם התראה שלא יחלקו על הכהונה כקרח וכעדתו
שנבלעו . שאני יודע שעתיד עוזיה לחלוק ולעמוד על הכהונה שנא' (דברי הימים ב כו) זכרון לבני ישראל
למען יקשר לא יקרב איש זר . הוא אינו מזרע לוי כשם שהיה קרח ולא מזרע אהרן הוא . מיד
ויועף עוזיהו בידו מקטרת להקטיר ובזעפו עם הכהנים והצרעת זרחה במצחו (ד"ה ב כו) א"ל וכדין
שעשית לקרח אתה עושה לו . א"ל לאו ולא יהיה כקרח וכעדתו . א"ל והיאך אתה עושה לו . א"ל
כאשר דבר ה' ביד משה לו ומהו . א"ל כשם שעשיתי לידך ויוציאה והנה ידו מצורעת כשלג כך
אני עושה לו . לפיכך ואת כל העדה הקהל :

(יב) **ואת** כל העדה הקהל . א"ל להיכן א"ל אל פתח אהל מועד . א"ל משה רבש"ע ס' רבוא
אנשים וס' רבוא בחורים היאך אני יכול להעמידן אל פתח אהל מועד ואינו אלא בית
מאתים . א"ל הקב"ה ועל דבר זה אתה תמיה השמים האלו לא כדוק של עין הם ואני הוא
שעשיתים מראש העולם ועד סופו שנא' (ישעיה מ) הנוטה כדוק שמים וימתחם כאהל לשבת . ואף
לע"ל כך אני עושה בציון כל אותן האוכלסין מן אדם הראשון עד שיחיו המתים היכן הם עומדין
והן עתידים לו' צר לי המקום גשה לי ואשבה.מה אני עושה להם אני מרחיבה שנא' (שם סד) הרחיבי
מקום אהלך . מהיכן אתה למד מהר סיני כיון שנגלה הקב"ה עליו מיד נרחב שנא' (תהלים כח)
רכב אלהים רבותים אלפי שנאן . א"ר אבדימי דמן חיפה אני שניתי במשנתי כשנגלה הקב"ה על
הר סיני ליתן את התורה ירדו עמו כ"ב אלף מרכבות . א"ר ברכיה הכהן שצפה הקב"ה שאין
עומדין באמונתן אלא שבטו של לוי לפיכך ירד עמהם כנגד מחנה לויה . א"ל ר' ינאי אם כן מעתה
בשבט לוי כתיב רכב אלהים רבותים אלפי שנאן . מהו רכב אלהים רבותים כ"ב אלפים מרכבות
ירדו עם הקב"ה ועם כל מרכבה ומרכבה כמרכבה שראה יחזקאל . ומחזיק היה . אלא מעשה נסים.

עין יוסף אמר

קלון זה קרח ועדתו : [וחיו מת וחיוי נסכף] . וכילקוט גרס ומני מת לו נסכף: [וחלו לקי מת על ישראל לחין כדתי] . פי' וכי חיני כדתי עתמות על ישראל : [מה מכרן כניל לת בני נלקיחה] . וכילקוט כגירסת יותר נכורה מה מכרן שתיד לסליל לת בני נלקיחה:

(יב) **מעתה** כשבט לוי כתיב. פי' מעתה ל"ל שכ"כ מרכבות סיס כשבט לוי לכל כחל מרכבה ומרכבה סיו כמה מלפים מלפיס כמו במרכבה שרשה יהזקאל [ומרשה של"ל כשבט לוי] וכילקוט גרס ס"ת מהדימי כו' שירדו עם הקב"ה לסיוי כ"ב אלף מס"ש

צוּ מֹשֶׁה נָעם צוּ מִיר אַהֲרן מִיט זַיינֶי קִינְדֶר . דָם מִיינְט דֶר פָּסוּק בִּיתְּהַלֵּךְ בְּתוּמוֹ צַדִּיק אַשְׁרֵי בָּנָיו אַחֲרָיו דֶר וָוָס
גַייט אִין גִימָן וֶועֶג אִיז וואָל דִי קִינְדֶר נָאךְ אִים . דָם מִיינְט מִען אַהֲרן הַכֹּהֵן עֶר מִיט דִי קִינְדֶר זָענֶן
גָוווען כְּהָנִים גְּדוֹלִים אוּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ . נָאךְ אַפְּשַׁט אִיז דְרוּם עָמְטִיט נָעם אַהֲרן הַכֹּהֵן וָוארוּם עֶר אִיז
אַנְטְלָאפֶן פוּן גְרוֹסְקֵייט . הָאט נָאט נָאךְ נָאךְ רָעד אִים אִיבֶּר עֶר זָאל וֶועלֶן זַיין אַכְלָן גָדוֹל . אוּן אַלֶּה
יוּדֶן זָאלְכְּמוּ אַיין זַאכְלָן עֶר זָאל הָאבֶּן בְּבוֹד זַיי . זָאלֶן זָענֶן אוּ עֶר אִיז רָאוִי צוּ זַיין אַפְּהָן גָדוֹל . אוּן
דוּא זָאלְסְט דִי יוּדֶן כַּתָּרָה זַיין זַיי זָאלֶן גִיט קְרִיגֶן אוֹף דֶר כְּהוּנָה אַוּ וִוי קֹרַח הָט גְּקְרִיגְט אוֹף אִים .
אוּן אַזוֹ וִוי עוּזִיָּהוּ הַמֶּלֶךְ אִיז גְּנַאנְגֶן אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ דֶעְרְפִין הָאט נָאט גְּוואנְט גְּזָאגְט . אִיךְ זָאל אִם טָאן
אַזוֹ וִוי צוּ קֹרַח קָאן אִיךְ נִיט וָוארוּם נָאט הָט גְּשָׁוואֹרֶן עֶר זָאל שׁוֹן מִיין אַזוֹנֶם נִיט טָאן . נָאר עוּזִיָּהוּ
אִיז גְּוואֹרֶן מְצוֹרָע בֵּיז צוּם טוֹט . וְאֵת כָּל הָעֵדָה הַקָּהֵל זָאלְסְט אַלֵּי יוּדֶן אִיין זַאכְלָן לֶעְבִּין דֶעֶר טִיר פוּן
אוֹהֶל מוֹעֵד . הָאט מֹשֶׁה גְּזָאגְט צוּ נָאט וִויא קָאן אִיךְ אַיין זַאכְלָן שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַבּוּא מֶעְנְטְשֶׁן זָאלֶן שְׁטֶיין
לֶעְבִּין דֶר טִיר . הָאט נָאט גְּזָאגְט דוּ וֶועסְט זֶעהֶן דִי נִסִּים אַז דָם אֶרְט וֶועט אַלֵּי כַּר גֶעמֶן . דִי הִימֶלֶן
הָאב אִיךְ פְּרִיעֶר בַּשַּׁאפֶן קְלֵיין . דֶער נָאךְ הָאבֶּן זַייא זִיךְ צוּ שְׁפָּרַייט אוֹף דֶר גַאנְצֶר וֶועלְט . אוּן
שְׁפָּעטֶר אַז אִיךְ וֶועל אַיין זַאכְלָן אַלֵּי יוּדֶן פוּן אָדָם הָרִאשׁוֹן בִּיז דֶר צַייט קֵיין יְרוּשָׁלַיִם אוּן אַלֵּי טוֹטֶי
וָועלֶן אוֹף שְׁטֶיין . פוּן דֶעסְט וֶועגֶן וֶועט זַייא נִיט זַיין עֶנְג אִין יְרוּשָׁלַיִם . אִיךְ וֶועל הַיוּכֶן דִיא שָׁמָאט
זָאל זִיךְ בְּרַייטֶערִין אוּן אֲרִיין נֶעמֶן אַלֵּי יוּדֶן אַהִין . אוּן בְּשַׁעַת דִיא יוּדֶן זָענֶן גְקוּמֶן צוּם בָּארְג כִּינִי
אוּן נָאט אִיז גְקוּמֶן צוּם בָּארְג מִיט צָוווי אוּן צָוואנְצִיג טוּזֶנְט כַּתָּנוֹת מַלְאָכִים . פוּן דֶעסְט וֶועגֶן הָט

אמר הקב"ה להר הרחב והארך וקבל בני אמונך . וכן אתה מוצא לעוה"ב שהקב"ה מרחיב את ירושלים שנא' (ישעיה מט) ורחבה ונסבה למעלה למעלה עד שעולה לשמים. ואין מעלה אלא שמים שנא' (תהלים לג) כי גדול עד שמים חסדך . כיון שמגעת לשמים אומר צר לי המקום . אעפ"כ מה הקב"ה עושה מביא עננים ומעלה משמים לרקיע השני וכן לכלם . א"ר אליעזר עד שמגעת לכסא הכבוד . וכיצד הם עולין עד שהעליון עולה התחתון אובל ושותה וישן . ומה הקב"ה עושה מביא עננים והם מפריחים שנא' (ישעיה ס) מי אלה כעב תעופינה . וכל או"א מן הצדיקים יש לו חופה בפני עצמו שנא' (שה ד) כי על כל כבוד חופה . כיון שמגעת לכסא הכבוד הקב"ה אומר להם אני ואתם נהלך בעולם שנא' (ויקרא כו) והתהלכתי בתוככם . הקב"ה יושב באמצ"ע הצדיקים ומראין אותו באצבע שנא' (ישעיה כה) ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה קוינו לו ויושיענו זה ה' קוינו לו . ואומר (תהלים מח) כי זה אלהים אלהינו עולם ועד הוא ינהגנו על מות . לפי שאומות העולם אמרו (דברים לג) ואמר אי אלהימו . לפיכך ישראל עתידים לומר כי זה אלהים אלהינו :

כבר היה לעולמים

פרשת צו את אהרן

(יג) **זאת** תורת העולה. ומהו עולה . אלא שהיא עולה לפני הקב"ה ומכפרת על עונותיהם של ישראל כי בעת שעשה אברהם עולת האיל שנא' (בראשית כב) וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר . ומהו אחר אלא אחר שראה הקב"ה כי בכל לבבו ובכל נפשו בא להעלות ליצחק בנו לעולה ושלח לו האיל . אמרו הכמים כי ששת ימי בראשית נברא האיל להעלותו עולה ונהה יצחק . וזהו שבתב והנה איל אחר וגו' . ויקח את האיל וגו' . שם הבטיחו הקב"ה בעת שיעלו בניו עולות שיקבלם מיד אמרו חכמים ז"ל אילולי שנתעכב אברהם לברוק הכבין היה נשחט יצחק . אבל נתעכב לברוק הכבין מיד נכמרו רחמיו של הקב"ה על יצחק ואמר הקב"ה לפמליא שלו ראו כמה זה הצדיק זריז לעשות דברי מאמרי . מיד אמר למלאך להצילו שנא' (שם) ויאמר אברהם אברהם ויאמר הנני . ולמה אמר אברהם אברהם שני פעמים בשביל שהיה רצונו לשוחטו ולעשות רצון קונו היה המלאך ממהר ואומר אברהם אברהם ומנין שבדק הסכין שנא' (שם) ויקח את המאכלת חשוב אותיות ויקח את המאכלת והמצא י"ב כמנין הבדיקות שעושין לסכין אבשרא ואטופרא ואתלת רוחתא ומנין שנא' (שמואל ב א ד) ושחטתם בזה . זה בני' י"ב הוי . ומהו ויאמר

מס"ם כמהכה לויה שלפה הקב"ה כו' . ד"ח כ"ב חלף מרכבות וכל מרכבה כו' : [והכה נכבה למעלה] . ע' בזרע מכרכם . על ספרי ח"ב פיסקא ח' : [שנא' כי גדול מעל שמים חסדך (תהלים קח) . כ"ל : [ומהלין חלופו כמגעת שנא' כו'] כ"ל שהוא מגל נקרוב כידועה והמגה כמו שים לו ידועה בהכבו וכוא מכהין לותו ומכיכו

(יג) **וזהו** בכתוב וכסם לוי למהר . כ"ל מהכוה ליה למעיר ויכל מיל למהר ובתיב וכתיב . פ"מ שכיה מוכן לכך : [מככרכת] מעוה

דר בארג אלי פר נוהן . נאת הט גזאגט דעם בארג ער זאל זיך פאר בריינזינרין . אוג אזו ירושלים זיך בריינזערין בים צום הימל . ועט ווערן גענג ווערט נאת שקען ואלקינם ווערן זייא נעמן דיא יודן אוג טראגן אוף דעם אנדרין הימל אוג אוף דעם דריטן הימל בים צום זיבטן הימל . אוג איטלוכער צריק ווערט האבן צאזיידערי הונדרט זיי ווערן נין בים צום בבא בתרא . אוג נאת ווערט מיט זיי נין שפאצירן אין אלי ועלטן . אוג אלי ועלטן ווערן דם גרוסקיט פון נאת ווארום אומות האבן גזאגט צו יודן ווי אזו דיין נאת . דרום ווערן יודן זוכה זיין צו ועלן יודן נאת אוג זייא ווערן ועלן דם אין אונזר נאת . זאת תורת העולה עולה אין טייטש עם נייט ארוף צו נאת אוג אין כבפר אוף דיא זינד פון די יודן . אין דר צייט וום אברהם אבינו הט גזואלט ברענגן זיין זון יצחק פר איין עולה . דם אים נאט גשיקט דעם בארג וואם אין גרויס דר צו פון שבת ימי בראשית ער זאל זיין אין עולה פאר יצחק . דיא חבמים שרייבן ווען נים אברהם ואלט בודק זיין דעם כעבר ואם האט אבינו גדירט . ואלט שון יצחק גשאבטן גוואלן נאר ער הט בודק גוון דעם מעבר דר ווייל האט נאת רחמנות גהאט אוף אים . אוג נאת הם גזאגט צו דיא מלאכים זעהט ווי אזו דר צדיק אברהם אין אזריו צו טאן מיין ווילן. הט נאת נשיקט דעם מלאך מציל זיין יצחק הם דר מלאך גריפן אברהם אברהם צוויי מאל פאר זאל גיך דר הערן ניט שעבטין דעם זון . אין דר ציים הם נאת גזאגט צו אברהם ווען דיינו קינדר ועלין ברענגן קרבנות ועל אוך באלד צו נעמן . דיא חבמים האבין אפ גלערינט אז אברהם הט בודק גוון דעם מעבר אזו ווי הייבט מיר זענין בודק דעם חליף אוף דריי זייטין פון חליף . דיא שארף הט דריי זייטין אין מען בודק אוף דעם פינגר הין אוג צו ריק אין זקס **זאל**. דר נאך אוף דעם נאנץ. איז אין נאנצין צועלף מאל. דרום גפינן מיר אין פסוק בזקף את המאכלת **צועלף אותיות. אוג בששת שאוז** המלך הט גשאבטן דעם קרבן שטייט ושחטתם בזה זה איז צועלף

ה' אל משה לאמר לאהרן מכאן אנו למדין שאין משה אומר אלא מה שא"ל הקב"ה ולפ"ך אמר הקב"ה בשבילו לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא (במדבר יב) וכן אמר בשביל שמואל וידע כל ישראל מדן ועד באר שבע כי נאמן שמואל לנביא לה' (שמואל ב ג) אתה מוצא בשהתחיל הדבור לבוא לו כשהטאו בני עלי לפני הקב"ה כמו שנא' (שם) ונר אלהים טרם יכבה ושמואל שוכב בהיכל ה' וכי בהיכל ה' היה שוכב אלא כך הוא פתרונו ונר אלהים טרם יכבה בהיכל ה' אשר שם ארון ה' ושמואל שוכב במקומו במקום אחר ויקרא ה' אל שמואל ויאמר הנני . והוא לא הבין מי היה קורא לו שהיה נער כמו שנא' והנער שמואל הולך וגדל וטוב גם עם ה' גם עם אנשים . וירץ אל עלי ויאמר הנני כי קראת לי שחשב שהוא היה קורא אותו . ויאמר לא קראתי בני שוב שכב . ויוסף ה' קרא שמואל בשלישית ויקם וילך אל עלי ויאמר הנני כי קראת לי ויבן עלי כי ה' קורא לנער ויאמר עלי לשמואל לך שכב והיה אם יקרא אליך ואמרת דבר ה' כי שומע עבדך והוא לא אמר דבר ה' אלא דבר לפי שאמר בלבו איני יודע אם ה' או כלאך או ד"א והוא שקול כנגד משה . למשה אמר הקב"ה לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא . ולשמואל אמר וידע כל ישראל מדן ועד באר שבע כי נאמן שמואל לנביא לה' לפיכך אמר הכתוב (ירמיה טו) אם יעמוד משה ושמואל לפני אין נפשי לעם הזה והיה שקול כמשה ואהרן שנא' (תה' ק"ט) משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו . הוא היה מאיר עיניהם של ישראל . שנא' (ש"ב ג) ונר אלהים טרם יכבה ושמואל שוכב בהיכל ה' אשר שם ארון אלהים . משה ושמואל לא היו כיחזקאל שכל מה שהוא רואה אומר וכמו שנא' (ישעיה ו) בשנת מות המלך עזיהו ואראה את ה' יושב על כסא רם ונשא ושוליו מלאים את ההיכל ולפיכך קראו הכתוב בן אדם . ד' הם חיים וקראם הכתוב מתים ואלו הן האביון והמצורע והעור ומי שאין לו בנים . המצורע מנין שנא' בשנת מות המלך עוזיהו . ולמה כנהו הכתוב מת אלא שנצטרע שנא' בשנת מות המלך עוזיהו כשנצטרע שרפים עומדים מטעל לו

עין יוסף

מטוס דומט כוס רך ומטופכיך מטוס דקנב כוס קסב וע' כטוך ויו"ד כיטן י"ה : [ומכו ויודכר כ' לל מסב לאמר] כ"ל ור"ל מתיבת לאמר מיותר כוס . ע"ז מתכן לאחכן רב"ל מתיבת לאמר פירושו לאמר יחקב אמכוכת פסוק זה כלן בנעות אחד ולאמר כיפעיט והפסר ב"ל לאחכן . וכלומר דלעיל סי' י' דרשו על הפסוק זה ויודכר ה' לל מסב לאמר קח את אהכן ת"ל בקב"ה לאמר פתח לוותו בדכרים וקאמר כמדכם כאן שדכרי הפתוח גופו לה אמר מסב מדעתו אלא שכקב"ה ת"ל למסב מה יאמר לאחכן . וזכו מפסיק כמדכם מכלן אלו למדין מסב אומר אלא מת ת"ל בקב"ה : [וכן אמר בשבוע שמואל] . כ"ל וכ"ש כדפוסים אחרים : [וכי בהיכל ה' כיה שוכב] ר"ל והלא לין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד לבד כ"ש בהדיא

בשמים

כיוק י : [שפיה נער] כמו שנא' ושמואל טרם ידע את ה' ופרש יגיע אליו דבר ה' . כ"ל לפ"ד : [וכמ"ש בספרי מות כו'] . כל כהנים שבאותו הדור נקראו בשם אחד ולמה נקרא שמו שמואל שכל הנביאים שבאותו הדור נמשלו כמלאכים שנאמר כי מלאך ה' צבאות הוא (יחזקאל ג) . ולפיכך קרחו בכתוב בן אדם ולא כיעיה בכל מה שהוא רואה אומר . כמו שכתוב בשנת מות המלך עוזיהו ואראה את ה' יושב על כסא רם ונשא ושוליו מלאים את ההיכל . ומנין שהוא מת שנאמר [שמואל ב כ"ח] ושמואל מת ויספדו לו כל ישראל ויקברו אותו ברמה עירו . ומנין שהוא מת שנאמר [שמואל ב כ"ה] ויקבר שמואל ויגד לו ויעל מהר פארן . ומנין שהוא מת שנאמר [שמואל ב כ"ח] ויאמר שמואל אל שאול למה הרגזתני להעלות אותי . ומנין שהוא מת שנאמר [שמואל ב כ"ח] ויאמר שמואל אל שאול כי יהוה סר מעליך והיה עמך . ומנין שהוא מת שנאמר [שמואל ב כ"ח] וגם את ישראל יתן ה' עמך ביד פלשתים . ומנין שהוא מת שנאמר [שמואל ב כ"ח] ומחר אתה ובניך עמדי . ומנין שהוא מת שנאמר [שמואל ב כ"ח] כי נפל שאול ושלשת בניו ויאספו כל אנשיו ויבאו ויקברו את עצמותיו תחת האלה בשמים

זַיִן אִיז זִיבֶּן דַא אִיז פִּינְף וַיאַר יָ אִל כִּשָׁה נָאט הָט גָּזָאגְט צוּ מֹשֶׁה עֶר זָאלְ זָאגִן צוּ אַהֲרֹן . פּוּן דַאנֶן אִיז גָּעֶרִינְט אַז מֹשֶׁה הָט נָאר גָּזָאגְט וָס נָאט הָאט אִים גָּזָאגְט דִּרוּם זָאגְט נָאט אוֹף מֹשֶׁה בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא עֶר אִיז כַּיין בַּאגְלֵייבְּטֶר אִין שְׁטוּב . אוּן אַז שְׁמוּיִט בַּייא שְׁמוּאֵל הַנָּבִיא נָאבְּן שְׁמוּאֵל אִיז גָּעוֹאן אַבַּאגְלֵייבְּטֶר נָבִיא צוּ נָאט . אַז וַויא מִיר גִּפִּינֶן אִין אֶן חַייב נְבִיאוֹת פּוּן שְׁמוּאֵל . עֶר אִיז גָּעֶעגִן אִין רַד עֲזָרָה פּוּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ . הָאט אִים נָאט גְּרוּפְן שְׁמוּאֵל שְׁמוּאֵל . הָאט עֶר נָאךְ נִיט גְּוּוִיסְט וָועֶר עֶם רוּפְט אִים עֶר אִיז נָאךְ גָּוּוען יוּנג אִיז עֶר גַּלָּאפְּן צוּ עֶלִי הַכֹּהֵן אוּן זָאגְט אִים אִיךְ בִּין דָּא וָס רוּפְסְטוּ מִיךְ . זָאגְט אִים עֶלִי אִיךְ רוּף דִּיךְ נִיט . הָט עֶלִי פֶּר שְׁטַאגְנִן אַז נָאט רוּפְט דִּים זָאגְט עֶר צוּ שְׁמוּאֵל גַּייא לֵייג דִּיךְ אַז מֶען וָועט דִּיךְ רוּפְן זָאלְסְטוּ זָאגְן רֶעד נָאט דַיין קְנֶעכְט הָעֶרְט . פּוּן דֶּעסְט וָועגִן אַז נָאט הָט אִים גַּייֶיר גְּרוּפְן הָאט עֶר נִיט גְּוּואלְט זָאגִן רֶעד נָאט . וָוארוּם טָאכְּר אִיז פָּארְט גִּיט נָאט טָאמֶר אִיז אַמַּלְאךְ אָדֶר עָפִּיס אַנֶּדעֶרְש . מֹשֶׁה אִיז גָּוּוען גְּנָּלָּעכְּטֶן צוּ מֹשֶׁה . זַיי הָאבְּן בַּיידִי דֶּר לַייכְטֶן דִי אוֹן פּוּן דִי יוּדֶן . אוּן זַיי הָאבְּן נִיט גָּזָאגְט וָס מֶען הָט זַיי נִיט גְּוּוִיזֶן . אֲבֶּר יְשַׁעְיָה הַנָּבִיא אוּן יְחֶזְקֵאל הַנָּבִיא וָס זַיי הָאבְּן גֶּזֶעהֶן הָאבְּן זַייא נָאגְט . יְשַׁעְיָה שְׁמוּיִט עֶר הָט גָּזָאגְט וְאִיךְ אֶת יְ בְּשֶׁעֶת דֶּר מֶלֶךְ עֻזִּיָּהוּ אִיז גְּשִׁטַאנְדִּין הָאב אִיךְ גֶּזֶעהֶן נָאט זִיצְט אוֹף דֶּר שְׁטוּל . אוּן פַּר וָס רוּפְט אִים דֶּר פְּסוּק גְּשִׁטַאנְדִּין עֶר הָט גְּלָעבְּט נָאר עֶר אִיז גְּוּואלְן מְצוֹרָע . דִּיא חֲכָמִים זָאגִן פִּיר זָעגִן גֶּרֶכְּטִיגְט אַז וַויא גְּשִׁטַאנְדִּין . אַמְצוֹרָע . אוּן אַיין אַרְיִמַאן . אוּן אַבְּלִיגֶּר . אוּן דֶּר וָס הָט נִיט קִינְדֶּר . עוּזִּיָּהוּ הַמֶּלֶךְ הָט גְּנוּמֶן קְטוֹרֶת דֶּעמְפְּן אִין בהמ"ק עֶר אִיז דַאךְ נִיט קֵיוִן כֹּהֵן־הָאבְּן דִי טִירֶן פּוּן ב"מ"ק אוּן הִיטְל אוּן עֶרְד אוּן מַלְאָכִים הָאבְּן גֶּשְׁטוֹרִיבְּט אוּן הָאבְּן אִים גְּוּואלְט פֶּר בְּרֶעגְנִן אַז וַוי קֹרַח מִט זַייגֶ מֶעגְשֶׁן זָעגִן פֶּר בְּרֶעכְט גְּוּואלְן אוּן אַבִּיכְל זָעגִן אַיין גְּזוּנְקֶן גְּוּואלְן . אַז הָט דָּא דִי הִיטְל גֶּשְׁטוֹרְבְּט פֶּר בְּרֶעגְנִן אִים . אוּן דַיא עֶרְד הָט גֶּשְׁטוֹרְבְּט אַיין זִינְקֶן אִים . אִיז אַרוֹם אַבַּת קוֹל אוּן הָאט גְּזָאגְט דָּאס וָועט שׁוֹן מַיין נִיט זַיין . נָאר נָאט הָט אֲנֶגֶדֶר בַּאצָאלִינְג אִיז עוּזִּיָּהוּ הַמֶּלֶךְ מְצוֹרָע גְּוּואלְן בִּיז צוּם טוֹט . דָּאס הָט אֲלֶעס יְשַׁעְיָה הַנָּבִיא דֶּר צַייטְ עֶר הָט גֶּזֶעהֶן אַרַעש אוֹף דֶּעם הִיטְל פּוּן דִּיא מַלְאָכִים זַיי הָאבְּן זָאקֶם פְּלִינְגְּ . מִיט

בשמים לשמשו בשתים יכסה פניו בצניעות שלא יראה גופו לפני גופו . בשתים יכסה רגליו שלא יראה ויביט לצד שכינה. ובשתים יעופף וכי בכנפים מעופף . אלא מכאן תקנו זכרונם לברכה לעוף אדם על רגליו בשעה שאומר שליח צבור קק"ק ה' צבאות . ותנחומא אמר כיסוי רגלים לפי שהם ככף רגל ענל שלא להזכיר עון העגל את ישראל . וקרא זה אל זה ואמר נוטלין רשות זה מזה שלא להקדים האחד ויתחיל ויתחייב שריפה. אלא פתחו כולם כאחד ועונין וכו' וינועו אמות הספים (סם) הם המזוזות ההיכל . מקול הקורא (סם) מקול המלאכים הקוראים . הוא היה הרעש שנא' בו (זכר ס יד)ונסתם כאשר נכתם מפני הרעש בימי עוזיהו מלך יהודה וגו'.כי ביום שעמד עוזיה להקטיר בהיכל רעשו שמים וארץ ובאו השרפים לשרפו בשריפה כמו שנא' (במדבר טו) ואש יצאה מאת ה' ותאכל את החמשים ומאתים איש מקריבי הקטרת . על שהקריבו קטורת זרה. וזהו שקראם שרפים שבאו לשורפו . ובאו שמים כמו כן לשורפו . והארץ לבולעו כסבורים דינו להבלע כקרח שערער על הכהונה יצאתה בת קול ואמר זכרון לבני ישראל (סם) ולא יהיה כקרח וכעדתו שערער על הכהונה לא יהיה בקרח בבליעה וכעדתו בשרפה . אלא כאשר דבר ה' ביד משה לו ביד משה בסנה שנא' (שמות ד) הבא נא ידך בחיקך ויוציאה והנה ידו מצרעת כשלג . כלומר שנצטרע המעורר אף הצרעת זרחה במצחו והיה נחשב כמת . וכן אתה מוצא במרים שנא' (במדבר יב) צאו שלשתכם לא היה צריך משה לצאת שלא דבר עמו כלום . אלא כדי שיהא מזומן להתפלל על מרים לרפא אותה ויקרא אהרן ומרים למה קראם ועזב למשה . לפי שאומרים מקצת שבחו של אדם בפניו וכלו שלא בפניו . וכן מצינו בנח שלא בפניו אמר איש צדיק תמים (בראשית ו) ובפניו אמר כי אותך ראיתי צדיק לפני . ד"א שלא ישמע בנזיפתו של אהרן . אמר שמעו נא דברי אין נא אלא לשון בקשה . אם יהיה נביאכם ה' במראה אליו אתודע (במדבר יב) שכינתי אין נגלה עליו באספקלריא מאירה אלא בחלום וחזיון . ולמה אלא שדברו במשה שנא' ותדבר מרים ואהרן במשה ואין דבור בכל מקום אלא ל' קשה . וכה"א דבר האיש אדוני הארץ אחנו קשות (בראשית מב) ואין אמירה אלא תחנונים . וכה"א ויאמר אל נא אחי תרעו (סם יט) ויאמר שמעו נא דברי כל נא לשון בקשה . ולמה אמר תחלה במרים ואח"כ אהרן אלא שהיא פתחה בדבר תחלה . ולפיכך הקדימה הכתוב . ומה אמרו הרק אך במשה דבר ה' . כלומר במשה דבר ה' לבדו שפירש מאשתו . הלא גם בנו דבר כמו כן דבר עמנו ולא פירשנו מדרך ארץ . ומנין היתה יודעת מרים שפירש משה מן האשה . ר'

עין יוסף נתן

[בשתים יכסה פניו שלא ירהב ויביט לצד השכינה בשתים יכסה רגליו שלא יראה גופו לפני גופו] . כל"ל . פירוש גופו של מלאך לפני גופו של הקב"ה : [וכי בכנפים מעופף] . פירוש וכי לריך כמלאך לכנפים שיעופף בהם כהמיה : [חלה לקילום מכתן] . כל"ל וע' כתמר זה בפרכת קוב לו כסב ובילקוט ישעיה רמז ס"ד בסם פדר"ח . [כלומר סילטרא המעולה] ע"ם בילקוט בסם נמדמו: [למה קרחה ועזז למסה] . כ"ל דק"ל בפסוק דמהלגה כתיב לגו בלשהקה מסמיע בלשלשהקה קרח . ותח"ל כתיב ויקרא תחכן ומריס ויללו מניהם ת"ל כ"ל בפרים" סיהיו מסכין ויולחין מן ההגר לקלקת כדבור ר"ל ממתהלה קרח בלשלשהקה וכלו להגר תחל מועד ותח"ל קרח להכהן ומריס סיהיו יולחין מן ההגר לקלקת כדבור . לזה פריך מפני מה מסכן וכקרישן מן מסה וכדפרש" (ז"ר) : [מקלת מלינים

צַוַּוי פְּלִיגָ טוּעֲן זַיי שְׁוָעבִּין אוּג בַּארְנָן נָאט . מִיט צַוַּוייא פְּלִיגָ דָעקָן זַיי צוּ דָעם פָּנִים זָאלָן נִיט קוּקָן אוֹף דָר שְׁכִינָה . מִיט צַוַּוי פְּלִיגָ דָעקָן זַיי צוּ דִיא פִּים עָם אִיז נִיט שַׁיין מָען זָאל זָעהָן זַיי עָרי פִּים . דְרוּם הַיינְט בְּשַׁעַת קְדוּשָׁה הַיבְּט מָען דִי פִּים אַזוֹ ווִי מָען שְׁוָועבְט גְלַיכְן זִיךְ צוּ דִי מַלְאָכִים וָום שְׁוָועבְּן מִיט צַוַּוי פְּלִיגָ בְּשַׁעַת זַיי זָאגָן קְדוּשָׁה . אוּג בְּשַׁעַת זַיי וויל זָאגָן קְדוּשָׁה רוּפְט אַיין מַלְאָךְ צוּם אַנְדֶרן עֶר זָאל אוֹךְ זָאגָן. זָאגָן זַיי אַלֵי גְלַיִיךְ קְדוּשָׁה . וָוען חֲלִילָה אַיינֶר הַיבְּט אָן פְּרִיעֶר פַּר דָעם אַנְדֶרן וָועְרְט עֶר פַּר בְּרֶענְט . אוּג אַזוֹ ווִי עְזִיָּהוּ אִיז גְשְׁטְרָאפְט גָוואָרן פַּר דָעם וָום עֶר הָט נְקְרִיגְט אוֹף דָר כְּהוּנָה אִיז עֶר גְוואָרן מְצוֹרָע אַזוֹ מִרְיָם הַנְּבִיאָה הָט גֶרעט אוֹף מֹשֶׁה רַבֵּינוּ אִיז זִיא גָוואָרן מְצוֹרָע . עָם שְׁמַייט מֹשֶׁה מִיט אַהֲרֹן מִיט מִרְיָם זָענען נְשְׁטַאנֶן הָט נָאט גְרוּפָן זַיי זָאלָן אֲרוֹם גִיין פּוּן מִשְׁכָּן . צוּ וָום הָט מֹשֶׁה בְּדַארְפְט אֲרוֹם גִיין נָאט הָט דָאךְ צוּ אִים נָאר נִיט גְוואגְט נָאר כְּדֵי עֶר זָאל זָעהָן ווִי מִרְיָם וָועְרְט מְצוֹרָע וָועט עֶר אוֹף אִיר מִתְפַּלֵּל זַיין זִיא זָאל גְהַייְלְט וָועְרִין . דֶר נָאךְ הָט נָאט גְרוּפָן אַהֲרֹן אוּג מִרְיָם . וָואס נָאט הָט גְוואלְט זָאגָן שְׁבָחִים אוֹף מֹשֶׁה אִז נִיט שַׁיין צוּ זָאגָן שְׁבָחִים אִין דִי אוֹיגָן . אַבִּיסֶל שְׁבָח זָאגְט מָען אַמְעָנְטְש אִין דִיא אוֹיגָן . אוּג דִיא נַאנְצִי שְׁבָחִים זָאגְט מָען אוּנְטֶר דִי אוֹיגָן. אַזוֹ ווִי כִּיר גְפִינָן בַּיי נַח הַצַּדִּיק אִין דִי אוֹיגָן הָט נָאט אִים גְוואגְט דִו בִּיסְט אַצַּדִּיק אוּנְטֶר דִי אוֹיגָן הָט נָאט גְוואגְט מָען זָאל נִיט הֵעָרִין ווִי נָאט וָועט רֵייגָן שְׁלֶעכְטִי רֵייד דָעם בְּרוּדֶר אַהֲרֹן . דָאט נָאט גְוואגְט צוּ מִרְיָם מִיט אַהֲרֹן אִיךְ בֵּעט אַייךְ הֶעְרְט מִינִי רֵייד פַּר וָום הָט נָאט גֶרעט פְּרִיעֶר צוּ מִרְיָם וַייל זִיא הָט אָן גְהוּבָן צוּ רֵייגָן אוֹף מֹשֶׁה רַבֵּינוּ . נָאךְ אִיר הָט אַהֲרֹן גֶרעט זִיא הָט גֶרעט פַּר וָום מֹשֶׁה הָט זִיךְ אָפּ גְשַׁייד פּוּן דָעם וַייב וָואס

נתן אומר מרים היתה בצד צפורה כשאמרו למשה אלדד ומידד מתנבאים במחנה. וכיון ששמעה צפורה אמרה אוי להם לנשותיהם של אלו. ומאיזה זמן פירש משה מדרך ארץ. אלא בשעה שאמר הקב"ה למשה בסיני קודם מתן תורה שיקדש את העם ואמר להם לשלשת ימים אל תגשו אל אשה. פירשו הם מנשותיהם ופירש משה מאשתו. ואחר מ"ת א"ל הקב"ה לך אמור להם שובו לכם לאהליכם ואתה פה עמוד עמדי (דברים ה) ואל תשוב לר"א. וכשאמרה צפורה אוי לנשותיהן של אלו הן נוקקין לנבואה שיהו פורשין מנשותיהם כמו שפירש בעלי הימנו. ומשם ידעה מרים והגידה לאהרן. ומה מרים שלא נתכוונה לגנותו של משה נענשה ק"ו למספר בגנותו של חבירו ובלשון הרע ילקה האדם בצרעת. כי אשה כושית לקח (במדבר יב) כושית בגימטריא יפת מראה חשבונו של זה כחשבונו של זה. האשה כושית מגיד שהכל מודים ביופיה כשם שהכל דוברים בשחרותו של כשי. על אודות האשה על אודות גרושיה. כי אשה כושית לקח מה ת"ל אלא יש לך אשה נאה ביופיה ואינה נאה במעשיה או נאה במעשיה ואין נאה ביופיה. וזו נאה בכל ועתה גירשה. ועל שם נויה נקראת כושית כאדם הקורא לבנו נאה כושי כדי שלא ישלוט בו העין. והאיש משה ענו מאד (שם) ענו שפל וסבלן. ד"א ענו מאד מל' עונה כלומר שאם היה שומע אלו הדברים יודע היה לענות ולהשיב מענות כנגדן. ויאמר ה' פתאום (שם) שנגלה עמהם פתאום והם טמאים בד"א והיו צועקים מים מים להודיעם שיפה עשה משה שפירש מאשתו אחר שנגלית שכינה עליו תדיר ואין עת קבוע לדבור. וכן אמר להם פה אל פה אדבר בו פה אל פה אמרתי לפרוש מן האשה. ומראה ולא בחידו' ומראה זו מראה הדבור. יכול מראה השכינה. ת"ל לא תוכל לראות את פני (שמות לג) וא"ת הא כתיב והתמונת ה' יביט (במדבר יב) זה מראה אחורים כענין שנא' וראית אחורי. למה לא יראהם לדבר בעבדי במשה אינו אומר בעבדי משה אלא בעבדי במשה כלומר בעבדי אע"פ שאינו משה. וכן במשה אע"פ שאינו עבדי כדאי היה לירוא מפניו. וכ"ש שהוא עבדי. ועבד מלך מלך. והיה לכם לומר אין המלך אוהבו חנם. ואם תאמרו שאינו מכיר במעשיו. זו קשה מן הראשונה. ויחר אף ה' בם וילך (שם) למד כי מאחר שהודיע סרחונם אחרי כן גזר עליה נידוי ק"ו בשר ודם שלא יכעוס על חבירו עד שיודיענו כרחונו. והענן סר מעל האהל ואחרי כן והנה מרים מצורעת כשלג. משל למלך שאמר לפדגוגו הכה את בני אבל לא תהבנו עד שאלך מאצלך שרחמי

עין יוסף עליו

מחיכך והעניין כי אחיכך מחיכך היה כשכיכך ומחיכך היה כשכ סנהדרין (סנהדרין עט' ב"ח) : [כוסות בגימטריה יפת מראה]. ולכך פיון דכתי כוסות הכר ו' כתיב ונצעל כעוריה כתב כוסות בגימטריה יפת מראה. וגם ע"ז קשה דכתי כוסות גמטריה תשל"ה ויפת מראה גימט' תשל"ו. ותפשר דמלתא כתיבת של כוסות לחשבון (ז"ה) : [עניו שפל וסבלן] ר"ל קמ"ל דלא תימא שכיס כניו בגופו ר"ל הלא בטבעו הו עניו בטבעו ר"ל עני מן בממון שדרכם לכיות שפל ר.ת נ.מ.ת אלכם נשבר לבן קמ"ל שמשה היה גבור ועשיר ותעש"ב היה שפל וכסבלן נדעתו : [פה אל פה אמרתי בו]. כדלעיל שם"ל ותמה פה עמוד עמדי : [זו מראה הדבור] ר"ל שמפרש לו דבורו פמראית פניה שכו ותיכו כותה לו בחידות (ז"ה) : [ויכול מראה שכינה]. ר"ל שראה עשה כשכינה : [תלמוד לומר לא תוכל לראות את פני]. ותמריכו בגמרא דף י"ט אלמלא נתפייס במערה שעמד בה משה ותליכו [פרש"י כשכעביר הקב"ה

בְּשַׁעַת אֶלְדָּד וּמֵידָד וְעָנִין גְּוֹאוֹרָן נְבִיאִים הֶט צְפּוֹרָה דָם וַויִב פּוּן מֹשֶׁה גְּזָאנְט וַוייא אִיז שׁוֹן צוּ זַיֶיעֲרִי וַוייבֶּר. כַּיוּן מַאן זִינְט עֶר אִיז אַנְבִיא הֶט עֶר זִיךְ פּוּן מִיר אָפּ גִשַׁיידְ. מִרְיָם הֶט דָם גְּהֶעֶרְט הֶט זִיא גְּזָאנְט צוּ מֹשֶׁה מִיר זֶענִין אוֹךְ נְבִיאִים נָאט רֶעט צוּ אוּנְז גְּלַייךְ וִוי צוּ דִיר. פּוּן דֶעסְט וֶוענִין זֶענִין מִיר מְעַנְטְשֶׁן זוּנְג דוּא הָאסְט זִיךְ אָפּ גְשַׁיידְ פּוּן דַיין וַויִב. הֶט אַהֲרֹן גְּזָאנְט אַז מִרְיָם אִיז גְּרֶעסְט הֶט נָאט גְּזָאנְט צוּ זֵיי אִיר זֶענְט נִיט גְּלַייךְ צוּ מֹשֶׁה. אִיךְ הָאבּ אִים אַלֶיין גְּזָאגְט עֶר זָאלְ זִיךְ אָפּ שַׁיידֶן פּוּן דֶעֶר וַויִב וָוארוּם אִיךְ רֶעד מִיט אִים אַלֶי מָאלְ. אוּנְ פַּר וָואס הֶט אִיר נִיט קֶיין פָּארְכְט צוּ רֶעדֶן אוֹף מַיין קְנֶעכְט מֹשֶׁה. מַיין קְנֶעכְט אֲפִילוּ נִיט מֹשֶׁה. אוּנְ מֹשֶׁה אֲפִילוּ נִיט מַיין קְנֶעכְט. אוּנְ בִּפְרָט מַיין קְנֶעכְט אוּנְ מֹשֶׁה. אִיר זֶעהְט דָאךְ וִוי וַויִט אִיךְ הָאבּ אִים לִיב מְסְתָּמָא אִיז נִיט אוּם זִיסְט. וָועט אִיר זָאגֶן אִיךְ וַויִם נִיט זִינִי מַעֲשִׂים אִיז דָאךְ נָאךְ גֶּרֶעכְט אַייעֶר זִינְד. אוּנְ נָאט אִיז אַוֶועק פּוּן זַייא מִיט צָאבֶּרְן אוּנְ מִרְיָם אִיז גְּוָארֶן מְצוֹרָע. הַייְנְט מאַרְגֶן מִרְיָם הֶט נִיט גְּמַיינְט אוֹף שְׁעֶכְץ נָאר זִיא הֶט גֶּרֶעכְנְט דִיא טוֹבָה פּוּן צִפּוֹרָה זִיא אִיז דָאךְ אַגְרוֹסִי צַדֶיקֶת אוּנְ שַׁיין גְּשַׁמַאלְט פַּר וָואס אִיז מֹשֶׁה אַנֶדֶערְש פּוּן אוּנְז. אוּנְ מֹשֶׁה הֶט גְּהֶעֶרְט זַייעֶרִי בַייד הָאט אִים נָאר נִיט גְּהַארְט מַחֲמַת גְּרוֹם פְּרוּכְטְיִיט אוּנְ קְלֶיינִיקְוִיט וָום עֶר אִיז גְּוָוען בַּיי זִיךְ פּוּן דֶעסְט וֶועגֶן אִיז זִיא גְּשְׁטְרָאפְט גְּוָוארֶן. קְאַן סָען פַּר שְׁטֵיין דֶעם שְׁטְרָאף פּוּן דֶעם וָום רֶעט לָשׁוֹן הָרָע. וִוי וַוייט דֶר שְׁטְרָאף אִיז אוּנְ נָאט הֶט נִיט גְּוָואלְט שְׁטְרָאפֶן אִיר בַּיז נָאכֶן עֶר הֶט אִיר פְּרַייעֶר מוֹדֵיעַ גְּוָוען פַּר וָום עֶר שְׁטְרָאפְט אִיר אַז עֶר אִיז אַוֶועק אִיז זִיא גְּשְׁטְרָאפְט גְּוָוארֶן. מָשָׁל אַמֶלֶךְ הֶט גְּזָאגְט צוּ דֶעם דִינֶר אִיךְ וֶועל אַוֶועק גַיין אוּנְ שָׁלָאנ

מין

עליו . אל נא תשת עלינו חטאת אשר נואלנו (שם) אל נא תהי כמת . מה מת מטמא בביאה אף מצורע מטמא בביאה . אשר בצאתו מרחם אמו . מרחם אמנו היה לו לומר אלא שכנהו הכתוב כן . וכן חצי בשרו היה לו לומר חצי בשרנו ולפי משמעו נראה לי כן אין ראוי להניח את אחותינו להיות כמת כי מאחר שיצאת מרחם אמו של זה שהיה בידו לעזור ואינו עוזרו הרי יאכל חצי בשרו שאחיו בשרו הוא ד"א אל נא תהי כמת אם אינך רופאה בתפלה מי מסגירה ומי מטמאה כי אני אפשר לראותה כי אני קרוב ואין קרוב רואה את הנגעים וכהן אחר אין בעולם . וזהו שנא' אשר בצאתו מרחם אמו . אל נא רפא נא לה בא הכתוב ללמדך ד"א שהשואל דבר צריך שיאמר שנים או שלשה דברי תחנונים ואחר כך יבקש שאלותיו . לאמר מה ת"ל . א"ל השיבני אם מרפא אתה אותה אם לאו . עד שהשיבו ואביה ירוק ירק בפניה . ומפני מה לא האריך משה בתפלה זו כדי שלא יהו ישראל אומרין אחותו נתונה בצרה והוא מרבה בתפלה . תסגר שבעת ימים אחר תאסף. ואני אומר כי כל האסיפות שיש במצורעים יהיו על שם שהוא משולח מן המחנה וכשהוא נרפא נאסף אל המחנה . כל אסיפה לשון הסכנה הוא . והעם לא נסע עד האסף מרים כבוד זה חלק לה המקום בשביל שעה אחת שנתעכבה למשה כשהושלך ליאור שנא' (שמות ב) ותתצב אחותו מרחוק היא עכבה שעה אחת וכל ישראל עכבו בשבילה שבעת ימים . הוי מצורע חשוב כמת . ומי שאין לו בנים מנין מרחל שאמרה ליעקב הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי (בראשית ל) ומנין העור שהשוב כמת שנא' (ויכוח ג) במחשכים הושיבני כמתי עולם.ומנין האבין שנא' (שמות ג) כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך . ד"א זאת תורת העולה וגו' כך שנו רבותינו היתה עולה כולה קדושה מפני שלא היתה בא על עונות . אשם היתה באה על הגזילות . אבל העולה לא היתה באה לא על חטאת ולא על גזל אלא על הרהור הלב היא באה . וכן מי שהיה מהרהר בלבו דבר היה מביא קרבן העולה לשום דברים העולים על הלב שנא' (יהוקאל כ) והעולה על רוחכם וגו' ותדע לך שקרבן עולה לא בא אלא על הרהור הלב . מן איוב אתה למד שהיה מקריב על בניו שנא' (א' ב ה) ויהי כי הקיפו ימי המשתה וישלח איוב ויקדשם והשכים בבקר והעלה עולות . אמרו לו איוב למה אתה עושה כך . והוא אומר אולי חטאו בני וברכו אלהים בלבבם . הוי אתה מוצא שעל הרהור הלב התקין כפרה להם . וזהו קרבן עולה :

(יד) ד"א צו את אהרן . זש"ה הטיבה ברצונך את ציון . ואחרי כן אז תחפוץ זבחי צדק עולה וכליל (תהלים נא) . כלומר אם אין ישראל מקריבין עולה לפני הקב"ה אין ציון וירושלים נבנה לפי שאינן נבנות אלא בזכות קרבן עולה שהיו ישראל מקריבים לפני הקב"ה ומאי שנא קרבן עולה יותר מן הקרבנות כולן מפני שנקרא זבחי צדק . שנא' (שם) אז תחפוץ זבחי צדק עולה וכליל וגו' . א"ל הקב"ה למשה הואיל וכך העולה חביבה עלי לכך צוה אהרן ובניו שיהו זהירין

בפכוק כתאר ישא כתומן לת כיוכך תרגוס יונתן סיכת דטעון פדגוגא למיקך : [ארתמי עליו] . לף בגמן נא נגטרע מריס עד שבעתן כך מעל כתכל : [ומה מת מטמא בביאה כן'] . כ"ל מה מת מטמא בכית כתכל כדכתיב בקרח כל הבא על כתכל וכל אשר בתכל יטמא שבעת ימים לף מצורע מטמא בביאה תס נת לא כבית נטמא כל אשר בבית : [סיב לי לומר הני בארבעה] . בספרי מקיים בעין שנא' כי אחיהו בשרנו הוא] . כתב ספר לות אמת וזכ לשונו אמדבור אמתחיל למה קרלה ועזב למשה לפי שתומריס כן' עד ותתלב אחותו מרחוק היא עכבה שעה אחת ככל הוא לשון רש"י ז"ל בס ף כדר בעלותך מריס פרשת מריס עד סופה אלא דבלבולהו פה כמו שבלבלו לשון כלמש"ס ז"ל בפ"ח מהלכות הטומה ובפרק עשירי דפרקי"ח ז"ל בריים ויקרא ובלבלו כמכילתא כפ' בא ובשלח . וערבו שתלמות דר"ח גאון ז"ל כשבניה קינן עולה על כמחשבה מכהמת מתחרט על כמחשבה רשם

מַיין זון אִיךְ וויל דָר בַּי־א נַיט זַיין אִיךְ קָאן נַיט קוֹקֶען . אַזוֹ דָא אַז דָר עָנְן אִיז אַוועק אִיז זִיא נָוואָרין מְצוֹרָע . הָט מֹשֶׁה רַבֵּינוּ מִתְפַּלֵּל נָוועָן אוּנ הָאט נָאזאגט אֵל נָא רְפָא נָא לָהּ נָאט אִיךְ בָּעט דִיךְ הַיילְ מיין שְׁוועסְטֶר . פוּן דַאנֶן אִיז גְלֶעריבְט אַז בָּעטָן עָפּיס נָאט דָארף קְרִיעֲר עָמְטֶלְכִי וָועְרטֶר . אוּנ פַּר וָוָס הָט מֹשֶׁה קוֹרְץ גֶּבֶעטָן דִי יוּדֶן זָאלֶן נִיט זָאגָן זַיין שְׁוועסְטֶר אִיז אִין אַצָּרָה אוּנ עֶר אִיז לַאנְג מִתְפַּלֵּל . הָט נָאט נָיזָאגט זִיא זָאל זִיצִין פִּאר שָׁלָאסְטִין זִיבֶּן טָאג דָר נָאךְ וָועט זִיא וָועְרין גֵיהֵילְט . הָאבִּין דִיא יוּדֶן גֵיוואָרט זִיבֶּן טָאג . דָער נָאךְ הָאבִּן זַיא גֵיצוֹגִין זַיֶּער וָועג . דֶעם כְּבוֹד הָאט אִיר נָאט גֵיטָאהָן זָא אַלֶע יוּדֶן זָאלֶן וואַרְטִין אוֹיף אִיר אַזוֹי זִיא הָט גֵיוואָרט אַשָּׁעָה לֶעבִּין טַייךְ בְּשַׁעַת פָּרְעָה הָאט מֹשֶׁה אַרַיין גֵיוואָרפָן אִין טַייךְ «זאת תורת העולה» עוֹלָה אִיז טַייטְש אוֹיף גִּין דֶעם קָרְבָּן הָט מֶען גֵיבְּראכְט אוֹיף דֶעם וָואס אֶמֶעָנְטְשִׁין גֵייט אוֹיף שְׁלֶעכְטֶ גֵידאנְקִין אוֹדֶן הָארְצִין אָזוֹי אִיוּב הַצַדִיק קָלֶעְנְט בֶּרֶעגְנִין עוֹלוֹת פַּאר זַיינֶע קִינְדֶר טָאטֶר הָאבֶּן זַיי עָפּיס גִיטָראכְט שְׁלֶעכְטֶס . אִין יְרוּשָׁלַיִם כִּיט צִיוֹן וָועט וָועְרין גִיבּוּעט פּוּן דֶעם זְכוּת פּוּן קָרְבָּן עוֹלָה . עָם שְׁטֶיוויט יְהַטִּיבָה בִּרְצוֹנְךָ אֶת צִיוֹן תִּבְנֶה חומות יְרוּשָׁלָיִם אָז תַּחְפּוֹץ זִבְחֵי צֶדֶק עוֹלָה וְכָלִיל» נָאט וָועט טָאהָן גוּטֶן צִיוֹן עָם וָועט וָועְרין גִיבּוּעט

בה להקריב אותה לפני . למה אמר זאת תורת העולה יצתה לומר קריאת תורה . ראו כמה חביבת קריאת תורה לפני הקב"ה כי יש חיוב באדם לתת כל ממונו ללמד תורה לעצמו ולבניו . שנא' צו את אהרן ואת בניו לאמר כלומר שיאמרו לבני ישראל ויתעסקו בקריאת העולה . שאע"פ שמקריבין עולה עוסקין היו בקריאתה כדי שיזכו בקרבן עולה ובקריאתה. וכן א"ר שמואל בר אבא אמר הקב"ה לישראל אע"פ שבה"מ עתיד ליחרב והקרבנות בטלין לא תשכחו עצמכם לסדר הקרבנות אלא הזהרו לקרות בהן ולשנות בהן . ואם תעסקו בהן אני מעלה עליכם כאלו בקרבנות אתם עוסקים . ואם רצונך לידע בא וראה כשהקב"ה מראה ליחזקאל את צורת הבית מה הוא אומר הגד את בית ישראל את הבית ויכלמו מעונותיהם ומדדו את תכנית (יחזקאל מג) אמר יחזקאל לפני הקב"ה רבש"ע עד עכשיו אנו נתונים בגולה בארץ שונאינו ואתה אומר לי לילך ולהודיע לישראל צורת הבית וכתוב אותו לעיניהם וישמרו את כל צורותיו ואת כל חוקותיו וכי יכולין הן לעשות הניח להם עד שיעלו מן הגולה ואח"כ אני הולך ואומר להם . א"ל הקב"ה ליחזקאל ובשביל שבני נתונים בגולה יהא בנין ביתי בטל . א"ל הקב"ה גדול קרייתה בתורה כבנינה לך אמור להם ויתעסקו לקרות צורת הבית בתורה בשבר קרייתה שיתעסקו לקרות בה אני מעלה עליהם כאלו הם עוכקין בבנין הבית . ואשרי האיש העוסק בתורה והנותן ממונו ללמד תורה לבנו . כי בשביל הממון שהוא נותן ללמוד זוכה לחיי העוה"ב שנא' (דברים ס ג) כי הוא חייך ואורך ימיך חייך לעוה"ב ואורך ימיך לעולם שהוא ארוך . ודע שכן הוא . א"ר אסיא למה הם מתחילים התינוקות של בית רבן ללמוד בס' ויקרא אלא מפני שכל הקרבנות כתובים בו ומפני שהם טהורים עד עכשיו ואינם יודעים מהו טעם חטא ועון לפיכך אמר הקב"ה שיהו מתחילין תחלה בסדר הקרבנות יבואו טהורים ויתעסקו במעשה טהורים לפיכך אני מעלה עליהם כאלו הם עומדים ומקריבים לפני הקרבנות . והודיעך שאע"פ שחרב בית המקדש ואין קרבן נוהג אילולי התנוקות שקורין בכדך הקרבנות לא היה העולם עומד . לפיכך אמר הקב"ה לישראל בני אע"פ שחרב בית המקדש ובטלו הקרבנות ואין קרבן עולה נוהג אם אתם עוסקים וקורים בפרשת עולה ושונין בפרשת קרבנות מעלה

עין יוסף

(יז) חייך בשעה כזאת ותוכך ימיך לשעה כו' . כ"ל : [לפיכך ממר בקב"ה שיכיו מתחילין כו'] . כ"ל מפני שכשעסק בתורת קרבנות שהן לתנוקות שקורין בכדך הקרבנות לא היה העולם עומד . לפיכך אמר הקב"ה לישראל בני אע"פ שחרב בית המקדש ובטלו הקרבנות ואין קרבן עולה נוהג אם אתם עוסקים וקורים בפרשת עולה ושונין בפרשת קרבנות מעלה עליכם כאלו הם עומדים ומקריבים לפני הקרבנות . והודיעך שאע"פ שחרב בית המקדש ואין קרבן נוהג אילולי התנוקות שקורין בכדך הקרבנות לא היה העולם עומד . לפיכך אמר הקב"ה לישראל בני אע"פ שחרב בית המקדש ובטלו הקרבנות ואין קרבן עולה נוהג אם אתם עוסקים וקורים בפרשת עולה ושונין בפרשת קרבנות מעלה

זְרוּשָׁלַיִם אִין נָאט וָועט בַּאגָערִין דִיא שָׁעבטזִנג פוּן קָרְבָּן עוֹלָה וָואס וָועט פָּאר בְּרֶענְגט צוּ נָאט . מאת תורת העולה) דָאס אִיז דָאס לֶערנוּנג פוּן עוֹלָה . דְרוּם שְׁטַייט דָאס לֶערנוּנג צוּ זַייגָן דָאס לִיבְּשָׁאפְט פוּן דֶער תּוֹרָה . דְר וָואס לֶערְנְט תּוֹרָה אִיז גְלַייךְ וִויא עֶר בְּרֶענְגְט אַלֶע קָרְבָּנוֹת דְרוּם דָארְף אֶמֶעְנְטְשׁ גָעבִּין פִּיל גֶעלְט עֶר זָאל לֶערְנִין תּוֹרָה . אִין זַייגְע קִינְדֶר זָאלְן לֶערְנִין תּוֹרָה דְרוּם שְׁטַייט (צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העולה) אַהֲרֹן זָאל גָאנְגִן דִיא יוּנְגִן זָאלְן לֶערְנִין תּוֹרָה דִיא דִינִים פוּן קָרְבָּנוֹת וָועט זַיין גְלַייךְ וִויא זַייא בְּרֶענְגִין קָרְבָּנוֹת . רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי זָאגְט נָאט הָאט גִיזָאגְט צוּ דִיא יוּדִין הָאטְש דֶר בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וָועט חָרוּב וֶעזִין אִין קָרְבָּנוֹת וָועלִין בְּטֵל וָועזִין זָאלְט אִיר נִישְׁט פַּאר גֶעסִין דֶעם סֵדֶר פוּן קָרְבָּנוֹת . אִיר זָאלְט לֶערְנִין דִיא דִינִים פוּן קָרְבָּנוֹת וָועט זַיין גִיהֶעכִינְט בַּאמִיר אַזוֹי וִוי אִיר בְּרֶענְגְט קָרְבָּנוֹת . אַזוֹי וִוי כֹּהֵן גִיפִּינְגְען בָּא יְחֶזְקֵאל הַנָּבִיא נָאט הָאט אִים גִיזָאגְט גַייא צוּ דִיא יוּדִין לֶערִין זַייא דִיא דִינִים פוּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אִין זַייא דָעם גִישְׁטַאלְט אִין דִיא מָאס אוּן דִיא מִשְׁפָּטִים פוּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ . זָאגְט יְחֶזְקֵאל הַנָּבִיא צוּ נָאט דִיא יִדְּנ עֶנְנִין אִין גָלוּת אַצִינְד זָאגְט כֹּהֵן אִיךְ זָאל וָוי זַייזְן דִיא צוּרָה פוּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אִין שְׁרַייבְּן זַייא אִין דִיא אוֹגְן דִיא מָאס אִין גִישְׁטַאלְט פוּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ זַייא קָאנְעִן דָעם מַאכְּן אַצוּגִד דֶעם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ . בֶּעסֶער וַוארְטִין אַז זַיי וֶועלִין אַרוֹיס פוּן גָלוּת וָועל אִיךְ זַייא דֶעְנְצְמַאלְט אַלֶעם וָאגִין . זָאגְט נָאט צוּ אִים וַויל דִיא יִדִּין עֶנְנִין אַצוּגִדְרְט אִין גָלוּת זָאלְן זַייא לֶערְנִין דִיא דִינִים אִין דִיא צוּרוֹת פוּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וָועט זַיין גִינְלֶעכִין אַזוֹי וִוי זַייא בּוֹעֶן אִים . וואוֹל אִיז דֶעם מֶעְנְטְשׁ וָואס לֶערְנְט תּוֹרָה אִין גִיט גָעלְט דִיא קִינְדֶער זָאלִין לֶערְנִין תּוֹרָה . אִין דֶעם זְכוּת אִיז מֶען זוֹכֶה צוּ בֵּייגֶע וֶועלְטִין עֶם שְׁטַייט (משלי ג) כִּי הִיא חַיֶּיךָ וְאוֹרֶךְ יָמֶיךָ) דִיא תּוֹרָה אִיז דֶער לֶעבִּין פוּן מֶעְנְטְשִׁין אִין דֶר לֶענְגֶערְט דִיא יָארִין אוֹף יֶענֶר וֶועלְט . רַבִּי אַסִי זָאגְט פַּאר וָואס הַיבִּין אָן דִיא קְלֵיינְע קִינְדֶער תּוֹכְּ"ט פוּן סֵפֶר וַיִּקְרָא וַויל אִין דֶעם סֵפֶר שְׁטַייט דִיא דִינִים פוּן קָרְבָּנוֹת וָואס זַייא רֵיינִיגְן דֶעם מֶעְנְטְשִׁין פוּן זִינְד . דִיא קָרְבָּנוֹת זֶענִין מְכַפֵּר אוֹף אַלֶע זִינְד דְרוּם זָאגְט נָאט דִיא קְלֵיינְע קִינְדֶער וָואס זֶענִין רֵיין פוּן זִינְד וָואס דִיא דִינִים פוּן קָרְבָּנוֹת וָואס מַאכְּן רֵיין דֶעם מֶעְנְטְשִׁין וָועט זַיין גִיגְלֵיכִין אַזוֹי וִוי זַיי בְּרֶענְגִין קָרְבָּנוֹת . דָאס וַויזְט הָאטְש דֶר בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אִיז חָרוּב אוּן קָרְבָּנוֹת זֶענִין בְּטֵל . וָוען נִישְׁט דִיא קְלֵיינְע קִינְדֶער וָואס זַיי לֶערְנִין דִיא דִינִים פוּן קָרְבָּנוֹת וָואס

דיא

מעלה אני עליכם כאלו אתם מקריבים קרבן עולה לפני שנא' וזאת תורת העולה כלומר מי שהוא עוסק בתורת העולה זוכה לחיי העוה"ב. מה כתיב למעלה נפש כי תחטא ומעלה מעל בה'. וכחש בעמיתו וגו' (ויקרא ה) ואח"כ זאת תורת העולה. אמר ישעיה כי אני ה' אוהב משפט שונא גזל בעולה (ישעיה סג) אמר הקב"ה לא האמר הריני גוזל וחומס ומביא עולה ומכפר לי. כי אני שונא את הגזל אפי' בעולה כעולה שעושין על הגזל ואם רוצה העולם שאקבל העולה ישיב הגזל לבעלה. ואחר כן אם יעלה עולה עליה אקבלנה שנא' כי אני ה' שונא גזל בעולה שונא בעולה בעוד שהגזל בידו. ומי שקורא בתורת העולה כאלו מעלה עולה ומקריבה לפני הקב"ה ולפיכך אשרי שמלמד עצמו תורה ונותן ממונו ללמוד עצמו ובניו שנא' וזאת תורת זבח השלמים. אמרו ישראל לפני הקב"ה רבש"ע הרי אתה מצוה אותנו שנביא כל הקרבנות הללו בעוד שבהמ"ק קיים אדם הוטא ומביא קרבן ומתכפר לו. וכן מביא מנחה ומתרצה לו. ועכשיו שחרב ביהמ"ק האיך אנו עושים על חטאתינו ועל אשמותינו. אמר להם הקב"ה אם מבקשים אתם שיתכפר עליכם היו משמרים תורתי. ואני מעלה עליכם כאלו עשיתם לפני קרבן. ומנין ואת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם ולמלואים ולזבח השלמים. אל תקרי כן אלא זאת התורה לא לעולה ולא למנחה ולא לחטאת ולא אשם ולא מלואים ולא זבח השלמים אלא היו עוסקים בתורה ויהיה חשוב לפני כאלו אתם מקריבים לפני כל הקרבנות לפיכך אמר דוד מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי (תהלים קיט) כי אני יודע שעסיקת תורתך מכפר עונות לפיכך אהבתי תורתך. מהו על מזקדה על המזבח כל הלילה זו היא שמקריבים על החלבים והאיברים כל הלילה כלו ותפלות כנגד התמידין תקנום עכשיו שאין לנו לא עולות ולא קרבנות ולא מנחה ולא אשם תקנום תפלות ותפלת ערבית קרב כל הלילה כמו שמקריבים האברים והחלבים כל הלילה כלו. ותפלות אבות תקנום וזה ירצה לומר מוקדה על המזבח כל הלילה. ולמה היה מוקד על המזבח ולא במקום אחר אלא אמר הכתוב מזבח אדמה תעשה לי (שמות כ) למה מן אדמה לפי שהאדם ברייתו מן האדמה ונקרא שמו אדם על שלוקח מן האדמה ומעלים העולות והקרבנות על המזבח שהיא עשויה מן האדמה לכפר על הגויה שהיא לוקח מן האדמה. ומנין שמתכפר על הנפש דכתיב (ויקרא יז) כי נפש כל בשר דמו בנפשו הוא ואומר כי הדם הוא בנפש יכפר כשאטרו וזרקו את הדם על המזבח (שם ו) כלומר יזרקו הדם שהוא הנפש על המזבח שהיא מן האדמה כמו הגויה ויכפר על הנפש. אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה. ואומר ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה וגו' (ישעיה סו) אלו הכופרים במקום. והאש המיקד על המזבח תמיד הוא מכפר על עוונותיהם של ישראל. ומהו מזבח מ' מחילה שמוחל על עוונותיהם ז' זכות שמזכה אותם לעוה"ב. ב' ברכה

שמביא עץ יוסף

שכם עכוריס שלחסור לכקריב בעומלמס: [שונף את כגזל לפיכו לא מכחס]. כנ"ל (ג"ח): [ותפלת ערבית קרב כל כלילה]. פי' זמתס בעולה שעושין על כגזל]. כנ"ל (ג"ח): [מנח זאת כתורס לא עולה כל

דיא וועלט קיין קיום נישט גיהאט. דרום שטייט (את תורת העולה) דער ואם אין עושק אין דעם ערנענג פון עולה איז גלייך ווי ער האט גיבראכט אקרבן עולה. אובין שטייט דיאדריגים פון גזילה דר נאך שטייט די דינים פון קרבן עולה. ואורום נאט נאמט איך היים אייך בערגנן קרבנות פון דעסט ווענין האב איך פיינט פון גזילה. אז דוא ווילסט בערגנין אקרבן זאל חלילה נישט זיין קיין פערמעדעם נאר דיין אייגינם. עם שטייט (אני ה' שונא גזל בעולה) איך נאט האב פיינט אקרבן פון גזילה. דיא יודן האבן גיזאגט צו נאט דו הייסט אונז בערגנין קרבנות דאם איז אלעם אז דר בית המקדש שטייט אז אמענטש זינדיגט בערגנט ער אקרבן אונ עם ווערט פאר גענדן דיא זינד. אדער ער בערגנט אמנחה איז באוויליגט צו נאט. אבער הייסט דר בית המקדש איז תרוב ואם ועט זיין סיט אונזערע זינד. האט נאט גיזאגט אוב איר ווילט עס זאל אייך פאר געבין ווערין דיא זינד זאלט איר היטן מיין תורה ועט זיין גינלעכין ווי איר האט גיבראכט אלע קרבנות עם שטייט (את התורת לעולה למנחה) דר ואם לערינט דיא תורה דארף ער נישט קיין עולה קיין מנחה. דרום האט דוד המלך גיזאגט (כה אדבקי תורתיך) איך האב זייער ליב דיין תורה אנאנצע טאג איז דיא תורה מיין לערנונג ואורום איך ווייס דיא תורה איז מיר מבפר אויך מיינע זינד (על מזקדה על המזבח) עם בערגט אופן מזבח אנאנצע נאכט פייער. פר ברענין דיא אברים מיטן חלב פון די קרבנות. דיא חכמים האבין אונז מתקן גיוועז דריי תפלות קענין די קרבנות. תפלת שחרית קענין תמיד של שחר. תפלת מנחה קענין תמיד של ערבית. ואורום דיא יודן פלענין בערגנין אלע טאג צוויי קרבנות איינעם אין דער פריא איינעם פאר נאכט. אוב תפלת ערבית איז קענין דיא אברים ואם בערגנין אנאנצע נאכט אופן מזבח. דרום איז דיא ציים פון מעריב אנאנצע נאכט אוב דרום בערגנט מען דיא קרבנות אופן מזבח וויל דר מזבח איז ניטאכט פון ערד אוב דר מענטש איז באשאפן פון דר ערד דרום פלענט דר מזבח פון ערד מכפר זיין אופן מענטשין ואם איז פון ערד.

שבניא להם הקב"ה ברכה במעשה ידיהם. ח' חיים שהן זוכין לחיי עוה"ב העוזב כל אלו המחילה והזכות והברכות והחיים והולך ועובר ע"ג שורפו אשו הגדול כמו שנא' (דניאל יד) כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא אל קנא. כיצד הוא קנא שנא' (כיסא ג) ואר"שתיך לי באמונה כמו שמקנא הבעל לאשה כך הקב"ה מקנא כמו שנא' (ישעיה סג) ומשוש חתן על כלה ישיש וגו' העוזב כל אלו ישרפהו אשו הגדול שנא' (שם סו) כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה והיו דראון לכל בשר אבל אם חזר בתשובה האש המוקד על המזבח יכפר עליו ויכפר אשו של גיהנם. ולא עוד אלא שכל ישראל נימולים באין בג"ע כי הקב"ה שם שמו בישראל כדי שיכנסו בגן עדן. ומה השם והחותם ששם בהם הוא שדי הש' שם באף והד' ביד. וחיו"ד במיה. ולפיכך בעת שישראל הולך לבית עולמו יש מלאך ממונה בג"ע שלוקח לכל בר ישראל שהוא מהול ומביאו בג"ע ושאינן נמולין אע"פ ששני אותיות יש בהן מן השם שהוא שדי שיש בהם הש' מן האף והד' מן היד ולא יש בהם היו"ד מן שדי הוא לשון שד כלומר שהשד מוליך אותו לגיהנם וישראל שהוא מהול ועובר ע"ג הולך ליכנס לגן עדן והקב"ה מצוה למלאך ומושך ערלתו ועושה ערלתו כמו שלא היה מהול מעולם ושלא יבא בג"ע אלא בניהנם. ודבר גדול ברית מילה והביבה לפני הקב"ה וכל בריות העולם בין אום בין בהמה בין חיות ועופות ורמש כלן מפחדים מישראל שהוא מהול וכן תמצא ביונה כי ביום חמישי ברח מפני אלהיו ולמה ברח יונה אלא פעם ראשונה שלחו להשיב את גבול ישראל פעם שניה שלחו לירושלים להחריבה ועשה הקב"ה ברוב רחמיו ונחם על הרעה והיו קורין אותו נביא השקר. פעם שלישית שלחו אל נינוה להחריבה דן יונה דין בינו לבין עצמו ואמר יודע אני שהגוים קרובי תשובה הם עכשיו יעשו תשובה והקב"ה שולח רוגזו על ישראל ולא עוד אלא שישראל קורין אותי נביא שקר וכו'. (לעיל סדר ויקרא סימן ח). ויראו האנשים יראה גדולה מליד שהיראה גדולה מן החכמה ומן הבינה כי מי שיש לו חכמה ובינה ואין בו יראה אינו כלום כי כן אמר שלמה המלך ע"ה סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם (קהלת יב):

פרשת שמיני

וידבר ביום השמיני. (א) זה שאמר הכתוב שומר מצוה לא ידע דבר רע (קהלת ח) מי היה זה אהרן שנא' ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים. ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה אמר להם משה לאהרן ולבניו שמרו אבלות שבעת ימים עד שלא יגיע בכם. ושמרתם את משמרת ה' שכך שמר הקב"ה שבעת ימים אבילות עד שלא הביא את המבול כביכול. ומנין שנתאבל שנא' (בראשית ו) ויתעצב אל לבו ואין עצובה אלא אבל שנא' (שמואל ב יט) ותהי התשועה ביום ההוא לאבל על ישראל כי אמר העם כי נעצב המלך על בנו. וכן עזרא אמר לישראל בשעה שהיו בוכין איש אל אחיו ואיש אל בנו לכו אכלו משמנים ושתו וגו' ואל תעצבו כי

עץ יוסף חדות

כל כליל: [כמו שנת' ומשום]. זה גם כן רחוק שהקב"ה ליתאבל כמו כעל לחתנו ולפיכך כמו שמקנא כעל לחתנו כך הקב"ה מקנא ליתאבל: [ויכפר עליו ויכפר ממנו על גיהנם]. פי' ויבטל ממנו חטו על גיהנם. ור' חפסיר ס"ל ויכפר חטו על גיהנם:

(ט) **וידבר** ביום השמיני. זס"ש שומר מצוה כו'. הוקשה לו לנעשה כמדבר מלי ויכי ביום השמיני דכוותי לעון צער כדלקמן לקמן דמלו על שריפת נדב ואביהוא כיה לו להמתין עד עניין קרישת שמנה

אוג דיא פיר אותיות פון ואדט מזבח ווייזט אויף דעם. דר אות מ מאכט מחילה ער איז מוחל אויף די זינד פון די יודן. דר אות ז מאכט זכות ער איז דיא יודען מזכה עולם הבא. דר אות ב מאכט ברכה נאט ברענגט אויף די יודן בן בה אין ווייערע מעשים. דר אות ח מאכט חיים דיא יודן זאלן לעבן אויף דר ועלט אוג אויף יענר ועלט. אוג דר וום פר לאזט די אלע זאכן מחילה. זכות. ברכה. חיים. אוג גייט דינן פרעסדע געטר פר ברענט אים דר פייער פון גהינם. אבער אז ער טוט תשובה איז דר פייער פון מזבח אויף אים מכפר איז אויף אים נישט שולט דער פייער פון גהינם. נאט האט גיתתמת זיין פאלג מיטן שם שדי אין פנים די צוויי אוגן מיט די נאז זענין אזוי וויי אשין. די האנד בשעת ער בייגט זיא צו זיך איז נקייך ויא אין הלית די מילה איז נקייך וויא איז. גיפינט זיך בא יעדערין יוד דיא דרייא אותיות פון שם שדי אז דר מענטש שמארבט קומט אים אנמקענין אכלאך אוג פירט אים אין גן עדן. אוג דר ואם הט נישט דיא מילה בליבט בא אים צוויי אותיות שד איז טייטש רובינג דיא מלאכי חבלה רובין דעם מענטש אין גהינם ארין. אוג דר ואם האט אלע דריי אותיות פון שדי ער האט אבער גידינט צו דיא היידישע נעצין. קומט דר מלאך אוג נעמט אים אראפ דעם אות יוד פון דר מילה בליבט בא אים נאר די צוויי אותיות שד רייבט ער אים אין גהינם ארין. דר זכות פון מילה איז זייער גרוים אלע חיות אלע עופות אלע באשעפניש פון דר ועלט פארבטן זיך פר דעם מענטשן ואם ער איז גיבאהלט דר כלל

איז

חדות ה' הוא מעזכם (נחמיה ח) באותה שעה שמר הקב"ה שבעת ימי האבל עד שלא הביא את המבול שנא' (בראשית ז) ויהי לשבעת הימים ומי המבול היו על הארץ וכה"א לאהרן ולבניו כשם שנתאבל הקב"ה על עולמו עד שלא הביא את המבול . אף אתם שמרו את ימי האבל עד שלא יגיע בכם . היו משמרים ולא היו יודעים על מה משמרים כמה שנא' שומר מצוה לא ידע דבר רע . ועת משפט יודע לב חכם (קהלת ח) זה משה שכבר א"ל הקב"ה ונועדתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי (שמות כט) מתקדש אני שם במכבדי והיה משה משמש כל ז' ימי המלואים והיה מתירא לומר שמא מדה"ד פוגעת בו שנא' ונקדש בכבודי ולא עשה אלא אמר לאהרן שמרו אבל שבעת ימים א"ל למה א"ל כך אמר לי הקב"ה כי כן צויתי . כיון ששמרו ז' ימי האבל ובא יום השמיני נכנסו נדב ואביהוא להקריב פגעה בהן מדת הדין ונשרפו שנא' ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם וימותו לפני ה' . בא משה ואמר לאהרן הוא אשר דבר ה' לאמר בקרובי אקדש והיכן דבר במדבר סיני ונועדתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי. וכן אמר משה לאהרן העת שאמר לי בקרובי אקדש חשבתי כי בי או בך יפגע ועכשיו אני יודע כי הם גדולים ממני וממך . וידום אהרן היה לו הדבר לנחמה לכך נאמר שומר מצוה לא ידע דבר רע :

(ב) ויהי ביום השמיני . זש"ה אמרתי להוללים אל תהולו ולרשעים אל תרימו קרן (תהלים עה) מהו אמרתי להוללים אל תהולו למה לפי שהוא מזכיר כמחולת המחנים (שיר ז) וכה"א לחול במחולות (שופטים כא) לפי שאין השמחה ממתנת לאדם לא כל מי ששמח היום שמח למחר ולא כל מי שמיצר היום מיצר למחר לפי שאין השמחה ממתנת לאדם שנא' (קהלת ב) לשחוק אמרתי מהולל . רצונך לידע שהרי שמחתו של הקב"ה לא המתינה . אימתי כשברא הקב"ה את עולמו היתה שמחה גדולה לפניו שנא' (תהלים קד) יהי כבוד לעולם ישמח ה' במעשיו . וכה"א (בראשית א) וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד . ללמדך שהיה הקב"ה מתגאה ומשתבח במעשיו מאד וצוה לאדם הראשון מצוה קלה ולא קיימה מיד נתן לו אפופסין שנא' (שם ג) כי עפר אתה ואל עפר תשוב . וכביכול לא המתין בשמחתו ואמר לא בראתי את הכל אלא בשביל אדם עכשיו הוא מת מה הנאה יש לי . ומה הקב"ה לא המתין בשמחתו . ב"א עאכו"כ לכך נאמר אמרתי להוללים אל תהולו . אברהם כמה שמח נתברך בעולם ונתגדל . הרג כמה מלכים והקנה להקב"ה שמים וארץ ונתן לו בן בזקנתו ומל אותו וגדל . לסוף נאמר לו קח נא את בנך את יחידך והעלהו

עץ יוסף

שבעת הימים וכו' [ויהי לשבעת הימים ומי המבול כו'] . וא"ת הא לעיל למד מקרא וינחם ה' כי עשה את האדם ויתעצב אל לבו והרי קראי נ"ל . וי"ל דאי מקרא דלעיל ה"א שנתאבל יום אחד או שעה אחת לבד . ואי מקרא ויהי לשבעת הימים לחוד ה"א לז' ימי אבלו של מתושלח כדאיתא ברבה סדר נח אבל השתא דאשכחן ז' ימים ואשכחן ויתעצב אל לבו דמשמע אבילות א"ש לאוקי שנתאבל ז' ימים (יפ"ת בב"ר פ' כ"ח וע"ש עוד) : [היו משמרים ולא היו יודעים כו'] . כי לא עלה על לבם שמה"ד פגעת בהם . ולמה כן לפי שכתוב שומר מצוה לא ידע דבר רע . ר"ל מי שמשמר וממתין על המצוה (מלשון ואביו שמר את הדבר) לא ידע דבר רע . והם היו ממתינים על מצות כהונה לשמור משמרת ה' בעבודת המשכן . ולכן לא עלה על לבם שמדה"ד יפגע בהם אבל משה שא"ל הקב"ה ונקדש בכבודי ר"ל באדם גדול לכן עת ומשפט ידע לב חכם שהיה מפחד מן הפורענות ולכן ויהי ביום השמיני לשון צרה שהיון שעברו ז' ימי אבילות פחד משה מהמה"ד כמו שהיה במבול שאחר ז' ימים של אבילות בא המבול ולכן ביום ז' קרא משה לאהרן (ע' גבול בנימין) :

ענף יוסף

(ב) ולבסוף נאמר לו קח כו' . אין לפרש שזה היה ערבוב שמחתו שנאמר לו קח נא את בנך ונצטער בזה . דא"כ

(ג) מהו אמרתי להוללים אל תהולו כמו שכת' כמחולת המחנים (שיר ז) וכה"א לחול במחולות (שופטים כא) למה לפי שאין השמחה כל"ל נפ"ד ועכ"פ נראה שכוונת המדרש לפרש מלת הוללים לשון הוללים ומחול . שהה"א והי"ת מתחלפין זה בזה . והביא המדרש ראיה ע"ז מכמחולת המחנים ומלחול במחולות וכן בויקרא רבה פי"ז איתא על פסוק כי קנאתי בהוללים ר' לוי קרא לכון

ועשה

איז וואול צום מענטשין וואס פארבט זיך פר גאט . ויהי ביום השמיני דם זאגט דר פסוק אמרתי להוללים אל תהולו שלמה המלך זאגט איך זאג צו די מענטשין וואס זענין שטענדיג פריילך איר זאלט אייך נישט פרייען מיט בארישקייט ווארום די שמחה ווארט נישט אפ דעם מענטשין נישט דר וואס פרייט זיך היינט וועט זיך פרייען מארגן . אונ נישט דר וואס איז זיך מצער היינט וועט זיך מצער זיין מארגן די צייט בייט זיך אופן מענטשין . אונ דאס לערנין מיר אפ פון גאט בשעת ער האט באשאפן דיא וועלט האט ער זיך זייער גיפרייט מיט דר וועלט . עס שטייט ישמח ה' במעשיו גאט האט זיך גיפרייט מיט זיין ווערק אונ גאט האט זיך גירימט מיט זיינע באשעפנישען אונ האט גיגעבין אדם הראשון אגרינגע מצוה אונ האט נישט גיהאלטן די מצוה אונ האט גיהאט באלד זיין משפט . גאט האט גיזאגט דו ביסט פון ערד דו וועסט גיין צוריק אין דער ערד איז שון קיין פרייד נישט גיוועזן צו גאט . גאט האט גיזאגט אלעם האב איך באשאפן פון מענטשין וועגין אז דר מענטש מוז שטארבין וואס טויג אלע באשעפנישן . היינט מאדאך גאטס פרייד האט נישט לאנג גידירט מענטשינס פרייד איז בוודאי נישט אוף לאנג . אברהם אבינו האט זיך גיפרייט עס איז אים זייער גוט גיוועזן מיט פיל רייכקייט מיטן גרוסן נאמן האט גיהארגעט פיל קיניגרייכן אונ האט גילויבט שטענדיג גאט וואס האט אים גיגעבין אזון אוף דר עלטר אונ הט אים מל גיוועזן האט אים גיהאדעוועט מיט רייכקייט . צום סוף האט אים גאט גיזאגט נעם דיין איינציגן זון ברענג אים פר אקרבן צו מיר אז אברהם איז צו ריק גיקומען . גיפינט ער זיין נייב שרה טויט האט ער

באדארפט

(בראשית כג) ועשה מהלך ג' ימים שנא' (שם) ביום השלישי. חזר ביום אחר מהר המוריה וקבר לשרה אשתו ובקש מקום לקברות ולא מצא עד שקנה בארבע מאות שקל כסף ואח"כ קפצה עליו וקנה. ומה אברהם הצדיק כך. הרשעים עאכו"כ. יצחק לא המתינה שמחתו נמלט מן החרב ומן אנשי גרר. והודיע להם מי היה. ובאו הם אצלו שנא' (שם כו) ואבימלך הלך אליו מגרר וגו' ואמרו לו ראה ראינו כי היה ה' עמך. ולא המתין בשמחתו אלא ויהי כי זקן יצחק ותכהינה עיניו (שם כז) ומה יצחק שהיה עולתו של הקב"ה כך. הרשעים עאכו"כ. יעקב בכורו של הקב"ה שכתוב בו בני בכורי ישראל (שמות ד) כמה שמח. ראה סלם ומלאכי אלהים עולים ויורדים בו. והנה ה' נצב עליו ויאמר אני ה' וגו' (בראשית כח) הלך אצל לבן ברח מפני עשו. ויעבוד ישראל באשה ובאשה שמר (הושע יב) ועבד בלבן כ' שנה שנא' (בראשית לא) עבדתיך ארבע עשרה שנה וגו' ולבסוף העשיר והוליד בנים וחזר ופגע בעשו וניצול ממנו ושלם את נדרו ולא המתין בשמחתו אלא ותצא דינה בת לאה וירא אותה שכם בן חמור (שם לד) ובאת לו צרת יוסף ונמכר לעבד. ומה יעקב הצדיק כך שאמר לו הקדוש ב"ה עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר (ישעיה מט) ולא המתין בשמחתו הרשעים על אחת כמה וכמה לכך כתיב אמרתי להוללים אל תהולו. וכתיב לשחוק אמרתי מהולל (קהלת ב) יהושע כמה שמח הרג ל"א מלכים והנחיל לישראל את הארץ וחלק ונתנו לו כתף כל ישראל כל ימיו ואמרו לו כל איש אשר ימרה את פיך ולא ישמע את דבריך לכל אשר תצונו יומת (יהושע א) מה שלא זכה משה רבינו והזקין ומת בלא בנים. לכך נאמר אמרתי להוללים אל תהולו ועלי הכהן כמה שמחה שמח היה מלך וכהן גדול ואב ב"ד שנא' (שמואל א ב) ועלי הכהן יושב על הכסא מזוזת היכל ה'. ועלי הכהן שהיה כהן גדול. יושב על הכסא שהי' מלך על מזוזת היכל ה' שהי' אב ב"ד. ולא המתין בשמחתו. אלא ויהי בהזכירו את ארון האלהים ויפל מעל הכסא אחורנית בעד יד השער ותשבר מפרקתו ויומת (שם ד) ומתו שני בניו חפני ופנחס. ומה עלי צדיק כך. הרשעים עאכו"כ. ואין אנו מוצאין איש ואשה שראתה שמחות לרוב כאלישבע בת עמינדב אשתו של אהרן שנא' (שמות ו) ויקח אהרן את אלישבע בת עמינדב שראתה בעלה כהן גדול משמש בכהונה גדול' ונביא. ומשה אחי בעלה מלך ונביא ובניה סגני כהונה ואחיה נחשון ראש לכל נשיאי ישראל. ולא המתינה בשמחתה אלא נכנסו שני בניה להקריב קרבן ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם. לכך נאמר אמרתי להוללים אל תהולו. וכן שלמה אומר לשחוק אמרתי מהולל (קהלת ב)

ענף יוסף	עין יוסף	מעשה
דא"כ לייתי נמי כל הנסיונות שנתנסה אלא ע"כ שכיון שהיה לנסיון לא חשיב להו העדר שמחה כיון דלמיבתיו היה שנתנסה ונמצא הגון. אלא מה שלא שמח דקאמר המדרש היינו משום מיתת שרה דצער זה קיים לעולם דכל שמת אשתו ראשונה כאלו נחרב בה"ק ביומיו.וגם נחשב להעדר שמח' שלא מצא לה קברי עד שנתן ד' מאות שקל כסף וגם קפצה עליו וקנה. וכאי דקאמר ולבסוף נאמר לו קח נא וגו' היינו לענין שמחתו כי שמח במה שנתנסה בבנו ונמצא שלם בנסיונו. ואח"כ חזר וקבר לשרה אשתו כו' (יפ"ת):	להון דהוותה ופיקם סיפ"ת שלוח לשון שמחה כמו דהותה מעניין ודתון לת כנענ קדמוהי (ע' ביפ"ת שם פרשה כ' אות ב'): [ומלת מלת מדנו]. ז"ל מדוקדק דכתי לוקח נשוי כדר ויכולת שעל אלוקיך שמיתת	לכן נראה ד"ל ולא שלום לת מדנו: [מתון לקם לכל נשולי ישראל]. בראשית פ' כ'

כאלישבע בת עמינדב. והא ללא נקט לה באהרן שראה עצמו ב"נ ואחיו מלך וגיסו נשיא ובניו סגני כהונה ובן בנו משיח מלחמה משום דגבי אלישבע שאין לה לעצמה מעלה שייך ליומ' ה' שמחות שכלן עיות כמ"ם אצלה אבל אהרן שהוא עצמו כהן גדול הוה ליה שמחה גדולה בזה ובתרי קרובין לא חשיב ליה שמח' לגבי שמחתו. וה"ל כאלו אין לו רק שמחה אחת (יפ"ת):

והבישו

בְּאַדַארְפְּט זֶבֶן אַקְבָּר פַּר אִיר אוּנ הָאט נִישְׁט גִיקְרִיגְן בִּיז עָר הָאט גִימוּזְט קוּמֶן פַּר פִּיר הוּנְדֶערְט טָאהְר. נָאךְ דֶעם פַּר צֶרוֹת אִיז עָר אַלְט גִיוָוארְן. הַיינְט מַאךְ דֶר צַדִיק אַבְרָהָם אָבִינוּ הָאט זִיךְ נִישְׁט גִיפְרֶייט אִין זַיין לֶעבְּן. דִי רִשָׁעִים וָואס וִוינְדֶּן תָּמִיד וויא זָאלֶן זֵי זִיךְ פְּרֶייען אִין זַיין לֶעבְּן. יִצְחָק אָבִינוּ הָאט אוֹיךְ בָּא אִים דִיא שִׂמְחָה קֵיין קוּם גִיהַאט. נָאךְ אַלֶע זָאכֶן וָואס הָאט אִים גִיטָאהָן דִי מַלָכִים הָאבֶּן זִיךְ צוּ אִים גִיבִּיקְט. אוּנ אוֹךְ דֶר עֶלְטֶער שְׁמָעִיט זַיינֶע אוֹגֶן וָענִין טוּנְקִיל גִיוָוארְן אוּנ הָאט גִיהַאט אַזוֹן עִשָׂו הָרָשָׁע. יַעֲקֹב אָבִינוּ עֶר אִיז טַיעֶר בָּא נָאט אַזוֹי וויא אַבְּכּוֹר שְׁמָעִיט בְּנִי בְּכוֹרִי יִשְׂרָאֵל יַעֲקֹב אִיז מַיין בְּכוֹר. אוּנ הָאט גִיעְהָעֶן אַלֶיטֶער פּוּן דֶעם עֶרֶד בִּיז צוּם הִימְל. אוּנ מַלְאָכִים גִיעֶן אַרָאף אוּנ גִיעֶן אַרוֹיף אוּנ נָאט שְׁמָעִיט לֶעבֶּן אִים אִיז עֶר אַנְטְלָאפְּן פַּארְן בְּרוּדֶר עֵשָׂו. עֶר אִיז גִיוָוען בֵּי אִין שְׁוָוער לָבָן הָאַרַמִי צְוָואנְצִיג יָאר בִּיז עֶר אִיז רַייךְ גְוָוארְן מִיט קִינְדֶר אוּן עֶר צוּרִיק גִיגַאנְגֶן הָאט אִים בַּגְעֶנִיט זַיין בְּרוּדֶר עֵשָׂו אִיז עֶר גִיצוּגְן פּוּן זַיינֶע הֶעֶנט. עֶר הָאט נָטָאן גָרִים צוּא נָאט. אוּנ זַיין שְׁכֶחָה הָאט אַיךְ נִיט אוֹס גִהַאלְטִין. זַיין טָאכְטֶר דִינָה אִיז גִפַאנְגֶן גְוָוארְן צוּ חֲמוֹר אֲבִי שְׁכֶם הָט אִיר מְסַמֵא גְוָוען. אוּנ דֶער נָאךְ הָט עֶר גִהַאט צָרַת יוֹסֵף זַיין טַייעֶרֶר זון אִיז פַּר קוֹפְט גְוָוארְן פַּאר אַקְנֶעכְט. הַיינְט מַאךְ יַעֲקֹב אָבִינוּ וָום נָאט הָט אִים נָאט גִיטוּט דִיא בִּיסְט מַיין קְנֶעכְט צוּ בָּארִיכְן זִיךְ מִיט דִיר. פּוּן דֶעסְט וֶועגְן הָט זַיין שְׁמָעִיט גִיט אוֹס גִהַאלְטֶן. אִיז שׁוֹין אַפְשָׁטָא אַז רִשָׁעִים דַארְפִין זִיךְ גִיט פְּרֶייען זִיךְ גִיט. זַיינֶע פְּרֶייד. וָוארוּם עֶם אִיז גִיט אוֹף לַאנְג. דְרוּם הָאט שְׁלָמה הַמֶלֶךְ גָזָאגְט לִשְׂחוֹק אָמַרְתִי מְהוֹלָל צוּ דִיא פְּרֶייד

פּוּן

מעשה באחד מגדולי בבל שהיה משיא בנו ברביעי שלו ועשה סעודה ומשתה לחכמים . אמר לבנו עלה והבא לנו חבית יין פלוני מן העלייה עלה לעליה והכישו נחש בין החביות ומת . המתין אביו עם המסובין ושהה ולא בא אמר אביו אעלה ואראה מה בני עושה עלה אביו ומצאו מושלך בין החביות מת מה עשה אותו חסיד המתין בעצמו עד שאכלו האורחין ושתו כל צרכיהם כיון שנמרו אמר להם לא לברך ברכת חתנים באתם על בני באו וברכו עליו ברכת אבלים לא להכנים בני לחופה באתם באו והכניסו אותו לקבורה אמרו על ר' זכאי דכבול ופתחו עליו לשחוק אמרתי מהולל ולשמחה מה זו עושה :

(ג) **ויהי** ביום השמיני . וזה"כ צדיק כתמר יפרח . שתולים בבית ה' (תהלים צב) צדיק כתמר יפרח זה אהרן . שנא' (במדבר יז) והנה פרח מטה אהרן לבית לוי . כל האילנות נוטעים אותם והם עולים לעצמם אבל התמרה הזאת נוטעים אותה ומעלה שרשים מכל צדדיה כך היה אהרן נטע ועשה שרשין אלו בניו של אהרן שנא' (ד"ה ו ו) אלעזר בנו פנחס בנו אבישוע בנו . צדיק כתמר יפרח . היכן נטע אותם שתולים בבית ה' . ומפתח אהל מועד לא תצאו . לכך נאמר ויהי ביום השמיני . אז"ל כל ז' הימים שהיה משה בסנה . א"ל הקב"ה לך בשליחותי והוא אומר

עין יוסף ענף יוסף לו

כ' תסב ג"כ פנחס בן נתם משות מלחמה : [נחו וברכו עליו בלכת מבניס] נחו דוקא קחמר דהכי נמ חייל לכילות קודם קבורה : [למען למכר בכבי קחמר ככי על דרך דחמר ביומח פרק כלחסונה : [למען עכ"ל זכאי] . כלכבה שם חיתה כפטיר עליו רבי זכאי דמן כבול . ופי' עשה עליו כספר מן קרקע לשחוק וגו' . גם גרסו שם מעשה בה' מגדולי לבול :

והבישון נחש ושבת . והא דלא עמדה לו זכות שקיים מצות כיבוד אביו . י"ל היכא דקביע הזיקא הוה שכיקום החביות שכיח ביה נחשים ועוד דאתחן צדיק שימור דשמן מקטרב ולהכי חשוב בקביע הזיקא . והיכא דקביע הזיקא שאני כמ' שמתרץ בשלהי פ"ק דקידושין (יפ"ח) :

(ג) **אבישוע** : צדיק כתמר יפרח . כ"ל טוב לצדיק כתמר יפרח . כיון נטע אותם שתולים בבית ה' כדכתיב ומפתח אהל מועד לא תצאו . מלמד לכך נא:ר ויהי ביום השמיני כמו קרא ומפח לאהל מועד ולכניו . מזכו אהרן ובניו כח נשיאותו להיות נכפרית בתלמות בית מלכיהו

פון דיא רשעים טוא איך זאגן אצוטישונג דער סוף ווערט דיא שמרה צוי טישט . יהושוע האט גיהרגת איין אונ דרייסיג מלכים פון ארץ ישראל אונ האט גימאכט ארבעין דאם צאנד צוי די יודן אונ זיי האבן גיהערט אלעם וואם ער האט גיזאגט גאט האט גיזאגט ווער עם וועט ווידר שפעניגין דייגע ווייט ווערן . איז ער גישטארבן אן קינדר . עלי הכהן פיל שמרה דם ער גיזעהן ער איז גיוועון אמלך אונ אבהן גדול אונ צרב צוא מסתפטין די יודן האט נישט גידירט אונ שמרה זייגע קינדר זענין גידהרגת גיוואירין אין דר מלחמה . אונ דעם ארון הקודש האבן דיא פלשתים צו גינומען איז מען אים גיקומן זאגן די בשורה איז ער אראפ גיפאלין פון שטול אונ גישטארבן . מאדאך עלי הצדיק האט אזוי גיהאט אפשטמא שוין דיא רשעים דאם ארון זיך נישט גישטארבן . מיר גיפינן נישט אמאן טיט זיין וויב זאלן זיך אזוי פריין אויף דר ווערט וויא פיל פריין . מיר גיפינן נישט אמאן טיט זיין וויב אלישבע האבן זיך גיפריט . אהרן איז גיוועון אבהן גדול טיט אבניא אונ משה איר מאנם ברודר איז אמלך אנ"ג אנביא . אונ איי"ע קינדר כהנים . איר ברודר נחשון איז דר עלצטר נשוא פון עלי נשיאים . פון דעסט ווענן דא ז"ט גידירט איר שמרה לאנג . אירי צוויא קינדר ווענין ארויס גיאנגן טיט קטורת איז ארום אפייער פון היטל דם זיי פר בערגט . דרום דם שלמה גזאגט צו פרייר טוא איך זאגן צו מישט.אנרוסר מאן פון בכל דם חתונה גמאכט אזון אונ דם גמאכט אסעודה פר עלי חכמים זייער רייך זאגט ער צום תתן גיי בערגג אונו דיא פאם ניין ום שטייט אופן בוידים . דר תתן איז גנאנגן דט אים דארטן אשלאנג אבוס גיטאן אונ איז גבליבן טויט . דר פאטר ואדט אופן זון ער קומט ניט מישן ניין זאגט דר פאטר צום עולם איך ועל ניין זעהן פר ואם דער תתן קומט ניט . ער איז ארויף גנאנגן נפינט ער אים טויט . ער איז אראפ גנאנגן אין נאר ניט גזאגט ביז טען דט גקאנציט די סעודה זאגט ער צו דיא חכמים רבותי איר זענט ניט גקומן בעגטשן שבעה ברכות פון אהתן נאר זאגן ברכת אבילות . ניט פירן זיין זון אונטר דר חופה . נאר פירן אים אין קבר אריין . דט דארטן רבי זכאי גזאגט דעם פסוק צו פריר האב איך גזאגט צו משט . ויהי ביום השמיני דם זאגט דר פסוק צדיק כתמר יפרח דר צדיק טוט בלייבן אזו ויא אטויטל בוים . דם מיינט מען אהרן הכהן ום זיין שטעקן דט גבלים אין בית המקדש . אלי בייטר פלאנצט מען אונ ויא ואקסן אליין אונ דיא טויטל בוים ואקסט מיט ווארצלן ארום אונ ארום . אזו אהרן זיני קינדר האבן מיט אים גנואקסן ער דט גהאט פיל קינדר אלי כהנים שתולים בבית ה' זיא זענין גפלאנצט אין נאטם הויז . נאט דט גזאגט פון אהל מועד זאלן זיא ניט ארום גיין זובן טאג . דיא חכמים שרייבן בשעת די יודן ענין גוואלן אין כיצרים דט זיך נאט בויזנוין צו משה רבינו לעבן דר ארן בוים . משה זאל גיין צו פרעה מלך מצרים ער זאל די יודן ארום לאזן ניט גוואלט גיין דט אים נאט גרעט זיבן טאג צייט דט משה געטפרט שיק דיר מיט ויעמן דוא ווילסט ניט מיט מיר . דט דענצמאלט נאט גזאגט איך

לו שלח נא ביד תשלח (במ"ת ד) כך יום ראשון ושני . א"ל הקב"ה אני אומר לך לך ואתה אומר לי שלח נא ביד תשלח . חייך למחר אני פורע לך כשיעשה המשכן תהא סבור בעצמך שאתה משמש בכהונה גדולה ואני אומר לך קרא לאהרן שישמש לכך נאמר קרא משה לאהרן ולבניו . אמר יש קריאה לשובע ויש קריאה לרעב . לשובע מנין וקראתי אל הדגן והרביתי אותו (יחזקאל לו). לרעב מנין כי קרא ה' לרעב (מלכים ב ח) יש קריאה לגדולה שנא' קרא משה לאהרן . א"ל משה כך אמר לי הקב"ה למנותך כהן גדול . א"ל אהרן אתה יגעת במשכן ואני נעשה כהן גדול . א"ל חייך אע"פ שאתה נעשה כהן גדול כאלו אני נעשה . שבשם ששמחת לי בגדולה כך אני שמח בגדולתך. ואימתי שמח לו בשעה שא"ל הקב"ה ועתה לך ואשלחך אל פרעה (במ"ת ד) א"ל הקב"ה היוה הדבר שמור לך . א"ל משה בי אדוני שלח נא ביד תשלח אתה מעביר עלי שאחי גדול ממני ואני הולך לפרעה . א"ל הקב"ה חייך שאמרת כראוי שהוא גדול ממך אלא אעפ"כ וראך ושמח בלבו (שם) . ארשב"י אמר הקב"ה אותו הלב השמח. בגדולת אחיו ינתנו אבנים טובות עליו שנא' (שמות כח) ונשא אהרן את שמות בני ישראל בחשן המשפט על לבו . לפיכך כל ז' הימים שהיה משה עסוק במשכן הוא היה זורק את הדם ומקטיר את החלבים . א"ל הקב"ה מה אתה סבור שאתה נעשה כ"ג קרא לאהרן ולבניו שישמשו לפיכך ויהי ביום השמיני וגו' . ולמה לזקני ישראל כדי לגדלו בפני הזקנים . א"ל הקב"ה קרא לזקנים ומשח אותו והגדולה אתן לו בפניהם שלא יהיו אומרי' מעצמו נעשה כ"ג:

(ד) **ויאמר** אל אהרן קח לך עגל בן בקר . ולמה לא אמר לו פר אלא עגל . לפי שע"ה העגל נתפקפקה הכהונה בידך ובעגל היא מתבססת בידך . ולא עוד אלא שלא יהו ישראל אומרים יש להם עונות ממעשה העגל לפיכך א"ל הקב"ה אף הם יקריבו עגל.ואל בני ישראל הדבר לאמר קחו שעיר עזים לחטאת ועגל שידעו הכל שנתכפר להם על מעשה העגל . אמר הקב"ה בעה"ז נתכפר להם ע"י קרבן ולעה"ב אני מוחה עונותיהם שלא בקרבן שנא' (יחזקאל מג)

עין יוסף

(ד) נתפקפקה לשון כתיבה . כמו בסוכה מפקפק ומוטל לתוך מבתים וכ"ל שגלח כיתה בכהונה ב ותה בידו ומה כיה לבגעל ממנו ע"י חטת בעגל : [מתבססת] . לשון בסים וכ"ל שבעגל בן בקר לחטאת מכפר על מעשה בעגל עמדה בכהונה בידו לעכון :

מלכיהו נסיות בכנים מברתיים שם : [למרו ים קריאה לשובע] . כנ"ל לפי דעתי . וע' בברכ ת פ' סרוחק דף נ"ב : [כי חדני שלח נא ביד משה כיה לתת מעביר עני] . כנ"ל נפ"ד והדם כי לשון בית ושוח נעקה : [לפיכך כל ז' סימוד מביא עסוק בו] . סוף סיום למ"ם נעשל היה נמהר לתי פוסע לך ע"ן מכייה לפיכך כו' . ובספרים מחכיה כנ"ל נפי כל שבעה כו' :

שָׁוְוער אַז אִיהּ וָועל דיר פַּאר דֶּעם בְּצַאלן אַז דֶּר מְשָׁכָּן וָועט וָועֶרן גִּבּוֹעט וְעִסְטוּ טְרַאכְטֶן אַז דוּא וָועסְט מְשַׁמֵּשׁ זַיין בִּבְּהוּנָה גְּדוֹלָה אוּנ אִיהּ וָועל דיר דֶּעֶנְצָאלְט וָאנְן גַיִיא רוּף אַהֲרֹן דַיי בְּרוּדֶּר עֶר זָאל זַיין דֶּר כֹּהֵן גָּדוֹל . דְּרוּם שְׁמַיְיט דָּא מֹשֶׁה דָט גְּרוּפֶּן צוּ אַהֲרֹן מִט זַיינִי קִינְדֶּר . דָם וָואלְט רוּפֶּן דָט פִּיל וַאנְן . רוּפֶּן צוּ הוּנְגֶּער אוֹף דֶּער וָועלְט שְׁמַיְיט נָאט רוּפְט זָאל זַיין הוּנְגֶּר . רוּפֶּן צוּ וָועֶרן שְׁמַיְיט נָאט רוּפְט צוּם וָועט אוֹף דֶּר וָועלְט . רוּפֶּן צוּ גְּרוּים מַאכֶּן אַמֶּעְנְטְשֶׁן שְׁמַיְיט רוּף צוּ אַהֲרֹן עֶר זָאל זַיין אַבְּהֵן גָּדוֹל . דָט מֹשֶׁה גָּזָאגְט צוּ אַהֲרֹן נָאט דָט מְר נָזָאגְט אִיהּ זָאל דִיר כֹּהֵן גָּדוֹל . דָט מֹשֶׁה גָּזָאגְט אַהֲרֹן דוּא דָאסְט אַז פִּיל גְּטָאן בַּיי דֶּעם מְשָׁכָּן אוּנ אִיהּ וָועל זַיין כֹּהֵן גָּדוֹל . דָט מֹשֶׁה גָּזָאגְט אִיהּ שָׁוְוער דִיר דָאסְט דוּא וָועסְט זַיין כֹּהֵן גָּדוֹל אִיז גְּלַיְיךְ בַּיי טִיר וַויא אִיהּ וָואלְט אַלַיין גְּוֶוען כֹּהֵן גָּדוֹל . אַז דוּא דָאסְט זִיהּ גִּיפְּרַיְיט בַּייא מַיין גְּרוֹסְקֵייט אַז פְּרַיְיר אִיהּ מִיהּ מִיט דַיין גְּרוֹסְקֵייט . וָוארום מִיר גִּיפְּינְן בְּשַׁעַת נָאט דָט גְּיָוזָאגְט צוּ מֹשֶׁה עֶר זָאל גַיין צוּ פַּרְעֹה . דָט מֹשֶׁה גְּיָוזָאגְט רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם מַיין בְּרוּדֶּער אַהֲרֹן אִיז עֶלְטֶער פַּר מִיר וַויא אַזוֹ קָאן אִיהּ דָם טוּהֶן אִיהּ זָאל גַיין גִּישְׁטֶעֶר דָט נָאט גְּיָוזָאגְט דָאסְטְשֶׁעֶר עֶר אִיז עֶלְטֶער וָועט עֶר הָאבֶּן שְׁהָחָה דֶּר פּוּן גְּלַיְיךְ וַויא עֶר וָואלְט אַלַיין גְּיַאנְגְּען . דָט רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי גְּיָוזָאגְט אַז נָאט דָט דֶּעֶנְצָאלְט דָם הָאָרֶץ זִיהּ מִיט דֶּעם בְּרוּדֶּערְם גְּרוֹסְקֵייט זָאל מֶען אִים גֶּעבֶּן גוּטֶע דִימָאנְטֶן אוֹפֶּן הָאָרְצִין דָם מִיטְן מֶען דֶּעם הוֹשֶׁן מִיטֶּן אֶפּוֹד וָום אוּנ אִים אִיז נְוֶוען גִיזֶעצְט דִימָאנְטֶן . אוּנ אוֹף זַייא אִיז גְּיָוֶוען גִיקְרִיצְט דִי גֶּעסְטֶן פּוּן דָאס יוּדֶן . דְּרוּם שְׁמַיְיט דִי זִיבֶּן טָאג וָום מֹשֶׁה רַבִּינוּ דָט עוֹסֵק גְּוֶוען אֶין כְּשָׁכָּן דָט מֹשֶׁה גִישְׁפָּרֶעֶנְגְט דָאם בְּלוּט פּוּן דֶּרֶבְּנוֹת אוּנ מַקְטִיר גְּוֶוען דֶּעם חֵלֶב . דָט נָאט צוּ אִים גְּזָאגְט וָום מִיינְסְטוּ דוּא וָועסְט זַיין אַבְּהֵן גָּדוֹל . רוּף צוּ אַהֲרֹן כִּיט זַיינִי קִינְדֶּר . זַיי וָועֶלֶן זַיין כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים . אוּנ רוּף דִי זֶקֵנִים פּוּן יִזְרָאֵל זַיין דֶּר בַּיי זַיי זָאלֶן וַויסֶן פּוּן אַהֲרֹן גְּרוֹסְקֵייט זָאלֶן זַיי זֶעהֶן אַז דוּא זָאלְסְט אִים . זַיי זָאלֶן גִיט זָאגֶן עֶר אִיז אַלַיין גְּוֶוארֶן אַבְּהֵן גָּדוֹל . דָט גָּזָאגְט דָט מֹשֶׁה עֶר זָאל זָאגֶן אַהֲרֹן בְּרֶעֶנְגֶן אַקָאלְב פַּר אַקָרְבֶּן עֶר זָאל זַיין אוֹפֶּן מַעֲשֶׂה עֵגֶל. אוּנ יוּדֶן זָאלֶן אוֹךְ בְּרֶעֶנְגֶן אַקָאלְב פַּר אַקָרְבֶּן דִי יוּדֶן זָאלֶן גִיט זָאגֶן מִיר הָאבֶּן זִינְד פּוּן עֵגֶל דְּרוּם זָאלֶן זַיי בְּרֶעֶנְגֶן אַקָאלְב פַּאר אַקָרְבֶּן מְכַפֶּר זַיין זַייעֲרִי זִינְד פּוּן עֵגֶל . דִיא נָאנְצִי וָועלְט זָאלֶן וַויסֶן אַז עֶס אִיז מְכוּפָּר גְּוֶוארֶן דֶּר חַטָּא פּוּן עֵגֶל . אוּנ נָאט זָאגְט מַיינְט וָועֶרט מְתַכֶּפֶּר אַזִינְד דּוֹרְךְ אַקָרְבֶּן אִין לְעָתִיד

אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך למעני׃

(ה) וידבר ה׳ אל אהרן יין ושכר אל תשת. למה הוא מצוה על היין. שכל השותה יין חבורות ופצעים ובושת וחרפה באות עליו ורה״ק צוחת למי אוי ולמי אבוי למי מדנים וגו׳ למאחרים על היין. אל תרא יין כי יתאדם וגו׳ אחריתו כנחש ישך וכצפעוני יפריש. עיניך יראו זרות ולבך ידבר תהפכות. והיית כשוכב בלב ים (משלי כג) וכל אותו ענין. למי אוי למי אבוי על מי הם אומרים ווי למי שהוא בעל מריבות ועל מי הם משיחים למי פצעים חנם למי שיש בפניו חבורות ועל מי שעיניו עכורות ואדומות ושחורות מן היין למאחרים על היין. אל תרא יין כי יתאדם אחריתו דמ דם גאה מבחוץ ורע מבפנים. ולא תאמר שהוא יפה מבפנים כשם שהוא מבחוץ. כי יתן בכוס עינו בכים כתיב השכור נותן עינו בכוס לשתות והחנוני נותן עינו בכוס. כי יתן בכוס עינו רואה את חבירו שותה והוא אומר לו מזוג לי ואני שותה ומתלכלך ברעי ובמימי רגלים. יתהלך במישרים סופו למכור כל חפציו ביתו ואת כל כלי תשמישו ואין לו לא בגד ולא תשמישי הבית ולא כלום והבית ריקה מן הכל. יתהלך במשרים סוף שהוא מתיר את העבירות ועושה אותם הפקר כמישור. משיח עם אשה בשוק ומנבל את פיו ואומר דברים רעים כשכרות ואינו מתבייש לפי שנתטלטלה דעתו ואינו יודע מהו אומר ומהו עושה. ואחריתו כנחש ישך כנחש. שאם נחש נושך אדם אינו מרגיש לשעה ומהלך לביתו והמכה מתחלחלה בו. כנחש ישך וראי כנחש מה הנחש נתקללה אדמה בעבורו שנא׳ (בראשית ג) ארורה האדמה בעבורך. כך היין נתקלל כנען בעבורו שהוא שלישי של עולם שנא׳ (שם ט) ויאמר ארור כנען הוי ואחריתן כנחש ישך. עיניך יראו זרות ראה מה היין גורם למי שהוא שותה עיניו יראו זרות לא יהיה בך אל זר (תהלים פא) היין גורם לעבוד ע״ג שנא׳ (ישעיה כח) וגם אלה ביין שגו ובשכר תעו. מה תעו אלה אלהיך ישראל שנא׳ (שמות לב) וישב העם לאכול ושתו ויקומו לצחק. מתוך היין אמרו אלה אלהיך ישראל. ולבך ידבר תהפוכות שגורם לארבעה דברים ע״ג ג״ע ש״ד ולה״ר ראה כמה קשה היין. אף כי היין בוגד גבר יהיר (חבקוק ב) וכתיב (משלי כא) זד יהיר לץ שמו. ואין זד אלא ע״ג שנא׳ (תהלים קיט) גערת זדים ארורים השוגים ממציותיך ואין זד אלא ג״ע שנא׳ (שם פו) זדים קמו עלי. ואומר (שם יט) גם מזדים

חשוק

עץ יוסף

(ה) עד מי כס תומריסל ווי למי מדנים עד מי סס תומריס שכות בעל מריבות מי שיח ועל מי כס מסיחים למי פצעים הכס עד מי סס תומרים שיח כפניו חכורות למי הכליות עיניס ועלמי כס תומריס שעיניו עכורות וחדומות ושחורות למאחרים על היין כלי״ל לפי דעתיו׳ ביילקוט משלי כ״ג: [הסכור עינו כבוס]. ר״ל שבוח נותן עינו בכוס להסתכל בתוכו ולא יכנים עיני שתכלה ממנו ונמ שכוס נכוה ומלכה נכוה׳ ממנו ולא יכנים עיני שתכלה ממנו (יפ״ת): [ובכית ריקה מן הכלי]. דרש מפרים לשון מיסור וכוח מקום

ואתיתופל

לָבוא וְעַל אִיהְ אַלַיין אוֹס מַעקָן דִיא זִינְד אָן זַ׳קָרבָּן. עָם שְׁמַיִיט אִנְכִי אָנֹכִי הוּא כּוֹחֶה פִּשָּׁעֶיךָ אִיהְ אַלַיין וְוַעל אוֹס כְּעָקָן דִיא זִינְד פוֹן אַיהְ יֵן וַשָּׁכָר אַל תִּשְׁתְּ וַויין זָאלָן דִי כְּהֲנִים נִיט טְרִינְקָן וָאוּ״ס דָּר וָוס טְרִינְקט וַויין הָט עָר בַּיילִין אוֹנ וְאַנְדִין אוֹנ חֲרָפוֹת קוּמְט אוֹף אִים. אוֹנ דָר רוֹזֹ הַקּוֹדֶשׁ שַׁרַייט אוֹף אִים דָּעם פָּסוּק לְמִי אוּי לְמִי אָבוּי צוּ וָוען אִיז וָוייא צוּ וָוען אִיז בִּיטֶר צוּ וָוען אִיז קְרִיג לְמַאֲחָרִים עַל הַיַּיִן צוּ דִיא וָוס זִיצִין שְׁפָּעט בַּיי נַאכְט אוֹנ טְרוּנְקָן וַויין. קוּק נִיט מֶעְנְטְשׁ אוֹפְּן רוֹיטֶן וַויין. וָוארוּם דָּר סוֹף דָּר פּוֹן בַּייכְט וַוִיא אַשְׁלַאנְג. דַּייגִי אוֹנְן וָועלָן זָעהָן פְּרֶעמְדֵי זַאכָן. דַּיין הַאֶרְץ וָועט טְרַאכְטָן פַּר קֶעהְטֵי זַאכָן. אוֹף וָועמָן וָועט מָען זָאגָן עָר אִיז אַקְרִיגֶר אוֹנ פִּיל טִיט בַּייקָן. אוֹנ הָט רוֹיטֶע אוֹנ טוּנְקִילֶע אוֹנְן שְׁוָואכְצִי אוֹנְן אַלַיס אוֹף דִי וָוס טְרִינְקָן וַויין כִּי יִהְיֶה בְכוֹס עֵינוֹ דָּר שִׁיכּוֹר נִיט זַייגִי אוֹנְן אִין כּוֹס. אוֹנ דָּר שְׁטֶינְקֶר גוּט זַייגִי אוֹנְן אוֹנ זַיין בַּייטֶל אַז עָר הָט אִין בַּייטֶל זָאכְט עָר אִים טְרִינְקט נָאךְ בִּיז וַאנָן עָר וָועְרְט אַיין גְרַייכְט מִין הַשְׁתָּנָה כִּיט צוֹאֶה. בִּיז וָואנָן עָם בְּרֶעְנְגְט אַז עָר פַּר קוּפְט וָוס עָר הָט אִין שְׁטוּב זַיין גַאנְץ וָועְרְטְשָׁאפְט דִי שְׁכוּב וָועְרְט לַיידִיג. אַלַי עֲבֵירוֹת זָעְנִין בַּיי אִים גְרַינְג עוֹבֵר צוּ בִּין. אַלָּעם אִיז בַּיי אִים הֶפְקֵר רָעט טִיט אַלַי וַוייבֶּר אִין מַארְק. רָעט נִיבּוֹל פֶּה אוֹנ אַלַיס בַּייז. אוֹנ שָׁעמְכוֹ זִיךְ גָאר נִיט אוֹנ וַויְיסְט נִיט וָוס עָר רָעט אוֹנ וָוס עָר טוּט. דְרוּם אִיז אַשְׁכּוּר גְנִלִּיקְן צוּ אִין שְׁלַאנְג אַז וַוייא אַשְׁלַאנְג בְּשָׁעת עָר בַּייסְט פִּילְט דָּר מֶעְנְטְשׁ נִיט. דָּר נָאךְ אִיז דָּעָר בִּים צוּ שְׁפָּרַייט זִיךְ אִין גוּף אוֹנ דָּעָר מֶעְנְטְשׁ וָועְרְט גְשְׁוָואלָן אוֹנ טַייכְט אִים. אוֹנ אַז וַוייא דָּעָר שְׁלַאנְג זִיז דִיא עָרָד נָשָׁאלְטָן גַּוואלְן דוֹרְךְ אִים. עָם שְׁטַייט אַרוּכָּה הָאֲדָמָה בַּעֲבוּרֶךָ נָאכְט זָאגְט צוּם שְׁלַאנְג דִיא עָרָד זָאלְ זַיין גְשָׁאלְטָן אִיבֶּר דִיר. אוּ צוּ לִיב זַיין אִיז כְּנַעַן דָּר זוֹן פוֹן נֹחַ הַצַּדִּיק גְשָׁאלְטָן גְוָוארְן עָם שְׁטַייט אָרוּר כְּנַעַן פַּאר שָׁאלְטָן זָאלְ וָועְרָן כְּנַעַן. דָּר וַויין בְּרֶעְנְגְט צוּ דִינְן פַּרְעמְדֵי גָעשְׁטָר. דָּעם עֶגֶל הָט מֶען גְמַאכְט פוֹן פִּיל טְרִינְקָן וַויין עָם שְׁטַייט וַיֵּשֶׁב הָעָם לֶאֱכוֹל וְשָׁתוֹ דָּם פָּאלְק הָט זִיךְ גְזֶעצְט עֶסְן אוֹנ טְרִינְקָן וַויין וְזוֹרְךְ דָּעם הָאבְּן וַיי דָּעם עֶגֶל גְמַאכְט. דָּר וַויין בְּרֶעְנְגְט צוּ זְנוּת אוֹנ צוּ הֶאֱרְגִינְן מֶעְנְטְשׁ אוֹנ צוּ לָשׁוֹן הָרָע. אוֹנ דָּעָר מֶעְנְטְשׁ טְרִינְקט בִּיו נָאכְן עָם דָאכְט זִיךְ אִים דִי וָועלְט דְרַייט זִיךְ אַז וַוייא אַשְׁוִוף אוֹפְּן יַם. אוֹנ וָועְרְט גְשָׁלַאנְן פּוֹן מֶעְנְטְשׁן אוֹנ הֶעְרְט נִיט אוֹנ וַויְיסְט נִיט אוֹנ שָׁעמְט זִיךְ נִיט. עָר שְׁלַאפְט אוֹנ הַאפְט

חשוך עברך . השמר מן היין אתה שותה ושונה ורואה כל העולם כספינה שנא' (משלי כג) והייתי כשוכב בלב ים וכשוכב בראש חבל . כשהוא שוכב מכין אותו ואינו חושש שנא' (שם) הכוני בלי חליתי הלמוני בל ידעתי . והוא אינו יודע ואינו מתבייש ומגלה עצמו ואח"כ חוזר ומבקשו שנא' (שם) מתי אקיץ אוסיף אבקשנו עוד. ראה מה אחרית רעה של כל שותי יין ישעיה אמר הוי משכימי בבקר שכר ירדופו מאחרי בנשף יין ידליקם (ישעיה ה) אמר הקב"ה הואיל וכך היין גורם בדין הוא שאצוה את הכהנים שלא יהיו שותין יין ומשמשין לפני הוי יין ושכר אל תשת. שלמה אמר (משלי כג) אל תהי בסובאי יין אל תגרום לעצמך לשתות שבעים ותראה פני שבעים ותבא לידי מיתה יין עולת למונין ע' ולא תראה שבעים סנהדרין ותגרום לעצמך מיתה . ראה מה כתיב (דברים כא) כי יהיה לאיש בן סורר ומורה איננו שומע וגו' ותפשו בו אביו ואמו וגו' ואמרו אל זקני עירו וגו' והדין נעשה בו . ורגמוהו כל אנשי עירו באבנים ומת . למה שהוא זולל ומובא . ושלמה אמר אל תהי בסובאי יין בזוללי בשר שלא תגרום לעצמך סקילה. חמורה שבמיתות . א"ר יהודה הלוי בר' שלום בלשון עברי שמו יין ובלשון ארמי חמר בגי' מאתים וארבעים ושמנה כנגד איברים שבאדם . היין נכנם בכל אבר ואבר והגוף מתרשל והדעת מטולטלת נכנם היין והדעת יוצאת וכך שנה ר' אליעזר הקפר נכנס יין יצא סוד . נכנם היין שהוא ע' ויצא טוד שהוא ע' . לכך נצטוה כהן גדול שלא ישתה יין בשעת עבודה כדי שלא תטלטל דעתו אלא משמר התורה ומשמר הדעת שנא' (מלאכי ב) תורת אמת היתה בפיהו ועולה לא נמצא בשפתיו וכן הוא אומר (שם) כי שפתי כהן ישמרו דעת וגו' . לכך הקב"ה מצוה על אהרן יין ושכר אל תשת אתה ובניך אתך . ולא תהיה סבור שמא לשעבר תחלה צויתי אתכם כשביה המקדש קיים ואתם משמשים בו שנא' בבואכם אל אהל מועד . אלא אף לעולם שמרו עצמכם מן היין שנא' (ויקרא י) חקת עולם לדורותיכם . לפיכך שמרו עצמכם מן היין שהוא סימן קללה שכן הוא אומר בנח וישת מן היין וישכר ויתגל (בראשית ג) נכנם חם וראה ערותו מה אמר לו קלל את בנו שנא' (שם) ויאמר ארור כנען לפיכך יין ושכר אל תשת . וכן אתה מוצא עשרת השבטים לא גלו אלא מתוך היין ראה מהו אומר הוי השאננים בציון הבוטחים בהרי שומרון נקובי ראשית הגוים ובאו להם בית ישראל (עמוס ו) השאננים בציון שהן יושבין בהיכלי עונג בשלוה . הבוטחים בערי שומרון שהיו יושבין לבטח בסבסטר' ושותין ומשתכרין נקובי ראשית הגוים ובאו להם בית ישראל . כיצד או"ה יושבין ומסיחין ואומרים מי גבור בישראל והם אומרים שמשון . וחוזרים ואומרים מי גבור בגוים והם אומרים גלית שכתוב בו גבהו ו' אמות ורת (שמואל א יז) הוי נקובי ראשית הגוים ובאו להם בית ישראל. וחוזרים ואומרים מי עשיר באומות והם אומרים אדרינוס ומי עשיר בישראל והם אומרים שלמה . ומסכימין אלו ואלו ואומרים שלמה עשיר שכתוב בו ויתן המלך שלמה את הכסף בירושלים כאבנים (מלכים א י) בא וראה כל שבט ושבט היה לו מיומס בפני עצמו כיון שהיה מבקש לצאת למיומס שלו היה נוטל עדרו עמו כדי להיות אוכל מצאנו פטומין מנין שכן כתיב (עמוס ו) ואוכלים כרים מצאן ועגלים מתוך מרבק השותים במזרקי יין וראשית שמנים ימשחו ולא נחלו על שבר יוסף . לכן עתה יגלו בראש גולים וסר מרזח סרוחים למה ע"י שהיו להוטין אחר היין לפיכך הקב"ה מזהיר לאהרן יין ושכר אל תשת

עץ יוסף

ומחיתופל וגו' ועדת עריצים נקמו נפשי כרי ס"ד . ותומר גם מנ"ל גמות ופרדסים נמיס כמו דתניון במסכת ערכין י"ד המקדיש חמור עבדך וגו' כמו שדרשו בילקוט על חמור דמת שבע ע"ש בילקוט כפרדסות סבסטי . ויש גורסין סמבסטי: [בילק' חו"ס יוסף ין ומשיחין] לכסיים רמז קכע"ז : [בר' שנט בלשון עברי]. כלי"ל : [שמות למעבר ובמדבר רבה פרשה י' ובילקוט הערוכה נשתכח : [מיומס כתני תתלה]. פי' מלת תהלה הוא פירוש על מלת שעבר: [שבת' הקת עולם] עלמו] . נפי העניו הוא יו"ט כעין זבח משפחה (מ"כ) : ע', בילקוט בשם תורת כהנים : [בספרי]. שם מקום בח"י וכיו שם לכך

זִיךְ אוֹף אוּנ טָרונְקְט וַוייטֶר עֶם הָארְט אִים גָאר נִיט . עֶר שְׁטַיִיט אוֹף נָאנְץ פְֿרִיא זִיכִין דָעם וַויין אוּנ זִיצְט שִׁפֶּעט בַּיי נָאכְט אוּנ נִיטְט אִין זִיךְ . דֶר וַויין פַֿר בְּרֶענְט אִים דְרוּם זָאגְט נָאט אַז דֶר וַויין בְּרֶענְגְט צוּ אַלְיִים בֵּייו . דְרוּם דַארְף מָען זָאגְן דִי כֹּהֲנִים מַייני מֶענְטְשֶׁן זָאלְן נִיט טְרִינְקְן קֵיין וַויין . וַויין הַייסְט יַין צְווִיי יוֹדן מִיט אַיין נוּן דָס בַּטֶרֶעפְט זִיבִיצִיג . דֶר וַויין מַאכְט אַלְט דָעם מֶענְטְשֶׁן אַזוֹ וִויא אַייגֶר פּוּן זִיבִיצִיג יאר.אוּנ עֶם בְּרֶענְגְט דֶעם מֶענְטְשֶׁן צוּ זִינְד אַז מָען בְּרֶענְגְט אִים צוּ דִי זִיבִיצִיג סַנְהֶדְרִין מִשְׁפְּטָן צוּם טוֹיט . אַבֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה וָועֶרְט פַֿר שְׁטַיִינְט אִיבֶּר דָעם וַויין . וַויין אִיז אוֹף הַרְגוּם לָשׁוֹן חֲמַר רַאם בַּאטֶרֶעפְט צְווִיי הוּנְדֶרְט מִיט אַכְט אוּנ פֶֿערְצִיג קָעגְן דִי אֵבְרִים פּוּן מֶענְטְשֶׁן דֶר וַויין קְרִיכְט אַרַיין אוּנ אַלֵי אֵבְרִים אוּנ מַאכְט שַׁלַאף ״עם נַאנְצָן גוּף . זַיין דֵיעָה אִיז שְׁטֶענְדִיג צוּ מִישְׁט . אַז דֶר וַויין גִיט אַרַיין אוּנ מֶענְטְשֶׁן גַייט פּוּן אִים אַרוֹס אַלֵי סוֹדוֹת . פַֿר בָּארְגִינִי זָאכְן דֶר צִייטְט עֶר אַלֵים אוֹס . וַויין בַּאטֶרֶעפְט זִיבְצִיג אוּנ כּוֹד בַּטֶרֶעפְט אוֹךְ זִיבְצִיג . דֶער גִיט אַרַיין גַייט דֶר אַרוֹס . דְרוּם אִיז אַכֹּהֵן גָדוֹל גְּבָאטֶן עֶר זָאל נִיט טְרִינְקְן קֵיין וַויין עֶר זָאל נָאר הִיטִין דִי תּוֹרָה מִיט דַעַת אוּנ מָען זָאל נִיט מֵיינֶן אַז דִי מִצְוָה אִיז נָאר גְזָאגְט גְוָארֶן אוֹף כֹּהֲנִים בְּשַׁעַת דֶער בֵּית הַמִּקְדָּש אוּנ הַייְנְט נִיט . דְרוּם שְׁרַייבְט דֶער פְּסוּק חִקַּת עוֹלָם אַנִיזֶעֶר אוֹף אֱייבִיג . קֵיין יוד מָאר גִיט זַיין שִׁיפּוּר וָואוּרִים שְׁכָרוֹת אִיז אַקְלָלָה צוּם מֶענְטְשֶׁן . דִיא עֶשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים זָענֶן פַֿר טְרִיבֶּן גְוָואוֹרֶן פּוּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אִיבֶּר זַייעֶר פִּיל טְרִינְקְן וַויין וַויל דָעם

מענטשן

השת . אשרי אדם שאינו להוט אחר היין שכן אתה מוצא בבני יונדב בן רכב שצוה אותם אביהם אל תשתו יין אתם ובניכם עד עולם . ומה ראה לומר אל תשתו יין אתם ובניכם . אלא ששמע לירמיה שהיה מתנבא על חרבן בהמ"ק התחיל מצוה את בניו מעכשיו (ירמיה לה) אל תשתו יי ובית לא תבנו וזרע לא תזרעו וכרם לא תטעו כי באהלים תשבו כל ימיכם . והיו מתאבלים שעכשיו ושמרו מצות אביהם . וכיון שהיה ירמיה מתנבא לישראל לומר להם עשו תשובה ולא היו עושים א"ל הקב"ה לירמיה אתה אומר להם עשו תשובה ואינם עושים . בניו של יונדב בן רכב מצוה קלה צוה אותם אביהם והם משמרים אותה ואני אומר לישראל שיעשו תשובה ואינם עושים שנא' (שם לז) הוקם את דברי יונדב בן רכב אשר צוה את בניו לבלתי שתות יין ולא שתו עד היום הזה ואני דברתי להם השכם ושלוח מה כתיב שם א"ל הקב"ה לירמיה לך אמור להם חייכם בשביל ששמרתם את המצוה הזאת שאין משפחותיכם פוסקת מלפני לעולם שנא' (שם) כה אמר ה' לא יכרת איש ליונדב בן רכב עומד לפני כל הימים . לפיכך הוא מזהירן על היין שנא' יין ושכר אל תשת . אמר ישעיה צוחה על היין בחוצות ערבה כל שמחה (ישעיה כד) מהו ערבה כל שמחה חשכה כד"א ויהי ערב ויהי בקר (בראשית ו) שבת משוש הארץ שבתה ציון שכתוב בה יפה נוף משוש כל הארץ (תהלים מח) אמר להם הקב"ה לישראל בעוה"ז היין סימן קללה לעולם אבל לעוה"ב אני עושה אותו עסים שנא' (יואל ד) והיה ביום ההוא יטפו ההרים עסיס והגבעות תלכנה חלב וכל אפיקי יהודה ילכו מים ומעין יצא מבית ה' והשקה את נחל השטים :

(ו) **וידבר** ה' אל משה ואל אהרן לאמר אליהם זאת החיה אשר תאכלו . זש"ה עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים (חבקוק ג) מהו עמד וימודד ארץ . בשעה שבקש הקב"ה ליתן תורה לישראל עמד ומדד את הארץ ונתן התורה במדבר בפרהסיא לכך כתוב עמד וימודד ארץ שבקש הקב"ה להחזיר את העולם למדידת מימיו בענין שנא' (ישעיה מ) מי מדד בשעלו מים. וכיון שלא קבלו העכו"ם את התורה כבר היה העולם חוזר למדידת מימיו אלולי ישראל שקבלו את התורה ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה וכיון שקבלוה שקט העולם שנא' (תהלים עו) ארץ יראה ושקטה . ומשם נמלו העכו"ם אפופסין שנא' ראה ויתר גוים . ר' תנחומא בן חנילאי אמר התיר להם את האסורים ואת השקצים ואת הרמשים מלה"ד לרופא שהלך לבקר ב' חולים ראה אחד מהם שהיה בסכנה אמר לבני ביתו תנו לו כל מאכל שהוא מבקש . ראה האחד שעתיד לחיות אמר להם כך וכך מאכל יאכל כך וכך לא יאכל . אמרו לרופא מה זה . לזה אתה אומר יאכל כל מאכל שהוא מבקש ולאחר עץ יוסף

(ו) **לכך** כתיב עמד וימודד ארץ . ד"ו שבקש הקב"ה להחזיר כלי"ע . וע' כילקוט חבקוק :

סָעְמָסָן וָם עֶר יָאקְט זִיךְ גִיט נָאךְ וַיין אַז וויא מִיר גִפִּינְן יוֹנָדָב בֶּן רֶכֶב הָט פַּר זָאגְט זַיינִי קִינְדֶר זָאלְן גִיט טְרִינְקְן קֵין וַיין וַיין זָאל יוֹנָדָב הָט גֶהֶעְרְט יִרְמְיָה הַנָבִיא זָאגְט דִיא יִתְן דָר בֵּית הַמִקְדָש וָועט חָרוּב וָועְרָן הָט עֶר שׁוֹן פַּר זָאגְט זַיינִי קִינְדֶר זָאלְן גִיט טְרִינְקְן קֵין וַיין . אוּג גִיט בּוֹיעָן קֵין הַיינֶר . גִיט פְּלַאנְצָן קֵין וַיינְגֶעְרְטנֶר . אִיר זָאלְט קֵלַאנְן אוֹפְן חוּרְבַּן הָאבְּן דִי קִינְדֶר גְפָאלְקְט דִיא רַייד פוּן זַייעֶר פָאטֶר . אִין דָר צַייט וָום יִרְמְיָה הַנָבִיא הָט גֶשְׁטְרָאפְט דִי יִתְן זָאלְן טָאן תְּשׁוּבָה אוּג הָאבְּן גִיט גְטָאן . הָט אִים נָאט גָזָאגְט דִיא יִתְן וויל דִיר גִיט פָּאלְגְן זָאלְן זַיי זֶעהְן דִי קִינְדֶר פוּן יוֹנָדָב פָאלְגְן זַייעֶר טַאטְן וָום עֶר הָאט זַיי פַּאר זָאגְט אוּג אִיךְ בֶּעט מִינִי קִינְדֶר אַלַי טָאג . אִין דֶער פְּרִיא אוּג בַּיי נַאכְט שִׁיק אִיךְ מִינִי נְבִיאִים דִיא יִתְן זָאלְן תְּשׁוּבָה טָאן אוּג זַיי וויל גִיט פָּאלְגְן . דְרוּם וָועט דִיא מְשְׁפָּחָה פוּן יוֹנָדָב גִיט פַּר מִיטְן וָועְרָן פוּן מִיר אוֹף אַיבִּיג אוּג דִיא יִתְן וָועלְן פַּר טְרִיבְּן וָועְרָן . אוּג יְשַׁעְיָה הַנָבִיא הָאט אוֹיךְ גָזָאגְט אִיבֶּר דָעם נָשְׁרַייא וָום זַיא שְׁרַייעְן בְּשַׁעַת טְרִינְקְן דָעם וַיין דְרִיבֶּר וָועט זַיי פִּינְצְטֶר וָועְרָן אִין דִיא נַאכְט . פוּן אַלַי פְּרַייד וָועלְן זַיי פַּר שְׁטָעְרְט וָועְרָן . זָאגְט נָאט אוֹף דָר וָועלְט אִז וַיין אַסַיטְן קְלָלָה אָבֶּר שָׁפְּעָטֶר אַז מָשִׁיחַ וָועט קוּמְן וָועל אִיךְ מַאכְן אַז פוּן דִיא בֶּעְרְג וָועט גֶיין זִיסְן וַיין . אוּג פוּן דִי דוּיכִי עֶרְטֶר וָועט גֶיין כִילֶךְ . אוּג גִיטָע קְוֶואלְן וָועט אֶרוֹס גֶיין פוּן בֵּית הַמִקְדָש צוּם טְרִינְקְן . זאת התיה אשר תאכלו דָאס זָאגְט דָר פָּכוֹךְ אִפּוֹ וַיכוּדַד אֶרֶץ בְּשַׁעַת נָאט הָאט גְוואלְט גָעבְּן דִי תּוֹרָה הָאט עֶר אוֹם נַמָאסְטָן אַלַי עֶרְטֶר הָט עֶר אוֹם נְקְלִיבְּן צוּ גָעבְּן אִין דֶר מִדְבָּר . אוּג וָעָן גִיט דִי יִתְן זָאלְטָן מְקַבֵּל גְוֶעזְן דִי תּוֹרָה הָט נָאט גְוואלְט מַאכְן פוּן נַאנְצְן וָועלְט וואסֶר . וויא דִיא יִתְן הָאבְּן מְקַבֵּל גְוֶעזְן דִיא תּוֹרָה אִז דִיא וָועלְט גְבְּלִיבְּן שְׁטִיין . דָאם שְׁטַייט אֶרֶץ רָגְזָה וְשָׁקְטָה דִיא וָועלְט הָט זִיךְ גְשָׁרָאקְן פָאטֶר זָאגְן דִי יִתְן גִיט מְקַבֵּל דִי תּוֹרָה וָועט זִיא חָרוּב וָועְרָן . דָר נָאךְ אז זִיי הָאבְּן מְקַבֵּל גְוֶעזְן דִי תּוֹרָה אִז דִיא וָועלְט שְׁטִיל גְבְּלִיבְּן . פוּן וָעֶגֶן צַייט אִן הָאבְּן דִי פֶּעלְקֶר וָום דִינְן דִי הַיידְשֶׁי גֶעצְן גְנוּמְן זַייעֶר מִשְׁפָּט . רַבִּי תַּנְחוּמָא זָאגְט נָאט הָט זַיא מַתִּיר גְוֶעזְן זַיא מְעגְן אַלַיס עֶסְן אַלַי שְׁקְצִים אַלַי וֶועְרִים אַלַי טְרֵיפָה זָאגְן . אַמְשָׁל אַרוֹפֵא אִז גְנַאנְגְן בְּאקְוֹמְן צְוַויי שְׁלַאפִּי הָט עֶר גְזָעהְן אַייגֶר אִז אִין כְּבָנָה. הָט עֶר גְזָאגְט אִין שְׁטוּב גִיט אִים עֶסְן אַלַיס וָום עֶר וויל . דָעם אַנְדֶרֶן הָט עֶר גְזָעהְן עֶר וָועט לֶעבְּן הָט עֶר פַּר זָאגְט אִין שְׁטוּב אִיר זָאלְט אִים הַיישׁ טִים דָעם עֶסְן אִז עֶסְן דָם עֶסְן . פְּרֶעגְט מֶען דָעם

ולאחר אמרת לא יאכל כו"כ. אמר להם הרופא לזה שהוא לחיים אמרתי לו זה לא תאכל אבל אותו שהוא למיתה אמרתי להם כל מה שהוא מבקש תנו לו שאינו לחיים וכך הקב"ה התיר לעכו"ם השקצים והרמשים אבל ישראל שהם לחיים אמר להם והייתם לי קדושים כי קדוש אני אל תשקצו את נפשותיכם את זה תאכלו ואת זה לא תאכלו לא תטמאו בהם ונטמאתם בם למה שהם לחיים שנא' (דברים ד) ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום. הוי עמד ויכודד ארץ ראה ויתר גוים. ג' דברים נתקשה משה והראה לו הקב"ה וכו':

כאן מתחילין מדוקדים מפניכם יקריס מה שמתחילין נוסף על הכתובים:

וידבר ה' אל משה לאמר זאת החיה אשר תאכלו. (ז) ילמדנו רבינו כמה בהמות טהורות יש בעולם. כך שנו רבותינו עשר בהמות הן איל וצבי ויחמור אקו ודישון ותאו וזמר. ושור שה כשבים ושה עזים. יותר מאלה אין בעולם. אמר הקב"ה לישראל הזהרו עצמכם שלא לשקץ את עצמכם בבהמה טמאה ובשרץ טמא. כך אמר דוד האל תמים דרכו אמרת ה' צרופה (תהלים יח). בשביל לצרף בריותיו. א"ל רבי מה אכפת להקב"ה ש'אכלו ישראל בלא שחיטה שיהא ישראל נוחר ואוכל ושוחט מן הצואר מן הירך תדע שלא נצטוה השחיטה הזו אלא כדי לצרף את ישראל כי ל"ל עושה סעודה לצדיקים מן הבהמה ולויתן ואין שם שחיטה. תדע לך לויתן בריה משונה היא והמלאכים יגורו ממנו שנא' (איוב מא) משאתו יגורו אלים. והם זורקין עליו כמה רמחים של ברזל כתבן הוא חושבן שנא' (שם) יחשוב לתבן ברזל. וכן בהמות שדי קשה שהוא רובץ על אלף הרים שנא' (תהלים נ) בהמות בהררי אלף. והיכן הן נשחטין אלא זה לזה מזדווגין שניהם שנא' (איוב מ) אחד באחד יגשו. בהמות יגש בלויתן ואוחז בקרניו ובוקע ולויתן הפך יהיה מיהתו שמכה אותו בזנבו והורגו והצדיקים הולבין גוטלין מנות מנות מבאן שחיטה אלא בשביל לבדוק ולצרף את ישראל:

(ח) **זאת** החיה אשר תאכלו. וש"ה לעשות רצונך אלהי חפצתי ותורתך בתוך מעי (תהלים מ).

עין יוסף

[ג' דברים נתקשה] ע' נקמן סימן ח'.

(ז) **בשביל** לצרף בריותיו. מה מיכפת ליה להקב"ה כו'. כן כוכח בתנחומא. ובלומר לצרף כהו כנפים כמשכלת שלא יכריענה חדש בדרך תמדיות תנח בדרך בחמשת בחמישה ולא בנחירה מן הלוחה ולא מן הכי קף (כד הקטורת): [בשביל לצדיקים מן הבהמה] וכיה"ג הוכח המיוחס מן הבהמות בקניני וכוקע] כילקוט גרס מה הקב"ה עושה לויתן וכוקע מכה את הבהמות בכפכיהן ושותנו ורומז לבהמות וכוח מכה לו ז

אשריכם

[ולויתן בזנבו ומחייהו. ובבהמה כתיב זו גרר בהמות מיתן לויתן בקרניו וקרקעו ועוקרן כו' בהמות בבעלי חיים מהו: [מכאן שחיטה] כעולה כיפ"ת בשם בתנחומא. ובלומר לצרף כהו כנפים כמשכלת שלא יכריענה חדש בדרך תמדיות תנח בדרך בחמישה ולא בנחירה מן הלוחה ולא מן הכי קף (כד הקטורת): [בשביל לצדיקים מן הבהמה] וכיה"ג הוכח המיוחס מן הבהמות בקניני וכוקע] כילקוט גרס מה הקב"ה עושה לויתן וכוקע מכה את הבהמות בכפכיהן ושותנו ורומז לבהמות וכוח מכה לו ז

רופא פר וים דעם הייקטו אלים עסין אוג דם הייקטו היטן טיט דעם עסין. זאגט ער דר וום גייט צום לעבן זאג איך אן צו היטן אים טיט דעם עסין אוג דר גייט צום שטארבן איז שון אלים איינם. אזו די הירשע געפן דינר זאגט זיי מענין אלים עסין. אבר יודן וכ"ם גייגן צום לעבן זאג איך זיא זאלן זיין הייליג צו מיר ניט עסן קיין שקצים ורקשים זאלן זיך ניט כטמא זיין פון די אום רייני עסין. אזו וויא עם שטייט ואתם הדבקים בי אלהיכם חיים כולכם היום איר יודן זענט בהעפט צו אייער גאט זענט איר לעבדיג אלי אוף צייטיג ואת החזיה אשר תאכלו די תלמידים פון רבי תנחומא האבן גפרעגט פיל בהמות טהורות גפינט זיך אין דר ועלט חט ער געפרט צענהן מינים איז דא אין דר ועלט וום מען מעג זייא עסין. חט נאט גזאגט צו די יודן דיא צענהן זאלט איר עסין מיין ניט. איר זאלט זיין גיהיט ניט פר אום ווערבן זיך טיט די בהמות טמאות. דיא אום רייני עסינם ברענגן אוג מענשן שעפטו נאטורין אום דר באריכדיקי אוג נאט ווייל יודן זאלן האבן גיטע נאטורין דער באריכדיקי. נאט איז זייער ניטריא די יודן וום הארט נאט צו דר מינטש שטעפט דר בהמה צו ער שעפט זיא פאן האלז. נאר די מצוה איז נאר גגעבן גוואהרן צו ברענגן ניטי מרות אין יודן. וואהרום שפעטר אז משיח קומט ווערט נאט מאכן אסעודה פר די צדיקים פון שור הבר טיט דעם לויתן ווערט הארטן קיין שחיטה ניט זיין. דר לויתן איז משינני בשעפנוש אפילו מלאכים ווילן ניט ווילן צו גיין צו אים טען ווערט אוף אים וארפן שטיקר אייזין ווערט זיין בייי אים אז וויא שטרויא. אוג דר שור הבר איז אוף זייער שמארק קויער ווערט אים ניט קאנן שעכטן. ער עכט טוזינט בערג גראז אטאג. ווערט נאט היסן דעם לויתן ער זאל טיט זייני פרוסטרן שלאגן דעם שור הבר אוג ווערט היסן דעם שור הבר ער זאל טיט דעם וויירל שלאגן דעם לויתן אוז ווילן זייא בידי גטויט ווערן ווערט מען פון זייא מאכן אסעודה פר די צדיקים. איטליבר צדיק ווערט גיין בעטן אהלך פון זיי. פון דאנן איז אף נלערינט אז די מצות שחיטה איז נאר פון ווענגן אז יודן זאלן האבן אנים הארץ אוג גיטע נאטורין ווארום די בהמות טמאות ענין כשמא דם נפש אוג בהרענן צו שלעכטי נאטורין זאת החיה אשר תאכלו דם זוגנט

אשריכם ישראל שבכל אבר ואבר שבכם נתן מצוה שמאתים וארבעים ושמונה איברים באדם ולכך אנו אומרים בכל יום ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר יצר את האדם בחכמה וברא בו נקבים נקבים חלולים חלולים. חלולים חלולים בגימטריא רמ"ח הוי כמנין איברים שבאדם. בראש לא תקיפו פאת ראשכם (ויקרא יט) בבשר ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם (שם) ועוד מצות מילה שנא' (בראשית יז) ונמלתם את בשר ערלתכם. ועוד שחתם שמו שהוא שדי בבני ישראל. השי"ן באפין והדל"ת ביד והיו"ד במילה. השי"ן באפים שלא יקבלו ולא יהנו מגזל. והדל"ת ביד שיהא משא ומתן של אדם בכשרות ולא בגזל. היו"ד במילה שלא יחטא אדם וכו'. ג' דברים נתקשו למשה והראם לו הקב"ה באצבע. ואלו הן. מעשה המנורה. והירח. והשקצים. מעשה המנורה כיצד היה שבשעה שעלה משה והיה הקב"ה מראה לו בהר היאך יעשה את המשכן כיון שהראה לו הקב"ה מעשה המנורה נתקשה בה משה. א"ל הקב"ה הרי אני עושה אותה לפניך מה עשה הקב"ה הראה לו אש לבנה ואש אדומה ואש שחורה אש ירוקה ועשה מהן את המנורה גביעיה כפתוריה ופרחיה וששה הקנים והוא אומר לו כך וכך עשה אותם שנא' (במדבר ח) וזה מעשה המנורה מלמד שהראה לו הקב"ה באצבע את המנורה ואעפ"כ נתקשה בה הרבה משה לעשותו. מה עשה הקב"ה חקקה על כף ידו של משה א"ל וראה ועשה בתבניתם כשם שחקקתיה על כף ידך. ואעפ"כ נתקשה בה משה ואמר מקשה תיעשה המנורה כלומר מה קשה לעשות א"ל הקב"ה השלך את הזהב לאש והמנורה תיעשה מאליה שנא' (שמות כה) מקשה תיעשה המנורה כתיב תעשה מעצמה תיעשה מלמד שנתקשה לו המנורה והראה לו הקב"ה באצבע [illegible] זה. הירח מנין שנא' (שם יב) ויאמר ה' אל משה החדש הזה לכם א"ל בחדש ניסן כזה וכזה תראה וקדש מלמד שהראה לו הקב"ה באצבע. השרצים מנין שנא' וזה לכם הטמא בשרץ השורץ על הארץ. תפש הקב"ה כל מין ומין והראה לו למשה וא"ל זה אכול וזה לא תאכל שנא' זאת החיה אשר תאכלו וזה אשר לא תאכלו. ואם אתה תמה על הדבר על שהעבירן הקב"ה לפני משה כך העבירן הקב"ה לפני אדם הראשון כל בריות שברא וא"ל מה שמו של זה והוא אומר לו שור מה שמו של זה והוא אומר לו גמל וכן חמור וכן כל דבר ודבר ומנין שכ"כ (בראשית ג) וכל אשר יקרא לו האדם נפש וגו' לאחר שקרא לכולן שמות א"ל הקב"ה ואני מה שמי א"ל ה'. וש"ה אני ה' הוא שמי הוא

עין יוסף

(ח) שנאמר מקשה תיעשה המנורה מעצמה תיעשה. קשה על מכס תלמ כתיב תיעשה ס"ת שתיעשה מעצמה: [תני כ"ל פ' מדל"ד תעשה כלפ' דכתיב מעצמה שנעשה כ' כתיב

דָּר פָּכוּךְ לַעֲשׂוֹת וְצוּנְךָ אֶלֹהַי הָפַקְתִּי וְתוֹרָתְךָ בְּתוֹךְ בִּינִי וואל צוּ דִיא יוּדִין נָאט הָט גֶהַיילִיגְט אִיטְלִיכֶעם אֵבֶר פון זַיִן. אַמֶענְטְשׁ הָט צְוַוויי הוּנְדֶערְט אוּנ אַכְט אוּנ פֶּערְצִיג אֵבְרִים. אָזוֹ וִויא מִיר זָאגֶן אִין דָּר בְּרָכָה פון אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם בְּחָכְמָה וּבָרָא בוֹ נְקָבִים נְקָבִים חֲלוּלִים חֲלוּלִים דִּי צְוַוויי וְוֶעלְטֶער חֲלוּלִים חֲלוּלִים בַּמֶּטֶעֶמְשְׁ צְוַוויי הוּנְדֶערְט סִיט אַכְט אוּנ פֶּערְצִיג. אוּנ אִיטְלִיכֶעם אֵבֶר הָט אוֹךְ זִיךְ אַמְצָה דֶּר קָאפְּ הָט צַכְצָוָה לֹא תַקִּיפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם אִיר זָאלְט נִיט אַרוּם גְלַייכֶן דִּיא הָאר פון קָאפְּ אָזוֹ וִויא דִיא אוּמוֹת נִיטְן אִין פְּלֵיוּשׁ אִיז דָּא אַמְצָה וְשֶׁחֶט לְנֶפֶשׁ לֹא תִתְּנוּ בִּבְשַׂרְכֶם אִיר זָאלְט נִיט רַייסֶן פון זִיךְ דָּאס פְּלֵייוּשׁ אָז אִיז עֶר שְׁטַארְקְט. נָאךְ אַמְצָה אִיז דָּא מִצְוֹת מִילָה. נָאךְ מֵיין נָאט הָט נִיתְתְּמִיתּ דֶּם שֶׁם שַׁדַּי אוֹף דֶּם מֶענְטְשְׁן. דֶּר נָאט סִיט דִּיא צְוַוויי אוֹנְן אִיז אָזוֹ וִויא אַשִׁין. דִּי זַיבְּנְד אִיז אָזוֹ וִויא אַיִן אָדְלֶער. דִּי מִילָה אִיז אָזוֹ וִוי אַיְדְּ אִיז דָּא דֶּר שֵׁם שַׁדַּי בֵּיי אִיטְלִיכֶם מֶענְטְשְׁן. עֶר זָאל זַיִן עֶרְלִיךְ סִיט דֶּעם הַיִּים עֶר זָאל נִיט עֶסְן אוּנ הֶנְאֶה הָאבֶּן פון גְוַולָה. דִּי הַאנְד זָאל זַיִן עֶרְלִיךְ צוּ הַאנְדְלֶן סִיט מֶענְטְשְׁן נִיט קֵין גְוַולָה. דִּיא מִילָה זָאל זַיִן עֶרְלִיךְ נִיט מְטַמֵּא זַיִן אֶת תַּחְיַת אֶשֶׁר תֹּאכְלוּ דָם אִיז דִּיא חַיּוֹת וָוָס אִיר מֶענְטְשְׁן עֶסְן. דְּרַיי זַאכֶן הָט מֹשֶׁה נִיט פַּר שְׁטַאנֶן בֵּיז וואנֶן נָאט הָט אִים גְוַויזִין סִיט דֶּעם פִּינְגֶער. דִּיא מְנוֹרָה מַאכֶן הָט מֹשֶׁה נִיט פַּאר שְׁטַאנֶן וִויא אַזוֹ עֶם קָאן אַלֶיס זַיִן פון אַיִן שְׁטִיק נָאדְ הָאט נָאט גְמַאכְט פון וַוייסְע פַּיְיעֶר פון רוֹיטְע פַּיְיעֶר פון שְׁוַוארְץ פַּיְיעֶר אַמְטוֹרָה סִיט דֶּעֶרְם סִיט בְּעֶרְם סִיט בְּלִיסְעֶן סִיט וֶועקְט רֶערְן אֶלֶץ פון דֶּעקְט וֶועגֶן הָט מֹשֶׁה נִיט פַּר שְׁטַאנֶן נִיט וִויא אָזוֹ צוּ מַאכֶן. הָט נָאט אוֹם גְקְרִיצְט דִּי מְנוֹרָה אוֹף דֶּעֶר הַאנְט פון מֹשֶׁה רַבֵּינוּ אוּנ הָאט אִים גְזָאגְט קוֹק גוּט אוֹף דַּיין הַאנְד. פון דֶּעקְט וֶועגֶן הָט עֶר וַוייטֶר נִיט פַּר שְׁטַאנֶן. הָאט נָאט גְזָאגְט עֶם אִיז דִּיר שְׁווֶער צוּא פַּאר שְׁטַיין וואךְ אַרַיין גָאלְד אִין פַּיְיעֶר וֶועט שוֹין אַלֶיס קוּמֶען דִּיא מְנוֹרָה. דֶּאס אַנְדֶערִי זָאךְ אִיז דִּי לְבָנָה מֶען זָאל וַוִיסֶן וֶועֶן צוּ מַאכֶן רֹאשׁ חוֹדֶשׁ בֵּיז וואנֶן נָאט הָט אִים גְמִיטְ וַוייזִין סִיט דֶּעם פִּינְגֶער. דֶּם דְּרִיטְע אִיז דִּי שְׁרָצִים וָוס מֶען מָאר נִיט עֶסְן הָט כּשֶׁה נִיט פַּר שְׁטַאנֶן בֵּיז וואנֶן נָאט הָט גְנוּמֶן אִיטְלֶכֶעם מִין אוּנ הָט אִים גְוַויזִין דֶּם מָאג מֶען עֶסְן. אוּנ דֶּם נִיט עֶסְן. אוּנ אָזוֹ הָט נָאט גְטִין צוּ אָדָם הָרִאשׁוֹן הָט פַּר אִים דוֹרְךְ גְפִּירְט אַלֵי בְּהֵמוֹת אַלֵי חַיּוֹת עֶר זָאל זַיי אַנְאֶמֶן נֶעבֶּן דֶּעם כְּנִי עֶר גְרוּפֶן אָקֶם. דֶּעם שֶׁעפְּט. דֶּעם קֶעמְל דֶּעם אַיזִיל אוּנ אָזוֹ אַלֵי. נָאךְ דֶּעם זָאגְט אִים נָאט וואס נָאמֶן נָאט אִיךְ. זָאגְט עֶר דוּא הַיִּסְט נָאט דָּר הַאר פון אַלֵי. הַיִּסְט מַאדַאךְ אָדָם הָרִאשׁוֹן

האט

(יפעיה מג) הוא שמי שקרא לי אדם הראשון . הוא שמי שההניתי ביני לבין בריותי . ומה אם אדם הראשון העביר הקב"ה את כל הבריות לפניו . משה שהקב"ה מבקש שיזהיר את ישראל על הטהרות ועל הטמאות אתה תמה שהראה לו הקב"ה כן שבתוב וזאת החיה אשר תאכלו וזה אשר לא תאכלו . שא"ל הזהר את ישראל שלא לאכול דברים טמאים שלא יטעך יצרך לומר שכל דברים טובים אפר הקב"ה לישראל אמר הקב"ה כל מה שאסרתי לך התרתי לך כנגדו . כיצד . אסרתי לך דם נדה התרתי לך דם בתולים . אסרתי לך את הדם התרתי לך את הכבד שכלו דם . אסרתי לך את החזיר התרתי לך את הדג ששמו שיבוטא שהוא דומה לחזיר . אסרתי לך אשת איש התרתי לך גרושת איש . אסרתי לך נכרית התרתי אשת יפת תואר . אסרתי לך אשת אח התרתי לך יבמה לאחר מיתתו בלא בנים שנא' (דברים כה) יבמה יבא עליה . אסרתי לך כלאים התרתי לך סדין בציצית . אסרתי לך חלב בהמה התרתי לך חלב חיה . א"ר ביסנא בשם ר' חייא כל מה שאסר הקב"ה בבהמה התיר בחיה וכל מה שאסר בחי' התיר בעוף.ואת שאסר בעוף התיר ברג . כיצד אסר חלב בבהמה התיר חלב חיה . אסר גיד הנשה בחיה והתיר אותה בעוף . אסר בעוף הדם התיר אותה בדג . וכ"כ למה כדי שיתן שכר טוב לישראל שמשמרין את המצות.לכך נאמר (תהלים יח) האל תמים דרכו שכל דרכיו של הקב"ה תמימות הן . וכי מה איכפת לו להקב"ה בין ששוחט את הבהמה ואוכל או אם נוחר ואוכל . כלום אתה מועילו או כלום אתה מזיקו או מה איכפת לו בין אוכל טהורות לאוכל נבלות . אמר שלמה אם חכמת החכמת לך וגו' (משלי ט) הא לא נתנו המצות אלא לצרף בהן את הבריות וישראל שנא' כל אמרת ה' צרופה למה שיהא מגן עליך שנא' מגן הוא לכל החוסים בו . הוי אומר זאת החיה וגו' . אמר איוב מי יתן טהור ממטא לא אחד (איוב יד) כשהתיר הקב"ה את השור ואסר את הגמל מי יוכל לטהר או למטא אלא הוא מי עשה כן מי גזר כן לא אחד לא יחידו של עולם . בא וראה מתחלת ברייתו של עולם היה הכל מותר שנא' בירק עשב נתתי לכם את כל (בס ט) ואומר (בראשית ו) וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב . ומעת שעמדו ישראל על הר סיני הרבה להם תורה ומצות ליהן להם שכר טוב א"כ למה

לא יוסף עין

סיף שמי שקרא לי אדם הראשון] . ולא יקשה בעיניך כי אדם הראשון שם אדמות היה לו לקרוא להקב"ה על שכונת אדמון שכלל וכאן נאמר שם סוי"ס. שכבר פירש רש"י הוא שאמרי הוא מעורב בלי אדמות כו' ע"ש . (כלי פז) : [אלא יטעך יצרך לומר שכל דבריה טובים כו'] . וא"ת הא עיניו רואות שקצת מדבריה אלו טובים וי"ל שמ"מ מ"מ כריחים לגוף כמ"ש הרמב"ן (ז"ב) : [שיבוטא שכונת דומה כו'] . גילקוט גרם לשון דג שיבוטא דומה כו' וכפ' כל הכשר גרס

כל

הָט נָאט אִים אַז גָּאן אִיז שׁוֹן אֲפְּשִׁיטָא אַז מֹשֶׁה רַבֵּינוּ וָם עָר הָט בַּאַרְפְּט וויסֶן וָועלְכִים מִין עָסִין וָועלְכִים נִיט עָסִין הָט נָאט גְמוּסְט דוּרְךְ פִּירָן אַלֵי זַאכֶן עָר זָאל עֶהֶן מִיט דִי אוֹגֶן צוּ זָאגֶן דִיא יוּדִין זָאל וויסֶן אַלֵי מִינִים.זָאגט נָאט מִיין נִיט אַז אַלֵי נִיטִי זַאכֶן פּוּן דֶר וָועלְט הַיים אִיךְ נִיט עָסְן.אִיךְ וָועל דִיר וַויזִין פּוּן וָואם אִיךְ הָאב דִיר נִיט גֶהַייסֶן עָסִין הָאב אִיךְ דִיר פִּינְקְט קֶעגֶן דֶעם דָם אֵיינֶם גֶהַייסֶן עָסִין . אִיךְ הַיים נִיט עָסִין .קִיין בְּלוּט . הַיים אִיךְ עָסִין אַלֶעבֶּר וָואם עָר אִיז פִּיל בְּלוּט . אִיךְ הַיים נִיט עָסִין .קִיין חָזִיר הַיים אִיךְ עָסִין דֶעם פִּישׁ וָום עָר הַיים שִׁיבוּטָא עָר הָט דֶעם אַיינֶעם טַעם פּוּן חָזִיר אִיךְ הַיים נִיט נֶעמֶן וָועגֶן וויב מָאנְקְטוּ אִיר נֶעמֶן אַז וָועגֶן הָאט אִיר נִיט . אִיךְ הַיים נִיט נֶעמֶן אַנוֹיָה פַּר אַנוֹיֵיב הַיים אִיךְ נֶעמֶן אַגנִיָה אוֹג דֶר מִלְחָמָה . אִיךְ הַיים נִיט נֶעמֶן דֶעם בְּרוּדֶרְם וויב . נָאךְ זַיין טוֹיט הַיים אִיךְ נֶעמֶן דֶעם בְּרוּדֶרְם וויב אוֹיב עָר אִיז גִשְׁטָארְבֶּן אָן קִינְדֶר מְעֶנְקְטוּ זִיא מִיבֶּם זַיין . אִיךְ הַיים נִיט טָרָאגֶן .קִיין שַׁעְטֶנֵז הַיים אִיךְ טָרָאגֶן צִיצִית פּוּן שַׁעְטֶנֵז . דָם קְלֵייד אִיז פְּלַאקְס דִיא צִיצִית אִיז וָאל מֶעג מֶען טָרָאגֶן . אִיךְ הַיים נִיט עָסִין .קִיין חֵלֶב פּוּן בְּהֵמוֹת הַיים אִיךְ עֶסִין חֵלֶב פּוּן חַיוֹת . הָט רַבִּי בִּיסְנָא גְזָאגְט אַלַיִם וָם נָאט הָאט גֶאֱסָעֶרְט בַּיי אַבְּהֵמָה הָט עָר מַהִיר גְוָועֶן בַּיי אַיין עוֹף . אוֹג דָם וָם עָר הָאט גֶאֱסָעֶרְט בַּיי אַיין עוֹף . הָט עָר כַּהִיר גְוָועֶן בַּיי פִּישׁ . דַהֲיְינוּ בַּיי בְּהֵמָה אִיז אֲסוּר חֵלֶב אִיז טוּהָר בַּיי חַיָה . עָר הָט נִיאֱסָעֶרְט גִיד הַנָשֶׁה בַּיי חַיָה . הָט עָר טַהֵ"ר גְוָועֶן בַּיי עוֹף . הָט נִיאֱסָעֶרְט בְּלוּט בַּיי עוֹף הָט עָר כַּהִיר גְוָועֶן בַּיי פִּישׁ . דִיא אַלֵי מִצוֹת אִיז אַלַיִם כְּדֵי נֶעבֶּן שׂכַר דִי וָום חִשְׁן זַיין . וָוארום וָואם הָארְט דֶען נָאט צוּ מֶען שֶׁטֶעכְט דֶער בְּהֵמָה אוֹדֶר מֶען שֶׁעכְט זִיא מֶען טוּט דֶען נָאט הֶר מִט אַטוּבָה . אוֹדֶר אַז מֶען אִיז עוֹבֵר טוּט מֶען דֶען נָאט אַשָׁאךְ חֲלִילָה . וָואם הָארְט נָאט צוּ מֶען עֶסְט נְבֵילוֹת אָדֶר בְּשָׂרִי דָאם אִיז אַלַיִם פּוּן דִי טוֹבָה פּוּן מֶעֶנְטְשֶׁן . דִיא אַלֵי מִצוֹת זֶענֶען אַגוּט בְּאַשִׁיצְנִג דֶעם מֶעֶנְטְשֶׁן . אוֹג זַייֶער שֶׁלֶעכְט הֶר וָום אִיז עוֹבֵר . אִיוֹב הָט גְזָאגְט מִי יִתֵּן טָהוֹר מִטָּמֵא לֹא אֶחָד וָועֶר קָאן דָם זָאגֶן אַז דֶער מֶין אִיז טָמֵא אוֹג דֶער מֶין אִיז טָהוֹר נָאר נָאט קָאן דָאס זָאגֶן . אוֹג אֲנִפַּאנְג פּוּן בַּשְׁפֶּנִישׁ פּוּן דֶר וָועלְט אִיז אַלַיִם גָוועֶן מוּתָּר אוֹג פּוּן דֶער צַייט וָום דִיא יוּדֶן זֶענֶען גֶשְׁטַאנֶן אִינְטֶרֶ

לא צוה לאדם הראשון אמר הקב"ה אדה"ר מצוה קלה צויתי אותו ועבר עליה וכל המצות הללו האיך יכול לקיים אותם . בו ביום שנצטוה בו ביום עבר עליה ולא היה יכול לעמוד בצווי שעה אחת . כיצד ברא הקב"ה את האדם א"ר יהודה פן פדיה בשעה ראשונה עלה במחשבתו של הקב"ה לבראות את האדם . בשניה נמלך במלאכי השרת ואמר נעשה אדם בצלמנו . בשלישית כנס עפרו . ברביעית גבלו . בחמישית ריקמו . בששית העמידו גולם . בשביעית נפח בו נשמה . בשמינית הכניסו לג"ע • בתשיעית צוהו זה אכול וזה לא תאכל . בעשירית עבר על צווי . באחת עשרה נדון . בשתים עשרה נתגרש מג"ע שנאמר ויגרש את האדם (בראשית ג) הוי שלא עמד בצווי שעה אחת . א"ר יהוד ה בן פדיה מי יגלה עפר מעיניך אדם הראשון שאתה לא יכול לעמוד בנסיותך אפילו שעה אחת והרי בניך משמרין כל המצות שנתנו להם ועומדין בהן אחד מהם עומד ונוטע מעדר מנכש שורה ומשקה ורואה פירות נטיעות מבכרות וקופץ ידו ואינו טועם מהם לקיים מה שנאמר שלש שנים יהיה לכם וגו' ואדם הראשון נאמר לו מזה אכול ומזה לא תאכל ולא יכול לעמוד בצווי אפילו שעה אחת אלא כמו שנאמר ותתן גם לאישה עמה ויאכל . ובניך נצטוו את זה תאכלו ואת זה לא תאכלו . וביותר כשיבא אדם מישראל ליקח בהמה שה או עז או כבש שוחט ומפשיט ומכנים ידו ובודק הריאה ונמצא טריפה מניהו ואינו אוכלו . הוי אומר כל אמרת ה' צרופה וגו'. לפיכך לא נצטוה אדם הראשון לפי שגדול וידוע לפניו שאינו יכול לשמור מצות הרבה שהרי מצוה אחת נצטוה ולא עמד בה אבל ישראל כמה מצות נתן להם הקב"ה והם משמרין לפיכך הרבה להם תורה ומצות ואמר להם את זה תאכלו ואת זה לא תאכלו . את הגמל ואת הארנבת ואת השפן והחזיר . ד"א את הגמל זה בבל שנאמר (ישעיה מז ה) בת בבל השדודה אשרי שישלם לך את גמולך וגו' את הארנבת זו מדי שעשתה את ישראל פאה

עין יוסף והפקר

כל מעשה כרחמית כתיב ויכח לאלהים את כל אשר עשה וגו' (ש"ב יב) וכדפוסים מחכיס מיתת אדם כראשון שהחטא גרם יכולת : [מעדר] . כ"ל (ש"ח) וכדפוסים מחכיס מיתת אדם כראשון שהחטא גרם יכולת : [מעדר] . פירוש חופר : [ומנכש] פי' תולש עשבים רעים מתוך כיסים שלח יהקלקלו כיסים : [מזמר] . פירוש מחתך רחקי ענפים של גפן כדי שיתגדל יפה : [שורה] . פי' עושה שורות שלח גפנים לו פירותיו מסיר את הטובלות : [ד"ח את הגמל] . נרחם דכוי קיבת דבר אחר נרוך למחוק וכתב לת במחאר כוח מן קיבת דבר אחר ולת הרכנת כו' . דכת לת דרש ע"ז כלום קודש : [שולח את גמולך] . וכוח לשון גמל : [את הרכנת זו מדי]. כתב בספר תות תמת דל"ל בספרן זו מדי שעשתה את ישראל פאה ובפקר לבמדבר לכרוב ולחבד את כל וגו' . את הרכנת זו מלכות יון שהכפילה את התורה מפי בבניאים שנת' כמה ימים בחיים נחום כ' ובפלתחי לעב וגו' וכתיב ונעו מים עד יס וגו' וכן תחהו על תלמי כמלך הרכנת שמח עכ"ל . ולריך לסיות עוד את כחזיר זו חדום וכן

סוף

בְּאַרְג סִינִי דָּט נָאט פִּיל זַאכֶן נִיאַסָּעְרְט . אוּנ דָּט גֶּגָעבֶּן דִּיא הוֹרָה מִט פִּיל מִצְוֹת כְּדֵי צוּ גֶעבֶּן נִיטֶן שָׂכָר צוּ דִי וָוס וֶועלֶן הִיטֶן . אוּנ פַּאר וָואס דָּט נָאט נִיט גֶּגָעבֶּן צוּ אָדָם הָרִאשׁוֹן דִי אַלֵי מִצְוֹת . נָאט דָּט נָאט גֶּגָעבֶּן אִיהְ דִי תּוֹרָה אוּנ מִצְוֹת אִיין מְצָוָה אַנְרִינְגֶע דָּט עֶר עוֹבֶר גְּוֹועֶן אוֹף אִיר וָוִיא וָועט עֶר קָאנֶן בַּאשְׂטֶיין בֵּיי זָאו פִּיל מִצְוֹת . אִין דֶעם טָאג וָוס אִיהְ דָאב אִים גְּבָאטֶן דִי מְצָוָה דָּט עֶר בֶּאלְד עוֹבֶר גְּוֹועֶן . רַבִּי יְהוּדָה בֶּן פְּדָיָא זָאגְט דִי עֶרְשְׂטֶי שָׁעָה פּוּן מָאג דָּט נָאט גְּטְרַאכְט בַּשָּׁאפֶן אַמֶּעְנְטְשֶׁן . דִי אַנְדֶרֶי שָׁעָה דָּט עֶר זִיהְ בֶּרָאטֶן מִט דִי מַלְאָכִים אוּנ דָּט זַיי גְּזָאגְט אִיהְ וָויל בַּשָּׁאפֶן אַמֶּעְנְטְשֶׁן . דִיא דְרִיטֶע שָׁעָה דָּט עֶר גְּקְלִיבֶּן עֶרְד . דִי פֶּערְדִי שָׁעָה דָּאט עֶר גְּקְנֶעטֶן מִט וַואסֶר . דִי פִּיפְטִי שָׁעָה דָּט עֶר אִים גְּוֹועבְט זַיין צוּרָה . דִי זֶעקְסְטִי שָׁעָה דָּט עֶר אִים אַנְיֶידֶער גְּשְׂטַעלְט אַזוֹ וִויא אַגוֹלֶם . דִי זִיבֶּטִי שָׁעָה דָּט עֶר אִים אַרַיין גְּבְלָאזֶן דִי נְשָׁמָה . דִיא אַכְטִי שָׁעָה דָּט עֶר אִים אַרַיין גֶּגָעבֶּן אִין גַּן עֵדֶן . דִיא נַיינְטִי שָׁעָה דָּט אִים פַּר זָאגְט דִי פֵּירוֹת דִי נִיט עֶסִין אוּנ דִי נִיט עֶסִין . דִי צֶענְטִי שָׁעָה דָּט עֶר עוֹבֶר גְּוֹועֶן . דִי עֶלֶיפְטִי שָׁעָה אִיז עֶר גִּימְשָׂפְט גְּוֹואָרֶן . דִי צְוֹועלְפְטִי שָׁעָה אִיז עֶר אַרוֹם גְּטְרִיבֶּן גְּוֹואָרֶן פּוּן גַּן עֵדֶן . אִיז עֶר דָאהִ נִיט גְּבְלִיבֶּן שְׂטֶיין בֵּיא דֶעם גְּבָאט אֲפִילוּ אִין שָׁעָה . דָּאט רַבִּי יְהוּדָה בֶּן פְּדָיָה גְּזָאגְט וָועט דִיר אָדָם הָרִאשׁוֹן עֶפְּעֶס דַיינֶי אוֹיגֶן דוּ זָאלְסְט זָעהֶן אַז דַיינֶי קִינְדֶר הַיינְט אַלֵי מִצְוֹת פּוּן גָּאט . אוּנ אַז אַמֶּעְנְטְשׁ זַיינֶט אוּנ פְּלַאנְצְט אוּנ אַקֶּערְט אוּנ פְּוֶעלְט אוּנ שְׂנַיידְט דִיא שֶׁלֶעכְטֶי צְוַוייגֶן פּוּן דִי בֵּייטֶר אוּנ אַז דִי פֵּירוֹת קוּמֶן אַרוֹס עֶבְּט עֶר פּוּן זֵיי נִיט הַיינְט דְרַיי יָאר עָרְלָה . אוּנ דוּא אָדָם הָרִאשׁוֹן דָאסְט נִיט גְּקָאנְט בַּשְׂטֶיין בֵּיא אַיין מְצָוָה אַיין שָׁעָה . דַיינֶי קִינְדֶר זָענֶן פֶּיר זָאגְט גְּוֹואָרֶן דִיא חַיּוֹת אוּנ עוֹפּוֹת מָאגְט אִיר עֶסֶן אִין דוּא נִישְׂט אוּנ זַיי הָאלְטֶן זִיעֶר גִּיבָּאט . אִין נָאהְ מַיין אַז אַיינֶער שֶׁעכְט אַבְּהֶמָה אָדֶער אַשְׁעפְּס שִׁינְט עֶר אָפּ דִיא פֶּעל אִין שְׂטֶעגְט אַרַיין דִיא הָאגְד בּוֹדֶק זַיין דִיא רֵיאָה אוֹב עֶר גִּיפִּינְט עֶפֶּעס מָאכְט מֶען טְרֵיף אוּנ עְסְט גִּישְׂט . דְרוּם אִיז צוּא אָדָם הָרִאשׁוֹן נִישְׂט גֶּגָעבֶּן גְּוֹואָרֶן אַלֵי מִצְוֹת וָוארוּם נָאט דָּט נִיזְעהֶן אַז עֶר עוֹבֶר גְּוֹועֶן . אָבֶּער דִיא יוּדִין פִּיל מִצְוֹת הָאט זַיא אַלֵי מְ֫וֹת . מֶען דָּט אִים אַיינֶם גְּוַואגְט דָּט עֶר עוֹבֶר גְּוֹועֶן . אָבֶּער דִיא יוּדִין פִּיל מִצְוֹת הָאט זַיא

והפקר להשמיד להרוג ולאבד את כל וגו' וכן היתה אשתו של תלמי המלך שמה ארנבת. את השפן זו יין שהשפילה את התורה מפי הנביאים שנאמר (יחזקאל יד) הנה ימים באים נאם ה' והשלחתי רעב וגו' וכתיב ונעו מים עד ים וגו' כיצד הקב"ה מוציא כרוז לע"ל ואומר כל מי שעוסק במצוה פלונית יבא ויטול שכרה. אז באים העכו"ם ואומרים תנו לנו שכרנו שאנחנו עשינו מצוה. אמר להם הקב"ה כל מי שקיים את התורה יבוא ויטול שכרה.

כבר היה לעולמים

(ט) **ויקרי** ביום השמיני. ר' תנחומא ור' חייא רבה ור' ברכיה בשם ר' אלעזר אמר כל מקום שנא' ויהי אינו אלא לשון צרה ר' שמואל בר נחמני בשם ר' נתן אמר המדרש הזה עלה בידינו מן הגולה כל מקום שנאמר ויהי בימי לשון צרה. וחמשה הם. ויהי בימי אמרפל (בראשית יד) מה צרה היה שם עשו מלחמה להרוג לאברהם אבינו שנא' עשו מלחמה. משל לאוהבו של מלך שנכנס למדינה ובשבילו היה המלך נוקק לכל אותה מדינה. באו ונזדווגו לו בדברים. וכשרצה ללכת אמרו לו הכל וי שאין המלך נוקק למדינה עוד כשהיה. כך אברהם אוהבו של הקב"ה היה שכך כתיב בו זרע אברהם אוהבו (ישעיה מא) וכתיב ונברכו בך כל משפחות האדמה (בראשית יב). וכשבאו המלכים ונזדווגו לו אמרו הכל וי שאין הקדוש ב"ה נזקק לעולם כמו שהיה שבעבורו היה נזקק לעולם. וזש"ה ויבואו אל עין משפט (פס יד) אמר ר' אחא לא בקשו להזדווג אלא לגלגל עינו של עולם. אמרו עין שעשה מדה"ד בעולם בקשו לסמותה. הוא קדש הוא כתיב כלו' הוא שקידש שמו של הקב"ה וירד לכבשן האש. כשראו הדברים כך צוחו ויהי בימי אמרפל מלך שנער. ויהי בימי אחז בן יאשיהו מלך יהודה (ישעיה ט) מה צרה היה שם זשה"כ אדם מקדם ופלשתים מאחור וגו' (פס) משל למלך שמסר את בנו לפדגוג והיה הפדגוג שונא אותו אמר אם אני הורג אותו ומתחייב הריגה אלא הריני מושך מחייתו ממנו והוא מת מאליו. כך אמר אחז הרשע אם אין נדיים אין תישים אם אין צאן אין רועה היכן העולם. כך אמר אם אין קטנים אין גדולים

ענף יוסף

כל בקום שנא' ויהי בימי לשון צרה. אבל ויהי לחודיה ס"ל שכשמש ומגן שמחה דהיכא דכתיב בימי שמורה על חדוה שהיתה בימים ההם אייתר לן ויהי לדרשא דהתם סני דלכתוב ובימי אמרפל כו' עשו מלחמה. ובימי אחז כו' עלה רצין. בלי הזכרת החדוה וכראשכתן ובימי אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו שטנה. א"כ אייתר לן ויהי לדרשא. אבל היכא דכתיב ויהי לחודיה לגופיה אצטריך דקס"ל החדוה החיא (ילק"ת):

לא בקשו להזדווג אלא כו'. לאו למימר שלא היתה מלחמת הר' מלכים אלא בשביל אברהם דבהדיא כתיב שהחמשה מלכים מרדו בכדרלעומר ועליהם בא המלחמה אלא ה"ק הא דבאו לעין משפט כו' כדכתיב וישובו ויבואו אל עין משפט וגו' לא באו אלא להזדווג לאברהם דאגב אירחיידהו באו להזדווג ג"כ עמו שהיה בגבול האמורי מצד שנאתו של אמרפל עמו כי הוא נמרוד כמ"ש במדרש והוא אשר הפילו לכבשן האש והא דקאמר ומה צרה היה שם עשו מלחמה הכי פירושו דמלחמה זו צרה לעולם שע"י זה באו להזדווג לאברהם בסופה (ילק"ת):

עין יוסף

כולו כרכש סדר זו רק שם גרס תמן של תלמי במלך תרכית שמש. וכתב כמפרש לתמן שכשמש שני תלגי היו כתב נקרא שמו תלמי כן לתגו וכן כיוצ נקרא תלמי פילדפו. ותשת ת. מי כלתמן כיתב שמש תרכית וכיו כיוצ תמן של תלמי כשני שלוש להעתיק כתורכ כמבואר בספר סדרת זקניס: [כל מי שעסק בשלוש פלוניות יבוא ויטול שכרם]. כל"ל וע"ע במדרש קהלת דתיתן חלק לשבעה ואף לשמונה כ"ש כל מי שלא אכל חזיר יבוא ויטול שכרו וכרכיב נכריס שלא אכלו חזיר יבואו גם כן כו' ונקמן סדר ה פיוס לתיתן לע"ל ויקן נקב"ס ס"ת לתוך תיקו ותמוה כל מי שעסק בזה יטול שכרו כו' ע"ש. וכמדרש דקמן מכוון לשני כמתמריס כל' ודו"ק:

(ט) **עלה** בידינו מן הגולה. פי' קבלו מהכמי גלות בבל (ז"ר): [בראשית]. ת"ג בראשה ת"י בבבל. ומעם לועז ס"י מעם נרבונא: [זס"ב ויבואו אל עין משפט]. אתעיף אסוח שם מקום כפשוטו. מ"מ מדכתב ומפרש ולא קאמר אל קדש ובאתוק מעין משפט ס"מ לדרשא (ילק"ת): [לגלגל עינו של עולם]. ויסיר פי' עין משפט עין כשולם השוסה משפט (ילק"ת): [עין משפטה מדת הדין בעולם]. בעין קדוש שהקב"ה נזכותם ותמר כשופט כל כתרן לה כקב"ה

יעשה משפט. וכן דרכו תמיד כדכתיב כי ידעתיו וגו' (ילק"ת).

נָאט נִיגְעבֶּן הִימִין זִיי אַלַיִם. אוּן לָעְתִיד לָבא וָועט נָאט רוּפִין אַבְרוּז וָועֶר עָם דָּט נִישׁוֹן מְצוֹת וָאל קוּמֶן נָעמָן גְּצָאלְט. וָועֶן קוּמֶן דִי עוֹבְדֵי גִּלּוּלִים נָעמָן גְּצָאלְט זִיי וָועֶן וָאנֶן גִיב אוּנְז שְׂכַר אוֹף אוּנְזֶרֵי מְצוֹת. וָועט נָאט וָאנֶן דָּר וָום דָּט מְקַיֵּים נוּוָען דִי תּוֹרָה וָאל נָעמָן שָׂכָר וַיְהִי בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי וְויא עָם שְׁמִייט דָּם וָארט וַיְהִי אִיז אַצָּרָה. אוּן פִּינְף עֶרְטֶר גִּפִּינְן מִיר וַיְהִי. וַיְהִי בִּימֵי אַמְרָפֶל דָּאס־טֶן אִיז אַצָּרָה נָווען דִיא מַלָּכִים דָּאבֶּן נָווָאלְט דָּארְגִינְן אַבְרָהָם אָבִינוּ. עָם אִיז אַמְשָׁל אַגוּטֶר פְּרַיינְד פּוּן אֶכְלֶה דָּט גְּווֹאט אִין דָּר מְדִינָה אוּן צוּ לִיב אִים דָּט דִי נַאנְצִי מְדִינָה נְהַאט נִיט. אִיז דָּר גִּיטֶר פְּרַיינְד אַרוֹם פּוּן דֶּעֶר מְדִינָה דָּאבֶּן אַלִי מֶעְנְטֶשֶׁן נִשְׂרִיגְן וְויא דָּר כֶּלֶה וָועט שוֹן אוּנְז קִיין טוֹבוֹת נִיט טָאן. אֲזוֹ אַבְרָהָם אָבִינוּ נָאט דָּט אִים לִיב גִיהַאט אוּן דָּט אִים גִּזָאגְט דִיא נַאנְצִי וָועלְט וָועט זִיך בֶּענְטְשֶׁן מִיט דִיר. וֶענִין נְקוּמֶן מַלָּכִים דָּאבֶּן נָווָאלְט מִלְחָמָה דָּאלְטֶן מִיט אִים אֲזוֹ דָּאבֶּן אַלִי נִשְׂרִיגִין וְויא נָאט וָועט שוֹן אוּנְז נִיט טָאן קִיין טוֹבוֹת. דָּם אַנְדֶרִי אָרְט שְׁמִייט נִיהִי בִּימֵי אָחָז אִיז גְּווֶען אַמְלָה אִין יְרוּשָׁלַיִם דָּט זִייעֶר פִּיל שְׂלֶעכְטִץ גָּטָאן. מָשָׁל צוּ אַמְלָה וָום דָּאט זִיין זוּן אוֹיסְ גֶעבֶּן צוּ אֶפֶּרְעמֶן עֶר וָאל עֶסְן בִּיי אִים אוּן וָאל אִים הִיטֶן אוּן לֶעֶרְנֶן. דָּר דָּט פַּיינְט גִיהַאט דֶעם זוּן דָּט עֶר גְּווָאגְט אִיךְ וָאל הָארְגִינְן אִים וָועט דָּר כֶּלֶה מִיךְ הָארְגִינְן. אִיךְ וָועל אִים נִיט גֶעבֶּן עֶסְן וָועט עֶר אַלַיין שְׁטֶארְבֶּן. אֲזוֹ אִיז גְּווֶען אָחָז עֶר דָּט גְּווָאגְט אֲזוֹ עֶם וָועט נִיט זַיין קִיין קְלֵייגִי צִיגְלִיךְ. אַז עֶם וָועט נִיט זַיין קִיין שָׁעפְּסֶן וָועט נִיט זַיין קִיין פֶּאסְטִיךְ. אֲזוֹ אַז דִיא קְלֵייגִי קִינְדֶר וָועלְן נִיט לֶערְנֶן קִיין תּוֹרָה וָועט נִיט זַיין קִיין גְּרוֹסִי לוּמְדִים.

גדולים . אם אין גדולים אין הלמידים. אין תלמידים אין חכמים . אם אין תורה אין בתי כנסיות ובתי מדרשות . ואם אין בתי כנסיות ובתי מדרשות אין הקב"ה משרה שכינתו בעולם . מה עשה עבר על כל בתי כנסיות ובתי מדרשות וסגר אותם וש"ה צור תעודה חתום תורה בלמודי (ישעיה ח) וכשראו כך התחילו הכל צווחין ווי שיתחרב העולם כשבטלו התורה זו היה בימי אחז • ויהי בימי יהויקים בן יאשיהו (ירמיה ו) מה צרה היתה שם ראיתי את הארץ והנה תהו ובהו אל השמים ואין אורם. משל לכתבים של מלך שהובאו למדינו' המלכות בכל מדינה ומדינה שהובאו לידם היו הכל עומדין על רגליהם ופורעין את ראשיהם וקוראין אותם באימה וברתת ובזיע . וכשהובאו למדינתו של מלך קרעו אותם ושרפום . כך עשו ישראל כששמע הקב"ה שלוחו לאו"ה הם עושים תשוב' ומתכסים בשק וצמים כמו שעשו אנשי נינוה שנא' (יונה ג) מטעם המלך וגדוליו וגו' אז"ל מי שהיתה בביתו קורה אחת או אבן אחת מגזל הורם הבית ומוציאן ומשיב הגזל ובשביל זה היה מתירא יונה להנבא דא"ר טרפון ממונה היה הדג וכו' . ואו"ה מתיראין לפני הקב"ה וקרובים לתשובה וישראל קשי עורף . וזש"ה ויהי בקרוא יהודי שלש דלתות וארבעה (ירמיה לו) כלומר קרא ד' פסוקים ובפסוק החמישי קרא היו צריה לראש וגו' (מיכה ו) וכתיב ויקרעה בתער הסופר והשליך על האש עד תום כל המגלה (ירמיה לו) כשראו כך התחילו הכל צווחין וי על הגזרה התלויה עלינו האחרת ויהי בימי אחשורוש מה צרה היתה שם להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים (אסתר ג)

עץ יוסף

מן פירושו שעשתה שכבשה כדלמר גבו מעופה ותכרכם בכם מדה"ד. כל טובה וברכה בתה בשבילו שנא' וכברכו בך וגו' שתפילו בפיהות שבים נתברכו בשבילו (ז"ר) . [מה צרה היה שם שתמר בכתוב תרם כו'] תימה מכי צרה מפורשת בלומר עלה רצין וגו' ויעע לבבו וגו' . וי"ל דכי היכי דבויכוי בימי למרפל ויהויקים ותחשורוש כוזכרים בתרבה שם היתה בכרה וכיינו ויהי בימי לותו בתזכר שהות היתה הצרה . ובי נמי י"ל בהכי וכפופטים בזכרים בתרבה שהם שבתה לכן קתמר כתלרם תה צרה היה שם תביבת תהו. עוד י"ל דויהי בימי דלמיה צרה י"ל דהיה צרה תחודשה בלתי מוכנה תפשטה דקרא דתם לה כן בכ"מ דתיכה צרה תהת בקרא בכלית רמיז היה בויהי בימי . ומ"ש תשל לבן תלכים כו' לאו תחרם תקדם קלי תלה תילתה בתפני פשפה לפרש תה צרה היתה שם עוד רמוזה (טע' בית"ם בכ"ר פרשה מ"ב) : [משל למלך שתשכר לת בנו כו'] . תוכף כענין שתהו רצה לשלך לחת בשלך בכנוחה תשולש בשפל . בי תתר בכוכבים ובמזלות ובמולכת בשמים ולפי שהיה תרבה ומלך בעולם תייסר בתלים על ידי בניהון רצה לחת בשלך בכנוחה תשולש בעולם ובפי היה תקבל תשלוח תדם יהו בניהון וגם היה ירא תכעס לחת בתי בנסיות ובתי תדרשות תסיות בקטנים לומדים תורה וע"י זה תסתלק בכנוחה . ועל תה שירא תשלות יד בניהון עלתה בניין תשל תכעס תשלוח בכמו שהפדגוג בקש תהבולות ליגל תעשה בן עשה לחת שלח יעצם לפני ה' בניהון בקטנים תשלימוד שהין בזה גרמת דשב ולל קעשה וכן בעשה לל יבינו תה עתה תתבוותיו בניהון בקטנים תשלימוד (יפ"ת) : [שם לחי טורב לותו לתחייב כריגב] . כל"ל: [תחייתו] . פירוש [שם לחי גדיים לין היתים שם לין היתים לין לתן לם לין לתן לין רועה]. כ"ל פירוש שם לין היתים לין לתן תי בין לין לתן לין רועה . תיתקו: [שם לין גדיים לין היתים שם לין היתים לין לתן לם לין לתן לין רועה]. כ"ל פירוש שם לין היתים לין לתן לי בין לין לתן לין רועה . שיפרב וירבה בלתן ובלתן בנתלת יבוו תעט ולין רועה תת בלתן . ובירן בעולם בלומר שלא יתנבא בעולם בדתי' בי לא יתלתו עוד בלתן בלריכות לעיקר לורך בתדינה וכן בנתשל שם לין תכתיב כו'

אַז עָם וועט נִט זַיין קַיין גְּרוֹסֶע לוֹמְדִים וָעט נִט זַיין קַיין תַּלְמִידִים . אַז עָם וועט נִט זַיין קַיין תַּלְמִידִים וָעט נִט זַיין קַיין חֲכָמִים . אַז עָם וָעט נִט זַיין קַיין תוֹרָה וָעט נִט זַיין קַיין שִׁילִין קַיין בָּתֵּי מִדְרָשׁוֹת . אַז עָם וָעט נִט זַיין קַיין שִׁילִין מִט קַיין בָּתֵּי מִדְרָשׁוֹת וָעט נָאט נִט זַיין בֵּיי יוּדֶן . דְּרוּם דָּט עֶר פֿר שָׁאפֶן אַלֶי שִׁילִין מִט דִי בָּתֵּי מִדְרָשׁוֹת מֶען זָאל נִט לֶעֶרְנֶן דִי תּוֹרָה וְעט נָאט אַרוֹף אוֹף דָעם הִימֶל. וַויא דִיא וָועלְט הָאט דָם גְּזֵעהֶן הָאבֶּן זֵיי גִּשְׁרִיגֶן וַוייא וַוייא . דָם דְּרִיטֶע אִיז שֶׁטַיוִיט זַיהִי בִּימֵי יְהוֹיָקִים אֵין דִי טָעג פּוּן יְהוֹיָקִים הַמֶּלֶךְ דָּט יִרְמְיָה זַייעֶר פִּיל גִּשְׁטְרָאפְט אוּן הָאבֶּן אִים נִט גֵּהֶערְט . דָּט יִרְמְיָה נַשְׁרַיבֶּן דָעם בֵּאר קִינוֹת אֵיכָה יָשְׁבָה בָּדָד בִּיז צוּם סוֹף . דָּט יְהוֹיָקִים אִיבֶּר גַּלַייעֶנְט פִּיר פְּכוֹקִים פּוּן אֵיבָה אִיז עֶר גְּוָואָרֶן אִין בַּעַם אוּן דָּט פַּר בְּרֶענְט דָעם סֵבֶר לָמָּשָׁל כְּתָבִים פּוּן אַכְלָה זָענִין גְּקוֹמֶן אִין פַּרְעָמִי מְדִינוֹת הָאבֶּן דִי מֶענְטשֶׁן זִיךְ אוֹף גִּשְׁטֶעלְט הֶערֶן וָוס דֶר מֶלֶךְ שְׁרַייבְט מִיט נָרוֹס צַייטֶרְנִיש מִיט פָּארְבְּט אַזוֹ וויא מֶען דַארְף לַייענִין כְּתָבִים פּוּן מֶלֶךְ . אוּן אַז דִיא כְּתָבִים זָענִין גְּקוֹמֶן אִין זַייני מְדִינוֹת פּוּן מֶלֶךְ הָאבֶּן דִי מֶענְטשֶׁן גְּנוּמֶן דִיא כְּתָבִים אוּן הָאבֶּן צוּ רִיסִין אוּן פַּר בְּרֶענְט . אַז הָאבֶּן דִיא יוּדֶן גְּטָאן אַז נָאט דָּט גְּשִׁיקְט דָעם נְבִיא קַיין נִינְוֶה צוּ דִי גוֹיִם הָאבֶּן זַייא גְּטָאן גִּיטָאן עָק אוֹף זִיךְ אוּן הָאבֶּן גְּפַאסְט דֶר וָום דָּט גִיהַאט אַפְּרֶעמֶן בֶּעלִיק אֹדֶר אַשְׁטַיין בַּיי זִיךְ אִין שְׁטוּב דָּט עֶר צוּ וָואנְפֶן דִי שְׁטוּב אוּן דָּט אֲוועק גֶּעבֶּן צוּרִיק אוּן דִיא יוּדֶן זָענִין אַז וויל הָארֶט אוּן וויליין נִט תָּשׁוּבָה טָאן . דָם פָּערְטֶע אִיז בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ דָארְטָן אִיז גָּוועזֶן אַגָּרֶת לְהַשְׁמִיד לַהֲרוֹג וְלְאַבֵּד אֶת כָּל הַיְּהוּדִים

משל למלך שהיה לו כרם והיו לו ג׳ שונאים . מה עשו האחד מקטף בעולות והשני מזנב באשכלות והשלישי מעקר בנפנים. המלך הוא מלך מלכי המלכים הקב״ה. הכרם שלו הוא ישראל שנא׳ (ישעיה ה) כי כרם ה׳ צבאות בית ישראל . השלשה שונאים שלהם הם פרעה נבוכדנצר והמן . פרעה התחיל מקטף בעולות שנא׳ (שמות ג) כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו נבוכדנצר מזנב באשכלות שנא׳ (ירמיה כט) החרש והמסגר החרש מהו אלו שמתפללין תפלת חרש בלחש ונוצחין בתפלתן לכל עכו״ם. המסגר שכל עכו״ם באין במסגר מלפניהם ובורחין שהן מסגירין לכל העכו״ם . ובא נ״נ לכלותם וכילה החרש והמסגר והגלם . בא המן הרשע עוקר בנפנים שנא׳ (אסתר ג) להשמיד להרוג ולאבד . התחילו הכל צווחין ו׳ והתאבלו לפני המקום . ויהי בימי שפוט השופטים (רות א) היה שם רעב . ואיזו צרה גדולה מן הרעב . ומנין שהיה רעב שנא׳ (שם) ויהי רעב בארץ . ולמה היה רעב לפי שישראל והדיינים לא היו דנין דין אמת שנא׳ ויהי בימי שפוט השופטים . אנו מוצאים הוא שמורה הרשעים . כמו הוא דהן ואבירם . הוא אחשורוש . הוא אחז . כן השופטים . ולפי שהיו השופטים רשעים ואין דנין דין אמת לאמתי היה רעב בארץ ולמה היה הדבר דומה למדינה שהיתה חייבת מס למלך שלח גבאים לגבותה עמדו בני המדינה הכו את הגבאים ותלאום הדין שהיו הם חייבין שמינו בהם דיינים אחרים או המלך עשו הם בגבאין . כך היו עושין באותו זמן שאלימלך שופט היה בשופטים והוא איש זרוע ואנשים רבים תחת ידו והיה רואה הצרה והרעב ולא היה מזהיר לחמאים לשוב מרשעם ושב ללכת בנפשו מבית לחם לגור בשדה מואב להחיות נפשו ברעב ונפש אשתו ברעב ונפש בניו ולא היה יודע כי התורה תחיה נפש בעליה ולא הבלי עולם והוא שהיה חשוב שנא׳ (שם) וילך איש מבית לחם יהודה . ואין אומרים איש אלא לאדם חשוב שנא׳ (במ״ר יב) והאיש משה ענו מאד. שאלימלך היה איש חשוב שמחשבים אותו במקומו והלך להציל את נפשו ונפש ביתו ולא טרח עצמו בעכבי הצבור כמו שהוא אדם חשוב ויאמינו לדברו להשיבם מרעתם ולהזהירם שישובו בתשובה . ולפיכך אירע לו כמו שאמר הכתוב וימת אלימלך איש נעמי (רות א) ובן מתו בניו שנא׳ (שם) וימותו שני בניו מחלון וכליון

עץ יוסף ותשאר

כגון מכס זכמן רולא ניתן מעות בעדם וכמלך ח״ל בככף נתון לך וכיון שכן כס מתוכים בעיניו ח״כ אין לכם פדות על ידי ממון לכך סתמינו לוהין וי. שזכו כיתה מתולדת וזו בלבד מיוחסת לאתמהים ולא לכמן וזכו דכתיב ויכי בימי אתמהים ולא כתיב ויכי בימי כמן שכוי מיוחס לאתמהים : [ולמה היה רעב כו׳] . ר״ל שכ״מ שנא׳ ויכי מרמז על לכך תדע שכו כמפורשת . ומה לכך כיתה שם בלתי כרעב . גם קשה יתור לומרו שפוט ולא לומר ויכי בימי ומה לכך כיתה לכן קאמר כמדרש שענין כתתוב כך הוא ויכי בימי ומה לכך כיתה כלומ׳ כיון שפוט כשופטים שכתב שופטים את שופטיכם כדאי׳ בריש רות רצה ולככי כתיב שפט הכר ות״ו שזכו שפטו את שופטיכם ג״כ לא משפט הכר ומשוקל ומעוות וממילא מוכח מזה שכשופטים ג״כ לא

ותשאר

כיו בשלימות הרצוי וכיו מקולקלים ולכן כיה פתחון פה לשפשי להוכיח את מוכיחו שהם יחמר לו כשופט טול קיסם מבין עיניך . כלומר כשתלק ופרוש מעבירה קטנה פלונית שביניך כיה יכול לומר לו טול קורה מבין עיניך ל״ג פ״ה מעבירה חמורה שבידך . ולככי כתיב בשופטים חכר ו׳ שבשופטים חסרים כיו ע״כ מלרכה זו ומשכו מחרת רוח סילוק כמחיה כי ויכי רעב בארץ וזה שכתב כמדרש ולמה היה רעב לפי שיצאו מישראל כו׳ שנא׳ ויכי כן׳ : [רות א שמות כרשעים] דייק מדסוף ליה למימר לגור בשדה מואב ולא אתו ולכתוב רות ולאמר על רשעתן שכיה מן השופטים כדלקמן : [אמינו שכם דיינים חתרים הו כמלך] . ולו תיכות ליתה בשום מקום שכיה ובילקוט :

ותשאר

הָמָן הָט גָוואָלְט הָארְגִינְן אַלֵי יוְדֶן . אַמְשָׁל אַמֶלֶךְ הָט גְהַאט אַוויינְגָארְטֶן הָט עֶר גְהַאט דְרֵיי שׂוֹנְאִים. אַייְנֶר הָט גְהַאקְט דִיא קְלֵייְנִי וַיין טְרוֹבֶּן . דֶר אַנְדֶרֶר הָט גְהַאקְט דִי בֶּעקְטֶי צְוַוייְגֶן מִיט טְרוֹבֶּן . דֶר דְרִיטֶר הָט גְהַאקְט דִי נַאנְצֶי בוֹיְמֶר . אָזוֹ דֶר מֶלֶךְ אִיז גָאט וָום עֶר אִיז אַמֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הָט עֶר אַוויין גָארְטֶן דָם מֵיינְט מֶען דִי יוְדֶן . דִי דְרֵיי שׂוֹנְאִים אִיז פַּרְעה נְבוּכַדְנֶצַר הָמָן . פַּרְעה הָט אָן גְהוֹבֶּן הָאקְן דִי קְלֵייְנִי צְוַוייְגְלֵיךְ עֶר הָט גָוואָרְפֶּן קְלֵייְנִי קִינְדֶר אִין טַייךְ . נְבוּכַדְנֶצַר הָט גְהַאקְט דִי בֶּעקְטֶי צְוַוייְגִין דִי גְרֶעסְטֶי חֲכָמִים פּוּן דִי יוְדֶן וָם זַיי הַיסְן הַחֶרֶשׁ וְהַמַּסְגֵּר חֶרֶשׁ אִיז טַייטְש שְׁמֶטְל זַייא דַאוּוינֶן שְׁמֶטְל אוּג וָם זַיי בֶּעטֶן גִיט זַייא נָאט אוּג זֶענִין אַלֵי קְנַצְחַ . מַסְגֵּר אִיז טַייטְש פַּאר שְׁלִיסוּנְג בְּשַׁעַת זַיי הַיבֶּן אָן רַייְדֶן שָׁלַיְסֶן אַלֵי צוּ דִי מַיילֶר קֶעגְנֶן זַייֶער קְלִינְשַׁאפְט . אוּג נְבוּכַדְנֶצַר הָט זַיי גְהַרְגִינְט . דֶר דְרִיטֶר שׂוֹנֵא הָמָן הָרַשָׁע הָט גָוואָלְט אוֹם הָאקְן דֶעם נַאנְצִין וַיין נָארְטֶן אַלֵי יוְדֶן הָארְגִינְן הָאבֶּן אַוְדֶר דְרִיטֶר שׂוֹנֵא הָמָן הָרָשָׁע הָט גָוואָלְט אוֹם הָאקְן דֶעם נַאנְצִין וַיין נָארְטֶן אַלֵי יוְדֶן הָארְגִינְן הָאבֶּן אַלֵי גְשְׁרִיגֶן וַייא וַוייא . דֶם פִּינְפְטֶי אִיז בִּימֵי שְׁפוֹט הַשּׁוֹפְטִים דָארְטֶן אִיז גָוואָן אַהִינְגֶר . פַּר וָום הָט נָאט גְמַאכְט דֶעְנְצְמָאלְט אַהִינְגֶר וַייל דִיא שׁוֹפְטִים מִיט דִי דַיינִים זֶענִין גִיט גָוואָן גוּט אוּג פְרוּם גִיט גְמִשְׁפְּט מִיט אֱמֶת . עֶם אִיז גְגְלִיכֶן צוּ אַמְדִינָה וָום אִיז גָוואָן שׁוֹלְדִיג פָּאדֶאטְקִים הָט דֶר הָאר גְשִׁיקְט צוּ זַיי גְרוֹסִי לַייט אִיין נָעמֶן דִי פָּאדֶאטְקִים הָאבֶּן זַיי גְשָׁלָאגֶן דִי גְרוֹסִי לַייט . דֶר הָאר הָט דֶר הֶערְט דִיא מַעֲשֶׂה הָאט עֶר זִיךְ נוֹקֵם גָוואָן פַּר וָואם זַייא הָאבֶּן נָטָאן זַייני מֶענְטְשֶׁן . אָזוֹ אֱלִיקֶךְ אִיז גָוואָן אַנְדְרוֹסְ מַאן אִין דֶעֶר שְׁמָאט בִּית לֶחֶם יְהוּדָה . אוּג אַלֵי מֶענְטְשֶׁן הָאבֶּן אִים צוּ גְהֶערְט אוּג עֶר הָט גָזָעהֶן עֶם אִיז אַהִינְגֶר הָט עֶר גִיט גְשְׁטֶרָאפְט מֶען זָאל תְּשׁוּבָה טָאן נָאט זָאל רַחֲמָנוּת הָאבֶּן אֶפּ רוּפֶן דֶעם הִינְגֶר נָאר עֶר הָאט גְנוּמֶן זַיין וַייב מִיט דִיא קִינְדֶר אוּג אִיז גְפָארֶן וואָגֶן אִין דֶעם לַאנְד מוֹאָב דָארְטִין אִיז גִיט גָוואָן דֶר הִינְגֶר . אוּג עֶר הָט גִיט גְדֶענְקְט אַז דִי תּוֹרָה בְּרֶענְגְט לֶעבֶּן אוֹף דֶר וֶועלְט גִיט זִיכֶן קֵיין אַנְדֶרִי מִיטְלֵין אֲרוֹם פּוּן דֶר שְׁטָאט מִיט דֶר גָאנְצֶר פָּארְטִילֶיעֶ נָאר עֶר הָאט בְּדַארְפְט זֶעהֶן דִיא יוְדִין וָאלֶן תְּשׁוּבָה טָאן . דְרוּם אִיז עֶר גְשְׁטֶרָאפְט גָוואָרֶן . אִיז עֶר גְשְׁטָאבֶּן מִיט צְוַוייא

קינדער

ותשאר האשה משני ילדיה ומאישה . שכן היו דנין את הדיינין כמו בסדום . ר"ש בן אבא בשם ר' יוחנן אמר כ"מ שנא' ויהי משמש שרה ומשמש שמחה ואם שרה אין צרה כיוצא בה ואם שמחה אין שמחה כיוצא בה אבל כל והיה שמחה.השיבו חכמים ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור (בראשית א) הרי שמחה . אמר להם אף היא אינה של שמחה לפי שלא זכה העולם להשתמש באותו האור שכך א"ר יהודה בר סימון אור שברא הקב"ה ביום הראשון היה אדם צופה ומביט מסוף העולם ועד סופו . כיון שראה הקב"ה מעשה דור אנוש ודור המבול עמד וגנזו מהם . וש"ה וימנע מרשעים אורם (איוב לח) והיכן גנזו בג"ע לצדיקים שנא'(תהלים לו) אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה . השיבוהו עוד אומר ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד (בראשית א) . אמר להם אף הוא באותו יום אינה של שמחה שכל מעשה יום ראשון עתידין לבלות שנא' (ישעיה נא) כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה . השיבוהו והרי יום שני ויום שלישי ויום רביעי ויום חמישי ויום הששי. א"ל אף הם אינם של שמחה שכל מעשה ששת ימי בראשית צריכים עשייה אחרת כגון חטין צריכין לטחון . החרדל צריך להמתיק . התורמוס צריך להמתיק . השיבוהו ויהי ה' את יוכף ויהי איש מצליח (בראשית לט) אמר להם אף היא אינה של שמחה שמתוך כך נזדמנה לו אותו הדוב שנא' בפסוק אחר ויהי אחר הדברים האלה ותשא אשת אדוניו וגו'. השיבוהו ויהי ה' עם יהושע ויהי שמעו בכל הארץ (יהושע ו). אמר להם אף היא אינה של שמחה שבאותו הפרק נפל יאיר בן מנשה ששקול כנגד רובן של סנהדרין שנא' (שם) ויכו מהם אנשי העי כשלשים וששה איש . ואמר מר זה יאיר בן מנשה ששקול כרובן של סנהדרין השיבוהו והרי כתיב (שמואל ב כא) ויהי דוד לכל דרכיו משכיל וה' עמו . א"ל אף היא אינה של שמחה שמתוך כך נפלה איבה בלב שאול שנא' (שם) ויהי שאול עוין את דוד . השיבוהו והרי כתיב (שם ג ז) ויהי כי ישב המלך בביתו וה' הניח לו מסביב מכל אויביו. אמר להם אף היא אינה של שמחה שבאותו היום בא נתן הנביא אל דוד וא"ל רק אתה לא תבנה הבית . אמרו לו הרי אמרנו את שלנו אמור אתה את שלך כי והיה שמחה . אמר להם והיה ביום ההוא

עין יוסף יטפו

[ותם שמחה אין שמחה כיוצא בה תחת ר' שמואל בר נחמני ועבד פלגות בכל מקום שנא' ויהי לדה לבל כל ויהי שמחה] . כל"ל וכן [ותם ברות בעז ותמר וקדר לך לך :] ויהי דוד לכל דרכיו משכיל וה' עמו . א"ל מסוף העולם ועד סופו] . כל"ל והלא דלת קשה מהחלת העולם ועד סופו לפי שהעולם מתמלא בכרת שנא' בקש עפר למולך וכנביט יזדובלו ומולך נקרע מלכו כתרן . וע"ש תחלת כתרן הוא תמציני וכלנדיים כם קוף (מחיר יין) [שנא' וימנע מרפשים חוכם] . ועע"ג דמלך קיים ג"כ למעשה מלוז.ס"ק מפני רפעים ובמ"ס ס:ו) מ"ם בסמיכם. ל"ל כיון דלדיקים נכם ף יזכו שלהם מתוקנת לף סוף מניעה לעכייהו (יפ"ת):[התורמוס] מין קטנית מר שסולקים אותו ז' פעמים עד שהוא מתמתק : [שמתוך כך נזדמנה לו לאותו הדוב] . כל"ל וכ"ל שמתוך שהיה מולגח לכלכל בשערו ולאכול ולהתעם להכתיב

קִינְדֶר . רַבִּי שִׁמְעוֹן זָאגְט פּוּן רַבִּי יוֹחָנָן וְוֵיגְט עִם שָׂשׂוֹן וַיְהִי אִיז אַצָּרָה וְוִיא עִם שִׂמְחָה וְהָיָה אִיז אַשְׁמוּרָה . הָט מָען אִים נִפְרָעְגְט עִם שָׂשׂוֹן וַיְהִי אוֹר נֵיהִי אוֹר נֵאט הָט נִזָאגְט עִם זָאל זַיין לִיכְטִיג אִיז גִוזָארֶן לִיכְטִיג דָם אִיז דָאךְ נִיט קֵיין צָרָה . הָט עֶר גֶעְנְפֶּרְט דָם אִיז אוֹךְ אַצָּרָה וְוִיל רַבִּי יְהוּדָה בֶּן סִימוֹן הָט גִזָאגְט דָם לִיכְטִיגְקִיוִיט וָום נֵאט הָט בַּשָּׁאפֶן דֶעם עֶרְשְׁטֶן טָאג הָט דֶר מֶענְטש נְקוּאנְט קוּקֶן פּוּן עֶק וְוֶעלְט בִּיז עֶק וְוֶעלְט . נֵאט הָאט אֶבֶּר גִזֶעהֶן דִיא רְשָׁעִים וָום נָ עֶלֶן זַיין אוֹף דֶער וְוֶעלְט הָט עֶר בַּהַאלְטֶן דָאם לִיכְטִיגְקִיוִיט אוֹף שְׁפֶּעטֶר פַּר דִי צַדִּיקִים אִין גַן עֵדֶן אוּן הָאט צוּ גִנוּמֶן דָם לִיכְטִיגְקִיוִיט פּוּן דִי רְשָׁעִים . הָט מָען אִים נִפְרָעְגְט פּוּן בְּקֹר יוֹם פָּסוּק וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד עִם אִיז גְוִוען נֵאכְט אוּן פְּרִיה אִיין טָאג וָואבֶּר צָרָה אִיז דָארְט גְוִוען . דָאט עֶר גָזָאגְט אֲלֵיהֶם וָום אִיז בַּשָּׁאפֶן גְוָוארֶן דֶעם עֶרְשְׁטֶן טָאג וְוִעט חָרוּב וְוֶעלֶן עִם שְׁטֵיִיט כִּי שָׁמַיִם כָּעָשָׁן נִמְלָחוּ וְהָאָרֶץ כַּבֶּגֶד תִּבְלֶה דִי הִימְלֶן אַזוֹ וְוִיא רוּךְ וְוֶעלֶן זֵיי צוּ גֵיין . אוּן דִי עֶרד וְוֶעט פַּר פּוּילְט וְוֶעלֶן אַזוֹ וְוִיא אַקְלֵייר . הָט מָען אִים נִפְרָעְגְט פּוּן אֲנֶדֶרֶן טָאג אוּן פּוּן אַלֵּי מָאג פּוּן שֵׁשֶׁת יְמֵי בְרֵאשִׁית שְׁטֵיִיט בִּיי אִיסַלִיכִים טָאג וַיְהִי . הָט עֶר גֶעְנְפֶּרְט דָם אִיז אוֹךְ נִיט קֵיין פְּרֵייד אִין נַאנְצִין . וָוארום דָם וָום עִם אִיז גְוָוארֶן בַּאשָׁאפֶן דֶעְנְצָאלְט . דַארְף מָען נָאךְ טָאן דֶר צוּ.ן.ייִיץ . דַארְף מָען טָאהֶן . זֶענְפְט דַארְף מָען זִים מַאכֶן . הָט מָען אִים נִפְרָעְגְט פּוּן פָּסוּק וַיְהִי יְיָ אֶת יוֹסֵף וַיְהִי אִישׁ מַצְלִיחַ נָאט אִיז גְוִוען מִיט יוֹכֶף עֶר אִיז בַּאגְלִיקְט גְוָוארֶן . הָאט עֶר גֶעְנְפֶּרְט דָארְטֶן אִיז אוֹךְ נִיט גְוִוען קֵיין נַאנְץ נְלִיק . פּוּטִיפַּרְע דִי וַוייב פּוּן זַיין הַאר הָט אִים גִבְרַאכְט אַז עֶר זָאל זִיצֶן אִין תְּפִיסָה . הָאט מָען אִים נִפְרָעְגְט פּוּן פָּסוּק וַיְהִי יְיָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ נָאט אִיז גְוִוען מִיט יְהוֹשֻׁעַ . הָט עֶר גֶעְנְפֶּרְט דָארְט אִיז אוֹךְ גְוִוען אַצָּרָה יְהוֹשֻׁעַ הָאט גְשִׁיקְט מִלְחָמָה הַאלְטֶן מִיט דָעם שְׁטָאט עַי אִיז גְהָרְגִיט גְוָוארֶן יָאיר בֶּן מְנַשֶּׁה עֶר אִיז גְוִוען אַרוֹיסֶר צַדִּיק גְלַייךְ וְוִיא דִי גֶרֶעסְטֶע שַׁיִיךְ פּוּן דִיא סַנְהֶדְרִין . הָט מָען אִים נִפְרָעְגְט פּוּן פָּסוּק וַיְהִי דָוִד לְכָל דְּרָכָיו מַשְׂכִּיל וַיְ עִמּוֹ דָוִד הַמֶּלֶךְ אִיז אֲלֵי וְוִעֶן גְוִוען בְּגִלְיקְט אוּן נָאט אִיז גְוִוען מִ ט אִים . הָט עֶר גֶעְנְפֶּרְט דָארְטֶן אִיז אוֹךְ נִיט גְוִוען קֵיין נַאנְצִי פּוּן אַלֵּי שׂוֹנְאִים . הָט עֶר גֶעְנְפֶּרְט דָארְטֶן אִיז אוֹךְ נִיט גְוִוען קֵיין נַאנְצִי שִׂמְחָה . דֶר זָאךְ נָיט אִיז נְקוּטֶן צוּ דָוִד הַמֶּלֶךְ אוּן הָט אִים גְזָאגְט דִיא וְוִעסְט נִיט בּוֹיעֶן דֶעם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ . הָאסְט זַיי אִי

יפפו ההרים עסים (יואל ד) שיהא בימות המשיח ויהא שמחה גדולה לישראל. וכן (ישעיה ז) והיה ביום ההוא יחיה איש עגלת בקר ושתי צאן. וכן (זכריה יד) והיה ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים. וכן (תהלים ס"ה) והיה כעץ שתול על פלגי מים וכן (מיכה ד) והיה שארית יעקב בקרב עמים רבים. אמרו לו והרי כתיב (ירמיה נ"ח) והיה כאשר נלכדה ירושלים. אמר להם אף היא אינה של צרה שבאותו היום נטלו ישראל אפופסין על עונותיהם שכך כתיב (מיכה ד) הם עונך בת ציון לא יוסיף להגלותך:

(י) **כל** אותם ז' הימים שמשה עסוק במשכן הוא היה זורק את הדם ומקטיר החלבים א"ל הקב"ה מה אתה סבור קרא לאחיך לכך כתיב קרא משה לאהרן ולבניו ולזקני ישראל כדי לגדלו בפני הזקנים. א"ל הקב"ה קרא לזקנים ומנה אותו לפניהם שלא יאמרו מעצמו נעשה כהן גדול. קח לך עגל בן בקר ולמה לא אמר פר. אלא ע"י עגל נתפקפק הכהונה בידך ובעגל מתבססה בידך. ולא עוד אלא שלא יהו ישראל אומרים שלנו עונות ממעשה העגל לפיכך אף הם יקריבו עגל שנא' ואל בני ישראל תדבר לאמר קחו שעיר עזים לחטאת ועגל וכבש בני שנה שידעו שנתכפר להם מעשה העגל. אמר הקב"ה בעוה"ז נתכפר להם ע"י קרבן ולעוה"ב אני מוחל פשעיך בלא קרבן שנא' אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך למעני:

(יא) **ולזקני** ישראל. א"ר עקיבא נמשלו ישראל לעוף מה עוף זה אינו יכול לפרוח בלא כנפים כך ישראל אין יכולין לעשות דבר בלא זקנים. א"ר יוסי בר חלפתא גדולה זקנה שאם זקנים הם חביבים הם ואם נערים הם הקב"ה מקפץ להם את הזקנה. ארשב"י לא במקום א' ולא בשנים ושלשה מקומות מצינו שהמקום חולק כבוד לזקנים במצרים שנא' (שמות ג) ושמעו לקולך ובאת אתה וזקני ישראל. בסנה. לך ואספת את זקני ישראל (שם) בסיני אתה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל (ישעיה כד) באהל מועד לאהרן ולבניו ולזקני ישראל. אף ל"ל הקב"ה חולק כבוד לזקנים שנא' (ישעיה כד) וחפרה הלבנה ובושה החמה כי מלך ה' צבאות בהר ציון ובירושלים ונגד זקניו כבוד. ואמרו חז"ל עתיד הקב"ה לעשות לו ישיבה של זקנים שלו והוא שהכתוב אומר כי מלך ה' צבאות בהר ציון ובירושלים ונגד זקניו כבוד. והקב"ה מכבד לצדיקים ולהסידים. אבל

עץ יוסף — בכל

כדכתיב ויהי יוסף בן תשר ויפן מלכים (ע' בראשית מ"ח). מה כתיב אחריו אחר הדברים האלה ויאמר וגו' וכמו שפרש"י אחר כמוך: [תפוסין]. פי' עוזי ויתכפר לכם עונותיכם ביום שמחרב הבית כמו שכתוב תם עוקר את ציון וגו'. לשרת גלות לא הזכיר לכם כלל ביום כולדם וגם כן תכיוכים שזכה נזה ולפיכך כתיב בכהר בסעלותך תכפה לי שבעים תים מזקני וב. אל תאבר ידעת כי כם זקני ישראל. ר"ל שכם זקנים בפבתם שכיו נשבים מכם תאבר סוכו על ידם כדאי' נקהיל שדר הע"ל. אתנו נשיל לא יסיס כלנו עולם ונשנש בפיך תמר מתדרש עתיד הקב"ה לעשות לו ישיבה של זקנים שלו. כי יסיו תו זקנים משלו תדו יתבתך. ונשיל כדר שמות ובדכם כדר שמות ומדר זו גדכו ותם נשרים כם נשפוט לכם ילדות וע"ש מ"ש: [ותפרס סלנתם וכו שם זקניס בפבתם ובפתיהם שכיו משבריהם על מדותם תו תפשר תים זקנים בפבתם ביום שמחה. ע' בפסחים ס"ח ת"ל בראשית: [תהו עולמים].

גִּפְרֶעגְט פּוּן וַאנֶן וַוייסְטוּ אַז וָהָיָה־אַיז שְׁמָחָה. הָאט עֶר גָּוואגְט עָם שְׁמֶויט וָהָיָה בְּיוֹם הַהוּא יִפְּפוּ הֶהָרִים עָסִים אִין דֶעם טָאג וָועט רִינֶען פּוּן דִי בֶּערְג גִּטְרַאנְקֶן. דָּאם וָועט זַיין אַז מָשֶׁה וָועט קוּמֶן וָועלֶן יִידִין דִי גַאנְצֶי שִׂמְחָה הָאבֶּן דְּרוּם שְׁמֶויט וָהָיָה. נָאךְ שְׁמֶויט וָהָיָה בְּיוֹם הַהוּא יִצְאוּ מַיִם חַיִּים מִירוּשָׁלַיִם אִין דִי מַעג פּוּן מָשֶׁיחַ וָועט אַרוֹס גֵיין קְוועלְיִרִיקֶי וַאסֶר פּוּן יְרוּשָׁלַיִם. נָאךְ שְׁמֶויט וָהָיָה קֵץ שְׁתוּל עַל פַּלְגֵי מַיִם דֶר צַדִיק וָועט זַיין אַזוֹ וִויא אַבּוּים וָם אִיז גִּפְלַאנְצְט אוֹף בֶּעכֶן וַאסֶר. הָאבֶּן זַיי אִים גִּפְרֶעגְט עָם שְׁמֶויט וַיְהִי בַּאשֶׁר גִּלְבְּדָה יְרוּשָׁלַיִם אִין דֶר צַייט וָואם יְרוּשָׁלַיִם אִיז בַּצְווִינְגֶן גְּווארֶן. הָט עֶר גֶּענְפֶּרְט דָּם אִיז אוֹךְ אַשְׁמָתָה דֶעם טָאג וָם יְרוּשָׁלַיִם אִיז בַּאצְווִינְגֶן גְּווארֶן אִיז אַוֶועק דִי זִינְד פּוּן דִיא יִידֶן. נָאט הָט דֶעם צָארֶן אוֹם גְּלָאזְט אוֹפֶּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. עָם שְׁמֶויט תֵּם בֵּיתְךָ בֵּית צִיּוֹן עֶם דָט זִיךְ אוֹם גְּלָאזְט דִי זִינְד פּוּן צִיּוֹן. וָועֶן דֶר בֵּית הַמִּקְדָּשׁ זָאל גִיט חֲרוֹב וָועֶרֶן וָואלְט נָאט פַּר נָאכֶן זַיין צָארֶן אוֹף דִיא יִידִין. וְלֶזְקְנֵי יִשְׂרָאֵל רַבִּי עֲקִיבָא זָאגְט יִידֶן זָענֶן גְּלַיכֶן צוּ אַיין עוֹף אַזוֹ וִויא אַיין עוֹף קָאן גִיט פְלִיגֶן אֶן דִיא פְלִיגְל. אַזוֹ דִי יִידֶן קָאנֶן גִים טָאן אָשׁוֹם וַאךְ אֶן דִי זְקֵנִים. רַבִּי יוֹסֵי זָאגְט זְקֵנִים זָענֶן זַייעֶר זָענֶן זַייעֶר זָענֶן זַייעֶר אַלְט טִיט יָארֶן זָענֶן זַייעֶר גְּלִיבְּט. אוּן אוֹב זַייא זָענֶן יוּנְגִי יָארֶן טִיט אַלְטֶן שֶׁכֶל זָענֶן זַי גְּלַיךְ וִויא אַלְטֵי יָארֶן. רַבִּי שִׁמְעוֹן זָאגְט אוּן וויפִיל עֶרְטֶר הָאבֶּן טִיר גְּעהֶן נָאט גִים כָּבוֹד צוּ דִי זְקֵנִים. אִין מִצְרַיִם הָט נָאט גְּזָאגְט צוּ מֹשֶׁה עֶר זָאל טִיט גָעמֶן דִי זְקֵנִים גִיין צוּ פַּרְעה. דֶר נָאךְ אַז נָאט הָט זִיךְ בְּווִיזִין צוּ מֹשֶׁה בֵּיי דֶעם דָארְן הָט עֶר אִים גְּזָאגְט גַייא זַאמֶל אוֹף דִי זְקֵנִים פּוּן דִי יִידִין. אוֹפֶּן בַּארְג סִינַי הָט נָאט אִים גְּזָאגְט דוּא טִיט אַהֲרֹן טִיט נָדָב וַאֲבִיהוּא טִיט דִיא זִיבְצִיג זְקֵנִים. אִין אוֹהֶל מוֹעֵד הָאט נָאט גְּזָאגְט אַהֲרֹן טִיט דִיא קִינְדֶר טִיט דִיא זְקֵנִים פּוּן יִשְׂרָאֵל. אוּן אַז לָעֶתִיד לָבוֹא וָועט נָאט גֶעבֶּן כָּבוֹד דִי זְקֵנִים וָועט נָאט מַאכֶּן זִיךְ אַנוֹיעֶם טִיט דִי זְקֵנִים וָוארוּם נָאט

בכל עת שנופל שגגה מהם הוא מיסרן . ראו מה כתיב בבני אהרן שהיו סגני כהונה ושינו ביין כי כן אז"ל כי שתויי יין היו . ולפיכך צוה הקב"ה אחר מיתתן להזהיר על היין שנא' יין ושכר אל תשת אתה ובניך אתך . אמר הקב"ה הזהרו על היין ראו מה עשה נח שהוא התחיל לשגות בו שנא' (בראשית ט) ויחל נח איש האדמה ויטע כרם וכתיב וישת מן היין וישכר ויתגל. מי גרם לו להתבוזז היין וגרם לו להביא קללה על זרעו שנא' (שם) ויאמר ארור כנען . ולכך הזהרו מן היין כי היין מביא את האדם לכל עבירות שבעולם לזנות ולש"ד ולגניבה ולכל עבירות שבעולם . והלא משמח לב האדם ומשבחו הכתוב כמו הקורא בתורה שנא' (תהלים קד) ויין ישמח לבב אנוש ואומר (שם יט) פקודי ה' ישרים משמחי לב ועוד כי לעוסק בתורה ובפקודיו ינחיל גן עדן כמו שנאמר (דברים ג) כי היא חייך ואורך ימיך והשבור בעוד שהיין בו הוא יושב בשמחה כמו שהוא יושב בג"ע כמו ההוא תלמידא דהוה חסיד והוה ליה אבא ושתי חמרא טובא ובכל עידן דהוה נפיל בשוקא אתו עולמיא ומכין יתיה באבנים ובצרורין וצווחין וקורין בתרוי הזו שיכרא . וכשראה בנו החסיד הוא מכלים ושואל את נפשו למות ובכל יום אומר לו אבא אני אשגר ויביאו לך לביתך מכל היין שמוכרין במדינה ולא תלך לשתות בבית היין שאתה עושה חרפה ממני וממך . והוא אומר לו כן פ"א ושתים בכל יום עד שאמר אביו שיעשה כמו שהוא אומר שלא ילך לשתות בבית היין . וכן עשה החסיד שהוא עושה לו בכל יום ובכל לילה מאכל ומשתה ומישנו במטתו ואחר הולך לו . פ"א היה יורד מטר ויצא החסיד לשוק והיה הולך לבהכ"נ לתפלה וראה שכור אחד שהוא שוכב בשוק ואמת המים יורד עליו והבחורים והנערים מכין אותו באבנים ובצרורין ומשליכין חומר בפניו ובתוך פיו . כשראה זה החסיד אמר בלבו אלך לאבא ואביאנו לכאן וארא לו זה השכור והחרפה שעושין ממנו הבחורים והנערים אולי ימנע פיו מלשתות בבית היין ולהשתכר . וכן עשה הביאו לשם והראהו לו . מה עשה אביו הזקן הלך אצל השכור ושאל לו באיזה בית שתה אותו יין שהיה משתכר בו . א"ל בנו החסיד אבא בשביל זה קראתיך אלא שתראה החרפה שעושים לזה כי כן עושים לך בעת שאתה שותה אולי שתמנע פיך מלשתות בבית היין . א"ל בני בחיי אין לי התענוג וגן עדן אלא זה כששמע החסיד הלך לו במפח נפש אבל לא שמחת היין הפקודים והתורה כי היין כשיוצא מגופו והיגון בא בלבו זה יוצא וזה בא . והתורה והמצוה הוא העונג והשמחה בעוה"ז ובעוה"ב שנא' (שם) כי היא חייך ואורך ימיך בעה"ז ובעה"ב שכלו ארוך . ועוד תמצא בקרבנות שאומר בכבשים שני כבשים בני שנה תמימים ובלחם שני עשרונים ובין רביעית ההין כך מעט היו מקריבים להודיע דרך ארץ כי יין הרבה מביא את האדם לידי חטא ולצרה גדולה ולחסרון כיס שנא' (משלי כג) אל תרא יין כי יתאדם כי יתן בכוס עינו יתהלך במישרים בביתו שלא יהיה בביתו במה לבשל כי הכל מוכר ונותן בשביל יין . ד"א כי

עין יוסף

פי' כנעריס בלו וכלו לוחו : [יתהלך במישרים בביתו] . דרס במס לבשל מחמת שכוח מוכר כל הכלים שבבית ונעשה הבית ריק ומיסור במישרים לשון מישור דכוח עביד ביתיס מישרס שלא יהיס בביתו

יתן

דאלט שטענדיג ערלויך דיא צדיקים מיט דיא חכמים . אבר אז זיא טוען עפים איין עבירה בשוגג שטראפט ער זיא באלד . דיא קינדר פון אהרן זענען גרויסי לייט אוג האבן גבריזט מיטין ווין טרינקן זענען זיי גשטארבן . נאך דעם הט נאט פר זאגט די כהנים זאלן ניט טרינקן קין ווין נאט זאגט איר זאלט ניין זיין זייער ניהיט אין ווין . קוקט נח הצדיק הט גבריזט מיטן ווין . ער איז פר שעמט גוואָרן פון ווין . האט גשאלטן דיא קינדר פון ווין . דרום זאלט איר גהיט זיין פון ווין . דער ווין ברענגט צוא אלי עבירות צו זנות אוג גניבה גזלה הרגין אמענטשן עם נעמט צו דאס געלט פון מענטשן . צום סוף שטארבן זיא אוג האבן ניט דיא ווענט אוג ניט יענע וועלט . מעשה אגרוסער חסיד הט גיהאט אפאסר אגרוסר שיכור ער פלעגט פאלן אין נאס פר טרונקן מיט ווין . פלענן קומן קלייני קינדר אוג שלאגן אים מיט שמייגר מיט העלצר . אוג פלעגן שרייען צום זון קום זעה ווא דיין פאטר ליגט . פלעגט ער זאגן טאטי ום דארפסטו גין איך וועל שיקן ברענגן ווין אהיים אוג טרינק אין שטוב אוג גיא ניט אוג שענק איך זאל האבן פון דיר חרפות אוג בזיונות . ער האט אים אזו זאגט גזאגט בזיו ואגן ער הט גפאלגט אוג הט גזאגט איך וועל שון ניט גיין אין שענק טרונקן . אוג דער חסיד פלעגט היסטן ברענגן ווין אהיים דער פאטער פלעגט עסן אוג טרונקן . אוג זיך לייגן שלאפין . אמאל איז גינאגן איין רענין אוג דר חסיד איז גגאנגן דאוונען . זעהט ער אשכור ליגט אין רינשטאג אוג דר רינשטאק איז פול מיט רענין זופט איבער דעם שיכור אוג קינדר שמייען פעבין שיכור אוג שלאגין אים מיט שמייגר מיט העלצר מיט בלאטי בדי ער זאל זיזען וויא נישט שיין דם איז ועט דאס עלפין ער זאל שוין קיין מאהל נישט נין אין שענק טרונקן . אז האט ער גוטן גייט אוג ברענגט

דעם

יהן בכוס עינו אל תקרי בכוס אלא בבים כי ניתן בכים עין רעה . וכן תמצא בבני אפרים שאומר (הושע ז) ויהי אפרים כיונה פותה אין לב . למה בשביל ששותין יין הרבה ואומר הוי עטרת גאות שכורי אפרים (ישעיה כח) ועוד מצאנו כי לאיש ולאשה אמר הכתוב להוציא את בנם לרגום באבנים שנא' (דברים כא) כי יהיה לאיש בן סורר ומורה ותפשו בו אביו ואמו וכ"ז למה בשביל שיצא לתרבות רעה שיהיה מוציא ממונו ויגנוב ויעשה עבירות ויתחייב למיתה . וקודם שיתחייב במיתה ותפשו בו אביו ואמו וגו' ורגמוהו כל אנשי עירו וגו' . ודעו כי רעה גדולה יש לשתות יין הרבה . וכמה בשר יאכל יותר מאדם אחר בשביל שהוא חייב מיתה ליטרא אחת . וכתוב אחד אומר אל תהי בסובאי יין בזוללי בשר למו (משלי כג) מהו למו כלומר למה עושין הרע שמוציאין ממונם והולכים לחרפה וסוף דבר יתחייבו מיתה בעוה"ז ובעה"ב :

(יב) **ויאבד** אליהם קרבו שאו את אחיכם והלא כבר נאמר ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם אלא יתברך שמו של מי"ה הקב"ה שהוא עושה כמה נוראות וכמה נפלאות ששלח האש כשני חוטין לכל אחד ואחד בחוטמן ושרף את הנפשות ובבשרם לא נגע ולא במלבושם ויקרבו וישאום בכתנותם :

פרשת אשה כי תזריע

(א) **אשה** כי תזריע וילדה זכר . זש"ה מי יתנני כירחי קדם וגו' (איוב כט) הפסוק הזה איוב אמר אימתי בשעה שבאו עליו היסורין • אמר מי יתנני כירחי קדם ולואי שהייתי כאותן הימים שהייתי במעי אמי • כימי אלוה ישמרני מלמד שהולד משתמר במעי אמו . בהלו נרו עלי ראשי לאורו אלך חשך . מכאן את למד שהאורה לתינוק כשהוא במעי אמו כאשר הייתי בימי חרפי בסוד אלוה עלי אהלי . כשם שהגשם מוחה בקרקע ומלכלך אותה כך התינוק מלוכלך במעי אמו . ד"א בסוד אלוה עלי אהלי מדבר בתינוק וכשם שהתינוק מלוכלך כך אדם מלוכלך

מעונות

עין יוסף

ומיסור : [אל תקרי בכוס אלא בכים] . דכתיב הוי בכים וכקרי בכוס : [ילקוט ר' שלבאב] . ולקמן ליה סדר כי תצא חיתא הני ליעלא בשר . וכהכהדרין פ' בן סורר חיתא תרמיטר בשר וסיימו הלי מנא דמפרש שם ופשבר שבמדבש דכתן סביולא ליה כר"ש שם דתמר עד שיתכלו ממנו :

(יב) **שלחך** שלח כו' בחוטמן ושרף את הנפשות . ר"ל שנכנסה בהם בתוך גופם דרך ח טמיונן וחן נפרדה נפשם מגופם כי אין נומר שנכנסה ת"ו שברכי קרובי קרנם בכתוב (ויקרא יג) בקרובי מקדם וחז"ל אמר משם למכהן אחי יודע בייתי מיתקדם בכית וסייתי סכור לו כי לו כך עכשיו יודע אני שכם גדולים ממני ומתן ומספק כי יו מעלת נפשם גדולה עוה"ב (בחוי) : [ויקרבו

(ג) **שהאירה** לתינוק כשהוא במעי אמו . בגדם ג' היתה שנר דולק מונח על ראשו ל פס ומביט משם ורואה העולם ועד סופו . ולא תתמה שברוי מדם יתן כאן וכבא בפרשת הלוס וע' לעיל סוף סדר פקודי : [כשם שהגשם מוחה כו'] . דכם תוכפי לאון תיוך שהוא זמן וירידת גשמים כדאיתא בכרכה ס' הלזיוו : [ד"ת כשהוא כגי קיבו' ד"ת ולאי מיותר : [מי יתנני כירחי קדם כו'] וכדאיתא בגדם ג' מחזה כם ירמיס שים בכם ימים ולא שנים כוי ירחי ל דם : וכ"ם

דָעם פָּאטָר אוּנ וַויזט אִים . דָר פָאטָר הָט דָאס גֵיזָעהֶן גֵיוֶעֶר צוּ צוּם שִׁיכּוֹר אוּנ פְּרֶעגְט אִים אִין וָואכֶעֶר שְׁלָעפְט הָאסטוּ גֵיטרוּנקֶן דָעם וַויין וָואס דוּא בִּיסְט פּוּן אִים שִׁיכּוֹר גֵיוָואֶרֶן . זָאגְט אִים דָר זוּן טָאטָע אִיךְ הָאב דִיר אַהֶעֶר גֵיבְּרַאכְט אוֹף דָעם דוּא הָאלְסְט וויסֶן וָואס שֶׁעֶר שֶׁעֶנְק הָט גוּטֶן וַויין . אִיךְ הָאב דִיר גֵינוּמֶען אַהֶעֶר וַויזִין וויא נִישְׁט שַׁיין דָאס אִיז זָאלְסְט זִיךְ אַכּוֹר נֶעכִין פּוּן דֶעם שִׁיכּוֹר צוּ דוּא זָאלְסְט אַזוּ גִיט טָאן • הָאסטוּ נָאר אִין זוּן דֵיגֶם צוּ רִיק . פַּר קֶעֶרְט דַארְפְּסְט זָעהֶן וָואס קִינֶעֶר טוּהֶן דֶעם שִׁיכּוֹר אַזוּ טוּהֶן זִי דִיר אוֹךְ אַז דוּא בִּיסְט שִׁיכּוֹר . אַזוּ זָאגְט עֶר אִים כַּיין קִינְד פָּאר כַּיין פֶּעבִּין הָאב אִיךְ נִישְׁט גֵיהַאט אַזוּ אַגוּטֶע שָׁעֶה וויא דֶר שִׁיכּוֹר הָט אַצוּנְד . וויא לִיג אִיךְ אוּנ זִיין כְּאם. דֶער זוּן הָט דָם גֵיהֶערְט אִיז עֶר נֶעבִּיךְ אַוועק גִינַאנְגֶן מִיט צָארִין פּוּן דֶעם אַלְטֶן פָּאטֶר דֶר שִׁיכּוֹר . הִרְבּוּ שְׁאוֹ אֶת אֲחֵיכֶם מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הָט גָאגְט מֶען זָאל אַרוֹס טְרָאגֶן דִי פֶּר בֶּרֶעגְטִי קִינֶדֶר פּוּן אַהֲרֹן וָוארוּם הָאסְט שְׁאוּ אֶת אֲחֵיכֶם מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הָט גָאגְט מֶען זָאל אַרוֹס טְרָאגֶן דִי פֶּר בֶּרֶעגְטִי קִינֶדֶר פּוּן אַהֲרֹן וָוארוּם גְּוָואלְן הָאסְט אִים נִישְׁט גֵיהַאט צְוויי שְׁנִירְלִיךְ פִּיעֶר אִיז אַרַיין אִין דִי צְוויי נָאז לֶעכֶר הָאס פֶּאר בֶּרֶעגְט דִיא נְפָשׁוֹת אוּנ דָם פְּלַיישׁ וָאס נִישְׁט אָן גִירִירְט אִין דִיא כְּלָבּוּשִׁים וַיִּשָּׂרֹף :

אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר דָם זָאגְט דֶר פָּסוּק מִי יִתְּנֵנִי כִּירְחֵי קֶדֶם דָעם פָּסוּק הָאס גֵיזָאגְט אִיוֹב בְּשָׁעַת דִיא סְוּרִים וֶעגְען גֵיוֶוען אוֹף אִים הָט עֶר גֵישְׁרִיגֶן . וֶוער וָואלְט מִיר גֵיגְעבְּן צוּא רִיק מַיינֶע טָעג וָום אִיךְ בִּין גֵיוֶוען אִין דֶר מוּטֶערְם בּוּיךְ כִּימֵי אֱלוֹהַּ יִשְׁמְרֵנִי אַז וויא דִיא טָעג וָום נָאס אִיז גֵיוֶוען מִיין הֵיטֶער בְּהִלּוֹ נֵרוֹ עָלַי רֹאשִׁי עָם הָט גֵילַיכְטִין דָאס הָאב אִיךְ מַיין קָאפּ בְּאֲשֶׁר הָיִיתִי בִּימֵי חָרְפִּי אַז וויא אִיז בִּין גְּוָואלְן פְּרִיעֶר אִין מַיינִי וויגְטֶרדִיקִי טָעג . דָם מִיגְט עֶר אַז וויא וויגְטֶר דוֹרְךְ רֶעגְען וָועֶרְט אַבְּלָאטִי . אַז בְּשֶׁעַת דָם קִינְד אִיז אִין דֶער מוּטֶערְם בּוּיךְ אִיז עֶר אַיינְגֶרִיכְט פּוּן דִי נָאכֶן פּוּן בּוּיךְ נָאר דָם שֶׁאר נָאר גִיט . אָבֶּר אַז דֶער מֶענְטְש גִיט אַרוֹס פּוּן בּוּיךְ אוּנ וָועֶרְט עֶלְטֶר וָועֶרְט עֶר אַיינְגֶרִיכְט פּוּן זִיךְ אוּנ אֲרוֹת קוּמְט אוֹף אִים . אִין דֶר צַייט שֶׁרַייט דֶר מֶענְטְש וויא נָעם אִיךְ צוּרִיק יָעֶנִי טָעג פּוּן דֶעם

מעונות והצרות באות עליו . באותה שעה הוא אומר מי יתנני כירחי קדם ולואי היו לי אותן הירחים והימים שהייתי במעי אמי מה אומר באחרונה כאשר הייתי בימי חרפי . א"ר אבהו התינוק יוצא ממעי אמו מלא רירין ומלא דם והם מחבבין אותו . וכן מנהג כל אשה שתלד מחבבין אותו הולד וכ"ש אם הוא זכר הוי אומר אשה כי תזריע וילדה זכר . אשה כי תזריע ושה"כ אחור וקדם צרתני (תהלים קלט) במי הכתוב מדבר באדם הראשון אמר ר' יוחנן כתיב בו באדם הראשון שתי יצירות שני יודין שנא' (בראשית ב) ויצר ה' אלהים את האדם יצירה אחת בעוה"ז ויצירה אחת לעוה"ב אבל הבהמה והחיה והעוף יצירה אחת כתיב בהן ביו"ד אחת דכתיב (שם) ויצר ה' אלהים מן האדמה כל חית השדה . לפיכך הוא אומר אחור וקדם צרתני . רשב"ל אומר למעשה בראשית מה טעם דכתיב ורוח אלהים מרחפת על פני המים זו נפשו של אדם הראשון לפיכך הוא אומר אחור וקדם צרתני ר"א בן פדת אומר אחור למעשה יום הששי וקדם למעשה יום הששי כיצד ששה דברים ברא הקב"ה ביום הששי . ואלו הן נפש חיה ובהמה וחיתו ארץ ואדם וחוה ונפשו של אדם נבראת החלה שנא' (שם) נפש חיה ואין נפש חיה אלא נפשו של אדם שנא' (שם) ויהי האדם לנפש היה . הוי קודם מעשה יום הששי ואחור למעשה יום הששי שהיה עוסק בו כל יום הששי הוי אחור וקדם צרתני . אחור למעשה יום הששי וקודם למעשה יום הששי • דשב"ג אומר מהו אחור וקדם צרתני.אלו דו פרצופין זכר ונקבה שנא' זכר ונקבה בראם וגו' ויקרא שמם וגו' (שם) הוי אומר אחור וקדם צרתני. אמר אדם אחר שברא הקב"ה כל הבהמות והעופות והשקצים והרמשים ואח"כ ברא אותי . כך התינוק הזה עד שלא יצא ממעי אמו הקדוש ב"ה מצוה אותו ואומר לו מזה תאכל ומזה לא תאכל וזה לכם הטמא את זה תאכלו ואת זה לא תאכלו . ומי שהוא מקבל עליו במעי אמו כל המצות שבתורה ואח"כ נולד לכך כתיב אשה כי תזריע :

(ב) ד"א וילדה זכר. זש"ה אין קדוש כה' כי אין בלתך וגו' (שמואל ב ז כב) מהו כי אין בלתך מלך ב"ו

עין יוסף

[וכ"ם תם כוחו כי תומר תמם כוו] . כלומר דאיתמי בנדם ל"ל כ' מפני מה תמרם תורם זכר לנעשה ונקבה לי"ד. וזכר שכלל שמתים בו מתהדרת לנעשה . ונקבה שכלל עליונים בם מתהדרת לתחתונים לנעשה עשה. וזה בכתב כמדרש כ"ם תם כוחו זכר כוי תומר תמם וגו' וילדה זכר ומתמה שנעשה יחוש ונקבה י"ד יחוש ם"מ שים יותר שנתמה זכרו מנקבה : [לפיכך כתוב לומר תחוך וקרם לרתיני] קדם מרמז על טוב"ז שנא לו לי"דם בלשנוסם ותחול מרמז על נעוה"ב שנא' לו לקדם בתהלוכה (מ"כ) : [ר' שמעון בן לוי לומר תחוך למעשה בראשית וקדם למעשה בי"מית מה טעם] כל"ל . וכן כתוב ניקוקין ור"ל בנופו מחוכר לכל ונשמתו קדמה לכל : [נפש היה וכו מה ורמש והיתו תרן] . כל"ל : [אלו דו פרצופין] . פי' שני פרצ"פים כ"ל שני נופים נ"ב ויש לחד זכר ולחד נקבה וכיו דכולם נב עם נב ולא תסריה אלא נכויה להנקב זה מזה ולתקן נשותיה מההוכן . ולדידיה לחוכר וקדם לרתיני כלי פירושו מלד לחוכר ומלד פניה לרתיני לוכה ותסת עלי כפך ותלקחני לשנים וכדמפרש בעילויון . ולרמה לחוכר כוח לד תורה כתמה וקדם פני כתים דפרלוף בזכר כיה כולך לפניך כדאיתמי כתם . וקלא קבה דמ"ב קדם ואחוך מיבעי ליה . ואמאי לחוכר דכוח הידוש נקט בריית (ילק"ת בבראשית רמז פ ה):[ומצות מקבל עליו כל המצות שבתורה מהר כך נולד] . כל"ל וכ"כ בילקוט : [לכך כתיב תם כי תזריע] כ"ל שבוקמה לבעל כמתמי למה כתוב כדיוני תם וכשיב דכוח כוחך תדלעיל דתמר וזך לבב כמעמ וגו' וסמיך ליה תשכבי תזריע לומר שכל דבריה תלמידי לתינוק עד שלא יצא לאויר העולם וכיון שבוה מקבל עליו לו נולד (מנות היוב) ועיין בענף :

ענף יוסף

(א) דהקב"ה מצוה אותו ואומר לו מזה תאכל כו' . דבר' המדרש נראה כפשוטו סיפא לרישא דבראשון אימר שעדיהם לפניו רק מצוה אחת ועונן את זה תאכלו וזה לא תאכלו ואח"כ א מ' וכשהוא במעי אמו מקבל עליו כל המצות וצ"ל שלמדנו בזה שכל המצות וכל ליסוד התורת תלוי במצוה זו שלא לאכול דבר טמא ויבואר ע"פ שכתבו הראשונים ז"ל טעם למה הרחיק הקב"ה את ישראל מדברים בבאים הללו מריב עבירתם ופומאתן ממטמם לב האדם ומשכחים ליסוד התורה והשענתה לכך הרחיקן והוהיר על בכה. וע' בעקידה פרשת ע' מיני . ומעתה יפה אמר המדרש שהקב"ת פורש לתינוק עד שלא יצא ממעי אמו ואומר לו מזה תאכל וכוה לא תאכל ילכן כשהוא מקבל עליו זה מקבל עליו כל התורה והמצות משום דבשביל זה ההוהיר הקב"ה אותנו כדי שנוכל להבין ולהשיג התו"ה (ם' שתי ידות). ובם' גבול בניסין כתב שהכוונה כי המצות תלויות באכילה להיותו עין הראשון :

ואח"כ נולד לכך כתיב אשה כי תזריע ע' בעץ ולבי אומר לי בכוונת המדרש כדאיתא בבחיי סדר זו וזה לשונו הטילה התורה יצירתו בתוך המצות והקיפתו בהן לפניו ולאחריו

כניסול

סִיטְעָרִם בּוֹיִךְ . רַבִּי אֲבָהוּ זָאגְט דָּס קִינְד וָועְרְט נְבָארָן אִיז עֶר פִּיל מִט בְּלוּט אוּן נִיט בְּיין פּוּן דֶעסְט וָועגֶן דֶאסְן אִים פָאטֶר אוּן מִיטֶר לֵיב אוּן בְּרֵייעֶן זִיךְ מִט אִים בִּפְרָט אַז דָאס קִינְד אִיז נָאךְ אַנְכָר פְּרֵייעֶן זַייא זִיךְ נָאךְ מְעֶרֶר אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ דָּס זָאגְט דֶר פָּסוּק וָאגְט בַּיי דֶעם מֶענְטְשֶׁן שְׁטֶייט גִיצֶר צְוַוויא בְּשֶׁ־פְּנִישֶׁן אַיינֶם אוֹף דֶר וָועלְט אַיינֶם אוֹף יֶענֶר וָועלְט . אָבֶּר בַּיי אַבְהֲמָה שְׁטֶייט וַיֹּצֶר אַיין בַּשָּׁעֶפְּנִישׁ נָאר אוֹף דֶר וָועלְט . דָּס מֵיינְט דֶר פְּסוּק הֵינְטֶן אוּן פָארִינְט . דִי וָועלְט הֵייבְט פָארִינְט דֶר מֶענְטְש דָּס זַיא בַּאלְד . יֶענֵי וָועלְט הֵייסְט דִינְטֶן זַיא קוּמְט שְׁפָּעטֶר נָאךְ דֶער וָועלְט . רַבִּי שִׁמְעוֹן זָאגְט דֶר מֶענְטְשׁ אִיז בַּשָּׁאפְן גְוואָרן הֵינְטֶן מֵיינְט מֶען שְׁפָּעטֶר פּוּן אַלֶּע בְּהֵמוֹת אוּן חַיּוֹת וְעוֹפוֹת . פָארִינְט מֵיינְט מֶען דַיא נְשָׁמָה זַיינֶי אִיז בַּשָּׁאפְן גְוואָרן פְּרִיעֶר פַאר אַלֶּי בַּשָּׁעפְּנִישֶׁן . רַבִּי אֶלְעָזָר זָאגְט דֶעם זָעקֶסְטֶן טָאג בְּשַׁעַת דֶר מֶענְטְשׁ אִיז בַּשָּׁאפְן גְוואָרן אִיז דִי נְשָׁמָה זַיינֶי בַּשָּׁאפְן גְוואָרן פְּרִיעֶר . דֶער נָאךְ אִין דֶעם זַיינֶעם טָאג אִיז בַּשָּׁאפְן גְוואָרן חַיּוֹת בְּהֵמוֹת דֶער נָאךְ דֶער מֶענְטְשׁ . אִיז דַיא נְשָׁמָה בַּשָּׁאפְן גְוואָרן פְּרִיעֶר . אוּן דֶר גוּף שְׁפָּעטֶר . רַבִּי עַמְרָם זָאגְט הֵינְטֶן אוּן פָארִינְט מֵיינְט מֶען דֶער מֶענְטְשׁ אִיז בַּשָּׁאפְן גְוואָרן פָארִינְט מִיט אַפָּנִים אוּן הֵינְטֶן מִיט אַפָּנִים דֶר נָאךְ הָאט נָאט צוּ טַיילְט . אַיינֶם אוֹף אַזָּך . אַיינֶם אוֹף אַנְקִיבָה . אוּן בְּשַׁעַת דָּס קִינְד אִיז אִין דֶר טִיעֶרְם בּוֹיךְ זָאגְט מֶען אִים . דָארְטֶן אַלֶּי מְצוֹת וָיִם מֶען מֶעג עֶסְן וָום מֶען טָאר נִיט עֶסְן אוּן אַז עֶר אִיז טְקַבֵּל אוֹף זִיךְ אַלֶּי מְצוֹת דְשַׁעְאָמְט וָועְרְט עֶר גְבָארָן וְזֶה זֹאת דָּס זָאגְט דֶר פָּסוּק אִין קָדוֹשׁ כְּיָ כִּי אִין בִּלְתֶּךָ עָם אִיז נִיט דָא אַז

בונה פלטרין דם מבלין אותו אבל הקב"ה מבלה את עולמו. כביכול כי אין בלתך. ואין צור כאלהינו אין צייר כאלהינו. כיצד מלך ב"ו צר צורה על הכותל שמא יכול לצור על המים הקב"ה צר את העובר במעי אמו בתוך המים הוי אומר ואין צייר כאלהינו. ד"א מלך ב"ו צר צורה על הכותל אינו יכול לצור בה רוח ונשמה והקב"ה צר צורה בתוך צורה כלו' יצר את העובר במעי אמו ונותן בתוכו רוח ונשמה הוי אומר ואין צייר כאלהינו. ד"א אין צור כאלהינו אדם צר צורה הוא מדבר וצורתו אינה מדברת והאדם עומד ומשבח צורתו. אבל הקב"ה צר את האדם והאדם ע"כ ומדבר ומשבח להקב"ה, ב"ו מבקש לצור צורה כמה סמנין הוא נותן עד שלא צר אותה הצורה. אבל הקב"ה אינו כן אלא צר את האדם בתוך טיפה אחת. בא וראה הטווס הזה שס"ו מיני צבעונים יש בו ומהיכן הוא נוצר מתוך טיפה של לובן נוצר ולא תאמר בעוף אלא אפילו אדם נוצר מתוך טיפה של לובן שנא' אשה כי תזריע וילדה זכר הוי אומר אין צור כאלהינו. ב"ו צר צורה אבל צורתו אינה עושה צורה הקב"ה אינו כן אלא צר צורה וצורתו עושה צורה שהוא צר את האשה והאשה יולדת ועושה צורה כיוצא בה:

(ג) ד"א אשה כי תזריע. אם קדמה האשה יולדת זכר קדם האיש ילדה נקבה. א"ר אבין הלוי רמז לך הכתוב ואם נקבה תלד. אם קדם האיש מוליד נקבה קדמה האשה יולדת זכר שנא' אשה כי תזריע וילדה זכר. א"ר חייא בר אבא לפיכך נתלה הזכר באשה ונקבה באיש מנין שכך כתיב (בראשית כב) הנה ילדה מלכה גם היא בנים לנחור אחיך את עוץ בכורו וגו'. ובתואל ילד את רבקה. וכה"א (ד"ה א ב) ופילגש כלב מעכה ילד שבר ואת תרחנה ותלד שעף אבי מדמנה את שוא אבי מכבנה ואבי גבעא ובת כלב עכסה. הוי נתלו הנקבות באנשים והזכרים בנשים לכך כתיב אשה כי תזריע וילדה זכר. א"ר איבו מעשה נסים עשה הקב"ה לתינוק הזה אדם שהוא נתון בחמין יום אחד אין נפשו מפרכסת אבל התינוק הזה נתון במעי אמו ט' חדשים והקב"ה משמרו אמרו חז"ל מעשה נסים עשה הקב"ה עם האדם הזה אדם שהוא נתון באמבטי יום אחד נפשו מצירה עליו. והתינוק הזה נתון במעי אמו ט' חדשים ואין נפשו קניטה עליו למה שהקב"ה עושה עמו מעשה נסים ועל זה אמר איוב אשא דעי למרחוק וגו' (איוב לו) היה איוב רואה את בני האדם ואשה יולדת זכר והספינה שטה בתוך הים אצבע על אצבע ותמה על הדברים האלו אמר אשא

ענף יוסף

לפניו אלו מצות המאכלים וכן דרשו חכמינו ז"ל מאי דכתיב אחור וקדם צרתני אחר שברא כל הבהמות והעופות שקצים ורמשים ברא איתו כך התינוק הזה כו' ומשהוא מקבל עליו כל המצות שבתורה אח"כ נולד. לאחר זה מצות המילה וזה שכתיב אשה כי תזריע וגו' עכ"ל. ולפי זה חסר כאן אלו תיבות לאחריו זה מצות מילה ואף אם לא נגיה ג"כ הכי פירושו לכך כתיב אשה כי תזריע ר"ל לכך כתיב אשה כי תזריע וגו' וביום השמיני ימול וגו' אחר יצירתו כדי להקיפו סביב לפניו ולאחריו וזהו אחור וקדם צרתני:

עץ יוסף

(ג) כביכול כי אין בלותיך. כצ"ל: [כטווס הזה שס"ו מיני]. כצ"ל וכ"ה בילקוט סדר זו בתהלים. וטווס הוא מין עוף ששמו טווס: [מתוך טיפה של לובן] כלומר מהיותר בה"ר שבזרע שנאמר אשה כי תזריע וילדה זכר ולא כתיב אשה כי תלד זכר. תזריע למה לי אלא לומר שהיא שבת הזורעת זכר ולכן גבי זכר ייחס לה הכתוב שני דברים הזריעה והלידה. אבל גבי נקבה לא ייחס לה אלא הלידה לבד (ועיין בבחיי וביפ"ת טעמים כ"ב נים לזה): (ג) ובתואל ילד את רבקה. דאל"כ ולבתואל נולדה רבקה מיבעי ליה כדרך שאמר בראשה בנים לנחור אחיך הול"ל נמי כהאי לישנא בבתואל (יפ"ת): [אין נפשו מפרכסת].

לא

בתמיה וכי אין נפשו מפרכסת לצאת ממנו: [באמבטי]. פי' במים חמין: [קניטה]. לשון צער ור"ל שאין לתינוק צער בתמיה אף שהם רותחין יותר ממעיה של בהמה מתמת שהאשה אוכלת ושותה ז בריס תמין (יפ"ת): [היה איוב רואה את בני אדם כו'] שהיה איוב מתמה על ג' דברים הללו לפי שהם כ' הפכיות בנושא אחד. ומ"ש בני אדם רמז לשכל האדם כמ"ש ויהי האדם לנפש חיה וזהו ב' הפכיות שיש לו נפש בהמית ונפש משכלת. ואשה יולדת זכר גם כן ב' הפכיות שיש בנקבה טבע להוליד זכר וגם בספינה שחלק אחד מוקע וחלק אחד

דף

אַהֵיילִיגֶר וִויא גָאט אִיז אוּנ חוּץ גָאט אִיז נִיט דָא. אַז אַמֶענְטְשׁ בּוֹיעט אַפַּאלַיץ אִיז דֶער פַּאלַיץ לֶעבְּט אִים אִיבֶּר. אָבֶּר גָאט לֶעבְּט אִיבֶּר אַלֵי זַאכֶן וָואס עֶר הָט בַּשַׁאפֶן אֵין צוּר כֵּאלֹהֵינוּ עֶס אִיז נִיט דָא אַזוֹי אַמָעלֶר וִויא גָאט. אַמֶענְטְשׁ קָאן מָאלֶן אַצוּרָה אוֹיף דֶעם פַּאפִּיר אוֹדֶר אוֹיף דֶר וַואנְט אָבֶּר נִיט אוֹיף דֶעם וַואסֶר. אָבֶּר גָאט מָאלְט אַצוּרָה אוֹיף וַואסֶר עֶר מָאלְט אַצוּרָה פוּן אַקִינְד אִין בּוֹיךְ וָוס אִיז פִיל מִיט וַואסֶר. אַמֶענְטְשׁ קָאן מָאלֶן אַצוּרָה אָבֶּר עֶר קָאן נִיט אַרַיין טָאן דְרִינֶן אַנְשָׁמָה עֶס זָאל לֶעבֶּן. אָבֶּר גָאט טוּט אַרַיין דְרִינֶן אַנְשָׁמָה אוּנ גָאט קָאן מָאהְלֶן אַצוּרָה אִין אַצוּרָה. אוּנ בּוֹיךְ מָאלְט עֶר אַצוּרָה פוּן אַקִינְד. נָאךְ אַפְּשַׁט דֶר מֶענְטְשׁ רֶעד. דִיא צוּרָה קָאן נִיט רֵייְדֶן מוּז דֶר מֶענְטְשׁ שְׁטֵיין לֶעבֶּן זַיין צוּרָה וָוס עֶר הָט גְמַאכְט. אָבֶּר גָאט מָאלְט אַצוּרָה פוּן אַמֶענְטְשׁ אוּנ דֶער מֶענְטְשׁ שְׁטֵייט אוּנ רֶעט אוּנ לוֹבְּט גָאט. אַמֶענְטְשׁ אַז עֶר דַארְף עֶפִּיס מָאלֶן דַארְף עֶר בְּרֶענְגֶן פַארְבֶּן אַלֶערְלַיי. אָבֶּר גָאט מָאלְט אַצוּרָה אִין אֵיין טְרָאפֶּן אִין בּוֹיךְ. מִיר זֶעהֶן גְבוּרוֹת פוּן גָאט דִיא פַּאוֶע הָאט אוֹיף זִיךְ דְרַייא הוּנְדֶערְט מִיט זֶעקְס אוּנ זֶעכְצִיג פַארְבֶּן אוּנ דָאס אִיז אַלִים בַּשַׁאפֶן גְוָוארֶן פוּן אֵיין טְרָאפֶּן. אַזוֹי דֶער מֶענְטְשׁ וֶוערְט בַּשַׁאפֶן פוּן אֵיין טְרָאפֶּן. אַמֶענְטְשׁ אַז עֶר מַאכְט אַצוּרָה קָאן דִיא צוּרָה נִיט מַאכֶן נָאךְ אַצוּרָה אָבֶּער גָאט מַאכְט אַצוּרָה אוּנ דִיא צוּרָה מַאכְט נָאךְ צוּרוֹת דָאס מֵיינְט מֶען עֶר הָאט קִינְדֶר אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר אַז דִיא אִשָּׁה אִיז פְרִיעֶר מַזְרִיעַ הָט זִיא אַזָכָר אַז דֶער מַאן אִיז פְרִיעֶר מַזְרִיעַ הָט זִיא אַנְקֵבָה דְרוּם שְׁטֵייט אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר מִיר גְפִינֶען אִין פָּסוּק וּבְתוּאֵל יָלַד אֶת רִבְקָה בְּתוּאֵל הָאט גִיוִוינֶן רִבְקָה. רַבִּי אֵייבוּ זָאגְט גָאט טוּט נִיסִים מִיט דֶעם קִינְד. אַמֶענְטְשׁ קָאן נִיט אוּם

האלהין

דעי למרחוק וגו' . לפיכך נאמר אשה כי תזריע. א"ר יהודה בר סימון שתי יריכותיה של אשה נעשין כשתי אבנים כדי שיהא בה כח כשהיא יולדת . ומנין שכן כתיב (שמות ו) וראיתם על האבנים . א"ר מאיר מעשה נס הקב"ה עושה עם התינוק הזה כיצד עד שלא ילדה היתה מושכת רמים וכשהיא יולדת רמים מסתלקות לשדים ונעשה חלב והתינוק יונק מהן . א"ר אבא בר כהנא מעשה נסים עשה הקב"ה עם התינוק כיצד האפונדיה שהיא מלאה ופיה למטה מה שיש בתוכה מתפזרין אבל האשה הזאת אפונדיה שלה למטה והקב"ה משמר את הולד . ד"א הבהמה מתהלכת והולד רבוץ בתוך מעיה והאשה הולכת זקופה והולד במעיה והקב"ה משמר אותו לכך נאמר אשה כי תזריע :

(ד) **ובמראת** ימי טהרה וגו' . למה היא מביאה קרבן. ארז"ל מאה פעיות האשה פועה שנא' (ישעיה מו) הן אתם מאין ופעלכם מאפע . מהו מאפע מאה פועות היא פועה כשהיא יושבת על המשבר צ"ט למיתה ואחת לחיים וכיון שהצרות מקיפות אותה היא נודרת שלא תזקק עוד לאישה . לפיכך מביאה קרבן שנאמר תביא כבש בן שנתו :

(ה) **וביום** השמיני ימול . אין כתיב שם שיוצא הוצאות על המילה . בא וראה כמה ישראל מחבבין את המצות שהם מוציאין הוצאות כדי לשמור את המצות ולשמוח בהם . אמר הקב"ה אתם משמרים את המצות ואשמחו בדן אני מוסף לכם שמחה שנא' (תה' כט) ויספו ענוים בה' שמחה וגו' . חביבה המילה שנשבע הקב"ה לאברהם שכל מי שהוא מהול אינו יורד לגיהנ' שנא' ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר. ומי ירד לשם ראה מה כתיב אחריו את הקני ואת הקנזי וגו' וכן יהזקאל רואה שנא' (יחזקאל ל) בן אדם נהה על המון מצרי' והורידוהו אותה ובנות גוים אדירים אל ארץ התחיות את יורדי בור . ממ' נעמת רדה והשכבה את ערלים וגו' שם אשור וכל קהלה סביבותיו קבריתיו וגו' שם משך תבל וכל הכונה סביבותיו קברות ה' כלם ערלים וגו' שמה נסיכי צפון וגו' . וכן ישעיה אומר (ישעיה ס) לבן הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלי הק

עץ יוסף

למו

קף למעלה ואם נרמז בפסוק אבל דעי הוא מרמז על שכל כ"ד. תטמאתה בכלומר כולד מהטועם וקרוב ליפול: [משמר חותו לכך נאמר תשב כי זכרים] ב"ן דקשה תזריע ל"ל לכתוב ג' תשב כי תלד זכר . אבל לגמרי על הם י' בשם יתב"ך עם הולד מע' מזרע כטפה עד שלידה :

(ד) **היא** פועה . היא לועקת כמו כיולדה תפעה :

(ה) **מצוה** למולך ומוסך כו' . וכ"ש בשירופין אבל בב"ר פרק מ"ת

הָאלְטֶן אַמָאג זַיין אין הַיסי וואָר . אוּן דָם קִינְד לֵיגְט אוּן דֶער הַיץ ניין חֲדָשִׁים אוּן נָאט הַיס אִים עֶר גַייט אַרוֹס נְזוּנְט . אוֹף דֶעם הָט אִיוֹב גְזָאגְט אִשָּׁא בַּיי לְמִרְחוֹק אִיךְ הָאבּ גְקְלֶעְרְט דִיא וַוינְדֶר פּוּן נָאט אין דְרַייא וַאכֶן . אַמֶענְטֶש הָט שֶׂכֶל אוּן פַּר שְׂ־אנְד צוּ דֶר וָועלְט אוּן צוּ עֶנְגֶר וָועלְט הָאט שׂ אִיגְם פּוּן אַנְדֶרֶן וַוייס . דָם אַנְדֶרי זַאךְ זַיין אִשָּׁה זָאל פּוּ אִיר אַרוֹס גַיין אַזָכָר דָם אִיז אוֹךְ צְוַוייַ פַּאר קֶעְרְטִי וַאכֶן זַא דִי טֶבַע פּוּן דֶר אִשָּׁה זָאל בְּרֶעְנְגֶן זַיא אָל הָאבֶּן אַזָכָר . אוּן דָם דְרִיטִי זַאךְ אַשׁוֹף גַייט אוֹפֶן יַם אִיז הַאלְבּ פּוּן דֶער שִׁיף אִי וַואסֶר אוּן דִיא אַנְדֶרי הַאלְבּ שְׁוַוימְט אוֹפֶן וַואסֶר . רַבִּי יְהוּדָה זָאגְט דִיא צְוַוייַא זַייגֶן פּוּן דֶער אִשָּׁה וֶועְרְט אַזוֹ וַויא צְוַוי שְׁטֶיינֶר בְּשַׁעַת זַיא גַייט צוּ קִינְד בְּדֵי זַיא זָאל הָאבֶּן כּחַ צ א הָאבֶּן דָם קִינְד עָם שְׁטֶייט וִידִיתָם עַל הָאבְנִים פַּרְעָה הָאט . זָאגְט צוּא דִיא הַיבּינָם אִיר זָאגְט וָעהֶן אוֹף דִיא שְׁטֶיינֶר אוּב זִיא הָאט אַזָכָר זָאגְט אִיר אִים אַרַיין וַואךְ אִין וַואסֶר . רַבִּי מֵאִיר זָאגְט גְרוֹסֶע נִיסִים טוּט נָאט מִיט דֶעם קִינְד . אַיידֶער דִיא אִשָּׁה הָאט דָאס קִינְד גַייט פּוּן אִיר בְּלוּט . וַויא זִיא הָאט דָאס קִינְד הֶעְרְט אוֹף דָאס בְּלוּט גַייט אַרַיין אִין דִיא בְּרִיסְט וֶועְרְט פּוּן דִיא בְּלוּט מִילְךְ פּוּן קִינְדְס וֶועגֶן . רַבִּי אַבָּא זָאגְט גְרוֹסֶע נִיסִים טוּט נָאט מִיט דֶעם קִינְד . וָוארוּם אַבַּייטְל פּוּל מִיט גֶעלְט אַז דֶר בַּייטְל אִיז מִיט דֶעם מוּל אָרַאפּ פָאלְט אַרוֹס דָם גֶעלְט . אוּן דִיא אִשָּׁה פָאלְט פּוּן אִיר נַיט אַרוֹס דָם קִינְד . נָאךְ אַפְּשָׁט אַזָכָה בְּשַׁעַת זַיא גַייט לֵיגְט דֶר וַלַד בַּיי אִיר . אוּן דִיא אִשָּׁה גַייט אוֹף גְשָׁטֶעלְט דָם קִינְד לֵיגְט נַיט אִין אִיר נָאר עָם הָעְנְגְט אִין דֶר לֵיפְּטֶן קָאן דָאךְ אַרוֹס פָאלֶין נָאר נָאט הִיט אִים וּבְנִלְאת יְמֵי טָהֳרָהּ פָּאר וָואס בְּרֶעְנְגְט אַגְוִוינָעְרִין אָקֶרְבָּן נוּיל אַגְוִוינֶרִין מוּט הִנְדֶרְט גְשְׁרַייֶען אִיידֶר דָם קִינְד גַייט אַרוֹס פּוּן אִיר . גַיין אוּן גַיינְצִיג חֲלָקִים גַייֶען נַיט צוּם לֶעבֶּן . אוּן אַהִנְדֶרְט חֲלָק גַייֶען צוּם לֶעבֶּן דְרִים טוּט זִיא דֶעְנְצֶאלְט אַגֶדֶר זִיא נָאל מֵיין נַיט זַיין מִיט אִיר כַּאן . אוּן דֶר נָאךְ אִיז זִיא עוֹבֶר דֶעם גֶדֶר דְרוּם נָאל זִיא בְּרֶעְנְגְן אָקֶרְבָּן וּבְיוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל עָם שְׁטַייט נַיט דֶער כְּעְנְקְט נָאל מַאכֶן הוֹצָאוֹת אוֹף אַבְּרִית מִילָה נָאר יוּדֶן הָאבֶּן לִיבּ דִיא מְצוֹת מַאכֶן זִי הוֹצָאוֹת עָם קָאסְט פּוּל גֶעלְט אַבְּרִית מִילָה . אוּן בְּרֶייט זִיךְ מִיט דֶר כִּיצָוה זָאגְט נָאט אִיר פְּרֶייט זִיךְ מִיט מִצוֹת דֶר פּר וְוֶעל אִיךְ אַייךְ מְעֶרִין שִׂמְחוֹת אַז מְשָׂשִׂים וְוֶעט קוּמֶן. דִי כִּילָה אִיז גְלֵיכְבְּט אוּן טַייֶער אַז נָאט הָט גְשְׁוואוֹרִין צוּ אַבְרָהָם אֲבִינוּ אַז דֶר וָם אִיז גְטְלִיוֹת וֶעט נִיט גַיין אִין גֵיהִנָּם . יְשַׁעְיָה הַנָּבִיא זָאגְט וּפְגָרֵה פִּיהָ לִבְלִי חוֹק דֶר גֵיהִנָּם עֲפֶּנְט זַיין מוֹל צוּ דָעם וום אִז נִיט מְקוֹם דִי מִצוֹת

מילה

למי שאין בו חק ומנין שהיא נקראת חק שנא' (תהלים קה) ויעמידה ליעקב לחק לישראל ברית עולם. משום שהקב"ה שם שמו בישראל. ומה השם והחותם ששם בהם הוא שדי השי"ן שם באף. הדל"ת ביד. והיו"ד במילה. ולפיכך כשהוא הולך אל בית עולמו יש מלאך ממונה בג"ע שלוקח אותו ומביאו בגן עדן. והכופרים והפושעים הקב"ה מצוה למלאך ומושך ערלתו שנא' (שם ה) שלח ידיו בשלומיו חלל בריתו. מעשה ששאל טורנוסרופו' הרשע את ר' עקיבא איזו מעשים נאים של הקב"ה או של ב"ו. א"ל של ב"ו נאים. א"ל טורנוסרופוס הרי השמים והארץ יכול אדם לעשות כיוצא בהם. א"ל ר"ע לא תאמר לי בדבר שהוא למעלה מן הבריות שאין שולטין עליו אלא אמור דברים שהם מצויין בבני אדם. א"ל למה אתם מולין. א"ל אני הייתי יודע שעל דבר זה אתה שואלני ולכך הקדמתי ואמרתי לך שמעשה בני אדם נאים משל הקב"ה. הביא לו ר"ע שבלים וגלוסקאות א"ל אלו מעשה הקב"ה ואלו מעשה ידי אדם א"ל אין אלו נאים יותר מן השבלים. א"ל טורנוסרופוס אם הוא חפץ במילה למה אינו יוצא הולד מהול ממעי אמו א"ל ר"ע ולמה שוררו יוצא עמו והוא תלוי בבטנו ואמו חותכו. ומה שאתה אומר למה אינו יוצא מהול לפי שלא נתן הקב"ה את המצות לישראל אלא לצרף אותם בהם. ולכך אמר דוד (תה. יח) כל אמרת ה' צרופה:

(ו) **אדם** כי יהיה. וש"ה מי פלג לשטף תעלה ודרך לחזיז קולות (איוב לח) א"ר יהושע דסכנין ב"ר לוי בערביא קורין לשער שטפא שכל שער ושער שבאדם ברא לו הקב"ה מעין בפני עצמו. לפי שאיוב קורא תגר ואמר אשר בשערה ישופני והרבה פצעי חנם (שם ט) על חנם הקב"ה הביא את כל היסורין האלו עלי. א"ל אליהו ח"ו חלילה לאל מרשע ושדי מעול. אלא כי פועל אדם ישלם לו וגו'. בכל מדה שהוא מודד הוא מביא עליו. ר' אבין אביו ב"ר אבא בר כהנא אומר אין הקב"ה מודד בבת אחת שנא' (שם לד) כי פועל אדם ישלם לו (ס"א בכפיסה) אלא הכל במשפט שנא' (תהלי' לה) כי אלהים שופט זה ישפיל וזה ירים. א"ל הקב"ה לאיוב אפילו השער שעליך מעין עשיתי לו ומדה נתתי לו מי פלג לשטף תעלה וגו' (איוב לח) מעשה בכהן אחד שהיה רואה את הנגעים מטה ידו בקש לצאת לחוצה לארץ. קרא לאשתו אמר לה בשביל שבני אדם רגילין לבא

אצלי

עץ יוסף

מ"ת אמרו שמעביר את המילה מעל גבי תינוקות שמתו עד שלא מלו ונותנה עליהם כו'. והפשר דהמשיכה דכאן הוא ג"כ ע"י שעברה מקשטים עליו (יפ"ת): [שלח ידיו בשלומיו]. פי' דהקב"ה שלח יד גזרתו בשלומי ישראל כאמוני' בבריתו להללו ולכסותו כשהם רשעים ודוקא בשלא שבו. ואפילו בהיגול כשם מיתה ממרקת כדאי' בפרק יוה"כ וכ"כ התוס' גבי ג' כתות ליום הדין כו' בר"ה וגבי ככל שולין הוץ מג' דפ' כוכב (יפ"ת): [גלוסקאות]. פי' פת מגול קטן:

(ו) **אשר** בשערה ישופני. כדאי' בפ"ב דב"ב אמר לפניו רבש"ע שמא רוח סערה עברה לפניך ונתחלף לך בין איוב לאויב: [אלא כי פועל אדם ישלם לו] פי' כפי פועל האדם כן ישלם לו אם טוב ואם רע בכל מדה שהוא מודד כו': [בכפיסה] פי' במדה גדולה: [שנאמר מי פלג לשטף]. כצ"ל. פי' מי חלק תעלה הוא גומא שטף כיינו שערות שלך שיהא לכל שער ושער שלך גומא בפני עצמה כלא אחכי ד'. וכין נימא לנימא לא נתחלף לי ובין איוב לאויב נתחלף לי שאיסרך כאויב: [מטה ידו] פי' נעשה עני: הסגנים

מילה און דער וואס לייקנט אין גאט חאטש ער איז גמלית קומט דער מלאך און מאכט אים ער זאל אים זעהן ניט גמלית און נעמט אים אין גיהנם. מעשה טורנוסרופוס הרשע האט גפרעגט דעם תנא רבי עקיבא וואסער ווערג זענין שענער. צו גאטס ווערג. צו פון מענטשן. זאגט אים רבי עקיבא דיא ווערג פון מענטשן זענין שענער. זאגט ער אים הימל און ערד קאן אמענטש בשאפן. און גאט האט בשאפן. איז דאך גאטס ווערג שענער. זאגט ער אים דער פון רעד איך ניט פון אזונס וואס קיין מענטש קאן ניט מאכן איך מיין זאכן וואס דער מענטש קאן מאכן איז דם בעסר פון גאטס זאכן. אזו פרעגט ער אים וואס זענט איר זיך מל. גאט האט אייך בשאפן מיט איין ערלה גייט איר און שנייד אפ. זאגט אים רבי עקיבא איך האב באלד פאר שטאנען אז דוא מיינסט מיך צו פרעגין אויף דעם דרום האב איך דיר באלד גענפערט אז דיא ווערג פון מענטשן איז בעסר. גייט רבי עקיבא און ברענגט אים זאנגן פון וייץ און זעמיל זאגט ער זעה דיא זאנגן איז גאטס ווערג. דיא זעמיל איז דיא ווערג פון מענטשן וואס איז שענער. זאגט אים טורנוסרופוס אז גאט וויל איר זאלט זיך מל זיין פר וואס גייט ניט דם קינד ארוס פון דער מוטרס בוך נמלית. זאגט אים רבי עקיבא פר וואס גייט ארוס אקינד פון בוך דר אפעל איז צו גבונדן און דיא מוטר מוז דם אפ שניידן. און דם וואס דו פרעגסט פר וואס גייט ער ניט ארוס גמלית פון בוך. איז כדי דער מענטש זאל טאן דיא גבאט פון גאט. גאט וויל דער מענטש זאל טאן זיין גבאט עס זאל אים זיין גוט אויף ביידי וועלטין. אדם כי יהיה בעור בשרו דאס זאגט דר פסוק כי פלג לשטף תעלה בשעת איוב האט גזאגט אז גאט האט אום זיסט אויף אים גבראכט יסורים. האט אים אליהו זיין חבר גזאגט חלילה אז גאט זאל ברענגין יסורים אום זיסט. גאט טוט קיינם קיין עולה נים נאך דיא ווערג פון מענטשין אזו ווערט ער גצאלט. לאז מען זעהן דיא נסים פון גאט איטליכע האר פון קאפ האט אבאזונדר קוואל. אבאזונדר גריבל. פון קוואל וואקסט דיא האר. מעלה בשעת דיא יודן זענין גוועזן אין ארץ ישראל איז גוועזן אכהן וואס עם פלעגין קומן צו אים מענטשן ווייזן נגעים. דער כהן איז גווארן אין מאל איין ארימאן. זאגט ער צו זיין ווייב איך וויל ארוס פארן קיין חוץ לארץ מאכן געלט. איך ווייל דיה אום לערנין וויא צו זעהן נגעים אז עם וועט

קומן

אצלי לראות את הנגעים קשה עלי לצאת מעליהם אלא בואי ואני מלמדך שהוא רואה את הנגעים אם ראית שערו של אדם שיבש המעין שלו הוא יודעת שלקה לפי שכל שער ושער ברא לו הקב"ה מעין בפני עצמו שיהא שותה ממנו יבש המעין יבש השער. אמרה לו אשתו ומה אם כל שער ושער ברא לו הקב"ה מעין בפני עצמו שיהא שותה ממנו. אתה שאתה בן אדם כמה שערות יש בך ובניך מתפרנסין על ידך לא כ"ש שיזמין לך הקב"ה פרנסה לפיכך לא הניחה אותו לצאת החוצה לארץ. ד"א מי פלג לשטף העלה כשהקב"ה ברא את האדם בחכמה ברא אותו כיצד אם בורא אותו רובו מים ומיעוטו דם נעשה אסטנים. אם בורא אותו רובו דם ומיעוטו מים נעשה מצורע חציו דם וחציו מים נעשה אדם שלם:

(ז) **דבר** אחר אדם כי יהיה בעור בשרו למה אינו אומר דבר אל בני ישראל כמו שכתב בכל הפרשיות כלם אלא אדם כי יהיה זשה"כ כי לא אל חפץ רשע אתה וגו' (תהלים ה) לפי שהפכוק אומר עצתי תקום וכל חפצי אעשה (ישעיה מו) · מי ששומע הפכוק הזה אומר שמא עוות הדין יש למעלה א"ר תנחומא מהו וכל חפצי אעשה שאין חפץ לחייב שום בריה שנאמר (יחזקאל יח) כי לא אהפוץ במות המת הוי כי לא אל חפץ רשע אתה. מהו ולא יגורך רע. א"ר יוחנן אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע אם אתה מבקש לזכות את בריותיך מי ממחה בידך שנא' (קהלת ח) באשר דבר מלך שלטון ומי יאמר לו מה תעשה. מי גדול ממך. בנוהג שבעולם שלטון שהוא יושב בדין ומבקש לזכות או לחייב הוא מתירא ממי שהוא גדול ממנו שלא ירגנו עליו אנקליטין לקומוס מתירא מן הפרכוס והפרכוס מתירא מן המלך כלום הוא מתירא מאחר. ואתה רבש"ע אם אתה מבקש לזכות את בריותיך ממי אתה מתירא. לא יגורך רע אין יגורך אלא לשון יראה שנאמר (דברים ט) כי יגורת מפני האף והחמה:

(ח) **ד"א** אדם כי יהיה. זש"ה (תהלים ס) איום ונורא וגו' זה הפסוק מדבר באדם הראשון ובפרעה ובארום ובסנחריב ונבוכדנצר. באדה"ר כיצד א"ר אבא בר כהנא בשעה שברא הקב"ה את אדה"ר בראו ברמותו שנא' (בראשית ג) ויברא אלהים את האדם בצלמו. ובשבראו בראו מסוף העולם ועד סופו שנא' (דברי' ד) כי שאל נא לימים ראשונים וגו'. והיה שולט בכל העולם כולו

(ז) **זשה"כ** כי לא לאל חפץ רשע אתה. ל"ג כיון שלא חפץ ס' כמ שברכות זה נתעצם מזה: [הפרכוס מתירה מן המלך כמלך בשר ודם] . פי' מפונק: [אנקליטין לקומוס] . פי' פסק דין שיהא מלפני המלכות חס ושלום כמעש"ה מכוסס כך כולך לזולי סקומוס שסוף כלום מתירה מאחר כרת מלכים מדם

(ח) **כי** שאל נא לימים ראשונים וגו'. למן היום אשר ברא אלהים אדם

קוּמָן פָּעָנְטָשְׁן מִיט נְגָעִים וְאָלְטְסוּ וָעֶהְן אוּב דִיא הָאר פּוּן קָאפּ פּוּן פָּעָנְטָשְׁן אִיז טְרִיקֶן דָער קְנוֹאל זָאלְטְסוּ וְוִיקֶן אַז דֶר פָּעָנְטָשׁ אִיז שׁוֹן אַנִישְׁלָאגִינָער. וְוָארוּם אִיטְלִיכִי הָאר הָט אִים נָאט בַּאשַׁאפֶן אַבָּאוִינְדֶר קְנוֹאל דֶר הָאר וָאל טְרִינֶקֶן פּוּן אִים אוֹג אַז דֶער קְנוֹאל וְוִערְט טְרִיקֶן טְרִיקְנְט דָער הָאר. אוּ וָאנְט אִים זַיין וַיִיב הֶער צוּ מַאן. נָאט הָט בַּשַׁאפֶן אִיטְלִיכִי הָאר אַבָּאוִינְדֶר קְנוֹאל עֶר זָאל טְרִינֶקֶן פּוּן אִים. דוּא בֵּיסְט אַפָּעְנְטָשׁ קִינְדֶר זַיי דַארְפֶן נָשְׁפַּייזְט וְוערְן פּוּן דַיין הָאנְד. אִיז דָאךְ בְּוִנְדֶר אַז נָאט וְוִעט דִיר צוּ שִׁיקֶן פְּרָנָסָה דָא דוּ וָאלְסְט הָאבְּן צוּ נֶעבְּן דַיינִי קִינְדֶר נוֹם זַיי דַארְפֶן. הָט זִיא אִים נִיט גְלָאוְבְּט נַיין קִין חוּץ לָאנְד. מִי פְּלֵג לַשֶּׁטֶף הָעֲלָה נָאט הָאט בַּאשַׁאפִין דָעם פָּעָנְטָשׁ מִיט נְרוֹס חָכְמָה עֶר זָאל אִים בַּשַׁאפֶן צְוַויי חֲלָקִים וָואסֶר אוֹג אַדְרִיטֶל בְּלוּט. וָואלְט דֶער פָּעָנְטָשׁ שָׁלַאפְן גָווען. אוֹג צְוַויי חֲלָקִים בְּלוּט אוֹג אַחֲלָק וָואסֶר וָואלְט דֶער פָּעָנְטָשׁ גָווען אַמְצוֹרָע. דְרוּם הָאט עֶר אִים בַּשַׁאפֶן הָאלְב בְּלוּט אוֹג הָאלְב וָואסֶר אִיז דָער פָּעָנְטָשׁ גְזוּנְד אוֹג שְׁטַארְק אִדָם כִּי יִהְיֶה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ צָרַעַת אַפָּעְנְטָשׁ אַז עָם וָועט זַיין לַייב אַצָרַעת פַּאר וָום שְׁטַייט נִיט בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַז וְוִיא עָם שְׁטַייט אִין אַלֵי פָּרָשִׁיוֹת אוֹג דָא שְׁטַייט אָדָם. וָוארוּם נָאט וְוִיל נִיט יְהַרְגֵן זָאל זַיין חֲלִילָה שְׁלָעכְט דְרוּם הָאט עֶר נִיט גְוואלְט שְׁטָעלִין דָעם נָאמֶן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִין פְּסוּק שְׁטַייט בַּל תַּפְצִי אֲשֵׁה נָאט נָאט וָואס אִיךְ וְוִיל וָועל אִיךְ טָאן. דֶר וָום הֶערְט דָם פְּסוּק טַייטְש עֶר אַז דֶר דִין פּוּן הַיְמָל אִיז נִיט גוּט אַז וָום נָאט וְוִיל טוּט עֶר. רַבִּי תַּנְחוּמָא נָאט דֶר פְּסוּק טַייטְש נָאט זָגְט מַיין וְוִיךְ וָועל אִיךְ טָאן וָוארוּם נָאמְט וְוִיךְ אִיז נִיט שׁוֹלְדִיג צוּ מַאכֶן קִין שׁוּם בַּאשַׁעפְּנִיש. עָם שְׁטַייט כִּי לֹא אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הַמֵּת נָאט זָאנְט אִיךְ וְוִיל נִיט דָעם טוּט פּוּן דָעם רָשָׁע אִיךְ וְוִיל בְּעֶר דֶער רָשָׁע זָאל טָאן תְּשׁוּבָה אוֹג עֶר זָאל לֶעבִּין. דְרוּם זָאנְט נָאט וָאס מַיין בַּאגֶער דָאס וָועל אִיךְ טָאן. עָם שְׁטַייט אִין פְּסוּק לֹא יָגוּר רַע זָאנְט רַבִּי יוֹחָנָן דָוִד הַמֶּלֶךְ הָט גָזָאנְט צוּ נָאט אַז דוּא וְוִילְסְט גוּטְס טָאן זַיינִי בַּאשַׁעפְּנִישָׁן וָוער קָאן דִיר וְוערְן. דֶר מְנַהֵג פּוּן דֶר וָועלְט אִיז אַז אַיין שַׂר וְוִיל טָאן דֶר מְדִינָה אַטוֹבָה הָאט עֶר פָּארְכְט פַּר דֶעם שַׂר וָום אִיז גֶרֶעסֶר פּוּן אִים. אָבֶּר דוּא נָאט דֶר הָאר פּוּן דֶער וָועלְט אַז דוּא וְוִילְסְט גוּטְס טָאן פַּר וָועמֶן הָאלְטְסוּ מוֹרָא דְרוּם בְּעמֶן מִיר דִיךְ דוּא זָאלְסְט מִיט אוּנְז גוּטְס טָאן אָדָם כִּי יִהְיֶה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ דָם זָאנְט דָער פְּסוּק אִיום וְנוֹרָא הוּא דֶר פְּסוּק גַייט אוֹף אָדָם הָרִאשׁוֹן נָאט הָט אִים בַּשַׁאפִין

שנא' (בראשית ג) ורדו ברגת הים ובעוף השמים . וכה"א (שם) ומוראכם והתכם יהיה וגו' לכן נאמר איום ונורא הוא ונורא זה אדה"ר . ממנו משפטו ושאתו יצא זו חוה שיצאה ממנו שהיא גרמה לו למות שנא' (שם) ותתן גם לאישה וגו' ומניין שיצאה ממנו שכן כתיב עצם מעצמי וגו' . הוי אומר איום ונורא הוא זה אדה"ר . ממנו משפטו ושאתו יצא זו חוה שיצאה ממנו ד"א איום ונורא זה פרעה שהיה קוואקרטור שנא' (יחזקאל כט) מושל עמים ויפתחהו . ממנו משפטו ושאתו יצא זה משה שהיה מתגדל בביתו והיה סבור שהוא בן ביתו שנא' (שמות ב) ויגדל הילד והביאהו וגו' . ועמד והביא עליו עשר מכות שנא' (שם ג) ועתה לכה ואשלחך וגו' . א"ר יהודה בר אמי המטה משוי ס' כאה היה ושל סנפרינון היה ועשר מכות חקוקות עליו בכתב גוטריקון דצ"ך עד"ש באח"ב . ומשה היה מביט במטה ורואה איזה מכה ראויה לבוא על פרעה ומביאה עליו . הוי אומר איום ונורא זה פרעה . ממנו משפטו ושאתו יצא זה משה . ואף המשיח שעתיד ליפרע מגוג ומגוג ותיולותיו שם עמהם גדל במדינה שנא' (ישעיה לג) שם ירעה עגל ושם ירבץ וכלה סעיפיה . ד"א איום ונורא הוא זה אדום שנ' (עובדיה ז) דחילא ואמתני ותקיפא וגו' ממנו משפטו ושאתו יצא זה עובדיה שהיה גר אדומי והיה מתנבא עליה שנא' (עובדיה א) חזון עובדיה כה אמר אדני אלהים לאדום שמועה שמענו . הוי איום ונורא זה אדום . משפטו ושאתו יצא זה עובדיה . ד"א איום ונורא זה סנחריב מלך אשור שכתוב בו (מלכים ב יט) ואחריב בכף פעמי כל יאורי מצור . וכה"א (שם יח) מי בכל אלהי הארצות אשר הצילו את ארצם בידי . וכה"א (ישעיה ח) והיה מוטות רנפיו מלא רוחב ארצך עמנו אל . אחד ששים אוכלסין היה מכפך את ישראל שנא' והיה מוטות כנפיו המוטה הזו של תרנגול אחד מן ששים בכנפיו . כיון שבא להכנס לירושלים אמר לאוכלוסיו שכבו הלילה ובבקר אנו משליכים להוכה את הסבעות שלנו ונסקול אותם בהם הוי אומר איום ונורא הוא . ממנו משפטו ושאתו יצא אלו בניו . שכשעלה לירושלים להחריב אותו ולא עלתה בידו שנא' (מלכים יט) ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור וגו' . וכתיב (שם) וישב בבושת פנים לארצו ויבא בית אלהיו וגו' . הוי אומר איום ונורא הוא זה סנחריב ממנו משפטו ושאתו יצא אלו בניו שהרגוהו.ד"א איום ונורא הוא זה נבוכדנצר דכתיב ביה (ישעיה כד) ואתה אמרת בלבבך השמים אעלה . ממנו משפטו ושאתו יצא זה אויל מרודך בנו . ארז"ל בשנטרד נבוכדנצר כמו שכתוב בו (דניאל ד) מן אנשא לך מתרדין וגו' . כל אותן

עין יוסף הימים

חדש על כתפין ומקלס בשמיש ועד קלס בשמיש : [ככך מיס מגולח . פי' שלעיתיד תכח עיר בלורמס בדד . ובמקום סיותס נאמר חיום ונורלח זה [חדש בכלסתן] . כ"ל: [קוואקרטור] . כיון מוס שתתן יסיס מסוגה וגוזר כמלכך . ושם ילעיב ויתגדל בן דוד שלים ככל כשוגס : [שם עמס גדל בגדלים] . כמ"ש בפ"ק הלק כעגל וכלה כסעיפיס : [ממנו משפטו ושאתו יצא אלו בניו] בדמיות פיוסב כרומי : [שם ילעה עגל] . ויעמ דקרא כי עיר בלורמס בדד בפרק

מיט זיין גשטאלט . אונ ער איז נעזען גרוס פון עק ווען בייא עק . אונ האט נעוועלטיגט אוף דר נאנצר וועלט . אונ ער איז געזען פארכטיג פנים אים אליין איז ארום זיין משפט דם מיינט מען פון זיין וייב חנה ום זיא איז בשאפן געווארן פון אים איז פון אים ארום נקומן דר משפט פון טוט נאט הט אים נזאנט דוא מוזט שטארבן . נאך אפשט איז דער פסוק מיינט פרעה ער האט נעוועלטיגט אוף דר נאנצר וועלט ער איז נעזען פארכטיג אונ מורידיק . פון אים אליין איז ארום נקומן זיין משפט דם מיינט מען פון משה רבינו ער איז בייא אים אין שטוב נהאהיוויס נעווארן דר נאך איז ער דורך אים נשלאגן נעווארן מיט צענן מכות . רבי יהודה זאנט דר שטעקן פון משה איז געזען דיא וואנ זיני פערציג סאה . אונ ער איז נעזען פון שטיין ום הייסט סנפירין . אוף אים איז נעזען אוס נקריצט דיא צענן מכות דצ"ך עד"ש בא"ב . אונ משה הט נקוקט אוף דעם שטעקן ואפער מכה מען דארף בערענען אוף פרעה פלעגט זיא קומן . נאך אפשט איז דער פסוק מיינט מדינת רומי זיא איז נעזען פארכטיג אונ מורידיג אוף דר נאנצר וועלט אונ פון אים אליין קומט איר משפט . משית וועט ארום קומן פון דר מדינה אונ ער וועט נצאלט נעמן פון אים . נאך אפשט דער פסוק מיינט אדום ער איז נעזען פארכטיג אוף דר נאנצר וועלט פון אים אליין איז ארום נקומן זיין משפט מען עובדיה הנביא ער איז נעזען פון אדום אונ הט נזאנט נביאות אז אדום וועט חרוב ווערן . נאך אפשט דר פסוק מיינט סנחריב ער איז נעזען פארכטיג אוף דר נאנצר וועלט ער הט נזאנט איך ועל טרוקן מאכן מיט דיא פיס פון מיין חיל דיא טיבין פון ירושלים . אונ הט נזאנט אזעכציג טויזנט חיל איז גניג פר די יודן איך הארף נאר ניט קומן מיט דעם נאנצן חיל נאר אין ביינדיל פון מיני פלייגל איז גניג ווארום דר ביינדיל פון אפלייגל פון אהאן איז אזעכציגסטל פון מיין פלייגעל . וויא ער איז נקומן קיין ירושלים זאנט ער צום חיל רוחט איר דא די נאכט . מארגן פריא וועלן מיר ארויס ווארפן אונזרי פינגערליך פון די העגד קיין ירושלים ווען מיר זיי פר שטיינן דער נאך איז פון איכ אליין ארום זיין משפט עם שטויט זיני קינדר האבן אים נהארגית . נאך אפשט דר פסוק מיינט נבוכדנצר ער הט נזאנט איך ועל ארוף גיין אין הימעל . פון אים אליין איז ארום זיין משפט ווארום בשעת נבוכדנצר איז פר טריבן נווארין איז דר מדבר אוף זיבן יאר איז ער נווארין אהדה אונ איז גזעזן מיט

היסים היה אויל מרודך בנו משמש תחתיו כשחזר חבשו בבית האסורים. וכל מי שנחבש בבית האסורים על ידו אינו יוצא עד יום מותו שנא' (ישעיה יד) אסוריו לא פתח ביתה. כשמת נבוכדנצר בקשו להמליך לאויל מרודך ונכנסו עליו להמליכו ולא קבל מהם. אמר להם בראשונה שמעתי לכם ולפיכך נחבשתי ועכשיו איני שומע לכם שמא הוא חי ויעמוד ויהרגנו עמדו על נבוכדנצר וגררוהו מקברו והוציאו וראה אותו שהוא מת והמליכוהו לקיים מה שנא' (שם) ואתה השלכת מקברך כנצר נתעב וגו'. הוי איום ונורא הוא זה נבוכדנצר ממנו משפטו ושאתו יצא זה אויל מרודך ד"א איום ונורא הוא זה בני אדם שהוא שולט בכל מה שברא הקב"ה בעולמו דכתיב ביה (תהלים ח) תמשילהו במעשה ידיך כל שתה תחת רגליו. ממנו משפטו ושאתו יצא שבשעה שאדם חוטא הרי מביא עליו הקב"ה יסורין בגופו. למה שאין מדותיו של הקב"ה כמדת ב"ו. מדת ב"ו כשטרח עליו עבדו מביא את הכבלים וכובלו מביא את המגלבין ומכהו והקב"ה אינו כן אלא מגופו של אדם רודה אותו. ומנין ממה שכתוב בענין (ויקרא יג) אדם כי יהיה בעור בשרו וגו' וכתוב אחד אומר (ישעיה מו) וכל חפצי אעשה וכתוב אחד אומר (שם מה) חי אני נאם ה' זהו האמור בענין אדם כי יהיה בעור בשרו וגו' וכתיב (תהלים ה) כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע:

(ט) **אדם** כי יהיה בעור בשרו. וש"ה כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע ללמדך שאין הקב"ה חפץ לחייב בריה שנאמר (יחזקאל לג) חי אני נאם ה' אלהים אם אחפוץ במות הרשע וגו'. ובמה חפץ להצדיק בריותיו שנא' ה' חפץ למען צדקו יגדיל וגו' (ישעיה מב) למען לצדק בריותיו ולא לחייב. וכן אתה מוצא באדם הראשון כשבראו בג"ע וצוהו וא"ל מזה אכול ומזה לא תאכל כי ביום אכלך ממנו מות תמות (בראשית ג) עבר על צווי הקב"ה הביא עליו אפופסין. בא השבת ופטרו התחיל מסיח עמו אולי יעשה תשובה שנא' (שם ג) ויקרא ה' אלהים לאדם ויאמר לו איכה אן את. ואין ה' אלא מדת רחמים שנא' (שמות לד) ה' ה' אל רחום וחנון. הקדים מדת הרחמים למדת הדין שיעשה תשובה. הוי אומר כי לא אל חפץ רשע אתה שאינו חפץ לחייב בריה. התחיל מסיח עמו שנא' (בראשית ג) מי הגיד לך כי ערום אתה. ויאמר האדם האשה וגו' הניח אדם והתחיל מסיח עם האשה שנא' (שם) ויאמר ה' אלהים אל האשה מה זאת עשית וגו' אבל כשבא אצל הנחש לא הסיח עמו כמו שהסיח עם האשה אלא מיד נתן לו אפופסין

עין יוסף

נפרק ח"ל: [זה בן מדם]. בן מועתק בספר גבול בנימין: [סמגלבן]. ומתא להמוך הכנזמו ומגלבא להמרח: [זהו כתמור בענין מדם כו'. וכתיב כי לא עץ]. כ"ל דלהכי כתיב מדם ולא כמי יסרתיך מפוס כי לא אל חפץ רשע הוא וכמו שכתבתי למעלה:

(ט) **בא** כשבת ופטרו כדתיתה לעיל סדר בראשית שלומד שבת ז' ות על מדש"ב. וע' בשוח"ט מזמור ל"ג: [תיכף מן תת]. פי' כיון שהכ וזכו פי' תיכף. ותיזו שתלת מקומו כי לא נעלם ממתו יתכנך מקום מתכוזתו. תלת פי' תוכחה על עונו בתיזה מדכיוב תחת כעת שנסתכת מטוב לרע: [אפופסין] גזר דין מפוס פאין טוענין למסית ולא מספקין בזכותו וכטעם שלא יכה כוח כג"ע ומי שניסת ממנו

אמר לא תחמול ולא תכסה עליו. והשתא יובן דהקב"ה אומר שומעין ואי הוה סיגון הכי היו שומעין לו רק שאנן אין מושגין למסית אך דלמא עדיין יסיגון כך קפץ ופסק עליו את דינו ובמסית אין מחזירין אות' השפק דין ואפי' אם יסיגון לא מהני (נחלת עזריאל):

שנאמר ענף יוסף

(ט) **אלא** מיד נתן לו אפופסין. ומסיים בב"אשית רבה פ' כ' אמר הקב"ה נחש זה רשע בעל תשובות ואם אומר אני לו עכשיו הוא אומר לי אתה צויתה אותם ואני צויתי אותם מפני מה הניחו צוייך והלכו להם אחרי צווי לכן קפץ עליו ופסק לו את דינו עכ"ל. אך קשה דמכמה נפשך אם תשובתו הוא כהוגן דברי רב כי' א"כ למה באמת פסק עליו את הדין ואם תשובתו שלא כהוגן למה קפץ ופסק עליו הא תשובתו נשאר"ה מעל ונראה דאמרינן פ"ק אד"מ אין טוענים למסית מנחש הקדמוני עוד אמרינן הכל מחזירין לזכות ואפילו אם הוא עצמו אומר יש לי ללמד על עצמי זכות מחזירין אותו ואין מחזירין לחובה אם"ר רב שימא בר אשי וחילופי בטעית דרחמנא שלא יסיגון הנחש בעצמו דברי ה"ב ודברי התלמוד דברי מי שומעין אי הוה סיגון הכי היו שומעין לו רק שאנן אין מושגין למסית אך דלמא עדיין יסיגון כך קפץ ופסק עליו את דינו ובמסית אין מחזירין אות' השפק דין ואפי' אם יסיגון לא מהני (נחלת עזריאל):

אלמלא

אַלְמָלָא חַיּוֹת אֵין דֶּרֶךְ מַדְבָּר. דִּי צַייט הָט אַיין זון אֲוֵיל מְרוֹדָךְ: גִּפִּירְט דִיא מִלּוּכָה אַז נְבוּכַדְנֶצַר אִיז גְּקוֹמֶן צוּ רִיכְ הָט עֶר דֶעם זון גֶּוָעצְט אִין תְּפִיסָה אוּנ וָום עֶר הָאט גֶּוָעצְט אִין תְּפִיסָה אִיז עֶר שׁוֹן קַיין מָאל נִיט אֲרוֹס פּוּן תְּפִיסָה בִּיז וַואנֶן דָעֶר מֶעֶנְטְשׁ אִיז גְּשְׁטָאבֶּן. אוּנ אַז נְבוּכַדְנֶצַר אִיז גְּשְׁטָאבִּין וָענֶן גְּקוֹמֶן דִיא מֶעֶנְטְשֶׁן קְרִייֶן דֶעם זון אֲוֵיל מְרוֹדָךְ הָאט עֶר נִיט גְּוואלְט אוּנ הָאט גְּזָאגְט פְּרֶיעֶר הָאבּ אִיךְ גְּפָאלְגְט דֶר נָאךְ אִיז דֶר טַאטֶע גְּקוֹמֶן צוּ רִיכְ הָט עֶר מִיךְ גְּזֶעצְט אִין תְּפִיסָה. טָאמֶר וָעבְּט עֶר נָאךְ הַייְנְט אוֹךְ וָועט עֶר קוֹמֶן וָועט עֶר מִיךְ הַארְגֶענֶן. אַז דָאבֶּן זַייא גִינוּמֶן נְבוּכַדְנֶצַר פּוּן קֶבֶר אוּנ הָאבֶּן אִים אוּם גְּשָׁלֶעפְּט אַרוּם דֶעם שְׁטָאט עֶר זָאל זֶעהֶן אַז עֶר אִיז טוֹט אִיז דֶער זון גְּווארֶן מֶלֶךְ. נָאךְ אַפְּשַׁט מַייְנְט דֶר פָּסוּק דִיא מֶעֶנְטְשֶׁן פּוּן דֶעֶר וָועלְט כָּל זְמַן עֶר וָעבְּט גְּוָועלְטִיגְט עֶר אִיבֶּר אַלֶּי זַאכֶן וָום נָאט הָט בְּשַׁאפֶּן אוֹף דֶר וֶועלְט. אוּנ פּוּן אִים אַלֶּיין קוּמְט דֶר נָאךְ זַיין מִשְׁפָּט אֲוֵיר אִיז זִינְדִיג בְּרֶענְגְט נָאט אוֹף אִים יְסוּרִים. דִיא מִדּוֹת פּוּן נָאט אִיז נִיט אַזוֹ וויא דִיא מִדּוֹת פּוּן מֶעֶנְטְשׁ. אֲמֶעֶנְטְשׁ אַז אַיינֶר זִינְדִיגְט קֶעגֶען אִים בְּרֶענְגְט עֶר שְׁלֶאגֶרם זָאלֶן אִים שְׁלֶאגֶן אוּנ בְּרֶענְגְט קֵייטֶן מֶען זָאל אִים בִּינְדֶן. אֲבֶּר נָאט פּוּן דֶעם מֶעֶנְטְשׁ אַלֶּיין קוּמְט זַיין מִשְׁפָּט עֶם קוּמְט אוֹף אִים יְסוּרִים אָדָם כִּי יִהְיֶה בְשָׂרוֹ דָם זָאגְט דֶר פָּסוּק כִּי לֹא אֵל חָפֵץ רֶשַׁע אַתָּה דוּ נָאט וויל נִיט דֶעם רָשָׁע זָאל זַיין שְׁלֶעכְט. וָום דֶעֶן וויל נָאט זַיינֶי בְּאַשֶׁעפְּנִישֶׁן זָאלֶן זַיין צַדִּיקִים אוּנ גֶּרֶעכְט מַאכֶן זַייא נִיט שׁוֹלְדִיג מַאכֶן זַיי. אַזוֹ וויי מִיר זָעהֶן בַּיי אָדָם הָרִאשׁוֹן נָאט הָט אִים אַרַיין גֶּוָעצְט אִין גַּן עֵדֶן אוּנ הָט אִים גְּזָאגְט פּוּן דַאנֶן זָאלְסְטוּ עֶסֶן אוּנ פּוּן דַאנֶן זָאלְסְטוּ נִיט עֶסֶן. אוּבּ דוּ וָועלְסְט עֶסֶן וָועלְסְטוּ דֶעם

מאנ

שנא' (שם) ויאמר ה' אלהים אל הנחש וגו' ואיבה אשית ביניך וגו'. הזר אצל האשה ואמר לה הרבה ארבה וגו'. וכשחזר אצל אדם לא חיינו עד שנתן לו רמז לעשות תשובה ומנין א"ר תבינאי בשם ר' לוי שאמר לו בזעת אפך תאכל לחם וגו' (שם) אין שובך אלא תשובה שנא' (הושע יד) שובה ישראל עד ה' אלהיך כי כשלת בעונך. כיון שלא עשה תשובה מרדו מג"ע שנא' (בראשית ג) ויגרש את האדם. הוי אומר כי לא אל חפץ רשע אתה. מהו לא יגורך רע. א"ר תנחום בר חנילאי ב"ר ברכיה ב"ר יוחנן אין עומדין לפני הקב"ה אלא מלאכי שלום אבל מלאכי זעף רחוקים ממנו שנא' (תהלים לג) ה' ארך אפים וכי אין אנו יודעים שהוא ארך אפים אלא מהו ארך אפים שמלאכי זעף רחוקים ממנו שנא' (ישעיה יג) באים מארץ מרחק מקצה השמים וכלי זעמו הוי אומר כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע. ד"א לא יגורך רע א"ר יוחנן אין אתה נגרר אחר הרעה ואין הרעה נוררת אותך ואינה גרה אצלך הוי לא יגורך רע ואין יגורך אלא דירה שנא' (במדבר ט) וכי יגור אתך גר. ד"א לא יגורך רע אמר ר"א בן פדת ב"ר יוחנן אין שמו של הקב"ה נזכר על הרעה אלא על הטובה. תדע לך שהוא כן שבשעה שברא הקב"ה את האור ואת החשך וקרא להן שמות הזכיר שמו על האור ולא הזכיר שמו על החשך שנא' (תהלים קלו) ויקרא אלהים לאור יום ולחשך קרא לילה הרי הזכיר שמו על האור. אבל כשבא לחשך אינו אומר קרא אלהים לחשך לילה אלא קרא לילה. וכן אתה מוצא כשקרא הקב"ה אדם וחוה הזכיר שמו עליהם שנא' (שם) ויברך אותם אלהים. וכשקללן לא הזכיר שמו עליהם אלא ואל האשה אמר ולאדם אמר ואת"ת הרי על הנחש הזכיר שמו בשעה שקללו דכתיב (שם ג) ויאמר ה' אלהים אל הנחש כי עשית זאת וגו'. כך שנו רבותינו על ג' דברים הזכיר הקב"ה שמו עליהם ואע"פ שהן לרעה על המסית זה הנחש שהמית את האשה ואמר לה כי יודע אלהים כי ביום אכלכם ממנו ונפקחו עיניכם והייתם כאלהים יודעי טוב ורע תהיו כמותו מה הוא בורא עולמות אף אתם תבראו עולמות כמוהו שכל אומן שונא את

עין יוסף

אומן

ממנו כגיכנס: [אין שמו של הקב"ה נזכר על הרעה]. כשעיון מכוונ"ל ד"ג"מ לפי שהוא יתברך כתוב וכמעיד לית שמה בהרעה סוס וכרכ"ל חפיט רשע. אתיו רוכב אלא נזכות את הכריות ואם תכיר רעה ב'מ: אלא נקיום כשמלאכים לא כפכפדם ולכן לא יהד שמו על כתתך שכתוב סימן רע ובפסד (יפ"ת בב"ר פ"ג): [לית חומר קרא אלכים לאחר לילה כר'] קשה ביון דכתיב תמר ויקרא אלכים לאור יום למה לי למימר אלכים אלא אלכים קשה דאלא לו תיבת קרא לא כוה ביון למימר דויקרא קמת שוה לכאן ולכאן ואפשר דה"ק דכן סרלאו כמפלתם (יפ"ת): [והייתם כאלכים יודעי טוב ורע תהיו כמותו כר']. לפי

סָאנ שְׁטַאבֶּן. אוּנ הָט עוֹבר גְוֶעזן אוֹף נָאטָט רַיידּ הָאט עֶר דָאךְ בִּדַארְפְּט בַּאלְד שְׁטַארְבֶּן. אִיז נְקוֹמֶן שַׁבָּת הָט עֶר אִים דֶר עֶרְגֶּרְט דָעם מְשְׁפָּט הָט נָאט אָן גֶהוֹבֶן צוּ רֶעדֶן מִיט אִים עֶר זָאל מָאן תְּשׁוּבָה אוּנ הָט אִים נְפָרֶעגְט וְוִי בִּיסְטוּ אוּנ הָט מִיט אִים גֶרֶעט מִיט דֶעם מִדַּת הָרַחֲמִים. הָט אָדָם נֶעמֶפֶּערְט דִיא אִשָּׁה וְוִם דִּוא הָאסְט מִיר גֶּגֶעבֶּן הָט זִיא מִיר צוּ גֶרֶעט צוּם עֶסֶן. הָט נָאט גֶיאנְט צוּ דֶר אִשָּׁה וָאם הָאסְטוּ נְטָאן הָאט נָאט אַלֶּיס גְוָואלְט זִיי זָאלֶן תְּשׁוּבָה טָאן. אָבֶּר אַז נָאט הָט גֶרֶעט צוּם שְׁלַאנְג הָט עֶר מִיט אִים אַזוֹ נִיט גֶרֶעט נָאר עֶר הָט אִים בְּאלְד גֶעגֶבֶּן זַיין מִשְׁפָּט. אוּנ צוּ אָדָם זָאתָה הָט נָאט גֶעגֶבֶּן צוּ הָעֶרֶן זַיי זָאלֶן תְּשׁוּבָה טָאן. אַז זַיי הָאבֶּן קֵיי תְּשׁוּבָה נִיט גְטָאן הָט נָאט זַיי אַרוֹס גְטְרִיבֶּן פּוּן גַן עֵדֶן. דָם זָאגְט דֶר פְּסוּק נָאט וְוִיל נִיט שׁוֹדְרִיג מָאכֶן זַיינֶי בַּשְׂעָפְנֵי שֶׁן לֹא יְגִיחַ דִי רַבִּי תַּנְחוּם זָאגְט דֶר פְּסוּק מַיינְט עָם טוּט נִיט וואֲנֶן זָעבֶּן נָאט קֵיין שׁוּם שְׁלֶעכְטִי מַלְאָכִים. דִיא נוֹטֶן מַלְאָכִים שְׁטַיינֶן זָעבֶּן אִים אוּנ דִי שְׁלֶעכְטִי שְׁטַיינֶן פּוּן דֶר וַוייטֶינֶם. נָאךְ אַפְּשָׁט זָאגְט רַבִּי יוֹחָנָן נָאט וְוִיל נִיט עָם זָאל וֶוערֶן גְרוּפְּן זַיין נָאמֶן אוֹף אַשְׁלֶעכְטִי זָאךְ. מִיר גְפִינֶן עָם שְׁטַייט וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָאוֹר יוֹם נָאט הָט גְרוּפְּן צוּ דֶר לִיכְטִיגְקַיִים טָאג. אוּנ בֵּיי אַיין פּוּנְצָטְעַרְנִיש שְׁטַייט וַלַּחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה אוּנ צוּם פּוּנְצָטְעַרְנִיש הָט עֶר גְרוּפְּן נָאכְט יֶם שְׁטַייט נִיט נָאט הָט גְרוּפְּן נָאכְט וָוארוּם פּוּנְצָטְעַרְנִיש אִיז נִיט קֵיין גוּטְע זָאךְ וְוִיל נִיט נָאט זַיין נָאמֶן זָאל וֶוערֶן גְרוּפְּן אוֹף דֶעם. אוּנ אַזוֹ גְפִינֶן מִיר אַז נָאט הָט גְבֶּענְטְשְׁט אָדָם וְחַוָּה שְׁטַייט נָאטָט נָאמֶן דֶארְטֶן וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים נָאט הָט וַיִּא גְבֶּענְטְשְׁט. אוּנ בֵּייא דֶעם שְׁלֶעכְטֶן שְׁטַייט נִיט גִידַאכְט נָאטָט נָאמֶן עָם שְׁטַייט נָאר וְאֶל הָאִשָּׁה אָמַר וְלְאָדָם אָמַר צוּ דֶר אִשָּׁה הָט עֶר גְוָאגְט צוּם טָעגְטְש הָט עֶר גְוָאגְט. עָם שְׁטַייט נִיט נָאט הָאט גְוָאגְט. וְוָעגְטְוָאס הָט עֶר אִיז גֶוֶוען אַמְטִית דָאס הַיִּשְׁמָעֵאלִי אִצְוָ רֶעדֶט צוּ זִינְדִיגֶן. וָוארוּם דֶר נָחָשׁ הָט אֶן גֶרֶעט דֶר אִשָּׁה אוּנ הָט נָאט גְוָאגְט נָאט וַוייטֶט אַז דָעם טָאג וָום אִיר וָועט עָסֶן פּוּן עֵץ הַדַּעַת וָועט אִיר זַיין אַזוֹ וִוא עֶר וַויסֶן פּוּן גוּטְס אוּנ פּוּן שְׁלֶעכְט אוּנ וַאֲכֶן שְׁלֶעכְטִי הָט נָאט גְוָאגְט אוּנ דֶר מַאנְט וִוייל עֶר אִיז גֶוֶוען אַמְטִית דָאס הַיִּשְׁמָעֵאלִי אִצְוָ רֶעדֶט צוּ זִינְדִיגֶן. וָוארוּם דֶר נָחָשׁ הָט אֶן גֶרֶעט דֶר אִשָּׁה אוּנ הָט נָאט גְוָאגְט נָאט וַוייטֶט אַז דָעם טָאג וָום אִיר וָועט עָסֶן פּוּן עֵץ הַדַּעַת וָועט אִיר זַיין אַזוֹ וִוא עֶר וַויסֶן פּוּן גוּטְס אוּנ פּוּן שְׁלֶעכְט אוּנ וַאֲכֶן שְׁלֶעכְטִי הָט נָאט גְוָאגְט אוּנ דֶר מַאנְט וִוייל עֶר אִיז גֶוֶוען אַמְטִית דָאס הַיִּשְׁמָעֵאלִי אִצְוָ רֶעדֶט צוּ זִינְדִיגֶן. וָוארוּם דֶר נָחָשׁ הָט אֶן גֶרֶעט דֶר אִשָּׁה אוּנ הָט נָאט גְוָאגְט נָאט וַוייטֶט אַז דָעם טָאג וָום אִיר וָועט עָסֶן פּוּן עֵץ הַדַּעַת וָועט אִיר זַיין אַזוֹ וִוא עֶר וַויסֶן פּוּן גוּטְס אוּנ פּוּן שְׁלֶעכְט אוּנ וַאֲכֶן שְׁלֶעכְטִי הָט נָאט גְוָאגְט אוּנ דֶר מַאנְט וִוייל עֶר אִיז גֶוֶוען אַמְטִית דָאס הַיִּשְׁמָעֵאלִי אִצְוָ רֶעדֶט צוּ זִינְדִיגֶן. וָוארוּם דֶר נָחָשׁ הָט אֶן גֶרֶעט דֶר אִשָּׁה אוּנ הָט נָאט גְוָאגְט נָאט וַוייטֶט אַז דָעם טָאג וָום אִיר וָועט עָסֶן פּוּן עֵץ הַדַּעַת וָועט אִיר זַיין אַזוֹ וִוא עֶר וַויסֶן פּוּן גוּטְס אוּנ פּוּן שְׁלֶעכְט. דְרוּם

וואם

אומן כמותו . ולפי שהמית אותה וספר לשון הרע לפיכך הזכיר שמו עליו . ועל העובר על דברי חכמים שנא' (ירמיס יח) כה אמר ה' אלהי ישראל ארור האיש אשר לא ישמע את דברי הברית הזאת . ועל העושה בטחונו בב"ו שנא' (שם יז) כה אמר ה' ארור הגבר אשר יבטח באדם וגו' אימתי הוא ארור בשעה שמן ה' יסור לבו וישלך בטחונו על בשר ודם . וכן אתה מוצא בנח כשברך את בניו (בראשית ט) ויאמר ברוך ה' אלהי שם . אבל כשקלל את כנען לא הזכיר שמו של הקב"ה עליו אלא (שם) ויאמר ארור כנען . וכן את מוצא באלישע הנביא כשבא מלך ארם להלחם בישראל נתיעץ בעבדיו ועשה לישראל בורות (ס"ו פטמין) כלומר שאם יבאו ישראל להלחם עמנו יפלו לתוך הבורות שנא' (מלכי' ב ו) ומלך ארם היה נלחם בישראל וגו' וישלח איש האלהים אל מלך ישראל השמר וגו' ואין הקב"ה עושה דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים שנא' (עמוס ג) כי לא יעשה ה' אלהים דבר וגו' . כיון שעברו ישראל פעם ראשונה ושניה ולא נפלו לתוכן הרגיש מלך ארם ואמר לעבדיו הלא תגידו לי מי משלנו אל מלך ישראל . אמרו לו עבדיו אלישע הנביא אשר בישראל יגיד למלך ישראל את הדברים אשר תדבר בחדר משכבך . ויאמר לכו וראו איפה הוא ואשלח ואקחהו . ויגידו לו לאמר הנה בדותן . וישלח שמה סוסים ורכב וחיל כבד וגו' . מיד עמד נער אלישע בלילה וראה שהקיפו את העיר סוסים ורכב וחיל מיד ויצעק ויאמר אהה אדוני איכה נעשה . ויאמר אל תירא כי רבים אשר אתנו מאשר אותם . מיד נתפלל אלישע והזכיר שמו של הקב"ה שנא' (שם) ה' פקח נא את עיניו וראה . ויפקח ה' את עיני הנער וגו' . מיד עמד אלישע וקלל את הארמים ואמר הך נא את הגוי הזה בסנורים וגו' ולא הזכיר את שמו של הקב"ה . וכשחזר ונתפלל עליהם שיפקחו עיניהם אמר ה' פקח את עיני אלה ויראו . הוי אומר שמו של הקב"ה נזכר על הטובה ולא על הרעה . וכן את מוצא כשראה הנביא אותן מרכבות שנמשלו לארבע מלכיות שנא' (זכריה ו) ואשא עיני וארא והנה ארבע מרכבות יוצאות מבין שני ההרים וגו' . וכשאמר על הגאולה (שם ב) ויראני ה' ארבעה חרשים . וכן אתה מוצא

כשבאו עין יוסף

ולפי זה יהיה מלמד יודעי תורה ועין שני וכ"ל שהסיו כלומר שהקב"ה ותינו מבקש שיהיה סיבה זה לגרוף עוונותיו ויודעי תורה ועין ושוא חסר ו' כמשמע יהיה (ישעיה) : כלומר כך כדאתיא שם בירוש' יבמות פ"ב' לימתי כשיהיה סוף תלמוד בשעה שנתן ס' יסור לנו] . כ"ל שהחדש שהיה לנו לבטלות בהקב"ה לכן מסיר בעתותו מהקב"ה היה שמעתי כמו יוסף שהשב דבר דקדק עמו והוסיף לו כ' שניה בכתיב לשם ריבוי: [ועמו ליעקב לגורות]. כמשמעו יהיה לו ריבוי מהקב"ה מיכאל ע"י לפיליתו משם זה ודאי סיו כלומר תלוי מי סוף כלומר שם מן כ' יסור לנו לגמרי אר"ל שעמו ליעקב בעין הפירות ושותות לפפילים שם כלהיה בתוס ויוכח

וְשָׁם דָּר בָּנֶיהָ שֶׁהָיוּ גָּרִים אַזּוֹ פִּיל לָשׁוֹן הָרַע דְּרוּם דָּר כַּאֲנָט נָאט זַיין נָאמָן אוֹף זַיין קְלָלָה . אוּנ דָּר וָוס אַיז עוֹבֵר אוֹף דִּיא רַייד פּוּן חֲכָמִים שֶׁהֵיוּ כה אמר ה' אַזּוֹ זָאגְט נָאט דָּר נָאט פּוּן יוּדָן אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִשְׁפֹּךְ אֶת דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת פַּר פְּלִיכְט זָאל זַיין דָּר מֵעֲנְטֶשׁ וָוס הָעֶרְט נִיט צוּ דִי רַייד וָוס דִּי חֲכָמִים זָאגָן דָּר מַאנְט נָאט זַיין נָאמָן אוֹף דָּעם שֶׁעֶלְטִיוּנְג . אוּנ דָּר וָואס טוּט אָפְּ דָּעם בְּטָחוֹן פּוּן נָאט אוּנ פַּאר זִיכְּעָרְט זִיךְ אוֹף דָּעם מֵעֲנְטֶשׁ עָם שֶׁהֵיוּ כה אמר ה' אַזּוֹ זָאגְט נָאט אָרוּר הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בָּאָדָם פַּר פְּלִיכְט זָאל זַיין דָּר מֵעֲנְטֶשׁ וָוס פַּר זִיכְּעָרְט זִיךְ אִין מֵעֲנְטֶשׁן אוּנ פּוּן נָאט טוּט עֶר אָפְּ זַיין בְּטָחוֹן . אוּנ אַזּוֹ נִפְּיָנְן מִיר בַּיי נֹחַ הַצַּדִּיק שֶׁהֵיוּ וַיאמֶר בָּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי שֵׁם נֹחַ זָאגְט נִבְּעֲנְטְשָׁט אִיז נָאט דָּר נָאט פּוּן טַיין זוּן שֵׁם . דָּר מַאנְט עֶר נָאטְס נָאמָן בַּיי דָּעם בְּעֲנְטְשָׁן אוּנ בַּייא דָּעם שֶׁעֶלְטָן שֶׁהֵיוּ וַיאמֶר אָרוּר כְּנָעַן נֹחַ זָאגְט פַּר פְּלִיכְט זָאל זַיין בְּנַעַן עָם שְׁהֵיוּ נִיט נָאטְס נָאמָן . אוּנ אַזּוֹ נִפְּיָנְן מִיר בַּיי אֱלִישָׁע הַנָּבִיא אַז עֶר כָּלֶךְ אֲרָם אִיז נְקוּמְעָן מִלְחָמָה הָאלְטָן מִיט דִּי יוּדָן הָט עֶר זִיךְ בַּאֲרָאטְן מִיט דִּי קְנֶעכְט הָט עֶר גְּמַאכְט רִיבֶּר אוֹף דָּעם וְוָעג אַז דִּי יוּדָן וָועלְן קוּמָן וָועלְן זַיי אֲרַיין פַאלָן אִין דִּי גְרִיבֶּר . הָט אֱלִישָׁע הַנָּבִיא נְשׁוּקְט צוּם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל נָאגָן פּוּן דִּי גְרִיבֶּר כֶּען זָאל זִיךְ הִיטָן טָאגָן זָאל נִיט אַרַיין פַאלָן . דִּי יוּדָן וָועגָן דָּארְטָן גְּנַאגְגָן אַיין מָאל אוּנ צְוַוייא כָּאל אוּנ וָועגָן נִיט אַרַיין גְּפַאלָן . הָאט דָּער מֶלֶךְ אֲרָם גְּפְרֶעגְט וָועָר דָּט דָּעם סוֹד מְגַלֶּה גְּוָוען פַּר דִּיא יוּדָן אַז זַיי זָאלָן זִיךְ הִיטָן פּוּן דִּיא גְּרִיבֶּר . הָאבָּן אִים דִּיא קְנֶעכְט גְּזָאגְט דִּי יוּדָן הָאבָּן אֲנְבִיא עֶר הַייסְט אֱלִישָׁע עֶר וַוייסְט אַלֵי זָאכָן עֶר הָט גְּזָאגְט פּוּן דִּי גְרִיבֶּר . וָום דוּ דָּרְפְּסְט אִין שְׁטוּב וַוייסְט אַלֵיס אֱלִישָׁע הַנָּבִיא . הָט דָּר מֶלֶךְ אֲרָם גְּזָאגְט וָועָרְט נָווֹאר וַויא דָּר נָבִיא אִיז וָועל אִיךְ אִים נֶעמָן . זָאגָן זַיי אִים עֶר זִיצְט אִין דוֹתָן . הָט עֶר גְּשִׁיקְט פֶּערְד מִיט וָועגָן כִּיט פִּיל חַיל נֶעמָן דָּעם נָבִיא . דָּר מַלְכוּת פּוּן אֱלִישָׁע אִיז אוֹף גְּשְׁטַאנָן זָועהְט עֶר אַז עֶס אִיז אֲרוּם גְּרִינְגְּלְט דִּי שְׁטָאט פֶּערְד מִיט וָועגָן כִּיט פִּיל חַיל דָּט עֶר אָן גְּהוֹבָן צוּ שְׁרַייעָן וָום טוּט מָן . זָאגְט אִים אֱלִישָׁע פְּאִרְכְט זִיךְ נִיט מִיט אוּנז אִיז דָּא מֵיין מֵעֲנְטֶשָׁן וָויא בַּיי זַייא . הָט אֱלִישָׁע מִתְפַּלֵּל גָּוָען אוּנ הָט נְשָׁאלְטָן דִּי מֵעֲנְטֶשָׁן פּוּן אֲרָם אוּנ בָּעט צוּ נָאט עֶר זָאל בְּלַיְנְד מַאכָּן אַלֵי מֵעֲנְטֶשָׁן פּוּן אֲרָם אוּנ אַז עֶר זָאל בְּלַיְנְד גְּמַאכְט וָועָרְן אַלֵי גְּוָואלָן בְּלַיְנְד . עָם שֶׁהֵיוּ נִיט אַז נָאט הָט זַייא בְּלַיְנְד גְּמַאכְט . נָאךְ דָּעם אַז אֱלִישָׁע הָט מִתְפַּלֵּל גְּוָוען נָאט זָאל זַיי עֶרְפִּינָן דִּי אוֹנָן שֶׁהֵיוּ נָאט הָט זַיי גֶּעפִּינְט זַיי עֶרְי אוֹנָן . וָוארוּם שׁוֹף נִיט עֶרְט נְדַאכְט נָאטְס נָאמָן . אוּנ אַזּוֹ נִפְּיָנְן מִיר בְּשַׁעַת תּוֹרָבָן בִּיהמ"ק זָועגָן גִּיקוּמָן זָועָקָם

מלאכי

כשבאו אותן חמשה מלאכי חבלה להחריב את ירושלים שנא' (יחזקאל ט) והנה ששה אנשים באים מדרך שער העליון וגו' נשתלח גבריאל עמהם בכתוב (שם) ויאמר אל האיש לבוש הבדים ויאמר בא אל בינות לגלגל. א"ל הקב"ה לגבריאל מלא חפניך גחלי אש מבינות לכרובים וזרוק על העיר כדכתיב (שם) ויאמר אל האיש לבוש הבדים בא אל בינות לגלגל. בא גבריאל ועמד אצל האופן א"ל הכרוב מה אתה מבקש. א"ל כך וכך צוני הקב"ה. א"ל טול. א"ל תן אתה בידי. מיד (שם) וישלח הכרוב את ידו מבינות לכרובים וגו' וישא ויתן אל חפני לבוש הבדים ויקח ויצא. וא"ר יוחנן בשם רשב"י אלמלא לא נצטננו הגחלים מיד של כרוב לידו של גבריאל לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט ולא רצה הקב"ה לעשות הרעה ע"י עצמו אלא ע"י מלאך. אבל לע"ל הוא עושה הטובה ע"י עצמו שנ' (שם ו) וזרקתי עליכם מים טהורים. הוי אומר כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע (תהלים ה) מהו לא יגורך רע שאין שמו של הקב"ה חל על הרעה אבל על המובה חל. חוץ משני דברים שחל הקב"ה שמו עליהן אעפ"י שהוא לרעה. ואלו הן שנא' (דניאל ט) וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק ה' אלהינו. משום שצדיק ה' אלהינו וישקוד ה' ויבא את הרעה. ומהו אלא שצדקה עשה עמנו שהקדים גלות יכניה לגלות צדקיה. ואיזו צדקה שהקדים והגלה גלות יכניה לבבל עם החרש והמסגר ועם כל גבורי החיל וירדו לבבל ועשו תרבץ לתורה שאלמלא היה כן היתה התורה משתכחת בגלות צדקיה אלא שיצאו אלו שהאמינו לדבריו של ירמיה הנביא ויצאו עם התורה. החרש והמסגר אלף (מלכים ג כד) מהו חרש בין שפותחין בד"ת נעשו הכל כחרשים מסגר כיון שהיו סוגרין לא היה בכל ישראל מי שהיה יכול לפתוח הוי אומר כי צדיק ה' אלהינו וצדקה עשה באותה גולה ששקד עליה. ועוד טובה גדולה עשה עם ישראל כיצד שבעשרה בטבת היו ראויין ישראל לגלות מירושלים שכן הוא אומר (יחזקאל כד) בן אדם כתב לך את שם היום הזה בעצם היום הזה וגו' מה עשה הקב"ה אמר אם יוצאין עכשיו בצנה הם מתים מה עשה המתין להם והגלה אותם בקיץ הוא שהנביא אומר (ירמיה ח) אסוף אסיפם נאם ה'. ואין אסוף אסיפם אלא גלות שנא' (מיכה ב) אסוף אאסוף יעקב כלך

יהמתין

ענף יוסף

אלמלא לא נצטננו כו' לא נשתייר כו'. כי האש היא השורענויות הגדול שבכל השורענויות כמ"ש בר"פ דב"ק. ואלו לא נצטננו הגחלים היה האש מכלה הכל ולא היה נשתייר כו'. וכמ"ש מזמור לאסף וגו' קונה מבני ליה וקאמרו שאמר שירה על שכלה חמתו על העצים ואבנים והותיר לנו שריד ופליט שנאמר ויצת אש בציון וגו' וזה שנאמר כמעט בסדום היינו וגו' שאלמלא שנצטננו הגחלים היינו ח"ו כלים באש כסדום שנאמר וה' המטיר גפ"ית ואש וגו' ועל ידי שנצטננו לא כלו באש רק העצים ואבנים (מהרש"א) :

נכנסה

כ' סניס קודס מנין דוסטנסתס סכוס רמז לתתנ"ב סנס וכס גלו לסוף תת"ן ושלמה סיס ממתין עד מנין ושמחתם סיס מתקיים בכס כי

עין יוסף

ויורס זס חג מקוס פלוגי למנוסי על מליחות כמקוס וכסוחס עמוקס סתכיס מכוסכס ונעלמת: [חמשה מלאכי חבלה] נראה דלא שפיר וכס קלף ולף ותמה מסבר מלכה כדלעיל בשבת. ולו לפסבר שסוכר כמדלם שמ"ם ולא לאחר בתוכס לגוס בדיס פירוסו שסוף אחד מששה מכוסס לכיסת בריסת דקרקס: [כל הנוגע בהם יטמא עד הערב] כל הנוגע בהם לגבוס הבדיס]. והוא גבריאל כספר דניאל ובלילה רבתי מלאך ממונה על האש כמפורש בפרק ערבי פסחים ובכמה דוכתי. וגס הוא מבפך בזכות יצחק לכמפורש שס ולכן לא [קחם בעמו רק ע"י הכרוב כדי ש'לטננו הגחלים. (מכתם"ח) : [כיון שהיו קורבנות] פי' שס נעלם ממס הלבה (רש"י) : [שמקד עליהם]. פירוש שמיהר להגלותם

מלאכי חבלה חרוב מאכן ירושלים. אוג דער מלאך גבריאל איז אוך מיט גנאנגן האט גאט גזאגט זיהם מלאך גבריאל נעם אפילן הופן קולין היסי פון די העגט פון די כרובים אוג ווארף אוף ירושלים. איז גבריאל גגאנגן צום כרוב פרעגט אים דר כרוב ווס זולסטו זאגט גבריאל אזו אוג אזו הט מיר גאט גהיסן זאגט ער אים נעם קולין אוג וארף. זאגט אים גבריאל גיב דו מיר מיט דיין האנד הט דר כרוב גנומן קולין הט גגעבן דעם מלאך גבריאל הט רבי יוחנן גזאגט ויען די קולין זאל זיך ניט אפ קילן פון דר האנט פון כרוב צו דר האנט פון גבריאל ואלט ניט איבר גבלילה חלילה פוניוזן קיין שריד ופליט. נאר די קולין זענין קאלט גוואהרן פון האנד האנד. אוג גאט האט ניט גוואלט טאן שעפיץ אליין נאר הורך אשליחי. אבר שפעטר אז משיחי ועט קומן גוטס טאן ועט גאט אליין טאן עם שמטיט ונזקתי עליכם מים טהורים גאט זאגט אוך אליין ועל אויך זיך שפרענגן רייני ואטר. נאך נפינן מיר צוויי זאכן שלעכטי ום נאטם נאמן ווערט גרופן אויך דעם. עם שמטיט גאט האט גהיילט צו ברענגן שלעכץ אוף די יודן זיי זענין פור טריבן גוארן צווויי יאר פריער. וואורום גאט הט גזאגט משה רבינו אז די יודן ועלין זינדיגן אין ארץ ישראל אבט הונדערט מיט צוויי אוג פופציג יאר ועלן זיי פר לירן גיין. הט גאט פר טריבן די יודן מיט צוויי יאר פריער כדי זי זאלן ניט פר לאהרן ועהרן. איז דם גוועהן אהסר כון גאט זיי זאלן גיין פריער אין גלות אביא זיי זאלן ניט פר לארן ועהרן. נאך אצדקה הט גאט גטאן ער הט פריער פר טריבן די לומדים מיט די רבנן זיי זאלן מאכן איין ארט אוף לערנין עם זאל ניט פר געסן ועהרין די הורה פון יודן. דער נאך הט ער פאר טריבן דיא פראכטי מענטשן. נאך אטובה הט גאט גטאן מיט דיא יודן ואורום דר גלות האט בדראפט זיין אום עשרה בטבת אז הט גאט גזאגט צו יחזקאל הנביא. נאר גאט הט גזאגט עשרה בטבת איז קאלט ועלין זיי גטויט ועהרין אוף דם ועג הט גאט גוארט אוג הט זיי פר טריבן אום זוכר. נאך אטובה גפינן

והמתין להם עד הקיץ ואח"כ הגלה אותם. וזה שנא' (דניאל ט) וישקוד ה' על הרעה ויאמר אף זה טובה. והשניה ויאמר ה' אליו עבור בתוך העיר וגו' (יחזקאל ט) א"ל הקב"ה לגבריאל לך ורשום על מצחן של צדיקים תי"ו של דיו כדי שלא ישלטו בהם מלאכי חבלה וימותו מיד ועל מצחן של רשעים תי"ו של דם כדי שישלטו בהם מלאכי חבלה נכנסה קטיגוריא לפני הקב"ה אמרה לפניו רבש"ע מה נשתנו אלו מאלו. אמר לה הקב"ה הללו צדיקים גמורים והללו רשעים גמורים אמרה לו היה בידם למחות ולא מיחו א"ל גלוי וידוע לפני שאם מיחו בהם לא היו מקבלים מהם אמרה לפניו רבש"ע אם גלוי וידוע לפניך לפניהם מי גלוי ולפיכך היה להם למחות בידם ולהתבזות על קדושת שמך ולקבל על עצמן ולסבול הבאות מישראל כמו שהיו הנביאים סובלים מישראל שהרי ירמיה סובל כמה צרות מישראל. וישעיה כמו כן דכתיב (ישעיה נ) גוי נתתי למכים ולחיי לשוררטים ושאר הנביאים מיד חזר הקב"ה ואמר למלאכי חבלה זקן בחור וגו'. אף זו לטובה שהפיג הקב"ה המתו בירושלים שנא' כלה ה' את חמתו וגו' (ש כה ד) שאלולי כן כל ישראל נתחייבו בו כלייה. הוי לא יגורך רע. שאין הקב"ה מחל שמו על הרעה. ואפילו ישראל רשעים חלק כבוד להם ולא הזכירן לרעה. כיצד כשבא על הקרבנות מהו אומר למשה דבר אל ב"י אדם כי יקריב מכם קרבן לה' (ויקרא א) מישראל ולא מעכו"ם אבל כשבא להזהיר על הנגעים מהו אומר אדם כי יהיה. אינו אומר אלא אדם הוי לא יגורך רע:

(י) **אדם** כי יהיה בעור בשרו (שם יג) קשה לפני הקב"ה לפשוט ידו באדם הזה ומה הוא עושה מתרה בו תחלה ואח"כ מלקה אותו שנא' (שם יד) ונהתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם

עין יוסף

מכד תמצדון מכה: [עד כאן]. כ"ל: (תי' על דיו ת' על דם).
מפמע ליה דכתי דכתיב והכתוב תיו על מצחות האנשים יש כמצחיס וכמצחים חייבי מדיקים ומכעיס מדכתיב (יחזקאל ט) ולמחוס ולמחקס דנחמים סיינו לדיקים ממחמים ומצטערים על כתועבות. ולמחקים סיינו רשעים מיכיו למחק בכיונתם כמ"ש ימחק מנלי כיכמים ובחוק חנלי ביהזקאל. וגם דס גופא כתיב ביהזקאל כחוק דס מכיס על כרשעים תיו ס"ל דס על מיכיו עתידים בכריונתם נמחקים כמנל כתס על הועטות שכתו (מכלים פ"ו): (ואמר למלאכי חבלה זקן כחור וגו'). כ"ל וכתיב בסיפא דקרא ומקדשי. שזה כתחלת המחתר מתר כתזכה וכיל בעגף. ועי' עוד בעגף ד"ס ואמר: (מכס קיכן לה' מיסרלמ ולא כי'). ע' בפרק ב' דחולין ופ"ב:

(י) **אדם** כי יהי' בעור בשרו כשור כקר כשה לפני כקב"ה כי'. בגמ כל המפרשי' כקשו מה כיכתוב בספר סדרס וכניח לחשוב נגע לרעת כי היכי דמדם ואח"כ בנגד ואמ"כ בנגע לך נדקדק מומר מדם כי היכי כי' ומומרו וכיכ בשור בשרו לנגע לרעת. וגם כי פה אמר וכיכ ובנגד אמר כי יהיה בו וכניח נאמר לשון מהכה ואתי נגע לרעת בניתם וגו'. תמהכ כיקדום כרוך הוא דבר בנו כאחר ידבר אים בו יקיר ניסרו תחתו. כי יאמר אליו ככה מכלאתי כוא על עמוהך

ענף יוסף

נכנסה קטיגוריא כו'. ניראה דמיכח כל זה שבין שהתחיל ליכו' ענין ההשחתה היה ראוי ליכו' ספיך לזה ובמקדשי החלו ואח"כ יאבו' ענין ההצלה על כל איש אשר עליו התיו אל תגשו. ולבה הפסיק בין שניהם. לכך הבריח שפ"ש ובמקדשי תחלו הוא מה שהז' בו הקב"ה ור"ל שבתחלה אמר הקב"ה בזקן ובחור תשחיתו ועל כל איש אשר עליו התיו אל תגשו ולא נזר עוד. ומ"ש את"ב ומקדשי הוא מה שחזר בו הקב"ה כמה שאמ' אל תגשו חור ואמ' ומקדשי תחלו ור"ת: **ואמר** למלאכי חבלה זקן בחור וגו'. ע' בעין יוסף בפרש אף זו לטובה שהפיג הקב"ה חמתו בירושלים נראת שמפ"ש ומקדשי תחלו כבו שמבוראא ליה רבי יהודה בר סימון באיכה רבתי שכן איתא שם רבי איבו אמר. אמר הקב"ה יתרב בית המקדש ואל תגע יד בצדיקים רבי יהודה בר סימון אמ' היא והם יש בהם כדי שפר ור"ל והו שאמ' הקב"ה ומקדשי תחלו ו' מוסיף על ענין ראשון. ור"ל שהסכים הקב"ה לקטגוריא

מִיר נָאט הָט גָזאגט צום מַלְאָךְ נַבְריאֵל גַיי שְׁרַייב אוֹף אוֹפּין שְׁטֶעֶרן פּון דִיא צַדִיקִים דֶעם אות תִיו מִיט מִינְט כְּדֵי דִיא מַלְאָכֵי חַבָּלָה זָאלֶן זַיי נִיט מַייכֶן . אוּנ אוֹף דֶעם שְׁטֶעֶרן פּון דִיא רְשָׁעִים שְׁרַייב אוֹף דֶעם אות תִי"ו מִיט בְּלוּט דִיא מַלְאָכֵי חַבָּלָה זָאלֶן אוֹף זַיי גֶוועלְטִיגֶן . הָט דֶר מַלְאַךְ הַדִין גָזאגְט צוּ נָאט פַּר וָוָס אִיז אֲנֶדֶערְש דִיא מֶעֶנְטְשֶׁן פַּר דִי מֶעֶנְטְשֶׁן . הָט נָאט גָזאגְט דִי זֶעֶנֶן צַדִיקִים אוּנ דִי זֶעֶנֶן רְשָׁעִים . הָט דֶר מַלְאַךְ הַדִין גָזאגְט דִי צַדִיקִים הָאבֶּן בַּאַרְפְט וָועֶרֶן דִי רְשָׁעִים זָאלֶן נִיט זִינְדִיגֶן אוּנ זַיי הָאבֶּן נִיט גֶוועֶרְט . הָט נָאט גָזאגְט אִיךְ הָאב גֶוויסְט אַז דִיא צַדִיקִים וָאלְטֶן אֲפִילוּ גִיוואֶרְט וָואלְט נִיט גֶהאלְפֶן . הָט דֶר מַלְאַךְ הַדִין גָזאגְט דוּ הָאסְט גֶוויסְט . דִיא צַדִיקִים הָאבֶּן דָאךְ דֶר פּון נִיט גֶוויסְט הָאבֶּן זַיי בַּאַרְפְט טָאן זַייעֶרֶם אוּנ וָועֶרֶן . אוּנ פַּר שֶׁעמְט וָועֶרֶן פּון דֶיזֶן בָּבוֹד וָועֶנֶן . אוּנ נָעמֶן אוֹף זִיךְ לַייִדֶן פּון יוֹנֶן אֲפִילוּ זַיי וָועלֶן שְׁלָאגֶן דֶעם שְׁטָראפֶּר מִיט דֶער שְׁטָראפֶּר טָאן זַיינֶם . אַזוֹ וַוי דִיא נְבִיאִים כְּלָעֶנֶן לַייֶדֶן פּון דִיא יוֹנֶן . פִּיל צָרוֹת הָט יִרְמְיָה הַנָבִיא גְלוּטֶן פּון יוֹנֶן . יְשַׁעְיָה הַנָבִיא הָט גָזאגְט מִין גוּף הָאב אִיךְ גֶגעבֶּן צוּ דִיא שְׁלָאגֶערְם . אוּנ מִין בַּאק הָאב אִיךְ גֶגעבֶּן צוּ דִי רַייסֶערְם . הָט נָאט גֶרֶעכְט גֶגעבֶּן צום מַלְאַךְ הַדִין אוּנ הָט גָזאגְט צוּ דִיא מַלְאָכֵי חַבָּלָה זַיי זָאלֶן אַלֶע הַרֶגִינֶן . דֶר נָאךְ הָט נָאט גָזאגְט טֶען זָאל פַּר בְּרֶענֶן דֶעם בֵּיהמ"ק דֶר צָארְן זָאל גֶשְׁטִילְט וָועֶרֶן מִיטֶן בֵּית הַמִקְדָש . אוּנ דִי יוֹנֶן זָאלֶן גִיצוּל וָועֶרֶן פּון דִיא מַלְאָכֵי חַבָּלָה . אִיז דֶר הוֹרְבֶּן בֵּיהמ"ק גָווֹרֶן אַמוֹבֶה פַּר דִי יוֹנֶן . דְרוּם גְפִינֶן מִיר דָא אִין דֶר תּוֹרָה אֲפִילוּ בַּייא אִין רַשָׁעִים טוּט נָאט זַייא בָּבוֹד אוּנ דֶר מַאנְט זַיי נִיט אוֹף שְׁלֶעכְט . בַּיי דִיא דִינִים פּון קָרְבָּנוֹת שְׁטֶייט דַבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דֶעד צוּ דִי יוֹנֶן אָדָם כִּי יַקְרִיב אַז דִי יוֹנֶן וָועלֶן בְּרֶענֶנֶן קָרְבָּנוֹת . בַּיי דִי עוֹבְדֵי אֱלִילִים וָאלְכְטוּ נִיט נֶעמֶן קֶיין קָרְבָּנוֹת . אֲבֶּר אַז עֶר קוּמְט זָאגֶן דִיא דִינִים פּון נְגָעִים שְׁטֶייט גִיט בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נָאר אָדָם אֶמֶעֶנְטְשׁ אַז עֶם וָועט זַיין נְגָעִים אוֹף זַיין לַייב . נָאט הָט נִיט גָוואלְט זָאגֶן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּיי נְגָעִים אָדָם כִּי יִהְיֶה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ נָאטֶם רַחֲמָנוּת אוֹף דֶעם מֶעֶנְטְשׁ אִיז זַייעֶר פִּיל עֶם אִיז עֶוועֶר פַּאר אִים צוּ בְּרֶענֶנֶן אוֹף דֶעם

מענטש

בתחלה מלקה ביתו חזר בו מוטב ואם לאו מלקה בגדיו שנא' (מס) והנגד כי יהיה בו נגע צרעת חזר בו מוטב ואם לאו באים בגופו שנא' אדם כי יהיה בעור בשרו :

(יא) אדם כי יהיה בעור בשרו . על ידי מה נגעים באים על ידי הזנות . וכן את מוצא בירושלים ע"י שהיו שטופין בזנות לכך לקו בצרעת מה כתיב שם ויאמר ה' יען כי גבהו בנות ציון ותלכנה נטויות גרון וגו' (ישעיה ג) מה עשה להם הקב"ה הלקה אותם בצרעת שנא' (מס) ושפח ה' קדקוד בנות ציון ואין ושפח אלא צרעת שנא' ולשאת ולספחת ולבהרת . לכך נאמר אדם כי יהיה בעור בשרו שאת או ספחת או בהרת וגו' הכתוב מדבר במלכיות . שאת זו בבל שנא' (מס ד) ונשאה המשל הזה על מלך בבל וגו'.ספחת זו מלכות מדי שהיה המן מספח עם אחשורוש להשמיד להרוג ולאבד . בהרת זו מלכות יון שהיתה מבהרת על ישראל ואומרת כל מי שיש לו שור יחקה על קרן השור שאין לו חלק באלהי ישראל ואם לאו גוזרין עליו הריגה . והיה בעור בשרו לנגע צרעת זו מלכות אדום שהקב"ה מלקה אותו בצרעת ואת השר שלו שכן כתיב (ירמיה מו) מדוע נסחף אביריך לא עמד כי ה' הדפו.ולעה"ב הקב"ה יושב בדין על מלכות אדום ואומר לו למה היית משתעבד בבני . והוא אומר לא אתה הוא שמסרתם בידינו . והקב"ה אומר לו ובשביל שמסרתי אותם בידך לא שמת עליהם רחמים על זקן הכברת עולך מאד (ישעיה מו) . על זקן הכבדת עולך מאד זה ר' עקיבא ששעבדה בו מלכות אדום מה שאין סוף . ד"א על זקן הכבדת עולך מאד שהיתה מכבדת עולה על זקן כבחור א"ל הקב"ה חייך שאני יושב עליך במשפט ודן אותך ומחייבך שנא'

ענף יוסף עין יוסף רדי

לקמנדריא וחזר ממה שאמר מתחלה ועל כל איש אשר עליו חתיו אל תגשו . וצוה להרוג איתם והוסיף עוד שיחריבו את בית המקדש משום דאחד מהם אינו מספיק לכפ- אלא הוא והם יש בהם כדי שפר וזהו שאמר הקב"ה וממקדשי תחלו ומוסיף וכן מבואר להו המדרש כאן ג"כ וניחא בזה ג"כ מה שכתב ויחלו באנשים הזקנים אשר לפני הבית שקשה למה לא עשו כאשר צוה להם הקב"הוממקדשי תחלו.אבל לדעת רבי יהודה בר סימון ניחא שהקב"ה צוה להם להרוג את הצדיקים וגם להחריב את בית המקדש לכן אמר שפיר ויחלו באנשים הזקנים היינו תלמידי חכמים זה קנה חכמה ור"ל אשר לפני הבית שהם זקני סנהדרין שהיו יושבים בלשכת הגזית אשר לפני בית המקדש ולפיכך שפיר אמר כאן המדרש אף זו לטובה שהפיל חפצתו בי־רושלים שאם לא החריב את בית המקדש שבירושלים וירושלים לא נשתיירו כו' שלא היה בהם לבד כדי שפר :

בשרו (מלמיך) וע' בעמ :

(יא) שנאמר ופפח ה' קדקד . וכל דתלה בקדקוד לספר מפני שהוא מקום יותר מוכן להעלות מטרון.ור' יהושע בן לוי (יפ"ת): [מנלמד לספת ולספחת ולבהרת] . סס דנקט ספחת טפי מספר מפוס דספחת לינו סס נגע חלת תולדס דספחת ולבהרת כדאיתת כריס שכוחת וכיול שני סמיוס (יפ"ת): [שסיס ממן מספח עס תחשורוש] . כ"ל שסיס מתכר לת עמו עס ל:שורוש

מֶענְטש יסורים . דרום איז ער פֿרייַער אים מַתרה . דער נאָך שלאָגט ער אים דיא קלייַדער . דרום שמייט דיא דינים פון מֶענְטש טוט תשובה איז גוט אוב ניט שלאָגט ער אים דיא קלייַדער . דרום נגעים אוף קלייַדער . טוט ער תשובה איז גוט אוב ניט קומט נגעים אוף דעם מֶענְטש אַליין . דרום שמייט דר נאָך דינים פון נגעים אוף דעם מֶענְטש . אוג פֿר ווָם קומט אוף דעם מֶענְטש נגעים פֿאר דעם חמא פון זנות . אוג אזו נפֿינן מיר אין ירושלַים ענין זיי גשלאָגן נזוואָרן מיט נגעים איבר דעם חמא פון זנות עם שמייט ייאמר יי נאָט ואָנט ישן כי גבהו בנות ציון דרום ווָם דיא טעכטר פון ציון ענין נגאנגן מיט נאָוה ותלכנה נטויות גרון זייא ענין גגאנגן אום נשטרעקט דעם האלז ושפח יי קדקוד בנות ציון ווָעט נאָט ברענגן צרעת אוף דיא קעפ פון דיא טעכטר פון ציון . נאָך אפשט דר פסוק מיינט אז די יודן ווָלן זיין זינדיג ווָעט נאָט ברענגן אוף דעם מלך בבל ווָעט ער זיי פֿר טרייבן . דרום שמייט שאת איז טייטש אוף גהובן ווייל מלכות בבל הט זיך אוף גהובן גגבייסט קענן נאָט . דר נאָך שמייט ספחת איז טייטש אבהעפטונג דם מיינט מען ווָם הט זיך באהעפט צו אחשורוש אוג הט נזואלט דארגינן אלי יודן . דר נאָך שמייט בהרת איז טייטש אפלעק מיינט מען מלכות ין ווָאם האבן נזאגט ווער עם הט אין אקם זאל ער קריצן אוף דעם הארן אז ער האט ניט קין חלק אין נאָט פון יודן . אוג דר ווָם ווייל ניט קריצן זאל מען אים הארגינן . דר נאָך שמייט צרעת דאם מיינט מען אדום ווָאם נאָט ווָעט אים שלאָגן מיט ויין שר מיט צרעת . אוג ליעתיר לבוא ווָעט נאָט זיצן אוג משפטין אדום אוג ווָעט אים זאָגן פר ווָם האסטו גארבית מיט די יודן . ווָעט ער ענטפֿרן ניין דוא נאָט אליין האסט מיר גענעבין דייני יודן אין דער הארד . ווָעט נאָט זאָגן איך האב דיר טאקי נגעבין פאר ניאם דאסטו ניט קין רחמנות גהאט אוף זייא אלטי מענטשן האסטו דיין שווערי נאך גלייבט . דאם מיינט מען דעם תנא רבי עקיבא הט מען נהרגית . אוג דו האסט גארבית מיט אלטי גלייך ווי מיט יוגני . זאָגט נאָט איך זיין אוף דיר מיט משפט אזו וויא עם קומט דיר ווָעל איך דיר מאן דוא בינט

(פס) רדי ושבי על עפר בתולת בת בבל שבי לארץ אין כסא על שהיית יושבת על הכסא שבי לארץ אין כסא כי לא תוסיפו יקרא לך רכה וענוגה . ומה אני עושה לך אני פורע מן השר שלך תחילה ומלקה אותו בצרעת ואח"כ אני פורע ממך . ולא תאמר במלכות הזה אלא אפי' בנוג שהיה מתגאה בעולם ועולה . כך אני מלקה אותו בצרעת . כנין שכך כתיב (זכריה יד) ואת התיה המגפה וגו' המק בשרו והוא עומד על רגליו . ועל ידי מה על ידי שמתגרין בישראל שנא' ואת התיה המגפה ע"י מה שבאו על ישראל. ואל תתמה שהרי בעה"ז פרע הקב"ה משונאיהם של ישר' הרבה והכה אותם בצרעת. ומי היה זה נעמן שנאמר (מ"ב ה) ונעמן שר צבא מלך ארם היה איש גדול לפני אדניו וגו' והאיש גבור חיל מצורע בשביל מה נצטרע בשביל ששבה מא"י נערה קטנה. בעה"ז הלקה לעכו"ם בצרעת ואף כ"ל כך ילקה אותן בצרעת שנא' (זכריה יד) ואת התיה המגפה אשר יגוף ה' וגו' . אומר להם הקב"ה לפי שהייתם קוראין לבני טמאים . אני מטמא אתכם בטומאה גדולה אבי הטומאות . ומנין שהיו קורין לישראל טמאים שנא' (חגי ב ד) כורו טמא קראו למו וגו' . ואתם תהיו מצורעים וטמאים אבל ישראל אני מטהרן ומקדשן וגואלן מביניכם שנא' (יחזקאל מג כג) וקראו להם עם הקדש גאולי ה' ולך יקרא דרושה עיר לא נעזבה . וכן אמר שלמה המלך (שה"ש ד ז) יפה את רעיתי ומום אין בך :

פרשת מצורע

זאת תהיה תורת המצורע . (א) ילמדנו רבינו כמה ב"א אין להם חלק לעוה"ב . כך שנו רבותינו אלו שאין להם חלק לעה"ב ג' מלכים וד' הדיוטות אלו הן ג' מלכים ירבעם ואחאב ומנשה . א"ר יהודה בר שלום בקשו חכמי המשנה לשנות ד' מלכים ולמנות שלמה עמהם אלא שיצאה ב"ק ואמר אל תגעו במשיחי ובנביאי אל תרעו (תהלים קה) ואעפ"כ חזרו יום אחד ובקשו לשנות . ואתא אש מן השמים ולחכה בספסליהם וחזרה ואמרה המעמך ישלמנה כי מאסת כי אתה תבחר ולא אני ומה ידעת דבר (איוב לד) כ"כ למה היו שונים על שכתוב בו והמלך שלמה אהב נשים נכריות רבות ואת בת פרעה מואביות עמוניות אדומיות צדוניות חתיות ויעש שלמה הרע בעיני ה' (מלכים ו יא) ד' הדיוטות בלעם ודואג ואחיתופל וגחזי אתה מוצא שהללו מפני דבור פיהם יצאו לגיהנם

עין יוסף

מתסורים כמד"ש (שמואל ח כ) ספתני נא אל תחת בכהונות : [שכ' כמזכריס ולפיכך נדמו מתיו בעולם הבא וזכר בלעם וכן מיכו מיסכלל ומחת תסיס כמנפה וגו'] תאב נאנו אל ירוסלים . וז"ס כמדבס ע"י מס ע"י שבאלו על ישראל :

(ג) כך: שנו רבותינו . מנין בפרק חלק בבבלי וירושלמי ובמדרש מפלי ובמדבר רבה פרשה י"ח ותד"ח ח"ה פ"ג : [ירבעם ואחאב כו']. זכר לנס שנעשה לגודל מעלתם בחכמה . ומפני יהושפט שחשב עליהם לכבוד חכמתם וזקנתם כתורם שהיו יודעים לחושם ידיעה גדולה בים לפי שלנס שנעשה לכן סודיעו ביסודי בתמוכ שהקבקבו מגל שקיעת החמה עד שעלה עמוד השחר ונעשה נס לכן נקרא שמו יפו [מהכ' נסים נכריות כו'] . ופי' בכד"ק ג' דשות עשה שלמה שנעשה נסים נכריות . ות' שריבה נסים ועבר על לפ יבבה ולכלוכם קשה כיכן

שְׁטֶענְדִיג גֶעזעסן אוֹף דֶר שְׁטִיל אוּן גְמַשְׁפֶּט דִי יוֹדֶן . דְרוּם וָוֶעל אִיךְ דִיךְ אוֹךְ מְשְׁפְּטִין דוּא זָאלְסְט זִיצֶן אוֹף דֶר עֶרד אוּן פְּרִיעֶר וָוֶעל אִיךְ גַצָאלְט בָעמִין פּוּן דֵיין שֹׁר אִין הִימֶל דֶער נָאךְ פּוּן דִיר הִינְטֶן דִיין שֹׁר מִיט דִיר וָוֶעל אִיךְ שָׁלָאגִין מִיט צָבַעת . אוּן לָעתִיד לָבוֹא גוֹג וּמָגוֹג וָוֶעט נָאט אוֹךְ שְׁלָאגִין מִיט צָבַעת . מִיר גְפִינֶן שׁוֹן לַאנְג אַז נָאט הָט בַּצָאלְט דִיא שׁוֹנְאִים פּוּן יוֹדֶן מִיט צָבַעת . עִם שְׁטִיוִיט וְנַעֲמָן שַׂר צְבָא מֶלֶךְ אֲרָם בָעמֶן דֶר הַאר פּוּן חַיִל פּוּן מֶלֶךְ אֲרָם הָט גְפָאנְגֶן אַבְרוּמָה בִּיי יוֹדֶן הָט אִם נָאט גְשְׁטְרָאפְט אִיז עֶר מְצוֹרָע גְוָוארֶן . אוּן לָעתִיד לָבוֹא וָוֶעט נָאט שְׁלָאגִין דִיא שׁוֹנְאִים פּוּן יוֹדֶן מִיט צָרַעַת . נָאט זָאגְט אִיר רוּפְט מִינִי קִינְדֶר אוּם רַייִנִי דְרוּם וָוֶעל אִיךְ מְטַמֵּא זַיין מִיט דֶר גְרֶעסְטֶר טוּמְאָה . אוּן דִיא יוֹדֶן וָוֶעל אִיךְ מְטַהֵר זַיין אוּן מְקַדֵּשׁ זַיין אוּן וָוֶעל זַייא אוֹם זַייֶן פּוּן אַייךְ . עִם שְׁטַייט וְנִקְרְאוּ לָהֶם עַם הַקֹּדֶשׁ מַעַן וָוֶעט רוֹפֶן דִיא יוֹדֶן הַיילִיג פָאלְק :

זאת תהיה תורת המצורע דיא תַּלְמִידִים הָאבֶּן גִפֶּרֶעגְט רַבִּי תַּנְחוּמָא וָואסְעֶרִי מְעַנְטְשֶׁן הָאבִּין נִיט קֵיין עוֹלָם הַבָּא הָט עֶר זַייא גְזָאגְט דְרַיי מְלָכִים אוּן פִּיר פְּרָאסְטֵי מֶעַנְטְשֶׁן . דִי דְרַיי מְלָכִים זֶענֶן יָרְבְעָם . אַחְאָב . מְנַשֶּׁה . רַבִּי יְהוּדָה זָאגְט דִיא חֲכָמִים הָאבֶּן גְוָואלְט צַייֶן שְׁלמה הַמֶּלֶךְ אוֹךְ דְרֵינֶן נָאר עִם אִיז אֲרוֹם אַבֶּת קוֹל אוּן הָט גְזָאגְט רִירְט נִיט אִין מַיין גְזָאלְבְּטֶן אוּן מִיט מִינִי נְבִיאִים זָאלְט אִיר נִיט זִיךְ צָעפִּין . פּוּן דֶעסְט וָועגֶן הָאבֶּן דִיא חֲכָמִים נִיט גֶהֶרְט אוּן הָאבֶּן אִים גְוָואלְט וַוייסֶן צַייֶן . אִיז אֲרוֹם אַפֵּייעֶר פּוּן הִימֶל אוּן הָט פַּר קְמַאלְט דִיא בָּעְנְק וְוִיא דִיא חֲכָמִים זָענֶן גְזָעסֶן אוּם דֶר בַּת קוֹל הָט וַוייטֶר גְזָאגְט צוּ אִיר וָועט אוֹם קְלוּבִּין מֶעַנְטְשֶׁן . וָוס וַוייסְט אִיר צוּ קְלוּבֶּן . אִיךְ וָועל קְלוּבֶּן נִיט אִיר . פִּיר פְּרָאסְטֵי מֶעַנְטְשֶׁן מֵיינְט מֶען . בִּלְעָם . דוֹאג . אֲחִיתוֹפֶל . גֶחְזִי . רִי פִּיר מֶעַנְטְשֶׁן יַא בֶּר זַייֶן רַייד הָאבֶּן זַייא פַּר לֵארִין עוֹלָם הַבָּא . בִּלְעָם הָט גְוָואלְט שָׁעלְטֶן דִיא יוֹדֶן אִיז עֶר אַרַיין

לגיהנם . בלעם ע"י לשונו נדחף לגיהנם שנא' (נחמיה כג) מן ארם ינחני בלק מלך מואב מן הרמים הייתי ממחיצת האבות . הנחני בלק וזרקני לגיהנם . ואין ינחני אלא לשון גיהנם שנא' (ירמיה לב) בן אדם נחה . וכן דואג על לשונו נטרד אימתי בשעה שברח דוד לנוב עיר לאחימלך הכהן וקבלו והרגיש שאול וכנס את כל עבדיו ואמר להם יפה אתם עושין לי שדוד עושה מה שהוא מבקש ואין אחד מכם גולה את אזני שנא' (שמואל ב כב) כי קשרתם כלכם עלי ואין גולה את אזני בכרת בני עם בן ישי ואין חולה מכם עלי.התחיל דואג לספר לשו"ה שנ' (שם) ויען דואג האדומי והוא נצב על עבדי שאול ויאמר ראיתי את בן ישי בא נבה אל אחימלך בן אחטוב . ועל ידו נהרגו חמשה ושמנים כהנים נושאי אפוד בד ואחימלך כהן גדול ואת נוב עיר הכהנים הכה לפי חרב וגו'. א"ר אלעזר כל שנעשה רחמן על האכזרי לסוף נעשה אכזר על הרחמנים כתיב (שם טו) ויחמול שאול והעם על אגג ועל מיטב הצאן והבקר וכתיב בנוב עיר הכהנים (שם כב) ואת נוב עיר הכהנים הכה לפי חרב וכן אחיתופל על לשונו נטרד שנא' (שמואל ב יז) ואחיתופל ראה כי לא נעשתה עצתו וגו' ויצו אל ביתו ויחוק וגחזי על לשונו נטרד ונצטרע בשעה שנצטרע נעמן ונתרפא ע"י אלישע הנביא התחיל נעמן ליתן כסף וזהב ודורונות לאלישע ולא רצה לקבל עליו . היה גחזי משמש לפני אלישע ראה את הכסף ואת הזהב ואת הבגדים אמר הנה חשך אדני את נעמן הארמי הזה מקחת מידו את אשר הביא חי ה' כי אם רצתי אחריו ולקחתי מאתי מאומה (מלכים ב ה) בודאי מומו לקח . שנא' (שם) וצרעת נעמן תדבק בך ובזרעך לעולם ויצא מלפניו מצורע כשלג . למה לפי שכתוב (דברים ו) ולא ידבק בידך מאומה מן החרם והיה מלך ארם ונעמן שר צבאו עובדי ע"ג וכתיב ולא תביא תועבה אל ביתך א"ר פדת ברית כרותה להקב"ה בעולם כל מי שמספר לשון הרע ילקה בצרעת מנין ממה שקראו בענין וזאת תורת המצורע אל תקרי המצורע אלא המוציא שם רע . ארי"ל אין הנגעים באים על האדם אלא על ל"ה שמוציא מפיו ור"ה צווחת ואומרת לו אל תתן את פיך לחטיא את בשרך (קהלת ה) אל התן רשות להוציא דבר מפיך לחטיא את בשרך להלקות את גופך . ואל תאמר לפני המלאך כי שגגה היא ואל תאמר לפני המלאך הממונה עליך בשוגג הוצאתי הדבור מפי שכל דבור ודבור שיצא מפיך בספר נכתבים בין טוב בין רע בין בשוגג בין במזיד ומנין שהוא כן שנא' (מלאכי ג) אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו . וכן במדת פורעניות אמר דוד לפני הקב"ה (תהלים קלט) אתה ידעת שבתי וקומי בנתה לרעי מרחוק.וכן אמר איוב כי אהה צעדי תספור (איוב יד) ואומר (שם) על שרשי רגלי תתחקה . למה יקצוף האלהים על קולך וחבל את מעשי ידיך (קהלת ה) אלו הידים והגוף שלוקין בצרעת ובנגעים . ד"א אל התן את פיך לחטוא את בשרך בלשון נקי דברה תורה אם אמרה לך אשתך שהיא נדה אל תחטיא את גופך ותגע בה ואל תאמר לפני המלאך הממונה על צורת הולד שוגג הייתי ולא הייתי יודע . למה יקצוף האלהים על קולך וחבל את מעשה ידיך אלו הבנים שלוקים בצרעת . א"ר אחא אם שמש אדם עם אשתו בימי נדתה הבנים לוקין בצרעת . כיצד שמש ביום ראשון לנדתה הבן הנולד מהם לוקה לעשר שנים . שמש עמה ביום ב' לנדתה הבן לוקה לעשרים שנה . שמש ביום השלישי לנדתה הבן לוקה לשלשים שנה . שמש ביום הרביעי לנדתה הבן לוקה לארבעים . ביום החמישי לנדתה לוקה לחמשים . ביום הששי לנדתה לוקה לששים . ביום השביעי לנדתה לוקה לשבעים שנה כנגד שבעה ימי נדתה . ואינו יוצא מן העולם עד שרואה פירותיו מקולקלים ואין שנותיו של אדם אלא ע' שנה שנא' (תהלים צ) ימי שנותינו בהם שבעים שנה . לכך אם שמש אדם עם אשתו בשבעה לנדתה הולד לוקה לע' שנה כביכול .אומר אין המרירות זו משלי כבר העידותי בך

עין יוסף

כיכן מלינו שמי שעבר על לחוץ שלא יכיח לו הלך לעוס"כ. לך לפסל לניבא דה"ם בן מנסיא (ישעיה כב) דלמר ליזכ מעות שלא יוכל לתקן זה שבא על הערוה והוליד ממנה ממזר . ולדעת ר"ע דס"ל דממיבי לחוץ כוס ממזר שם כן לפסר שהשבו לשלמה מעוות שלא וכל להקון לדעת ר"ע (כתובות שור פ' כ"ט) : [כן לדש נמה וגו']. מנחם לל לרך התחיות לת יוכדי כור : [ודרוזיות] פירוש מתנות : [כודתי מוסי לקו] . ר"ל שכם ז"ל דוכדיס קרי וכתיב דקריגן מלומה וכתיי' מומה לסון מוס (כלי יקר ועמ"ש)[:למה לפי שכתוב ולא ידבק]. ר"ל למה לא רלה לניסע לקחת ממנו מלומה לפי שכיה כסף דמי ע"ז כמוכדים וכתיב כה ולא ידבק ניידך מלומה מן החרם והייתי מרם כמוכו שיבת זה ויחבד לת זה : [לל הקרי כמל .ע כמוניה ב"נ] . טעם דרשה זו משום דסול"ל זחת תכיה תורת סכרת כמצורע

ואמרתי

דכשתת כעכרה עסוק ולא כו"ל למקיכיה מלורעא לכן למר לל תקרי כו' (י"ם) : [לל תתן רשות לכוליה כו']. תיקן בזה ליכנה דלל תתן דלל תפתח מיבעי ליה לללא שכוח לסון נתיכת רשות (י"ם) : [לתחיה לת כשרך להלקות לת גופך] . בלרעת ולכו תסוב כמת : [לנו כידים וכגוף שלוקין בלרעת] . ותיקן יכול לעשות מעשה כלל ונקט קרא ותבל לת מעשה ידיך משום שכשם עיקר (י"ם) : [לנו כנגים שלוקין בלרעת כ"ל שמש כו'] . וכדפוסים לחכיה לחתא לנו כנגים שלוקין בלרעת ס"ד לחתא לש שמש לדש עם לשתו כימי נדה כנגים לוקין בלרעת כיצד שמש כו' : [ולינו יולא מן כעולם עד שרואה כו']. ר"ל משום דק"ל לש כבן רשע ומגזר עליו למות כנגים מועטות ל"ש ולינו יולא כו' שעכ"פ בלרעת קודם מיתתו (ז"ר) : [לין כמרירות זו משלי] . כלומר לין לחי משלח עליו בלרעת : [ככר

כמידותי

נַפְאַלְן אֵין נַיהֶנָם . דּוֹאֵג בְּשַׁעַת דָּוִד הַמֶּלֶךְ אֵיז אַנְטְלָאפֶן גְּיוּאַרִין פַּאר שָׁאוּל הַמֶּלֶךְ: צוּ אַחִימֶלֶךְ הַכֹּהֵן אֵין דֶּר שְׁטָאט נוֹב . עֶר הָט אִים צוּ גְנוּמֶן אֶרְיִנְטְלִיךְ . הָט שָׁאוּל דֶּר הֶעֶרְט דִיא מַעֲשֶׂה אַז זֶאנְט עֶר צוּ דִי קְנֶעכְט אִיר זָאנְט מִיר נָאר גִיט וְוִיא דִיר אִיז . אִיר הָט זִיךְ גְמַאכְט אִבּוּנְד אוּיף מִיר צוּא מַאכִין קִינְיגִין דָּוִדִין פַּאר מִין לֶעבִין . אַז וּפְט זִיךְ אֵין דוֹאֵג אַיךְ הָאב גְזֶעהֶן דָּוִד אִיז גְקוּמֶען צוּא אַחִימֶלֶךְ הַכֹּהֵן עֶר הָט אִים גָאךְ גְגֶעבִין בְּרוֹיט מִיט שָׁאוּל גְּרֶרְגִית פִּינְף אוּנ אַכְצִיג

כהנים

זאמרתי לך זאת תהיה הורת המצורע. ד"א אל תתן את פיך וגו' אם עשית בזדון והטעה והאמר לכ"ג שהוא מלאך בשגגה עשיתי והטעה אותו לעצמך את מטעה. למה יקצוף האלהים על קולך וגו' אלו הבנים שלוקין בצרעת. ומנין שכהן נדול נקרא מלאך שנאמר (מלאכי ב) כי שפתי כהן ישמרו דעת וגו':

(ב) זאת תהיה הורת המצורע. זש"ה מות וחיים ביד לשון וגו' (משלי יח) הכל תלוי בלשון. זכה לחיים. נתחייב למות. עסק בתורה בלשונו זכה לחיים שהתורה עץ חיים שנא' (שם ג) עץ חיים היא למחזיקים בה. והוא רפואתו של לשון הרע שנא' (שם טו) מרפא לשון עץ חיים וסלף בה שבר ברוח. ואם עסק אדם בל"ה מתחייב בנפשו למות שקשה ל"ה כשפיכת דמים שכל ההורג אינו הורג אלא נפש אחת והמספר להר' הורג ג' האומרו והמקבלו והנאמר עליו שהרי דואג אמר להר' על אחימלך בן אחיטוב ונהרג שנ' (שמואל ב כב) ויאמר המלך מות תמות אחימלך. ונהרג שאול שנא' (ד"ה ה י) וימת שאול במעלו אשר מעל בה'. וכן שאול אומר עטור נא עלי ומותתני כי אחזני השבץ (שמואל ב ב) קטיגוריא של נוב עיר הכהנים ואין השבץ אלא בנדי כהונה שנא' (שמות כח) ועשית משבצות זהב. ודואג נשתרש מחיי העוה"ז ומחיי העה"ב שנא' (תהלים נב) גם אל יתצך לנצח יחתך ויסחך מאהל ושרשך מארץ חיים סלה מחיי העה"ב. מי קשה המכה בחרב או המכה בחץ. הוי אומר המכה בחרב אינו יכול להמית את חבירו אלא א"כ קרוב אצלו ונגע בו. והמכה בחץ אינו כן אלא זורק את החץ ומכה אותו בכל מקום שהוא רואה אותו לכן נמשל מספר להר' כחץ שנא' (ירמיה ט) חץ שחוט לשונם מרמה דבר. וכה"א (תהלים נז) בני אדם שניהם חנית וחצים ולשונם חרב חדה. ראה מה קשה להר' והוא קשה מש"ד ומנ"ע ומע"נ. מש"ד דכתיב גדול עוני מנשוא (בראשית ד) מנ"ע דכתיב (שם לח) ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת. מע"נ דכתיב (שמות לב) אנא חטא העם הזה חטאה גדולה. ובמספר להר' אין כתוב בו לא גדול ולא גדולה אלא גדולות שנ' (תהלים יט) יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות. לכך נאמר מות וחיים ענף יוסף עץ יוסף

כעידותי כך ותמרתי לך זאת תכיה תורת המצורע]. קסב מס עניין זה לכאן. ויש לומר מפני שתמר וזאת תכיה לשון נקבה כלומר זאת תכיה תמו שמשמעתו בגדתה גלמה לו תורת המצורע (ירמיה ג). לו פירושו כעדותי כו' זאת תכיה תורת המצורע תמר פרשת יולדת ללמדך שכל מי שחיטו כמתר מן כתדב יכיה יולד מלורע (וכן בכיאו בחיי לשמ דבר זה מפמיכות הפרשיות): [שם עשית בזדון] שחיין מביאין קרבן על מזיד ופטעה ותמר לכ"ג שמוגג חסא כדי שיקבל כפרתן: [ישמרו דעת וגו'] כי מלאך ה' לבאות הוא:

(ג) שנאמר מרפא לשון עץ חיים. ובגמרא מקיים וחין לשון תגא לה"ר שנאמר מן שחוט לשונם [קטגוריא של נוב עיר הכהנים]. כי הקטיגור כמשהית בכורת בתוכו עון כיה לעשרו עודנו גוסס ע"כ לחמר ומותתני ויימחי ותמקום (תהלים): [ומספר לכ"ר חין כתיב בו לא גדול ולא גדולה אלא גדולות]. ובגמרא

תורה היא שכלי לנסרי לכן כאשר הוא נכרת מן העיקר ע"י לה"ר הוא שב למקומו על ידי התורה (ספר נהירות עולם ד"ם):

קשה (ב) לשון הרע שהריא קשה מש"ד ומנילוי עריות ומע"נ. השיבם בזה משום שש"ד חומא בנפש האדם ששופך דם הנפש לכך דמו ישפך והערוה היא: חומא בגופו כי בודאי הערוה היא חומא מצד הגוף שהוא מתאוה לזנות. וע"נ הוא החטא בשכל ובמחשבה כמו שירוע ובלשון הרע יש כל אלו השלשה כי הדבור הוא על ידי בלשון. שהלשון כלי גופני וצריך לזה כח נפשי שהוא פועל הדבור בכח הנפש החיוני והדבר צריך אליו השכל כי כאשר אין לתינוק השכל אינו יודע לדבר והבהמה אין בה דעת לכן אינה מדברת ונקרא שכל הכדברי ולכך חמא לשון הרע שהוא על ידי נוף ונפש ושכל קשה מש"ד ומנ"ע ומע"נ משום שכל אלו חמאים כל אחד בענין מיוחד ולשון הרע לבד כלול בכל השלשה ולפיכך אמר המדרש לעיל שהתורה היא רפואתו של לשון הרע משום שהלשון הוא שכל המדברי לבד אבל לשון הרע משום שהלשון הוא שב למקומו על ידי התורה (ספר נהירות עולם ד"ם):

במצרים

בְּהֵנִים וְם מְרָאֶנֶן דֶעם אֲפּוד אוּנ אֲחִימֶלֶךְ מִיט דֶר נַאנְצֶר שְׁמַאם פּוּן קְלֵיין בִּיז גְרוֹס. זאת תּוֹרַת הַמְּצוֹרָע דָּאם זָאנְט דֶר פְּסוּק מִיט וְתִּתֵּם בְּיִד הַיְשׁוּן אַלֶּעם הֶעַנְגְט אוּנ צוּנְג אִיז דֶר מֶעְנְטְש זוֹכֶה בְּרֶעַנְגְט אִים דֶר צוּנְג צוּם לֶעבֶּן • אוּב נִיט בְּרֶעַנְגְט אִים דֶר צוּנְג צוּם טוֹיט. אִיז עֶר עוֹסֵק אִין דֶר תּוֹרָה אִיז עֶר זוֹכֶה צוּם לֶעבֶּן. עֶם שְׁטֵייט מְרַפֵּא לְשׁוֹן עֵץ חַיִּים אַהֵיילִיגְנְג צוּם צוּנְג אִיז דִי תּוֹרָה. דֶער וָם לֶעְרִינְט דִי תּוֹרָה הַיט זַיא אִים פּוּן לָשׁוֹן הָרָע. אוּנ דֶר וָם רֶעט לָשׁוֹן הָרָע אִיז דִי תּוֹרָה מְכַפֵּר אוֹף דֶעם. וָוארוּם אַז דֶר מֶעְנְטְש רֶעט לָשׁוֹן הָרָע בְּרֶעַנְגְט אִים דֶם צוּם טוֹט. לָשׁוֹן הָרָע אִיז עֲרֶגֶר פּוּן הַארְגִינְן אֲמֶעְנְטְשֶׁן וָוארוּם דֶר רוֹצֵחַ הַרְגִּיתְ נֶאר אַיין מֶעְנְטְשֶׁן. אוּנ דֶר רֶעדֶר לָשׁוֹן הָרָע הַרְגִּיתְ דְרַיִיא מֶעְנְטְשֶׁן. דֶעם וָם זָאנְט. אוּנ דֶעם וָם עֶר אִיז מְקַבֵּל דֶעם לָשׁוֹן הָרָע. אוּנ הַרְגִּיתְ דֶעם וָם טָעַן זָאנְט אוֹף אִים. מִיר גִּפִינְן דוֹאג הָט גְזָאנְט לָשׁוֹן הָרָע פַּאר שָׁאוּל הַמֶּלֶךְ אוֹף אֲחִימֶלֶךְ הַכֹּהֵן אִיז אֲחִימֶלֶךְ נְהַרְגִּיתְ נְוָואָרֶן אוּנ שָׁאוּל הַמֶּלֶךְ אִיז גְהַרְגִּיתְ נְוָואָרֶן. עֶם שְׁטֵייט שָׁאוּל הָט גְזָאנְט צוּם מְשָׁרֵת עֲמֹד נָא עָלַי וּמוֹתְתֵנִי כִּי אֲחָזַנִי הַשָּׁבֶץ שְׁטֵייא אוֹף אִין הָארְצִי מִיךְ וָוארוּם עֶם אִיז מִיר צוּ גְקוּמֶן דִי יוֹנָר פּוּן אֲחִימֶלֶךְ הַכֹּהֵן וָם זַיי נַיְיעֶן גִיקְלֵייט מִיט דִי גֶעקְטִיטִי קְלֵייד פּוּן כֹּהֵן. אוּנ דוֹאג אִיז אוֹם גְרִיקֶן נְוָואָרֶן פּוּן דֶר וָועלְט אוּנ פּוּן יֶעֶר וָועלְט. מִיר גִּפִינְן מִיט אַפֵּייל הַרְגִּיתְ מֶעַן מִיין וִויא מִיט אַשְׁוָועֶרְד. מִיט אַשְׁוָועֶרְד קָאן מֶעַן הָארְגִינְן נָאר דֶעם וָם שְׁטֵייט דֶער לֶעבֶּן נִיט פּוּן וַויטֶן. אָבֶּר מִיט אַפֵּייל קָאן מֶעַן הָארְגִינְן פּוּן וַויטֶן אוֹיךְ. דְרוֹם אִיז גְגְלִיכֶן לָשׁוֹן הָרָע צוּ אַפֵּייל. לָשׁוֹן הָרָע אִיז עֶרֶגֶר פּוּן הַרְגִינְן אֲמֶעְנְטְשֶׁן אוּנ פּוּן זְנוּת אוּנ פּוּן עֲבוֹדַת גִּילּוּלִים. וָוארוּם בְּשָׁעַת קַיִן הָט גְהַרְגִּיתְ דֶעם בְּרוּדֶר הֶבֶל שְׁטֵייט גְדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשׂוֹא מִיין זַיְנְד אִיז גְרוֹס פּוּן צוּ טְרָאגֶן. אוּנ בֵּייא זְנוּת שְׁטֵייט יוֹסֵף הַצַּדִּיק הָאט גְזָאנְט צוּ פּוֹטִיפַּרע וְאֵיךְ אֶעֱשֶׂה הָרָעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת וְוִיא אוֹ קָאן אִיךְ אַזוֹ אַגְרוֹסִי זִינְד טָאן. אָבֶּר בֵּייא לָשׁוֹן הָרָע רַייכֶן שְׁטֵייט יִכְרֹת יְיָ כָּל שִׂפְתֵי

חלקות

וחיים ביד לשון . ד"א מות וחיים ביד לשון אל תאמר הואיל ונתנה לי רשות לדבר הריני אומר כל מה שאבקש כבר הזהירה אותך התורה שנא' (שם לד) נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה . ושמא תאמר שאתה מחסר . אין אתה אלא משתכר . ורוח הקדש צוחה שומר פיו ולשונו שומר מצרת נפשו (משלי כא) אל תקרי מצרת אלא מצרעת נפשו . ד"א מות וחיים ביד לשון קשה לה"ר שאין אדם מוציאו מפיו עד שהוא כופר בהקב"ה שנא' (תהלים יב) אשר אמרו ללשוננו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו. כביכול הקב"ה צוח על מספרי לה"ר מי יקום לי עם מרעים וגו' (שם לד) מי יכול לעמוד בהם . ומי יעמוד בהם גיהנם . וגיהנם צוחת אף אני איני יכולה לעמוד בהם אמר הקב"ה אני מלמעלן ואת מלמטן . אני זורק בם חצים מלמעלה . ואתה הופכת עליהם גחלים מלמטה שנא' (שם קכ) חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים . אמר הקב"ה לישראל רצונכם להמלט מגיהנם הרחיקו עצמכם מלשון הרע ואתם זוכים בעה"ז ובעה"ב שנא' (שם לד) מי האיש החפץ חיים וגו' וכתיב (שם) נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו . לכך נאמר זאת תהיה תורת המצורע . ללמדך שהמספר לה"ר הנגעים באין עליו שנא' זאת תהיה תורת המצורע המוציא שם רע מוצא רע שהנגעים רעים מוצאין בגופו . ראה מה כתיב במרים (במדבר יב) ותדבר מרים ואהרן במשה לפיכך ויפן אהרן אל מרים והנה מצורעת . מה כתיב שם זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים וגו' (דברים כד) והלא דברים ק"ו ומה מרים שלא דברה אלא באחיה חביבה שלא בפניו ולא נתכונה אלא להחזירו לאשתו כך המספר לה"ר על חבירו עאכ"ו . מה כתיב למעלה מן הענין השמר בנגע הצרעת (שם) ואף אהרן שהיה כהן גדול נגעה בו ידו של הקב"ה שנא' (שם) ויחר אף ה' בם וילך . בם במרים ובאהרן אלא שאהרן נתרפא מיד ומרים לאחר ז' ימים שנא' (שם) ותסגר מרים שבעת ימים . הוי זאת תהיה תורת המצורע המוציא שם רע . שמצא רע . וכן אתה מוצא בנחש הקדמוני על שאמר לה"ר על בוראו לפיכך נצטרע . מה אמר . אמר ריב"ל כי יודע אלהים כי ביום אכלכם ממנו ונפקחו עיניכם והייתם כאלהים יודע טוב ורע

אמר

עץ יוסף

ובגמרא פריך אימא תרתי. ומשני כי מינייהו מפקת: [שפתינו אתנו מי אדון לנו]. פי' דלבסוף כופר בעיקר ואומר כן ל"א שאומרים ללשונינו נגביר שאנו אומרי' אין אדון לנו (רש"י): [שנ' חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים]. אין חץ אלא לשה"ר שנ' חץ שחוט לשונם וגו' ואין גבור אלא הקב"ה שנא' ה' כגבור יצא גחלי רתמים היינו גיהנם (גמרא): [ולכך נאמר זאת תהיה תורת המצורע כו']. ולא כתיב הצרוע לדרוש המוציא ש"ר (מהרש"א): [ואף אהרן שהיה כ"ג כו']. קשה מה בכך שהיה כ"ג וכי משוא פנים יש בדבר. וי"ל מפני שהי' שמעיל עליו ומעיל מכפר על לה"ר ואפ"ה נגעה בו לרעת כדאיתא פ"ג דערכין (ז"ר): [אלא שאהרן נתרפא מיד]. ובספרי דייק מדכתיב ויפן אהרן שנפנה מצרעתו וכתב בז"א ק"ל דהול"ל וירא אהרן והנה מרים מצורעת ויפן ל"ל הנה ללמד שאף אהרן נצטרע אלא שנתרפא מיד והא דלא נתרפאת מרים מיד כמו אהרן שעיקר דברי' בו היינו משום דמרי' התחילה לדבר במשה לכך עונש' קשה (מה... עכ"ל): [מן האילן הזה אכל וברא את עולמו]. שהוא שגוליי ...ת כח לזה והאילן הזה אינו מכלל הנבראים לכן גם אתם אכלו ממנו

ואתם

הלקות לשון מבבת גדולות דוד המלך זאגט גאט זאל פר שניידן אלי צינגר וואס רעדן גרויסקייט דאס מיינט מען לשון הרע . עס שטייט דאך ביי לשון הרע גרויסקייט אונ ביי יעני עבירות שטייט גרוס איז פון דאנען אפ גלערינט אז לשון הרע איז גרעסר פון אלי עבירות . נאך אפשט איז טויט מיט לעבן הענגט אין צונג דר מענטש זאל ניט זאגן ווייל גאט הט מיר געגעבן אצונג האב איך רשות צו ריידן אלס דינג דרום פאר זאגט דער פסוק נצור לשונך מרע היט דיין צונג פון שלעכטץ . אונ אפשר ווערט דר מענטש זאגן ער ווערט אן מיט דעם וואס ער רעט ניט . זאגט דר פסוק ניין דוא פר דינסט מיט דעם ניט ריידן אזו וויא דר פסוק זאגט שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו דר וואס היט זיין מויל מיט זיין צונג היט ער פון צרות זיין לייב דס מיינט מען פון צרעת דער וואס רעט לשון הרע קומט אויף אים צרעת . נאך אפשט איז טויט מיט לעבן הענגט אין צונג דר צונג ברענגט דעם מענטשן ער זאל אפ לייקענין אונ גאט . אונ גאט שרייט ווער קאן שטיין מיט די בעלי לשון הרע דר גיהנם קאן שטיין מיט זייא לאזין זייא גיין אין גיהנם . אונ דר גיהנם שרייט איך קאן אליין אויך ניט בשטיין מיט זייא נאר דוא גאט פון אובן אונ איך גיהנם פון הינטן וועלן מיר זיי באשטיין . גאט ווערט ווארפן פיילין פון הימיל אויף דיא ריידערס . אין דר גיהנם ווערט מאכן ברענין זייני הייסי קוילין אלים אויף די בעלי לשון הרע . זאגט גאט צו דיא יודן איר ווילט אנטרינן ווערן פון גיהנם זאלט איר זאך היטין פון לשון הרע ווערט איר זוכה זיין צו עוה"ז אונ צו עוה"ב דרום שטייט זאת תהיה תורת המצורע דר וואס רעט לשון הרע קומן אויף אים נגעים . מיר גפינן מרים הט גרעט לשון הרע אויף משה רבינו איז זיא גווארן מצורע . עס שטייט זכור את אשר עשה יי' אלהיך למרים משה רבינו זאגט גדענקט וואס גאט הט גטאן צו מרים . היינט מאדאך מרים זיא הט נאר גרעט אויף אברודר ניט אין די אויגן אונ איר מאן איז גוועזן משה זאל צוריק נעמן זיין ווייב . הט זיא גהאט אזו אמשפט היינט דר וואס רעד לשון הרע אויפן חבר אוואסר פסק ער ווערט האבן . אונ אהרן הכהן איז אויך גשטראפט גווארן גלייך וויא מרים נאר אהרן איז באלד גהיילט גווארן אונ מרים ערשט נאך זיבן טאג אונ אזו גפינן מיר ביי נחש הקדמוני האט גרעט לשון הרע אויף גאט איז ער מצורע גווארן דר נחש האט גזאגט צו חוה איטליכעס בעל מלאכה האט פיינט דעם אנדרן בעל מלאכה גאט הט גגעסן פון דעם עץ הדעת הט ער גקאנט בשאפן די וועלט . דרום וויל ער

ניט

(ויקרא ג) אמר להם כל אומן שונא את חבירו וכשבקש לבראות את עולמו מן האילן הזה אכל וברא את עולמו אף אתם אכלו ממנו ואתם יכולין לבראות עולם כמוהו. א"ל הקב"ה אהה ספרת לה"ר סופך לילקות בצרעת שנא' (שם) ויאמר ה' אלהים אל הנחש כי עשית זאת ארור אתה מכל הבהמה. במה אררו בצרעת שנא' (ויקרא יג) כי צרעת ממארת היא אמר רב הונא בשם ריב"ל הסלעים שהן על הנחש זו היא צרעתו. ולא עוד אלא כל בעלי מומין מתרפאין בעוה"ב והנחש אינו מתרפא שנא' (ויקרא ג) ארור אתה מכל הבהמה מכאן שהכל מתרפאין והוא אינו מתרפא. בבני אדם כתיב (ישעיה לג) אז ידלג כאיל פסח וכתיב (שם) אז תפקחנה עיני עורים וגו' וכן החיה והבהמה זאב וטלא ירעו כאחד ואריה כבקר יאכל הבן (שם) אבל הנחש עפר לחמו שאין מתרפא לעולם שהוא הוריד כל הבריות לעפר. מי גרם לו על שאמר לה"ר:

(ג) **ביום** טהרתו. כמה שתי צפרים חיות טהורות. מה נשתנה קרבנו משאר קרבנות על שספר לה"ר לפיכך אמר הכתוב יהא קרבנו שתי צפרים צפרים שקולן מוליכות. ועץ ארז הארז הזה אין גבוה ממנו. ולפי שהגביה עצמו כארז באה עליו הצרעת ד"א אמר ר' שמעון בן אלעזר על גסות הרוח הצרעת בא שכן את מוצא בעזיהו כתיב (ד"ב כו) ובחזקתו גבה לבו עד להשחית. וכתיב (שם) ובזעפו עם הכהנים והצרעת זרחה במצחו האזוב הזה אין באילנות שפל ממנו ולפי שהשפיל עצמו לפיכך מתרפא על ידי אזוב. ושחט את הצפור האחת למה שוחט אחת ומשלח אחת אלא אם עשה תשובה אין הצרעת חוזר עליו. והובא אל הכהן מהו והובא אל הכהן הוא בא למה שהכל רחוקים ובדלים ממנו שכן דוד אומר אוהבי ורעי מנגד נגעי יעמדו וקרובי מרחוק עמדו (תהלים לח) וכה"א בדד ישב מחוץ למחנה מושבו מחוץ למחנה ישראל. לכך נאמר והובא אל הכהן והוא בא:

זאת תהיה תורת המצורע. (ד) ילמדנו רבינו על כמה דברים נגעים באים על האדם. כך שנו רבותינו על אחת עשרה דברים הנגעים באים על האדם. על ע"ג. ועל חלול השם. ועל ג"ע. ועל הגנבות. ועל לשון הרע. ועל המעיד עדות שקר. ועל הדיין המקלקל את הדין. ועל שבועת שוא. ועל הנכנס בהחום שאינו שלו. ועל החושב מחשבות של שקר. ועל המשלח מדנים בין אחים. ויש אומרים אף על עין רעה. על ע"ג מנין שבשעה שעשו ישראל את העגל לקו בצרעת. שנא' (שמות לג) וירא משה את העם כי פרוע הוא. ונאמר במצורע וראשו יהיה פרוע. על קללת השם מנין מגליות שקלל ואמר (שמואל ב יז) ברו לכם איש וירד אלי. ואין איש אלא הקב"ה שנא' (שמות טו) ה' איש מלחמה. וכתיב הכא יסגרך ה' בידי (שמואל ב יז) ואין סגירה אלא

ואתם יכולין לבראות עולם כמוהו וכיון דכתיב והביאם כתלמיד יוכלי עולמות כמוהו (יפ"ת): [הכלעיס אכן על הכתם זאת לרשתו]. ר"ל לנו הכאקודות לאמר כו כמין כלעיס נגע לצרעת כן ואע"פ שאינו כלרעת הכתמים ממש (יפ"ת):

(ג) **ביום** טהרתו כמה שני לפרים כו'. מה נשתנה כו' לפיכך אמ"כ יכול קרבנו שני לפרים כו'. מלמד זה משמע שקשה למדרש שתי קושיות אחת מה נשתנה המצורע דכולה קרבנו ב' כבשים מביא לפרים. ג' למה שנים. על זה מתרץ על שספר לה"ר כו' לפיכך יביא קרבן פטפוט כמ"ש מות והיים ביד לשון דכעי חיי כלישנים דכעי מות כלישנים. וע"כ ב' לפרים אחד שהמוטב לרמז על פטפוט לשון הרע שיבטלו. ולפור כתיב רומז על פטפוט כתוכח זה תקנתו כדלתיתא לעיל וע' במדרש"ן פרק יט בערכין. וכן דאמר במדרש נקמן למה שותט ג' ומשלח ג' שלשתן יתיהנה חי כביתו לפי שטעם כנ"ל וע' עוד לקמן: [כאחז באה עליו כלרעת דאמר בשב"ח] כל"ל: [למה שותט תחת ומשלח תחת]. פירוש שהשחיטה היא למה לתן תחידש ליה ע"ש: שתיכן במגילת ס' ככל מקום שמביא ב' תוריס או ב' בני יונה שמביא

(ד) **עלי** י"ח דברים כו'. על עבודת כו"ם ועל קללת השם ועל ג"ע כנ"ל. וזהו שמפרש אח"כ על עבודת כו"ם מנין כו' על קללת השם מנין כו'. וכדכתי בריש ועל תלול השם ועל ברכת השם. ולמד שם על תלול השם מגזרת ע"ם. וכתב פיש"ת דהכל דקאמר על ע"ג ועל ג"ע מייתי במיוד ולא תתרו בו בשונג ולא תחידש ליה ע"ש: [מדעים]. פירוש קטנות ומריבות: [מגליות שקלל ואמר כהו וגו']

גִּיט לֵייֶדן אִיר זָאלְט עֶסְן פּוּן דֶעם בּוֹיִם נְאִיר וָועט אוֹךְ קָאנִין בְּאשַׁפֶּן וָועלְטֶן. הָט נָאט גְּוָאנְט דוּא רֵעדְטְט לָשׁוֹן הָרָע אוֹף מִיר וָועלְכְטוּ גְשְׁלָאגֶן מִיט צָרַעַת. דֶר שְׁלַאגְט אִיז גְּפֶנְגְטִיגְט מִיט פְּלֶעקֶן דָם אִיז צָרַעַת וָום אוֹף אִים אִיז גְקוּמֶן בְּיז הַיינְט. אוּנ אַלֶי מוּזִין וָועלֶן גֶהַיילְט וָועֶרֶן בְּשַׁעַת מָשִׁיחַ וָועט קוּמֶן נָאר דֶער שְׁלַאגְט וָועט נִיט גֶיהַיילְט וָועֶרֶן. זֹאת תּוֹרַת הַמְּצוֹרָע דְיא תַּלְמִידִים הָאבֶּן גְּפְרָעגְט רַבִּי תַּנְחוּמָא אוֹף וָואכְרִי זִינְד קוּמְט אוֹפֶּן מֶעֶנְטֶשֶׁן נָגָעִים הָט עֶר זֵיי גְּוָאנְט אוֹף עֲלִיף זָאכֶן קוּמְט נָגָעִים. אוֹף עוֹבְדֵי גִּלּוּלִים. אוֹף חִילּוּל הַשֵּׁם. אוֹף זְנוּת. אוֹף גְּנֵיבוֹת. אוֹף לָשׁוֹן הָרָע. אוֹף פַאלְשֶׁי עֵדוּת. אוֹף פַאלְשֶׁי שְׁבוּעוֹת. אוֹף דֶעם וָואם גֵיט צַרַיין אוּנ יֶענְיכְם תְּחוּם. אוֹף דֶעם וָואם טְרַאכְט פַאלְשֶׁי כַּחֲשָׁבוֹת. אוֹף דֶעם וָום מַאכְט קְרִיג צְוִישֶׁן בְּרוּדֶר. אוֹף עַיִן הָרָע. אוּנ דָאם אַלֶיס אִיז אֶפּ גְלֶעֶרְנְט פּוּן פְּסוּקִים. בְּשַׁעַת יוֹרֶן הָאבֶּן גְמַאכְט דֶעם עֶגֶל שְׁטַייט וּבְרָא מֹשֶׁה אֶת הָעָם כִּי פָרוּעַ הוּא מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הָט גְּוָעהְן אַז דָם פַאלְק זֶענֶן מְצוֹרָע. אִיז פּוּן דַאנֶן גְלֶעֶרְנְט אַז דֶר וָום דִינְט עֹ"ג קוּמְט אוֹף אִים צָרַעַת. אוֹף חִילּוּל הַשֵּׁם לֶעֶרְנֶן מִיר פּוּן גָלוּיוֹת הַפְּלָשְׁתִּי שְׁטַייט גָלוּיוֹת הָט גְּוָאנְט צוּ דִיא יוֹרֶן קְלוּיבְט אַייךְ אוֹם אַייעֶר נָאט אַלֶיין זָאל עֶר הַאלְטֶן מִיט מִיר מִלְחָמָה דֶעֶר פַאר אִיז עֶר בַּאלְד גְוָואכֶן מְצוֹרָע. אוֹף זְנוּת

אלא צרעת שנא' והסגירו הכהן. על נ"ע מנין דכתיב (ישעיה ג) ושפח ה' קדקד בנות ציון. ואין ושפח אלא צרעת שנא' ולשאת ולספחה ולבהרת. על הנביאה מנין שנא' (זכריה ה) הוצאתיה נאום ה' צבאות ובאה אל בית הנגב הרי על הנביאות. על שבועה שוא מנין דכתיב (שם) ואל בית הנשבע בשמי לשקר ולנה בתוך ביתו וכלתו את עציו. איזהו דבר שמכלה עצים ואבנים ר' אומר זו צרעת שנא' ונתץ את הבית את אבניו ואת עציו. ועל לה"ר מנין ממרים דכתיב (במדבר יב) ויפן אהרן אל מרים והנה מצורעת. כתיב זאת תהיה תורת המצורע המוציא שם רע. ועל המעיד עדות שקר מנין שעל שהעידו ישראל עדות שקר ואמרו אלה אלהיך ישראל (שמות לב) לקו בצרעת שנא' (במדבר ה) צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה וגו'. וכה"א וירא משה את העם כי פרוע הוא. ועל הדיין המקלקל את הדין שנא' (ישעיה ה) לכן כאכל קש לשון אש וחשש להבה ירפה שרשם כמק יהיה ופרחם כאבק יעלה כי מאסו את תורת ה'. ואין פרחם אלא צרעת שנא' ואם פרות הפרח הצרעת. ועל הנכנס בתחום שאינו שלו מנין מן עוזיהו שנכנס בתחום הכהונה שנ' (ד"ב כ כו) והצרעת זרחה במצחו. ועל המשלח מדנים בין אחים מנין מפרעה שנא' (בראשית יב) ויגגע ה' את פרעה לפי שנטל שרה מאברהם. ועל עין הרע א"ר יצחק כיון שעיניו של אדם רעה להשאיל חפציו אדם הולך ואומר ליה השאילני מגלך השאילני קרדומך או כל כלי חפץ והוא אומר ארור הוא מי שיש לו מגל או קרדום מה הקב"ה עושה מלקה אותו בצרעת ובא לכהן ואמר כנגע נראה לי בבית והוא מצוה ונתץ את הבית והכל רואין כליו בשהן גרורין ומוציאן לחוץ ומפרסמין את כליו והכל אומרים לא היה אומר שאין לו מגל שאין לו קרדום הרי יש לו חפץ פלוני ופלוני שלא רצה להשאיל והיה עינו צרה להשאיל והוא אומר שקערורות אל תקרי שקערורות אלא שקע ארורות שהיה אוכר אריר הוא ושקע ביתו וראו הכל ארורתו שנא' (מיכה ב) יגל יבול ביתו נגרות ביום אפו. ויש אומרים אף על נסות הרוח מנין מגעמן שנא' (מלכים ב ה) ונעמן שר צבא מלך ארם גבור חיל מצורע שהיה גם רוח. ואף על האומר דבר בחבירו שאין בו שכן את מוצא במשה

שאמר

עין יוסף

ונו']. וכרכם גרם מלמר ויקנ כפלמיו לק דוד כמלכים: [מלחמים נלקח ביתו לו כבית ולדם כרכם מי שיחד ביתו לו ומינו רוצה ליקנות נלקח לי כבית וכו' נלקח לי כבית כנגע וגו']. ולא בית כנעצע בשמי לשקר נלקח לי כבית וכול מלוה ומו לא כבית]. כ"ל נפ"ד: [מגלן] פי' כלי מקוטין כו כתכוחכ: [קרדומך]. פי' גרון: [מה מקכ"ם שמה מלקה לאחו כנרשם]. מגל' וכל מלר לו כבית וכגיד לכהן לאמר כנגע ביתו

שמייט יְשַׁעְיָה הַנָּבִיא הַהּ נָאוּמְט וְשִׁפַּח יָ קִדְקֹד בְּנוֹת צִיּוֹן נָאט וְיעט בְּרֵעְנֶגֶן צָרַעַת אוֹף דִּיא טָעכְטֶר וָאם מְוֶנֶה מִיט סְרֶעמְדִי מאן. אוֹף נְבִיאָה אוּנ אוֹף פַּאלְשׁ שְׁוּוּעֶרֶן שְׁמַיְיט וּבֹאָה אֶל בֵּית הַנֶּגֶב וְאֶל בֵּית הַנִּשְׁבָּע לַשֶּׁקֶר וְכַלָּתוֹ וגו' רָעִי צָרַעַת וָועט קוּמֶען: אִין שְׁטוּבּ פּוּן נֶגֶב אוּנ אִין שְׁוּוּעֶרְט פַּאלְשׁ אוּנ דָּי צָרַעַת וָועט אִים פֶּר לֶעְנֶן זַיין שְׁטוּבּ דָּם הָאלְץ מִיט דִּיא שְׁמַיְיגֶר. וָוארום דִּיא תּוֹרָה שָׁרַייבְט אַז עָם קוּמְט אֲצָרַעַת אוֹף אַשְׁטוּבּ דַּארְף מָען דִּיא שְׁטוּבּ צוּא שְׁטוּקֶן אוּנ נַאנְצֶן דָּאם הָאלְץ מִיט דִּיא שְׁמַיְיגֶר אַרוֹם פִּירֶן חוּץ לַמַּחֲנֶה. אוֹף פָּשׁוֹן הָרָע נִפְּיגֶן מִיר אַז מִרְיָם הָאט גֶּרֶעט פָּשׁוֹן הָרָע אוֹף מֹשֶׁה רַבֵּינוּ אִיז זִיא גְּוֹואָרֶן מְצוֹרַעַת. אוּנ עָם שְׁמַיְיט זאת תּוֹרַת הַמְּצוֹרָע דָּם זָענֶן דִּי דִּינִים פּוּן מְצוֹרָע אִיז מַיְיט עָר צִיט אַרוֹם פּוּן מוּיל שֶׁלַּעְטִי רַיידְ עָר רֶעט לָשׁוֹן הָרָע אוֹף חֲבֵרוֹ. אַז מֶען נָאנְט פַּאלְשׁ עֵדוּת וָארום בְּשָׁעַת דִּיא יִרֶן הָאבֶּן נַמַאכְט דֶעם עֶגֶל הָאבֶּן זַיִיא נָאנְט אוֹפְן עֶגֶל אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם דָּאם אִיז דַּיין נָאם וָואם הָאט דִּיר אַרוֹם גְּנוֹמֶן פּוּן מִצְרַיִם הָאבֶּן זַיִיא דַּאךְ גְּנָאנְט פַּאלְשׁ עֵדוּת דְּרוּם אִיז אוֹף זַיי דֶעְנֶצְמַאלְט נְקוּמֶן צָרַעַת. דֶּר וָום נַיִיט אַרַיין אִין חֲבוּרָם תְּחוּם. שְׁמַיְיט עְזִיָּהוּ הַמֶּלֶךְ אִיז אַרַיין אִין תְּחוּם פּוּן כֹּהֵן עָר הָאט גְּבְּרַאכְט קְטוֹרֶת אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וָום דִּיא תּוֹרָה שְׁרַייבְט אַז דָּם קָעֶר נָאר צוּ אַבְּהֵן. דְּרוּם אִיז עָר גְּוואָרֶן דֶּר וָום מַאכְט אַקְרִיג צְוויְשֶׁן בְּרִיוֶדֶר נְפִּיגֶן מִיר פְּרָשָׁה הָט נְנוּמֶן אוּנְזֶר כִּיסֶר עֶרֶה צוּ זִיךְ אִין שְׁטוּבּ הָט אִיר אַוועק נְנוּמֶן פּוּן אַבְרָהָם אָבִינוּ אִיז עָר גְּוואָרֶן מְצוֹרָע. אוֹף עַיִן הָרָע וָאנְט רַבִּי יִצְחָק אַז דֶּר מֶענְטֶש הָט שֶׁלַּעְטִי אוֹגִין דָּאם כְּיִיט מֶען עָר וִויל קְיֹנֶם קֵין טוֹבָה קֵין נְמִילוּת חֶסֶד נִיט טָאן. אַיְינֶר קוּמְט צוּ אִים אִין בֶּעט אִים אַנְטְלֶיִי מִיר זַיין דַּאךְ דִּין סֵעֶרף אֶדֶר אַנְנֶדֶר זַאךְ אוּנ עָר עֶנְטֶפֶעֶרְט אִים דֶּר זָאל זַיין פֶּר שָׁאלְטֶן דָּעָר וָום הָט אוּנ וִויל נִיט לַיְיהֶן · נִיט לַיְיהֶן דֶּר הֶבֶר אַוועק לַיְיזִיךְ. וָום טוּט נָאט בְּרֶעְנֶגְט עָר צָרַעַת אוֹף זַיין שְׁטוּבּ נַיִיט עָר צוּם כֹּהֵן אוּנ זָאנְט אִים אַצָּרַעַת הָט זִיךְ בַּאווִיזֶן בַּיי מִיר אִין שְׁטוּבּ. קוּמְט דֶּר כֹּהֵן אוּנ דִּיסְט אִיז צוּ שְׁטוּקֶן דִּי שְׁטוּבּ אוּנ אַלֶּי זָעקֶן זַיין וָועְרְטְשַׁאפְט בְּשָׁעַת עָר טְרָאנְט צְרוּם פּוּן שְׁטוּבּ. זָאנֶן אַלֶּי עָר הָט נְנָאנְט עָר הָט נִיט קֵין הָאלְץ סְ"רְפּ זַעהְט וויא עָר הָט אַלֶּיס נָאר עָר הָט נִיט נְנָאנְט אַנְטְלֶיִיגֶן. אִיבֶּר זַייגֶן כְּלֶעכְטִי אוֹגִין עָר פְּלֶעגְט שֶׁעלְטֶן דֶּר וָום הָט אוּנ וִויל נִיט לַיְיהֶן דְּרוּם אִיז אוֹף אִים נְקוּמֶן אַלֶּי צְרוֹת. אוֹף דֶּעם וָום וָאנְט שְׁלֶעכְטִץ אוֹפְן חֲבֵר אַזוֹינֶם וָום דֶּר חֲבֵר הָט נָאר אִין זִיךְ נִיט. גְּפִּיגֶן מִיר זַיְיט מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הָט נְנָאנְט דִּי יְהוּדִין וָועלֶן מִיר נִיט נְלַיְיבֶּן אַז זַיִיא וָועלֶן אַרוֹם

נַיִין

שאמר (שמות ד) והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקולי . א"ל דקב"ה בני מאמינים דכתיב (שם) ויאמן העם . בני מאמינים דכתיב (בלאשית טו) והאמין בה' . אלא צריך אתה ללקות שכל החושד בכשרים לוקה בגופו שכן כתיב (שמות ד) ויאמר הבא נא ידך בחיקך ויבא ידו בחיקו ויוציאה והנה ידו מצורעת כשלג . אמר להם הקב"ה לישראל ראו מה ביניכם לבין האומות כשהן חוטאין בגופן אני נוגע תחלה ואח"כ בבתיהם . שנא' (בלאשית יב) ויגע ה' את בית פרעה . ואחרי כן ואת ביתו . אבל אתם אם חוטאים בבתיכם אני מלקה תחלה. מנין ממה שקראו בענין ונתתי נגע צרעת בבית ארץ . ונתתי נגע צרעת בבית ארץ . ארץ מה חטאת שהיא לוקה . אלא בעון ב"א הארץ לוקה שנא' (תהלים קז) ארץ פרי למלחה מרעת וכו' . למה מרעת כדי שיראו הבריות וילמדו. וכה"א (ישעיה כו) כי כאשר משפטיך לארץ צדק למדו יושבי תבל . מפני מה היסורין באין לעולם מפני הבריות כדי שיראו ויסתכלו ויאמרו מי שחטא לוקה ומי שלא חטא אין לוקה.ולמה העצים והאבנים והכותלים לוקין כדי שיראו בעליהם ויעשו תשובה . וכך אתה מוצא כשחטאו ישראל בקש הקב"ה להגלותן בבת אחת קודם האומות . אלא אמר אם אני מגלה את ישראל תחלה עכשיו נעשין חרפה וקלון לכל האומות . מה עשה הביא סנחריב הרשע על כל האומות והגלה אותן שנא' (ישעיה יז) ותמצא כקן ידי לחיל העמים . וכתיב (שם) ואסיר גבולות עמים ועתודותיהם שוסיתי ויישראל רוא"ן שהגליתי את האומות שביניהם ויעשו תשובה ויראו דין שלימה שאני עושה באו"ה ויראו מישפטי אולי יעשו תשובה שנא'(צפניה ג) הכרתי גוים נשמו פנותם וכתיב בתריה אמרתי אך תיראי אותי תקחי מוסר . כיון שלא עשו תשובה מיד גלו . לפיכך הקב"ה מתרה בהם ומלקה בתיהן כדי שיעשו תשובה שנא' ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם . חזר בו מוטב ואם לאו לוקה בגופו שכן בפרשה אחרת אומר איש איש כי יהיה זב בבשרו . לפי' האבנים לוקות תחלה . חזר בו מוטב ואם לאו בגדיו לוקין שנאמר והבגד כי יהיה בו נגע וגו' . חזר בו מוטב ואם לאו מלקה בגופו שנא' ואיש כי ימרט ראשו עדיין יש במריטת הראש ממש כפק לטמא ספק לטהר . חזר בו מוטב ואם לאו לוקה בשחין שנא' ובשר כי יהיה בו בעורו שחין ונרפא . שחין גדול ממריטת הראש . חזר בו מוטב ואם לאו לוקה בחמשה מגלבין שאת ספחת בהרת נתק נגע וכל כך למה על שלא חזר בו אמר הכתוב נכונו ללצים שפטים ומהלומות לגו כסילים (משלי יט) אמר הקב"ה עד שלא

עין יוסף

כיצד ליתני כיוס לפי כיוס מיגרס הקב"ס לפי בחומתו כתיב: [מנין ממה שקראו בענין ונתתי נגע לרעת בבית ארץ]. ר"ל מדכתיב ונתתי כאמור בסורס נגיו נגעי כתיס מה שלא תמר כן כנגדיס ונתתי . שלא וכנגד כי יהיה בו נגע לאומר מס יהיה בו . לאס כי יהיה וגו' (ז"ל) גס כה אין הקב"ס מיחד שמו על הלעה ס"ל למ"ד כתיב ונתתי . שלא ס"מ שאין זה לשה שלא בסורס עובה שלאס אין נדיק בלבן שאך יעקשה קוב ולא יהפה . ומכאר לו הקב"ס שלא יבא תחלה על גופו שלא יסבול כיצד למען ישוב מחשלתו ולא יגטרנו לבה עליו לס יהיו

בראתי

(בבול בניסין). וכה דכתיב בתור' קודם נגעי בתיס ואח"כ נגעי בגדי' ואח"כ נגעי בתיס. לפי שבתורה כל דבריס דבבי מועס וכל נתיבותי' שלוס וכדי שלא יהיס בסיאור מסודר בפורענויות טוב וגדל וכמו שבתיס בענין . שלא סולך ומתמעט (בחוי) וע' סדר הזריע כי' ר' בענין וכעגף מ"ס : [כדי שיעשו תשובה שנא' ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם הזר בו מוטב ואי"ל בגדיו לוקין שנא' והבגד כי יהיה בו נגע צרעת] . כל"ל ודבנתיס בריסין למתוק : [הזר בו מוטב ואי"ל לוקה בשחין כו' חזר בו כו']. אע"ג שכתוב' כתיב שאת ספחת בו' ואח"כ

גַּיִן פּוּן מַצְרַיִם דְּרוֹם אִיז זַיין הַאנְד מְצוֹרָע גְּוָואָרֶן . נָאט הָאט אִים גְּנָאגְט מַיינִי קִינְדֶר זָענְען זֶיי וֶועֶלְען נִיט גְּלַייבֶּען זָענְען קִינְדֶר פּוּן עֶלְטֶערֶן וָום הָאבֶּן גְּנְלַייבְט . אַבְּרָהָם יִצְחָק יַעֲקֹב הָאבֶּן אִין מִיר גְּנְלַייבְט זֶיי וֶועלְען אִין מִיר אוֹיךְ גְּלַייבֶּן . נָאט זָאגְט צוּ דִי יוּדֶן זָעהְט דֶעם חִילּוּק פּוּן אַייךְ צוּ דִי עוֹבְדֵי גִּלּוּלִים . זֶיי אוֹב זֶיי זִיבְּרִיגֶן קוּמְט אוֹף זַייא גְּנָעִים אוֹג דָּעָר נָאךְ קוּמְט אוֹף זַייערִי הַיינְט עֶר שְׁמַייט נִיבְּגִיג זַי אֶת בְּרִיתוֹ נָאט הָט גְּבְּרַאכְט גְּנָעִים אוֹף פַּרְעֹה בְּשַׁעַת עֶר הָט גְּנוּמֶן אוּנְזֶר מִיטֶר שָׂרָה . אוֹג דֶר נָאךְ עֶשְׂייט וְאֶת בֵּיתוֹ נָאט הָט גְּבְּרַאכְט גְּנָעִים אוֹף דֶר שְׁטוּב פּוּן פַּרְעֹה . אָבֶּר בֵּיי אַיינְךְ יוּדִין אוֹיב אִיר וֶועט זִיבְּרִיגֶן וֶועלְען אִיךְ שָׁאגִין פְּרִיעֶר אַיינְעֶרי הַיינְט עֶר . וָוארוּם צוּ לַיב דִי זִינְד פּוּן מֶענְטְשֶׁן וֶועט דִי אַנְד פְּרִיעֶר גְּשָׁלָאגֶן כְּדֵי דִי מֶענְטְשֶׁן זָאלֶן זִיךְ אַמוֹסֶר נָעמֶן זָאלֶן תְּשׁוּבָה טָאן . אוֹב זֶיי טוּעֶן נִיט קֶעֶן תְּשׁוּבָה דֶעָר נָאךְ קוּמְט נְגָעִים אוֹף דִי מֶענְטְשֶׁן . אָזוֹ גְּפִינְן מִיר בְּשַׁעַת דִי יוּדֶן זָענְען פֶּר טְרִייבֶּן גְּוָואָרֶן פּוּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָט דָעָנְצְמָאלְט נָאט גְּזָאגְט אוֹב אִיךְ וֶועל דִי יוּדֶן אֵלַיין אַרוֹס טְרַייבֶּן פּוּן זַייעֶר לַאנְד וֶועט דָאס זַיין אַחֲרָפָה אוֹג אֲבוּשָׁה פֶּר דִי אוּמוֹת . הָט נָאט פְּרִיעֶר גְּבְּרֶענְגְט דָעם מֶלֶךְ סַנְחֵרִיב אוֹג הָט צוּ מִישְׁט אַלֶּי אוּמוֹת פּוּן דָעָר מְדִינָה הָט עֶר זַיי גְּטְרַייבֶּן אוֹג דָעָר אַנְדֶרִי מְדִינָה . קֶיין שׁוּם מְדִינָה זָענְען אִירָע זִיצְעֶרם נִיט גִּיבְּלַייבֶּן אוֹף דָעם אֶרְט כְּדֵי דִי יוּדֶן זָאלֶן קֶיין חֲרָפָה נִיט הָאבֶּן וָום זַייא זָענְען פֶּר טְרַייבֶּנְע פּוּן זַייעֶרי לַאנְד . דְּרוֹם טוּט נָאט חֶסֶד מִיט דִי יוּדֶן אַז זַיי זִינְדִּגֶן בְּרֶענְגְט עֶר פְּרִיעֶר גְּנָעִים אוֹף דִיא הַיינְטֶער כְּדֵי זַיי זָאלֶן זִיךְ גָּעמֶן אַמוֹסֶר . אַז זַיי גָּעמֶן זִיךְ נִיט קֶיין מוֹסֶר קוּמְט גְּנָעִים אוֹף זַייעֶרי קְלַייד. מוֹזֶן זַייא וַוייטֶער גִּישְׁט קֶיין תְּשׁוּבָה קוּמְט גְּנָעִים אוֹף זַייעֶרי קֶעֶף אִין אוֹפְּן גוּף . טוּזֶן זַייא וַוייטֶער נִיט קֶיין תְּשׁוּבָה קוּמְט אוֹף זַיי שְׁחִין . טוּזֶן זַיי תְּשׁוּבָה אִיז גוּט אוֹב נִיט קוּמְט אוֹף זַיי פִּינְף אַרְטַייא מִינִים פּוּן שְׁחִין זַייא וֶועֶן גְּרוֹפְּן שְׁאת . סַפַּחַת . בַּהֶרֶת . נֶתֶק . נָגַע . דָאס זָאגְט שְׁלמה הַמֶּלֶךְ מְהֻלּוֹמוֹת לְגֵו כְּסִילִים צוּ דִי נָארִין אִיז נְגַּר יט גְּוָואָרֶן קֶלֶעֶף טָאכְּטֶר וֶועֶלְן זַיי זִינְדִּגֶן גְּרַייט מֶען פְּרִיעֶר אֶן אַזוֹינִי מִינִי קֶלֶעֶף מִיט וָום מִיזֶן זָאל זַייא שְׁלָאגֶן . מִשְׁל צוּ אַמְנִיזְטִי עֶר אִיז גִּשְׁטָאגֶן אִין מַארְק צוּא

בראתי את האדם התכנתי לו את כל אלו. משל לעבד רע שהיה עומד לימכר כיון שהיך רבו לקנותו היה יודע בו שהיה עבד רע. לקח עמו כבלים ומגלבין שאם סרח יהיה רודה אותו בהן. כיון שסרח הביא את הכבלים וכבלו הביא את המגלבין והכהו א"ל העבד לא היית יודע שאני עבד רע למה לקחת אותי א"ל לפי שהייתי יודע שאתה קשה התקנתי לך כבלים ומגלבין שאם תסרח אני רודה אותך בהן אף הקב"ה ית' שמו לעולם עד שלא ברא את האדם התקין לו את כל היסורין לפי שהיה יודע כי יצר לב האדם רע מנעוריו לפיכך התקין לו את כל אלו שאם סרח הרי רודה אותו בהן שנא' נכונו ללצים שפטים ומהלומות לגו כסילים. מהו מהלומות מחה למות שהוא מתרה בו תחלה אם חזר בו מוטב ואם לאו מלקה את גופו מנין ממה שקראו בענין ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם:

ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים. (ה) ילמדנו רבינו מהו שתישן נדה בבגדיה עם בעלה במטה אחת ואף בעלה בבגדיו זה לצד אחד וזו לצד אחר כך שנו רבותינו אסור לשכב אפילו זה בבגדיו וזו בבגדיה שאין נותנין פרצה לפני הכשר ביותר לפני הגנב שמשלו חכמים את הדבר כאש בעורת ואומר ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב ללמדך שהקב"ה מזהיר את ישראל על הקדושה ועל הטהרה ואל יטמאו בנשותיהן כשהן נדות שכל המשמש את אשתו נדה חייב כרת שנאמר ואיש אשר ישכב את אשה דוה וגלה את ערותה וגו' ונכרתו שניהם:

(ו) **ואשה** כי יזוב זוב דמה ימים רבים. והלא שבעת ימי נדה הן ולמה קרא אותן ימים רבים אלא לפי שפורשת מבעלה ורם ימים של צער לפיכך קרא אותן ימים רבים. כיוצא בו ויהי בימים הרבים ההם (שמות ג) לפי שהיו ימים של צער קרא אותן ימים רבים. ויהי בימים רבים ודבר ה' היה אל אליהו בשנה השלישית (מ"א יח) והלא לא היו ג' שנים אלא חדש מן יוסף אלא

עין

וכשר כי יכיס בו בעורו שחין וחס"כ ושוס כי ימרט רשאי. י"ל כמ"ש לעיל בשם שכחמיי: [מגלבין] פי' מקות בלעז: [כבליס]. פי' שלשלות: [מכו ומכלומות מחה למות] לשון מוחה ומזכיר כלומר שמהרה ומזכירו קודם שכמתים מוחו (מפרש רשאי) שס"ה ות' מתחלפין. שמכל במדבר כתב פ' י"ג לימח ג"כ מדרש זה וגרס שם מכו מכלומות שלשה תיבות ס"ב בכיכיס שם ב' מוח:

(ה) **כתיב** שתישן נדה בבגדיה עם בעלה. ע' בשבת י"ב בכאי מעשה דהכוהו תלמיד:

(ו) **והלא** שבעת ימי נדה הן. פי' שהוקשה לו בכתוב ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים. דלמה הזהירן לקרותה ימים רבים ויזהיר ז' וזימי נדה שכם שבעה הן לחמר ימים רבים. וזכו כולה במדרש והלא שבעת ימי נדה הן ולמה לן כתב כאן ימים רבים וזימי זיבה ז' ימים וזימי זיבה שלשה ימים רבים. ותירן הלא לפי שפורשת מבעלה ר"ל

פַּר קוֹפֶן אִז גְקוּמֶן אַיְנֶר קוֹפֶן אִים הָט עֶר מִט גְּבְרַאבְט קְרִיגֶן מִט קַאנְצֶקִים פּוּן לֶעדֶר מָאסֶר וָועט עֶר זִינְדִיגֶן וָועט עֶר אִים שְׁלָאגֶן דֶר מִט אוֹג עֶר הָט אִים גְקוֹפְט. דֶר נָאךְ אַז דֶר קְנֶעכְט הָט גְזִינְדִיגְט נֶעכְט עֶר אִין שְׁלָאגְט אִים פְּרֶעגְט אוֹם דֶער קְנֶעכְט וָוס שְׁלָאגְטְט מִיר הָאסְט דַאךְ פְּרֶיעֶר גְוויסְט אַז אִיךְ בִּין אַשְׁלֶעכְטֶר קְנֶעכְט. עֶנְטפֶּערְט עֶר אִים אִיךְ הָאב טַאקִי גְוויסְט הָאב אִיךְ טַאקִי גְגְרֶייט קְרִיגֶן מִט קַאנְצִיקִים פּוּן רֶייניט וָועגֶן אוֹב דוּא וָועסְט זִינְדִיגֶן זָאל אִיךְ דִיר שְׁלָאגֶן. אַזוֹ נָאט זָאל זִין גְּבֶעגֶשְׁט זִין נָאמֶן אֶייֶר דֶער מֶעגְטְש אִיז בַּשָׁאפֶן גְוָואךְן הָט עֶר אִים אָן גִיגְרֶייט יְסוּרִים פּוּן אַלֶּי מִינִים. וַויי? נָאט הָט גְוויסְט דֶר יֵצֶר הָרָע אִיז פּוּן יוּגִינְט אָהָן שֶׁלֶּעכְט דְרוּם הָאט עֶר אִים אָן גִיגְרֶייט דִיא אֶלֶי זַאכֶן אַז עֶר וָועט זִינְדִיגֶן שְׁלָאגְט מֶען אִים מִט קְלֶעפּ פּוּן טוּיט. אוֹב עֶר הָט הֲרָמָה אוֹג טוּט תְּשׁוּבָה אִז גוּט אוֹב נִיט קוּמְט אוֹף אִים נָגָעִים אוֹג מַייְשֶׁן אִים אִשָּׁה כִּי יָזוּב זוֹב דָּמָהּ יָמִים רַבִּים אַיין אִשָּׁה אַז עֶם רִינְט פּוּן אִיר בְּלוּט פִּיל טָעג וָועְרְט זִי אִיר גְרוּפֶּן זָבָה. דִיא תַּלְמִידִים פּוּן רַבִּי תַּנְחוּמָא הָאבֶּן אִים גִפְרֶעגְט צוּ מָאנֶן שְׁלָאפֶן אִין אַיין בֶּעט דֶר מַאן אוֹג דִי קְלֵייְדֶר אוֹג דִי וַויב אוֹג דִיא קְלֵייְדֶר. הָט רַבִּי תַּנְחוּמָא גְנָאנְט טָען טָאר נִיט לַיְגִין אִין אַיין בֶּעט צוּ זַאמֶן אֲפִילּוּ עֶר מִט דִי קְלֵייְדֶר אוֹג זִיא מִט דִי קְלֵייְדֶר. וָוארוּם מֶען לָאוְט נִיט אֲפִילּוּ כַּיין מִיר אֲפִילּוּ פַּארֶן גֶרעְסְטִין עֶרְלֵיכֶן מַאן. טָאמֶר וָועט אִים דֶר יֵצֶר הָרָע אִן רַייזִין עֶר זָאל עֶפּעס גַאנְווִינֶן אַזוֹ דָם אוֹיךְ זַיי מָאךְן נִיט שְׁלָאפֶן אִין אַיין בֶּעט אֲפִילּוּ אִין דִי קְלֵייְדֶר מָאמֶר וָועלֶן זַיי זִינְדִיגֶן דֶר יֵצֶר הָרָע אִז נִיצְלִיכֶן צוּ פַּיְיעֶר אוֹג דֶר כֹּעַ:טֹשׁ אִז גְגלֶיכֶן צוּ פַּלַאקֶם מָאמֶר גִט אַבֶּרֶען דֶר פַּיְיעֶר דֶעם פַּלַאקֶם. דְרוּם שְׁמֵיוּט וְאַל אִשָּׁה בְּטוּמְאַת נִדָּתָהּ לֹא תִקְרַב צוּ אַיין אִשָּׁה בְּשַׁעַת זִיא אִז אַנְדָה מָארְטְוּ צוּ אִיר נִיט גֶעדֶנְקֶן. דֶר וָום לַיְקט טוּט אַנְדָה אִז עֶר חַיָּיב כָּרֵת. אוֹג פַּר וָום רִיפְט דֶר פָּכּוּק דִי טָעג פּוּן נִדָּה פִּיל טָעג עֶם אִז דָאךְ נָאר זִיבֶּן טָעג. נָאר וַויי? זִיא אִז זִיךְ פּוּרֶש פּוּן מַאן אוֹג דָם אִז טָעג פּוּן צַעַר דֶר מַאן מָאר צוּ אִיר נִיט צוּ נַיין דְרוּם הַיְיסֶן זַיי פִּיל טָעג. וָוארוּם שְׁלֶעכְטִי טָעג אִז אַבִּיסִיל אַזוֹ וויא אַסָּה. אַזוֹ וויא עֶם שְׁמֵיוּט בַּיי דֶעם הוּנְגֶעֶר פּוּן מָלֶךְ אַחְאָב אִז גְוֶועֶן אִין פִּיל טָעג אַרוּם הָט נָאט גְאנְגְט צוּ אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עֶם וָועט גִיין

ואלאפה

הראשונה וכל אותה השנייה וחדש מן השלישית אלא לפי שהיו ימי רעב נקראו ימים רבים. כיוצא בו בהראותו את עושר כבוד מלכותו ואת יקר תפארת גדולתו ימים רבים שמונים ומאת יום (אסתר ו) אלא לפי שהיו ימים של צער קרא אותן ימים רבים. כיוצא בו ימים רבים עשה יהושע מלחמה (יהושע יא) כיוצא בו וימים רבים לישראל ללא אלהי אמת וללא כהן מורה (ד"ב טו) והא כתיב ויעבדו העם את ה' כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים (יהושע כד) אלא על שעבדו ע"ג נקראו ימים רבים:

(ז) **ואשה** כי יזוב זוב דמה. כך שנה רבי חייא כ"מ שהוא אומר ימים שני ימים הן וכ"מ שאומר ימים רבים שלשה ימים הן. כיצד האשה הזו נטמאה בנדתה שבעה ימים ונטהרה ביום השמיני ואם ראתה דם באותו היום שומרת יום כנגד יום ונטהרה. חזרה וראתה ביום התשיעי שומרת אותו היום ושבה ונטהרה. חזרה וראתה ביום העשירי לטהרתה שומרת אותו היום ושבה ונטהרה הרי שלשה ימים שהן ימים רבים אבל אם ראתה דם באחד עשר יום שהוא יום הרביעי לטהרתה חוזרת לטומאתה ושומרת ז' ימים ימי נדתה מראש שכך שנו חכמים אחד עשר יום שבין נדה לנדה הלכה למשה מסיני. לפיכך האשה צריכה שתהא שומרת ט"ו יום ואחרי כן מוזרת לבעלה כיצד עושה היא שומרת שבעה ימי נדתה ואחרי כן סופרות ז' ימי נקיים ונטהרת ביום השמיני וטובלת טבילה חמורה אחר שקיעת החמה והיא מוזרת לבעלה שנא' ואם מטהרה מזובה וספרה לה שבעת ימים ואחר תטהר:

פירוש לרבינו שרירא גאון ז"ל

(ח) **אחד** עשר יום שבין נדה לנדה הלכה למשה מסיני פי' ההלכה המסורה למשה מסיני כך היא בתחלת ראיתה כל אשה נדה דינה להיות סופרת כל ימיה מתחלת ראיית הדם ז' ימי נדה. ואחר אלו ז' ימי נדה י"א ימים ונקראים ימי זיבה. ואחר אלו י"א יום שהן ימי זיבה חוזרת לז' ימי נדה. ואחריהן י"א ימי זיבה. וחוזרת חלילה. וכן ראוי להיות סופרת בענין הזה כל ימיה ואלו ז' ימי נדה בין אם ראתה יום אחד או אפילו שעה אחת או אפילו ראתה שבעת ימי נדה כולן לערב מובלת ומוזרת לבעלה ואינה צריכה נקיים שנא' שבעת ימים תהיה בנדתה בנדתה כל ז'. אבל אלו י"א יום שבין נדה לנדה איזה יום מהן ראתה דם שומרת יום כנגד יום וזו היא זבה קטנה. ואם לא ראתה ביום השני מובלת וטהורה. ואם ראתה גם ביום השני שומרת יום

ומלמד הכתוב כשהזכיר (ויקרא טו) וכיון שלמד עכשו הפלי כתני׳ מכלמד שאם לפי גרסתנו. ולפי גירסת הרמב לא שבר ע״פ יותר מבחלי לוך קורא לותם ימים. ללמד על ידי שכיון ימים על ימים דכשני תלמוד לומר ימים. ללמד שבשבת כמקבל להכי ק ליה לותם ימים רבים: [תפארת גדולתו ימים רבים כו׳]. וכי רבים היו. אלא לענין הכעבודה היו רבים. לענין הכלות כבוד עשרו הגדול מועטים הם עד שנעטרכו במדרש אחר לומר שאפשר תשבריות היה מרלה לכם בכל יום. לו שמיני יציאות כלילה לכם. לך פי שכיון ימים על שכר ליטרחל בהכלות עשרו שהיה אם כלי בכמ״ק מהשב לימים רבים גם לגבי הכלות עשרו: [וימים רבים עשה יהושע מלחמה]. וכי רבים היו אלא בכבוד והחיזוק לו היה אלא י״ד שנה. אלא לפי שכיון ימי מלחמה ועשר קללו רבים: [וכלה כתיב ויעבדו העם את ה׳ כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים] תימה הלא כתר ימי הזקנים עד ימי אחר ימים רבים ממש (יפ״ת): [לפי כלן

(ו) **כך** מנהג ב״מ ס״ע כו׳. ע׳ במ״כ: [הזהר ולתתה ביום התשיעי שומרת יום כנגד יום ימים ושבה ונטהרה]. כלל ל: [כיוצא בעשירי לטהרתה שומרת אותו יום כו׳]. ל״ע כיון שלתתה ז׳ ימים לזיבתה ז׳ נקיים. ע׳ סוף נדה (ז״ב): [ושומרת ז׳ ימים ימי נדתה מלמד]. ר״ע שומרת ז׳ נקיים שכיון שמתה לבעלה כשבעת ימי נדה: [נקיים ם והא שומרת ט״ו יום]. ל״ל דהשומרת בעלמא היא כמ״ש רמ״ח בי״ד. פסק קלת פוסקים (ז״ב):

(ח) **לערב** ט בלת ומותרת לבעלה. כל זה הוא מדין תורה. אבל כבר החמירו הכמינו והפוסקים המחמרים ז״נ שכל אשה שרות׳ חפילו כתם לריכה לכתחין כ׳ ימים עם יום שלתתה בו והתחסון לעת ערב ותספור שבעה נקיים. עיין בי״ד סימן קפ״ו וכמ״ש שם מפרש לתמן): [לתתה דם שומרת יום כנגד יום וזו היא

רָעִנְן הָאטָשׁ דֶר הוּנְגֶער אִיז נָאר גְוּוָען דְרַייצֶן חֳדָשִׁים. נ״ר וַויי״ל עִם אִיז שְׁלָעכְטִי טָעג רוּפְט עֶר דִי טָעג פִּיל טָעג. אוּנ אַזוֹ גִפִּינְן מִיר בַּיי דֶר סְעוּדָה וָום אַבְּשְׁוֵורוֹשׁ הָט גְמַאכְט שִׁטְוִיט פִּיל טָעג וַויי״ל עִם אִיז גְוּוָען שְׁלָעכְטִי טָעג יוּדִין זֶעְנִין אוֹף דֶער סְעוּדָה דְרוּם רוּפְט עֶר דִיא טָעג פִּיל טָעג וְאִשָּׁה כִּי יָזוּב זוֹב דָמָהּ אוֹף דְבֵי עֲבוֹדוֹת שְׁמַאטְרֶבֶּן דִיא וַויִיבֶּר בְּשַׁעַת קִינְדֶר הָאבֶּן. דֶר פַּר וָום זִיא אִיז נִיט גִיהִיט אִין נָדָה. אִין חַלָּה. אוּנ לֵיכְט צִינְדִין אוֹף שַׁבָּת. אוּנ וָואם אִיז גְרָאד בְּשַׁעַת קִינְדֶער הָאבֶּן וָוארוּם דֶר שָׁטָן אִיז מְקַטְרֵג אוֹפְן מְ״נְמְשָׁן בְּשַׁעַת עֶם אִיז עֶפִּים אַכְּנָה. אוּנ פַּר וָאם אִיז אִיין אִשָּׁה מְחוּיִיב אוּנ דְרַייא מִצוֹת וָוארוּם זִיא הָט גְּבְּרַאכְט אָדָם הָרִאשׁוֹן צוּ זִינְד הָט זִיא פַּר לָאשֶׁן דִיא לֵיכְט פוּן דֶר וֶועלְט. דֶר מֶענְטְש וָואלְט נִיט גְזִינְדִיגְט אוּנ עֶמְטִין פוּן עֵץ הַדַּעַת וָואלְט עֶר גְלֶעבְט אַייבֶּג דְרוּם וום זִיא הָט פַּר לָאשֶׁן זִיין לֶעבֶּן הָט נָאט אִיר גְגֶעבֶּן דִי מִצְוָה לֵיכְט צִינְדֶן אוֹף שַׁבָּת. אוּנ וַויי״ל אָדָם הָרִאשׁוֹן אִיז גְוּוָען דִי חַלָּה פוּן דֶר וֶועלְט וָוארוּם נָאט הָט גְנוּמֶן עָפָר פוּן דֶער נַאנְצֶר וֶועלְט צוּ בְּשָׁאפֶן דֶעם מֶענְטְשֶׁן אַזוֹ וִויא מֶען גֶעמְט חַלָּה פוּן טֵייג. דְרוּם הָאט נָאט אִיר גֶגֶעבֶּן דִי מִצְוָה פוּן חַלָּה. אוּנ וַויי״ל זִיא הָט פַּר גָאשֶׁן דָאס בְּלוּט פוּן אָדָם הָרִאשׁוֹן עֶר אִיז גְשְׁטָארְבֶּן דוּרְךְ אִיר דְרוּם הָאט נָאט אִיר גֶגֶעבֶּן דִי מִצְוָה פוּן נִדָּה. אוּנ אַזוֹ דִי יוּדִין זִינְדִיגֶן נָאט נַלֵּייכְט עֶר זִייא צוּ אִיין אִשָּׁה נִדָּה. אַזוֹ וִויא אִיין אִשָּׁה נִדָּה וֶועְרְט רֵיין נָאךְ זִיבֶּן טָאג אַזוֹ וֶועלֶן דִי יוּדִין רֵיין וֶועְרֶן עִם שְׁטִוִיט נָאט

כנגד ב' ימים שראתה . ואם לא ראתה ביום הג' טובלת ומהורה . ואם ראתה גם ביום הג' שומרת . ראתה ג' ימים רצופין הרי היא זבה גדולה וצריכה שתשב אחר שנסתלק הדם ממנה ז' ימים שלמים מעת לעת נקי ב ויום שפוכקת דמה אינה סופרתו למנין נקיים. וזה הדין בימי זיבה כל יום אחד שראתה סופרת יום כנגדו וכן לב' ימים שומרת להם יום אחד . ראתה ג' ימים רצופים שומרת שבעת ימים :

(ט) **ואשה** כי יזוב זוב דמה ימים רבים . למה ואשה ואין כתיב ואיש כי יזוב לשעבר היתה זבה נוהגת באנשים ובנשים שנאמר איש איש כי יהיה זב מבשרו ר"מ אומר טומאת האיש קשה מטומאה האשה . למה שטומאה הנשים סימן לבנים הוה אבל של איש של צער הוא שנא' וזאת תהיה טומאתו בזובו דבר שהיתם וסוגר . לשעבר היו האנשים רואים מים עד שעמדה רחל ואמרה כי דרך נשים לי (בראשית ל"א) ונהן לה לכך נאמר ואשה כי יזוב כך שנו רבותינו על ג' עבירות נשים מתות בשעת לידתן על שאינן זהירות בנדה ובחלה ובהדלקת הנר . למה בשעת לידתן שאין השטן מקטרג אלא בשעת הסכנה . ושלשתן מן התורה נדה דכתיב ואשה כי יזוב זוב דמה . חלה דכתיב (במדבר ט"ו) ראשית עריסותיכם חלה . הדלקת הנר דת"ר מנין שחייב אדם להיות זהיר וזריז בהדלקת הנר בשבת שנא' (ישעיה נ"ח) וקראת לשבת עונג זו הדלקת הנר בשבת ולמה נמכרו לאשה אמר הקב"ה היא כיבתה נרו של עולם כו' (לעיל בריש סדר נח) . נדה אמר הקב"ה היא שפכה דמו של אדם וכתיב (בראשית ט') שופך דם האדם באדם דמו ישפך. והיא מתחייבת שתשפך דמה תשמור נדתה שיתכפר לה על דם ששפכה . הוי ואשה כי יזוב זוב דמה . לפיכך הקב"ה מדמה טומאת ישראל לטומאת הנדה שנטמאה ונטהרת כך עתיד הקב"ה לטהר את ישראל שנא' (יחזקאל ל"ו) וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם. ד"א כטומאת הנדה היתה דרכם לפני כטומאת הנדה ולא כטומאת המת . שהמת בבית אין כ"ג נכנס לשם שהוא מיטמא . אבל נדה כהן גדול נכנס עמה לבית ויושב על האיצטבא ובלבד שלא תהא האיצטבא מהנודדה . כך אילו הקב"ה המשיל את ישראל כטומאת המת אתה אומר אין השכינה חוזרת עליהם לעולם אלא כנדה משלן שהכהן עומד עמה בבית ואין חושש. כך הקב"ה שורה שכינתו עם ישראל אע"פ שהן טמאים שנא' (ויקרא ט"ו) השוכן אתם בתוך טומאותם . אמר ר' לוי בשעה שהיו ישראל במצרים לא היו רואות דם מפני שאימת המצרים עליהם ואף כשישבו במדבר לא היו רואות דם נדה שהיתה שכינה עמהן והנשים קבלו את התורה תחלה שנאמר (שמות י"ט) כה תאמר לבית יעקב ונו' כה תאמר לביה יעקב אלו הנשים ואחרי כן ותגד לבני ישראל אלו האנשים . ועליהם הוא אומר איומה כנדגלות (שיר ו') ועליהן נאמר גן נעול אחותי כלה גל נעול

ענף יוסף

(ט) **במצרים** לא היו רואות דם . והא דאיתא לעיל סדר וארא סי' י"ד לפה הביא עליהם דם לפי שלא היו מניחין בנות ישראל למבול פמיכאתן כו' הרי שהיו רואין דם. ונראה כי הנה בכר כתיב אשה כי תזריע כו' ואפילו נפתח הקבר בלא דם אכו הימנה לידה וישראל היו פרים ורבים מאוד לכן היו צריכות מהורה בכקרה . ועוד י"ל דהא דחרדה בסלקת דמים זה דוקא תרדה תמידית אך ביתותא פתאומית גורמת לפרוש נדה כמ"ש התוספות יום טוב פ"ג כשנה ד' דסומה ולכן מתחלה היו פורסות נדה שבאה עליהם ביעותא פתאומית א"א אחר כך כשניסו באלה או נסתלקו מהן דמים וכן דייק ליש"א דתנחומא כפני שאימת מצרים עליהן שר"ל בתמידות (גבול בניסין):

והנשים קבלו את התורה תחלה כו' . קשה וכי בשביל שכתב הכותב בעין יעקב חוה שנרמזה המיתה שלא ראו נדה היה לקדמן בסתן תורה אך ביאור הענין ע"ד מה לאדם היה כהראוי להפ־ידה כטנו לנמרי שלא ישאנה כלל שלא תזיקהו עוד אך לא לתתהו בראה לשבת יצירה נתן הקדוש ברוך הוא תיקון וגדר גדול שתהא האשה נזהרת ולא תגרום היזק לבעלה עוד ושפך נדתה היגבת היזק שגרמה לי' יששפכה דמו כדי שת־אה זאת תפיד ותהיה זהירה לבל תעשה כמו שעשתה חוה ואיתא ברבה סדר יתרו לבה הקדים הקב"ה בסיני הנשים לאנשים אמר הקב"ה כשבראתי את עולמי לא צויתי אלא לאדם ואח"כ נצטוית חוה ועברה וקלקלה את העולם עכשיו אם אני קורא לנשים תחלה הן מבטלות התורה ע"כ . וזהו שאמר המדרש כאן הנשים שהיו במדבר כי ר"ל היזק לבעליהן והיה לחוש פן יקלקלו כמו חוה. לפיכך צוה תחלה לנשים אבל באמת אם היו רואין דם לא היה מקדימן כי אז לא היה לח־ש שלא יקלקלו כמו חוה שהרי היה להם גדר נדה וכנ"ל:

עין יוסף

(ט) **עין** זב קטנה ומם נח]. כלי:[ומם כתמה גם ביום כשלישי סומרת] סי' ביום שסמרה כנגד ג' ימים ס"ב כלי כתמה ו' ימים לעופים : (ט) **עין** שלא עניות . עמ"ם ריש סדר נח : [נדה דכתיב ומהר כי יזוב זוב דמה] . מאמר זה שלא שהיה נעמתת על כך נדמי ליתמה (ז"ל) [עריסותיכם תלה ונו']. לבנית בנכר שלא ניתן ובניתן זו שתתן (ז"ל): [ונמה נמכרו לתמה] . ע' מכת פ"ב : [שלא תכח כתמה מתעדה] . פירוש כשהיו מתוכרת לקדקד ליכר מקבלת קומתה . וגבל שם ריש פלוגתא ומתעדה ממתה מדכם ומעמתה שם סכנה . וע' ני"ד סימן קל"ט (ז"ל) : [כתמה] . מקום עשוי ליסיכת כ"ל: [שכינתו שורה עם יעקב שם ע"ם מכן ממתין]. פי' שם ע"ם מכן מוטלין. וע' בתמדבר רבה פרק ט' וכי"ת שם . וע' ככפרי פרק סדר מסעי וכי"ת עלה פיסם כן : [לפומה כתדגלות] . דריש לפומה לשון

וְעַט שְׁפְּרֶעֶנְן אוֹף דִי יוּדֶן קְנוֹעֲדִיקִי וְאָבֶר אוּנ וָועט זַיא רַיין מַאכֶן . נָאךְ אַפְּשֶׁט דְּרוּם אִיז גְּלַיכֶן דִיא זִינד פּוּן יִשְׂרָאֵל צוּ מוּמְאָה אוּנ נִיט צוּ דִיא מוּמְאָה פּוּן אַנְדָה אוּנ וָואוּרום אִז אֶמֶת אִיז דָּא אִין שְׁמוּב מָאר קַיין כֵּהֶן נִיט אֲרַיין גַיין אִין שְׁמוּב . אָבֶּר אִז אַנְדָה אִיז דָּא אִין שְׁמוּב כָּאנ אוֹכֶּהֶן אֲרַיין גַיין אִין שְׁמוּב . אִזוֹ אִז דֶּר פְּסוּק וָואלְט גְּלַייכְן דִי זִינד פּוּן יִשְׂרָאֵל צוּ אֶמֶת וָואלְט אוֹם וַיַיין אוּ נָאט מָאר נִיט רַיין בַּיי יוּדֶן דְּרוּם גְּלַייכְט דֶּר פְּסוּק צוּ אַשְׁמוּאָה פּוּן אַנְדָה וָום נָאט וואוּנְט צְווִישֶׁן דִי יוּדֶן . עִם שְׁמַיוּט הַשִׁיבְן אִתָּם בְּתוֹךְ מוּקאוֹתָם נָאט רוּט צְווִישֶׁן זַיי חָאטְשִׁי זַיי זָענֶן טָמֵא דָאס מַיינְט טָמֵן חָאטְשִׁי דִי יוּדֶן זִינְדִיגֶן פּוּן דֶּעסְט וָועגֶן אִיז דִי שְׁכִינָה צְווִישֶׁן זַיי . רַבִּי לֵוִי זָאגְט בְּשָׁעַת דִיא יוּדֶן זָענֶן נָעזֶן

מעין חתום (שם ד) אמר הקב"ה לישראל בעזה"ז היתן טהרין וחוזרין ומטמאין. אבל לע"ל אני מטהר אתכם טהרה עולמית שלא תטמאו שנא' (יחזקאל לו) וזרקתי עליכם מים טהורים ומהרתם מכל טומאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם:

פרשת אחרי מות

אחרי מות שני בני אהרן. וז"ה הכל כאשר לכל מקרה אחד לצדיק ולרשע לטוב ולמהור ולטמא ולזבח ולאשר איננו זבח כטוב כחטא כנשבע כאשר שבועה ירא (קהלת ט) שלמה היה מביט וצופה בכל הדורות בצדיקים וברשעים ורואה דברים שמניעים לרשעים מניעים לצדיקים ואומר זה רע בכל אשר נעשה תחת השמש הכל כאשר לכל מקרה אחד לצדיק זה אברהם שנקרא צדיק שנא' (נחמיה ט) כי ידעתיו למען אשר יצוה וגו' לעשות צדקה ולרשע זה נמרוד שהמריד את כל העולם על הקב"ה זה מת וזה מת הרי מקרה אחד לצדיק ולרשע. לטוב ולמהור ולטמא לטוב זה משה שנא' (שמות ו) ותרא אותו כי טוב הוא ולמהור זה דוד שנא' (שמואל ב ו ח) וישלח ויביאהו והוא אדמוני עם יפה עינים וטוב רואי. ולטמא זה נבוכדנצר. דוד בנה ב"ה ומלך ארבעים שנה ונבוכדנצר החריבו ומלך ארבעים שנה. ולזבח ולאשר איננו זבח ולזבח זה שלמה (מלכים ו ח) שנא' וייבח שלמה את זבח השלמים. ולאשר איננו זבח זה ירבעם שבטל את ישראל מלעלות לרגל לב"ה שנא' (שם יב) רב לכם מעלות ירושלים. זה מלך אחר זה כטוב זה משה שנא' והרא איתו כי טוב הוא. כחוטא אלו מרגלים שבתוב בהם חטאים הרדף רעה (משלי ג) משה לא נכנס לארץ ומרגלים לא נכנסו לארץ כנשבע זה צדקיה שכתוב בו (ד"ב ג לו) וגם במלך נבוכדנצר מרד אשר השביעו באלהים. ונתעורו עיניו שנא' (מלכים ג כד) ואת עיני צדקיהו עור.

עץ יוסף

לעון חימס שכיס עליכם לחימת שכיכס: [מעין התום]. שלח היו רומות דמיכ: [בעוב"ז כייתם מטכרין כו']. דרך כמדבר לשיס כדבר עוב מעיינא דשתיד (יס"ת): [והוזרין ומטמאין מכל לעתיד כו']. שכוכב שנכ שכנגעים לוין בחיס בדרך שבא בשבתה לתוכחות עון וכשכם עושים תשובה נטהרין וכשחוזרין ומוסיפין כנגעים חוזרים עליכם. לכל לעתיד שם' יכין ל ס נירא' לת שמו לו תהיס בשבילה שכלכם עולמות שלא יטמאו עוד:

(ה) **לטהור** זה דוד. בדרך דרש זה על כשוב כתוספתא. כשוב זה דוד שנאמר בו והוא עוב רומי כהוספתא זה דוד שנאמר בו ותשלך כלדקך פרוק: [דוד בנה בית במקדש] ופי' שנתן נפשו עליו וגם כיכין כל ככף וזכב לבנין בית במקדש. גם בנה סיכוד לפיכך נקרא על שמו: [ונבוכדנצר בו' ומלך מלכים] שנה. תע"ג דנבוכדנצר מלך מ"ה שנה כדילוף בפ"ק דמגלה מקרמי. לת קאמר אלא מלכים מסוס דוד לת מלך אלא מלכים עומד שנה למלכות כמו דוד. וכל שכן שיקבה כיון שזכה למלכות יותר מדוד (יפת תואר): [כמשבע זה לדקיהו]. ומ"מ לת קאמר שנשבע לצדקי דנבוכדנצר עבד ע"י שכיס מלכי נשלאל על שבועתו כדלעיל נכדלים. ומ"מ מחכב לו לתצות דמגיע מילתא לו משום מילתל פ' (יפ"ת)

אין יצרים האבן דיא ווייבר ניט גזעהן קיין דם נדה פר שרעק פון דיא כיצרים איז פר האלטן גוואר ביי יי דם נדה. אוג אין דער מדבר האבן זיא אוך ניט גזעהן קיין דם נדה וואורום דיא שכינה איז גוועזן צווישן זיי. אוג האבן מקבל גוועזן דיא תורה פריער פר דיא מאנ. נאט זאגט צו די יודן אוף די וועלט ווייגט איר זיך אוג דער נאך וועלט איר וויסט אום ריין. אבר לעתיד לבוא ועל איך איז ריין מאכן אוף אייביג איר ועט שון מיין ניט וועלן אום ריין:

אחרי מות שני בני אהרן דאס זאגט דר פסוק מקרה אחד לצדיק ולרשע לטוב למהור ולטמא שלמה המלך האט דורך גקוקט אלי דורות הט ער גזעהן צדיקים אוג רשעים. צדיקים וועלן האבן דעם אייניגעם משפט פון רשעים דרום זאגט ער אין מדרש דעם צדיק טיט דעם רשע. דעם צדיק מיינט ער אברהם וום ער איז גוועזן דער נרעסטר צדיק אוף דר וועלט. (אוג צום רשע) מיינט ער נמרוד הרשע וום ער הט ויהר גשפגניגט די נאנצי וועלט אוף נאט. פון דעסט וועגן דער איז גשטארבן אוג דער איז גשטארבן האבן זיי גהאט ביידי אין מדרש. (צום גוטן שענשן) מיינט אוג דער משה רבינו וום שטייט בייי אים אין פסוק ותרא אותו כי טוב הוא די טאכטר פון פרעה האט באלד ער משה רבינו אז משה איז גוט. נאך אפשט איז (צום גיטין) דם איז דוד המלך וום ער איז גוועזן גוט צו נאט גועהן אז משה איז גוט. (אוג צום זינדיגן) מיינט ער נבוכדנצר הרשע. דוד המלך הט זיך כזהר נפש גוטן אוג צו מענטשן. (אוג צום זינדיגן) מיינט ער נבוכדנצר הרשע אוג זילבר צום בויען דעם בית המקדש אוג הט גבויעט די יסודות פון בית המקדש. אוג דר רשע נבוכדנצר הט חרוב גמאכט דעם בית המקדש. דר איז גשטארבן אוג דר איז גשטארבן (צום שעכטר) מיינט ער שלמה המלך וום ער הט גשאכטן פיל קרבנות אין בית המקדש (אוג צום ניט קיין שעכטר מיינט ער ירבעם בן נבט וום ער הט מכשל גוועזן דעם נאנג אין בית המקדש טען זאל ניט שעכטן קרבנות אין בית המקדש. דם איז גשטארבן אוג דר איז גשטארבן. נאך אפשט איז (צום ניטן) דם איז משה רבינו (אוג צו זינדיגן) מיינט ער דיא מרגלים וום האבן גרעט שלעכטץ אין ארץ ישראל האבן זיא בידי נהאט ציין מטפט. משה רבינו איז ניט ניקומען קיין ארץ ישראל גלייך טיט דיא מרגלים. (אזו ווי דר וום שווערט אמת אוג אזו ווי דר וום שווערט פאלטש) מיינט ער שטשון הצדיק הט גשוואר אמת האבן אים דיא פלשתים אוס נשטאבן דיא אוגן. אוג צדקיהו המלך הט נשוואר צו מלך נבוכדנצר אוג דס עובר גוועזן די שבועה האט מען אים אוס נשטאבן דיא

כאשר שבועה ירא זה שמשון שנא' (שופטים טו) השבעו לי באלהים פן תפגעון בי. אתם ונתעורו עיניו ויאחזוהו פלשתים וינקרו את עיניו. לפיכך אמר שלמה זה רע בכל אשר נעשה תחת השמש. ד"א כטוב כחוטא כמזוב אלו בניו של אהרן. כחוטא אותן שחלקו קרח ועדתו שקרבו בדי לחלוק על משה ונשרפו שנא' (במדבר טז) ואש יצאה מאת ה'. ובניו של אהרן נכנסו להקריב ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם (ויקרא ט) ר"א בר כהנא פתח קרא לשחוק אמרתי מהולל ולשמחה מה זו עושה(קהלת ב) מה מעורבב שחוק של רשעים ששוחקים בבתי טרטיאות ובבתי קרקסיאות שלהם. ולשמחה מה זו עושה מה טיבן של ת"ח להיות עושה שם. ד"א לשחוק אמרתי מהולל א"ר אחא אמר שלמה דברים ששוחקת עליהם מדת הדין הולים. כתיב (דברים יז) לא ירבה לו סוסים ולא ישיב ונו' וכתיב (מלכים ס ח ד) ויהי לו ארבעים אלף ארוות סוסים. וכתיב לא ירבה לו נשים וכתיב (שם) ויהי לו שבע מאות נשים. וכתיב וכסף וזהב לא ירבה לו מאד וכתיב (שם) ויתן המלך את הכסף בירושלים כאבנים ולא היו נגנבות. אמר ר' יוסי בר חנינא היו אבני עשר אמות ואבני שמנה אמות. תני רשב"י אפילו משקלות שהיו בימי שלמה של זהב היו דכתיב (שם) אין כסף נחשב בימי שלמה למאומה. ולשמחה מה זו עושה א"ל הקב"ה מה העטרה הואת בידך רד מכסאך באותה שעה ירד כלאך בדמות שלמה וישב על כסאו והיה שלמה מחזר על הפתחים בכל בתי כנסיות ובבתי מדרשות בירושלים ואומר אני קהלת הייתי מלך על יש־אל בירושלים (קהלת ב) והן אומרין לו שלמה המלך יושב על כסאו ואתה יושב ומשתטה ואומר אני קהלת. והיו מכין אותו בקנה ונותנין לפניו קערה של גריסין לאכול. באותה שעה אמר וזה היה חלקי מכל עמלי. וי"א קנה בידו וי"א קודו וי"א קו שררתיה. באותה שעה אמר שלמה הבל הבלים אמר

ענף יוסף

(א) **א"ר** אחא אמר שלמה דברים ששוחקין עליהם. ע' בעין. ולי אפשר לקיים נוסחתינו ע"פ מה דאיתא בירושלמי פרק ב' דמנהדרין א"ר אחא אמר שלמה ג' דברים ששחקה עליהן מדת הדין חיללתיה. ובפ"ק גרסינן הוללתים ערבתים. ולפ"ז כך צ"ל כאן א"ר אחא אמר שלמה ג' דברים ששחקה עליהם מדת הדין הוללתים. ופירושו כמו שכתב היפה מראה שם ג' דברים ששחקה כו' פירוש שהזהירה התורה עליהן בענין המלך ויעדה עונש עליהן והעונש הוי לשחוק במדה"ד ע"ד ה' ישחק למו ששוחקת על הנענש הוללתים ודרש מהולל לשון ערבוב מענין מהול בבנים. ולפי שלא נתכוין שלמה לעבור את פי ה' אלא חשב שהיה מותר לפי שתלה הכתוב הטעם בלא יסיר לבבו והוא בטח שירבה ולא יסור. לכן אמר לשון ערבוב בלבבא שערבב הענין בטח שפסק ל זה עכ"ל: לחתך דשמעלמי דחפו ת' פרסס ויסב במקומו: (ויל"ח קסה נידו) פ' כ"ג: (ויל"ח קו שרתיה). נדפוס ויניציא גרס קומרתיס. וכן קוא"ר ונרס מגול' שמוגרין בו שוברי דרסיס כדי

עין יוסף

(יפ"ת): [אל' כשבעו לי] ופס"ה סיפא שבועה המוכיח בעיניו לפ"ה סיפא מאמין לחתא בשבועה ולפ"ה סיפא מסתבר כדפס"ה לפ"ה סיפא תועמד לחתא שמא יעבירו על השבועה: [ד"ח כתוב אלו בניו של אהרן]. כל"ל. ופי' לאו בניו של אהרן שהיו טובי לבריות אלא בניות קרקסיאות]. פי' בתיס שמשחקים (יפ"ת): [בתי טרטיאות ובתי קרקסיאות]. פי' בתיס שמשחקים שם: [ג"ר לחתא עסק שלמה דברים ששוחקים עליהם מדת הדין והוללתם]. כל"ל [ג"ח] ועי' בעקף: [ומ"ו ממקולות שהיו בימי שלמה]. ר"ל אף אמדרך השולם שעשתה מהכניס לו ממיני מתכות הגרועים. לפי שהניחון מתכות מרוכה כי כמה מיני משקולות לריכין לאחד כד"ח לחתן וחתן וחתן ספ"ה הכל היה של זהב (יפה מראה): [מה הטיבה בזאת בידך] פי' עטרת המלכות מה טובה בראשך וקרי ליה שמחה ע"ד בעבור שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו (יפה מראה): [ידך מלאך בדמות שלמה] ובבבלי פרק מי שהחזו פי' המקל שהיה סומך עליו: [וי"ח קודו]. פי' קערה של תכם ועיין

אוֹתָן הָאַבָּן זֵי בֵּיידִי גֶהאט אַיין כִּשָּׁפָּט. נָאךְ אַפְּשָׁט אִיז (צום גיסטן) כַּיינֶט מֶען דִיא קִינְדֶר פּוּן אַהֲרן זָענען אַרַיין גֶנַאנְגֶן כַּקְרִיב זַיין קְטוֹרֶת זָענען גֶוֶוען כּוּר בְּרֶענְט גְוָואָרֶן. (אוּג צום זִינְדִיגֶן) כִּיינְט מָען קְלָת כִּיט זַייגִי כְּנֶכְטְשֶׁן זָענען כּוּר בְּרֶענְט גְוָואָרֶן גְלַייךְ כִּיט דִיא צַדִּיקִים. רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא הָט אָן גְהוּבֶּן צוּא דַאךְשֶׁגֶן דִיא פְּרִשָּׁה כִּיט דֶעם פָּסוּק לִשְׂחוֹק אָמַרְתִּי מְהוֹלָל וּלְשִׂמְחָה מַה זֶּה עוֹשָׂה עָם אִיז צוּא כִּישְׁט דִיא שִׂמְחָה פּוּן דִיא רְשָׁעִים וָום פְּרֵייעֶן זִיךְ אוּג גֵייעֶן אוֹף דֶעם טַאיאֶטֶער אוּג אֲלֶע עֶרְטֶר וָום מֶען מַאכְט לְיצָנוּת. אוּג וָום הָאבֶּן דַאךְטֶן צוּ גַיין אֲרַיינְטְלֵיכִי מֶענְטְשֶׁן. נָאךְ אַפְּשָׁט אִיז דִי דְרַיי מִצּוֹת וָום אַמֶּלֶךְ פּוּן יִשְׂרָאֵל אִיז כְּצָוֶה גְוָוען אוֹף זַייא בְּשָׁעַת דִיא יוּדֶן זָענען גְוֶוען אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עֶר זָאל נִיט מְעֶרִין קֵין נַוייבֶּר. אוּג נִיט קֵיין פֶּעֶרְד. אוּג נִיט קֵיין גָאלְד אוּג זִילְבֶּר. וָוארוּם דִיא זָאכֶן וָועלֶן אִים אַפּ גֵייגִין פּוּן נָאטֶם וָועג. אוּג שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ הָאט גְזָאגְט אִיךְ וָועל מִיר מֶעהְרִין דִיא אַלֶי זָאכֶן אוּג זַיי וָועלֶן מִיר נִיט אַפּ גֵייגִין מִין הָאֶרֶץ פּוּן נָאט. אוּג הָאט גְמֶעֶרְט נַוייבֶּר אוּג פֶּעֶרְד אוּג נָאלְד אוּג זִילְבֶּר אוּג דָם אִיז גְוֶוען צוּ כִּישְׁט וָואהִום עָם הָט אִים אַרַאפּ גֶנֵייגְט פּוּן נָאטֶם וָועג. הָאט דֶער מִדַּת הַדִּין אוֹף אִים גְלַאכְט. עָם שְׁטַייט גִיהַן הַמֶּלֶךְ אֶת הַכֶּסֶף בִּירוּשָׁלַיִם כְּאֲבָנִים שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ דָם גְמֶעֶרְט זִילְבֶּר אִין יְרוּשָׁלַיִם אַזוֹ וִויא דִי שְׁטַייגֶר פּוּן צֶעהֶן אֵיילִין דִיא לֶעֶנְג אַזוֹנִי שְׁטַייגֶר זִילְבֶּר אִיז גְלֶעגִין אִין יְרוּשָׁלַיִם. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי הָאט גְזָאגְט אֲפִילוּ דִיא וָואגִין וָום מֶען וָועגְט אַלֶי כְּהוֹרוֹת אִיז גְוָוען פּוּן נָאלְד. דָּר סוֹף אִיז גְוָוען עָם שְׁטַייט וּלְשִׂמְחָה מַה זֶּה עוֹשָׂה וָום וָועְרְט פּוּן אַלֶי פְּרֵייד הָט נָאט גְזָאגְט צוּ אִים וָואס אִיז עָפִּים פַּר אַכְרוֹן אוֹף דִיר גַיי אַרַאפּ פּוּן שְׁטַיל אִיךְ וִויל דִיךְ נִיט פַּאר אַמַּלֶּךְ. אִיז אַרַאפּ אַמַּלְאךְ פּוּן הִימֶל כִּיט דֶעם נְשָׁטַאלְט פּוּן שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ אוּג הָט זִיךְ גְזֶעצְט אוֹף זַיין שְׁטוּל. אוּג שְׁלֹמֹה פְּלֶעגְט אַרוּם גַיין אוֹף דִיא טִירִין פּוּן בֵּית הַמִּדְרָשׁ אוּג שׁוֹלִין פּוּן יְרוּשָׁלַיִם אוּג הָאט גְזָאגְט אִיךְ בִּין שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ. פְּלֶעגְט מֶען אִים זָאגֶן וָום רֶעדְטְט שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ זָיצְט דָאךְ אוֹף דֶער שְׁטוּל אוּג דוּא בִּיסְט כְּשׁוּגֶע אוּג שְׁרַייסְט דוּא בִּיסְט שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ. פְּלֶעגְט מֶען אִים שְׁלָאגֶן כִּיט אַשְׁטֶעקִין אוּג מֶען הָאט אִים גְגֶעבֶּן אַשִׁישֵׁל אַרְבִּים צוּ עֶסֶן. אִין דֶר צַייט פְּלֶעגְט שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ זָאגֶן אִיז מַיִן חֵלֶק פּוּן

קהלת. לשחוק אמרתי מהולל. אמר ר' פנחס מה מעורבב שחוק ששחקה מדת הדין על דור המבול שנא' (ישעיה כח) שורו עבר ולא יגעיל ישלחו בצאן עוליהם (שם) ישאו בתוף וכנור. יבלו בטוב ימיהם (שם) כיון שאמרו מה שדי כי נעבדנו (שם) אמר להם הקב"ה ולשמחה מה זה עושה חייכם אני מאבד זכרם מן העה"ז ה"ד ויחמ את כל היקום וגו' (בר' ז ז) ד"א לשחוק אמרתי מהולל מה מעורבב שחוק ששחקה מדת הדין על הסדומיים שנאמר ארץ ממנה יצא להם (ישעיה כח) וגו' מקום ספיר אבניה וגו' נתיב לא ידעו עיט וגו'. לא הדריכוהו בני שחץ (שם) כיון שאמרו נשכח תורת רגל מארצנו מיד פרץ נחל מעם גר וגו' (שם) אמר להם הקב"ה ולשמחה מה זה עושה. חייכם אני אשכח אתכם מן העולם שנא' (בר' ח כב) והי המטיר על סדום וגו'. ד"א לשחוק אמרתי מהולל מה מעורבב שחוק ששחקה מדת הדין עם אלישבע בת עמינדב שראתה ארבע שמחות ביום אחד ראתה יבמה מלך ובעלה כהן גדול. ואחיה נשיא. ושני בניה סגני כהונה. כיון שנכנסו להקריב קרבן יצאו שרופים נהפכה שמחתה לאבל שנא' וידבר ה' אל משה אחרי מות שני אהרן:

(ב) **רבי** לוי פתח אמרתי להוללים אל תהולו (קהלת שם) מערבביא אלו שלבן מלא עליהם חלחליות רעות. ר' לוי קרא להון פסוק זה הוללים אלו שהן מביאין אלילים לעולם. ולרשעים אל תרימו קרן אמר הקב"ה לרשעים הצדיקים לא שמחו בעולמי ואתם מבקשים לשמוח בעולמי. אדם הראשון לא שמח בעולמי ואתם מבקשים לשמוח בעולמי. ר' לוי ב"ר מנסיא אמר

עין יוסף ענף יוסף תפוח

פיכוי קל להלוך. וקו ערכיהם פירוש מקל שחוזים פסריס בידיהם: [שורו עבר]. מעבר את נקבתו. כי ימליך זרעו בעומק רחמה. ולא יפליט לפני הון: [ישלחו כצאן עולליהם] פי' עולמים עוליהם לנפשם מכני חומים ומגדלים כלומן כזה אחין מי שיגדלם ויעסוק בתקונם [ישאו בתוף וכנור]. היו נושאים ומריעים קול זמר בתוף וכנור והיו שמחים כלומר ישמעו קול עוגב כדרך המתעדן ומתענג: [יבלו בטוב ימיהם]. הזקינו ימיהם בטובה: [מה שדי כי נעבדנו]. כזו אמרו הקב"ה ואמרו מה שדי כי נעבוד לו: [מקום ספיר אבניה]. מקום שספיר היו לבניה: [נתיב לא ידעו עיט]. לא עבר עליהם תיל של ניסטין (רש"י): [לא הדריכוהו בני שחץ]. לא שבנו דרך זו בני גאוה כמו פרעה היות: [נשכח תורת רגל]. פי' אלא יפגרו עוברי דרכיהם בחלמו. שהיו משכימים לתורה במעה חם היה הר יותר מקטעין רגלו ואם היה קבר מתריכין תוהו כדאיתא במדרש ספר היסר. מיד פרץ על סדום ועמורה נחלי חם ועפרית. ממש גר ממש מקום שהוא ניבע שם (רש"י): [ארחתה ד' שמחות]. וכ"ה בקו"ח. אבל בוי"ר פ' כ' גרס כ' שמחות. וחבר ג"כ פנחס בן ברנה משם ר' מלחמה: [ותחוי נפשי]. שהיה שמחת בחסון. ונהסון היה נפשי כדכתיב ויכי המקריב ביום ברחמון נחסון בן עמינדב:

(ג) **מערבביא** מפרש טולנים לשון ערוב כמו מכול במים. ור"ל אע"י רוע מחשבותיהם ממורכנים תמיד בדעתם ופירש תלחלחות מהמבות כדפירש בערוך (יפ"ת): [ר' לוי קורא להון פסוק זה] פי' שקרא בחזיונם על המחזיקים ואמר להם דעו

מַיִן נַאֲנְצִי מִידִיקְיִט וָוּס אִיךְ הָאבּ מִיךְ גְמִידִינְגְט אוֹף דֶר וָועלְט. אַמִיוֹ חֲבֶרְמִים וָאנְגִין דָאם הָאסְ עָר גְנָאגְט אוֹף זַיין שְׁטָעקְן דָם אִיז מַיין חֵלֶק. אַמִיוֹ חֲבֶרְמִים וָאנְגִין דָם הָאסְ עָר גְנָאגְט אוֹף דֶעם קְרִיגֶל פוּן עָרד וָום עָר פְלָעגְט הָאבּין עֶבִין זִיךְ צוּ קָאבִין עֶפִּים עָסְן אִין אִים אוּנ צוּ וַאשְׁין זִיךְ מִיט אִים. אַמִיוֹ חֲבֶרְמִים וָאנְגִין דָם הָם עָר גְנָאגְט אוֹף דֶעם שְׁטָרִיקְל וָום עָר אִיז גְנָוּעִן מִיט אִים צָרוּם גְנַארְטִילְט אַזוֹ וִויא דִי וָועגְם מֶעְנְטְשֶׁן גִייֶען. פְלָעגְט עָר אוֹף דֶעם אַלֵיין וָאנְגִין דָם אִיז מַיין חֵלֶק פוּן מַיין נַאנְץ מִידִיקְיִט. אִין דֶר צִייט הָט שְׁלמה הַמֶלֶךְ גְנָאגְט דֶעם פָּסוּק הֶבֶל הֲבָלִים אָמַר קֹהֶלֶת דִיא נַאנְצִי וָועלְט אִיז נָאר נָארִישׁ פוּן אַלֵי נָארִישְׁקִייט. לִשְׁחוֹק אָמַרְתִּי מְהוֹלָל צוּ פְרֵייד הָאבּ אִיךְ גְנָאגְט צוּ מִישְׁט דָם מִיינְט עָר דֶעם דוֹר הַמַבּוּל וַיִא פְלָעגְן טָרָאגְן אַפּוּיק מִיט אַפִּידִיל אִין דִיא הַאגְט אוּנ שְׁפִּילְן זִיי הָאבּן גוּט גְלָעבְט זַיעֲרִי וָארִין. צוּם סוֹף הָאבּין זִיי גְנָאגְט וָום דַארְפְן מִיר דִינְן גָאט מִיר דַארְפְן אִים נִיט הָאבּן גָאט גְנָאגְט אוֹף וַיִא וָום אִיז אַייֶער פְרֵייד אַזוֹ גְרוֹס אִיךְ עֶרְוֶועל בַּייא אַייֶער לֶעבִין אוּ עָם וָועט נִיט בְלַייבְן אַייֶער גְרֵעגְקוּגְ אוֹף דֶר וָועלְט. נָאךְ אַפְשֶׁט אִיז צוּ פְרֵייד הָאבּ אִיךְ גְנָאגְט צוּ מִישְׁט מִיינְט עָר דִיא מֶעְנְטְשֶׁן פוּן סְדוֹם. פוּן זַיעֲר לַאנְד אִיז אַרוֹם גְנַאנְגְן בְרוּט אוֹף דֶער נַאנְצֶר וָועלְט זַייֶרִי שְׁטֵיינֶר אִיז גְוָוען טַייעֲרִי שְׁטֵיינֶר מָען פְלָעגְט קוֹפְן זוֹף דֶר נַאנְצֶר וָועלְט עָם הָט זַיי נִיט גְפָעלְט יין שׁוּם גוּטְס. וִויא זַיי הָאבּן גְמַאכְט אַז מָען זָאל נִיט אַרַיין לָאזְן צוּ זַייא קֵין שׁוּם אוֹרַח. הָאסְ נָאךְ גְנָאגְט צוּ זַייא וָום פְרֵייט אִיר זִיךְ אַזוֹ אִיהּ וָועל אַיִךְ צוּ מִישְׁן דִיא פְרֵייד אִיךְ וָועל אַייֶער נָאמֶן פַּאר גָעסְן מַאבּן פוּן דֶר וָועלְט. נָאךְ אַפְשֶׁט אִיז צוּ פְרֵייד הָאבּ אִיךְ גְנָאגְט צוּ מִישְׁט מַיינְט מָען אֱלֵיבְט אַיר מַאן אִיז אַבְּתַּת עַמִינָדָב דָם וַויבּ פוּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן זַיא הָאסְ גְעהָן פִּיר פְרֵייֶנְד אִין אַיין זָאג. אִיר מַאן אִיז נָשׂוֹן גָדוֹל. אִיר שְׁוָואגֶר אַמְלָךְ. אִיר בְרוּדֶר אֲבִישׁוּעַ. אִירִי צְוַויִא קִינְדֶר בֶּאדִיינֶערִם פוּן כֹּהֵן גָדוֹל. אוּנ אַז זַיי זָענְן צַייֶן נַאכְּנָן מִיט קְטוֹרֶת אוּנ זָענְן פַּר בְּרֶענְט גְוָואךְן אִיז צוּ מִישְׁט גְוָואךְן אִירִי שִׂמְחָה. רַבִּי לֵוִי הָט אָן גְהוּבִין צוּ דַארְשֶׁטְן דִיא פָּרָשָׁה מִיט דֶעם פָּסוּק אַשְׁרֵי תְּהוּלִים אֵל תְּהוֹלֵל צוּ מִישְׁט זָענְן דִיא מֶעְנְטְשֶׁן וָום זַייֶרִי גְדַאכְּטְן זָענְן גְטִישְׁט מִיט שְׁלֶעכְּט. אוּנ פְרֵייֶען זִיךְ אוּם זוֹכְט אוּנ בְרֶענְגְן קְלָאגְ אוֹף דֶער וָועלְט וְלֹא יִשְׂמְחוּ עַל הַרְהוּרֵיהֶם אוּנ צוּא דִיא יִשְׂמְחוּ נָאכְט הַייבְט נִיט אוֹף אַייֶער הֶעֶרְשַׁאפְט. דִיא צַדִּיקִים הָאבּן זִיךְ נִיט גְפְרֵייט אִין מַיין וָועלְט וַויל אִיר זִיךְ פְרֵייֶען אִין מַיין וָועלְט. אָדָם הָרִאשׁוֹן הָט זִיךְ נִיט גְפְרֵייט אִין דֶר וָועלְט עָם אִיז אוֹף אִים נִגְזַר גָוָואךְן צוּ שְׁטַארְבְּן. רַבִּי לֵוִי זָאגְט פוּן רַבִּי מְנַסְיָא וָועגְן דֶר טְרִיט פוּן אָדָם הָרִאשׁוֹן הָט גַלַייכְטְן עָר הָט פַּר טוּגְקְלְט דִי לִיכְטִקִייט

תפוח עקבו של אדם הראשון היה מכהה גלגל חמה. ואל תתמה בנוהג שבעולם אדם עושה שני דסקרין אחת לו ואחת לבן ביתו של מי הוא עושה נאה לא שלו כך אדם הראשון נברא לתשמישו של הקב"ה וגלגל חמה נברא לתשמישתן של בריות לא כל שכן שיהא תפוח עקבו של אדם מכהה גלגל חמה. ומה אם תפוח עקבו מכהה גלגל חמה קלסתר פניו עאכו"כ. ר' לוי ב"ר חמא בר חנינא אמר י"ג חופות קשר לו הקב"ה לאדם הראשון בגן עדן שנא' (יחזקאל כח) בעדן גן אלהים היית כל אבן יקרה מסכתך אדם פמדה וגו'. רשב"ל אמר אחת עשרה. רבנן אמרי עשרה. ולא פליגי מאן דעבד להו שלש עשרה עבד כל אבן יקרה מסכתך תלת. ומאן דעביד להון אחת עשרה. עביד להון חרא. ומאן דעביד להון עשר לא עבד חדא מנהון. ואחר כך השבח הזה כי עפר אתה ואל עפר תשוב, אברהם לא שמח בעולמי ואתם מבקשים לשמוח בעולמי. אברהם נולד לו בן אחר למאה שנה ולבסוף א"ל הקב"ה קח נא את בנך וגו' (בראשית כב) ועשה אברהם אבינו מהלך שלשת ימים היינו דכתיב (שם) ביום השלישי וישא וגו' מה ראה ענן קשור על גבי ההר א"ל בני רואה אתה מה שאני רואה כו' (כדלעיל פרשה נה ויקרא) ה"ד ויבא אברהם לספוד לשרה (שם כג) מהיכן בא מהר המוריה בא. כביכול הקב"ה לא שמח בעולמו ובני אדם מבקשים לשמוח בעולמו. יהי כבוד ה' לעולם (תהלים קד) ישמח ה' בעושיו אין כתיב אלא ישמח ה' במעשיו. אימתי ישמח ה' במעשיו במעשיהם של צדיקים ל"ל ישראל לא שמחו בעולמי ואתם מבקשים לשמוח בעולמי ישמח ישראל במעשיו אין כתיב אלא ישמח ישראל בעושיו שעתידין ישראל לשמוח במעשיו של הקב"ה ל"ל.

לפיכך כתיב אמרתי להוללים אל תהולו:

(ג) ר' יוחנן בר יודן דמן גלילא פתח אם על פיך יגביה נשר וכי ירים קנו (איוב לט) אמר הקב"ה לאהרן

עין יוסף

(ג) **אמר** הקב"ה לנחיוב חס על מימר פומך כייתי מסדר סכיתתי על גבי כתרן כשם שעשיתי ע"י תכרן חס על מימר פומך. כל"ל וכן גרס כיסף תומר וכ"ה בכתחי. וז"ל כספיק גם תמר הקב"ה לנחיוב וכי גדול אתה מאברהם כו' שכבודי כיה מלך סכנית ולא יכלו כסכניס לעמוד לפרצת כי מלך כבוד ס. וכזמן שהוא נכנס כייתי מולך לו כבודי ומסלק את כבודי בין שני הכרובים. כוס בתמר חיוב (כ"ל ספר חיוב או ל"ל לחיוב) חס על פיך וגו' חס על פיך סיפ הקב"ה מגביה את כבודו בין שני הכרובים בכניסתו על מסכן. יגביה נשר זה הקדוש ברוך הוא שנא' כנשר יעיר קנו ומפסיק יונה כיה מזהר וממנה את הבריות ע"כ. ולפי זה טוב המדרש במה שתמר כייתי מסדר שבינתו על גבי כתרן כייהו את הקב"ה עמהם הקב"ה מגביה בין שני הכרובים שעל הכתרן בכניסתו על מסכן ועכין יגביה לפי שהכתרן גדול מן הכתן שעליו הקב"ה כנ"ל ומה שתמר כייתי מסלק שבינתי מע"ג הכתרן פי' מלמעלה מיושב מסכן חזרה ומתפעמה השכינה בכל כבית ודרש וכי יריש קנו מלמטן כרמתי וסלוק וטוב המדרש משום דסיפ חיוב מסדר מלמעלה מע"ג הקב"ה

פון דֶר זון. זָאלְסְט זיך נִט וונדֶרן אוף דָעם לָאמיר זָעהן לְמָשָׁל אייגֶר מַאכְט צִיווי הֶעמֶר אַיינֶם פַּר זיך אַיינֶם פַּר זַיין בַּאדִינֶר. וועלְכָעם אין בֶּעסֶר טַן הַסְתָּם אין זיינֶם בֶּעסֶר. דֶר מֶענְטְש אין בְּשַׁאפֶּן גְּוואלְדִין פון גָאטְס וועגִין עֶר זָאל לֶעבִּין אוג דִינֶן נָאט ' דיא זון אין בְּשַׁאפֶּן גְּוואלְדִין פון מֶענְטְשֶׁן וועגֶן צו לַייכְטִין דיא וועלְט דַארף דָאךְ דֶר מֶענְטְש זַיין לִיכְטִינֶר פַּר דֶר זון. אוג מַארְךְ דִי טִרִיס פון פִּים אין גְּוואלְט אוֹז לִיכְטִינ דֶער פְּגָם פון אָדָם הָרִאשׁוֹן אין בְּוונדִי גְּוואלְט נָאךְ לִיכְטִינֶר פון דֶר זון. רַבִּי לֵוִי זָאגְט דְרַייצֶעהן הוּפּוֹת הָט נָאט גְּמַאכְט אָדָם הָרִאשׁוֹן אין גַן עֵדֶן. אוג נָאךְ אַלְיוֹטֶען פון גְּרוֹס כָּבוֹד וָום עֶר הָט נְהָאט אין אוֹף אִים נִגְּזֵר גְּוואלְט עֶר זָאל שְׁטַארְבֶּן. אוג נָאט זָאגְט דו בִּיסְט פון עָרד גְּוי צו דִיק אין דֶר עֶרד. אַבְרָהָם אָבִינוּ הָט זיך נִט גְּפַרְייט אין מַיין וועלְט אוג דִי רְשָׁעִים וועלֶן זיך פְּרַייען אין דֶר וועלְט. אַבְרָהָם צוא הוּנדֶרְט יאר אין אִים גְּבָארֶן גְּוואלְדֶן אוג צום סוֹף הָאט נָאט אִים גְּזָאגְט נָעם דֶעם אייְנְצִינְגֶן זון צו שֶׁעקְטְ אִים אוֹף דֶעם בַּארג וָם אִיךְ וועל דִיר זַייגֶן. אִיז עֶר גְּגאנְגֶן דְרַיי טָאג צום בַּארג הָט עֶר גֶעהֶן אֲוואלְקֶן אוֹף דֶעם בַּארג הָאט עֶר פַּאר שְׁטַאנֶן אוֹ דָאס אין דֶר בַּארג. אוג הָט אִים גְּוואלְט שֶׁעקְטֶן נָאר נָאט הָט גְּשׁוקְט אַמַלְאךְ עֶר זָאל אִים נִט שֶׁעקְטֶן. דֶער נָאךְ אין עֶר נְקוּמֶן אַהֶיים אין זַיין וַייב שָׂרָה גְּשְׁטַארְבֶּן הָאט אִיר אַבְרָהָם גְּמַאכְט אַהֲסִפֵּד. כְּבְיָכוֹל נָאט אַלַיין הָט זיך נָאךְ נִט גְּפַרְייט מִיט זַיין וועלְט. עֶם שְׁמַעְיט יִשְׂמַח יְיָ בְּמַעֲשָׂיו נָאט וועט זיך שְׁפַּעטֶר פְּרַייען מִיט זַיין וועלְט אַצוּנְד נָאךְ נִט. אוג אִיר רְשָׁעִים וויל זיך פְּרַייען אוֹף דֶער וועלְט. דיא יוּדֶן הָאבֶּן זיך נָאךְ נִט גְּפַרְייט אין דֶר וועלְט עֶם שְׁמַעְיט יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל בְּעוֹשָׂיו דיא יוּדֶן וועלֶן זיך שְׁפַּעטֶר פְּרַייען מִיט זַיין וועלְט אַצוּנְד נָאךְ נִט. דָרוּם זָאגְט דֶר פָּסוּק אִיךְ טוא זָאגֶן צו דיא שְׁפַּעטֶרֶם וָום שְׁפַּעטֶן אוג לָאכֶן אוֹף דֶר וועלְט אִיר זָאלְט זיך נִט פְּרַייען הַיינְט אין דֶר וועלְט. רַבִּי יוֹחָנָן הָט אֶן גְּהוֹבֶן דיא פְּרָשָׁה מִיט דֶעם פָּסוּק אִם עַל פִּיךְ יַגְבִּיהַּ נָשֶׁר וְכִי יָרִים. קְנוֹ בְּשַׁעַת אִיוֹב הָאט גְּהַאט אַוַיפּוּחַ

לאהרן על מימר פומך הייתי משרה שכינתי על גבי הארון או על מימר פומך הייתי מסלק שכינתי מעל גבי הארון מקדש ראשון סלע ישכון ויתלונן (סה) לינה אחת במקדש שני על שן סלע ומצודה (סה) ותמן תנינן משנטל הארון אבן היתה שם מימות נביאים הראשונים ושתיה היתה נקראת ולמה נקראת שתיה א"ר יוסי בר חלפרא שממנה הושתת העולם . וכיצד היתה תפלתו של כ"ג ביה"כ יר"מ ה' או"א שתהא השנה הואת דשונה גשומה טלוכה שנת זול שנת שובע שנת רצון שנת ברכה שנת כושא ומתן באמונה שנה שלא יצטרכ: בה עמך ישראל אלו את אלו שנה שלא יגביהו שררה אלו על אלו . ורבנן דקיסרין אמרין על אחינו שבקיסרין שלא יגביהו שררה אלו על אלו . ורבנן דדרומא אמרין על אחינו שבשרון שלא יעשו בתיהם קבריהם . משם חפר אבל למרחוק עיניו יביטו (סה) משם היה מאביל אוכל לכל ימות השנה. למרחוק עיניו יביטו מר"ה היה יודע מה יהא בסוף הא כיצד כיון שהיה צופה ורואה עשן המערכה עולה לדרום היה יודע שבדרום שובע . עולה למזרח יודע שהמזרח שבע . עולה לצפון יודע שהצפון שבע . כלפי רקיע

עין יוסף ענף יוסף יודע

בקב"ס מפני סיסוריס שסגיעוכו קל"ל בקב"ס כתס כגעת למעלת לחכון שכייתי מעכה שכינתי כו' לחתר כל כשנה שזה כתס בניו חנויס כמקום כשכינה: על כל זס לא כרכר לחתי חלא שתק ותמק מכרכר לחתי : [מעל גבי כארון סלע ויסכן מקדש לחשון] . ייתלונן כינה אחת במקדש שני על שן סלע ומצודה] . כל"ל . (ה"ק) וכ"ס ברכה ור"ל מקום דקשה דשתר יסכון ויתלונן כ"ל מע"כ דסלע יסכון במקדש לחשון שכיה כחרון ושכינה על גביו כשוכן בתוך קבית וכשתיה כשוכן על דבר כרחוי לשכון בתדירות חבל ויתלונן על שן סלע ומצודה קל' על מקדש שני סלא כיה שם חרון חלא כחבן שכיה נוחה שכיתה שם כיה נוחן כמתחה תמורת בין שני בדי חרון שכיה נוחה נגית לחשון ועל שן סלע חין דרך לשכון בתדירות רק על ידי שדחק ניכה אחת במקדש שני על שן סלע ומצודה כ"ל מדכתיב ויתלונן משמע רק ניכה ל' ע"כ קל' על מקדש שני שכיתה שם רק חבן שתיה שכיתה בולטת כשן מסלע שחין דרך לשכון עליו בתדירות רק ע"י שדחק ניכה ל' ערכי לחורת נסה לגין: [שמן תניע משניטל כו']. משום דלעיל תני בעבודת כ"ג כגיע לחרון נוחן חת כמתחה בין ב' בדי חרון שני כתר שני משניטל חרון חבן כיתה שם מימות כשיחים כרחשונים ושתיה כיתה נקראת ועליה כיה נוחן משניטל . וכגמרת דייק מדתני משניטל ולא תני משנגנז שגלה לבבל דלא כמ"ד חרון כמקומו נגנז : [ולמה נקראת שתיה] . קשה מה נוכך זה לכאן ושמא קמפרש מלודה דכת ב כבה על חיות חבן זה הזהו ויסודו של עולם כמלודה ומגדל הזק (יס"ת) : [שממנה הושתת העולם] מפרש בגמרת דכא כמ"ד שלוין נכבה העולם : [ויוליד סיהה שפלחו של כ"ג]. משום דכעי לפרש משם הפר לוקל בספרכסה ומכאתה ידעינן דהכר לוקל דקאתר כיינו מה שכיה מתפלל שם על הפרכסה (יס"ת) : [גשומה שתושה טלולה] כל"ל וכ"ה בכרכם ובבבלי פריך שתושה מעניותא היא ומשני לימא שם שתוש תכא גשומה ופירוש גשומה שכיתה גשמים לפי כלוכך שתושה פירוש שתם טיולה שכיתה שם גשמים לפי כלוכך: [על לחינו שבקסרין] . לפי גירסת זו נרחה שלחני קסרין היו השומרים ונעלי שרכה ולזה סיה לגריך לנקש על כן שלא יפגלו זע"ז שכל מ"מ קשה למה לא יפקח זה שתם על כל ישרחל. ולכן נרחה כגירסת הירושלמי ד"ש חלא על עמך ישרחל שלא יגביהו שררה זע"ז : [על לחינו שבשרון] כתב בערוך פי' בקעה מן ושיה כעקוב למישור וי"ל מקום ידוע בפ"י ע"כ ומ"מ ל"ל שהוח במקום מישור ולזה יפחד שלא יעשו בתיהם קבריהם כשיהיה כגשם (יס"ת) : [ומשם סיה מתכיל לוכל כו']. כתב הש"ס מיותר נרחה גירסת הש"ך שגגם משם סיה מתיל לוכל . ופי' מיהיל מלשון ויהפרו לנו חת הארץ דמתרגמינן ויחלונן לנה ומפרש שכל חפר לוכל מעניין ויחפרו לנו : [מר"ה סיה יודע]. לחו דוקח ר"ה דכיומ"כ עסקינן חלא משום דכוא בקרוב לתחלת משנה קחמר מר"ה . ובספר ח"ת כתב דבשרכיון דמכיון דיומ"כ נקרא ר"ה וכשחתי למעלה בחויר כשיומא סביות כרות מנסנת

מנשת

כיט נאט פר זייני יסורים וום אוף אים איז נקומן . דם נאט אים אזו גזאגט ביסטו דען גרעסר פאר אהרן הכהן וום טיין כבוד איז גווען פוי אין ביהמ"ק . אוג דיא כהנים האבן ניט גקאגט שטיין איבר דעם עגן וום איז גווען אין בית המקדש . אוג בשעת אהרן פלעגט ארויין גיין אין ביהמ"ק פלעג איך אוף הייבן מיין כבוד פון דיא צוויי כרובים פון ארון הקודש כדי אהרן זאל קאגן ארויין גיין . אוג דר נאך אז אהרן פלעגט ארום גיין פלעג איך צו ריק שטעלין מיין כבוד אוף דיא כרובים קיינר זאל ניט קאגן ארויין . נאר צו ליב דעם כהן גדול ער זאל קאגן ארויין מתפלל זיין פאר מיר אוף דיא יודן ער פלעגט זיך שטעלין לעבין ארון הקודש וום ער שטייט אוף אזו ער זאגט פר וואם הייסט דער שטיין אבן שתייה וום פון דעם ארט איז בשאפן גוואכן דיא גאנצי וועלט . אוג אזו הט דר כהן גדול כתתפלל גווען יום כפור ידי רצון מלפניך עם זאל זיין דר ויין פר דיר נאט אז דם יאר וואם קומט אוף אונו זאל זיין פעט אוג רעגנדיק מיט טוא . אזיאר פון זויב . אזיאר פון עגט . אזיאר פון ברכה והצלחה . אזיאר פון משא ומתן . אזיאר פון פרנסה . דיינו יודן זאלן ניט דארפן איינר צום אנדרן . אזיאר קיינר זאל זיך ניט אוף הייבן אוף דעם חבר . אוג די וום וואגן אין שלעכטי הייזר פון יים זאל ניט איין פאלין דיא הייזר אוף זייא זאלין חלילה ניט שטארבן אונטר דיא הייזר . פון בית המקדש פלעגט ארום אלים וום מען דארף אוף דער ועלט . דורך דער תפלה פון כהן גדול פלעגט ארויס גיין פון היכל שפע ברכה והצלחה עושר וכבוד . פון דעסט ווענגן אז ער הט גזעהן זייני צוויי טייערי קינדר זענין פר ברענט נוואר בשעת זייא ענגין צריין גבאגט מיט קטורת הט ער גישווינגן ברענין דעם משפט פון גאט . אוג דיא איוב רעדט קענין מיר . דיא רבנן זאגן ראש השנה הם מען גווסט אין בית המקדש וום עט וויט זיין דם יאר . אז דר רוך פון דיא קטורת פלעגט גיין קיין דרום זיט האט מען גווסט אז אין דרום זיט ווענ זיין אזעט זיט פיל תבואה . אז דר רוך איז גנאנגן אין

צפון

יודע שהעולם כולו שבע. ואחר כך השבת הזה ואפרוחיו יעלעו דם וגו' (שם) חמי אפרוחיו מגעגעין בדם ושתיק. אלא ובאשר חללים שם הוא השכינה. ר' יודן בשם ריב"ל ור' ברכיה בשם ר' חייא בר אבא אמרו קרבו שאו את אחיכם מאת הקדש אין כתיב כאן אלא מאת פני הקדש כאדם שאומר לחבירו העבר המת הזה מלפני אביו עד מתי אביו יראה את בנו מת לפניו. לכך נאמר אחרי מות שני בני אהרן:

(ד) **ר' אחא** בר זעירא פתח אף לזאת יחרד לבי ויתר ממקומו (שיר ה) מהו ויתר מקפץ כמו שנא' לנתר בהם על הארץ ומתרגמינן לקפצא בהון על ארעא. אמר איוב לא היו דומין בניו של אהרן למטהו מטה אהרן נבנם יבש ויצא לה שנא' (במדבר יז) ויוצא פרח ויצץ ציץ טיטום הרשע נבנם לבית קדש הקדשים גדר את הפרוכת נבנם בשלום ויצא בשלום. ובני אהרן נבנסו להקטיר ויצאו שרופים שנא' בקרבתם לפני ה':

(ה) **אחרי** מות שני בני אהרן ר' ברכיה פתח גם ענוש לצדיק לא טוב להכות נדיבים על יושר (משלי יז) אמר הקדוש ברוך הוא אע"פ שעשיתי לאהרן ונטלתי שני בניו ממנו לא טוב אלא להכות נדיבים עלי יושר:

עין יוסף

אחרי

מנסבת ומטה חותו נלד דכוה: [ואחר כך השבת הזה] . תע"ג דלא סיה כן עדיין לאהרן שהרי סיום שהוקם מיהש עניו נדב ואביהוא ועדיין לא נח יוה"כ שהכפיה בו לאהרן על המשכן לכפות לו כל העבירות כנזכרים. מ"מ מכיון דעשה כ"ג וכולן על כל השבה הזה הו"ל כאלו סיה כבר נפועל (יפ"ת): [מגעגעין בדם] . וקן גרס בשתי ובכה גרס בחדמה. ובתב סיפ"ת שגורסת התגמומת עיקר. כי דחייגעגעו דם קאי התע"ג דלא משמע דנפיק מיניהו דמא כיון דלא סיה רק שריפת נשמה וגוף קיום כשהו"ל. מ"מ קאמר כדרך המומתין וכדקרי לה שמי חלליס. ותע"ג דמדקאמר ושתק משמע דמשמע דמפרש דם מוידום להכן לפפר דתכתי דריס. דמדלא קאמר כדם משמע לסן דממה ומ"מ אין מקרבין יולת מידי פשוטו דהוי דם ממש (יפ"ת): [ושתק ולא עוד אלא] . וכתב סיפ"ת ירחה דל"ל ושתק ולא עוד אלא ובאחר חללים כו'. ופירושו שלף שהשיקה בשביעה שם והן"ל לאהרן להשיה דבריס לוך לא עמדה בשביעה להם שהיתה שם ולא בשיעתם ע"ז שתק וכללו הג"ה גמי פירושו אלא כמו ולא עוד אלא. אבל כ"ה הגיס ושתק ואעפ"כ לא סילקתי שכינתי ממנו אלא ובאחר הגיוס נדב ואביהוא שם הוא השכינה עד"ל. וכן הוא בשביקתא ופי' מגעגעין ענין נשקה מיגעגה אור וכן גועה בשעת שחיטה דקרק כשהוא וקמפלם יעלעו לשון דיבור כדפי' בבל"ק קודם. ויגעו גמי שבאו ליט בכי"ם בבל"ק (יפ"ת). ובמ"ב כתב מגעגעין מתחזקין ומתכעסים: [אלא ובאחר חללים שם הוא השכינה] . ול"ג בכתיי. ולפ"ז תיבת הוא קאי אנאחר המוכר דהמיו על השכינה. ובאמת זהו שנפים מתו (יפ"ת): [מלפני ה' ויו כו'] ולפי המדרש הזה הכוונה מאת פני הקודש כיינו מאת פני אהרן שנקרא קדוש ה'. או שפשר שמפרש פני הקודש פני קדושת השכינה ובאמת נוהר שיעבדום. מיד מפיגו כמו שמעבידין בשת מלפני אהרן בלשון נעורו שנקרא"ם כביכול מלטער בעיניהן כאב לגפיס וכדאמר לקמן שהיס מס: לפני הקב"ה כפנים מלפניהן והו שהוזכר מלמעלה זה בכלן. כי מזה ג"כ ירחה שמתו בפנים מקום השכינה (יפ"ת): [לכך נאמר אחרי מות שני בני אהרן וגו'] . בקרבתם לפני ה' וימותו. לרמוז ע"ז דאמר לעיל ולא עוד אלא ובאחר חללים כו' לפי גירסת סיפ"ת. וזהו בקרבתם לפני ה' ואעפ"כ וימותו ולא עמדה להם השבה וגם לרמוז שנפנים מתו וזהו בקרבתם לפני ה' וימותו. וגם לפי מוסחת הת"ח הנ"ל גם כן יש רמז בזה:

(ד) **אמר** חיוב לא דומין. וכ"ה ביילקוט וכרבה גרס אמר הקב"ה מהל שבניו גדלו אמר תלניחו. ובתב סיפ"ת שבן עיקר: [לא היו דומין בניו של אהרן למטהו]. כ"ל שהמיסתו היה שלף מיוחו בניו של אהרן הייבו מיתה מהמת חיזוק דבר כדלימה לקמן. מ"מ לא קו היה לכתוב תן שם שהוא מקום בחיים מאחר שכשיכא מי ופרה ואחר לאור שהעולה מיתה ממקום בחיים הלא בנלתם בהוון ימותו ע"י כיב' אחרת. ובן משמע בלשון דמייתי בכתיי (יפ"ת): [ביטוח בכשב כו']. בגם שלפי שהמת אין בהן קדושה. כי סיה זה ביון שברהל שבכהקוקי שביעה ובהן מקום לביטוח לעשות כלאומו כדלימה בחי"כ. מ"מ לפי כוונתה נעיניה כדבר תמוה שביטוח בכשב שבכנם למהות עיני כבודו ולגיה. ותנו שבותם לעבודת בשם ימותו בהעותם (יפ"ת):

(ב) **ר' ברכיה** פתח בו'. ר"ל שסיה קשה לרבי ברכיה בפסוק אחרי מות שני בני אהרן וגו'. דלמה כזכור ב"פ מיתתן דמה סיה מקרא תבר תלו אחר מהרי מות שני בני אהרן בקרבתם לפני ה'. ובתב: וימותו למה לי. גם קשה למה לא אחר מהרי מות נדב ואביהוא. למה תולה מיתתן מחמת שהם בני אהרן גם קשה מניינא למה לי לכתוב אחרי מות בני אהרן אחד בשר ודיינין אלא מתו רק בשביל קרבתם לה' דלימה לעיל סדר פטירי אחרי מות בני אהרן. מהרבעתן היו לחויס למות מחמת חטא אהרן שעשה את העגל הלא שהקב"ה משה עליהם ומשלת הפלתו מהלט כו' הוי אחרי מות שני בני א-רן ע"כ. כרי לחת רווח שכותם שם לאהרן שני קושיות בלחרונות. ולכך לתרן קושית הרלשונה לומר בזכור ב' פעמים. מיתתן לאמר ר' ברכיה שכותם בכתוב כך הוא. בחעפ"י שמיתו שני בני אהרן מחמת שגגה על אהרן כלומר בניס וכ"ל מקום מחמת זה לבד לא טוב כדבר שימותו. שסיה רחוי להעביר עונו ועוד שאהן כדאי שילקי בניו בחייו לאחר לך עוד סיה גרס בקרבתם לפני ה' שהיו נדיקים גמורים קריבים לה' וימותו כדי שיתקדש שם שמים על ידם בעולם וכדלימה לעיל בדר שמיני. לאמר מפה נלמדן בעת שאמר לי הקב"ה בקרובי אקדש השבתי כי תו כך יפגע ועכשיו אני רואה כי הם גדולים ממני וממך ע"כ. והביא ר' ברכיה משוסים לדבר זה מפסוק גם שוש לנדיק לא טוב. לאמר הקב"ה אעפ"י שעשיתי את אהרן ונקחתי ב' בניס ממנו לא טוב הדבר שסיה לחוי להעשיר על עונו ועוד שאהן טוב שילקו שניהם בשביל אחד אלא עוד סיה טוב שימותו שניהם נדיבים עלי יושר. פירוש בישקדש ש"ש בעולם ויקוצרו הכל משפיסה וכ"ל. ולפי זה ב' בקרבתם הוה ב' בשניהם שבעבור קרבתם לפני ה' וימותו על

עֲפוֹן זַייט אִיז אַסִיקְן אַז דַאהְטִין וָועט זַיין אַועט אוּג אַז אֵין אַלֹי זַייגֶן. אוּג אַז דֶר רוֹף פְּלָעגְט נַיין גְּלַייך אִין הִימֶל. אִיז אַסִיקְן אַז עֶם וָועט זַיין גוּט אוֹף דֶר גַאנְצֶר וָועלְט. נָאהְ דֶעם אַז אַהֲרוֹן הַכֹּהֵן הָט גְּוֶעהָן זַיינֶ קִינְדֶר עֶרְשְׁטֶיגֶן פּוּן בְּלוּט הָאט עֶר גִישְׁוווּנְגֶן קֶעגְען גָאט. הָאט גָאט גְּזָאגְט אַז מֶען זָאל אַרוֹם טְרָאגְען דִיא פַאר בְּרֶעגְטֶי צְוַוויי קִינְדֶר פּוּן אַהֲרוֹן הַכֹּהֵן וְאוּרום גָאט הָט צְעָר פּוּן טוּט פּוּן צְדִיקִים אַוּ וויא אַפָּאטְ הָט צְעָר אַז זַייגֶ קִינְדֶר שְׁטַארְבֶּן. רַב אַחָא הָט אָן גְהוֹבֶּן דִיא בְּרֶשָׁה מִיטֶען פָּסוּק אַף לְזֹאת יָחֲרַד לִבִּי אִיוֹב הַצַדִיק הָאט זִיךְ גְּוווּנְדֶרְט אוֹף דִיא מַשְׁפָּטִים פּוּן גָאט. דֶע־ שְׁעִקְן פּוּן אַהֲרוֹן הַכֹּהֵן אִיז אַרַיין גְּגַאנְגֶן אִין בֵּית הַמִקְדָּשׁ מְרוּקֶן אַ וּ וויא אַלֹי הֶעלְפֶּר אוּג אִיז אַרוֹם גְּגַאנְגֶן פַייטֶ עֶם הָט אוֹף דֶעם שְׁטֶעקְן גְּוואקְסֶן פֵּירוֹת. טְיטוֹס הָרְשָׁע אִיז אַרַיין אִין בֵּיהמ"ק אוּג הָט נְשְׁטָאגֶן דֶעם פָּרוֹכֶת אוּג אִיז אַרוֹם שָׁלוֹם פּוּן דָארְטֶן. אוּג דִיא קִינְדֶר פּוּן אַהֲרוֹן הַכֹּהֵן זֶענֶען אַרַיין גְּגַאנְגֶן גָאנְץ אִין בֵּיהמ"ק אוּג זֶענֶן אַרוֹם פַאר בְּרֶעגְטֶ. נָאר דֶר מֶעגְטֶשׁ קָאן נִיט דֶר קָלָעריזֶן דֶעם מִשְׁפָּט פּוּן גָאט.

אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן רַבִּי בְּרֶכְיָה הָטַ אָן גְהוֹבֶּן דִי פָּרָשָׁה מִיט דֶעם פָּסוּק גַּם עָנוּשׁ לַצַּדִּיק לֹא טוֹב לְהַכּוֹת נְדִיבִים

אַל יְשָׁר גָאט זָאגְט דִיא קִינְדֶר פּוּן אַהֲרוֹן הַכֹּהֵן הָאטְש זַייא זֶענֶן גְּשְׁטָאגֶן זַייא עֶם אִיז נְגַזֵר גְּוואגֶן

(ו) **אחרי** מות שני בני אהרן . תאני ב"ר אליעזר לא מתו נדב ואביהו אלא על שהורו הלכה לפני משה רבן . מעשה בתלמיד אחד שהורה הלכה לפני רבו ואמר חבירו לאימא שלום אשתו זה אינו מוציא שנתו שהוא מת . וכן היה שלא הוציא שנתו עד שמת . אמרו לו תלמידיו רבינו נביא אתה . אמר להם לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי אלא כך מקובלני מרבותי כל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה . תנא אסור לתלמיד להורות הלכה לפני רבו עד שיהא רחוק מרבו י"ב מיל כנגד מחנה ישראל . הה"ד ויחנו על הירדן מבית הישימות עד אבל השטים (דברי' לד) ר' נחום בר ירמיה הוה בכפר היו שואלין לו והוא מורה . אמרו לו כדין אולפן ר' אסור לתלמיד להורות הלכה לפני רבו עד שיהא רחוק ממנו י"ב מיל כנגד מחנה ישראל והא רבי מאי רבך יתב בציפורי . אמר להו ייתי עלי אלו הוית ידע לא הוית מורה . מן ההוא שעתא לא אורי . בארבעה מקומות מזכיר מיתתן של בני אהרן והזכיר את סורחנן . כ"כ למה להודיעך שלא מיצא בידן אלא אותו עון בלבד . אמר ר' אלעזר המודעי בוא וראה כמה קשה מיתתן של נדב ואביהוא לפני הקב"ה שבכל מקום שמזכיר מיתתן מזכיר סורחנן כ"כ למה שלא ליתן פ"פ לבאי עולם שלא יאמרו מעשים מקולקלים היה להם בסתר ולפיכך מתו . בר קפרא בשם ר' ירמיה בן אליעזר אמר בשביל ד' דברים מתו בני אהרן . על הקריבה ועל ההקרבה . ועל אש זרה ועל שלא נטלו עצה זה מזה .

(ו) עַל סמוכות כלכם לפני מסה . ולפ"ז פי' בקרבתם להוכיח על [דב' מקומות מזכיר כן'] . ג' כפ' שמיני בימי וימותו . ב' כפ' זו בימי מתי מתי דרשו וכן בני אהרן . ג' וימת נדב ואביהוא בהקריבם אש זרה לפני ה' . ד' וימת נדב ואביהוא וגו' ובמיס לא היו לכם : [בתלמיד ג' שמוכה כלכם לפני ה' . פי' לפני ר"ת רבו : [ואמר תבלו] . כלכם גרס אמר לתימה שעוס כן' פי' ר"ת אמר לתמוה תימה שעוס : [זה תינו מועיל שנתו] . וכ"ה ביומא פ"ק בכם כלכם ובירושלמי פ"ו דשביעית גרסי שבתו : [תסור לתלמיד כן'] . ע' בתום' בכך בדר מ"ם ועיין בתוס' בפ"ק דסנהדרין שבתנו בעלין תחך : [עד תבל בשמיס] . ובמ"ש בגמרא אמר רבה בר בר"ח לדידי הוי לי בהוה תחבל ובהוה ג' פרכיות : [הוה בכפר] . וברבה ובירושלמי איתא בתפר : [כדין חולפן רבני] . פירוש כה כך גמדנו רבינו : [ייתי עלי כן'] . פי' תבוא עלי ח"ו אם ידעתי

פְּרִיעֶר אוֹף דִּיא קִינְדֶר פוּן אַהֲרן הַכֹּהֵן . פוּן דֶעסְט וֶועגִן מַהֲמֶת דָעם אַלֶיין וָאלְטֶן זִיא נִישְׁט פַּאר בְּרֶענְט גְוואהרן עֶם וָואלְט גִיוֶוען אַוישֶׂר מֶען זָאל אִים שֶׁענְקן זַיין זִינְד . עֶס אִיז נִיט קַיין יוּשֶׂר אַז קִינְדֶר זָאלֶן שְׁטַארְבֶּן צוּ לִיב דָעם פָּאטֶערְס זִינְד . נָאר נָאךְ אַטַעם אִיז גְוועהן דֶר בַּיי וָואם זִיא זָענן פַּר בְּרֶענְט גְוואהרן בְּדֵי עֶם זָאל נִיהֶיילִיגְט וֶועהרן דֶר נָאמֶן פוּן גָאט . מֶען זָאל נִעהְן אַז נָאט שֶׁענְקט נִיט קיינֶם עֶר מֶעג זַיין דֶר גֶרֶעסְטֶר מֶענְטש אַז עֶר זִינדִיגְט אִיז עֶר גְלַייךְ וִויא אַלִי מֶענְטשֶׁן אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן מִיר הָאבֶּן גְלֶעריְנְט פוּן רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְועגן . דְרוּם זָענן פַּאר בְּרֶענְט גְוואהרן דִיא קִינְדֶר פוּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן . וַויל זֵי א הָאבֶּן גִפְּקְקִית אַדַּיִן פַּאר מֹשֶׁה רַבֵּינוּ . וָוארום קַיין תַּלְמִיד כָּאר נִיט פַּסְקֶנְען אַדַּיִן דָעם רֶבִּין אִין דִיא אוּנְן . עֶם שְׁטַייט אַז עֶם וֶועט אַרָאפּ גַיין אַפֵּיעֶר פוּן הִימֶל אוֹף דָעם כִּזְבֵּחַ . הָאבֶּן זֵיא גִפְּאסְקִית אַז מֶען זָאל בְּרֶענְגן פַּיעֶר פוּן דֶר וֶועלְט אוֹף . עֶס אִיז גְוֶוען אַתַּלְמִיד בַּיי דָעם תַּנָּא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הָט עֶר גִפְּסְקִית אַדַּיִן פַּר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הָאט רַבִּי אֱלִיעֶזֶר גְזָאגְט אַז דֶר תַּלְמִיד וֶועט נִיט אוֹם לֶעבִּין דָם יָאר . הָאבֶּן זֵיא אִים גְפֶּרֶענְט פוּן וַואנְן וֶויְיט דוּא בִּיסְט אַנָּבִיא . הָאט עֶר זֵיא גְזָאגְט אִיךְ בִּין נִיט קַיין נָבִיא אוּא נִיט דֶר זוּן פוּן אַנָּבִיא נָאר אִיךְ הָאב אַקַּבָּלָה פוּן מַיינִי רַבִּים אַז דֶר וָום פְּסָקִית אַדַּיִן פַּר זַיין רֶבִּין לֶעבְּט עֶר נִיט אוֹים דָאם יָאר . אוּא אַזוֹ אִיז גְוֶוען . מִיר הָאבֶּן גְלֶעריְנְט אוּב דֶר תַּלְמִיד אִיז וַויט פוּן רֶבִּין דְרֵיי מַיל מֶעג עֶר פַּסְקֶנְען אַדַּיִן . אַזוֹ וַויט וִויא דִיא מַחֲנֶה יִשְׂרָאֵל אִיז גְוֶוען . וָוארום דִיא יוּדֶן אִין דֶר מִדְבָּר זֶענן זֵיא גְוֶוען צוּ שְׁפְּרֵייט דְרֵייא מַיל פוּן מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הָאבֶּן זֵיא נְמוּסְט גַיין פְּרֶעגְן אַשַּׁאלָה צוּ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ . אַזוֹ הַייְנְט דְרֵי מַיל מִזּוּ מֶען גַיין פְּרֶעגְן אַלִי שְׁאֵלוֹת דָעם רֶבִּין . וַויְיטֶר פוּן דְרֵי מַיל מֶעג דֶר תַּלְמִיד אַלַּיין פַּסְקֶנְען . דֶר תַּנָּא רַבִּי נָחוּם בַּר יִרְמְיָה אִיז גְזֶעסֶן אִין דָארְף אוּא פְלֶעגְט פַּסְקֶנְען שַׁאלוֹת . הָט מֶען אִים גִבְּרֶענְט דַיין רַבִּי רַבִּי מַנָּא זִיצְט דָאךְ אִין דֶער שְׁטָאט צִיפּוֹרִי דְרֵייא מַיל וַויט פוּן דִיר וִויא אַזוֹ מֶענְטְט אַלַּיין פַּאסְקֶנְען שַׁאלוֹת . הָאט עֶר גֶעֶענְטפֶּערְט עֶס זָאל אוֹיף מִיר קוּמֶען אַלֶּעס בֵּיוִיז אוֹיב אִיךְ הָאב גְיווּסְט דֶער פוּן אוּא פוּן דֶעמְצְמָאלְט אֶן הָט עֶר שׁוֹן נִיט מַיין נִפְּאסְקוּט . אוּא פִּיר עֶרְשֶׂר שְׁטַייט גִּשְׁרִיבֶּן דִי מִיתָה פוּן נָדָב וַאֲבִיהוּא מִיט זַיעֶר זִינְד צוּ וַויְיל אֶז מַיין קִינְד הָאבֶּן זֵיא נִיט גַהַאט נָאר דָם . רַבִּי אֱלִיעֶזֶר זָאגְט קוּם אוּא זֶעה וִויא שְׁווֶער אִיז פַּר נָאט דִיא מִיתָה פוּן דִיא קִינְדֶר פוּן אַהֲרן . אוּמְרוּם וִויא עֶס שְׁטַייט זַיעֶר מִיתָה שְׁטַייט זַיעֶר זִינְד צוּ וַויְיל דִי וֶועלְט זָאל נִיט וָאנְן זֵיא הָאבֶּן גַהַאט מִן הַמְּתָם פִּיל עֲבֵירוֹת שְׁטַייל דְרוּם זֶענן זֵי נִשְׂטַארְבֶּן . בֵּר קַפְּרָא זָאגְט אִיבֶּר פִּיר זָאכֶן זֶענן זֵי פַּר בְּרֶענְט גְוואהרן . אוֹף דָעם וָואם זֵי זֶענן אַרַיין גַגאנְגֶן אַלַּיין וִויא מֶען טָאר נִיט . אוּא אוֹף דָעם וָום זֵיא הָאבֶּן מַקְרִיב גְוֶוען אַקְרְבָּן וָום מֶען הָט זֵי נִיט גִיזָאגְט . אוּא וָום זֵי הִיזְבֶּן גִבְּרַאכְט פַּיעֶר פוּן קוֹמֶן וָואם מֶען

על הקריבה שנכנסו לפני ולפני' ועל ההקרבה שהקריבו קרבן מה שלא נצטוו . ועל אש זרה שהביאו אש זרה מבית הבירים . ועל שלא נטלו עצה זה מזה תאני ר' חייא איש מחתתו איש ממחתתו איש מעצמו עשו ולא נטלו עצה זה מזה . ר' מני דשאב ור' יהושע דסכנין ב"ר לוי בשביל ד' דברים מתו בניו של אהרן ובכלן כתיב בהן מיתה . על שנכנסו בלא רחיצת ידים ורגלים וכתיב בהן מיתה בבואם אל אהל מועד ירחצו מים ולא ימותו (שמות ל) וע"י שנכנסו מחוסרי בגדים דכתיב בהן מיתה שנא' (ויקרא י) והיו על אהרן ועל בניו בבואם אל אהל מועד וגו' . ומה היו מחוסרים אר"ל מעיל היו מחוסרים דכתיב ביה מיתה שנא' והיה על אהרן לשרת ונשמע קולו וגו' . וע"י שלא היה להם בגים כתיב בהן מיתה שנא' וימת נדב ואביהוא ובנים לא היו להם ועל שנכנסו שתויי יין למקדש וכתיב יין ושכר אל תשת ולא המותו (שם) . אבא חנין אומר שלא היה להם נשים דתנינן תמן וכפר בעדו ובעד ביתו היא אשתו . א"ר לוי שחוצים היה הרבה והיו אומרים איזו אשה הוגנת לנו הרבה נשים ענונות היו יושבות ומטתינות להם והם אומרים אחי אבינו מלך ואבינו כהן גדול . אחי אמנו נשיא ואנו סגני כהונה איזה אשה הוגנת לנו . אמר ר' מנחמה בשם ר' יהושע בר נחמיה עליהם אמר דוד (תהלי' עח) בחוריו אכלה אש ובתולותיו לא הוללו . למה בחוריו אכלה אש על ידי שבתולותיו לא הוללו . ועוד מן הדא ואל משה אמר עלה אל ה' אהה ואהרן נדב ואביהוא (שמות כד) מלמד שהיו משה ואהרן מהלכין תחלה נדב ואביהוא מהלכין אחריהם

עץ יוסף

מלמד זה מזה ויקחו וגו' ויקריבו וגו' כיון שהקריבה ותמרו לפני כ' כיון שהקריבה לפני ולפנים לא זכה כמשמעו (תלמיד) וע' שם : [שהכניסו לא זכה מעיל כבגדים] . כלומר מן החולין ולא נטלו נחלי מלמד מעל המזבח : [ועל שלא נטלו מעלה זה מזה] . וע"ל שלא נטלו מלה זה מזה כי רע ומר מעשיהם כי תשופה כרוב יותן (יפ"ת) : [חיים ממחתתו] . פירוש עשאו וכרכה לא גרם כלל לחיים ממחתתו ודיוקא הוא כי לזה בפה כי ממחתות היו מוחזים כתם הו לכתוב ויקחו מחתות ול"ל חיים מחתתו . שלא נמיתה חיים ממחתתו שלא נטלו עלה זה מזה : [משל היו הכרים] . סכוכה שידוע שהמעיל מכפר על לשה"ר ולזו כפרו לשה"ר על משה ותכרן ותמרו מרי יתותו שני הזקנים כללו כו' רלו וזה שחיים רלויים לכיות מהכיונים כ"ל מלד זקנתם לא מלד מעלתם וכתיב מכ יתן ומה יוסיף לך לשון למיד הלי גבור שמנים עם גחלי רתמים ולכן נלוזו גם כמה בהם ולזו היו לנמושים מעיל היה מכפר עליהם על לשה"ר (כלי יקר) וכתב המ"ק תע"ב שהיו בדיוטין והכהיטין לזיו מעשה במעיל ככר נשאל על זה בכלש"ם ותירן שלפי טעותם שהחזיקו עלמם לכהנים גדולים שהרי נכנסו לפנים ולפנים עברו על ומעשה קולו בכולו לא בקודש עכ"ל : [וע"ע שלא היו לכם כהים] . ותע"ע דלכאורה בעול פ"ו לתוד ליכל היוב מיתה מ"מ היו דומה כהו מעלות מחרות מהני נמי הטא זה לקיב מיתתן . ועוד שהשומד לפני כ'

ונתכרן

דאָרף נִיט . אוּן אוֹף דֶעם וָום זַיי הָאבֶּן זִיךְ נִיט בַּרָאטֶן מִיט קַיינֶם זַיי אֶזאָן פַֿרְעגֶן עַצוֹת וָואלְט נִיט נָקוֹמֶן דֶר צוּא . רַבִּי מֵנִי זָאגְט צוּ לִיבּ פִּיר זַאכֶן זָענֶן זַיי פֵֿאר בְּרָעגְט גְוָואָרֶן אוּן בִּיי אִימְלִיכֶם זָאךְ שְׁמַייט אִין פֶֿרוּס אַז עֶם קוּמְט דֶר פֵֿר מִיתָה . דֶר פֵֿר וָום זַיי זָענֶן אַרַיין אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נִיט גְוָואשֶׁן דַיא הָאנְד כִּיט דַיא פִּים . שְׁמַייט דֶר בַּיי מִיתָה וְרָחֲצוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מִמֶּנּוּ אֶת יְדֵיהֶם וְאֶת רַגְלֵיהֶם וְלֹא יָמוּתוּ אַהֲרֹן מִט דִי קִינְדֶר זָאלְן זִיךְ וָואשֶׁן דִי הָעגְד מִט דַיא פִּים וָועלְן זַיי נִיט שְׁטַארְבֶּן . אָבֶר אַז זַיי וָועלְן נִיט וָואשֶׁן וָועלְן זַיי שְׁטַארְבֶּן . אוּן אוֹף דֶעם וָום זַיי זָענֶן אַרַיין גַנַאנְגֶן אֶן דַיא קְלֵייְדֶר פוּן כֹּהֵן שְׁמַייט וְנָתַן של אַהֲרֹן וּבָנָיו בְּבוֹאָם דִי קְלֵייְדֶר זָאלְ זַיין אוֹף אַהֲרן מִט דִי קִינְדֶר בְּשַׁעַת זַיי גַייְען אַרַיין אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ זַייא זָאלְן גִיט שְׁטַארְבֶּן . אָבֶר אַז זַייא זָענֶן עוֹבֵר וָועלְן זַיי שְׁטַארְבֶּן . אוּן וָואסְרֵי קְלֵייְדֶר הָם נְפָעלְט בִּיי זַיי הָט גְוָואנְט רַיש לָקִישׁ דֶם הָעמְדִיל הָם נְפָעלְט זַיי זָענֶן אַרַיין גְנַאנְגֶן אֶן הָעמְדִיל . אוּן אוֹף דֶעם וָום זַייא הָאבֶּן נִיט גְנוּמֶן קַיין וַייבֶּר זָאלְן הָאבֶּן קִינְדֶר . עֶם שְׁמַייט וּבָנִים לֹא הָיָה לָהֶם זַייא הָאבֶּן קַיין קִינְדֶר נִיט גֶהַאט . אָבֶר אַז זַיי וָואלְטֶן הָאבֶּן קִינְדֶר וָואלְטֶן זַיי נִיט פֵֿר בְּרָעגְט גְוָואָרֶן . אוּן אוֹף דֶעם וָום זַיי זָענֶן אַרַיין אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֶן גְטְרוּנְקֶן מִט וַויין . עֶם שְׁמַייט יַיִן וְשֵׁכָר אַל תֵּשְׁתְּ וְלֹא תָמוּתוּ וַויין זָאלְטְט נִיט טְרִינְקֶן מִט דַיא קִינְדֶר וָועלְן זַיי נִיט שְׁטַארְבֶּן . אָבֶר אַז אֶן נִיטְרִינְקְנִיג גַייְען אַרַיין אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קוּמְט זַייא כִּיתָה . רַבִּי לֵוִי זָאגְט זַיי זָענֶן גְרוֹס בִּיי זִיךְ זַייא הָאבֶּן גְזָאגְט אַייעֶר צוּם אַנְדֶרֶן וָואסֶר וַויב קָאנְן מִיר נָעמֶן . אוּנְזֶר מַאטֶי אַהֲרן אִיז אַכְּהֶן גָדוֹל . דֶר פָֿעטֶר אִיז אַמָּלֶךְ . דֶר אַנְדֶרֶר פָֿעטֶר אִיז אֲנָשִׁיא . אוּן מִיר זָענֶן בְּרִידֶעֶרם פוּן כֹּהֵן גָדוֹל וָואסֶר אִשָּׁה אִיז רָאוּי צוּ אוּנְז . אוּן אוֹף זַיי הָט דָוִד הַמֶּלֶךְ גְנָאגְט בְּרוּדֶעֶר אֲכִילָה אֵשׁ בְּתוּלוֹתָיו לֹא הוֹלֵלוּ דְרוּם זָענֶן דַיא בְּרוּדֶרם פֵֿר בְּרָעגְט גְוָואָרֶן אִין פַֿייעֶר וַייל זַיי הָאבֶּן נִיט הָתְוָנָה גֶהַאט . פִּיל בְּתוּלוֹת הָאבֶּן גְוָואָרֶם אוֹף זַייא . זַייא הָאבֶּן גְמָאכְט זַיי וָועלְן זַיי נָעמֶן . אוּן נָאךְ נִפְטִירָתָן מִיר וָאל מֹשֶׁה אָמַר עֲלֵה אֶל יָיָ אַהֲרֹן וְאַבִיהוּא נָדָב וַאֲבִיהוּא גְנָאגְט צוּ מֹשֶׁה גַייא אַרוֹף צוּ מִיר דוּא כִּיט דַיין בְּרוּדֶר אַהֲרֹן מִט זַיינֶי קִינְדֶר נָדָב וַאֲבִיהוּא . אִיז מֹשֶׁה

וכל ישראל אחריהן והיו אומרים מתי יכוונו שני זקנים ואנו נוהגין בשררה על הציבור תתיהם. ד' יודן ב"ר איבו אמר שניהם אמרו בפיהם זה לזה בפניהן אמרו זה לזה. ר' פנחס אומר בלבם הרהרו. א"ר ברכיה אמר להם הקב"ה אל תתהלל ביום מחר כי לא תדע מה יולד יום (משלי כ"ז) הרבה סייחין מתו ועשו בעורותיהם שטוחין על גבי אמותיהן. ועוד מן הדא ואל אציליי בני ישראל לא שלח ידו (שמות כ"ד) א"ר פנחס מבאן שהיו ראוין להשלחת יד. א"ר הושעיה וכי קלורין עלתה עמהן לסיני דאת אמרת ויחזו את האלהים. אלא מלמד שזנו עיניהם מן השכינה כאדם ישראל בחבירו מתוך מאכל ומשתה. ר' יוחנן אמר אכילה ודאי דכתיב (משלי ט"ז) באור פני מלך חיים ורצונו כעב מלקוש. א"ר תנחומא מלמד שהגיסו את לבן ועמדו על רגליהם וזנו עיניהם מן השכינה ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אומר משה לא זן עיניו מן השכינה שנא' (שמות ג') ויסתר משה פניו וגו'. בשכר כי ירא זכה ויראו מגשת אליו (שם ל"ד). בשכר מהביט זכה ותמונת ה' יביט (במדבר י"ב) בשכר ויסתר משה זכה והנה קרן עור פניו. ונדב ואביהוא זנו עיניהם מן השכינה ולא נהנו מן השכינה ועוד מן הדא ויאת נדב ואביהוא לפני ה' בהקריבם אש זרה. אמר ר' יוחנן וכי לפני ה' מתו. אלא מלמד שהוא קשה לפני הקב"ה בשעה שבניהם של צדיקים מסתלקין מן העולם בחייהם. ר' נחמן בעי קומי ר' פנחס בר חמא בר סימון הכא הוא אומר לפני ה' לפני ה' ב' פעמים. ולהלן הוא אומר לפני אביהם פעם אחת אלא מלמד שהוא קשה לפני הקב"ה כפלים כאביהם. במדבר סיני א"ר מאיר וכי במדבר סיני מתו. אלא מלמד שהוא קשה לפני הקב"ה שמהר סיני נטלו אפופסין שלהן למיתה. משל למלך שהיה משיא את בתו ונמצא

עין יוסף בשושבין

וגלחכן. תלת תמר נדב ואביהוא מיכא שהיו גחים ומנקפים בעמוד במק ס מסה ואהרן בהסעם עמם הסיבים במסה ואהרן ולא בפלים לכם (יפ"ת): [מתי ימותו שני זקנים כו']. ר"ל אחמרו במסה ואהרן תיכם רלויים לכיות מנהיגים כי חם מלד מסם זקנים ולא מלד מעשים (כלי יקר)[מבפניכם תמרו זה לזה] כרכה ליתת כני תיבות. מבל בכלי יקר כלד זו כתב שבפניכם תמרו דבר זה וכו מלבינין פני משה ואהרן ע"ש: [סיחין]. פי' בכמות וכוכים קטנים: [מכתן] שהיו רלויין לכשלות יד]. וכמתן לכם תלת לעבוד במתה כתורכ: [קלורין]. פי' עגות תת תמרת ויתנו לת בהלכים ויאכלו ויפתו [מזנו עיניכם מן בשביכם כו']. כ"י תמר תביאכ ודלי כו']. לין ביניכם תלת דלר' כוספית פי' ויאכלו ויפתו שהיה לבם גס בתוך תכילה ושתים ולר' יוחנן בשתכלות בשביכם נופפ מיקרי תכילה ושתים שזה מזון בלתיקים (יפ"ת): [בשכר יסתר משה זכה והנה קרן עור פניו]. וזה סיס לו ע"י שדיבר ב' עמו פניס בפניס כמ"ש כשהיה מלמדו תורה מיולות שיאמו אפני בשביכם נעל קרני כסוד

תרגום

טִיט אַהֲרֹן גְּנַאנְגֶן פְּרִיעֶר אוּן נָרֶב וַאֲבִיהוּ זָענִין גְּנַאנְגֶן פּוּן הִינֶטֶן נָאךְ מֹשֶׁה טִיט אַהֲרֹן. הָאט נָרֶב וַאֲבִיהוּ גְּזָאגְט וָוען וָועֶלֶן דִי צְוַוֵי אֶלְטְסְטֶן שֶׁטַאַרְבֶּן דָם טַיְינְט מֶען מֹשֶׁה טִיט אַהֲרֹן אוּן טִיר וָועֶלֶן שׁוֹן פִּירֶן דִיא יוּדֶן אוֹף זַייעֶר אֶרְט. אַסַייל חֲכָמִים זָאגְן אַז זַיי הָאבֶּן דָם גְּזָאגְט אוּן דִי אוֹנֶן פּוּן מֹשֶׁה טִיט אַהֲרֹן אַז זַייא וָואלְטֶן גְּפִירְט בְּעִסֶּר דִי יוּדֶן וַויא מֹשֶׁה טִיט אַהֲרֹן פִּירֶן. אַסַייל חֲכָמִים זָאגְן זַיי הָאבֶּן דָם נָאר אִין הָארְצֶן גְּטְרַאכְט נִיט אַרוֹס גְּזָאגְט טִיט דָעם מוּיל. דָאט רַבִּי בְּרֶכְיָה גְּזָאגְט אַז נָאט הָאט גְּזָאגְט בְּאריכְט זִיךְ נִיט אִיר וַייכְט נִיט וָום מָארֶן וָועט זַיין אִיר וַייכְט נִיט וָום עָם קָאן נָאךְ גְּבָארֶן וָועֶרֶן. עִם אִיז אַמְשָׁל פִּיל קֶעלְבְּלִיךְ זָענִין גְּשָׁאכְטֶן גָּווארֶן אוּן פּוּן זַייעֶר פֶּעל הָט מֶען גְּמַאכְט אַפָּאר שְׁפְּרַייטוּנְג צוּ זַייעֲרֵי מִיטֶערְם דִי מִיטֶערְם זָענִין נִיט גְּשָׁאכְטֶן גָּווארֶן. אִין פְּסוּק שְׁטַייט וַיַּחֲזוּ אֶת הָאֱלֹהִים דִיא קִינֶדֶר פּוּן אַהֲרֹן הָאבֶּן גְּקוּקְט אוֹף דֶר שְׁכִינָה אִיז דֶעְנְסְטָאלְט נְגְזַר גָּווארֶן אוֹף וַייא מִירְתָה. רַבִּי תַּנְחוּמָא זָאגְט וַייא הָאבֶּן גְּהַאט נְרוֹיסְקֵייט אִין הָארְצֶן הָאבֶּן הָאט גְּהַאט טִיט דִי אוֹנֶן אוּן הָאבֶּן גְּקוּקְט אוֹף דֶר שְׁכִינָה. מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הָאט נִיט הָאבֶּן גְּהַאט פּוּן דֶר שְׁכִינָה עִם שְׁטַייט וַיַּסְתֵּר מֹשֶׁה פָּנָיו מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הָאט פַּר בָּארְגֶן זַיין פָּנִים נִיט גְּוואלְט קוּקֶן אוֹף דֶעם שְׁכִינָה. דֶר פַּאר וָואס עֶר הָט זִיךְ גְּפָארְכְט צוּ קוּקֶן הָט עֶר זוֹכֶה גְּוועֶן וַייטֶר אַלְיָה דִי יוּדֶן הָאבֶּן זִיךְ גְּפָארְכְט צוּ גְּנַעֲהֶן צוּ מֹשֶׁה. אוּן דְּרוּם וְוסֵעֶר הָט פַּר בָּארְגֶן זַיין פָּנִים צוּ קוּקֶן אוֹף דֶר שְׁכִינָה דְּרוּם הָט עֶר זוֹכֶה גְּוועֶן וַיִּתְּנַת יְיָ נֵבִיש דָם גְּשָׁטַאלְט פּוּן נָאט הָט עֶר גְּוועֶן. דְּרוּם וְוסֵעֶר הָט פַּר בָּארְגֶן דָעם פָּנִים הָט עֶר זוֹכֶה גְּוועֶן. וַתְּנַה מָרָן עוֹר פְּנֵיו עִם הָאט נְשַׁייְנְט זַיין פָּנִים. אָבֶּר נָדָב וַאֲבִיהוּ הָאבֶּן גְּקוּקְט טִיט דִיא אוֹנֶן הָאבֶּן זַייא קֵיין דֶעְבְּטִי הַנָּאה נִיט גְּהַאט זָענִין זַיי בְּאלְד נִתְחַייב מִיתָה נָדָב וַאֲבִיהוּ לִפְנֵי יְיָ נָדָב וַאֲבִיהוּ זָענִין שְׁטַאטְרֶבֶּן פַּר דָעם פָאטֶר דָאט נָאט דָאס טַיְינְט מֶען צוּ וַייזְן אַז עִם אִיז שְׁוֶוער פַּר נָאט אַדְיא קִינֶדֶר פּוּן צַדִּיקִים שְׁטַאטְרֶבֶּן פַּר דָעם פָאטֶר דְּרוּם זַייעֶר פָאטֶר דֶרוּם שְׁטַייט לִפְנֵי יְיָ צְוַוייא מָאל פַּר נָאט. אוּן וַייטֶר שְׁטַייט לִפְנֵי אֲבִיהֶם אִין מָאל פַּאר דָעם פָאטֶר. צוּ וַייזְן אַז דֶעֶר צְעֶר אִיז גְּוועֶן פָאפְּיל בִּיי נָאט וַויא בִּיי דָעם פָאטֶר אַהֲרֹן בְּהַרְבֵּה סִינַי אִיז דאךְ קְשָׁיָא צוּא זָענִין זַיי דֶען גִּישְׁטַאטְרִבִּין אִין מִדְבַּר סִינַי. פּוּן דָאנֶען אִיז אָפְּ גְּלֶעֶרְנְט אַז פּוּן בַּארְג סִינַי אִיז גְּגַזר גְּווארִין דָעֶר טוֹיט אוֹף זַיי. עִם אִיז אַמְשָׁל

נסומו

בשושבין שלו דבר מקולקל · אמר המלך אם אני הורגו עכשיו הריני מעכב שמחת בתי . אמר המלך למחר שמחתי באה ואני הורגו מוטב בשמחתי ולא בשמחת בתי . כך אמר הקב"ה אם אני הורגן עכשיו אני מעכב שמחת התורה . למחר שמחתי באה מוטב בשמחתי ולא בשמחת התורה הה"ד ביום חתונתו וביום שמחת לבו (שיר ג) ביום חתונתו זה סיני יום מתן תורה וביום שמחת לבו זה אהל מועד :

(ז) **ובנים** לא היו להם . ר' יעקב בר אבין בשם ר' אחא אומר אלו היו להם בנים היו קודמין לאלעזר ואיתמר שכל הקודם לנחלה קודם לכבוד ובלבד שיהא נוהג כמנהג אבותיו. ויכהן אלעזר ואיתמר על פני אהרן אביהם א"ר יצחק בחייו . ר' חייא בר אבא אמר בכוחו . על דעתיה דר' יצחק דאמר בחייו נאמר כאן על פני ונאמר להלן וימת חרן על פני תרח אביו (בראשית יא) מה פני האמור להלן בחייו אף כאן נמי פני האמור בחייו . ועל דעתיה דרבי חייא דאמר במותו נאמר כאן פני ונאמר להלן ויקם אברהם מעל פני מתו (שם כג) מה פני האמור להלן במותו אף פני האמור כאן במותו . ועל דעתיה דר' יצחק דאמר בחייו אירע טומאה באהרן שמש אלעזר אירע טומאה באלעזר שמש איתמר . מעשה בשמעון בן קמחית שיצא לדבר עם המלך של ערביים שמטא נתזא צנורא מפיו על בגדיו וטמאתו ונכנס יהודה אחיו ושמש תחתיו בכהונה גדולה אותו היום ראתה אמן שני בניה כהנים גדולים . אמרו שבעה בנים היו לקמחית וכלן שמשו בכהונה גדולה . נכנסו חכמים אצלה אמרו לה אמרי לנו מה מעשים טובים עשית ויש בידך . אמרה להם העבודה שלא ראו קורות ביתי שערות ראשי מימי . אמרין כל קמחא כמחא דקמחית כולת . קראו עליה קרא עליך אמר הכתוב כל כבודה בת מלך פנימה ממשבצות זהב לבושה (תהלים מה) . ועל דעתיה דר' חייא בר אבא דאמר במותו מת אהרן שמש אלעזר מת אלעזר שמש איתמר . א"ר אבא בר אבינא מפני מה נסמכה מיתת מרים לפרשת אפר הפרה . אלא ללמד שכשם שאפר הפרה מכפרת אף מיתת מרים מכפרת . א"ר יודן מפני

מה עין יוסף

[תפופסין] פירוש גזר דין : [ביוש תתונתו זה סיני] . שמש נתמנו : [שמטא ניתזא] . מלת שמטא כתוב בלשון ערבי ופירושו שנפלה טיפה על בגדיו : [כשבודה] נשוא עה : [כל קמחא קמחין] . פי' קמח על כל מיני כתדש קמח פשוט תחנ קמח על כל קמחות כולת כוונת ועל שם שנקראת קמחית דלכו קן: [עיין מס"כ כל כבודה כו']. ע' נשיל סדל ויפלה : [מפין שיוש ככפוריס]

על מילת ניתזת וכיוצ כיוצ מלת שמטא כין שני הפלי עיגולים חמר תיבת ניתזת ופירושו שנפלה רוק על פיו על בגדיו : [כשבודה] נשוא

רבוי [חייא ב"ר חמר במותו . פי' חבל נחליו לא ...שו כ"ג רק נכנו כדוגו: [שמטא ניתזא] . מלת שמטא כוח פי'

אֲשֶׁר הָט גְמַאכְט הַתְנָה־אַטאקְטְעָר. אִיז גְפִינְגְען גְוָואְרְן בַּייא אַיִן אוּנְטֶר פִּירְער אַזוּנְד וָואס אִיז אִים קוּמְען צוּ הַאַרְגִינְגְען . הָט דֶר שׂר גְיָואגְט אִיךְ וֶועל אִים אַצוּנְד הַאַרְגִינְגְען וֶועט וֶועְרְן פַּאר שְׁטֶערְט מִיי טָאכְטֶערְס שִׂמְחָה . בֶּעקֶר אוּנ דֶר צַייט וָם מַיִן שִׂמְחָה וֶועט זַיִן וֶועל אִיךְ אִים הַאַרְגִינְגְן בֶּעקֶר פַּר שְׁטֶערְן מַיִן שִׂמְחָה אִיידֶער מַיִן טָאכְטֶערְס שִׂמְחָה . אַוּ אוֹךְ דֶעם בַּארְג סִינַי בְּשַׁעַת גָאט הָט גְנֶעבֶּן דִי תּוֹרָה דִיא יוּדֶן אִיז גְוֶוען דִי שִׂמְחָה פּוּן דֶער תּוֹרָה הָט גָאט גְוָואגְט אִיךְ וֶועל גִיט פַּר שְׁטֶערְן דִי שִׂמְחָה פּוּן דֶר תּוֹרָה . בֶּעקֶר עְפֶּעטֶר מַיִן שִׂמְחָה בְּשַׁעַת דֶר מְשָׁכְּן וָועט גְבוֹעט וֶועְרְן וֶועל אִיךְ זַייא הַאַרְגִינְגְן וּבְנִים לֹא הָיוּ לְהֶם רַבִּי יַעֲקֹב זָאגְט וָוען נָדָב וַאֲבִיהוּ וָואלְטֶן הָאבֶּן קִינְדֶר וָואלְטֶן דִי קְרֵרֶת דַאַרְפֶּן זַיין כֹּהֲנִים אוֹף דֶעם אָרְט פּוּן זַייעֲרִי פַּייעֲרְם . נָאר וַיֵּל זַייא הָאבֶּן קֵין קִינְדֶר גִיט גֶהַאט וֶענְען זַייעֲרִי בְּרוּדֶר אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר גְוָוארְן כֹּהֲנִים וַיְכַהֵן אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר עַל פְּנֵי אַהֲרֹן אֲבִיהֶם רַבִּי יִצְחָק זָאגְט פַּר אַהֲרֹן הַכְּתוּב לֶעבֶּן וֶענְען זַיי גְוָוארְן כֹּהֲנִים . רַבִּי חִייָא זָאגְט נָאךְ דֶעם אַז אַהֲרֹן אִיז גְשָׁטָארְבֶּן וֶענְען זַייא עֶרְשְׁט גְוָוארְן כֹּהֲנִים גִיט פַּר זַיין לֶעבֶּן . דֶר תַּנָּא וָום זָאגְט פַּאר לֶעבֶּן זַיי זִיךְ אַוּ גוֹהֵג גְוֶוען . אַז עֶם הָט זִיךְ גִטרָאפֶּן אַטוּמְאָה בַּיי אַהֲרֹן פְּלֶעגְט כְּשֶׁמֵּת זַיין אֶלְעָזָר הָט זִיךְ גִטרָאפֶּן אַטוּמְאָה בַּיי אֶלְעָזָר הָאט מְשַׁמֵּשׁ גְוֶוען אִיתָמָר זַיין בְּרוּדֶר . כַּעֲשֶׂה עִם אִיז גְוֶוען אַכּוֹהֵן גָדוֹל עֶר הָאט גְהַייסֶן שְׁבָעוֹן בֶּן קְמְחִית הָט עֶר עֶפּעס בַּדַארְפְט רַייֶן מִיט דֶעם עֶרְבֶּשֶׁן הָט גְנֶעבֶּן אַשְׁפְּרִיץ שְׁפַּאייְצְן פּוּן קִינְגִם מוּיל אוֹף זַייְנֶע קְלֵייְדֶר . הָט עֶר גִיט גְקֶאגְט טָאן זַיין עֲבוֹדָה אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וָוארוּם דִי קְלֵייְדֶר זֶענְען נָיא גָיוָוארְן פּוּן דֶעם שֶׁאַי . אִיז דֶעם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרוּדֶר אַרַיין גְגַאנְגֶן טָאן דִי עֲבוֹדָה אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ . אִין דֶעם טָאג הָט דִיא קְמְחִית זוֹכֶה גְוֶוען צוּ הָאבֶּן צְוֶויי זִין כֹּהֲנִים גְדוֹלִים . דִיא חֲכָמִים שְׁרַייבֶּן דִי קְמְחִית הָט גִיהַאט זִיבֶּן זִין וֶענְען זַייא אַלֶּה גְוֶוען כֹּהֲנִים גְדוֹלִים . הָאבֶּן דִיא חֲכָמִים זִיא גְפְּרֶעגְט וָואס כַּעֲשִׂים הָאסְטוּ גְטָאן וָום דוּא הָאסְט זוֹכֶה גְוֶוען זֶעהֶן זִיבֶּן זִין כֹּהֲנִים גְדוֹלִים . הָט זַיא גְגֶענְפֶּרְט אִיךְ שְׁווֹיר אַייךְ אַז קֵין מָאל הָאבֶּן דִיא וֶועט פּוּן מַיִן שְׁטוּב גִיט גְנֶעהֶן מַיִנֶי הָאר פּוּן קֶאפ . הָאבֶּן דִיא חֲכָמִים גְאגְט דְרוּם הַיְיסְטוּ קְמְחִית אִיז מַייְשׁ זֶעטְל מֶעל . אַלֶּה מֶעלֶן זֶענְען גִיט אֲבָל דִיין מֶעהל אִי דִיא בֶּעקְסְטִי פּוּן אַלֶּה . אוּנ דֶער תַּנָּא וָום זָאגְט אִיךְ וֶועל טוּיט זֶענְען זַייא עֶרְשְׁט גְוָוארְן כֹּהֲנִים אִיז זֶאךְ דֶעם אַז אַהֲרֹן אִיז גְשָׁטָארְבֶּן הָאט מְשַׁמֵּשׁ גְוֶוען אֶלְעָזָר . דָט רַבִּי אַבָּא גְזָואגְט פַּר וָום שְׁמַייְט דִיא פָּרָשָׁה פּוּן כֹּרַיִם

הנבואה

מה נסמכה פרשת מיתת אהרן לשבור הלוחות. אלא מלמד שקשה לפני הקב"ה מיתתו של אהרן כשבור הלוחות. א"ר חייא בר אבא באחד בניסן מתו בניו של אהרן ומפני מה מזכיר מיתתן ביום הכפורים אלא מלמד שכשם שיוה"כ מכפר כך מיתתן מכפרת. ומנין שיוה"כ מכפר שנא' (ויקרא טז) כי ביום הזה יכפר עליכם וגו'. ומנין שמיתת הצדיקים מכפרת שנא' (שמואל ב כא) ויקברו את עצמות שאול ויהונתן בנו בארץ בנימין בצלע בקבר קיש אביו ויעשו ככל אשר צוה המלך ויעתר אלהים לארץ אחרי כן:

(ז) וידבר ה' אל משה אחרי מות. זה שאמר אליהוא אף לזאת יחרד לבי ויתר ממקומו (איוב לז) אליהוא הוא היה צופה היאך בניו של אהרן נכנסין להקריב ויוצאין שרופין ותמה ואמר אף לזאת יחרד לבי ויתר. ומה ראה לומר כך. אמר בשעה שנתפקקה הכהונה ביד אהרן מה כתיב שם (במדבר יז) וידבר משה אל בני ישראל ויתנו אליו כל נשיאיהם מטה לנשיא וכתב שמו של כל שבט ושבט על מטהו וכתב שם אהרן על מטה לוי ונתנו באמצע שלא יאמרו ישראל מריח היה בשכינה ועשה פרי. אמר משה הריני נותנו באמצע כדי שלא אתן פתחון פה להם שנא' ומטה אהרן בתוך מטותם. מה כתיב שם וינח משה את המטות לפני ה' ויהי ממחרת ויבא משה אל העדות והנה פרח מטה אהרן ויגמל שקדים. חסר המקרא. כלומר. מהר וגמל ובשגמל שקדים נמל כל מי שהיה שוקד רץ על שבטו של לוי. ומה אם עצים יבשים הריחו בחייו של עולם הפריחו ועשו פירות ויצאו חיים ובני אהרן שנכנסו חיים ויצאו שרופים. ואליהוא מביט באלו ובאלו. ואומר אף לזאת יחרד לבי. אימתי וידבר ה' אל משה אחרי וגו'. שארבעתן ראוין למות והתפלל משה עליהם ועשתה תפלתו מחצה. אימתי בשעה שעשו ישראל את העגל מה כתיב שם (דברי' ט) ובאהרן התאנף ה' מאד להשמידו. ואין השמדה אלא כליון בנים שנא' (עמוס ג) ואשמיד פריו ממעל וישרשיו מתחת. כיון שהתפלל משה עליהם עשה תפלתו מחצה אחרי מות שני בני אהרן א"ל הקב"ה לאהרן לא כתבתי בתורתי על כל דבר פשע על שור על חמור על שה ועל וגו'

עין יוסף

ככפורים מכפר כו' ומנין שמיתתן של צדיקים מכפרת. פע"ג [חסר במקרא] מה כיוס רבר במקרא תלו כיוס כתיב וכסה פרח משם תסכן ולבסוף. הכר למד לעיל תשיקם שמיתתן מכפרת כח לומר כיכן מניכו תלת לכבי כתיב ויגמול שקדים כלומר מכר וגמל. ופי' שמלת שקדים מגמז על מכר שקדים מתכרין לפרות יותר מפחר תילות. שכיפרס. מייתי מפחול (ויק"ר):

(ח) שנתפקקה פי' לשון סתימה וסגירה כמו' פוקקין את כתלון במסכת שבת: [חסר במקרא]. פי' מי

הַנְבוּאָה פּוּן אִיר' טוּיט לֶעְבֶּן דֶער פַּרְשָׁה פּוּן פָּרָה אָדוּמָה. צוּ וַייזִין אַזוֹ וויא דִי אַש פּוּן פָּרָה אָדוּמָה אִיז מְכַפֶּר. אָזוֹ דִי טוּיט פּוּן צַדִּיקִים אִיז מְכַפֶּר אוֹף דֶעם גַאנְצֶן דּוֹר. רַבִּי יוּדָן זָאגְט פַּר וָאס שְׁמַייט דִיא פַּרְשָׁה פּוּן אַהֲרֹן פּוּן זַיין טוּיט לֶעְבֶּן דֶער פַּרְשָׁה פּוּן צוּ בְּרֵעכֶּן דִיא לוּחוֹת. צוּ וַייזִין אַז עֶם אִיז שְׁוֶוער פַּאר נָאט דָאס טוּיט פּוּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אַזוֹ וויא דָם צוּ בְּרֵעכֶּנְדִּג פּוּן דִי לוּחוֹת. רַבִּי הוּיָא זָאגְט דֶעם עֶרְשְׁטֶן מָאל פּוּן חוֹדֶשׁ נִיסָן וְענִין נְשָׂאתֶם פּוּן דִי קִינְדֶער פּוּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אוּג פַּר וָוט לֶייעְנֶט מֶען דִי פַּרְשָׁה אוּם יוֹם כִּפּוּר צוּ וַייזִין אַזוֹ וויא יוֹם כִּפּוּר אִיז מְכַפֶּר אוֹף אַלֵי זִינְד אַזוֹי דֶער טוּט פּוּן צַדִּיקִים אִיז מְכַפֶּר. יוֹם כִּפּוּר אִיז מְכַפֶּר עֶם שְׁמַייט דִי בִּיוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם אִין דֶעם טָאג פּוּן יוֹם כִּפּוּר וָועל אִיךְ פַּאר גֶעבֶּן אַלֵי זִינְד. אוּג אִין פָּסוּק נִפִּינְען טִיר בְּשִׁעַת שָׁאוּל הַמֶּלֶךְ אִיז גְהַרְגִית גְוָוארֶן שְׁמַייט וַיָּמֹת אֲלֹהִים לְאֶרֶץ אֲבִי בֶן נָאט אִיז גְוָוארֶן אִיבֶּר גֶבֶּעטֶן צוּ הֶער וָועלְט נָאךְ דֶעם אַז דֶר צַדִּיק שָׁאוּל אִיז גְשָׂטָארְבֶּן אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אַהֲרֹן דָם זָאגְט דֶער פָּסוּק אַף לְיָאת וַתֶּחֱרַד לִבִּי אַלְיָהוּ הָט גְזֶעהֶן דִיא קִינְדֶער פּוּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְגִינֶען אֲרַיין גְנָאנְגֶן מִיט קְטוֹרֶת וְענִין זִיי פַּאר בְּרֶענְט גְוָוארֶן הָאט זִיךְ אַלְיָהוּ גְוִוינְדֶערְט. עִם שְׁמַייט מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הָאט גְזָאגְט צוּ דִיא נְשִׂיאִים אִימְלִיכְם נָשׂוֹא זָאל גֶעבֶּן אַשְׁטָעקֶן אוּג זָאל אוֹף שְׁרַייבֶּן זַיין נָאמֶן אוֹף דֶעם שְׁטָעקֶן. אוּג אוֹף דֶעם שְׁטָעקֶן פּוּן שֵׁבֶט לֵוִי זָאל מֶען אוֹף שְׁרַייבֶּן דֶעם נָאמֶן פּוּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן. אוּג דֶעם שְׁטָעקֶן פּוּן אַהֲרֹן זָאל מֶען גֶעבֶּן אִין מִיטֶן צְווִישֶׁן אַלֵי שְׁטָעקִינְם כְּדֵי דִי יוּדָן זָאלֶן נִיט זָאגֶן דֶר שְׁטָעקֶן הָט גְשְׂמָעקְט פּוּן דֶער שְׁבִינָה. מִיין פּוּן אַלֵי שְׁטָעקִינְם. דְרוּם הָט מֶען אִים גְשְׂטָעלְט אִין מִיטֶן הָט מֹשֶׁה אֲנִידֶר גְשְׂטָעלְט דִי שְׁטָעקִינְם פַּר נָאט. מְאַרְגֶן אִיז גְקוּמֶן מֹשֶׁה הָט עֶר גְזֶעהֶן אַז דֶר שְׁטָעקֶן פּוּן אַהֲרֹן בְּלִיעְט עֶם וָואקְסְט אוֹף אִים מַאנְדֶלֶן דְרוּם הָט גִינוֹאקְסֶן מַאנְדֶלֶן וָוארוּם מַאנְדֶלֶן נֵיכֶער וִוי אַלֵי פֵּירוֹת. הָט נָאט גְווִיזֶן אַז עֶר וִועט גִיךְ גְצָאלְט נֶעמֶן פּוּן דִי וָוט קְרִיגֶן אוֹף דֶער כְּהוּנָה. הַיינְט מָארְגֶן טְרִיכֶּנְע שְׁטָעקִינְם הָאבֶּן אִשְׁמָעק גְטָאן פּוּן נָאט הָאבֶּן זַיא גְבְּלִיעְט אוּג גְוָואקְסֶן פְּירוֹת וְענִין אַרוֹס פּוּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לֶעְבְּדִיג. אוּג דִיא קִינְדֶער פּוּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְענִין אַרַיין לֶעְבְּדִיג אוּג וְענִין אַרוֹס פַּר בְּרֶענְט. דָם הָט אַלְיָהוּ גְזֶעהֶן הָט עֶר גְזָאגְט דָם הָארְץ צִיטֶערְט אוּג מִיר קוּקֶן אוֹף דֶעם מִשְׁפָּט אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אַהֲרֹן אַלֵי פִּיר קִינְדֶער פּוּן אַהֲרֹן הָאבֶּן בְּדֶארְפְט שְׁטַארְבֶּן נָאר מֹשֶׁה הָט מִתְפַּלֵּל גְוועזֶן הָט דִיא תְּפִלָּה גֶהָאלְפֶן אוֹ הֶעלְפְט וְענִין גִבְלִיבֶן לֶעְבֶּן. בְּשַׁעַת דִי יוּדָן הָאבֶּן גְמָאכְט דֶעם עֶגֶל שְׁמַייט וּבְאַהֲרֹן הִתְאַנַּף יְיָ מְאוֹד לְהַשְׁמִידוֹ אוּג אַהֲרֹן הָאט נָאט גְצֶעריגְט צוּ פַּאר טִילְגֶן אִים זַייגִי קִינְדֶר אִיבֶּערְן עֶגֶל. נָאט הָאט גְזָאגְט צוּ אַהֲרֹן אִיךְ הָאבּ דִאךְ גְשְׁרִיבֶּן אִין דֶער תּוֹרָה עַל כָּל

(דמות כג) על ע"ז אין אתה זוכר מה שעשית בשור שנא' (תהלי' קו) וימירו את כבודם בתבנית שור. על חמור על אותן מצריים שנא' בהם (יחזקאל כג) אשר בשר חמורים בשרם. עשו להם עגל מסכה שיהיו משתחוים לו ישראל שנא' (במדבר יד) והאספכוף אשר בקרבו. על שה אלו ישראל שנאמר (ירמיה נ) שה פזורה ישראל אריות הדיחו. על שלמה אותן שכתב בהן שמלה לכה קצין תהיה לנו (ישעיה ג) על כל אבדה אותן שכתוב בהן צאן אובדות היו עמי (ירמיה נ) מי הוא זה אותן שאמרו אלה אלהיך ישראל (דמות לב) ויעשו נאצות גדולות (מחיה ט). עד האלהים יבא דבר שניהם (דמות כב) זה משה שכתב בו ראה נתתיך אלהים לפרעה (שם ז) אדון לפרעה. שישב משה ודנם. עד אשר ירשיעון אלהים. אלהים אלו הדיינים. ישלם שנים לרעהו. אלו בני אהרן הוי אחרי מות שני בני אהרן:

(ט) **ויאמר** ה' אל משה דבר אל אהרן איש איש מבית ישראל אשר ישחט. ור"ה צווחת כי ממזרח שמש ועד מבואו גדול שמי בגוים (מלאכי א) משעה שהשמש זורח עד שעה שהוא שוקע אין קלוסו של הקב"ה פוסק מפיו שנא' ממזרח שמש ועד מבואו. וכן את מוצא בשעה שעמד יהושע ועשה מלחמה בגבעון מה כתיב שם אז ידבר יהושע לה' ביום תת ה' את האמורי לפני בני ישראל ויאמר לעיני ישראל שמש בגבעון דום וגו' (יהושע י) בקש יהושע לשתק את ההמה א"ל שמש בגבעון דום לא אמר עמוד אלא דום למה א"ל דום שכ"ז שהוא מקלס יש בו כח להלך דמם עמד. לכך א"ל יהושע שיעמוד שנא' שמש בגבעון דום. א"ל השמש ליהושע יהושע וכי יש קטן אומר לגדול ממני דום אני נבראתי ברביעי ובני אדם נבראו בששי ואתה אומר לי דום א"ל יהושע בן חורין שהוא קטן ויש לו עבד זקן אינו אומר לו שתוק. ואברהם אבי הקנה לו הקב"ה שמים וארץ שנא' (בראשית יד) ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ. ולא עוד

אלא

עץ יוסף

מי שהוא שוקד ע"ש על שבטו של לוי. ר"ל על מי שמכריח על הכתוב שלא שבט לוי: [לתן תהא זוכר מה שעשית בשור]. ר"ל וכי תין תהא לתלות לעגל ע"מ שעשית בשור. שיכריחו קבלו את כעגל ע"ש שור של מעגה שכמכריחה כדחיתה נעגל ס' הפלח ע"ש וכשעשו העגל נתגוללו לפוריד עליו כח השור שמכריחה לשבל הע"ר לא ידעו כלום מהותו השור ולא השיגו במהשבתם ולא רלו הע"ר רק כפרישות של מה"ם שכתיב בהו ורגליהם רגל אגל שכשורים כם אחזו פרישותיו של הקב"ה לכך עשו זוכת עגל ולא לכוונת השור של מעלה (זח"ם). וז"ם המדבק על המוך על חוהן המלויים כו' וכם הע"ר שכתגיירו ועלו עמהם ממלויים והיו סיכת העגל (בחיי): [שם פוזרה ישראל]. וז"ל שכתיב בהתחילו במעשה העגל ונטעלו ישראל שנקראו שה עמהם (בחיי): [על שלמה]. ר"ל לפי שלו הגדולים שבכם ס"ג חוב עיניהם שמנה לכם וגו' (בחיי): [לתן תובדות היו עמי]. [אשר ויאמר כי בוח זה]. שלמנו הלה לתיך ישראל וכתיב כי זה משה כתיב כ"ה בבחיי: [עד האלהים יבוא דבר שניהם]. תיכת עד לריכין

דַּבַּר בָּשָׂר אוֹף אַלַי זִינְד בֵּל שׁוֹר אוֹף אַיִן אָקָם דָם אִיז דָעָר עֶגֶל. בֵּל חֲמוֹר אוֹף דָעָם אַייזִיל דָאס מַייְנְט כִּיעִז דִי עֶרֶב רַב וָואס זָענען גָוָוען פוּן מִצְרַיִם וָואס אִיז גִּגְלַיְיבֶּן צוּם אַייזִיל דָעם עֶגֶל הָאבֶּן נִמְאכְט דִיא יְיִ־בְרַ־ב אוֹנ הָוּבֶּן דִיא יוּדֶן אוֹף אָן גֶרֶעט גְלַייבֶּן אַין אִים בֵּל שָׂה אוֹף דָעם שֶׁעפְּס דָאס זָענען דִיא יוּדִין וָואוֹרוֹם דִי יוּדֶן זָענען גִּגְלַייבֶּן צוּם שֶׁעפְּס בֵּל שַׂלְמָה אוֹף דָעם קְלַייד דָאס מַייְנְט מָען דִי גְרוֹסִי לַייט פוּן דֶי יוּדֶן זָענען שׁוֹן אוֹנ גוּט אָזוֹ וויא אַקְלַייד זִיי הָאבֶּן אוֹף גִּגְלַייבְּט אִין עֶגֶל בֵּל אֲבָדָה מַייְנְט מָען דִי יוּדֶן זָענען פַּר רִירְט גְוָוארֶן אָזוֹ וויא אַשֶׁעפְּס וָועלְכֶּס פַּר רִירְט אִין דֶר כְּדָבָר אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה וָום דִי יוּדֶן הָאבֶּן גְוָואוּט כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ דֶעָר מֹשֶׁה רַבֵּינוּ אִיז אַרוֹף גַנַאנְגֶן צוּא נָאט מִיר וַייסֶן נִיט וויא עֶר אִיז אוּם גְקוֹמֶן דְרוֹם דֶארְפֶּן מִיר מֵאכֶּן דָעם עֶגֶל עַד הָאֱלֹהִים יָבוֹא דְבַר שְׁנֵיהֶם זָאל קוֹמֶן דָעָר מֹשֶׁפְּט צוּ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ וָום עֶר אִיז גְוָוען דֶר הֵאר צוּ פַּרְעֹה וָום עֶר הָאט גַנַאנְט הָט פַּרְעֹה גְמוּסְט פָּאלְגֶן יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ זָאל עֶר בַּצָאלֶן צְוַויי דָם מַייְנְט מָען דִיא צְוַויי קִינְדֶר פוּן אַהֲרֹן זָענען פַּר בְּרָענְט גְוָוארֶן אִישׁ אִישׁ כִּי יִכְרֶה אִישׁ בּוֹר וְאִישׁ כִּי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר וְלֹא יְכַסֶּנּוּ שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ וויא פַּאר נַייט לוּיבְּט וויא עְסָטֶעְרִיג גָאט. אַז וויא מִיר גְפִּינְגֶן בִּיי יְהוֹשׁוּעַ בְּשָׁעַת עֶר הָאט גְהַאלְטֶן כִּלְחָכָה אִין דֶר שְׁטָאט גִבְעוֹן הָט דִיא זוֹן בְּדַארְפְט שׁוֹן פַּר נַייִן. הָט יְהוֹשׁוּעַ גָאנְט צוּ דֶעָר זוֹן וויא זָאל נִיט פַּאר גַיין בִּיז וָואנֶן עֶר וָועט קָאנֶן דִי כִּלְחָכָה. הָאט יְהוֹשׁוּעַ גָאנְט דִיא זוֹן שְׁוַויג וָוארוּם בְּשָׁעַת וויא רֶעט אוּנ לוּיבְּט נָאט הָאט וויא כֹּחַ צוּ גַיין. אוּנ אַז וויא שְׁוַויגְט אוּנ זָאנְט נִיט קַיין שִׁירָה הָט וויא נִיט קַיין כֹּחַ צוּ גַיין. דְרוּם הָט יְהוֹשׁוּעַ גָאנְט שְׁוַויג. הָט דִי זוֹן גָאנְט יְהוֹשׁוּעַ צוּ אַקְלַייגֶר זָאנְט צוּם גְרוֹיסֶן שְׁוַויג דוּא בִּיסְט קְלַיין קֶעגְן מִיר וָוארוּם אִיךְ בִּין בְּשָׁאפֶּן גְוָוארֶן מִיטְוָואךְ אוּנ דוּא בִּיסְט בְּשָׁאפֶּן גְוָוארֶן פְרַייטָיג זָאנְטְסוּ מִיר שְׁוַויג. הָט יְהוֹשׁוּעַ גָאנְט אַקְלַייגֶר מֶעגְטְשׁ אַפְּרַייעֶר אוּנ הָט אַקְגֶעבְט אֵיין אַלְטֶן דָארְף דֶעָר קֶעגְט הֶעֶרן צוּם פְּרַייעֶן. אַבְרָהָם אָבִינוּ אִיז כַּיין פָאטֶר אוּנ עֶר הָט גְקוֹקְט בֵּיי נָאט דִיא הַיְמֶל מִיט דֶר עֶרד בִּיסְט מַיין קֶגֶעבְט כּוֹסְטוּ שְׁוַויגֶן אַז אִיךְ הַיים. נָאךְ

(י) **שכל** זמן שכתוב מקלים בו כח לכלוך. סקשה כוח כי כשמעם כוח כמחוך כגדול וכוח גדול מכל ז' כוכבי לכת וכוח מאיר לשולם ומגדל ממתיק ופירות כדכתיב ומשמד תבואות שמם. ולכן טעו בו למעבדו למלוח וכוח בכבל מעבדוסו שכנם

אלא שנשתחוה השמש לפני יוסף שנא' (בס נו) והנה השמש והירח וגו'. הוי שמש בגבעון דום. א"ל השמש וכי אתה גוזר עלי שאדום. א"ל הן. א"ל וכיון שאני שותק מי יאמר קלוסו של הקב"ה. א"ל דום אתה ואני אומר שירה בעבורך שנא' (יס' פפ י) אז ידבר יהושע לה' ואין אז אלא שירה שנא' (במ"ב כו) אז ישיר משה. ובכל מקום מוקטר מוגש לשמי ומנחה טהורה (מלאכי א) שאל ר' אמי את ר' שמואל בר נחמן מהו ובכל מקום מוקטר מוגש לשמי ומנחה כ"הורה והתורה מזהרת ואמרה השמר לך פן העלה עולותיך בכל מקום וגו' כי אם במקום אשר יבחר ה' (דברי' יב) וכה"א (ויקרא יז) איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור או וגו' ואל פתח אוהל מועד לא הביאו. בכל תביאו. ואתה אומר ובכל מקום מוקטר מוגש לשמי. א"ל ר' שמעון בר נחמן איזו היא מנחה טהורה בכל מקום אין מוקטר אלא תפלת המנחה שנא' (תהלי' קמא) תכון תפלתי קטורת לפניך וגו' ואומר (מלכי' א יח) ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו:

(י) **אישׁ** איש מבית ישראל. וש"ה המיבה ברצונך את ציון תבנה חומות ירושלים אז תחפוץ זבחי צדק עולה וכליל וגו' (תהלי' נא) מלה"ד לעשיר גדול וחזק ואין לו אשה אין ביתו בית למה כשהסרסיים באים הוא אומר לכו לחנות במקום אחר. למה שאין לו בית ולא אשה. נטל אשה היה אומר להם מכאן ואילך כל מה שאתם מביאים לי תעלו אותן לבית. כך כל ימים עד שלא העמיד משה אהל מועד היו הקרבנות קרבין בכל מקום שנא' (שמות כד) וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות וכה"א (שם ח) דרך שלשת ימים נלך במדבר וזבחנו. כיון שהוקם המשכן א"ל הקב"ה למשה אמור להם מכאן ואילך אין אתם רשאים להקריב קרבנות אלא באהל מועד שם היו מעלין את הדורון להקב"ה שכן כתיב (דברי' יב) השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה כי אם במקום אשר יבחר ה' וכן בחר בירושלים שנא' (תהלי' קיב) כי בחר ה' בציון אוה למושב לו. לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר להם איש איש מבית ישראל אשר ישחט וגו' ואל

עין יוסף פתח

כרכה כנזכר בזוהר ס' בראשית ולפי זה בשמע מקום להקב"ה לכודיע לכל כי מיום תלוש רק כוח מלוש ועושה שכן שמע כוח לשון שמוש כי כוח משמש להקב"ה • ולפיכך חס מיני מקום מיטו כולו כדי שלא יעטו בו הבריות לומר שהוא תלוש ולכן כשלפי יכוסע להעמידו לוכו מיפתוק מלומר שיהיה כי כזה יעמוד ממילא (גבול בימין): [ולא עוד הגם שנפתחוה בשמע בעבד לפני יוקף] . כ"ש כיטחת בכפר בל"ג . וכ"ל שמע תמכר חין זה כלשה דמ"ם קיוקף שמיש ולכן אל תש"י בעזכר קל בדר לזה לומר ולא עוד כו' ר"ע ל"ה זו בלבד כלשה אלא כרי כי כלשה כודאת בע"ד שנפתחו ית לפני יוקף שזו כוכחה על כלשה שנפתחוה דקיוקף שמיש ולכן שלכיכם קלי שפשי"ת בורא הוא ולא קוקף . או לשפשר שבכפי בטענה כרשמוקף שבשמע מקנת בכף הגם כ"ל משיכתלי יוכל לבשתכר עיון ולא יקוסע בינד לז"ם ולא זו בלבד שבייל טענה כוללת לכל ישראל . אלא גם זו טענה פרטית ממש שנפתחוה לפני יוקף שאני יוקף הצדיק שהיה יכול לומר לאחיו ובכולהו יקוסע בטענות כלהו או אמרינן לים בשמע שלם לומר לי שלמדום ומי לומר קלוסי (כלי יקר על כ"ר): [שנאמר וכבס בשמע כוץ'] . קשה מה טענה זו וכי רלוון שהלם שמעון היה עבדו יתוץ בו בכתוב כה דברי תלומות לא מעלין ולא מורידין. ועוד שהלום על לבניו ילחתו היה שתעשה לא טענה . וי"ל כיון דהלום על נכוחם כיה שכרו ונתקייס כתכונו לאור שיתקייס ג"כ פשוטו שהשמע ג"כ ישתעבד לו ממש דשם לא כן למה שהלום בשמע וירח ולא בעניו שהכר יותר מהיכם לא כשעשה ולא על כלחך סו' זה ג"כ כורלום על השמע וירח עלמה שהשתחוו לו לשיות נכנעים לעבודתו ביכיותו לזייך יוסף שולם . ונתקיים זה בזרעו יהושע כשמלת מקום לבוחיו דכתיב ביה וידום השמש וירח עמד וגו' (יפ"ת ומזה"ק): [ח"ל וכיון שאני שותק כו'] ל"ל וכי לכשאני עומד ומרי מיני מוכרה לומר שיכה בעבודי שלא יעשו אחרי מ"מ אחה מהסר קלוסו של הקב"ה ח"ל דום ואני ח מר: [שנאמר תכון תפלתי קטורת לפניך וגו'] מכאן לפי שנתן עכ:

(י) **לכה** כשהסרסיים. בילקוט גרס שהסרסיון כאן הוא אומר לכם לכו לחנות:

ר"ע

מִין יוֹסֵף צוּ יוֹסֵף הַצַּדִּיק הָאסְטוּ זִיךְ צוּ אִים גְּבוּקְט עָם שְׁטֵייט וְהִנֵּה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ מִשְׁתַּחֲוִים לִי דִיא זוֹן מִיט דֶער לְבָנָה בִּיקֶן זִיךְ צוּ מִיר . זָאגְט דִיא זוֹן צוּ יְהוֹשׁוּעַ דוּא הֵיסְט מִיר שְׁוַוייגֶן וֶוער וֶועט זָאגֶן שִׁירָה צוּ נָאט . הָאט יְהוֹשׁוּעַ גָּזָאגְט שְׁוַוייג אִיךְ וֶועל זָאגֶן שִׁירָה פַּאר דִיר . עָם שְׁטֵייט אָז יָדַבֵּר יְהוֹשׁוּעַ לַיי דֶעמְצַמאלְט הָט יְהוֹשׁוּעַ גָּזָאגְט צוּ נָאט שִׁירָה . עָם שְׁטֵייט בִּכֹּל מָקוֹם כּוֹקְטֹר וּמוּגָשׁ מִנְחָה אוֹתָהּ אֵי עֶרְטֶר בְּרֶענְגְט מֶען קְטוֹרֶת אוּג מֶען גֶּענֶעהְנְט צוּ נָאט אִיז דָאךְ דִי קְשָׁיָא צוּ מָאג מֶען בְּרֶענְגֶן מִנְחָה צוּ נָאט אוּג אַלֵי עֶרְטֶר מֶען דַארְף דָאךְ אַמְנָתָה בְּרֶענְגֶן אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ . נָאר דָר תֵּירוּץ דָאס וָום שְׁטֵייט דָא מֶען בְּרֶענְגְט אַמִּירָה צוּ נָאט דָאס מֵיינְט מֶען תְּפִלַּת מִנְחָה . וָוארום תְּפִלּוֹת אִיז טַייעֶר בִּיי נָאט אַז וויא דִיא מִנְחָה וָום מֶען פְּלֶעגְט בְּרֶענְגֶן אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ . עָם שְׁטֵייט הִכּוֹן תְּפִלָּתִי קְטוֹרֶת לְפָנֶיךָ דָּוִד הַמֶּלֶךְ הָט נִבְּעִטֶן נָאט . זָאל זַיין אָן גִּיגְרֵייט צוּ דִיר נָאט מַיין תְּפִלָּה אַז וויא דִיא קְטוֹרֶת וָום מֶען פְּלֶעגְט בְּרֶענְגֶן אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל דָּם זָאגְט דָר פָּסוּק הַשִּׁבָּה בְרָצוֹנְךָ אֶת צִיּוֹן דָּם אִיז אַמְשָׁל צוּ אַגְרוֹטֶן גְּבִיר וָום הָט קֵין וַויִיב נִיט אִיז זַיין שְׁטוּב נָאר קֵין שְׁטוּב נִיט אַז זַיינִי מְעַנְטְשֶׁן פְּלֶעגְן אִים בְּרֶענְגֶן פּוּן זַיינִי פֶּעלְדֶר זָאכֶן פְּלֶעגְט עָר זָאגֶן טָרָאגְט דָאס אִין דִיא הָאנְדֶן אֲרַיין אֵיךְ בַּדַארְף כַּר מִיר גָּאר נִיט . דֶר נָאךְ אַז עָר הָט גְּנוּמֶן אַוויי אִיז זַיין שְׁטוּב גְּוָואכְן אַשְׁטוּב פְּלֶעגְט עָר זָאגֶן דִי מֶענְטְשֶׁן וָום אִיר הָט צוּ בְּרֶענְגֶן זָאלְט אִיר בְּרֶענְגֶן צוּ מִיר אִין שְׁטוּב . אַז אַייגֶר דָער בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אִיז גְּשַׁאפֶן פְּלֶעגְט מֶען בְּרֶענְגֶן קָרְבָּנוֹת אוֹמִידום . אַז דֶר בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אִיז גְּבוֹעט גְּוָואכְן הָט נָאט גְּוָואגְט צוּ כֹּשֶׁה גַייא דִיא יוּדִין פּוּן הַיינְט אָן זָאלֶן זַיי נִישְׁט בְּרֶענְגֶן קֵין קָרְבָּנוֹת נָאר צוּ מִיר אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ . עָם שְׁטֵייט הַשְׁמֵר לְךָ פֶּן תַּעֲלֶה עוֹלוֹתֶיךָ זָאלְסְט זַיין גִּיהִיט נִישְׁט צוּ בְּרֶענְגֶן קֵיין קָרְבָּנוֹת אוֹף אֲנַדֶּער אָרְט נָאר קֵיין יְרוּשָׁלַיִם אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ . נָאט הָט גְּוָואגְט אַז דֶר בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וָועט תָּרוּב וָועלֶן אוּג דֶר כִּוְּבַת וָועט בְּשֵׁל וָועלֶן הָט נָאט גְּוָואגְט צוּ דִיא יוּדִין אִיר זָאלְט וויסֶן הַיינְט

פתח אהל מועד לא הביאו . צפה הקב"ה שבה"מ עתיד ליחרב ואמר הקב"ה לישראל כל זמן שבהמ"ק קיים ואתם מקריבין קרבנות לפני לתובו מתכפר עליכם.ובזמן שאין בהמ"ק קיים במה מתכפר עליכם התעסקו בדברי תורה שהן משולין בקרבנות והן מתכפרין עליכם שנא' (ויקרא ו) זה הדבר וכן הנביא אומר (הושע יד) קחו עמכם דברים ושובו אל ה' . בכל הקרבנות נמשלו דברי תורה. מקריבין יין נסך על גבי המזבח שנאמר (במדבר טו) ויין לנסך רביעית ההין . נמשלה דברי תורה ליין שנאמ' (משלי ט) ושתו ביין מסכתי . מקריבים לחם על גבי המזבח שנא' (במדבר כח) את קרבני לחמי לאשי . וכה"א (שמות כה) ונתת על השולחן לחם פנים לפני תמיד . נמשלה תורה ללחם שנא' (משלי ט) לכו לחמו בלחמי . מקריבים על גבי המזבח שמן שנא' סולת בלולה בשמן . נמשלה תורה לשמן שנא' (ויקרא ו) בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר :

(יא) **איש** איש מבית ישראל אשר ישחט וגו' . ר' עקיבא אומר כשהיו ישראל במדבר היו נוחרין את הבהמה ואוכלין אותה וכאן אסרה תורה ואמר להם איש איש מבית ישראל אשר ישחט . ואל פתח אוהל מועד לא הביאו אמר להם אסור לכם לשחוט חוץ לאהל מועד . רבי ישמעאל אומר בין שאמר להם משה כן היו מתאוים לאכול בשר באותה שעה הזהירו עצמן כן השחיטה שלא לשחוט חוץ מאהל מועד . ולמה כן אלא שהיו להוטין עד עכשיו אחר ע"ג וכמין שהיו שוחטין לע"ג שכך כתב ולא יזבחו עוד את זבחיהם וגו' כיון שבקשו ליכנס לארץ ישראל באו להם אצל משה א"ל רבינו אנו מבקשים לאכול בשר כיצד נעשה אמר להם לשעבר כשהייתם במדבר היה לכם אסור לשחוט חוץ מאהל מועד אבל כשאתם נכנסין לארץ מותר לכם לשחוט בכל מקום שנ' (דברי' יב) כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך כאשר דבר לך וגו' אמר להם לא בשביל שהתרתי לכם את השחיטה תהיו נוטלין מן הצאן ושוחטין אמר שלמה (משלי כז) ודי חלב עזים ללחמך

עין יוסף

(יא) ר"ע אומר כשהיו וגו' . כדי להבין תוכן כוונתם מגיע לפניך עמוד ס"ו מפרש רבי ישמעאל קדשת דוחלו פתח ח"מ וגו' בשער תשוב . וכן פי' הרמב"ן וכן ס"ל הרשב"ץ וכן הסכים ריש"ת) וכשנתו נתרץ סותר להם נתכוין בשבר לתשובה בזה ב' הקדמה כדלקמיה כי ירחיב פתח אהל מועד לא הביאו לא הייתי מגיע קדשים . ויקרא וכי ירחק וחזמת בם לבזיזך בם לשחיטה כשיכנסו לארץ . והיה דכתיב בכל אות נפשך תאכל בשר ולא נתכוונו כתירוץ בשבר תשוב תשוב חגיגה כדלקמיה ליה לאב"ע פשיטא דהם נמדם תשוב דרך תרץ כשהיו יכולין לאכול חגיגה בשר שלמיהם והם היו שוחטין בלא קרבן היו

(יא) אֵיזֶה דָּבָר בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֵין גִּיבּוֹעַ בְּרֶעגְנֶט אִיר קָרְבָּנוֹת אִיז דָּאם מְכַפֵּר אוֹף אַיְיעֲרִי זִינְד . אוּנ אַז דָּער בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְוָעט נִישְׁט זַיין וְוער וְוָעט אוֹף צַייךְ מְכַפֵּר זַיין דָּרוּם זָאג אִיךְ אַיךְ אִיר זָאלְט עוֹסֵק זַיין אִין דֶּר תּוֹרָה וְוָעט דָּם מְכַפֵּר זַיין אוֹף אַייךְ . אוּנ אַז הָט דֶּר נָבִיא הוֹשֵׁעַ גִיזָאגְט קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֶל יְיָ נֶעמְט מִיט אַייךְ רַייד דָּם מִיינְט מֶען דִּיא תּוֹרָה אוּנ תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים אוּנ קֶעֲרְט זִיךְ וְוִידֶר צוּ גָאט . דִּיא תּוֹרָה אִיז גִיגְלִיכֶן צוּ אַלֶע קָרְבָּנוֹת מֶען בְּרֶעגְנֶט וַיין אוּנ מֶען גִיסְט אוֹף דֶעם מִזְבֵּחַ דָּרוּם אִיז דִי תּוֹרָה גְגְלִיכֶן צוּ וַיין . עֶם שְׁמֶייט וְשׁתוּ בְיֵין מִסְכָּתִי שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ זָאגְט טְרִינְקְט דֶעם וַיין וָואס אִיךְ הָאבּ גְגָאסֶן דָּאס מֵיינְט מֶען גָאט זָאגְט לֶעֲרִינְט דִּיא תּוֹרָה וָוס אִיז גְגְלִיכֶן צוּ וַיין . מֶען בְּרֶעגְנֶט בְּרוֹט אוֹף דֶעם מִזְבֵּחַ שְׁמֶייט אֶת קָרְבְּנִי לַחְמִי לְאִשַׁי מֵיין קָרְבָּן בְּרוֹיט צוּם פַייעֶר זָאלְט אִיר בְּרֶעגְנֶן . אוּנ דִי תּוֹרָה אִיז גְגְלִיכֶן צוּ בְּרוֹט . עֶם שְׁמֶייט לְכוּ לַחְמִי בְּלַחְמִי גַייט עֶסְט מַיין בְּרוֹט מֵיינְט מֶען גַייט לֶעֲרִינְט מַיין תּוֹרָה . מֶען בְּרֶעגְנֶט אוֹף דֶעם כְּזִבְחֵי בּוֹיְמֶל . עֶם שְׁמֶייט כִּי לֹא יִהְיוּ בְּגָדֶיךָ לְבָנִים מֶעהְר גְמִישְׁט מִיט בּוֹיְמֶל . אוּנ דִיא תּוֹרָה אִיז גְגְלִיכֶן צוּ בּוֹיְמֶל . עֶם שְׁמֶייט בְּכָל אֵת יִהְיוּ בְּגָדֶיךָ לְבָנִים אַלְי צַייטֶן זָאלְסְטוּ זֶעהֶן דַיינִי קְלֵייְדֶר זָאלֶן זַיין וַוייס דָּאם מֵיינְט מֶען זָאלְסְט נִיט זַיין אַיין נָרִיכְט מִיט זִינְד נָאר זָאלְסְט זַיין רַיין אוּנ בּוֹיְמֶל אוֹף קָאפּ זָאל נִיט פֶעלֶן מֵיינְט מֶען זָאלְסְט לֶעֲרֶנֶן תּוֹרָה אוּנ טָאן כִּמְצוֹת . אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִשְׁחַט רַבִּי עֲקִיבָא זָאגְט אַז דִיא יוּדִין וֶעגֶן גוֹעֶן אִין דֶּר מִדְבָּר פְּלֶעגֶן זַיי שְׁטֶעכֶן אַבְּהֵמָה אוּנ פְּלֶעגֶן זִיא עֶסֶן . דֶּר נָאךְ הָט דִיא תּוֹרָה גְזָאגְט מֶען דָּאר אַזוֹ נִיט טָאן דָּרוּם שְׁמֶייט אַז אֶמֶעגְטְש וָועט שֶׁעכְטֶן אוּנ וָועט נִיט בְּרֶעגְנֶן צוּא דֶּער טִיר פוּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אִיז עֶר חַייב כָּרֵת . וָוארוּם פְּרִיעֶר זֶעגֶן זַיי גוֹעֶן צוּ גִבּוּנֶדֶן צוּ עֲבוֹדַת גִילוֹלִים פְּלֶעגֶן זַיי שֶׁעכְטֶן צוּ זַייא קָרְבָּנוֹת עִם שְׁמֶייט וְלֹא יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת זִבְחֵיהֶם דִיא יוּדֶן זָאלֶן שׁוֹן מֵיין נִיט שֶׁעכְטֶן זַייעֲרִי קָרְבָּנוֹת צוּ דִיא עֲבוֹדַת גִלּוּלִים . בְּשֶׁעַת דִיא יוּדֶן הָאבּ גְהַאלְטֶן בֵּיי אַרַיין גִין קִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל זָעגֶן זַיי גְקוּמֶן צוּ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ אוּנ זָאגֶן צוּ אִים רַבֵּינוּ מֹשֶׁה מִיר וִויסֶן עֶכֶן פְּלֶייש וָוס זָאלֶן מִיר טָאן . הָט עֶר זַיי גְזָאגְט אִין דֶּר מִדְבָּר הָט אִיר גְמוּסְט בְּרֶעגְנֶן צוּ שֶׁעכְטֶן צוּם כִּשְׁכָּן . אַז אִיר וָועט אַרַיין קִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מֶעגְט אִיר שֶׁעכְטֶן אוֹמִידוּם פַּר זִיךְ בְּהֵמוֹת צוּם עֶסֶן . נָאר קָרְבָּנוֹת דַארְף מֶען בְּרֶעגְנֶן צוּם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ . אוּנ אַז אִיךְ הָאבּ גְהַייסֶן שֶׁעכְטֶן אַלֶיס וָוס אִיר דַארְפְט מִיינְט נִיט אַז אִיר מֶעגְט אוֹם שֶׁעכְטֶן אִיטְלִיכֶר

ללחמך ללחם ביתך משה מלמד לישראל ואומר להם אם יש לו כבשים מה שאתה גוזז מהם לכסות שלך שנא' (שם) כבשים ללבושך ומחיר שדה עתודים מהו מחיר שדה עתודים שכר שאתה עושה מן העתידים שהן מולידות הצאן הוי לוקח בהם שדות. ודי חלב עזים דייך חלב עזים ללחמך ללחם ביתך א"ר עקיבא ראה היאך חם הקב"ה על נכסיהן (כ"ל מתייתם) של ישראל ראה מהו אומר וזבחת מבקרך ומצאנך וממה שהן יולדות לא תהא נוטל מן הצאן ושוחט ולא נוטל ומקריב אלא ממה שהן מולידות מנין שכן כתיב (דברי' טו) כל הבכור אשר יולד בבקרך ממה שהם מולידות אתה רשאי לקרב א"ר אלעזר בן עזריה למדה תורה דרך ארץ אם יהיה לאדם מישראל עשרה ליטרין כסף יהא אוכל ירק בקדרה ואם יהיה לו עשרים יהא אוכל באלפס ואם יהיה לו שלשים לטרין יהא אוכל ליטרא של בשר משבת לשבת. ואם יהיה לו חמשים יהא אוכל ליטרא של בשר בכל יום ויום. וכל כך למה כדי לחוס על נכסיהן של ישראל. א"ר אלעזר בר שמוע בשהוא לוקח משבת לשבת לא יהא לוקח עד שנמלך בתוך ביתו. ומנין שכך כתוב ואמרת אוכלה בשר (דברי' יב) לפיכך משה מזהיר ומרמז להם שלא יהו מרבין באכילה ושתיה:

(יב) **אִישׁ** איש מבית ישראל אשר ישחט שור או כשב או עז במחנה ואל פתח אהל מועד לא הביאו. ישעיה אמר שוחט השור מכה איש (ישעיה סו) מי שהוא גונב שורו של חבירו ושוחטו כאלו לבעליו הוא שוחט. ד"א שוחט השור מכה איש עד שלא הוקם המשכן היו הבמות מותרות ועבודה בבכורות משהוקם המשכן נאסרו הבמות ועבודה בבהנים. אמר הקב"ה מי שהוא מקריב שור חוץ מאהל מועד כמכה איש כאלו נפש שוחט שנאמר דם יחשב לאיש ההוא דם שפך. וכל מי שהוא שוחט במשכן יכבדני שנאמר (תהלי' נ) זובח תודה יכבדנני. ומה שכר אני פורע לו בשאביא הישועה לישראל הוא זוכה לראות בה שנא' (שם) ושם דרך אראנו בישע אלהים. א"ר אבהו כל ישועה שבאה לישראל היא של הקב"ה שנא' (תהלי' נה) עמו אנכי בצרה וגו' וראהו בישועתי. אמרו ישראל רבש"ע הואיל ואמרת עמו אנכי בצרה הושיעה ימינך ועננו (שם ס) שאם אתה עונה אותנו הישועה שלך היא שנא' (שם פ) ולכה לישועתה לנו. שלא תהא

עין יוסף — הימין

לא כביאו כיו מתחזין לאכול כשר. כ"ל כשביו מתחזין לאכול כשר. להוסיף מהר ע"ג כמלריס וכיו מביאין קרבניהם לשעריהם דכתיב בלתם שעם הזכירו עלמן מן השחיטה כ"ל לפיכו מן השחיטה שלא. ולא יזבחו עוד את זבחיהם סכו'. ממר רבי יוחנן לפי שכל לשמחת תוך מ"מ. ולמה כן אלא שכיו להוסיף עד שעשיו ג' ע"ג. עת קרבנותיהן בת"מ וכן בפרקים מע"ג: [שם יג לך בכבשים] כ"ל וכ"ש בדפוסים מהכריסו: [שם לכפי שכיו להוסיף עד שעשיו ג' ע"ג. ר' יוחנן בקדמה ע' ויעש

אַלְיִי שֶׁעִפְּקָן וָוט זִיא הָם נָאר אַלֵיים מִיט קְלֵיְינֶער שְׁאִפְּט. אוּב רוּ הָאסְט נָאר שֶׁעִפְּקִין דָם וָום הָאר־פְּסְט הָאבֶּן וָואל פַּר דַיינִי קְלֵיידֶר זָאלְכְטוּ זִייא נִיט שֶׁעכְטֶן. דֶער נָאךְ זָאלְכְטוּ הַאלְטֶן שֶׁעִפְּקָן אַזוּ פִיל אַז פוּן דִיא וָואל פוּן זַיי זָאלְסְטוּ הָאבֶּן קוּכֶּן צוּ גֶעלְט זָאלְסְט קוֹפִין אַפֶּעלְד. רִבִּי אֶלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה זָאגְט דִיא תּוֹרָה לֶעֶרִינְט דֶעם מֶענְטְשֶׁן דֶרֶךְ אֶרֶץ אַז דֶר מֶענְטְש הָט צֶעהֶן פִּינְט זִילְבֶּר זָאל עֶר עֶסֶן קְרוּט צוּם בְּרוּיט. אוּן אוֹב עֶר הָט צְוואַנְצִיג פִּינְט זִילְבֶּר זָאל עֶר עֶסֶן בְּיט זִיכְלֶן בַּיי דֶעם טִישׁ. אוּן אוֹב עֶר הָאט דְרַייסִיג פִּינְט זִילְבֶּר זָאל עֶר עֶסֶן אַפִּינְט בְּפֶלַייש פּוּן שַׁבָּת צוּ שַׁבָּת. אוּן אַז עֶר הָאט פִּיפְצִיג פִּינְט זִילְבֶּר זָאל עֶר עֶסֶן אִפִּינְט פְּלַייש אַלֵי טָאג. כְּדֵי עֶר זָאל נִיט פַּאר הֶרְעַנְגֶן קִין גֶעלְד אוּם זִיסְט רִבִּי אֶלְעָזָר זָאגְט אַז עֶר וִויל קוֹכֶן אַפִּינְט פְּלַייש אוֹף שַׁבָּת זָאל עֶר פְּרֶעגְן אִין דֶער הַיים אַיין עֶצָה צוּ קוֹכֶן צוּא נִיט אַזוּ וִויא עֶס שְׁטֵייט וְאִכַּרְתָּ אכלה בְּשֵׂר דוּא זָאלְסְט זָאגֶן אִין דֶער הַיים אַז דוּ וִילְסְט קוֹכֶן פְּלַייש אוֹף שַׁבָּת. דְרוּם הָט משֶׁה רַבֵּינוּ פַּר זָאגְט דִיא יוֹדֶן זַיי זָאלֶן נִיט בֶּעדֶרֶן אוֹס גֶעבֶּן אוֹף גֶסֶן אוּן טְרִינְקֶן אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׁוֹר וְכַשֶּׂה הַנִּבְיא זָאגְט שׁוֹחֵט הַשּׁוֹר מַכֵּה אִישׁ דֶר וָואס גַּנְבִית אַיין אָקְס פּוּן חֲבֶר אוּן שֶׁעכְט אִים אִין גְלַייךְ וִויא עֶר שֶׁעכְט דֶעם בַּעַל הַבַּיִת פּוּן דֶעם אָקְס. נָאךְ אַפְּשַׁט אִין אַיידֶר דֶר בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אִין גְּבוֹיעט גְּוואַרְן פְּלֶעגְט דִיא בְּמוֹת זַיין כּוֹתֵר צוּם שֶׁעכְטֶן אוֹף זַייא. אוּן דִי עֲבוֹדָה הָאבֶּן גְּטָאן דִיא בְּכוֹרִים אַז דֶר בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אִין גְּבוֹעט גְּוואַרְן זָענֶן דִיא בְּמוֹת אָכוּר גְּוואַרְן אוּן דִי עֲבוֹדָה קֶער נָאר צוּ דִי כֹּהֲנִים. אוּן נָאט הָט גְּזָאגְט דֶר וָום אִין מַקְרִיב אַיין אָקְס חוּץ פּוּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אִין גְּלַייךְ וִויא כֶּעֶן הַרְגִית אַמֶּעְנְטְשֶׁן. עֶס שְׁטֵייט דַם יַחְשֹׁב לָאִישׁ הַהוּא עֶס וֶוערְט גֶרֶעכֶּנְט אַז וִויא עֶר פַּאר גִיסְט בְּלוּט. אוּן דֶר וָום שֶׁעכְט אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ זָאגְט נָאט דֶער הָאלְט כִּיר עֶרְלַיךְ. עֶס שְׁטֵייט וּזבח תּוֹדה יכבדנני דֶר וָום שֶׁעכְט אַקְרֶבֶּן תּוֹדָה דֶעם הָאלְט מִיר עֶרְלַיךְ. אוּן אַוָואסְר שְׂכַר וֶועט הָאבֶּן דֶר מֶענְטְש דֶר פַּר זָאגְט נָאט אַז אִיךְ וֶועל בְּרֶעגְנֶן אַהִילְף צוּ דִיא יוֹדֶן וֶועט עֶר זוֹכֶה זַיין צוּ זֶעהֶן דִי הִילְף. עֶס שְׁטֵייט אֵראנו בישע אֱלֹהִים אִיךְ וֶועל אִים זַייגֶן דִיא הִילְף פּוּן נָאט. רִבִּי אֲבוּהוּ זָאגְט אַלֵי הִילְף וָום קוּמְט אוֹף יוֹדֶן אִיז דָם נָאטֶם הִילְף וָוארום הֲלִילָה אַז יוֹדֶן אִיז נִיט גוּט אִיז נָאט בָּרוּךְ דוּא אוֹךְ נִיט גוּט. עֶס שְׁטֵייט עִמּוֹ אָנכִי בְּצָרָה נָאט זָאגְט אִיךְ בִּין מִיט דִיא יוֹדֶן אִין דֶער צָרָה דְרוּם אַז יוֹדֶן וֶועֶרֶן גְּהאלְפֶן אִיז גְלַייךְ וִויא נָאט וֶועֶרְט גְּהאלְפֶן דְרוּם שְׁטֵייט וְאַרְאֵהוּ בִּישׁוּעָתִי נָאט זָאגְט אִיךְ וֶועל וַייזֶן דִי יוֹדֶן בֵּיין הִילְף. זָאגֶן דִיא יוֹדֶן צוּ נָאט וַויל דוּא זָאגְסְט אַז דוּא בִּיסְט אוֹךְ

היטין לאחור שנאבר (מיכה ג) השיב אחור ימינו א"ר ברכיה הכהן ברבי ראה מה כתיב (זכריה ט) גילי מאד בת ציון הריעי בת ירושלים הנה מלכך יבא לך צדיק ונושע הוא צדיק ומושיע אין כתיב אלא צדיק ונושע הוא. וכן הוא אומר (ישעיה סב) אמרו לבת ציון הנה ישעך בא מושיעך בא אכ"כ אלא ישעך בכיכול הוא נושע א"ר מאיר ויושע ה' ביום ההוא את ישראל (שמות יד) ויושע כתיב כאן כביכול עם ישראל הוא נגאל. וכ"ז שישראל נגאלין כאלו הוא נגאל. א"ר אמי משה מקלס לכנסת ישראל אשריך מי כמוך עם נושע בה' (דברי' לג) עם הושע בה' אין כתיב אלא עם נושע בה'. כשל לאדם שהיה לו סאה של חיטין של מעשר שני מהו עושה מהן נותן ג' עות ופודה אותן כך ישראל במה הם נפדין כביכול בהקב"ה שנא' עם נושע בה'. אמר הקב"ה בעה"ז היתם נושעים ע"י ב"א. במצרים ע"י משה ואהרן. בימי סיסרא על ידי ברק ודבורה. במדינים ע"י שמגר בן ענת שנא' (שופטי' ג) ויושע גם הוא את ישראל. וכן על ידי שופטים. וע"י שהי' בו"ד היתם חחרין ומשתעבדין. אבל ל"ל אני בעצמי גואל אתכם ושוב אין אתם משתעבדין שנא' ישראל נושע בה' תשועת עולמים:

פרשת קדושים

(א) **דבר** אל בני ישראל קדושים תהיו. זש"ה ויגבה ה' צבאות במשפט וגו' (ישעיה ה) אימתי נעשה הקב"ה גבוה בעולמו כשיעשה משפט בעכו"ם שנא' (מיכה ג) נצב לריב ה' ועומד לדין עמים וכה"א (דניאל ז) חזה הוית עד די כרסון רמיו. מהו כרסון וכי כסאות הרבה הן והא כתיב (ישעיה ו) ואראה את ה' יושב על כסא רם ונשא וכתיב (מלכי' ג) מלך יושב על כסא דין. ומהו כרסון. ר"י הגלילי ור"ע ח"א כרסון זה הכסא ואפופרין שלו. וח"א אלו כסאות העכו"ם שעתיד להפכן שנא' (חגי ב) והפכתי כסא ממלכות. תדע שכן הוא אמר כרסון רמיו בענין שנא' (שמות טו) כום ורוכבו

רמה
עין יוסף

(יב) **ויושע** כתיב. פי' מדל"ך וכופע מלע ויופע סמוכל לקרות כרסון נשמן לכך ז"ל נלך לריב וגו' הלמען ע"י כריב שיריב עמהם כדין כי"ו כתיכ וכוש"ן בקמץ (מפרש לקמן) : מיעשה עמהם כרי קוש כש"ו כלך ועומד לשון מעלה

(ג) **איתתי** נעשה נקב"ה נגוב כעולמו כו' שנאמר נלך לריב ס' ורוממות ועמידה. וכב"ל כרסון רמיו לשון רוממות. ומה ת"ל כתיב ועומד לדין עמיס וכה"ל חזה כויה עד די כרסון כרסון לשון כריס זה ככסא ומפופסין פי' שרפקף ממסיקין מתת כגלי

אֵין דֶּרֶךְ צָרָה פּוּן אוּנוּ. הֶעלֶף מַאקִי דִיר אוּג אוּנוּ אוֹךְ. נָעם שִׁין אֶפֶער דַיין רַעכְטִי הַאנְד אוּג הֶעלֶף דִיר אוּג טִיר. וָאַרוּם אִין נָלוּת שְׁטַיִיט הַשֵּׁב יְמִינוֹ אָחוֹר נָאט הָאט וַוידֶר גֶעקֶערְט זַיין רַעכְטִי הַאנְד אַרוּנְטֶר. רַבִּי בְּרַכְיָה זָאגְט דְרוּם שְׁטַיִיט גִילִי מְאוֹד בַּת צִיּוֹן פְּרֵייא זִיךְ וַיֶּעֱר דִיא שְׁטָאט צִיּוֹן הָרִיעִי בַּת יְרוּשָׁלַיִם שָׁאל אוּג זִינְג דִיא שְׁטָאט יְרוּשָׁלַיִם הִנֵּה מַלְכֵּךְ יָבוֹא לָךְ דַיין מֶלֶךְ קוּמְט צוּ דִיר אִין שְׁטָאט אַריין צַדִּיק וְנוֹשַׁע הוּא נָאט דֶער צַדִּיק וָועֶרְט גֶהָאלְפֶן דָאם מֵיינְט כֶּען אַז דִיא יוּדֶן וָועֶלֶן גֶהָאלְפֶן וָועֶרֶן וָועט אוֹךְ גֶהָאלְפֶן וָועֶרֶן. אוּג יְשַׁעְיָה הַנָּבִיא זָאגְט אוֹיךְ אַז אִמְרוּ לְבַת צִיּוֹן זָאגְט צוּ דֶער שְׁטָאט צִיּוֹן הִנֵּה יְשׁוּעֲךְ בָּא דַיין גֶהָאלְפֶן וָועֶרְט קוּמְט דָם מֵיינְט מֶען נָאט וָום עֶר וועט גֶהָאלְפֶן וָועֶרֶן מִיט דֶר הִילְף פּוּן דִיא יוּדֶן. רַבִּי מֵאִיר זָאגְט עָם שְׁטַיִיט כִּשֶׁה רַבִּינוּ לְוִיבְט דִיא יוּדֶן פּוּן מִצְרַיִם אִיז גְקוּמֶן דִיא הִילְף צוּ נָאט אַלַיין אוֹךְ. רַבִּי אַמִּי יוּדִין זָענֶן גֶהָאלְפֶן נָוָואָרֶן פּוּן דִיא הֶעֱנְד פּוּן מִצְרַיִם אִיז גְקוּמֶן דִיא הִילְף צוּ נָאט אַלַיין אוֹךְ. רַבִּי אַמִּי זָאגְט עָם שְׁטַיִיט כִּשֶׁה רַבִּינוּ לְוִיבְט דִיא יוּדֶן אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל מִי כָמוֹךָ עַם נוֹשַׁע בַּיי יְיָ מָגֵן עֶזְרֶךָ וַואל אִיז דִיא יוּדֶן מִי כָמוֹךָ וָועֶר אִיז דָא אַז זָאגְט עָם שְׁטַיִיט כִּשֶׁה רַבִּינוּ לְוִיבְט דִיא יוּדֶן אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל וואל אִיז דִיא יוּדֶן מִי כָמוֹךָ וָועֶר אִיז דָא אַז וְהִיא דִיא יוּדֶן עַם נוֹשַׁע בַּיי אַז אַפְאלְק וָום וָועֶרֶן גֶהָאלְפֶן מִיט נָאט אַז זַייא וָועֶרֶן גֶהָאלְפֶן וָועֶרְט נָאט אוֹךְ גֶהָאלְפֶן. לְמָשָׁל אֶמְענְטש הָט אַקְארְן וַיין פּוּן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אִיז דֶר דִין דַארְף עֶר דָם וַוייַן אוֹס לַיידִיגְן מִיט וָום גְעלְט. גַייט אַרוֹס דָם וַוייַן פּוּן קְדוּשַׁת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי מֶען דָם וַוייַן עֶסְן אַז דָאס פַּאלְק יִשְׂרָאֵל מִיט וָום וָועֶרֶן זַייא אוֹס גְלַייזְט מִיט נָאט נָאט אַלַיין זָאגְט נָאט הַיינְט פְּלֶעגְט אִיר אוֹס גְלַייזְט וָועֶרֶן דִּוֹרֵךְ דִיא הֶאנְד פּוּן אֶמְענְטְשֶׁן דְרוּם אִיז דָם נִיט גְוועֶן קַיין אִיבְּעֲנִי זַאךְ זָענֶט אִיר וַוייטֶר פֶּר טְרִיבְּן גָוָואָרֶן. פּוּן מְצָרַיִם דּוֹרֶךְ כֹּשֶׁה מִיט אַהֲרֹן. פּוּן סִיסְרָא דּוֹרֶךְ דְבוֹרָה מִיט בָּרָק. דֶר נָאךְ דּוֹרֶךְ שַׁמְגָּר בֶּן עֲנָת דֶר נָאךְ דּוֹרֶךְ דִיא שׁוֹפְטִים. אָבֶּר לְעֶתִיד לָבוֹא וָועֶל אִיךְ אַייךְ אַלַיין אוֹס זַייזְן וָועט שׁוֹן זַיין אוֹף אֵייבִּיג. עָם שְׁטַיִיט אִין פְּסוּק יִשְׂרָאֵל נוֹשַׁע בַּיי תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים יוּדִין וָועֶלֶן וָועֶרֶן גֶהָאלְפֶן מִיט נָאט אַיין אֵייבִּיגִי הִילְף:

דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ דָם זָאגְט דֶר פְּסוּק וַיְדַבֵּר יְיָ צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט וָעֶן וָועֶרְט נָאט אוֹךְ גְהוּבֶּן אִין דֶר וָועֶלְט אַז עֶר טוּט אַכְּשִׁפְּט אִין דִיא רְשָׁעִים. עָם שְׁטַיִיט נִצַּב לָרִיב יְיָ נָאט וָועט זִיךְ שְׁטֶעלֶן קְרִיגִין מִיט דִיא רְשָׁעִים וְעוֹמֵד לָדִין שִׁים אוּג עֶר וָועט זִיךְ שְׁטֶעלֶן מִשְׁפָּטָן פְּעלֶקֶר. אוּג אַז שְׁטַיִיט הָיָה הָיוּת עַד דִי כְרָסְוָן רָמִיו דָּנִיֵּאל הַנָּבִיא הָט גָזֶעהֶן דִי שְׁטוּהְלֶן זָענֶן אוֹף גְהוּבֶּן דָם מִיינְט מֶען דִי שְׁטוּהְלֶן פּוּן דִי אוּמוֹת הָעוֹלָם וָועט וָועֶרֶן אִיבֶּר גֶעקֶערְט. דִי רַבָּנָן זָאגְן לֶעָתִיד לָבוֹא וָועט נָאט זִיצֶן אוֹף דֶר שְׁטוּהְל אוּג אַלֶּה גְרוֹסֶע לַייט פּוּן דִיא יוּדֶן וָועֶלֶן אוֹךְ זִיצֶן אוֹף שְׁטוּהְלֶן. אוּג נָאט וָועט זִיצֶן אוֹבֶן אַז

רמה בים.ורבנן אמרו מהו כרסון ל"ל הקב"ה יושב והמלכים נוהנין כסאות לגדולי ישראל והן יושבין והקב"ה יושב עם הזקנים כאב ב"ד ודנין העכו"ם שנא' (יחזקאל ז) ה' במשפט יבא עם זקני עמו . על זקני עמו אינו אומר כאן אלא עם זקני עמו ושריו מלמד שהקב"ה יושב עם הזקנים ושרי ישראל ודן העכו"ם. ומי הן אלו כסאות בית דוד וזקני ישראל שנא' (תהלים קכב) כי שמה ישבו כסאות למשפט כסאות לבית דוד . א"ר פנחם ב"ר חלקיה הדרומה אם אתה אומר כי שמה ישבו כסאות למשפט כסאות לבית דוד מהו ועתיק יומין יתיב (דניאל ז) אלא שהוא יושב ביניהם כאב ב"ד ודן עמהם את העכו"ם לכך כתיב עד די כרסון רמיו . ומהו ושער ראשה כעמר נקא (שם) שהקב"ה מנקה את עצמו מעכו"ם ופורע להם שכר מצות קלו' שעשו בעה"ז כדי לדון אותן ולחייבם לעה"ב כדי שלא יהא להן פתחון פה ולא ימצא להן זכות שנא' (יחזקאל יח) ומה יענה מלאכי גוי כי ה' יסד ציון ובה יחסו עניי עמו . ומיד עושה בהם את הדין . באותה שעה הקדוש ב"ה נעשה גבוה בעולמו שנא' (שם ב) ויגבה ה' צבאות במשפט מהו והאל הקדוש נקדש בצדקה שהוא מתקדש בעולמו בצדקה שהוא מלמד על ישראל סניגוריא שנאמר (שם סג) אני מדבר בצדקה רב להושיע אמר הקב"ה לישראל לעתיד אני מתקדש בכם שנא' (שם סה) כי בראותו ילדיו מעשה ידי בקרבו יקדישו בהם . וכה"א (שם מח) ישראל אשר בך אתפאר . ואתם מתקדשים בי ואני מתקדש בכם שנא' (ויקרא כב) והתקדשתם והייתם קדושים :

(ב) **קדושים** תהיו כי קדוש אני . אמר להם הקב"ה לישראל עד שלא בראתי עולמי היו מלאכי השרת מקלסין אותי בכם ומקדשין את שמי בכם והיו אומרים ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם (ד"ה א טז) כיון שנברא אדם הראשון אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע זהו שאנו מקלסין אותך בשמו אמר להם לא . גנב הוא זה שנא' (בראשית ג) ותאכל מן העץ. בא נח אמרו לו זה הוא . אמר להם זה שכור הוא שנא' (שם ט) וישת מן היין וגו'. עמד אברהם אמרו לפניו זה הוא . אמרו להן זה גר (גוי) שיצא ממנו ישמעאל . עמד יצחק אמרו לפניו זה הוא אמר להן אוהב הוא לשונאי שנא' (שם כה) ויאהב יצחק את עשו . כיון שבא יעקב אמרו לפניו זה הוא . אמר להן הן . וכה"א (שם לה) ולא יקרא עוד שמך יעקב כי אם ישראל יהיה שמך ונקראו כל ישראל על שמו באותה שעה קדש הקב"ה את ישראל לשמו שנא' (יחזקאל לו) ישראל אשר בך אתפאר אמר הקב"ה לישראל הואיל ונקדשתם לשמי עד שלא בראתי העולם היו קדושים כשם שאני

עין יוסף

רגלי כמלכים נחד מ"ד. ונלמוד ו כקסות עכו"ם שעתיד להפכן כעניין שנאמר רמתה כיס שכות נסון כמלכך וכפיכר: [שכות מתקדש בעולמו בנקדש כו']. לפי שיסרהל יגלו לה קאמר שיטין עכו"ם מרננים והומרים כמלכיה עבד ונית די ימהה בידיה מלה וכהל הקדוש נקדש בנקדש ל"ל בשלומות כעולם יקדישו שמו בעולם שיתאמרו יפה הן יפה זיכה לת ישראל בנקדש שכות מלמד על ישראל שזכה כי

(ג) **ויאהב** ישמח את עמו . ומי שנאתיו שנאתי[כתיב] בילמדנו כי

וויא אַשטָפּט פון בֵּית דִּין אוּן וָועט כִּישְׁפּטִין דִיא עוֹבְרֵי גלוּלִים . עָם שְׁמַיִים יְ בַּמִּשְׁפָּט יָבוֹא נָאט וָועט קומָן מִיט מִשְׁפָּט עִם זִקְנֵי עַמּוֹ וְשָׂרָיו מִיט דִיא זְקֵנִים פון דִיא יוּדֶן אוּן נָאט וָועט זִיךְ רַיין מַאכָן עַר וָועט אָפּ גֶעבָּן וָוס עָם קוּמְט דִי עוֹבְרֵי גלוּלִים פַּר דִיא בִּיסִיל מְצוֹת וָואס זַיא הָאבָּן נְמָאן כְּבִי זַיי זָאלָן נִיט הָאבָּן קַיין מַעֲנָה צוּ גָעמָן עוֹלָם הַבָּא . אִין דֶּר צַייט וָועט נָאט וָועֶרֶן נֶהוֹבָּן אוּן גֵיהַיילִיגְט אִין דֶּר וָועלְט מִיט דֶּר צְדָקָה וְיִשׁוּם עֶר וָועט טָאן צוּ דִי יוּדֶן אוּן וָועט מְלַמֵּד זְכוּת זַיין אוֹף דִיא יוּדֶן . אוּן נָאט וָועט גֵהַיילִיגְט וְוֶעֶרֶן מִיט דִיא יוּדֶן וָועלָן גֵהַיילִיגְט וָועֶרֶן מִיט נָאט . עָם שְׁמַיִים יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בְּךָ אֶתְפָּאָר נָאט וָועט זִיךְ בַּאֲרִימֶן מִיט דִיא יוּדֶן . קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי נָאט זָאגְט צוּ דִי יוּדִין אַייךֶר אִיךְ הָאב בְּשָׁאפָּן דִיא וָועלְט הָאבָּן מַלְאָכִים אִין הִימְל מִיר גלוּבְט מִיט אַייעֶר נָאמָן אוּן פְּלֶעגָן זָאגָן בִּיךְ יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל גלוּבְט אִיז נָאט דֶּער נָאט פון דִיא יוּדֶן פון דֶּער וָועלְט בִּיז וָועֶר וָועלְט . אַז אִיךְ הָאב בְּשָׁאפָּן אָדָם הָרִאשׁוֹן הָאבָּן דִי מַלְאָכִים מִיר נָזָאגְט רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם דָּם אִיז דֶּר מָעֲנְטֵשׁ וָוס מִיר לוֹדָן דִיר מִיט אִים . הָט נָאט גָזָאגְט נִיין עֶר אִיז אַנֶּנֶב עֶר הָאט גֵינַאנְוּוִית פון עֵץ הַדַּעַת אוּן הָאט נְגָעסָן . אִיז נְבָאֲרֶן נוֹאָרֶן נֹחַ הַצַּדִּיק הָאבָּן דִי מַלְאָכִים נָזָאגְט דָּם אִיז דֶּר מֶעֲנְטֵשׁ הָט נָאט נָזָאגְט נִיין עֶר אִיז אַשִׁיכּוּר . עָם שְׁמַיִים בִּישְׁתְּ בִּן תַּיִן וַיִּתְגַּל עֶר הָאט גְטְרוּנְקָן פון וַיין אוּן עֶר אִיז אוֹף גְדֶעקְט גְוָארֶן אוּן זַיין גֶעֶעלְט . אִיז גְקוּמָן אַבְרָהָם אָבִינוּ הָאבָּן דִי מַלְאָכִים נָזָאגְט דָּם אִיז דֶּר מָעֲנְטֵשׁ . הָאט נָאט נָזָאגְט נִיין פון אִים אִיז אֲרוֹם גְקוּמָן יִשְׁמָעֵאל . אִיז גְקוּמָן יִצְחָק הָאבָּן זַייא נָזָאגְט דָּם אִיז עֶר . הָט נָאט נָזָאגְט גִיין עֶר הָט לִיב מִין שׁוֹנֵא עֲשָׂו וָאס אִיךְ הָרֶעֶע וָאס אִים פַּייגְט . אִיז גְקוּמָן יַעֲקֹב אָבִינוּ הָאבָּן זַייא נָזָאגְט דָּאס אִיז עֶר . הָט נָאט נָזָאגְט יָאה דָּאס אִיז עֶר אוּן אַלֵּי יוּדִין וְועֶרֶן נְרוּפָן אוֹף זַיין נָאמָן וְוִארוּם אַלֶּע יוּדִין וְועֶרֶן גֵיהַיילִיגְט בֵּית יִשְׂרָאֵל אִין דֶּר צַייט וָאט נָאט גֵיהַיילִיגְט דִיא יוּדִין פון זַיינֶם וְועֶנֶן . עָם שְׁמַיִים אִין פָּסוּק יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בְּךָ אֶתְפָּאָר דִיא יוּדִין וָואס נָאט בַּאֲרִימְט זִיךְ מִיט זַייא . זָאגְט נָאט צוּא דִיא יוּדִין וַויִיל אִיר זֶעֶנְט גֵיהַיילִיגְט גֵיוָוארֶן נָאךְ אַייעֶר דִיא וָועלְט אִיז בְּשָׁאפָּן גֵיוָוארֶן

שאני קדוש שנא' כי קדוש אני. לכך נאמר קדושים תהיו. מלה"ד למלך שקדש אשה אמר לה הואיל ונתקדשה לשמי אני מלך ואת מלכה כשם שהוא כבודי כך הוא כבודך. למה שאת אשתי. כך אמר הקב"ה למשה לך וקדש את העם שנא' (שמות יט) וקדשתם היום ומחר קדשם הקב"ה ואמר להם לישראל ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש למה כי קדוש אני ה'. אף אתם תהיו קדושים כשם שקדשתי אתכם לשמי שנא' דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו. אמר להם הקב"ה זכיתם אתם נקראים עדת קדושים. לא זכיתם אתם נקראים עדה רעה שנא' (במדבר יד) עד מתי לעדה הרעה:

(ג) **דבר** אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו. מה ראה לומר הפרשה הזאת בכנוס. למה לא אמר דבר אל בני ישראל כשאר הפרשיות. אלא אל כל עדת בנ"י לפי שכל הדברות כלולים בה. כיצד בדברות כתיב (שמות כ) אנכי ה' אלהיך וכאן כתיב אני ה' אלהיכם. בדברות כתיב לא יהיה לך וכאן אל תפנו אל האלילים. בדברות כתיב לא תשא וכתיב כאן לא תשבעו בשמי לשקר. בדברות כתיב שמור את יום השבת וכאן את שבתותי תשמרו. בדברות כתיב כבד את אביך ואת אמך וכאן איש אמו ואביו תיראו. בדברות כתיב לא תרצח וכאן כתיב לא תעמוד על דם רעך. בדברות כתיב לא תנאף וכאן מות יומת הנואף והנואפת. בדברות כתיב לא תגנוב וכאן לא תגנובו. בדברות כתיב לא תענה וכאן כתיב לא תלך רכיל.

עין יוסף בדברות

כי לפי שיסרחל כיו תחלת במתנה ונתקדשו עכס כיות סכוות. וכעונין שנתמר קודש יסרחל לכ' לחשות תכוחתה לכך יזכיכס שיכיו קדושים תחב סכויס וזכו קדושים תכיו (כחיי): [וקדשתם היום ומחר ק. עם כת סקב"ס ותמר לכס]. כ"ס כילקוט:

(ג) **למה** לח תמר דכר חל כני יסרחל כשאר כפרשיות. שכולן כמנות כלן ליסרחל כיו נתמרין לח כיס זס בפתקבלס יחד כולס חלח כיו כתיס כת תחב כת לגמוד. חבל פרשתו נתמר ס לכל יס"ת

פּוּן כֵּיינִיט וָועֶנען דָּרוּם זַיִט הַיילִיג אַזוֹ וויא אִיךְ בִּין הַיילִיג. עֵם שְׁטַיִיט אִין פְּסוּק כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי אִיךְ נָאט בִּין הַיילִיג דָּרוּם שְׁטַיִיט קְדֹשִׁים תִּהְיוּ אִיר זָאלְט זַיין הַיילִיג לָמָשָׁה צוּ אַשָּׁר הָט מְקַדֵּשׁ גְּיוֶוען אַיין אִשָּׁה הָט עֶר אִיר גֶּזָאגְט וויִיל דוּא בִּיסְט מְקוּדָּשׁ צוּ מִיר בִּין אִיךְ אַהֲרוֹנְטַו אַזוֹ וויא עֵם אִיז כַּיין כָּבוֹד אַזוֹ אִיז דַּיין כָּבוֹד וָוארום דוּ בִּיסְט מַיין וַוייב אַזוֹ הָאט נָאט גֶּזָאגְט צוּ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ גַּייא טַאךְ הַיילִיג מַיין פָּאלְק עֵם שְׁטַיִיט וְקִדַּשְׁתָּם הַיּוֹם וּמָחָר הָאט גֶּזָאגְט צוּ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הַיילִיג דִּיא יוּדֶן הַיינְט אוּנ מָארְגֶן זָאלֶן קֶעגְען קְבָּל זַיין דִּיא תּוֹרָה. אוּנ נָאט הָט גֶּהַיילִיגְט דִּיא יוּדֶן אוּנ הָט זַייא גֶּזָאגְט אִיר וָועט זַיין כֹּהֲנִים אוּנ אַהֲיילִיג פָּאלְק וָוארום אִיךְ נָאט בִּין הַיילִיג. זָאגְט נָאט אוֹב אִיר וָועט זוֹכֶה זַיין וָועֶרְט אִיר גֶּרוּפֶן אַיין אַמְלוּנג פּוּן הַיילִיגֶ טָענְטְשֶׁן. אוּנ אוֹב אִיר וָועֶנְט נִיט זוֹכֶה אַז אִיר זוֹלְט דִּינְגְט הַיסְט אִיר עֵדָה רָעָה אַשֶׁלָעכְט אַיין זַאמְלוּנג דִּבֶּר אֶל כָּל עֵדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל זָאגְט נָאט צוּ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ רֶעד צוּ דֶעם אַיין זַאמְלוּנג פִּין דִּיא יוּדֶן אִיר זָאלְט זַיין הַיילִיג. פַּר וָואס הָט נָאט גִּנַיכְן אַיין זַאמְלֶן דֶּר צוּ אַלֶּי יוּדֶן אַיין רֶעדֶן זַיי זָאלֶן זַיין הַיילִיג. אוּנ אַין אַלִי פָּרְשִׁיוֹת שְׁטַיִיט נִיט עֶר הָאט גֶּרֶעט צוּם אַיין זַאמְלוּנג. וַויִיל גַאנְץ עֶשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת שְׁטַיִיט אִין דֶּר פָּרָשָׁה. אוּנ דִּי עֶשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת שְׁטַיִיט אָנֹכִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ אִיךְ בִּין דַּיין נָאט. אוּנ דָּא שְׁטַיִיט אוֹךְ אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אִיךְ בִּין נָאט אַיינֶער נָאט. אִין דִּיא עֶשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת שְׁטַיִיט לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים זָאלְט נִיט הָאבְּן קֵיין פְּרֶעמְדֵי אָפּ גָּעטֶר. אוּנ דָּא שְׁטַיִיט אוֹךְ אֶל תִּפְנוּ אֶל הָאֱלִילִים אִיר זָאלְט זִיךְ נִיט קֶערֶן צוּ קֵיין גִּילְדֶר. אִין דִּיא עֶשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת שְׁטַיִיט לֹא תִשָּׂא זָאלְט נִיט שְׁווּעֶרִין מִיט מַיין נָאמֶן פָּאלְטֶש. אוּנ דָּא שְׁטַיִיט אוֹךְ לֹא תַשְׁבִּיעוּ בִּשְׁמִי לַשָּׁקֶר זָאלְט נִיט שְׁווּעֶרִין מִיט מַיין נָאמֶן פָּאלְטֶש. אִין דִּיא עֶשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת שְׁטַיִיט שָׁמוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת זָאלְט הַיילְטֶן דֶּעם טָאג פּוּן שַׁבָּת. אוּנ דָּא שְׁטַיִיט אוֹךְ אֶת שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמוֹרוּ כַּיין שַׁבָּת זָאלְט הַיילְטֶן. אִין דִּיא עֶשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת שְׁטַיִיט כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ זָאלְט עֶרְלִיךְ הַאלְטֶן דֶּעם פָּאטֶר מִיט דַּיין כּוּטֶר. אוּנ דָּא שְׁטַיִיט אוֹךְ אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ אִיטְלִיכֶר מֶענְטְש זָאל כּוּרָא הָאבְּן פַּאר זַיין כּוּטֶר מִיט זַיין פָּאטֶר. אִין דִּיא עֶשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת שְׁטַיִיט לֹא תִרְצָח זָאלְט נִיט הָרֶגְגֶן. קֵיין מֶענְטְש אוּנ דָּא שְׁטַיִיט אוֹךְ לֹא תַעֲמוֹד עַל דַּם רֵעֶךָ זָאלְט נִיט שְׁטַיין אוֹיף דֶּעם בְּלוּט פּוּן דַּיין חָבֵר אוֹב דוּא קָאנְסְט הֶעלְפֶן דַּיין חָבֵר כַּצַּיל זַיין אִים פּוּן טוֹט זָאלְט אִים מַצִּיל זַיין. אוּנ דִּיא עֶשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת שְׁטַיִיט לֹא תִנְאָף זָאלְט נִיט מְזַנֶּה זַיין מִיט קֵיין פְּרֶעמְדֶי אִשָּׁה. אוּנ דָּא שְׁטַיִיט אוֹךְ מוֹת יוּמַת הַנּוֹאֵף וְהַנּוֹאֶפֶת זָאלְט נִיט טַיטְטֶן דֶּעם נוֹאֵף מִיט דֶּעֶר נוֹאֶפֶת. אִין דִּיא עֶשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת שְׁטַיִיט לֹא תִגְנוֹב אִיר זָאלְט נִיט גַּנְבִינֶן. אוּנ דָּא שְׁטַיִיט אוֹךְ לֹא תִגְנְבוּ אִיר זָאלְט נִיט גַּנְבִינֶן. אִין דִּיא עֶשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת שְׁטַיִיט לֹא תַעֲנֶה זָאלְט נִיט זָאגֶן פַּאלְש עֵדוּת. אוּנ דָּא שְׁטַיִיט אוֹךְ לֹא תֵלֵךְ רָכִיל זָאלְט נִיט גַיין מִיט פַּאלְשֶׁי רַייד.

אִין

בדברות כתיב לא תחמוד וכאן לא תעשוק את רעך ולא תגזול הרי כל עשרת הדברות בלולים בתורה לכך כתיב אל כל עדת:

(ד) **קדושים** תהיו ראה מה כתיב (ישעיה כד) כי אלהים קדושים הוא מהו כאן הפסוק הזה פתח למינים הוא שנראה להם כשני רשויות שאלו המינים את ר' שמלאי מהו כי אלהים קדושים הוא אין אתם אומרים שרשות אחד הוא הרי שתי רשויות הן מן הפסוק הזה. אמר להן שומט שבעולם אלו אמר קדושים הם אתם אומרים. עבשיו הוא כתיב. מה שאמר אלהים קדושים א"ר ברכיה מהו קדושים הוא שהוא קדוש בכל מיני קדושות שבל מעשיו בקדושה דבורו בקדושה שנא' (תהלי' ס) אלהים דבר בקדשו. דרכו בקדושה שנא' (שם עז) אלהים בקודש דרכך. הלוכו בקדושה שנאמר (שם סח) הליכות אלי מלכי בקדש. חשיפת זרוע בקדושה שנא' (ישעיה נב) חשף ה' זרוע קדשו. מראהו בקדושה שנא' (תהלי' כג) על כן בקדש חזיתיך. קלוסו בקדושה שנא' (שמות טו) מי כמוך נאדר בקדש. הרי כי אלהים קדושים הוא כי קדוש בכל מיני קדושות:

(ה) **קדושים** תהיו למה לפי שהדבקתי אתכם למתני שנא' (ירמיה יג) כי כאשר ידבק האזור אל מתני איש וגו'. לפיכך קדושים תהיו כי קדוש אני ה'. אמר להם הקדוש ב"ה לישראל אני אינני כבשר ודם מלך ב"ו אין רשות להדיוט להקרות בשמו. תדע לך בשעה שאדם מבקש לקפרג את חבירו קורא לו אגוסטה פלוני ואין לו חיים. אבל ישראל נקראו בשמו של הקב"ה כל שם הביב שהיה להקב"ה בהם קרא את ישראל. קרא שמו אלהים וקרא לישראל אלהים שנא' (תהלי' פב) אני אמרתי אלהים אתם. נקרא חכם שנא' (משלי ט) חכם לב ואמיץ כח קרא לישראל חכם שנא' (דברי' ד) רק עם חכם ונבון. נקרא דודי שנאמר (שה"ש ה) דודי צח ואדום וקרא לישראל דודים שנאמר (שם) אכלו רעים וגו' נקרא בחור שנא' (שם) בחור כארזים וקרא לישראל בחורים שנאמר (זכרי' ז) ובך בחר ה' אלהיך. נקרא חסיד שנא' (ירמיה ג) כי חסיד אני נאם ה' וקרא לישראל חסידים שנא' (תהלי' כ) אספו לי חסידי. נקרא קדוש שנא' (ישעיה ו) קדוש קדוש קדוש ה' צבאות. וכן כי קדוש ה' צבאות וקרא לישראל קדושים שנא' קדושים תהיו. אמר הקב"ה בעה"ז קדושים נקראתם לעתיד והיה הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו (שם ד):

קדושים

עין יוסף

(יפ"ת): [הרי כל עבירת הדבקות כלולים בפרשה]. כלי"ל וכ"ה (ס) לפי שהדבקתי אתכם למתני אגלמנר כו'. כי הם מסורת בדפוסים שלהם: ת"ר (רגה:) שנתעסק בו הקב"ה כל ימיו עשה תור כמלמ'.

(ד) **שהוא** יהום בכל מיני קדושות כו' דבכולו בקדושה כו'. וע' בזוהר (מהד"ק בב"ר פ"ג): [תקונים]. פי' קורלן חות בשם ופי' קדישים כמו קדום ת"ח שמות מלכי כל הקדושות כמ"ד: [ונקלף הוד]. כלי"ל. וכ"ה בילקו"ט וכ"ח מעיר שלמכם פ"ו: שבכל מעשיו נוהג בקדושה (יפ"ת בב"ר פ"ח): [וכן כי קדום ה' נכלמות]. כי היות מיותר (ח"ל) ואולי שכל"ל כי

אִין דִיא עַשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת שְׂטֵייט לֹא תַחְמוֹד זָאלְסְט נִיט גְלוּסְטֶן דִיין חַבֶּרְס זַאךְ. אוּן דָא שְׂטֵייט אוֹיךְ אוֹךְ לֹא תַעֲשׂוֹק אֶת רֵעֶךָ זָאלְסְט נִיט רוֹבִין דַיין חַבֶּר נִיט וְוָעלְן הָאבֶּן דָם וָאס עֶר הָט. גִפְּוֶנֶן מִיר דָאךְ אֲבָל עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת אִין דֶעֶר כְּרֹאשָׁה דְרוּם שְׂטֵייט כֵּען זָאל זָאגֶן דִיא פָּרָשָׁה כִּיט אִין אֵין זַאמְלוּנְג קְדֹשִׁים תִּהְיוּ עִם שְׂטֵייט כִּי אֶלֹהִים קְדֹשִׁים הוּא יְהוֹשֻׁעַ זָאגְט צוּ דִי יוֹדֶן נָאט אֵיז הַיילִיג כִּיט פִּיל הַיילִיגְקַיְיטֶן אֲבָל זַיינִי וְוֶעלְט אוּן זַיינֶי רַיידְ אִיז אֲפָּעם הַיילִיג. זַיין נָאמֶן אִיז הַיילִיג. זַיין אוֹם שְׂטָעלְן דִיא הַאנְד אִיז הַיילִיג. זַיין גְשְׂטָאלְט אִיז הַיילִיג. זַיין לוּבוּנְג אִיז הַיילִיג. עִם שְׂטֵייט כִּי קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם דַּבֵּר בְּקִדֻּשׁוֹ נָאט הָאט גֶרְעט כִּיט הַיילִיקְיִיט אוּן עִם שְׂטֵייט כִּי בְּיוֹךְ אֲדַבֵּר בְּקִדֻּשׁ וְוֶער אִיז אַזוֹ וְוִיא דוּא נָאט גִישְׂטָאלְטְ כִּיט הַיילִיקְיִיט. אוּן עִם שְׂטֵייט תְּשִׁקְּוּ יְיָ אֶת זְרוֹעַ קָדְשׁוֹ נָאט הָט אֲנְטְפֶּלֶעקְט זַיין הַיילִיגִי הָאנְד. דְרוּם זָאגְט יְהוֹשֻׁעַ כִּי אֱלֹהִים קְדֹשִׁים הוּא וָוארוּם נָאמְ אִיז אַהֲיילִיגֶר נָאט כִּיט אַלֶּה הַיילִיקְיִיטֶן קְדֹשִׁים תִּהְיוּ פַּאר וָוָאס זָאלְט אִיר זַיין הַיילֶג וָוארוּם אִיךְ הָאב צַייךְ בַּאהֶעפְט צוּא כִּיר אַזוֹ וְוִיא אִירֶ בַּאהֶעפְט אַיין גַאנְצֶל אוֹךְ זַיינִי לֶעבְּנְדִין אַזוֹ הָאב אִיךְ בַּאהֶעפְט דִי יוֹדֶן צוּ כִּיר. נָאט זָאגְט צוּ דִי יוֹדֶן אִיךְ בִּין נִיט אַזוֹ וְוִיא אַמֶּלֶךְ בָּשָׂר וָדָם. אַמֶּלֶךְ בָּשָׂר וָדָם הָט נִיט קֵיין רְשׁוּת אַלֶּאַמֶּר מֶעְנְטְש זָאל רוּפֶן זִיךְ כִּיט זַיין נָאמֶן. אָבֶּר אִיךְ גִיב רְשׁוּת דִיא יוֹדֶן זָאלֶן גְרוּפֶן וֶועְרֶן אוֹךְ כַּיין נָאמֶן. אוּן וָואמֶר לִיבֶּן נָאמֶן וָום נָאט וָועְרְט גְרוּפֶן הָט עֶר דִי יוֹדֶן אוֹן גְרוּפֶן כִּיט דֶעם נָאמֶן. נָאט וָועְרְט גְרוּפֶן אֱלֹהִים אוּם הָט דִי יוֹדֶן אוֹךְ גְרוּפֶן עִם שְׂטֵייט אֲנִי אָמַרְתִּי אֱלֹהִים אַתֶּם אִיךְ הָאב גָזָאגְט אִיר זֶענְט אֱלֹהִים. נָאט וָועְרְט גְרוּפֶן חָכָם דִיא יוֹדֶן אוֹךְ גְרוּפֶן חֲכָמִים. עִם שְׂטֵייט כִּי חָכָם וְנָבוֹן נָאר אִיר זֶענְט אַפְּרָשְׂטַאנְדִיק אוּן גַלֶּלְיג פָּאלְק. נָאט וָועְרְט גְרוּפֶן דוֹדִי מַיין פְרַיינְט. אוּן דִי יוֹדֶן וָועְרֶן אוֹךְ גְרוּפֶן דּוֹדִים מַיינֶי פְרַיינְד. נָאט וָועְרְט גְרוּפֶן בְּחוּר אוֹם דֶר וַוייל֫טֶר. אוּן דִיא יוֹדֶן וָועְרֶן אוֹךְ גְרוּפֶן אוֹם דֶעֶר וַוייל֫טִי עִם שְׂטֵייט כִּי בְּךָ בָּחַר יְיָ אִין דִיר הָט נָאט אוֹם דֶר וַוייל֫טְ פּוּן אַלֶּי פֶעלְקֶר. נָאט וָועְרְט גְרוּפֶן חָסִיד אוּן דִי יוֹדֶן הָאט עֶר אוֹךְ גְרוּפֶן חֲסִידִים עִם שְׂטֵייט אִסְפוּ לִי חֲסִידַי זַאמְלְט זִיךְ צוּ מִיר מַיינֶי חֲסִידִים. נָאט וָועְרְט גְרוּפֶן קָדוֹשׁ הַיילִיגֶר א"נ הָט גְרוּפֶן צוּ דִי יוֹדֶן קְדֹשִׁים הַיילִיג פָּאלְק עִם שְׂטֵייט קְדֹשִׁים תִּהְיוּ אִיר זָאלְט זַיין הַיילֶג צוּ מִיר. נָאט זָאגְט בָּעלְם הַזֶּה וָועְרְט אִיר גְרוּפֶן הַיילִיג פָּאלְק אוּן לֶעְתִיד וָועְט אִיר אוֹךְ גְרוּפֶן וָועְרֶן הַיילִיג פָּאלְק עִם שְׂטֵייט כָּל הַנִּמְצָאִין בְּצִיּוֹן וְהַנּוֹתָר בִּירוּשָׁלַיִם קָדוֹשׁ יֵאָמֵר לוֹ דֶר וָואס וָועט אִיר צִיין אוּן

אִין

(ו) **קדושים** תהיו . א"ר פנחס הכהן בר חמא א"ר ראובן מאי דכתיב (יחזקאל ג) ואשמע אחרי קול רעש גדול . מהו אחרי . אמר יחזקאל משקלסתיו אני וחבירי שמעתי שמלאכי השרת מקלסין אותו אחרי ואומרים ברוך כבוד ה' ממקומו (שם) . תדע לך שבשעה שעלה משה למרום שמע קול מלאכי השרת מקלסין כן ירד ולמד את ישראל שיהיו אומרים כן בלחישה בשכמל"ו . א"ר שמואל בר רבי נחמני ראה מה כתיב שם בעמדם תרפינה כנפיהם (שם 6) מי ששומע בעמדם סבור שיש ישיבה למעלה . אלא הכל בעמידה שנא' (ישעיה ו) שרפים עומדים ממעל לו . וכן הוא אומר (דניאל ז) קרבת על חד מן קאמיא וכן (מ"ב כב) ראיתי את ה' יושב על כסאו וכל צבא השמים עומדים עליו . ומהו בעמדם תרפינה כנפיהם משישראל מקלסין מלאכי השרת מרפין כנפיהם עומדים מלומר שירה שבכנפיהם אומרים שירה וכה"א (איוב לח) ברן יחד כוכבי בקר וירועו כל בני אלהים . ז"ר מני לא תהא ק"ש קלה בעיניך מפני שיש בה רמ"ח תיבות כמנין איברים שבאדם ומהו ברוך שם . אמר הקב"ה אם שמרת את שלי לקרות ק"ש בתקנה אני אשמור את שלך . לכך דוד מקלס שמרני כאישון בת עין (תהלים יז) א"ל הקב"ה שמור מצותי וחיה (משלי ד) א"ר שמעון בר חלפתא מכה"ד לאדם שהוא בגליל ויש לו כרם ביהודה ואדם אחר שהוא ביהודה ויש לו כרם בגליל אותו שבגליל הולך ליהודה לעדר את כרמו . וזה שביהודה הולך לגליל לעדר את כרמו. עמדו זה עם זה. אמר זה לזה עד שאתה בא למקומי שמור את שלי בתחומך ואני אשמור את שלך בתחומי . כך אמר דוד שמרני כאישון בת עין (תהלים יז) א"ל הקב"ה שמור מצותי וחיה . וכך אמר הקב"ה לישראל שמרו מצות ק"ש ערבית ושחרית ואני משמר אתכם שנא' (תהלים קכא) ה' ישמרך מכל רע ישמור את נפשך : כי

עץ יוסף

כי קדוש כ' אלהיכם (הסליק ל"ט) :

(ו) **עץ** חד מן קאמיא וכיר מלמיע ק"ק דבכורות פיתח המלאכים מן נכס קסיון ומס מעמע קרבם על חד מן קאמיא **קיומי** . פ"רוש עומדין ופיכים ס"ם דקאמיא משמע לחמוניס הכל קיומי משמע עומדין . ונלע כעי לפרושי לחמוניס כי לא מזכר שם מלכים ס"ת תיקון לחמוניס : [בין ומד כיבני בקר] . כ"ל מלו י-ה! בכוכבים כ כסיס ומהר וירועו כ. בני מלוכים מלי המלאכים וכ"ה בילקוט בהדיא : [רמ ת תיבות] . סיומו בפירוש הם .סם תיבות שהם זה סם"ך ה' הלכיכם חמת . ונאמי בק בח ק"ם ביחוד נהגו לומר ג' תיבות לפניהם מלך נאמן :

עוסה

אין יְרוּשָׁלַיִם וועט עֶר גרויסען וועלט קדשים תהיו רַבִּי פִּנְחָס הַכֹּהֵן וְאָמַט יְחֶזְקֵאל הַנָּבִיא וָאָמַט וְאֶשְׁמַע אַחֲרַי קוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל נָאךְ דֶעם אַז אִיךְ טוט מַיינֶע הָכָמִים הָאבֶּן גְּלוּבְט נָאט הָאט אִיךְ גֶּהֶערְט דֶּיא מַלְאָכִים אִין הִימֶל לוּבִּין אוֹךְ נָאט נָאךְ טִיר אוּנ זָאגִין בְּרוּךְ כְּבוֹד יְיָ מִמְּקוֹמוֹ גְּלוּבְט אִיז דֶּער כָּבוֹד פּוּן נָאט פּוּן זַיין אֶרְט . אוּנ בְּשָׁעַת מֹשֶׁה רַבֵּינוּ אִיז גְּוֶעזֶן אִין הִימֶל הָט עֶר גֶּהֶערְט דִּיא מַלְאָכִים לוּבֶּן אוּנ זָאגִין בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד גְּלוּבְט אִיז דֶּר נָאמֶן דֶּער כָּבוֹד פּוּן נָאטֶם מְלוּבֶּה אוֹף אִיבִּיג . הָט מֹשֶׁה רַבֵּינוּ גְּלֶעֶרְנְט דִּי יוּדֶן אַז זַיא זָאלֶן אוֹךְ לוּבֶּן נָאט מִיט דֶעם זָאגִין שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד רַבִּי שִׁמְעוֹן אָאט עָם שְׁמַייט בְּעִמְדָם תַּרְפֶּינָה כַּנְפֵיהֶם אַז דִּיא מַלְאָכִים שְׁמַיִּין פָּאךְ זַיי אָפ זַיעֶרִי פְּלִיגֶל . אִיז דָּאךְ דִּיא קַשְׁיָא זַיא שְׁמַיִּין דָּאךְ שְׁמַעֲנְדִיג זַיי זִיצִין קֵיין קָאל נִיט וָוארוּם אוֹף דֶּעם הִימֶל אִיז קֵיין זִיצֶן נִיט דָּא עָם שְׁמַייט שְׂרָפִים עוֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ בְּרֶעֲנְדִינְט כַּלְאָכִים שְׁמַיִּין צוּ בְּדֵינֶן נָאט . נָאר וָם דֶּען שְׁמַייט זַיא וַיא שְׁמַיִּין מִיטְן מָעַן בְּשָׁעַת דִּיא יוּדֶן זָאגִין שִׁירָה אוֹף דֶּער וועלְט דֶּעֲנְצֶמֶאלְט שְׁמַיִּין דִּיא מַלְאָכִים אוּנ זָאגִין נִיט קֵיין שִׁירָה דְּרוּם לָאזִין זַיא אָפְּ דִּיא פְּלִיגֶל . אַז דִּי יוּדֶן קָאנְצֶן זַיעֶרִי תְּפִלּוֹת דֶּעֲנְצֶמֶאלְט זָאגִין דִּיא מַלְאָכִים שִׁירָה וָוארוּם מִיט דִּיא פְּלִיגֶל זָאגֶן דִּיא מַלְאָכִים שִׁירָה צוּ נָאט . עָם שְׁמַייט אִיוֹב בְּקוֹ בְּחַד זְיִנְגְט צוּ זַאמֶן כּוֹכְבֵי בֹקֶר דִּיא יְדֶן וָואם זָעֶנִין גְּגְלִיבֶּן צוּ דִּיא שְׁמֶעֲרִין פּוּן הִימֶל . אוּנ דֶּר נָאךְ וַיְרִישׁוּ מָעַן שָׁאלֶן נָאטֶם אֲלֵי נָאטֶם קֶינֶדֶר דָּם מִיינְט מָעַן דִּיא מַלְאָכִים זָאגִין שִׁירָה שֶׁפְּעֶטֶער נָאךְ דִּיא יוּדֶן . רַבִּי מַנִּי זָאגְט עָם זָאל נִיט זַיין גְּרִינְג בַּייא דֶעם מָעַנְטְשֶׁן דִּי מִצְוָה פּוּן לַיְינֶן קְרִיאַת שְׁמַע . וָוארוּם אִין קְרִיאַת שְׁמַע אִיז דָּא צְוַוויי הוֹנֶדֶרְט אוּנ אַכְט אוּנ פֶּערְצִיג וָוערְטֶר . וויא פִּיל אַבְרִים עָם גְּפִינְט זִיךְ אִין מֶעַנְטְש . זָאגְט נָאט אוֹב דִּיא וָועלְט הִיטֶן סַיינֶם וָועל אִיךְ הִיטֶן דַּיינֶם . אוֹב דִּיא וָועלְט לַיְינֶן קְרִיאַת שְׁמַע וויא מָעַן דַּארְף וָועל אִיךְ הִיטֶן דַּיינֶי אַבְרִים . אוּנ אַז הָט דָּוִד הַמֶּלֶךְ גְּבָּעטֶן צוּ נָאט אוּנ הָט גָּזָאגְט שְׁמֹר נַפְשִׁי כִּי חָסִיד אֲנִי הוֹשַׁע עַבְדְּךָ אֱלֹהַי הַבּוֹטֵחַ בָּךְ וויא הָאט שָׁוואךְ אַפִּיל פּוּן אוֹיג הָאט נָאט צוּ אִים גָּזָאגְט שְׁמוֹר מִצְוֹתַי וֶחְיֵה הִיט מַיינֶי מִצְוֹת וָועסְט לֶעבֶּן . רַבִּי שִׁמְעוֹן זָאגְט לְמָשָׁל אַיינֶר וואָנְט אִין יְרוּשָׁלַיִם אוּנ הָאט אַווייג נָאךְטֶן אִין חֶבְרוֹן . אוּנ אַיינֶר וואָנְט אִין חֶבְרוֹן אוּנ הָט אַווייג נָאךְטֶן אִין יְרוּשָׁלַיִם . פְּלֶעגְט דֶּר פּוּן יְרוּשָׁלַיִם גַיין קֵיין חֶבְרוֹן אַרְבֶּעטֶן דָּעם וויין נָאךְטֶן אִין חֶבְרוֹן . אוּנ דֶּר פּוּן חֶבְרוֹן פְּלֶעגְט גַיין קֵיין יְרוּשָׁלַיִם אַרְבֶּטֶן דָּעם וויין נָאךְטֶן . אַיין מָאל הָאבֶּן זַיא זִיךְ בֵּיידִי וַטְרַאפֶּן זָאגְט אַיינֶר צוּם אַנְדֶרִין וָם דַּארְפֶּן מִיר גַיין דֶּר אַלְטֶר אוּנ דֶּר אַלְטֶר בֶּעטֶר אַרְבֶּיט דוּ מַיינֶם . אוּנ אִיךְ וֶועל אַרְבֶּטֶן דַּיינֶם . אַז הָאט דָּוִד הַמֶּלֶךְ גָּזָאגְט צוּ דִּיא מַלְאָכִים אִים גָּזָאגְט דוּא הִיט מַיינֶם אוּנ אִיךְ וֶועל נָאט הִיט מִיךְ אַז וויא דֶּאם שָׁוואךְ אַפִּיל פּוּן אוֹיג וואָנְט אִין יְרוּשָׁלַיִם אוּנ הָאט אַווייג נָאךְטֶן אִין חֶבְרוֹן . אוּנ דִּיטֶן דַּיינֶם . אוּנ אַז הָאט נָאט גָּזָאגְט צוּ דִּיא יוּדֶן הִיט מַיין קְרִיאַת שְׁמַע לַיְינֶן אִין דֶּר מִלָּה נָאווַיינְט

(ז) כי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל. זש"ה ועתה לא כימים הראשונים אני כי זרע השלום הגפן תתן פריה והארץ תתן יבולה והשמים יתנו טלם (זכריה ח) מהו ועתה לא כימים הראשונ' אני. כיון שישראל יצאו ממצרים והיו מהלכין במדבר הוריד להם הקב"ה את המן והגיז להם את השלו והעלה להם את הבאר והיה כל שבט ושבט עושה לו אמת המים ומכנס אצלו והיה נוטע בו תאנים ורמונים ועושין פירות בן יומן כשם שהיה מהחלת ברייתו של עולם עץ פרי עושה פרי למינו (בראשית ו) חטא אדם זורעין חטים וצומח קוץ ודרדר. משנסתלק הבאר מה כתיב שם (במדבר כ) לא מקום זרע ותאנה וגפן ורמון כ"כ למה ומים אין לשתות א"ל הקב"ה למשה אמור להם לישראל כשתכנסו לארץ אני מהזיר לכם את כל הטובה שנא' (דברי' ח) כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה ארץ נחלי מים. ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון. ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם. כיון שבאו לארץ התחילו חוטאין שנא' (ירמיה ב) ותבואו ותטמאו את ארצי ולא היתה עושה פירות כראוי היו זורעין חטים הרבה וקוצרים מעט לפי שבטלו הבכורים (וכו' כדאיתא לעיל) אבל לעתיד אין הקב"ה עושה כן שנא' (זכריה ח) עתה לא כימים הראשונים אני ונאמר (שם) זרע השלום הגפן תתן פריה וגו':

(ח) כי תבואו אל הארץ ונטעתם. אמר להם הקב"ה לישראל אע"פ שתמצאו אותה מליאה כל טוב לא תאמרו נשב ולא נטע אלא הוו זהירין בנטיעות שנא' ונטעתם כל עץ מאכל. כשם שנכנסתם ומצאתם נטיעות שנטעו אחרים אף אתם היו נוטעים לבניכם שלא יאמר אדם אני וקן כמה שנים אני חי מה אני עומד ומתיגע לאחרים למחר אני מת. אמר שלמה (קהלת ג) את הכל עשה יפה בעתו גם את העלם נתן בלבם העלם כתיב חסר וא"ו מהו כן אילולי שהקב"ה העלים מלבו של אדם את המיתה לא היה אדם בונה ולא נוטע שהיה אומר למחר אני מת למה אני עומד ומתיגע לאחרים לפיכך העלים הקב"ה מלבות של בני אדם את יום המיתה שיהא אדם בונה זכה

עין יוסף

(ז) עושה לו חמת סמים ומכנים תלון. פי' ממשיך מי כבלוך וגו'). מכנו פרש"י ויכולש ילוף מדלף קתני תתן פריו ויב ל. תלף פריש כתריתו מתחלת ברייתו של עולם]. כדאיתא בפרקי דמשגע בפרקי ויכולו המיוחדים לכם דסיומו מס שסים דרכן בכך תלה (יפ"ת בר"ר פ' ו"ב סי' כ'): במדרש תהלים בשבוך: [ומתני כי זרע השלום הגפן תתן פריה (ח) העלם הסר וא"ו כל"ל (מנחת שי): מעתה

נָאוּוינְט וֶעל אִיךְ אַיִךְ אוֹךְ הִיטֶן. עֶס שְׁטַיִיט. יְיְ יְשְׁמוֹר צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ נָאט וֶועט הִיטן אַייֶער אַרוֹם נַאנְג פוּן שְׁטָאט אוּן אַייֶער אַרַיין קוּמֶן כִּי תָבוֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם כָּל עֵץ מַאֲכָל אַז אִיר וֶועט קוּמֶן קִיין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוּן אִיר וֶועט פַּלַאנְצן אַלֶי טִינִים בֵּייכֶר צוּם עֶסֶן זָאלְט אִיר דִיא עֶרְשְׂטֶע דְרַיי יָאר פּוּן פְּלַאנְצֶן נִיט עֶסֶן דִיא פֵּירוֹת דָם וָאנְט דֶר פָּכוֹךְ וַעֲשִׂיתֶם לא כִּימִים הָרִאשׁוֹנִים אֲנִי הַיוֹם אִיז נִיט אַז וויא דִי עֶרְשְׂטֶע טָעג. בְּשַׁעַת דִי יוּדֶן וֶענֶן אַרוֹם פּוּן כִּיצָרִים הָט וָאט זֵיי נַמַאכְט נְיַדֶּרֶן דָעם טָן. אוּן הָט זֵיי גְּעֶבֶּן דָעם שְׁלָו אוּן אַבְּרִינֶן וואכֶר אִיז כִּיט זַייא כִּיט גְּנַאנְגֶן. אוּן אִיטְלִיכִים שָׁבָט פּוּן דִי יוּדֶן הָט גְּנָאבֶּן אַרַיינְ פּוּן דָעם בְּרוּנֶן פְּלֶעגְט אִים גַיין וואכֶר אַהֵים. אוּן פְּלֶעגֶן פְּלַאנְצֶן טַייטְלֶן אוּן כִּילְנְרוֹטֶן אוּן פְּלֶעגְט וואכֶן אַלֶי טָאג אַזוֹ וויא עֶר הָט גְּפַלַאנְצְט. אַזוֹ וִי עֶס אִיז גְּווֹען בְּשַׁעַת בַּשְׁפְּנִיש פּוּן דֶעד וָעלְט הָאבֶּן פֵּירוֹת גְּווַאכְסֶן אַלֶי טָאג. נָאךְ דֶעם הָאט אָדָם הָרִאשׁוֹן גְּוִינְדִיגְט פְּלֶעגְט עֶר זַייֶן וַייִיךְ אֶלֶעגְט וַאכְסֶן דֶעד בְּרוּנֶן. דֶר נָאךְ אַז גְּשְׁטָאנְדֶן אִיז גְּנַאנְגֶן שְׁטַייט דִיא יוּדֶן הָאבֶּן גְּנָאגְט לא מְקוֹם זֶבַע וּתְאֵנָה וְגֶפֶן וְרִמּוֹן עֶס אִיז שׁוֹן נִיט קִיין אֶרְט צוּא זַייֶן קִיין פַּייגְן אוּן וַויין שְׁטָאכֶן אוּן טִיל גְּרוֹטֶן עֶס הָט שׁוֹן נִיט גְּוואכְסֶן קִיין שׁוּם זָאךְ אִין דֶר מִדְבָּר. הָט נָאט גְּזָאגְט צוּ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ זָאג צוּ דִי יוּדֶן אַז אִיר וֶועט אַרַיין קִיין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וֶועל אִיךְ אַיִךְ אַוֶועק גֶעבֶּן צוּזִיךְ אַלֶי גוּטֶי זַאכֶן. עֶס שְׁטַייט כִּי יְיָ אֱלֹהֶיךָ מְבִיאֲךָ אֶל אֶרֶץ טוֹבָה נָאט בְּרֶענְגְט אַיִךְ אוּן גוּט לַאנְד אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעוֹרָה גֶפֶן וּתְאֵנָה וְרִמּוֹן אַלַאנְד פּוּן וַוייִן אוּן וֶועְשְׂטָאן אוּן וַויינְשְׂטָאק אוּן פַיגֶן אוּן טִיל נְרוֹטֶן. אַז זֵיי וֶענֶן אַרַיין קִיין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָאבֶּן זֵיי אֶן נְהוֹבֶּן זִינְדֶּנֶן. עֶס שְׁטַייט וַתָּבוֹאוּ וַתְּטַמְּאוּ אֶת אַרְצִי אִיר וֶועְט גַּרוֹטֶן הָט אִיר מְשַׂבֵּא גְּווֹען מַיִן לַאנְד הָאט נִיט גְּוואכְסֶן דִי פֵּירוֹת אוּן אַלֶי זָאכֶן זֶענֶן פֵּאר וֶענְדֶערְט גְּוואכְסֶן זַייא פְּלֶעגֶן. זַייֶן פִּיל וַוייִן אוּן עֶס פְּלֶעגְט אַרוֹם גֶעבֶּן בָּאר. וַוייִנִיג אוּן לֶעתִיד לָבוֹא וֶועט צוּרִיק זַיין דָם אַייגְנֶם וֶועט זִיךְ אוּם קֶערֶן צוּ דִי יוּדֶן אַלֶי גוּטֶי זָאכֶן וָם זֵיי הָאבֶּן פְּרִיעֶר גֶהַאט כִּי תְבוֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם אִיר וֶועט קוּמֶן קִיין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּתְאֵנָה וְרִמּוֹן זֶענֶן דָאס לַאנְד אִיז פִּיל כִּיט אַלֶעם גוּטֶן פּוּן דֶעסְט וֶענֶן זָאלְט אִיר אוֹךְ עוֹסֶק זַיין אוּן עֶרד אַרְבֵּיט אִיר זָאלְט פְּלַאנְצֶן אַלֶערְלַייא בֵּייכֶר צוּם עֶסֶן אַז וויא אִיר וֶענְט גְּקוּמֶן הָאט אִיר דֶר וויסְט וָם יֶענֶי מֶענְטֶשֶׁן הָאבֶּן גְּפַלַאנְצְט. אַזוֹ זָאלְט אִיר פְּלַאנְצֶן צוּ אַייֶערֶי קִינְדֶּר אַמֶענְטְשׁ זָאלְ נִיט זָאנֶן אִיךְ בִּין שׁוֹן אַלְט פִּיל יָאר וֶועל אִיךְ נָאךְ לֶעבֶּן וָם בְּאַרְף אִיךְ אַרְבֶּישֶׁן פּוּן יֶענֶי סְם וֶועגֶן. דְרוּם זָאגְט שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ גַּם אֶת הָעֹלָם נָתַן בִּלְבָּם הָט גְּנֶעבֶּן אִין דִיא הָעֶרֶצֶר פּוּן דִיא מֶענְטֶשֶׁן זָאלֶן פַּר גֶעסֶן דֶעם טוֹיט. וָאורוּם אַז דֶר מֶענְטֶשׁ זָאלְ תָּמִיד גְּדֶענְקֶן דֶעם טוֹיט וָאלְט עֶר קִיין מָאל נִיט גְּבוֹעֶט קֶען הוֹז אוּן נִיט גְּפַלַאנְצְט קִיין נָארֶטֶן. דֶר מֶענְטֶשׁ וָאלְט

נזאנט

יהיה לו לא זכה לאחרים . מעשה באדריאנוס המלך שהיה עובר למלחמה והולך עם הגייסות שלו להלחם על מדינה אחת שמרדה עליו מצא זקן אחד בדרך שהיה נוטע נטיעות האנים . א"ל אנדריאנוס אתה זקן ועיומד וטורח ומתיגע לאחרים א"ל אדוני המלך הריני נוטע אם אזכה אוכל מפירות נטיעותי ואם לאו יאכלו בני . עשה ג' שנים במלחמה וחזר לאחר ג' שנים מצא לאותו זקן באותו מקום מה עשה אותו זקן נטל סלסלה ומלא אותה בכורי תאנים יפות וקרב לפני אנדריאנוס אמר לפניו אדני המלך קבל מן עבדך אני הוא אותו הזקן שמצאת אותי בהליכתך ואמרת לי אתה זקן מה אתה מצטער עיומד ומתיגע לאחרים הרי כבר זכני המקום לאכול מפירות נטיעותי ואלה שבתוך הסלסלה מהן מנהך מיד אמר אנדריאנוס לעבדיו טלו אותה ממנו ומלאו אותה זהובים ועשו כך . נטל הזקן הסלסלה מלאה זהובים והתחיל הולך ומשתבח בביתו לאשתו ולבניו סה להם את המעשה . היתה שכנתו עומדת שם שמעה מה אמר הזקן אמרה לבעלה כל ב"א הולכין והקב"ה נותן להם ומזמן להם טובה ואתה יושב בבית חשך באופל הרי שכן שלנו כבד את המלך בסלסלה של תאנים ומלא אותה לו זהובים ואתה עמוד וטול סל גדול ומלא אותו כל מיני מגדים מן תפוחים ותאנים ושאר פירות יפות שהוא אוהב אותן הרבה לך וכבדו בהן שמא ימלא לך זהובים כמו שעשה לשכננו הזקן הלך ושמע לאשתו ונטל סל גדול ומלא אותו כל מיני מגדים תאנים ותפוחים וטען על כתפו וקרב לפני המלך בקופנדר ועמד ואמר אדוני המלך שמעתי שאתה אוהב את הפירות ובאתי לכבדך בתאנים ותפוחים אמר המלך לסרדיוטין שלו טלו אותו ממנו וטפחו אותן על פניו עמדו והפשיטוהו ערום והתחילו מופחין אותן על פניו עד שנפחו פניו סימו את עיניו ועשאוהו דוגמא והלך לביתו בפחי נפש בשהוא עשוי דוגמא בוכה והיהה אשתו סבורה שהוא בא בסל מלא זהובים וראתה אותו דוגמא ועיניו נפוחות וגופו מושבר ומובה אמרה

עין יוסף

[מעשה באדריאנוס]. ע' בקסלת רבה פסוק וסבותי אני שבגירסת בית כנסת מין מוסין קפודוקיה : [בסרדיוטין] . פי' הממונים בשתכה שם : [בגייסות] . פי' חיילות : [סלסלה] פי' סל : לעשות ע"פ כתובות : [דוגמא] . פירוש צורה מבוהה : [בקופ:דר] . פי' כוס תלר שיש לו שני פתחים כדתיתא בגמרא גבי

לו

גַּזאָגט מָאַרגֶן וֶועל אִיךְ שִׁטאַרבֶּן וָום טוּיג מיר אַלַי זאָכֶן . דרום הָט נָאט פַּר הוּילֶן פון דִי הֶערָער פון מֶענטשֶׁן דָעם טאָג כּון טוט בְּדִי עֶר זאָל בויען אוּנ פָלַאנצֶן אִיז עֶר זוֹכֶה בַּאיִיצט עֶר דָם אַליין . אוּב נִיט הָאבֶּן דִיא קִינדֶר זייני הֶנָאה דָער פון . בַּעשָׁה אַרדִינוס קִיסַר אִיז גֶנַאנגֶן כִלְהָכָה הַאלטֶן כִּיט פִּיל חַיל איין נָעמֶן אַשטִיק לַאנד וָום הָאבֶּן אוּנ אִים כּוֹרֵד גֶנוֹען . אוֹפִין וַויג וַויא עֶר אִיז דוֹרְךְ גֶנאַנגֶן הָט עֶר גִטרָאפֶן מַאן פְּלַאנצְט בַּייכֶר פון טַייטֶלֶן . פְּרֶעגְט אִים אַנדרִיוּס דו בִּיסְט זָאךְ צַלְט פְּלַאנצְטו בַּייכֶר פון יֶענִיכֶם וֶועגֶן . זָאגְט עֶר אִים אֲדוני הַמֶּלֶךְ אִיךְ פְּלַאנְץ וֶועל אִיךְ זוֹכֶה זַיין וֶועל אִיךְ אַליין עֶסֶן דִיא טַייטֶלֶן . זוּג אוֹב נִיט וֶועלֶן מִיני קִינדֶר עֶסֶן . אַנדרִיוּס הָאט זִיךְ גִיזוּכְט דרַיי יָאר אִין דֶר כִלְהָמָה . נָאךְ דרַיי יָאר אִיז עֶר צוּרִיק גֶנַאנגֶן גֶפִינְט עֶר וַייטֶר דָעם אַלֶטֶן מַאן שֶׁטֶייט לֶעבֶּן דִיא טַייטֶלֶן . דֶר אַלְטֶר הָט גֶנוּמֶן פִּיל טַייטֶלֶן אַרַיין גלַייגְט אִין אַיין קוּיבֶּער אוּנ בְּרֶעגְט פַּר אַנדרִיוּס אוּנ זָאגְט אִים אֲדוני הַמֶּלֶךְ נָעם צוּ פון דַיין קֶנֶעכְט . אִיךְ בִּין דָם דֶר אַלְטֶר וָום דוּא הָאסְט מִיר גֶזֶעהֶן פְּלַאנצֶן דִי טַייטֶלֶן אוּנ דוּא הָאסְט מִיךְ נָפְרֶעגְט צוּ וָום אִיךְ פְּלַאנְץ אִיךְ הָארְוִי פון יֶענִיכְם וֶועגֶן . הַיינְט הָט מִיר נָאט מְזַכֶּה גֶוֹוען אַליין צוּ עֶסֶן פון דִי טַייטֶלֶן אוּנ דָם הָאב אִיךְ דִיר גִבְּראכְט דִיא עֶרְשְׁטֶי טַייטֶלֶן . דָם אַנדרִיוּס נֶהַייסֶן דִי קֶנֶעכְט זָאלֶן בַּיי אִים צוּ נָעמֶן דִי טַייטֶלֶן אוּנ זָאן שִׁיטֶן אֲפִילֶן קוּיבֶּער מִיט רֶעגֶנדֶלִיךְ . דֶר אַלְטֶר הָט גנוּמֶן דָעם קוּיבֶּר מִיט רֶעגֶנדֶלִיךְ אוּנ גֶגאַנגֶן אַהֵים בְּאריכְּן זִיךְ פַּר דָעם וַייב דָעם גְלִיךְ וָום עֶר הָט דָא גֶהאט . דָער בַּיי אִיז גְשְׁטאַנֶן דִי שְׁכֵינְטִי פון דֶר אַנדֶערֶר שְׁטוּב אַזוֹ גֶייט זִיא אַהֵים אוּנ זָאגְט אִיר מַאן אַלַי מֶענטשֶׁן גִייֶען אוּנ נָאט שִׁיקְט זַייא צוּ עֶפּעס צוּא פַּאר דִינֶן אוּנ דוּא זִיצְט אִין דֶר הַיים פִּינְצֶטֶר אוּנ וַויכְט . קוּם וָעה אוּנְזֶר שֶׁכֵן הָאט דֶער לַאנגְט דָעם כֶּלֶךְ אַקוּיבֶּער מִיט טַייטֶלֶן הָט עֶר אִים אֶן גִשִׁיט אַפִילֶן קוּיבֶּער מִיט רֶעגֶנדֶלִיךְ . שְׁטַייא אוֹף גִיכֶר נָעם אַנֶערֶעסֶרִין קוּיבֶּער אוּנ זַייג אַרַיין פון אַלַי גוּטֶע פְּרוּכְטֶן וָואם עֶס גִפִינְט זִיךְ בַּיי אוּנְז אִין שְׁטָאט דֶער אַנדרִיוּס הָט לִיב גוּטֶי פְּרוּכְטֶן וֶועט עֶר דִיר גֶעבֶּן אַפִילֶן קוּיבֶּער מִיט רֶעגֶנדֶלִיךְ דֶער הָאט גְפַאלְגְט דֶער וַייב אוּנ נֶעמְט אַנֶערֶסֶן קוּיבֶּער אוּנ הָאט אִין גְלַייגְט פִּיל פון אַלֶי גוּטֶי פְּרוּכְטֶן . גוּטֶע טַייטֶלֶן . גוּטֶע עֶפּיל אוּנ טְרָאגְט אוֹף דָעם אַקְטִיל אוּנ קוּמְט אוּנ שְׁטֶעלְט זִיךְ אוּנ דֶער טִיר פון אַנדרִיוּס אוּנ זָאגְט אֲדוני הַמֶּלֶךְ אִיךְ הָאב גְהֶערְט דוּא הָאסְט לִיב גוּטֶע פְּרוּכְטֶן בִּין אִיךְ גְקוּמֶן מְכַבֵּד זַיין דֶר מִיט גוּטֶע טַייטֶלֶן מִיט גוּטֶע עֶפּיל . זָאגְט אַנדרִיוּס צוּ זַייֶנע קֶנֶעכְט גֶענְט צוּ בַּיי אִים דָעם קוּיבֶּער אוּנ קַלַאפְט אִים מִיט דָעם אִין פָּנִים . הָאבֶּן זַייא אִים אָפּ גִצוֹגֶן זַייני קַלַייד אוּנ הָאבֶּן אִים גְקַלַאפְט אוֹף דָעם פָּנִים בִּיז וואנֶן עֶס אִיז אִים גְשְׁוואלֶן גְוואלֶן דֶר פָּנִים . דִיא אוֹגֶן הָאבֶּן זַייא בְּלַיינְד גְמַאכְט אוּנ עֶר אִיז גְוואלֶן פַּאר עֶנְדֶערְט מִיטֶן פָּנִים נָאכְצֶען פָּנִים . אוּנ גֶגאַנגֶן אַהֵים מִיט אִין צוּא בְּרָאכֶן גְמִיט מִיטֶן פַּר עֶנְדֶערְטֶן פָּנִים . דִי וַייב לוֹפְט אִים אַנטְקֶעגֶן זִיא מַייְנְט עֶר טְרָאגְט אַקוּיבֶּער מִיט רֶעגֶנדֶלִיךְ

זיא

לו מזה אמר לך אמר לה ששמעתי לך והלכתי לכבד את המלך באותו הסל ושפחו אותו על פני אילולי ששמעתי לך והטלתי אותו הסל אתרוגין כבר היו מרגימין אותי את כל גופי בהן כ"כ למה ללמדך שהנשים הרעות מפילות את בעליהן ברעה לפיכך לא יבטל אדם מן הנטיעות אלא כשם שמצא עוד יוסיף ויטע אפילו יהיה זקן . אמר הקב"ה לישראל למדו ממני כביכול אני צריך שנא׳ (בראשית ג) ויטע ה׳ אלהים גן בעדן מקדם :

(ט) **קדושים** תהיו . זש"ה ישלח עזרך מקדש ומציון יסעדך (תהלי׳ כ) ישלח עזרך מקדש מקדושת מעשים שבך . ומציון יסעדך . מציון מעשים שבך . א"ר ברכיה בר סימון מעשה היה בקריתנו ברוח אחד שהיה שרוי על המעין בא רוח אחר להודוג לו ובקש להוציאו משם היה שם חסיד אחד ושמו יוסי איש ציתור נגלה לו אותו הרוח א"ל רבי הרי כמה שנים שאני נתון כאן ובצהרים ובלילה וביום לא חזקתי בריה והרוח הזה בא עלי עכשיו ממקום אחר ומבקש להוציאני מכאן ולישב הוא להזיק את הבריות . א"ל ומה נעשה . א"ל טלו מקליכם ומגליכם וצאו עלי בשעת הצהרים ואמרו שלנו נצח שלנו נוצח והוא בורח עשו כן והבריחוהו משם . אמרו לא זז משם עד שראו כחרדת דם צף על פני המעין . כששמעו חכמים בדבר אמרו ומה אם דבר שלא נברא לשום סיוע צריך סיוע וסעד בני אדם על אחת כמה וכמה לפיכך אמר דוד ישלח עזרך מקדש ומציון יסעדך :

(י) **כי** תבואו אל הארץ . זש"ה עשיתי לי גנות ופרדסים ונטעתי בהם עץ כל פרי (קהלת ב) וכי כל בני אדם היכן נוטעין כל מה שמבקשין כל מה שיטע אדם בארץ הוא נוטע בין פלפלין

עין יוסף

[למדו ממנו כביכול לנטיעה מני צריך] . כ"ל (ח"ה) פי׳ בזמ ס :

(ט) **מקדושת** מע יס שבך . פי׳ בזכ ת קדושת מעשיך : [מלי ן מעטים שבך] . פירוש בזכות מעשים

כמוויוים ושוביס שבך . והא דמייתי דרש זה לעלן מסוס דקסס דסוס ליס לכתוב כיו קדוסים דכתיב כיו וכתיב לך׳ יחוס . לכבי בעי למדרש שע"י קדושתם ויסיס לכם כיו כשולם ולכבי מייתי ישנה עזרך מקודש דמפרשינן ביה מקדושת מעשים ומילון מעשים שים בידך (יפ"ת) : [בקריתנו] . פי׳ בעיירנו . [ניית כ] . בס מקום : [ומגלכם] . כלי בק לגיין כו הב הס : [ותזכרו אלנו ונה] . נתם סוף : [כחרדת דם] . פי׳ כטיפת דם . ולכלומר מלחה כבס ניס ד בהם והחויר מהן מקום לנה ; דס מעופס וחולי לינו דס ממס לנה רוסס בעלמא מעשה כרוח בנפלאי לנות על עריגת חבירו (יפ"ת): [ומה אם דבר

בין

אלא נוכל לסוס סיוע] ואין דרכם בסיוע זה מזה כי אין נריכין זה לזה ואין עוזרין זה לת זה כמלהני׳ מ"מ נריכין סיוע מבני מדרש שע"י סילולו כמכוייני׳ לאחד מהם נלה במעשה זה . בני מדרש מדרשם בסיוע ואין לת רעהו יעזורו בפרנסתם ודרכם לפתגבר קלסם על קלסם ע"י ס׳ מהרייעים רבים לזה יותר מלזה על אחת כמה וכמה שנריכין לסיוע זה לת זה כדי לחזק לב חבירו בסיוע ואם לאו יחסם לבבו : [נפ׳כך לאמר דוד ישלח עזרך מק דס] . כ"ל דקסס דנפיר דכתיב יסגבך שם שלחי ועקב מס נריך נוסר עוד עזר דקלאמר ישלח עזרך דמשמע ביושלח לו מירושלים חמשים איסיון כעזרו הכל לפי כל"ל ניחא שמלהנ מדרכו של מדס בעזר חמשים חנם פ שם׳ כעזרו נריך עוד עזר לחזקו ולכפת׳ ת חויניו (יפ"ת) :

זיא גוט צוקונפֿטיגער איז גשׂוואלן בלינד אוף דיא אוגן דר גוף איז צו בראכן אוג ווייטע פֿרעמדע זיא אים נום איז דם עפֿיס דיר . דר צייטלט עד איר דיא נאנצי מעשׂה איך האב דיר גפאלנט אוג גנאנגן מבבד זיין דעם מלך איז מיט דעם קובר האט מען מיר נשׂלאגן אוף דעם פֿנים ווען איך ואלט נאך דיר גפאלנט ארײן לייגן אתרוגים אין קובער ואלט מען מיר מיט דיא אתרוגים דר הרגית . פון ראנן איז אפ גלערינט אז דיא שלעכטי וייבר ברענגן דעם מאן צו אלי שלעכטי זאכן . נאט זאנט לערינט זיך אפ פון מיר עם שטויט ויסע יי אלהים גן בעדן נאט הט גפלאנצט אין גן ערן בייטר אלערלייא קדושים תהיו דם זאגט דער פסוק ישלח עזרך מקודש ומציון יסעדך נאט זאל שיקן דיין הילף פון יין הייליגן ארט אוג פון ציון זאל ער דיר אונטו׳ לענין . מיינט מען פון דייני גצייכינטי מעשׂים אז אמענטש טוט מעשׂים טובים ווערט גרופן ער טוט נצייכינטע מעשׂים דער פון ווען דיר נאט אונטר לענטן . רבי ברכיה דר צייטלט אמעשׂה אין זיין שבאת איז גזעסן אקנואל ואסר ואם איטליכר פלענט נעמן ואסר פון אים אוג אין דעם קנואל איז גזעסן ארום הט זיך גנואלט באועצן אין דעם קנואל אוג יענים רוס אועק טרייבן

איז דר ערשטר רוס גקומן צו די מענטשן פון שמאט אוג האט זיי גיוואגט זעהט איך בין שון דא פיל איך האב קיינעם ניט גצעפיט ביז אין הייניטיגן טאג אוג הייניט איז גקומן אנגר רוס ויל זיך באועצן אין קנואל ער ווען מזיק זיין מענטשן דרום העלפט מיר אים אועק טרייבן . פרענן זייא אים ואם קאנן מיר דיר העלפן ענטפערט דר רוס נעמט שטאקינם אוג סערקים אוג די העיר אוג ניט צום קנואל אוג שלאגט אוג זאגט אונטר אונזערר זאל מנצח זיין אונזערר זאל כנצח זיין פיל מאל ואלט איר אז זאגן ווען ער אונק גיין . האבן זייא אז גטאן איז דער רוס אנגרן זאל העלפן דארף ער בוזדאי בעטן נאט ער זאל אים שיקן זיין הילף כי תבואו אל הארץ דאס זאגט דער פסוק עשיתי לי גנות ופרדסים שלמה המלך באריכט זיך אוג זאגט איך האב גפלאנצט ערטנר אוג ווין ענגרטשר אוג האב גפלאנצט אל

(מ"ת ח"נ)

בין כל דבר אם יטע אדם הן עושין שאין אדם יודע מיקים כל נטיעה ונטיעה היכן הוא נוטע אבל שלמה שהיה חכם נטע כל מיני אילנות שנא' עשיתי לי גנות ופרדסים ונטעתי בהם עץ כל פרי. מהו עץ כל פרי אוכל. א"ר יאשי אפילו פלפלין נטע שלמה בארץ וכיצד היה נוטען אלא שלמה חכם היה והיה יודע עיקר משתיתו של עולם למה מציון מכלל יופי אלהים הופיע (תהלי' נ) מציון נשתכלל כל העולם כולו כדתנינן למה נקראת שמה אבן שתיה שממנה הושתת העולם. והיה שלמה יודע איזה הוא הגיד שהוא הולך לכוש ונטע עליו פלפלין ומיד היו עושין פירות שכה"א נטעתי בהם עץ כל פרי. ד"א נטעתי בהם עץ כל פרי כשם שהטבור הזה נתון באמצע האיש כך א"י נתונה באמצע העולם שנא' (יחזקאל לח) יושבי על טבור הארץ. וממנה משתיתו של עולם יוצא שנא' (תהלי' נ) מזמור לאסף אל אלהים ה' דבר ויקרא ארץ ממזרח שמש ועד מבואו מנין מציון מכלל יופי אלהים הופיע. א"י יושבת באמצעיתו של עולם וירושלים באמצעיתה של א"י ובה"מ באמצע ירושלים וההיכל באמצע בה"מ והארון באמצע ההיכל ואבן שתיה לפני הארון שממנה נשתת העולם. ושלמה שהיה חכם עמד על השרשין היוצאין ממנה לכל העולם ונטע בהם כל מיני אילנות ועשה פירות. לפיכך הוא אומר עשיתי לי גנות ופרדסים:

(יא) **דבר** אחר כי תבואו אל הארץ וש"ה ויתן להם ארצות גוים ועמל לאומים יירשו בעבור ישמרו חקיו ותורותיו ינצורו הללויה (תהלי' קס) ויתן להם ארצות גוים כל מה שנטל הקב"ה מהעכו"ם נתן לישראל ארצות כסף וזהב שדות וכרמים ועירים. ולא נתן להם כל אלו אלא כדי שיתעכמו בתורה שנאמר בעבור ישמרו חקיו ותורותיו ינצורו הללויה. והם לא עשו כן אלא ויטמאו אותם בדרכם ובעלילותם. מטמאו אותן בחרמו של עכן שכך כתיב (ירמיה יג) ותבואו ותטמאו את ארצי בחרם עכן. ונחלתי שמתם לתועבה בצלם מיכה. ומה עשה להם הקב"ה הגלה אותן מתוכה שנא' (דברי' כט) ויחשם ה' מעל אדמתם. מהו ויתשם תש חילם. היו זורעין וינעין ואומות העולם באין ונוטלין שנא' (מושפטי' ו) והיה אם זרע ישראל ועלה מדין ועמלק ובני קדם ועלו

עין יוסף עליו

(י) **אם** יטע אדם אין עושין. כל"ל (ל"ח): [מסתיימו על עולם]. כמ"כ לדרומס של ל"י והיו לנד יהוסלים. פירוש יהוסלים כיס פי' ויקהו ויכוונו וכמו אחן עזיז: [ויהוסלים כף עץ כשולש וסוף אחן עזיז יחסרלל עכ"ל: בתמצעיתה של ל"י כו'].וזהו דלנ"ל כפרש"י כמ לך בפסוק סלוף וכסוא (יח) **תש** חילם. פירוש ילדו מכסחין: [אחרין

אלי בייטער. איז דאך דיא קשיא אוב אלי מענטשן פלאנצן דען גיט קיין בייטר. ואם דען דארף מיר שלמה דר ציין. נאר דר תירוץ איז עס איז דא אזוינע מינים וום גיט אין אוטליכעם ארט קאן ואקסן דהיינו פעפר ואקסט נאר אין מדינת אינדיא נאך אזוני זאכן איז דא אוף דר ועלט ואם עס ואקסט נאר אין יענר לאנד. נאר שלמה המלך הט גקאנט פלאנצן אלים דונג אין ירושלים. וארום אלי מדינות פון דר ועלט האבן אניקה פון ירושלים גייט אדערן פון אין ירושלים אין אוטליכעם מדינה איז דא איין אדער ואם גייט פון ירושלים קיין אינדיא האט ער אוף דעם אדער גפלאנצט פעפר. אוב אזו אלי מינים ואום ואקסן אין פרעמדי לענדר הט שלמה המלך גקאנט פלאנצן אין ירושלים. דם באריכט זיך שלמה המלך איך האב גפלאנצט אין ירושלים אלי בייטער פון אלי מינים. נאך אפשט איז ירושלים ועדט נרופן שביר הארץ דר אפעל פון דר ערד אזו ויא דר אפעל איז אין מיטן גוף. אזו ירושלים איז אין מיטן ועלט. אוב פון ירושלים גייט כח צו דער באנצר ועלט. עם שמייט מציון מכלל יופי אלהים הופיע פון ציון הט נאט גמאכט שיינן די נאנצי ועלט. פרייער איז בשאפן גוואקן ירושלים. פון ירושלים הט זיך צו שפרייט דיא נאנצי ועלט. ארץ ישראל איז אין מיטן ועלט. אין ירושלים איז אין מיטן ארץ ישראל. אין דר בית המקדש איז אין מיטן ירושלים. זינג דר היכל-איז אין מיטן בית המקדש. אוב דער ארון הקודש איז אין מיטן היכל. אוב דער שתיין האם היפט אבן שתיה ואם ער שמייט לעבן ארון איז פון אים גיגרונט פעסטיגט גוואקן די נאנצי ועלט. אוב שלמה המלך איז גווען אגרוסר חכם האט ער גוויסט דיא ואקצלן ואם גייט ארום פון דאנן אין דער נאנצר ועלט הט ער גפלאנצט דארטן אלי פירות. דרום זאגט ער איך האב גפלאנצט נעמטער מיט זיין געמטר כי תבואו אל הארץ דאם זאגט דר בכוך ויתן להם ארצות גוים ועמל לאומים ירשו בעבור חוקיו ותורתיו ינצורו הללויה אלים ואם נאט הט אנעק גנומן בני דיא עובדי גלולים האט ער אויעק גגעבן דיא יודין. לענדר. נאלד אוב זילבר. פעלדר אוב ווין גערטנר אוב שטעט אוב אלים נאר בדי דיא יודן זאלן עוסק ויין אין דער תורה. דיא יודן האבן אבר אזו גוט גמאן נאר ווי האבן זיך מטמא גוון מיט ווערי שלעכטי מעשים. ווי האבן מטמא גוון ווערג מיט ענן בן כרמי. ענן האט עובר חרם גוון. אוב דאם לאנד האבן ווייא כמאמא גוון מיט דעם בילד ום מיבה הט ווייא נאט אדום גמרובן פון ארץ ישראל אוב הט גמאכט שלאף אדער כח ווייא פלענין ווייען אוב דיא אומות העולם פלענין קומן אוף עסין. עם שמייט אם זרע ישראל ועלה מדין ועמלק אז דיא יודין פלענין ווייען פלענט קומן מדין אוב עמלק אוב

אלינ

עליו וידבו עליהם וישחיתו . וכשיעשו תשובה לא יבנו ואחר יעיב לא ימעו ואחר יאכל (ישעיה סה) למה שהן נוטעין ואין נותשים שנא' (עמוס ט) ולא ינתשו עוד מעל אדמתם :

(יב) **דבר** אחר כי תבואו אל הארץ . זש"ה ואנכי אמרתי איך אשיתך בבנים ואתן לך ארץ חמדה (ירמיה ג) מלה"ד שהיו לו פלגשים והיו לו בנים הרבה והיה לו בן מן מטרונה אחת והוא מחבבו יותר מדאי נתן המלך לכל בני הפלגשים שדות וכרמים ואח"כ נתן לבנו פרדס אחד שממנו היו כל קלארין שלו עולה . שלח הבן ואמר לאביו לבני הפילגשים נתת שדות וכרמים ולי נתת פרדס אחד בלבד א"ל אביו חייך כל קלארין שלי מן הפרדס הזה הוא עולה ולפי שאני מחבבך יותר מאחיך לפיכך נתתי אותו לך . כך הקב"ה ברא או"ה כמו שנא' (שיר ו) ששים המה מלכות ושמנים פלגשים ועלמות אין מספר אלו האומות אחת היא יונתי תמתי זו כנסת ישראל . וחלק הקב"ה לאו"ה שדות וכרמים שנא' (דברי' לב) בהנחל עליון גוים . ונתן להם א"י שהיא קלארין של הקב"ה קרבנות ממנה לחם הפנים ממנה הבכורים ממנה כל הטובות שבעולם ממנה כ"כ למה שהפריש בין בנה של מטרונה מבני הפילגשים שנא' ואנכי אמרתי איך אשיתך בבנים (ירמיה ג) אהבה גדולה היתה בין הקב"ה לישראל ואיך הכניסו השנאה . אמר הקב"ה איך אשיתך בבנים ואין הלשון הזה אלא לשון שנאה שנא' (מלאכי ג) ואיבה אשית. ד"א איך אשיתך אמר להם הקב"ה לישראל אני הייתי מלמד עליכם סניגוריא והיאך עשיתם אותי לקטרג עליכם . ואין הל' הזה אלא לשון קטיגור שנא' (תהלים כה) ואם כפר יושת עליו :

(יג) **וכי** תבואו אל הארץ . שלמה אמר (משלי לא) זמכה שדה ותקחהו וגו' בוא וראה כל מה שהרהר אברהם אבינו בלבו נתן לו הקב"ה . הרהר על א"י נתן לו שנא' (בראשית טו) אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים וגו' אמר אברהם לפני הקב"ה רבש"ע אתה נתת לי רשות לומר לפניך שנא' (שם) ויאמר ה' אלהים במה אדע כי אירשנה א"ל ידוע תדע . אוי לאדם שמוציא דבר מתוך פיו ואינו יודע היאך מוציאו שאברהם על שאמר במה אדע השיבו ידוע תדע וגו' ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה (שם) מי שמדבר בפני אדם מתחייב בנפשו . ומי שמדבר בפני הקב"ה

עין יוסף

(יב) קלארין פיר"ם תיגרות: [כמו שנאמר בשיס מכס מלכות בתרך] . וע"ש בשה"ש רבה : [ופתן מלשון כזה תתן לשון שנאמר] . [כך] . וכדדריש בשה"ש רבה . ע"ש : [להת ביש ופי' בבנים תחר כיוצא בהם לפני בבנים . ס"ג שון ביניים יונתי תמתי זו כנסת ישראל] . שנאמר ומי כעמך ישראל גוי אחד שבכניסו בארץ כיצא בהם לג ן מקה"ו וע' ס' מספרים סי' י"ז בע"ף : תמר

פֿאַרבֿאָרגן פֿאַר דאָרבֿן זייער לאנד . אוג אז דיא יודין ווילן טאן תשובה ווערט אזוי ניט זיין ווילן זיי בויען אוג אלייין זיצין אין דיא הייזער ניט קיין צענדערר . זייא ווילן פֿלאנצן אוג אלייין עסין דיא פֿירות ניט קיין . אנדערר . זייא ווילן שון ניט אוס גרייסן ווערן פון זייער לאנד כי תבואו אל הארץ דאם זאלט דר פֿסוק ואנכי אמרתי איך אשיתך בבנים ואתן לך ארץ חמדה עס איז אמשל צוא אשר האט גהאט פיל קייפֿס זוייבר אוג דם גהאט פיל קינדר פון זייא . אוג דם אנדיב אוג דם גהאט פון איר איין איינציגן זון ער דם אים ליבר גיהאט מיין פון אלי . דם דר שר אלי קינדר פון די קייפֿס זייבר גגעבן חלקים גערטנר אוג זיין גערטנר . דער נאך דם ער גגעבן זיין זון צנארטן דעם בעסטן ווס פון דעם גארטן דם דער שר גקליבן פיל אוצרות . דם דער זון ניט פר שטאנן ער דעם פאטר ענני האסטו גגעבן פיל פעלדר פיל גערטנר . מיר דיין איינציגן זון האסטו גאר גיגעבן איין גארטן . ענטפֿרט אים דער פאשר איך שווער בייו דיין לעבן או אלי אוצרות מיינו האב איך אן גקליבן פון דעם גארטן . דרום האב איך אים גגעבן גארדיר דוא ביסט מיר ליבר פון זיי אלע . או האט האט בשאפן פיל פעלקר אף דער ווילט . עם שטייט ששים המה מלכות זעכציג קינגרייכן איז דא ושמונים פלגשים אוג אכציג קייפֿס ווייבער אחת היא יונתי תמתי אייגם איז מיין גאנצע טויב דם מיינט טען דיא יודין האט גאט אפ גיטוילט דם גיגעבין דיא אומות פעלדר מיט ווינגערטנר . אין דיא יודין דם ער גיגעבן ארץ ישראל דא איז דר אוצר פון גאט פון איר ברענגט טען קרבנות . פון איר קומט לחם הפנים . פון איר ברענגט מען ביכורים . פון איר קומט אלי גוטע זאכן אוף דר ווילט . גאט דם אפ גשייד צווישן די קינדר פון די קייפֿס ווייבר אוג צווישן צווישן מיר צווישן איך . נאך זאגט גאט איך האב אים איר ארין גבראכט אפיינשאפט צווישן מיר צווישן איך . נאך זאגט גאט איך ווילט אוף איך זיין אמליץ יושר . דם איר גמאכט איך נאך זיין אוף איך נמקטרג כי תבואו אל הארץ שלכה המלך זאגמי אמה שדה ותקחהו איך ווע ווייזין אז אלים ום אברהם אבינו דם גטראכט אין הארצן דם אים גאט גגעבן . אברהם אבינו האט גטראכט אוף ארץ ישראל האט אים גאט גגעבן . דם ער גזאגט צו גאט דוא האסט מיר גגעבן רשות איך זאל ריין פר דיר איך ווילד פרעגין כיט ווא ניין איך אז איך ווע האבן ארץ ישראל . האט אים גאט גזאגט דוא וועסט ויסן . אוג פאלן פרעגין אין אברהם אבינו גשטראפט גווארן . דם אים גאט גזאגט זאלסט ויסן אז ריינו קינדר ווערט זיין אין מצרים פיר הונדערט יאר . מאדאך דער ום דעד פר אמעגשן ניט קיין גיטע זאך ווערט ער גשטראפט דער

ווא

הקב"ה עאכ"ו שמתחייב בנפשו ובבניו ובבני בניו עד סוף כל הדורות עד שיחיו המתים אלו לא דיין אלא בשעת הדין בשעה שנפשו של אדם נשמטה ממנו. וזהו ששלמה צוח כל עמל אדם לפיהו (קהלת ו) כל מצוה וצדקה שאדם עושה דיו לשעה שנפשו של אדם יוצא הימנו. לכך כתיב כל עמל אדם לפיהו. כיון ששמע אברהם מן הקב"ה ידוע תדע הרהר בלבו. אמר אפשר כל אומה שמשתעבדת בבני שהיא יוצאה בשלום ואינה מתחייבת. א"ל הקב"ה וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי וגו' (בראשית טו) לכך נאמר זוממה שדה ותקחהו:

(יד) **ונטעתם** וערלתם. הכתוב מדבר בתינוק. שלש שנים יהיה לכם ערלים שאינו יכול להשיח ולא לדבר ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קדש שאביו מקדישו לתורה. הלולים לה'. מהו הלולים שבשעה שהוא מהולל להקב"ה. ובשנה החמישית תאכלו את פריו משעה שהוא מתחייב לקרות בתורה מכאן ואילך להוסיף לכם תבואתו מכאן שנו רבותינו בן חמש שנים למקרא בן עשר שנים למשנה. לפי שבעה"ז אדם מישראל מוליד בן מוליכו לבית המדרש יגע עמו ומלמדו תורה גרמו עונות הוא מת ואינו שמח ממנו. אמר להן הקב"ה בעה"ז ע"י שיצר הרע מצוי בכם אתם חוטאים ובניכם מתים. אבל ל"ל אני מסיר יצר הרע מכם ומבניכם ואתם מולידים ושמחים שנא' (ישעיה סה) לא יגעו לריק ולא ילדו לבהלה:

(טו) **כי** איש איש אשר יקלל את אביו ואת אמו מות יומת. וכה"א ומקלל אביו ואמו מות יומת (שמות כא) וכן אמר שלמה (משלי כ) מקלל אביו ואמו ידעך נרו וגו'. רבותינו אמרו חם על שראה ערות אביו אע"פ שלא קללו נהרחק הוא ותולדותיו עד סוף כל הדורות. המקלל את אביו עאכ"ו. והכת ב אומר (שם יג) כי לא תהיה אחרית לרע נר רשעים ידעך בוא וראה מצות כיבוד אב ואם כמה חביבה לפני הקב"ה שאין הקב"ה מקפח שכרו בין צדיק בין רשע מגלן מעשו הרשע על שכבד את אביו נתן לו הקב"ה את כל הכבוד הזה. ר' אלעזר אומר שלש דמעות הזיל עשו

עץ יוסף

(יג) **אמר** ליה הקב"ה וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי. והטעם כענין שכתוב (זכריה א') קנאתי לי"ר שלי' וציון קנאה גדולה וקצף גדול אני קוצף על הגוים אשר אני קצפתי מעט והם עזרו לרעה. וכמו שאירע במצרים שהשליכו בניהם ליאור ויגררו את חייהם וכל זה תוספת על הגזר ואין ז. בכלל ועבדום וענו אותם אבל כיון עקירתם לגמרי ועל כן נענשו ונתבקש מידם מה שהוסיפו על הגזר. וזהו שאמר דן אנכי כלומר אביאם במשפט אם עשו כגזר עליהם אי הוסיפו על הגזר גם עוד מעניש מפים שאין כוונתם לקיים מצות השי"ת וגזרתו כי אם דרך שנאה כדי להגדיל מעלתם ולהרחיב מלכותם. ופסוק מלא הוא הוי אשור שבט אפי ומטה הוא בידם זעמו וגו' והוא לא כן ידמה ולבבו לא כן יחשוב וגו' (וע' בבתיי ס' כ"ל שם כר"ב"ן):

(יד) **מהו** הלולים שבשעה שהוא מהולל להקב"ה כל"ל אחד

װוּ רעט קעגן גאט װערט בװדאי גשטראפט ער אין זײני קינדער און קינדס קינדער. אז אברהם אבינו הט דאס געהערט הט ער געטראכט קאן דס זײן אז אלי אומות װאס װעלן ארבײטן מיט מײני קינדער װעלן זײא ארױס שלום און זײ װעלן זיך ניט פאר שילדיגן. האט גאט אים געזאגט וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי און אלי פעלקר װאס װעלן דינען מיט דײני קינדער װעל איך זײ משפטן. ונטעתם וערלתם דער פסוק קומט צו לערנן אויף די קלײני קינדער דרײא יאר קאן דס קינד ניט רײדן. דס פערטי יאר יהיה כל פריו קודש זאל זײן דיא פרי הײליג צו גאט דר פאטער זאל אים הײליגן צו דר תורה און לערנן אים לויבן צו גאט. דס פינפטי יאר תאכלו את פריו זאלט איר שון עסין די פירות. מײנט מען ער זאל שון לערנן תורה. פון דאנן האבן די חכמים גזאגט בן חמש שנים למקרא פינף יאר א קינד דארף שון לערנן חומש בן עשר שנים למשנה צען יאר א קינד דארף שון לערנן משניות. און װײל בעולם הזה איז דער מנהג איוד האט א קינד פירט ער אים אין בית המדרש מאטערט זיך מיט אים לערנט אים תורה. און אז ער זינדיגט שטארבט ער און פרײט זיך שון מיט אים ניט. זאגט גאט הײנט װײל דער יצר הרע געװעלטיגט אויף אײך דרום זינדיגט איר און אײערי קינדער שטארבן. אבער לעולם הבא װעל איך דעם יצר הרע אפ טאן פון אײך און איר װעט האבן קינדער און װעט זיך פרײען מיט זײא. עס שטײט לא יגעו לריק ולא ילדו לבהלה איר װעט זיך ניט מידיקן אום זיסט און װעט ניט האבן קינדר אויף גארישקײט. איש איש אשר יקלל את אביו ואת אמו מות יומת איטליכם מענטש װאס װעט שעלטן זײן פאטער און מוטער זאל ער װערן גיטײט. און שלמה המלך הט אויך אזו גזאגט מקלל אביו ואמו ידעך נרו דר װאס שעלט פאטר און מוטער זאל פאר לאשן װערן זײן ליכט. אונזערי רבותינו האבן גזאגט חם דר זון פון נח הצדיק דר פר װאס ער הט געזעהן די ערוה פון פאטר חאטשי ער הט אים ניט גשאלטן איז ער דער װײטערט געװארן ער מיט זײני קינדער ביז סוף אלי דורות. און דער װאס שעלט פאטר און מוטער דארף ער בװדאי דר װײטערט װערן. דיא מצוה פון כיבוד אב ואם איז זײער ליב בײא גאט ער באצאלט דעם שכר פון דר מצוה איטליכן אפילו ארשע האלט ערליך פאטר און מוטר גוט אים גאט שכר פר דר מצוה. מיר זעהן עשו הרשע הט ערליך גיהאלטין דעם פאטער הט גאט אים גיגעבין צו ליב דעם כבוד ביז הײנט. רבי אליעזר זאגט דרײא טרערין הט עשו גילאזט פון די אױגן. אײנס

עשו הרשע אחד מעינו של ימין ואחד מעינו של שמאל והשלישית נקשרה בעינו ולא ירדה. איכתי בשעה שברך יצחק את יעקב שנא' (בראשית כז) וישא עשו קולו ויבך. בוא וראה כמה שלוה נתן לו הקב"ה שנא' (תהלים פ) האכלתם לחם דמעה ותשקמו בדמעות שליש. שלוש אין כתיב אלא שליש שלא היו ג' שלמות ומה אם רשע זה על שכבד את אביו מה פרע לו הקב"ה המכבד את אבותיו ועושה מצות אחרות עאכ"ו. אמר הקב"ה מי הקדימני ואשלם תחת כל השמים לי הוא (איוב מא) מי הוא זה שהקים כבוד לאבותיו ולא נתתי לו בנים וכן באיוב אומר (שם יא) ואולם מי יתן אלוה דבר ויפתח שפתיו עמך. וכתיב (שם) ויגד לך תעלומות חכמה וגו' וכתיב (שם) החקר אלוה תמצא. משל איוב למה דומה למי שנתון בקולר ואומר אני יודע מה יש בתוך פלטרין של מלך אמרו לו התר עצמך מן הקולר ונדע שאמת אתה אומר שאתה יודע מה שבתוך פלטרין של מלך אף כך איוב היה לבוש שבעה מיני שחין והיה צריך לצדקה שבה"א (שם יט) חנוני חנוני אתם רעי כי יד אלוה נגעה בי. והוא אומר הגעתי לסוף מעשיו של הקב"ה שנא' (שם יא) אדעה מלין יענני ואבינה מה יאמר לי אמרו לו חביריו (שם) החקר אלוה תמצא הן יהרוס ולא יבנה יסגור על איש ולא יפתח. משהפך את סדום והרסה מי בנאה עוד· משסגר הארץ בפני קרח ועדתו מי פתח עוד אין כל בריה יכולה לעמוד על מעשיו שנא' (קהלת ז) ראה את מעשה אלהים כי מי יוכל להקן את אשר עותו. אמר הקב"ה בעה"ז ע"י יצר הרע בני אדם לוקין אבל לעתיד אני עוקרו מכם שנא' (יחזקאל לו) והעירותי את לב האבן מבשרכם וגו' ואת רוחי אתן בקרבכם ועשיתי את אשר בחוקי תלכו ומשפטי תשמרו ועשיתם:

פרשת אמור

(א) **אמור** אל הכהנים. זש"ה אמרות ה' אמרות טהורות וגו' (תהלים יב) על כל מה שהקב"ה מזהיר את ישראל בשביל קדושתן וטהרתן הוי אמרות ה' אמרות טהורות. ד"א

עץ יוסף

(טו) **אחד** מעינו של ימין כו'. ירלה כי בכיית עשו על הבדן ב' הללות האובדת ממנו. הללחת השלימה זהללחת הקניים המדומים. הללחת הם ימות כינו ירידתם אל הימין. והלחת הקניים כינו אל שמאל כענין שנאמר לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו. והג' נקשרה בו ולא ירדה על קלת הברכות האצולות אליו שברכו יצחק. אמר הלא אצלת לי ברכה (תולדות יצחק): [בק לר]· פי' שלשלאות:

(ח) **על** כל מה שהקב"ה מזהיר. תיבת על לריכין למתוק. וכוונת

אמור

המדרש שזה שאמר דוד אמרות ה' וגו' כיון על הא' פרשה דלאמור אל הכהנים דכתיב בה שתי אמרות אמור ואמרת. וזהו אמרות ה' ר"ל פרשת המת דכתיב בה שתי אמרות כן אמרות טהורות. שכוונת הקב"ה היה בשביל טהרתן של ישראל ובדבר אחר אמר שכוונת הקב"ה בשבילו שלא יטמאו את בית המקדש. ובשתי אמרות מורים לגודל הנזהרה אבל בספר א"א מוחק הני תיבות ד"א וכן באמת בילקוט ליתא משמע שמתחלה לא היה כונת המדרש על

פון רעכטין אויג איינס פון לינקין אויג. אונ דר דריטר טרער איז גיבליבן הענגין אין אויג. דאס איז גוועזן בשעת יצחק אבינו הט געבענטשט יעקב אבינו שטייט וישא עשו קולו ויבך עשו הט אוף גהובן זיין קול אונ האט גוויינט קאן מען זעהן דעם שכר וס גאט גיט אים היינט אוף דר וועלט אלים פר כיבוד אב. היינט דר צדיק וס איז מקיים כיבוד אב ואם וועט אים גאט בוודאי בצאלן שכר זייער פיל. זאגט גאט מי הקדימני ואשלם ווער הט מיר געפאדערט מיט א מצוה וועל איך אים בצאלן. ווער האט מקיים גוועזן כיבוד אב ואם וועל איך אים געבן קינדר. נאר ווער קאן פר שטיין דעם פרשטונג פון גאט עס איז זייער טיף אזו וויא דיא חברים פון איוב האבן גזאגט החקר אלוה תמצא צוא דעם פארשטונג פון גאט ועסטו געפינן. לכ"של איינר זיצט אין תפיסה געשלאסן מיט קייטן, אונ זאגט ער וייסט וואס טוט זיך אין פאליץ פון מלך. זאגט מען אים טוא אפ פון דיר דיא קייטן וועט מען דיר גלייבן אז דוא וייסט אבר אז דוא ביסט געשלאסן פון וואנן ווייסטו. אזו די מעשה פון איוב ער איז גוועזן געשלאגן מיט זיבן מינים קרעץ אונ הט בדארפט האבן רחמים פון הימיל זאגט ער איך בין דר גאנגן די מעשים פון גאט. עס שטייט איוב האט גזאגט אדעה מלין יענני ואבינה מה יאמר לי איך וייס גא רייד זאל ער מיר ענטפערן. איך פר שטייא וואס ער זאגט מיר. האבן אים דיא חברים גזאגט צו קאן א מענטש דר קלערין דס פארשטונג פון גאט הן יהרוס ולא יבנה ער צו פירט אונ טוט ניט בויען דס מיינט מען אז ער הט צו פירט אונ איבר געקערט די פינף שטעט פון סדום ווער האט זייא צוריק גבויעט. יסגור על איש ולא יפתח ער פאר שליסט אוף א מענטשן ווער קען עפינן דאס מיינט מען אז ער הט פר שלאסן די ערד אוף קרח מיט זיינע מענטשן ווער קאן זיי עפינן. קיין שום בשעפעניש קאן ניט פר שטיין די ווערג פון גאט. זאגט גאט בעולם הזה דורך דעם יצר הרע ווערן מענטשן געשלאגן. אבר לעתיד לבוא וועל איך אים אוס רייסן פון אייך. עס שטייט והסירותי את לב האבן מבשרכם איך וועל אפ טאן דאס שטיינערני הארץ פון אייך ואת רוחי אתן בקרבכם אונ מיין ווילין וועל איך געבן אונ אייך צו טאן מצות אונ מעשים טובים:

אמור אל הכהנים דס זאגט דר פסוק אמרות ה' אמרות טהורות גאטס זאג איז ריינע זאג. אלים וואס גאט האט

אמור אל הכהנים ואמרת אליהם הרי אמירה שני פעמים מלה"ד לטבח שהיה נכנס ויוצא לפני המלך. אמר המלך גזור אני עליך שלא תראה את המת כל ימיך מפני שאתה נכנס ויוצא ורואה פני שלא תטמא את פלטרין שלי. כך גזר הקב"ה על הכהנים הנכנסים לב"ה שלא יטמאו למת לפי' הוא אומר לנפש לא יטמא בעמיו:

(ב) ד"א אמור אל הכהנים מה כתיב למעלה מן הענין ואיש או אשה כי יהיה בהם אוב או ידעוני מות ימותו באבן ירגמו אותם דמיהם בם ואחר כך אמור אל הכהנים וש"ה וכי יאמרו אליכם דרשו אל האובות ואל הידעונים המצפצפים והמהגים הלא עם אל אלהיו ידרוש בעד החיים אל המתים (ישעיה ח) אמר להם הקב"ה לישראל אם יאמרו לכם העכו"ם הניחו אל האלהים שבשמים ודרשו אל האובות. אמרו להם הלא עם אל אלהיו ידרוש כמו שאמר אליהו לאחזיהו (מלכי' ב ג) המבלי אין אלהים בישראל אתה שולח לדרוש בבעל זבוב אלהי עקרון למה לנו להניח חי העולמים ' וה' אלהים אמת הוא אלהים חיים ומלך עולם. ונדרוש אל המתים. פה להם ולא ידברו עינים להם ולא יראו (תפלי' קטו) אנו כתיב בנו ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום (דברי' ד) לפיכך נדרוש באלהים חיים אבל אלהות של עכו"ם כמוהם יהיו עושיהם. מה כתיב אחריו לתורה ולתעודה אם לא יאמרו כדבר הזה אשר אין לו שחר. ר' יוחנן ורשב"ל ר' יוחנן אמר אמר הקב"ה אם לא יאמרו כדבר הזה לעכו"ם אין להם שחר אינו מזריח להם את השחר. רשב"ל אומר אשר אין לו שחר האובות והידעונים על עצמן אינן מעלין את השחר שהן נתונין באופל וכ"ש על אחרים. ואם תאמרו מטי נדרוש הה"א (פס יז) ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם וגו' ע"פ התורה אשר יורוך וגו'. ואיש או אשה כי יהיה בהם אוב או ידעוני מה כתיב אחריו אמור אל הכהנים בני אהרן. מה ענין זה אצל זה אלא שצפה

עץ יוסף הקב"ה

על ככפל לאמור ואמרת ואפ"ג שמתחלפ מתכון בעל המאמר למס כתיב לאמור לו: ככהנים היה לכתוב דבר אל הכהנים בני אהרן ולאמרת אליהם ולאמרת אליכם כמו דכתיב בכמה פרשיות שבתורה כמו בפרשת לילית וכמו בפרשת ס"ג בספר ויקרא ובפרשת נזיר וכמוהו רבים לכן נלמ"ד שכוונת הקב"ה היה שמשה יאמר לכם דברים רבים שזה שאהרן מלהתעסק בקרבנות ביניכם שתהיו מטמאין להם כ"ג לשאול לכשבעה מיני טומאה שהן לו' מיני טומאת מת וטהרת' ולמעלה' שיתירה שם לכם על ישראל. וכניה כמוכים לזה מפסוק למהרת

(ג) אין להם שחר לומר מזריח להם את השחר כ"ג דר' יוחנן דרים שחר לו שחר לכהנ"ס על ישראל. וכ"ק שם נה יאמרו ישראל לעכו"ם כדבר הזה דקאמר לעיל שחין לדרוש בעל כתיים אל במתים. הקב"ה נה יזריח עליהם השחר. כלומר שיאיר המתחתו מהם ורים נקים דרם שחר אין לו שחר על התורה ועל הידעונים שאין בהם ממש אבל בהם ממש יכולה לשחוק ולומר על עצמן תורי. והוה מאמר ים אל לעכו"ם (ע' ביפ"ת כוי"ל פ"ו):

חָאט פַאר זָאגט דיא יוּדֶן אִיז אֱלֹהִים צוּוִיי רַיינִינֶן אוּנ הַיילִיגֶן זַייא. דָם מֵיינְט דָר פָּסוּק נָאטָם זָאג אִיז רַיינִי זָאג וְאמְרָה אֱלֹהִים וָואם דַארְף מִיר שְׁטַיין צְוַויי מָאל דוּא זָאלְסְט זָאגֶן צוּ זַיי. לְמָשָׁל אַשָּׁעכְטָר פְּלָעגְט אַרַיין גַיין אָפְט צוּם מֶלֶךְ הָאט אִים דָר מֶלֶךְ גָאנְט אִיךְ בִּין אוֹךְ דִיר גוּזר צוּ דוּא זָאלְסְט קֵיין מָאל נִיט זָעהֶן דָם פְּנִים פוּן אַטוּוֶעלְכֶן וַייל דוּא גַיי סְט אַרַיין צוּ מִיר זָאלְסְטוּ נִיט מְטַמֵּא זַיין כְּדֵי פַאלְיין. אַזוֹ הָט נָאט גוּזר גָוועֶן אוֹךְ דִיא כֹּהֲנִים זָאלֶן זִיךְ נִיט מְטַמֵּא זַיין צוּא קֵיין טוֹיטֶן וַייל זַייא גַיי עֶן אַרַיין אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ זָאלֶן זַייא נִיט מְטַמֵּא זַיין דָעם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. דְרוּם שְׁטַייט לְנֶפֶשׁ לֹא יְטַמֵּא בְּעַמָּיו דָער כֹּהֵן זָאל זִיךְ נִיט מְטַמֵּא זַיין צוּ קֵיין נֶפֶשׁ אָמוֹר אֶל הַכֹּהֲנִים אוֹבֶן אִין דָער פְּרָשָׁה שְׁטַייט וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יִהְיֶה בָהֶם אוֹב אוֹ יִדְּעוֹנִי אַיי אִין אִישׁ אוֹדֶר אַיי אִין אִשָּׁה אַז עָם וָועט זַיין פוּן זַייא אַבְּישׁוּף מַאכֶּר אוֹדֶר אַפְּרָעגֶר בַּיי דִיא בֵּייגֶר פוּן טוֹיטֶי. זָאל מֶען זַיי פַּר זְיְטַיינֶן. דֶר נָאךְ שְׁטַייט אִין דָר פָּרָשָׁה אָמוֹר אֶל הַכֹּהֲנִים זָאג דִיא כֹּהֲנִים דִינְט פוּן טוֹטֶי דָם זָאגְט דָר פָּסוּק כִּי יאמְרוּ אֲלֵיכֶם דִרְשׁוּ אֶל הָאוֹבוֹת אַז דִיא עוֹבְדֵי גִלּוּלִים וָועלֶן זָאגֶן אַיִיךְ פָּארְשְׁט צוּ דִיא בִּישׁוּף מַאכֶּרִם אוּנ פַּר לָאזְט נָאט אִין הִימְל דִינְט אִים נִיט. זָאלְט אִיר זַיי זָאגֶן וָום דַארְפֶן מִיר פַּר לָאזֶן דָעם לֶעבֶּדִיגֶן נָאט אִין הִימְל וַיי אֱלֹקִים אֱמֶת נָאט אוּנְזֶר נָאט אִיז אֱמֶת. דֶר לֶעבֶּדִיגֶר נָאט וָום קִינִיגְט אוֹךְ אַיבִּיג לָאז מִיר אִים פַּר לָאזֶן פָּארְשְׁטֶן צוּ דִי טוֹטֶי אַזוֹ וויא עָם שְׁטַייט פֶּה לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ דָר נָאט פוּן דִי עוֹבְדֵי גִילוּלִים הָאבֶּן מֵיילֶר אוּנ קָאנֶן נִיט רַיידֶן. הָאבֶּן אוֹגֶן אוּנ קָאנֶן נִיט זֶעהֶן. הָאבֶּן אוֹיעֶרֶן אוּנ קָאנֶן נִיט הָערֶן. אָבֶּער בַּייא אוּנְז שְׁטַייט וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּיי אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כּוּלְכֶם הַיּוֹם אִיר יוּדִין זָעגְט בֶּהָעפְט אִין נָאט צַייעֶר נָאט לֶעבְּט אִיר אַלֶּי בִּיוּ הַיינְטִיגֶן טָאג דְרוּם וָועלֶן מִיר פָּארְשְׁטֶן בַּיי אוּנְזֶר לֶעבְּדִיגֶן נָאט. אָבֶּר דָר נָאט פוּן דִי עוֹבְדֵי גִלּוּלִים אַזוֹ וויא זַיי זֶענֶן זָאל זַיין זַיירִי מַאכֶּרִם וָאם הָאבֶּן זַייא גְמַאכְט. עָם שְׁטַייט דֶער נָאךְ אִם לֹא יאמְרוּ כִּדְבַר הַזֶּה אֲשֶׁר אֵין לוֹ שָׁחַר וָועלֶן זַיי אַזַיין אוֹךְ פַּר שְׁטַיין וויא אַזוֹ קָאנֶן מִיר גַיין פָּארְשְׁטַין צוּ דִי עוֹבְדֵי גִלּוּלִים וָום זַיי קָאנֶן נִיט בְּרֶענְגֶן דָעם מָארֶן שְׁטֶערֶן. אוֹדֶר דָר פְּשָׁט אִיז וויא אַזוֹ קָאנֶן מִיר פָּארְשְׁטֶן צוּ דִיא בִּישׁוּף מַאכֶּרִם אַז דִי בִּישׁוּף מַאכֶּרִם אַלַיין קָאנֶן נִיט בְּרֶענְגֶן אוֹךְ זִיךְ דָם לַיכְטִיקֵייט. זַייא זִיצֶן אַלַיין אִין דָר פִּינְצְטֶר וַוי אַזוֹ קָאנֶן זַיי לַיכְטִיג מַאכֶּן זֶענֶם. פוּן וָועגֶן דֶעם וָועלֶן מִיר פָּארְשְׁטַין שְׁטַייט אִין דָר תּוֹרָה וּבְאתָ אֶל הַכֹּהֲנִים וְאֶל הַשּׁוֹפֵט דוּא זָאלְסְט גַיין צוּ דִי כֹּהֲנִים אוּנ צוּם שׁוֹפֵט וָום וָועט דָעֶנְצְמָאלְט זַיין זַייא וָועלֶן דִיר דָעֶרְגֶן וָום צוּ טָאן. אָמוֹר אֶל הַכֹּהֲנִים אוֹבֶן שְׁטַייט דִיא דִינְט פוּן אַבִּישׁוּף

הקב"ה שעתיד שאול למלוך על ישראל ולהרוג את הכהנים בנוב ולדרוש באוב וידעוני שנאמר (שמואל א כח) ויאמר שאול לעבדיו בקשו לי אשת בעלת אוב ואלכה אליה ואדרשה בה. אמר רשב"ל משל למה שאול דומה למלך שנכנס למדינה אמר המלך כל התרנגולין שיש במקום הזה ישחטו בלילה. בקש לצאת לדרכו בבקר אמר אין כאן תרנגול שיקרא. אמרו לו לא אתה הוא שצוית לשוחטן אף כאן שאול הסיר את האובות ואת הידעונים והוא חוזר ואומר בקשו לי אשת בעלת אוב. ויתחפש שאול (שם) מהו ויתחפש שנעשה חפשי מן המלכות. וילך הוא ושני אנשים עמו ויבאו אל האשה לילה ויאמר קסמי נא לי באוב והעלי את אשר אומר אליך (שם) ומי היו אבנר ועמשא. למדה הורה דרך ארץ שלא יצא אדם לדרך לבדו. שכל היוצא לבדו לדרך נעשה עבד לעבדים. אמר ר' איבו שני ב"א נהגו ד"א אברהם ושאול. אברהם כתיב בו (בראשית כב) ויקח את שני נעריו אתו ואת יצחק בנו ויבקע עצי עולה ויקם וילך אל המקום אשר אמר לו האלהים. וכאן וילך הוא ושני אנשים עמו. ויבאו אל האשה לילה וכי לילה היה. אלא אותה שעה היה להם אפילה כלילה. ויאמר קסמי נא לי באוב והעלי לי את אשר אומר אליך. אמרה האשה הנה אתה ידעת את אשר עשה שאול אשר הכרית את האובות ואת הידעונים מן הארץ ולמה אתה מתנקש בנפשי להמיתני. אמר לה חי ה' אם יקרך עון בדבר הזה (שמואל א כח) ארשב"ל משל למי שאול דומה לאשה שהיא נתונה אצל אהובה והיא נשבעת בחיי בעלה. והאמר האשה את מי אעלה לך (שם) מאומרי מי ה' או מאומרי מי כמוכה באלים ה'. אמר לה שמואל העלי לי רבן של הנביאים.

עץ יוסף

[אין כאן תרנגול]. לידע כמה שעות בלילה: [ומי היו אבנר ועמשא]. שכ"מ שנאמר איש אנשים חשובים. ונקטינן דהיינו אבנר ועמשא שהם היו ההגיבורים שבכם. מדלא פי' מאן נינהו (יפ"ת): [נעשה עבד לעבדו]. כ"ס בכנה. וע' לקמן ס' בלק: [מאומרי מי ה' כו']. כלומר אם מן אותם שכפרו בה' כפרעה או מאותן שאמרו מי כמוך דהיינו ישראל וכו"ל כאלו כתיב

ענף יוסף

(נב) שנעשה חפשי מן המלכות. ואע"ג דאשכחן ויתחפש באפר על עיניו שלא שייך ענין חפשיות אלא פירוש השתנות והתנכרות מ"מ דרשו כאן ענין חפשית מדהוה סגי דלכתוב וילבש בגדים אחרים שהמובן שזה להשתנות ומדכתיב ויתחפש מלמד שנעשה חפשי. כלומר אבד המלכות. ולפי שהמלכות בעבדות קרי הס"תו הפשית ודרש ויתחפש כאלו נקוד השי"ן בימין (יפ"ת):

עשתה

שני בני אדם נהגו בדרך ארץ, ואגדה זו לא ס"ל ההוא דבלעם משום דרך ארץ. דדילמא לא הוי ליה יותר משני נערים ובגנותו דיבר הכתוב כמו שאמר הלא אנכי אתונך כו' להודיע פחיתתו שלא היה לו סוס ורכב כדאיתא בפ"ק דברכות (יפ"ת) או יש לומר דאגדה זו סבירא ליה דאע"ג דגבי בלעם נמי כתיב ושני נעריו עמו מכל מקום הא לא כתיב ויקח וא"כ יש לומר דאתרמוי איתרמי ליה הכי מה שאין כן באברהם דכתיב ויקח משמע שעשאהו בכונה ליקח שני נערים (ז"ר). ואע"ג דבשאול נ"כ לא כתיב ויקח מכל מקום שמעינן מדלקח שאול ב' בני אדם בדבר זה שהיה מן הצורך שלא ידע שום אדם מזה ששאל באוב ע"כ משום שד"א הוא שלא לילך בפחות משני בני אדם:

וכי לילה היה. וצריך עיון הא באמת היה לילה כדכתיב וילכו ויקומו בלילה ההוא. וכן בילקוט למד מזה דכתיב וילך הוא ושני אנשים וגו' לילה מכאן שלא יצא יחידי בלילה (ז"ר). ויש לומר דאיתא בספר באר מים חיים מתחלת הלילה עד חצות דין נקרא ליל. ומחצי הלילה עד הבוקר רחמים ונקראת לילה ואיתא בס' מתתיהו בלק בשם הזוהר עיקר שליטת מכשפים מן מנחה גדולה שעה ז' עד שעת ט'. ומשעה ט' עד חצי הלילה כח אחרת קטנה מטנה ומבוקר עד מנחה גדולה אין להם כח כלל ע' שם. וזהו שהקשה המדרש ויבאו אל האשה לילה וכי לילה היה. רוצה לומר אחר שאמר לילה והיינו אחר חצות ואז אין למכשפים שום שליטה כלל ואיך בקש ממנה קסמי נא. לזה אמר באמת לא היה אז בזמן הנקראת לילה אלא קודם שאז שליטת המכשפים אלא שחשכה להם כלילה (ערכי הכנויים אות ל'): א"ל

מאבר מען זאל אים הארגען. דר נאך שטייט דיגים פון כהנים ווייא קומט דם איינם צום אנדרן. נאר נאם האט געזעהן אז שאול המלך וועט הרגינן די שטאט נוב דארטן איז געוועזן א שטאט פון כהנים. אונ שאול וועט פרעגן ביי א כישוף מאכערקי. עס שטייט ויאמר שאול אל עבדיו שאול האט געזאגט צו זייני קנעכט בקשו לי אשת בעלת אוב ואלכה אליה ואדרוש בה איך וועל גיין צו איר פארשטין ביי איר. האט רבי שמעון געזאגט למשל אמלך איז געקומן אין אמדינה האט ער גיזאגט געהייסן אלי העהנר זאל מען שעכטן היינטיקע נאכט. נאך דעם אז ער האט בדארפט אוועק פארן האט ער בדארפט אוף שטיין פריא זאגט ער ברענגט מיר אהער אהאן זאל מיר אוף וועקן פר פאר טאג. זאגין זייא צוא אים דוא האסט דאך געהייסן אוים שעכטין אלי העהנער. אזוי שאול המלך שטייט ער האט אוים גירוטט אלי כישוף מאכערס פון לאנד דער נאך זאגט ער זיכט מיר איין כישוף מאכערקי איך וויל פרעגן ביי איר ויתחפש שאול האט זיך שאול פר שטעלט אונ האט אן גיטאן אנדרי קליידער אונ איז גיגאנגען מיט צוויי מענטשין צוא אכישוף מאכערקי ביי נאכט. אונ זאגט צוא איר פרעג מיר מיט כישוף אונ ברענג מיר אוף וועמן איך וועל דיר זאגין. דיא צוויי מענטשין זענין געוועזן אבנר אונ עמשא. ווארום אגרויסר מאן טאר ניט גיין אין וועג אליין אזו וויא מיר געפינן אברהם אבינו איז גיגאנגען צו דר עקידה מיט צווייא מענטשין. איז שאול געקומן צו דר אשה ביי נאכט. מען מיינט ניט ביי נאכט נאר דער נאר פשט איז עס איז אים גיוועזן פינצטער פר צרות אזו ווי ביי נאכט. זאגט שאול צו דר אשה מאך מיר כישוף אונ ברענגט מיר דעם מענטשן וואס איך וועל דיר זאגן. זאגט דיא אשה צו אים דוא ווייסט ניט אז שאול המלך האט אום גבראכט אלי כישוף מאכערס פון דר וועלט וואס ווילסטו מען זאל מיר אוך הארגינן. זאגט שאול צו איר איך שווער ביים גאט אז עס וועט דיר נאר ניט זיין. זיא האט ניט גיוויסט אז דאס איז שאול ווארום ער איז געקומן פר שטעלט. זאגט דיא אשה וועמן זאל איך דיר אוף ברענגן צוא פון דיא יודן צוא פון דיא גוים. זאגט ער איר ברענגט מיר אוף

עשתה מה שעשתה והעלתו . ותרא האשה את שמואל ותזעק בקול גדול ותאמר האשה למה רמיתני ואתה שאול (פס) מהיכן ידעה ארו"ל לא כשם שהוא עולה למלך כך הוא עולה להדיוט אלא למלך פניו למעלה ורגליו למטה כדרך כל העולם . ולהדיוט פניו למטה ורגליו למעלה . ויאמר לה המלך אל תיראי כי מה ראית ותאמר האשה אל שאול אלהים ראיתי עולים מן הארץ (פס) אלהים תרי ומי היו שמואל ומשה . כששמע שאול כך נתיירא שקרא לאחד ועלו שנים שנא' (פס) אלהים ראיתי עולים מן הארץ . ויאמר לה מה תארו (פס) של אחד . ותאמר איש זקן עולה והוא עטה מעיל . ג' דברים אמרו במעלה המת בזכורו המעלה אותו רואהו ואינו שומע את קולו. והשואלו שומע את קולו ואינו רואהו . והעומדים שם לא שומעין ולא רואין . איש זקן עולה והוא עטה מעיל . ולהלן כתיב (פס כ) ומעיל קטן תעשה לו אמו . הנא הוא המעיל אשר בו גדל בו נקבר בו עדה . תנא בשם ר' נתן כסות שיורדת עם אדם לקבורה בו עתיד לעלות בתחיית המתים שנא' (תיוב לח) התהפך כחמר חותם ויתיצבו כמו לבוש . וידע שאול כי שמואל הוא ויפול אפים ארצה ויאמר שמואל אל שאול למה הרגזתני להעלות אותי . א"ל לא היה לך להרגיז לבוראך אלא בי שעשית אותי ע"ג לא כן שנינו כשם שנפרעים מן העובד כך נפרעין מן הנעבד . וי"א למה הרגזתני שאמר ליה הייתי מרגיז שמא יום הדין הוא והייתי מתירא . והלא דברים ק"ו ומה שמואל רבן של כל הנביאים היה מתירא מיום הדין שאר ב"א עאכ"ו . רבי כי הוה מט' להאי קרא הוי בכי שנאו רע ואהבו טוב והציגו בשער משפט אולי יחנן ה' אלהי צבאות שארית יוסף (עמוס ה) . אמר כולי האי ואולי . בקשו את ה' כל ענוי הארץ אשר משפטו פעלו בקשו צדק בקשו ענוה אולי

עץ יוסף תסתרו

[נה כיה לך להרגיז כו']. כיפ"ת כ' בתהומות [כתיב] נה כיה לך להרגיז בורלך תנא כי שעשיתני ע"ג . ופירוסו על הרגזתני נפ"ז הרגזת את ה' ממנו ע"ד בני ילדתי . כלומ' ע"י הרגזת את ה' ות"מ מפני מה דוחק לומר שד שעשיתני ע"ג . שכשם שנפרעין מו' דלע"ז כי' ויעבדתני ממש שתוכיח בעצם על יהך [כן כ' כיפ"ת] כיוסוסו נמי שם אימת גיכ . ופי' סיוסו נה כיה לך להרגיז בורלך תנא כי שעשיתני ע"ג . כתב כיפ"ת נה נתכוין מכי ג"כ שעשיתני ע"ג ועכשיו כעבד . וכשמואל רבתי גרם לומר כי עשיתני ע"ג : [כולי האי ואולי] פירוש כולי האי מש"ע . ומ"ש בתוכ לאולי יחנן: [בקשו עתה אולי תסתרו] . כ"ל דעתה גדולה מכל מדות שבעולם כדאיתא בפ"ק דע"ז

שְׁמוּאֵל הַנָּבִיא דֶּרֶךְ רִבּוּי פּוֹן אֲלֵי נְבִיאִים . הָכִי זִיא נָטָאן בִּישׁוּף הָכִי זִיא גְּבְרַאכְט שְׁמוּאֵל הַנָּבִיא . וְיִא דִיא אִשָּׁה הָכִי דֶּר וָעהַן שְׁמוּאֵל הַנָּבִיא הָכִי זִיא גְּשְׁרִיגֶן מִיט אַנְדְרוֹם קוֹל אוֹג זָאגְט צוּ שָׁאוּל וָום הָאסְטוּ מִיר גְּנַארְט דוּא בִּיסְט דָאךְ שָׁאוּל הַמֶּלֶךְ . וָוארוּם שְׁטָענְדִיג אַז אַבִּישׁוּף מַאכְּט בְּרֶעגְנְט אוֹף אַמָּעגְטִשׁ קוּמְט עֶר מִיט דֶּעם קָאפּ אֲרַאפּ מִיט דִיא פִּים אַרוֹף . אוֹג דָא אִיז שְׁמוּאֵל הַנָּבִיא לְבָוד שָׁאוּל הַמֶּלֶךְ אִיז עֶר גְּקוּמֶן גְּלַיְיךְ מִיט דֶּעם קָאפּ אַרוֹף הָכִי זִיא פַּר שְׁטַאנֶן אוֹ עֶר אִיזְשָׁאוּל הַמֶּלֶךְ . זָאגְט שָׁאוּל צוּא אִיר שְׁרֶעק זִיךְ נִיט וָום זָעגְטוּ וָואס דוּא שְׁרֶעקְסְט זִיךְ . זָאגְט זִיא אִיךְ זֶעה צְוֵויי מֶענְטְשֶׁן וָעגֶן גְּקוּמֶן זָעגֶן גְּגָלְיכֶן צוּ מַלְאָכִים . וָוארוּם שְׁמוּאֵל הַנָּבִיא הָאט מִיט גְּנוּמֶן מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עֶר הָאט כּוֹרֵא גְּהַאט טָאכְּט רוּפְט מֶען צוּם מְשָׁפְּט הָכִי עֶר מִיט גְּנוּמֶן מֹשֶׁה רַבֵּינוּ זָאל וָאגֶן עֵדוּת אוֹף אִים אַז אֱלִיס וָום מֹשֶׁה הָכִי גְּשְׁרִיבֶּן אִין דֶּר תּוֹרָה הָכִי עֶר מְקַיֵּם גְּוֶוען . פְּרֶעגְט אִיר שָׁאוּל אֶוַואסְר גְּטַאנְט הָכִי דֶּר מֶענְטְשׁ. זָאגְט זִיא אִיין אַלְטֶר מַאן גָּטָאן אֱלֹהֵעמְדִיל . דְּרַיי זַאכֶן אִיז דָא בַּיי אוֹף בְּרֶעגֶן אשוּטֶן . דֶּר וָום בְּרֶעגְנְט אִים זָעהְט אִים אוֹג הֶערְט נִיט וָום עֶר רֶעט . אוֹג דֶּר וָום קוּמְט בְּעטֶן מֶען זָאל אוֹף בְּרֶעגֶן הֶערְט דֶעם קוֹל וָום עֶר רֶעט אוֹג זֶעהְט נִיט דֶעם טוֹטֶן . אוֹג טָענְטְשֶׁן וָום שְׁטֵייֶען דָאךְטָן הֶעירִן נִיט אוֹג זֶעהָן נִיט . אוֹג שְׁמוּאֵל הַנָּבִיא אִיז גְּקוּמֶן אוֹג הֶעמְדִיל וָוארוּם עֶם שְׁטֵייט דִיא מוּטֶר חַנָּה פְּלֶעגְט אִים מַאכֶּן אַלֶי וָאר אֱלֹהֵעמְדִיל . אוֹג הֶעמְדִיל אִיז עֶר גְּשְׁטָארְבֶּן אוֹג אַז הָכִי מֶען אִים בַּגְּראבְּן . אוֹג אַזוֹ וֶועט עֶר אוֹף שְׁטֵיין תְּחִלַּת הַמֵּתִים . רַבִּי נָתָן זָאגְט מִיט דִי קְלֵייְדֶר וָום אֶמָּעגְטִשׁ וֶועֶרְט בַּגְּראבְּן מִיט דִיא קְלֵייְדֶר וֶועט עֶר אוֹף שְׁטֵיין תְּחִלַּת הַמֵּתִים . וָויא שָׁאוּל הָכִי דֶּר הֶערְט אַז שְׁמוּאֵל אִיז גְּקוּמֶן הָכִי עֶר זִיךְ זוּ צוּ אִים גְּבוּקט . פְּרֶעגְט שְׁמוּאֵל וָום הָאסְטוּ מִיר דֶּר צֶעריְגְט אוֹג הָאסְט מִיר אוֹף גְּבְּראכְט אוֹג הָאסְט נָאט אוֹף דֶּר צֶעריְגְט עָם אִיז אַגְרוֹטִי יַבִּירָה צוּ פְּרֶעגֶן בַּיי טוֹטֶע מֶענְטְשֶׁן . נָאט נֶעמְט גְּצָאכְט פּוֹן פְּרֶעגֶר אוֹג פּוֹן טוֹטֶן . אַטַיי הַכְּכָמִים וָאגֶן שְׁמוּאֵל הָכִי גְּזָאגְט אִיךְ הָאב מִיר דֶּר שָׁרָאקֶן טָאכְּט רִיכְּט מֶען מִיר צוּם מִשְׁפָּט . אִיז דֶּר פּוֹן גְּלֶעריְגְט אַז אִיטְלִיכֶם מֶענְטְשׁ דַּארְוּ זִיךְ שְׁרֶעקֶן פַּר דֶּעם מִשְׁפָּט . מַאדַאךְ שְׁמוּאֵל דֶּר רַבִּי פּוֹן אֲלֵי נְבִיאִים הָכִי זִיךְ גְּשָׁרָאקֶן פַּר דֶּעם מִשְׁפָּט אֲלֵי מֶענְטְשֶׁן דַּארְפֶּן זִיךְ בְּנוֹדֶאי שְׁרֶעקֶן . רַבֵּינוּ הַקָּדוֹשׁ אַז עֶר פְּלֶעגְט קוּמֶן צוּ דֶּעם פָּסוּק פְּלֶעגְט עֶר זָויֶען . עָם שְׁטֵייט שִׁמְאִי רִיק הָכִי פַּיינְט צוּ טָאן עָשָׂרְטָע וְאַהֲבִי טוֹב הָכִי לִיב צוּ טָאן גוּטֶם וְהַצִּיגוּ בְּשַׁעַר מִשְׁפָּט אוֹג אִיר זָאלְט שְׁטֶענֶן אוֹג דִיא טוֹטֶן מִשְׁכָּט אוֹלֵי יְחָנֵן יְיָ אֱלֹהֵי צְבָאוֹת פָּאטֶר וָועט אַיִךְ נָאט לַייט וָעלֶען . הָאט רַבִּי גְּזָאגְט נָאךְ אַלֶי טָאטֶן אִיז עֶר שְׁט טָאטֶר וָועט נָאט לַייט וָעלֶען נִיט קֵין גְּווֹיסְע זָאךְ . שְׁטֵייט

וַיִּיטֵר

תסתרו ג׳ים אף ה׳ (עמוס ג) כי הנה יוצר הרים ובורא רוח ומגיד לאדם מה שחו (עמוס ד) ר׳ חגי אומר יתן בעפר פיהו אולי יש תקוה (מיכה ג) כי את כל מעשה האלהים יביא במשפט על כל נעלם (קהלת יב) . ויאמר שאול צר לי מאד ופלשתים נלחמים בי ואלהים סר מעלי ולא ענני עוד גם ביד הנביאים גם בחלומות וגו׳ (שמואל א כח) ולמה לא א״ל באורים ותומים א״ר יצחק לב יודע מרת נפשו (משלי י) על שהרג נוב עיר הכהנים לא הזכיר לו אורים ותומים. א״ל שמואל ויעש ה׳ לו כאשר דבר בידי ויקרע ה׳ את הממלכה מידך ויתנה לרעך לדוד (שמואל א כח) א״ל כדי היות גבן אמרת לי ויתנה לרעך הטוב ממך וכדו אמרת לרעך לדוד . א״ל כד הוינא גבך הוינא בעלמא דשקר והוינא אמרי לך מילין דשקר מדחיל מינך דלא תקטלינני . ברם אנא כען בעלמא דקשיט לא תשמע מני אלא מלין דקשוט . לא על חנם עשה לך הקב״ה בדבר הזה אלא כאשר לא שמעת בקול ה׳ ולא עשית חרון אפו בעמלק וגו׳ ויתן ה׳ גם את ישראל עמך ביד פלשתים ומחר אתה ובניך עמי (שם)

עין יוסף

דע״ז . ועפ כ״ז לפ מכני בודאי לפי שלכלנו מן הרע : [ומגיד לאדם מה שחו] . וכדאיתא בפ״ק דחגיגה לפי׳ שיהא יתירא לפניו לחשוב חשבון לפי׳ שיהא יתירא בעלמא לאתאי כיון דברי תורה שלפני תמיד יהא יתירא בעלמא כתפוס לאדם על פיקחו כלום תקנה יש לו . וכתב המגחת שי שבספרים שלנו נכתב שחו בגימ׳ [בלע יו״ד . לך רז״ל דרשוהו לשון שיחה לפי שמיום בכתוב נכחוב לשון זה ולא נכתב לשון אחר היותר מוחן מוכן על ענין הלשון ומעשין והם דברים הז״ל על שיחה קלה כתב המברם״ה דדייקו זה מדכתיב ״מגיד לאדם שיחו . וע״כ דברו מלת שיחה שהוא מורה על דבר קטן כמ״ש ותשחנו מה דכ״ל מה יפחו דלפי׳ שיח׳ על מה שבין חיים לאחתו עכ״ל : [ויתן בעפר פיהו אולי יש תקוה] . פי׳ מדכתיב בקרלך יתן למכהו להי ישבע בתרפסיתן בעפר פיהו אולי יש תקוה ע״ז אמר קולו כתי יסוריס יקבל ועידנו בספק אם תהיה לו תקוה (רש״י) : [על כל נעלם] ולאיתא שם בפרק בל״ל מאי על כל נעלם אמר רב זה סהורג כיון כבני הברו ושמואל אומר דהורג כיון לאפשר לו להשלים ולא להורגה בפני הבירו . ולכן לאפשר שדין הוא שיעשה עד ג׳ חלת לפ כרק קפני ביהו דלא לאפשר לו בלת רקוקה אם תבהו כמאה פה נעשה על זה דאמריון דהיה לו להבליעה בכסותו כמו לגבי תפלה ומכבי בכי (ע״ש במכתם״ה) : [ולמה לא מ״ל בשו״ת]. אכרי גם בהם אחל ולא נעשה . דכתיב ויו אחול בה׳ ולא עכהו כ׳ גם בתלומות גם בחורים . ול״ל שלפ שאחיאר הוליכם ביהו בלפר כלך לחל דוד אלה שם אחול אחנים לדהום בחורים (יפ״ת) : [על אכרא וכו עיר בכהנים] . ולכן לא הזליכם שנחניים ממנו אלא יאמר לו לחה גרמת לעמך שכהיים בכהיים ובטוב זה לא נעשית בדבן : [כד הוית גבן] . פירוש כשהייתי אללו בעוב״ז : [ודון] . פי׳ ופכהיו לחה לומר לרעך לדוד . דדוד לא היה טוב ממנו שהוא בכרי אחול לדיק יותר מדוד כדאיתא בפרק אלו מגלחין ת״ל הקב״ה לדוד אלמלא לחה אחול והוא דוד כמה דוד אבדתי מפניו (יפ״ת) : [ולא על חנם עשה לך הקב״ה וכו׳] . ל״ל שכתוב בלא בקשו ממנו כיון שכופהם

ענף יוסף

א״ל כד ה יבא גבך הוינא בעלמא דשקר כו׳ . הענין הוא דשאול צדיק כדוד ום ב בכינו בבחינת השלימות הנפשיי שהוא העיקר . אבל בשלימות המדריגי ובפרט בסדר המלוכה דוד טוב מכנו שהיה רודף תמיד אויבי ה׳ הפך שא ל שהיה רחמן ולא עשה חרון אף על הקב״ה בעמלק יוה שאמר הקב״ה לד לד ואלמלי אתה שאול כו׳. פירוש שאילו שאול היה כמו דוד בענין המלוכה יאבדו כמה ד ד מפניו שה א צדיק ממני . וזה שאמר שמואל שכשהיה בעולם השקר אמר לרעך הטוב ממך שבבחינה שלימות המדיני שהוא בעולם השקר קרא טוב ממנו ומכל מקום מפני היראה לא אמר לו שה א דוד בפירוש אבל כשהיא בעולם האמת לא אמר לו שהוא טוב ממנו אלא דוד סהם שבבחינת שלימות הנפשיי שהיא העיקר שאול טוב ממנו (יפ״ת) :

א״ל

עמי

וַיְיַטֵּעַר בִּקְשׁוּ אֶת יְיָ זוֹכֶט נָאט כֹּל עֲנְוֵי הָאָרֶץ אֲלֶי פְרוֹמָט מֶעֲנְטֶשֶׁן פוּן דֶעָר וָועֶלְט בִּקְשׁוּ צֶדֶק זוֹכֶט טָאן צְדָקָה בִּקְשׁוּ עֲנְוָה יְכַט נָאךְ פְרוֹמְי זַאכֶן אוֹלַי תִּסְתְּרוּ בְיוֹם אַף יְיָ טָאטֶר וָועט אִיר קָאנֶן זִיךְ פַּאר בָּארְגֶן אוּן דָעם טָאג פוּן נָאטֶס צָארְן . אִיז נָאךְ אַלֶי זַאכֶן אִיז עֶרְשְׁט אַסֶפֶק טָאטֶר וָועט מֶען זִיךְ קָאנֶן פַּר בָּארְגֶן . וָוארוּם וָואס אַמֶנְטֶשׁ טוט אִיז אַלֶיס נִיט גִינוּג קֶעגֶן נָאט . דְרוּם הָאטְרַבִּינוּ הַקָּדוֹשׁ גְוַוייְנְט בַּיי דִיא פְּסוּקִים . נָאךְ שְׁטַיִיט כִּי הִנֵּה יוֹצֵר הָרִים וּבוֹרֵא רוּחַ וּמַגִּיד לְאָדָם מַה שִׂיחוֹ נָאט הָט בַּשַׁאפֶן בֶּעֶרג מִיט וויִנְטְן אוּן זָאגְט דֶעם מֶענְטֶשֶׁן וָום עֶר רֶעט אִיטְלִיכֶם וָוארְט וָם דֶר מֶענְטֶשׁ רֶעט קוּמְט אַלֶיס צוּם מְשָׁפָּט אוֹף דֶעם פְּסוּק הָט אוֹךְ רַבִּינוּ הַקָּדוֹשׁ גְוַוייְנְט . רַבִּי חַגַּי זָאגְט בַּיי דֶעם פְּסוּק רַאדְף מֶען אוֹךְ וַוייְנְט עָם שְׁטַיִיט . יִבֹּ״ב יִ״ב לְיֵי ״עֵר ״ז זִיזְיֵשׁ זָאל וַיְוַדַּע צוּם שְׁלָאוּיר דִיא בַּאק יִשְׂבַּע בְּתַהְוֹת עֶר זָאל זִיךְ אֶן זָעטְן מִיט חֶרְפָּה . יִסַּן בְּעֵפֶר פִּיהוּ עֶר זָאל אֶן פִּילֶן דֶעם כּוֹל מִיט עֶרֶר אוֹלַי יֵש תִּקְוָה טָאטֶר וָועט זַיין אַהַאפוּנְג צוּם מֶענְטֶשֶׁן אִין גָאנְצוּת דֶר הַאלְטֶן זִיךְ . דַאךְ מֶען גוּט וַוייְנֶן אוֹף דֶעם נָאךְ אַלֶיס אִיז עֶרְשְׁט אַסֶפֶק טָאטֶר וָועט מֶען קָאנֶן זִיךְ דֶער הַאלְטֶן אִין גָאנְצוּת . הָט שָׁאוּל גִזָאגְט צוּ שְׁמוּאֵל הַנָּבִיא עָם אִיז מִיר זֵייעֶר עֶנְג אוּן דִיא פְּלֶשְׁתִּים הָאלְטֶן מִיט מִיר מִלְחָמָה אוּן נָאט הָאט זִיךְ פוּן מִיר אָפּ גְטָאן עֶר הָט מִיר נִיט גֶעְנָפֶרְט . אִיךְ הָאב גְפְרֶעגְט נְבִיאִים זָאגֶן זַייא מִיר נִיט . אִין חֲלוֹם הָאב אִיךְ גְפְרֶעגְט הָט מֶען מִיר נִיט גֶעְנָפֶרְט . אוּן פַּר וָום הָט שָׁאוּל אִים נִיט גָזָאגְט אַז עֶר הָוז גְפְרֶעגְט בַּיי אוּרִים וְתוּמִים הָט מֶען אִים נִיט גֶיעֶנְפֶרְט הָט רַבִּי יִצְחָק גִיזָאגְט דֶר פַּר וָום עֶר הָט גִיהַרְגִיט דִיא כֹּהֲנִים אוּן דֶר שְׁטָאט נוֹב וָום דִיא כֹּהֲנִים פְרֶעגְן בַּיי אוּרִים וְתוּמִים . הָט זִיךְ שָׁאוּל גִישֶׁעמְט וְאַגְן אַז עֶר הָאט גִיפְרֶעגְט בַּיי אוּרִים וְתוּמִים וָוארוּם שְׁמוּאֵל וָואלְט אִים זָאגֶן דוּא בִּיטְט אַלֶיין שׁוֹלְדִיג פַּר וָום הָאסְטוּ גִהַרְגִיט דִיא כֹּהֲנִים דְרוּם הָאט דִיר דֶר אוּרִים וְתוּמִים נִיט גֶעְנָפֶרְט . זָאגְט שְׁמוּאֵל צוּ אִים אִיךְ הָאב דָאךְ דִיר לַאנְג גְזָאגְט אַז גָאט הָט צוּ גְנוּמֶן דִי מַלּוּכָה בַּייא דִיר אוּן נָאט אַוֶועק גְגַעְבֶּן צוּ דִיין גְזִעְלֶן צוּ דָוִד . זָאגְט שָׁאוּל דוּא הָאסְט דֶעְנְצְמָאלְט מִיר גְזָאגְט צוּם גְזִעְלֶן וָואס אִיז בְּעֶסֶר פַּאר מִיר . הַיִינְט זָאגְסְטוּ צוּם גְזִעְלֶן . דָוִד זָאגְט שְׁמוּאֵל בְּשַׁעַת אִיךְ בִּין גְזִעְלֶן אִין דֶר פַּאלְשֶׁר וָועלְט הָאב אִיךְ דִיר גְנַאדְט אִיךְ גְזָאגְט עֶר אִיז בְּעֶסֶר פַּאר דִיר . הַיִינְט בִּין אִיךְ אוֹךְ דֶער אֶמֶת וָועלְט קָאן אִיךְ קֵיין לִיגֶן נִיט זָאגֶן . זָאג אִיךְ דִיר צוּ דִיין גְזִעְלֶן דָוִד וָוארוּם דֶער אֱמֶת שָׁאוּל אִיז גְוֶועֶן אַזוֹ אַצְדִיק אַזוֹ וויא דָוִד הַמֶּלֶךְ . אוּן דֶער פַּאר וָואס דוּא הָאסְט נִיט גְפַאלְגְט נָאמְס רֵייד מִיט יְמָלֵךְ דוּא הָאסְט נִיט נְהַרְגִיט

עלע

עמי במחיצתי. כיון ששמע כך וימהר שאול ויפל מלא קומתו ארצה ויירא מאד מדברי שמואל (שם) אמרו אבנר ועמשא מה אמר לך. אמר להם אמר לי למחר את נחת לקרבא ונצחת ובניך מתמנין רברבים ארשב"ל באותה שעה קרא הקב"ה למה"ש ואמר להם בואו וראו בריה שבראתי בעולמי. בנוהג שבעולם אדם שהוא הולך לבית המשתה אינו מוליך בניו עמו מפני מראית העין וזה יורד למלחמה ויודע שהוא נהרג ונוטל בניו עמו ושמח על מדת הדין שפוגעת בו. א"ר יהושע דסכנין בשם ר"ל מלמד שהראה לו הקב"ה למשה דור דור ודורשיו דור דור ושופטיו דור דור ושוטריו דור דור ומלכיו והראהו את שאול ובניו נופלים בחרב. אמר לפניו רבש"ע מלך ראשון שיעמוד על בניך ידקר בחרב. א"ל הקב"ה ולי אתה אומר אמור אל הכהנים שהרג שמקטרגין על שאול על שהרג נוב עיר הכהנים וזה שנא' ויאמר ה' אל משה אמור אל הכהנים. ת"ר על חמש חטאות נהרג אותו צדיק שנא' (ד"ה א י) וימת שאול במעלו אשר מעל בה' על שהרג נוב עיר הכהנים ועל שחמל על אגג ועל אשר לא שמע לשמואל שא"ל שבעת ימים תוחיל עד בואי אליך (שמואל א י) והוא לא עשה כן אלא ואתאפק ואעלה העולה. וגם לשאול באוב לדרוש ולא דרש בה' וימיתהו:

(ג) **ויאמר** ה' אל משה אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם. א"ר יוחנן כל מקום שנא' אמור ואמרת צריך לדרוש. ויאמר המלך אחשורוש ויאמר לאסתר המלכה. ויאמר

עץ יוסף

למי שאינו צדיק כ"כ כמוהו. לז"א דאין זה הגם מכיון שנכשל בעמלק ודוד נלכד בענין כזה אשר המלכות תלויה בו (יפ"ת). ועי' בענף: [עמי במחיצתי]. דאי למימר שיהיו מתים כמוהו הול"ל ויתן ה' גם את ישראל עמך ובניך והיה הדבר ניכר אע"כ עמי במחיצתי (יפ"ת): [ולמחר אתה נחת]. פי' למחר אתה יורד למלחמ' ותהיה נוצח ובניך יעלו לגדולה ויהיו שרים. ושאול אמר להם כן פן ירך לבבם ויכתכו יותר במלחמה והא דנפל מלא קומתו ארצה. מסתמא אמר להם שהיה דרך השתחויה. ומ"מ לא הוציא שקר מפיו כי כונתו היה על מלחמת היצר שבודאי היה א"ל ערוק ואת ניצול כדאיתא בר"ה סדר זו שבאמת כך א"ל שמואל שאם יברח ינצל אבל אם יקבל עליו דין שמים והיה הוא ובניו עמו במחיצתו גם מה שאמר שבניו יעלו לגדולה אמת שאין לך גדולה מזו שיהיו במחיצת שמואל ובדרש שיגול להיות שמינו אותם לרברבין על חיל במלחמה זו באמת: [מלך ראשון שיעמוד על בניך]. ר"ל דאי משום על שלא עשה חרון אף ה' בעמלק. העונש על ע ן זה אינו רק הסרת המלכות

ממנו וכדכתיב קרע ה' את ממלכות ישראל מעליך היום ונתנה לרעך הטובה א"נ הקב"ה לי אתה אומר אל הכהנים בני אהרן שהרג אותם בחרב ולכך עונשו בחרב הוא ג"כ בחרב (אלשיך): [וזה שנאמר ויאמר ה' אל משה אמור אל הכהנים]. רוצה לומר מדסמך לאיש או אשה כי יהיה בהם אוב דרשינן דרמיז הטאתו כדלעיל וא"כ דרשינן אמור אל הכהנים בכהני נוב (יפ"ת): [במעלו אשר מעל בה']. דייק מדכתיב במעלו אשר מעל בה' תרי א' שהרג נוב עיר הכהנים והשני שחמל על אגג וזהו אשר מעל בה' שאין השם שלם ואין הכסא שלם כל זמן שזרעו של עמלק קיים וכתיב אשר לא שמר את דבר ה' זהו אשר לא שמע לשמואל שאמר ליה בשם ה' שימתין ז' ימים עד בואו. וכתיב בתריה וגם לשאול באוב לדרוש בה' ד' כמשמעו וכתיב אחר זה ולא דרש בה' שיעץ מה שאמר לכהן אסוף ידך ולא המתין עד שידרוש באורים ותומים (יפ"ת) אבל באגדת שמואל פ' כ"ד למדו בדרך אחר: אם

ויאמר

אלי דרום וועסטו פאלין מיט דייני קינדר אין דר מלחמה. אונ מארגן וועסטו זיין מיט מיר אויף יענר וועלט. דוא וועסט זיין לעבן מיר אונ מיין חדר דאס מיינט מען אין גן עדן. וויא שאול האט דאס געהערט איז ער גפאלן אויף דר ערד אונ הט זיך זייער גפארכטן פר די רייד פון שמואל הנביא. פרעגין אים אבנר אונ עמשא ווס זענין מיט אים מיט גנאנגן וואס הט דיר שמואל גזאגט. זאגט ער זייא ער הט מיר גזאגט מארגן וועל איך גיין אין דר מלחמה אונ איך וועל איין נעמן די מלחמה. אונ מייני קינדר וועלן ווערן גרוסי לייט. רבי שמעון זאגט אין דר צייט הט גאט גרופן דיא מלאכים אונ האט זייא גזאגט קומט זעהט מיין מענטש ווס איך האב בשאפן אונ מיין וועלט. דר מנהג איז דער וואס גייט אויף אחתונה געמט ער ניט מיט זייני קינדר פר עין הרע. אונ דער צדיק גייט אין דער מלחמה אונ וייס אז ער וועט ווערן גהארגית מיט דיא קינדר אונ פרייד זיך אוף דעם גזר דין וואס אויף אים איז נגזר גווארן. רבי יהושע זאגט גאט הט גוויזין משה רבינו אלי דורות מיט זייערי גרוסי לייט. מיט זייערי שופטים מיט זייער גוועלטיקערס. מיט זייערי מלכים. אונ האט אים גוויזן שאול המלך מיט די קינדר וועלן פאלן מיט דר שווערד אין דר מלחמה. האט משה רבינו גזאגט דר ערשטר מלך פון יודן זאל פאלן אויף דר שווערד אין דר מלחמה. הט אים נאט גזאגט ווס פרעגסטו מיר פרעג דיא כהנים פון דר שטאט נוב. דער פר וואס ער הט זייא גהרגית דר פר דארף ער אויך גהרגית ווערן. דרום שטייט ויאמר יי' אל משה אמור אל הכהנים גאט זאגט צו משה זאג צו די כהנים וועסטו שון וויסן. תנו רבנן די רבנן האבן גלערינט איבר פינף זינד איז דר צדיק גהארגית גווארן. עס שטייט וימת שאול במעלו אשר מעל בה' שאול איז גשטארבן איבר זיין פעלשונג ווס ער הט גפעלשט אין גאט. דער פאר ווס ער הט גהארגית דיא כהנים פון נוב. אונ האט זיך דר בארעמט אויף אגג דר מלך פון עמלק. אונ הט ניט גפאלגט דיא רייד פון שמואל הנביא בשעת ער הט אים גהייסן ווארטן אויף אים זיבען טאג אונ ער הט ניט גווארט. אונ הט גפרעגט ביי דר כישוף מאכערקי. אונ ניט גפרעגט ביי גאט דרום הט אים גאט גטייט. אמור אל הכהנים ואמרת אליהם זאג צו די כהנים אונ זאג צו זייא וואס דארף מיר שטיין צווייא מאל זאג צו זיי. הט רבי יוחנן גזאגט וויא עס שטייט אין פסוק צוויי מאל צו זאגן דארף מען דרשנין. מיר גפינן ביי אסתר המלכה שטייט ויאמר המלך אחשורוש ויאמר לאסתר המלכה האט גזאגט דר מלך אחשורוש אונ האט גזאגט צו אסתר המלכה. עס שטייט מיר צוויי מאל גזאגט צו

וויזיין

ויאמר למה לי . אמר לה אם הוא זה מוטב ואם לאו אמרי שהוא הוא . ד״א עד שלא הכיר בה שהיא יהודית היה משיח עמה ע״י תורגמן . משהכיר בה התחיל לספר עמה . כיוצא בו (מלכים ב ו כ) וגש איש האלהים ויאמר אי מלך ישראל ויאמר כה אמר ה׳ ויאמר שני פעמים למה לי . אלא א״ל כשיפול בן הדד בידך לא תחמול עליו אמירה שנייה א״ל הוי יודע כמה מצודות וחרמים פרשתי לו עד שבא לידך ועכשיו אם הפקד יפקד והיתה נפשך תחת נפשו ועמך תחת עמו . כיוצא בו (יחזקאל י) ויאמר אל האיש לבוש הבדים ויאמר בא אל בינות לגלגל . הקב״ה אמר למלאך והמלאך לכרוב א״ל גזר עלי הקב״ה ואני אין לי רשות להכנס בתוך מחיצתך אלא עשה עמי צרקה והן לי שני נחלים . מיר ויש ויהן אל חפני לבוש הבדים . ר׳ פנחס אמר הפשירן ונתנן לו . ר״ש דסכנין ב״ר לוי אמר שני נחלים היו עמומות ביד גבריאל סבור שישראל יעשו תשובה . כיון שראה עשו בקש לזרוק ולקעקע ביצתן . א״ל הקב״ה לגבריאל גבריאל להונך להונך יש בהן בני אדם שעושין צדקה אלו עם אלו שנא׳ (שם) וירא לכרובים הבנית יד אדם תחת כנפיהם . ואף כאן אמור אל הבדים בני אהרן ואמרת . אמירה ראשונה למת מצוה ימצא . והשנייה לאחרים לא יטמא לפיכך אמור ואמרת. לפי שבעה״ז כהן מטמא למת מצוה אבל לעתיד אין אתם מטמאין כל עיקר למה שאין מיתה לעתיד הה״ד בלע המות לנצח (ישעיה כה) :

(ד) מה כתיב אחר הענין הזה והכהו הגדול מאחיו . ולמה נקרא שמו כהן גדול שהוא גדול בחמשה

עין יוסף

(ג) אם כו׳ כמו זה כמן מוטב . ומ״ל אפ״ה תמור מכות כזה שמכך מוכך ומעך להריגה. שכיוצא בזה עולה להמיתו שנתקנא בו שזימתו חבתר נמשתה כדאי׳ ס״ק דמגלה . ור׳ על שכלה בחלוס שכמן רולה להרגו כדאיתא במדרש : [עד שלא הכיר בו]. מדרש שמואל לבתי יט פ׳ כ״ד איתא נכויה חכ: במגלה דף ט״ז וכויקרא רבה גרסו כאן וכן עיקר. [משהכיר בה שהוא יהודית ומדבר מלכים]. התחיל לספר עמה ויאמר קמע ס״ק מתחלה היה אומר על ידי תרגמן . אבל כשאתה נאמר נאמר ממש : [כמה מצודות והרמים וכו׳]. פירוש שפה בלבם שיקבלו למלחמה ולהרוג כן הפיל בהושע על כ״ו חלף חיש (יפ״ח): [והמלאך לכרוב]. ומע״ג ת״ר מלאך לכרוב : [הכניס יד מלאך]. מע״ג דיד כרוביס ניכר בכתותם לו שזכות רמז ידי מלאך בלקוח שומרת:

וכנעים

וַיַּיִן אַז אַיירד עֶר דָם גוויסט ווער אָבְהֶר זיא אוג פון וואסר מְשַׁפְּחָה זיא האט ער ניט נְוואלט רייִן טיט איר נאר דורך אַמתירנמן דם חיסט ער דם נזאגט צו איינם אוג יענר דם איר נזאגט . דָר נאך אַז זיא האט אים נזאגט וועך זיא איז האט ער שוין טיט איר אַליין גערעט . אוג נאך נפונן מיר בְּשַׁעַת דר מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הָט גהאט מלחמה מיט דם בן הדד הָט דר מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל גִּפְרָעגְט דעם נביא צו ער וועט איין גענטן דיא מלחמה . עם שְׁמַיְיט ויאמר אֶל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל ויאמר כה אמר יי הָאט דער נביא גְּוָאגְט צום מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אוג הָט גאט גְּוָאגְט אַז דָם נאט גְּוָאגְט שְׁמַיְיט מיר צַוַויי מאל גְּוָאגְט . צו ויין אַז דר נביא הָט אים גְּוָאגְט איין מאל אַז בן הדד וועט ארויס פאלן אין דיינוי הענד וְאַלְסְטוּ אוף אים גיט רַחֲמָנוּת הָאבֶּן . נאך הָט ער אים נְזאגְט וְאַלְסְט ויין אַז פיל נְעַנְצִין הָאב איך פר שְׁפְּרַיִיט אייך האב דם גִּפְרַאכְט אַז בן הדד וָאל גיין מַלְחָמָה הָאלְטֶן מיט דיר . דרום אַז ער וְעט קומֶן צו דיר אין דיא הענד וְאַלְסְטוּ אוף אים גיט רַחֲמָנוּת הָאבֶּן . אוג אוב גיט וועלסטו נְעבֶּן דיין נֶפֶשׁ פאר זיין נֶפֶשׁ אוג דיין פָאלק פר זיין פָאלק . נָאה גִּפְיֶנֶן מיר ויאמר אֶל אַ״ש לבוש הבדים ויאמר בא אֶל בינות לגלגל דר מלאך הָט גְּוָאגְט צום אַנדרין מַלְאָךְ גייא צַוויישֶׁן דיא הֵעֶרד אוג בְּרֶעְנְג מיר צַוויי הַיסי קוֹלֶן איך וועל ארוף וַיארפֶן אוף ירוּשָׁלַיִם . דר מַלְאָךְ הָט גְּוָאגְט איך הָאב גיט קיין רשות צו גיין דָארְטֶן וויא דיא קוֹלֶן זענין דרום נֶעם דיא צַוויי מיר הָט ער אַז גְּטָאן . רַבִּי פִּנְחָס זָאגְט דר מַלְאָךְ הָט זייא דר וייל אֶפּ גְּכוֹלְט אוג הָט אים גְּגעבֶּן . רַבִּי שִׁמְעוֹן זָאגְט די צַוויי קוילֶן זָענֶן גְּווען אין דר הָאנד פון גבריאל הַמַּלְאָךְ בּיו זייא זָענֶן אַביסֶל קיל גְּווארֶן ער הָט נְטראַכְט טָאמר וועלֶן דיא יורֶן טא׳ תְּשׁוּבָה דֶּעל איך גיט וואַרפֶן אוף ירוּשָׁלַיִם . וויא ער הָט גְּוָאגְט זייא טוֹען גיט קיין תְּשׁוּבָה הָאט גבריאל גְּוואלְט וַוארפֶן דיא קוֹלֶן כיט בעם אוס רייסֶן דיא שְׁמָאט אין גאנצֶן . הָט נָאט אים גְּזָאגְט וואלני גלאסן גיט כיט בעם וָארופ עֶם גִּפְינְט זיך בּיו יורֶן מְעַנְטְשֶׁן וואס טוֹען פיל צְדָקָה . אוֹ דָא שְׁמַיְיט אוף צַוויי מאל זָאגֶן דם עֶרְשְׁטִי איז צו זָאגֶן אַז אַבְהֶן מֶעג זיך מְטַמֵּא זיין צו אַמת מְצִיָה אַז עם איז גיט דא וועך עם זאל אים בַּאגְרַאבֶּן מֶעג אַבְהֶן זיך מְטַמֵּא זיין אוג בְּגָרַאבֶּן אים . דם אַנדרי מאל זָאגֶן דיא כֹּהֲנִים צו קיין אַנדרן טוֹטֶן זָאלֶן זייא זיך גיט מְטַמֵּא זיין . אוג דם איז אַלְעם הייסט אַז מְעַנְטְשֶׁן שְׁטַארְבֶּן דארף זיך אַבְהֶן מְטַמֵּא זיין צו אמת מְצִיָה . אָבֶּר לֶעְתִיד לָבוֹא אַז דָער טוט וָועט גיט זיין אוף דר וועלט וועלן זיך כֹּהֲנִים נָאר גיט מְטַמֵּא זיין . עם שְׁמַיְיט בלע המות לנצח דָער טוט וָועט פר דָארְבֶּן וַוערן אוף אייבג עם וועט קיינר גיט שְׁטַארְבֶּן. וַיַּסֵּר נָנָדוֹל מֵאֶחָיו פר וום הַייסְט

בחמשה דברים. בנוי. בכח. בעושר. ובחכמה. ובשנים. בנוי שיהא נאה מאוזיו. בכח שיהא גבור בכח. בוא וראה כשהניף אהרן את הלויים שנים ועשרים אלף הניף ביום אחד. כיצד היה מניף אותם מוליך ומביא מעלה ומוריד. הוי שהיה גדול בכח. בעושר מנין שאם לא היה עשיר שאחיו הכהנים מעשרין אותו. מעשה בפנחס הסתת שמנו אותו כ"ג ויצאו אחיו הכהנים וראו אותו חוצב אבנים ומלאו את המחצב לפניו דינרי זהב. ומנין שאם אין לו שאחיו מגדלין אותו שנא' והכהן הגדול מאחיו. ולא כ"ג בלבד אלא המלך כיוצא בו וכן אתה מוצא בדוד המלך כיון שהלך להלחם בגליות הפלשתי א"ל שאול (שמו"ל יז) לא תוכל ללכת אל הפלשתי הזה להלחם עמו כי נער אתה והוא איש מלחמה מנעוריו. א"ל דוד רועה היה עבדך לאביו בצאן ובא הארי זאת הדוב ונשא שה מהעדר ויצאתי אחריו והכיתיו והצלתי מפיו ויקם עלי וגו' גם את הארי גם הדוב הכה עבדך והיה הפלשתי הערל הזה כאחד מהם. א"ל שאול ומי אמר לך שאתה יכול להרוג אותו. מיד השיבו דוד ה' אשר הצילני מיד הארי ומיד הדוב הוא יצילני מיד הפלשתי הזה. מיד וילבש שאול את דוד מדיו. וכתיב בשאול משכמו ומעלה גבוה מכל העם (שם ט) כיון שהלבישו בגדיו וראה שעשויין לו מיד הכנים בו עין צרה. כשראה דוד כן שהלבין פני שאול א"ל לא אוכל ללכת באלה כי לא נסיתי ויסירם דוד מעליו. הא למדת שאפילו יהא אדם קצר והוא מתמנה מלך נעשה ארוך כ"כ למה שבשעה שהיה נמשח בשמן המשחה נעשה משובח מכל אחיו אמר דוד

ענף יוסף

ד) **א"ל** שאול ומי אמר לך שאתה. וקשה מנ"ל שהיה עם ויכוח יותר מכמה שמפורש בקרא. וי"ל דמדכתיב ויאמר דוד אל שאול רועה הייתי וגו' ויאמר דוד ה' אשר הצילני יג' דקשה ויאמר ויאמ' ל"ל. ע"כ צ"ל דבין מאמר למאמר נכנסו דבריו ע"א ל"ש א"ל מי הגיד לך ע"אתה בעצמך יכולת להורגו דלמא לא ניתן לך הכח בהארי והדוב רק לרדוף ולצאת כנגדו אבל המיתה יהיה על ידי הקב"ה כיון ש"א להמיתי על ידו דרך השבע כי מי ישליט הרך בקשה היינו אבן בברזל שיהיה מכיהה אשו ועד רגליו אם לא כי יד ה' תעשה זאת. על זה השיב ל דוד ה' אשר הצילני וגו' ר"ל דלי יהי כדברך" על כל פנים יש כאן רמז ההצלה ואם כן אין להם ליראה מהתנאו שהתנה הוא ברי לכם איש וגו' ולזה אמר לו שא ל לך ה' יהיה עמך ר"ל דבין שניהם יהיה ההצלה והנקמה אתה לילך ולדרוך והקב"ה מכה בו (ע' בזב"ש)

וראה שעשויין לו מיד הכנים בו עין צרה וא"ת ושאול מאי הוי דעתיה להלבישו אותו מדיו מאחר שהם א"כוי ודוד

קצר הקומה ד"ל דרך תיבה וכבוד הלבישן לו לשעה כדרך המלך שלכבוד ולבישני לבושיו וחשב שמיד יפשיטנו מעליו ויצל שכמו ישאנו לביתו מאחר שאינן עשוין למדתו ע"ת:

עץ יוסף

(ד) **ובשנים** וכת"כ מפיק בסנים ועויל במקומו במרלה. וכתב בספר גבול בניימין סהוס סגל מלעו סיום סל מ"ו וס"כ מפי' יכין מחכיס זקיס ממנו כוס מוקדם לכלס. לכן נרמז בת"כ ובמרלה ופיכוסו בנוי כוס בכדר מהכיס ומרלה כוס בלוכן ולוכוס משוער וכ"פ בעל קרבן מהכן. ודקשו סהוס גדול בתיסה דכיס מסוס ד"ל לכתוב וכבכן גדול מו וכ"ן בגדול מלחמין לכך דרס וכבכן ס' גדול עכ"ל: [קסתת]. פירוס חולב מנסים: [כגדול מלחמין]. כדלרס בנתגדל משל מחין: [בעשוין לו]. פי' שהיו כמדתו מיד ככיס בו עין צרה לפי שהרגיש בו שוללת למלוכה ויליף להם מעשוין לו מדכתיב מדיו דרים שהיו כמדתו כדמשמע נפ' כעכל וע' בעקה: [ומשמעה שהיה נמשח בשמן המשחה כ"ל]. והא דאמר לעיל כיון שהלבישו בגדיו וכלה מעשוין לו כו' דמשמע

ענף יוסף

ובשנים (ד) ובת"כ מפיק בסנים ועויל במקומו במרלה. וכתב בספר גבול בניימין סהוס סגל מלעו סיום סל מ"ו וס"כ מפי' יכין מחכיס זקיס ממנו כוס מוקדם לכלס. לכן נרמז בת"כ ובמרלה ופיכוסו בנוי כוס בכדר מהכיס ומרלה כוס בלוכן ולוכוס משוער וכ"פ בעל קרבן מהכן. ודקשו סהוס גדול בתיסה דכיס מסוס ד"ל לכתוב וכבכן גדול מו וכ"ן בגדול מלחמין לכך דרס וכבכן ס' גדול עכ"ל: [קסתת]. פירוס חולב מנסים: [כגדול מלחמין]. כדלרס בנתגדל משל מחין: [בעשוין לו]. פי' שהיו כמדתו מיד ככיס בו עין צרה לפי שהרגיש בו שוללת למלוכה ויליף להם מעשוין לו מדכתיב מדיו דרים שהיו כמדתו כדמשמע נפ' כעכל וע' בעקה: [ומשמעה שהיה נמשח בשמן המשחה כ"ל]. והא דאמר לעיל כיון שהלבישו בגדיו וכלה מעשוין לו כו' דמשמע

עֵר כֹּהֵן גָּדוֹל עֵר אִיז גֶּרעֶטֶר פַּר אַלֵי מִיט פִּינְף זַאכֶן. מִיט שֵׁיינֶקְוִיט. מִיט חֵכְמָה. מִיט בִּינָה. מִיט רַייכְקְוִיט. מִיט חֲכְמָה אוּנ מִיט וְאָהֲרֶן. מִיט שֵׁיינֶקְוִיט עֵר זָאל זַיין שֶׁעֶנֶער פַּאר אַלֵי בְּרִידֶער. מִיט כֹּחַ עָוֹ זָאל זַיין שֶׁטַאֲרֶקֶר פּוּן אַלֵי. מִיר נִפְּגָן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן הָט אוֹף גְּהוּבֶּן צְוֵוייא אוּנ צְוָואנְצִיג טוֹזֶינְט לְוִים אִין אַיין טָאג אוּנ הָט גֶּשָׁאקְוֶלְט דִּיא לְוִים אַרוֹף אוּנ אַראפּ אוּנ פּוּן זַיִךְ אוּנ צוּ זַיִךְ. אִיז דֶר פּוּן גֶּלְעֶרִינְט אַז אַכֹּהֵן גָּדוֹל דֶּארְף זַיין שְׁטַאֲרְק. מִיט רַייכְקְוִיט אוּב עֶר אִיז נִיט רַייךְ דֶּארְפֶּן אִים דִּי כֹּהֲנִים רַייךְ מַאכֶּן. עֶם אִיז גְּוֹוען אַמַּעֲשֶׂה בֵּיי פִּנְחָס דֶּר שְׁטֵיינֶר קְלַאפֶּר מֶען הָט אִים גְּמַאכְט פַּר אַבֹּהֵן גָּדוֹל. הָט עֶר זַייטֶר גְּקְלַאפְּט שְׁטֵיינֶר עֶר אִיז גְּוֹוען אָרוֹם. הָאבֶּן אִים דִּיא כֹּהֲנִים גְּזָאגְן עֶר קְלַאפְּט שְׁטֵיינֶר. הָאבֶּן זַייא אוֹף דֶּעם אֶרְט פּוּן דִּיא שְׁטֵיינֶר אֶן גְּשִׁיט רֶעגְדְלִיךְ עֶר זָאל שׁוֹן מֵיין נִיט הַאקְן. אוּנ אַז אַמַּלְךְ דַּארְפְּן אִים דִּיא בְּרִידֶר גֶּעבְּן גֶּעלְט עֶם זָאל אִים נִיט פֶּעלְן. מִיר גִּפְּגָן בֵּיא דָּוִד הַמֶּלֶךְ אַז עֶר הָט גְּוואלְט מִלְחָמוֹת הַאלְטֶן מִיט גָּלִיוֹת הַפְּלִשְׁתִּי הָאט אִים עֶר אוֹל הַמֶּלֶךְ גְּזָאגְט דוּא וֶועְט נִיט קָאנְן מִלְחָמָה הַאלְטֶן מִיט אִים. וְיארוּם דוּא בִּיסְט נָאךְ יוּנְג אוּנ עֶר אִיז גֶּלְעֶרִינְט אִין מִלְחָמָה פּוּן יוּגֶנְטְשָׁאפְט אֶן. הָאט דָּוִד גְּזָאגְט צוּ שָׁאוּל אִיךְ בִּין גְּוֹוען אַפֶּאסְטָאךְ בֵּיא מֵיין מַאטֶן אִיז גְּקוֹמֶן אַלֶיִיב מִיט אַבֶּער אוּנ הָט גְּהַאפְּט אַשְׁעפְּס פּוּן דִּיא שָׁעפְּטֶן בֵּין אִיךְ אוֹף נָשְׁטַאנֶן אוּנ אִיךְ הָאב זַיי גְּשְׁלָאגֶן אוּנ דֶּעם שְׁעפְּס הָאב אִיךְ מִצַּיל גְּוֹוען פּוּן. זַיין מוֹל. זַיינְט אַז אִיךְ קָאן שְׁלָאגֶן אַלֶיִיב מִיט אַבֶּער אִיז דֶּר פְּלִשְׁתִּי נִיט שְׁטַאֲרְקֶר אֲפִילוּ פּוּן אִיעֶם פּוּן זַייא וֶועל אִיךְ אִים אוֹךְ שְׁלָאגֶן. דֶּער נָאךְ אִיז דָּוִד גַּנַאגֶן צוּ גָּלִיוֹת הַפְּלִשְׁתִּי אוּנ הָט גְּזָאגְט נָאט וֶום הָט דִּיךְ מַצִּיל גְּוֹוען פּוּן לֵייב מִיט דֶּעם בְּעֶר עֶר זָאל מִיךְ מַצִּיל זַיין פּוּן דֶּר הַאנְד פּוּן גָּלִיוֹת הַפְּלִשְׁתִּי. אוּנ שָׁאוּל הָט אָן גְּטָאן דָּוִד הַמֶּלֶךְ זַיינֶע קְלֵייד הָאטש שָׁאוּל אִיז גְּוֹוען אַהוֹבֶר מַאן פּוּן אַקְטִיל אָן אִיז עֶר גְּוֹוען הֶעבֶּר פּוּן צַלֵי כְּיעֶנְטְשֶׁן פּוּן דֶּעסְט וָועגְן זֶעגְן גְּוֹוען דִּיא קְלֵייד זַיינֶע גוּט אוֹף דָּוִד הַמֶּלֶךְ. וְוִיא שָׁאוּל הָט גְּזֶהֶן הָט דִּי קְלֵייד פַּאסֶן גוּט אוֹף דָּוִד הַמֶּלֶךְ הָט עֶר אִים גְּגֶעבֶּן אֵיין עֵין הָרָע. וְוִיא דָּוִד הַמֶּלֶךְ הָאט גְּזֶהֶן אַז דֶּר פְּנִים פּוּן שָׁאוּל אִיז וַויס גְּוואכְן קוּקֶן אוֹיף דָּוִד הַמֶּלֶךְ הָאט עֶר גְּזָאגְט אִיךְ קָאן נִיט גֵיין אִין דִּיא קְלֵייד. אוּנ הָאט זַייא אוֹם גְּטָאן פּוּן זִיךְ. פּוּן דֶּאנֶן אִיז אֶפּ גְּלֶעֶרִינְט אֲפִילוּ אַקוּרָצֶר מְעֶנְטְשׁ זַי עֶר וֶועְרְט אַמַּלְךְ פּוּן

בשמן המשחה שנמשחתי בו אני שמח עכן הוא אומר לכן שמח לבי ויגל כבודי אף בשרי ישכון לבטח (תהלים ס טז):

(ה) וידבר ה' אל משה שור או כשב או עז כי יולד וגו' (ויקרא כב כז) צדקתך כהררי אל אלו הצדיקים שנמשלו בהררי שנא' (מיכה ו ח) שמעו הרים את ריב ה' משפטיך תהום רבה אלו הרשעים שנא' (תהלים טו) תהומות יכסיומו. צדקתך כהררי אל אלו הצדיקים מה הרים הללו מעלים עשבים אף הצדיקים יש להם מעשים טובים. משפטיך תהום רבה אלו הרשעים מה התהום אינו מעלה עשבים אף הרשעים אין להם מעשים טובים. צדקתך כהררי אל מה ההרים הללו ראוין להזריע ועושין פירות כך הצדיקים עושין פירות ומטיבין לעצמן ומטיבין לאחרים. למה"ד לכעמון של זהב והגוזל שלו של מרגליות כך הם הצדיקים מטיבין לעצמן ומטיבין לאחרים שנא' (ישעיה ג) אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו. משפטיך תהום רבה אלו הרשעים מה התהום הזה אינו יכול להזרע ואינו עושה פירות. כך הרשעים אין להם מעשים טובים ואינן עושין פירות אלא מצירין לעצמן ולאחרים שנא' (שם) אוי לרשע רע כי גמול ידיו יעשה לו. רע לעצמו ורע לאחרים. צדקתך כהררי אל סרס המקרא ודרשהו צדקתך על משפטיך כהררי אל על תהום רבה. מה ההרים הללו כובשין את התהום שלא יעלה ויציף את העולם כך מעשיהם של צדיקים כובשין את הפורענויות שלא תבא לעולם. צדקתך כהררי אל מה ההרים הללו אין להם סוף כך אין סוף למתן שכרן של צדיקים ל"ל. משפטיך תהום רבה מה התהום אין לו חקר כך אין חקר לפורענותן של רשעים ל"ל. צדקתך כהררי אל ר' ישמעאל ור' עקיבא. ר' ישמעאל אומר הצדיקים שהן עושין את התורה שנתנה מהררי אל הקב"ה עושה עמדן צדקה כהררי

עין יוסף

דמשמע דאף נתלך ונלך כאמצעה. ר"ל לעולם לימין לך אמתלא טעם אמכה נתלך אלא שאחול לך נתפעל אלא כל שכאן לו בכיון כאלו עשוייה לו ולזה נתן עיניו בו. וזכו קרוב נפשוטו (כלי יקר): [לכן אמת לבי ויגל כבודי]. ר"ל שנפשוטה זה כדמז בהמעשה דברים לכן אמת לבי זכו כגנד ההכמה שכולל בגד כדכתיב (קהלת ח) ולבי ראה ברבה חכמה וכתיב (מכ"ר ב) כי תכת הכמה בלבך. ויגל כבודי זכו כגנד העובר שכבודו על האדם זכו עשרו אף בכבי זכו כגנד הנוי וכמלאה ישמחו בעטה כגנד הכת אמי שכולל גבור בוכן בשת ואיזו ילת מלכם:

(ו) וזשה"כ צדקתך כהררי אל. משיב דבעי למיתר תמיהה כשמיני וכלאה ילמה שמשפטו כאדם דכתיב בו ג' דיבים השמיני יומר כדלקמן סוף סי' ו'. מייתי כאי קרא נמי דרש מ"ם אדם ובהמה שמשפטן אדם ומשפטן בהמה מוין כדלקמן ומכיון דמשמע דאף נתלך ונלך כאמצעה. ר"ל לעולם לימין לך אמתלא טעם למדרש עליו כדרך המדרש (יפ"ת): [צדקתך כהררי אל]. פירוש צדקתך לעולם כפי מליאות וכבוי הררי אל בעולם דכיון דקרקע לדקיקו כריס ומפסיק ושונה כפי מליאות תהום כפה דכיון דכתיב ושונה כאמת דקרקע תהום וזה כתב למדרש דרש בפסוק דרך כלל וכדר מפרש חופן ה' דמיירי בגדולות וכאמ שבין אדם לחבירו. ולכאי יהיב טעמא למה שנקראו הצדיקים הריס לפי שמעלים עשבים כי זה תפארתם ואין תועלת לאשים וכן משעשים טובים לתועלת העושים ולכאי ימי נקראו הרשעים תהום לפי שאינו מעלה עשבים. ואופן ב' ד' יירי בגדולות ובשם שבין אדם לחבירו. ולכאי יהיב טעמא למה שנקראו הצדיקים הרים לפי שמעשיהם ועשין פירות שיש תועלת לכל בכיותם יפיס מדותיהם. ותועלת לעולם בפירותיהם. ותהום לשפלה (יפ"ת): [והגול שנו]. פירוש הגזל שמקשקש בקולו: [ורע לחמריהם].

יוֹדֵן וְוערט עֶר לַאנג אוֹן הוֹךְ. וָוארום עֶר וְוערט גַזאלְבט מִיט דֶעם שֶׁמֶן הַמִשְׁחָה דְרוֹם וָוערט עֶר גְרֶעסֶר פּוּן אַלֶי בְּרוּדֶר. דֶם הָט דָוִד הַמֶלֶךְ גַנָאגט לָכֵן שָׂמַח לִבִּי וַיָגֶל כְּבוֹדִי אַף בְּשָׂרִי יִשְׁכּוֹן לָבֶטַח. מַיִן הַאַרְץ אוֹן כַיִן כָּבוֹד טוּט זִיךְ פְּרֵיעֶן כַיִן לַייב וְוועט רוּען אַין קֶבֶר וָאוֹרוּם אִיךְ בִּין גַזאלְבְּט מִיט דֶעם שֶׁמֶן הַמִשְׁחָה שור או כשב או עז כי יולד דָם פְּסוּק צִדְקָתְךָ כְּהָרְרֵי אֵל בִּישְׁפִּיטְ תְּהוֹם רַבָּה דַיין צְדָקָה וָום דו טוּסְט מִיט דִיא צַדִיקִים וָום זָענִין גְנְגְלִיכְן צוּ בֶּעֶרְג אִיז גְרוֹס. דַיין מִישְׁפָּט וָום דוּא טוּסְט דִי רְשָׁעִים אִיז זֶייעֶר טִיף. דִיא צַדִיקִים וָענִין גְנְגְלִיכְן צוּ בֶּעֶרְג אוֹן וִויא בֶּעֶרְג וַאקְסְט אוֹף זֵיי גְרָאז אַזוֹ דִיא צַדִיקִים וָואקְסְט אוֹף זֵיי גוּטֵע מַעֲשִׂים. דִי רְשָׁעִים וָענִין גְנְגְלִיכְן צוּם גְרִינְט אַזוֹ וִוי דֶר גְרִינְט גִיט גִיט כַיִן פֵּירוֹת אַזוֹ פּוּן דִיא רְשָׁעִים וַואקְסְט נִיט כַיִן גוּטְס. נָאךְ אַפְּשֵׁט אִיז אַזוֹ וִויא דִי בֶּעֶרְג וָועֶרֶן גַזֵייעֶט אוֹן עֶם וַואקְסְט פֵּירוֹת אוֹף זֵייא. אַזוֹ דִיא צַדִיקִים וַואקְסְן מִיט גוּטֵע פֵּירוֹת טוּעֶן גוּטְס זִיךְ אוֹן טוּעֶן גוּטֵס גוֹיִים וָענִים עֶם שְׁטַוִיט אִיבְּרוּ צַדִיק כִּי טוֹב כִּי פְּרִי מַעֲלְלֵיהֶם יֹאכֵלוּ לוֹבֶט דֶעם צַדִיק וָוארוּם אִים אִיז גוּט זֵייני פֵּירוֹת פּוּן זַייני וָועֶרְג טוּט עֶר עֶסֶן. אוֹן דִיא רְשָׁעִים וָענִין גְנְגְלִיכְן צוּם גְרִינְט אַזוֹ וִויא דֶר גְרִינְט וָועֶרְט גִיט גַזֵייעֶט אוֹן עֶם וַואקְסְט גִיט פּוּן אִים כַיִן פֵּירוֹת אַזוֹ דִיא רְשָׁעִים הָאבֶּן גִיט כַיִן גוּטֵע מַעֲשִׂים אוֹן הָאבֶּן גִיט כַיִן פֵּירוֹת טוּעֶן שְׁלֶעכְט זִיךְ אוֹן וָענִים עֶם שְׁטַוִיט אוֹי לָרָשָׁע רַע וַוִיי אִיז צוּם רָשָׁע עֶם אִיז אִים שְׁלֶעכְט אַזוֹ וִויא זַייני מַעֲשִׂים וָענִין אַזוֹ וָועֶרְט עֶר נִצָאלְט שְׁלֶעכְט פַאר זִיךְ אוֹן פַאר וָענִים. נָאךְ אַפְּשֵׁט אִיז צִדְקָתְךָ כְּהָרְרֵי אֵל אַזוֹ וִויא דִיא בֶּעֶרְג וָענִין אוֹף דֶעם אֶפְּ גְרִינְט זַייא פַר שְׁטָאפְּן דֶעם אֶפְּ גְרִינְט עֶר נָאל גִיט פַאר בְּלַייבְּן דִיא וָועלְט. אַזוֹ דִיא מַעֲשִׂים פּוּן צַדִיקִים דֶעקְן צוּא דִיא פִּינְסְטֶרְנִיוֹת וָאלְן גִיט קוּמֶן אוֹף דֶר וָועלְט. אוֹן אַזוֹ וִויא דִיא בֶּעֶרְג הָאבֶּן גִיט כַיִן קוֹף אַזוֹ אִיז גִיט כַיִן קוֹף כַיִן דִיא צַדִיקִים עֶם אִיז אָן אַשְׁיעוּר אוֹן גִיט אוֹם צוּ וָאלְן אוֹן גִיט אוֹם צוּ שְׁרֵיבְּן זַייעֶר שְׁכַר נָאט אַלַיין וַייסְט זַייעֶר שְׁכַר. אוֹן אַזוֹ וִויא דֶר אֶפְּ גְרִינְט הָט גִיט כַיִן פְּאַרְשְׁטוּנְק אַזוֹ דֶר מִשְׁפָּט פּוּן רְשָׁעִים הָאט גִיט כַיִן פְּאַרְשְׁטוּנְק וָוארוּם עֶם אִיז גוּוען אָן אַבְּרֶעג. נָאךְ אַפְּשֵׁט אִיז צִדְקָתְךָ כְּהָרְרֵי אֵל אַזוֹ וִויא דִיא תּוֹרָה וָום זִיא אִיז גְגְעבְּן גְוָוארְן אוֹף

כהררי אל . והרשעים שאין עושין את התורה שנתנה מהררי אל הקב"ה מדקדק עמהם עד תהום רבה . ר"ע אומר אחד אלו ואחד אלו הקב"ה מדקדק עמהן ונובה מן הצדיקים מיעוט מעשים רעים שעשו בעה"ז כדי לשלם להם שכר משכם לעוה"ב . ומשפיע שלוה לרשעים ומשלם להם מיעוט מע"ט שעשו בעולם הזה לפרוע להם לעוה"ב . ר' מאיר אומר משל את הצדיקים בדירתן ובשל את הרשעים בדירתן . משל את הצדיקים בדירתן כמו שנא' (ישעיה לג) במרעה טוב ארעה אותם ובהרי מרום ישראל יהיה נוהם . ומשל את הרשעים בדירתן שנא' (שם לו) כה אמר אדני ה' כיום רדתו שאולה האבלתי כסיתו עליו את תהום . הובלתי כתיב . א"ר יהודה בר אמי משל אין עושין כסוי לגינית לא של כסף ולא של זהב ולא של נחושת ולא של ברזל אלא של חרש מפני שהוא מין במינו . כך אמר הקב"ה ניהנם חשך שנא' (תהלים לה) יהי דרכם חשך וחלקלקות ומלאך ה' רודפם . והתהום חשך שנא' (בראשית ו) וחשך על פני תהום . והרשעים השך שנאמר (ישעיה כט) והיה במחשך מעשיהם ויאמרו מי רואנו ומי יודענו יבא חשך ויכסה חשך כמה דאת אמר (קהלת ו) כי בהבל בא ובחשך ילך ובחשך שמו יכוסה (שנוין בכבוש יש למקרא אלא בלשון הכתוב) :

(ו) צדקתך כהררי אל . אמר ר' יהודה בר סימון צדקה שעשית עם נח בתיבה כהררי אל שנא' (בראשית ח) ותנח התיבה בחדש השביעי על הרי אררט . ומשפטים שעשית עם דור המבול שרקדקת עמהם עד תהום רבה שנא' (שם ו) ביום הזה נבקעו כל מעינות תהום רבה וכשהזכרתו לא זכרתי לברו אלא ויזכור את נח ואת כל החיה ואת כל הבהמה אשר אתו בתבה ויעבר אלהים רוח על הארץ וישוכו המים . ריב"ל סליק לרומי ראה שם עמורים של שיש

עין יוסף מכורכים

לה מן רע נפשי לי מין לך רעש סוב : [מצל מת כמדיקי כדיקתן] . כניכנס כדי לכסו' עליו מת כתפוס מפני שרואי זה כראי זה וכדמפרש פירוש כמקים שמתידין לדור שם ולחוי לכיות דיקתן כמו שרואי ומזיל ועמ"ש לעיל ריש פ' נח : [שנוין בכבוש] . וכדפוס ויליליגרם יכוהב כ"ל שמי שכיות מצל לקמן : [סוכלתי] . לשון כבוש על דיקתו כבוש שיטין : מכורכים

דָּעִם בְּאֶרֶץ טוּט נָאט טִיט זַיי פִּיל צְדָקָה אַזוֹ וויא דִיא בָּעֶרֶג . אוּנ דִיא רְשָׁעִים וָאם עֲנַיִן נִיט מְקַיֵּים דִיא תּוֹרָה וָם זִיא אִיז נֶעבִּין נָוואכֶן אוֹף דֶעם בְּאֶרֶג אִיז נָאט טִיט זַיי מְדַקְדֵּק אַזוֹ טִיף וויא דֶר נְרִינְט אִיז . רַבִּי עֲקִיבָא זָאגט כִּיט צַדִּיקִים אוּנ טִיט רְשָׁעִים אִיז נָאט מְדַקְדֵּק גְלַיִיךְ נָאר נָאט נֶעמְט נִצָּאלְט פּוּן צַדִּיקִים אוֹף דֶר וועלְט פַּר זַיי"עֶר בִּיסְל זִינְד כְּדֵי זַיי זָאלֶן קוּמֶן רַיין אוֹף יֶענֶר וועלְט דָארְטֶן וועֶרֶן זַיי"א נֶצָאלְט אִין נָאנְצֶן פַּר זַיי"עֶרֶי מִצוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים . אוּנ דִיא רְשָׁעִים אִיז נָאט מְשַׁפֵּיעַ גוּטֶם אוֹף דֶר וועלְט פַּאר זַיי"עֶר בִּיסְל גוּטֶע מַעֲשִׂים כְּדֵי נִצָּאלְט צוּ נֶעמֶן דָארְטֶן אוֹף יֶענֶר וועלְט פַּאר זַיי"עֶרֶי שְׂלָעכְטֶי מַעֲשִׂים . רַבִּי מֵאִיר זָאגט נָאט נִיט דִי צַדִּיקִים וויי עם פַּאסְט צוּ זַיי אַזוֹ וויי זַיי וועלֶן שְׂפָּעטֶר הָאבֶן . אוּנ דִיא רְשָׁעִים אוֹף אַזוֹ . עָם שְׂמֵייט בְּמִדָּה טוֹב אֶרְעָה אוֹתָם טִיט גוּטֶע פַּאשִׁי וְועל אִיךְ פַּאשֶׁן דִיא צַדִּיקִים אוּנ אוֹף דִיא רֶעכְטֶי בָּעֶרֶג וְועט זַיין זַיי"עֶר וואנוּנְג . אוּנ בֵּיי דִיא רְשָׁעִים שְׂמֵייט בִּיום רִדְתּוֹ שְׁאוֹלָה כִּסִּיתִי עָלָיו אֶת הַתְּהוֹם דֶעם מָאנ וָם דֶר רָשָׁע גַייט אִין גְרוּב דֶעק אִיךְ צוּ אוֹף אִים דֶעם אֶפּ גְרוּנְט דָם מִיטְט קֶען זַיין וואנוּנְג אִיז אִין גֵהִינָּם וָם עֶר אִיז טִיף אַזוֹ וויא דֶר אֶפּ גְרוּנְט . רַבִּי יְהוּדָה זָאגְט לְמָשָׁל מֶען מַאכְט נִיט קֵיין צוּ דֶעק צוּם מַאכְט מֶען דֶעם דֶעק אִיךְ נִיט פּוּן נָאלְד נִיט פּוּן קוּפֶּער נִיט פּוּן אַייֶיזֶן נָאר פּוּן עֶרְד וויי"ל דֶער מַאכְט מֶען דֶעם דֶעק אוֹף פּוּן עֶרְד מִין צוּם מִין . אַזוֹ זָאגְט נָאט אוֹף דִיא רְשָׁעִים זַיי זָענֶן פּוּנְצָטֶר . עָם שְׂמֵייט וְהָיָה בְּמַחֲשַׁךְ מַעֲשֵׂיהֶם דִיא מַעֲשִׂים פּוּן דִיא רְשָׁעִים זָענֶן אִין דֶר פּוּנְצָטֶר וָארוּם אַרְשָׁע אַז עֶר טוּט אַיין עֲבֵירָה טוּט עֶר דָאם אִין דֶער קֵיינֶר זָאל נִיט זָעהֶן אוּנ פַּר נֶעכְטְ נָאר אַז נָאט זָעהְט אַלֶיס אִין דֶר פּוּנְצָטֶר וויא אִין דֶר לֵיכְטִיג . אוּנ דֶער נַהִינָּם אִיז אוֹךְ פּוּנְצָטֶר . עָם שְׂמֵייט יְהִי דַרְכָּם חֹשֶׁךְ וַחֲלַקְלַקּוֹת וּמַלְאַךְ יְיָ רוֹדְפָם זַייֶער וועג זָאל זַיין פִּינְצָטֶר אוּנ גְלִיצִיק אוּנ דֶר מַלְאָךְ פּוּן נָאט יָאגְט זַיי . אוּנ דֶר אֶפּ גְרוּנְט אִיז פּוּנְצָטֶער . עָם שְׂמֵייט וְחשֶׁךְ עַל פְּנֵי תְהוֹם אוֹף דֶעם אֶפּ גְרוּנְט אִיז פּוּנְצָטֶר . זָאל קוּמֶן דֶר אֶפּ גְרוּנְט וָם עֶר אִיז פּוּנְצָטֶר אוּנ זָאל צוּ דֶעקֶן דָם נַהִינָּם וָם עֶר אִיז פּוּנְצָטֶר אוּנ דִי רְשָׁעִים וָם זָענֶן פּוּנְצָטֶר עָם שְׂמֵייט כִּי בַּהֶבֶל בָּא וּבְחשֶׁךְ הֶלֶךְ וּבְחשֶׁךְ שְׁמוֹ יְכוּסֶה כִּיט נָארִישְׁקַיִיט קוּמְט דֶר מֶענְטְש דְרוּם נַיִיט עֶר אִין דֶר פּוּנְצָטֶר אוּנ כִּיט פּוּנְצָטֶרנִיש וָעֶרְט זַיין נָאכֶן צוּ גֶדֶעכְט . צְדָקָתְךָ כְּהָרְרֵי אֵל רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן זָאגְט דַיין צְדָקָה וָם דוּא הָאסְט נְטָאן כִּיט נֹחַ הַצַּדִּיק כִּיט דֶר תֵּיבָה אִיז אַזוֹ גְרוֹס אַזוֹ וויא דִיא בָּעֶרְג פּוּן נָאט וָאם זִיא אִיז אוֹךְ נְשָׂטַאנֶן אוֹף דִיא בָּעֶרְג . עָם שְׂמֵייט וַתָּנַח הַתֵּיבָה דִיא תֵּיבָה הָט גְרִינְט אוֹף דִי בָּעֶרְג אוּנ עֶר אִיז נִיצְל גָוואכֶן פּוּן מַבּוּל יִשְׁפְּטֵךְ יְהוֹם רַבָּה אוּנ דַיין מִשְׁפָּט וָם דוּ הָאסְט נְטָאן כִּיט דֶעם דּוֹר הַמַּבּוּל דוּא הָאסְט כִּיט זַיי מְדַקְדֵּק גְוועֶן בִּיז צוּם גְרִינְט . עָם שְׂמֵייט בִּיום הַהוּא נִבְקְעוּ כָּל מַעְיְנוֹת תְּהוֹם רַבָּה אִיז נִשְׁפַּאלְטֶן פּוּן אֶפּ גְרִינְט . אוּנ אַז דוּא הָאסְט גְרַעֲנֶקְט אִין דֶר תֵּיבָה . דֶר תַּנָּא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אִיז גְוועֶן אִין דֶר שְׁטָאט רוֹמִי הָט עֶר נִיעֶהֶן דָארְטֶן זַייֶן פּוּן מֶערְמִיר

סכוכרים בקניות בשרב שלא יפקעו ובצנה שלא יקרשו וראה שם ענני אחד מחצלת של קנים מתחתיו מחצלת קנים על גביו . על העמודים קרא צדקתך כהררי אל הן דאת יהיב את משפע ועל העני קרא משפטיך תהום רבה הן דאת מחי את מדקדק . מהו אדם ובהמה תושיע ה' אלכסנדרום מלך מוקדן אזל לגבי מלכא קציא לאחורי הרי חשך אזל למדינה חדא דשמא קרטינרא דהיא כולה דנשים . נפקו לקדמותיה אמרי ליה אי את עבדת עמן קרבא ונצחת לן שמך נפיק בעלמא דמחוא דנשיא אתריכת . ואי אנן עבדין עמך קרב ונצחן לך שמך נפיק בעלמא דנשיא עבדין עמך קרב ונצחן לך ותוב ליתי את קאים קדם מלכו . כי נפיק כתב על תרעי פילי אנא אלכסנדרום מוקדון שמיא הוינא עד דאתינא לקרטינדא מדינתא וילפי עצה מן נשיא . אזל למדינתא אחרי דשמה אפריקי נפקו לקדמותיה בחזורין דדהב ורמונין דדהב ולחמא דדהב . אמר להן ומה דהבא מתאכיל בארעכון . א"ל ולא הוה לך כדון בארעך דאתית לגבן . אמר להו לאו עתריכון אתית למחזי אלא דיציבון אתית למחמי . עד אינון יתבין אתו תרי גברי לדינא קדם מלכא חד אמר מארי מלכא אנא חורבנה זבנית מהאי גברא וגרפתיה ואשכחית ביה סימא ואמרת ליה סב סימתך דחרובתא זבנית וסימת' לא זבנית ואחרינ' אמר כמה דאת מסתפי מעונש גזל כך מסתפינא אנא . והיאך אמר כד זבנית לך חורבא וכל מה דאית ביה זבנית לך קרא מלכא לחד מנהון א"ל אית לך בר דכר . א"ל הן . קרא לאחרינא א"ל אית לך ברת נוקבא . א"ל הן . אמר להון יזלון ותנסב דין לדין ויכלון סימא תרויהון . ושרי אלכסנדרום מוקדון תמה . א"ל מלכא מה תמהית לא

עץ יוסף דאנות

(ו) ככורכים בקניות . פי' בקניס וכרכב גרס בקיפסוסיות : [כן דמת יסיב] . פי' נמי שתסב [קדמיהון] . יש גורסין [קדמיתיניה] . שכוח שתי מלות קרת מלמון קרתא וכוח עיר וגייעץ [קרצף] . פירוש מלחמה : [דמתחזי דשקיל לחבריכת] . ודפס סיס [ותוב ליתי לת קרסים] . פי' ושוב לא יכיס [תרע פילי] . פירוש שתי מלכיס שיתמרו שתלם לחם : [וילפיס עלה מן נשיס] . פירוש ולמדתי חכמה [כחזורין דדהב] . פי' כתפוחין של זהב וכמוניס של זהב [ומה דכסיף] . פי' וכי זהב נתכל בתרבלא [עתריכון] . פי' לא נתתי לרחות לת עשרכם לגלו מעפסיכם נתתי לרחות : [לגת תורכנת זבנית] . פירוש תני קניתי בית תרב ושומם מזה כתיב : [וגרפתיה] . פי' ותפרתי בקרקע ומצאתי ב: תוכר : [ותמרית ליה סב סימתך] פי' ותמכרתי לו קח לת לגלך כי סהוכרכ לכך קניתי וכח לא לגלך קניתי : [ותחריני תמר] . פי' וזכ שתחר ל"ל כמו שתחב מתירכת מן כגזל כך תני מתירת מן כגזל וק"ת כיון לעוקת גופת כוב מתיל לגביה וכן כמוכר לגביה לוקה מתי גזל מיכת . ו"ל שכ"ל סיס רצוים לקבל מתכה מצוה שונת מתנות יתיר ולכסי סוי ליס גזל תי לאו דיוקו סוי מדיוק (יפ"ע) : [וסיתך תמר כד זבניס כך] . כני תני תיכות וסיתך תמר ליתה כדכר : [לכ דכר] . פי' בן זכר : [יזלון ויכסב דין לדין] . פי' ילכו ויכשאו זה לזה ויתלבו לת כתוכר : [ומרי לי'כסנדרום] . וסתמיל מלכסנדרום מתמיה על סדכר

שְׁטַיִן צוּ גֶדַעקְט מִיט שְׁטָעקֶלַיְיךְ אוּן מִיט רָאגָעזִים אַרוּם. זוּכְט כְּדֵי זַיי זָאלֶן נִיט צוּ שְׁפַּאלְטֶן וְוערֶן. אוּן וַיינְטֶר כְּדֵי זַיי זָאלֶן נִיט פַּר גְלַיְיוועָרְט וְוערֶן וְוערֶן זַיי קַאלְיֶיע וְוערֶן . אוּן הָאט גְוַעהָן דָארְטֶן אַיין אָרְמַאן בַּיים נָאקְט נָאר מִיט אַרָאגָנְי פּוֹן הַינְטֶן אוּן אַרָאגָנְזִי פּוֹן אוֹבֶן אוֹף דִיא זַיילֶן הָאט עֶר גְזָאגְט דָעם פָּסוּק זְדָקָה זְדָקְךָ וְגוֹ דוּ טוּסְט אִיז גָרוֹס אָזוֹ וְוִיא דִי בֶּערְג . אוּן אוֹף דָעם אָרְמַאן הָט עֶר גְלַיְיגְט דָעם פָּסוּק מִשְׁפָּטֶיךָ תְּהוֹם רַבָּה דַיין מִשְׁפָּט אִיז מִיר אָזוֹ וְוִיא דֶר אָפְּ גְרִינְט עָם אִיז נִיט צוּ דֶר קְלֵיעֶרִין דַיינִי וְוערְג וָום דוּא טוּסְט אוֹף דֶר וָועלְט מִן הַסְּתָם דָארְף אַלֶיס אָזוֹ זַיין נָאר דֶר טָעגְטְשׁ קָאן נִיט פַּר שְׁטַיין וָום מַיינְט דֶר פָּסוּק אָדָם וּבְהֵמָה תּוֹשִׁיעַ יְיָ דָעם טָעגְטְשׁ מִיט דָעם בְּהֵמָה הָעלְפְּט נָאט . אִיז דֶר פְּשָׁט דֶר פּוּן וָוארוּם דֶר קַיסֶר אַלֶכְסַנְדֶר מוֹקְדוֹן אִיז גֶגַאנְגֶן צוּ דֶעם מֶלֶךְ קַצְיָא אִינְטֶרְין דֶרַי חוֹשֶׁךְ אִיז עֶר גְקוּמֶן אִין אַיין מְדִינָה וָאם דָארְטֶן אִיז גְווֹען נָאר וַוייבֶּר קִין שׁוּם מַאנְס פֶּארְשׁוֹן . וְעגְן זַיא אַרוּם גֶגַאנְגֶן קֶעגְן אִים אוּן גָזָאגְט וָועלְכְטוּ הָאלְטֶן מִיט אוּנְז מִלְחָמָה אוּן דוּא וָועלְט אוּנְז זַיין נָעמְן וָועלְכְטוּ קִין גְרוֹסֶן נָאמֶן נִיט קְרִיגְן פּוּן אוּנְז וָוארוּם וַוייבֶּר אִיז גְרִינְג אִין צוּ נָעמְן . וָועלְן מִיר גְווִינְן דִיא מִלְחָמָה וָועלְכְטוּ זִיךְ שָׁעכִין פָּאר דֶעם וָועלְט וָועלְכְטוּ שׁוֹן נִיט קָאנֶן בֵּיי שְׁטַיין פָּאר אַנְדֶרִי קִינְגְרַייכֶן . אִיז עֶר אַוְועק גֶגַאנְגֶן פּוּן זַיא אוּן הָט אֶן גְשִׁרִיבֶּן אוֹף דֶעם טוֹער פּוּן דֶר מְדִינָה אִיךְ אַלֶכְסַנְדֶר מוֹקְדוֹן בִּין גְווֹען אַשׁוֹתָה בִּיז אִיךְ בִּין גְקוּמֶן אַהֶער אִין אַיין מְדִינָה פּוּן וַוייבֶּר אוּן הָאב מִיךְ גְלֶעגְט פּוּן זַיא שָׁכָל . דֶר נָאךְ אִיז אַלֶכְסַנְדֶר גֶגַאנְגֶן קִין אַפְרִיקָא וָענְן דִיא טָעגְטְשׁן פּוּן דָארְטֶן אַרוּם גְקוּמֶן קֶעגְן אִים מִיט עֶפֶּל אוּן מִיט בְּרוֹט פּוּן נָאלְד . פָּרָעגְט זַיא אַלֶכְסַאנְדֶר בֵּיי אַייךְ עָסְט מֶען נָאלְד . זָאגְן זַיי צוּ אִים וָום דָעז גְקוּמֶן אַהֶער עָסְן פָּעלְט דִיר אִין דַיינִי לֶענְדֶר אוֹךְ נִיט . זָאגְט עֶר צוּ זַיי אִיךְ בִּין נִיט גְקוּמֶן זָעהֶן אַיינֶער רַייכְקַייט נָאר אִיךְ וִויל זָעהֶן אַיינֶרְי מְשְׁפָּטִים . וָענְן זַיי אִבֶּיסֶל גְזָעסְן וָענְן גְקוּמֶן צְווַיי מָענְטְשׁן צוּם דִין פָּאר דֶעם קִינִיג . זָאגְט אֶינֶר צוּ דֶר אַנְדֶרֶר וָאגְט אָדוֹנִי קִינִיג אִיךְ הָאב גְקוּפְט אֶפּוֹסְקָע בַּייא כִּין חֲבֶר הָאב אִיךְ זַיא אוֹיס גְרַייגְט הָאב אִיךְ גְפִּרְגְן דָארְטֶן אַיין אוֹצָר וִויל אִיךְ אַוועק גָעבֶּן דָעם אוֹצָר וָוארוּם אִיךְ הָאב נָאר גְקוּפְט אֶפּוֹסְקָע נִיט קִין אוֹצָר . אוּן דֶר אַנְדֶרֶר וָאגְט אָדוֹנִי קִינִיג אִיךְ הָאב אִים אֶלֶיס פָּר קוֹפְט אָזוֹ וְוִיא עָם אִיז דֶר אוֹצָר קָעד צוּ אִים אוּן וְוִיא כִּין חֲבֶר הָט פָּארְכְט פָּר גְזַיילָה אָזוֹ הָאב אִיךְ אוֹךְ פָּארְכְט פָּאר גְזַיילָה אִיךְ וִויל נִיט קִין פָּרָעמְדְס . וָאגְט דֶר קִינִיג צוּ אַיינֶם הָאסְט אַבְּחוּר וָאגְט עֶר יָאה . פָּרָעגְט עֶר דָעם אַנְדֶרֶן דוּא הָאסְט אַנְקְבָה וָאגְט עֶר יָאה . וָאגְט דֶר קִינִיג דֶר פְּסַק אִיז דֶר בְּחוּר זָאל נָעמְן

דאנית טבות . א"ל אין . א"ל אלו הוית הדין דינא בארעכון מה הויתון עבדין בה . א"ל מרים רישיה דדין דישיה דדין וסימתיג מלקא גבי מלכא . א"ל ושמשא דנהא עליכון . א"ל הן . א"ל ומטרא נחית עליכון א"ל הן . א"ל דילמא אית בארעכון בעיר דקיק . א"ל הן . א"ל זיל תיפח רוחיה דההוא גב"א בזכות בעירא דקיק שמשא דנהא עלייכי ומטרא נחית עליכון . ובזכות בעירא דקיקא אתון משתזבון . הוי אדם ובהמה תושיע ה' אדם בזכות בהמה תושיע ה' . אמרו ישראל רבש"ע כאדם אנחנו כבהמה הושיענו . לפי שאנחנו נמשכין אחריך כבהמה שנא' (תיר ס) משכני אחריך נרוצה הביאני המלך חדריו נגילה ונשמחה בך נזכירה דודיך מין מישרים אהבוך . להיכן אנו נמשכין אחריך לג"ע הדא הוא דכתיב (תהלים יז) ירויון מדשן ביתך ונחל עדנין תשקם . א"ר אלעזר בר מנחם עדנך אין כתיב אלא עדניך מלמד שכל צדיק וצדיק יש לו עדן בפני עצמו . אדם ובהמה תושיע ה' א"ר יצחק משפט אדם ובהמה אחד . משפט אדם ביום השמיני יומל . ומשפט בהמה ומיום השמיני והלאה ירצה :

(ז) **רבי** תנחומא פתח מי הקדמני ואשלם תחת כל השמים לי הוא (תיוב מא) זה רווק הדר במדינה ונותן שכר סופרים ומשניות . אמר הקב"ה עלי לשלם לו שכר עמלו ליתן לו בשברו

כזכ:[בא דתמית טבות] . וכי בא טוב דעתי : [א"ל אין] . פי' כן : [א"ל מרים ריסיה כ'] . פ' כיון דגים את אכיכם מרימים לתמן שם וכל זה והתולגר סיה כיה בתגר המלך לפי שבדיוכסה כל סומא זוכה בה המלך ולפי שלא גילו חזן שמלך רק בתו לדון מי בם יקחתה נמצאו רוצים בגזל המלך ומייסו לתפס למלכות (יפ"מ) : [א"ל ומטרא דנחת] . וכי השמש זוכה בתרלכם : [א"ל ומטרא דנחת] . שם גשם ירד עליכם : [דילמא אית בתרלכון] . שאין אתם בתרלכם בזכות דקיק:[בזכות בעירא דקיקא שמשא דנחת] . כל"ל:[מתזבון] . פירוש ניצולין ונושעין : [אדם בזכות בהמה] . דתלי"ב [א"ת הוי יה למילף אדם ובהמה כתרא ושוד לימת כל חי ולא יתרוך לומר אדם ובהמה (יפ"ת) : [כאדם תמשכו] . אתנו תושעים בזכות בתמה . תוי"ט מ"ש אדם בהמה כאדם תושיע בזכות בתמה לפי שהן בב ד"ת וכי' הטעם שלא יפסו : שהשלחתו בזכות הוא מפני שהיו נמשכין אחריך בהמה כלי הכבוד בהמה ע"ד לכתך אחרי במדבר ובדתיב בהזית בפ' זה ע"ש וג"כ בהליכה אחריו בעניו תורתנו ומשנתיו כלי הכבוד . ולכן אמתפט לפעמים יען עלינו ויושיענו בבהמה . ולפי שבהמה זו אחר כ' היתה הלשלחתו לבהדיק כי ג"ע לכן אמר עוד בביאתי לתוך המלך הדיוט כי . וז"ש להיכן אנו נמשכים אחריך ג"ע כלומר שנמשך

(ז) **רבי** תנחומא פתח מי הקדימני ואשלם . ר' דק"ל מאי שור תו כשב וגו' וכי שור טוב מלא עגל עגל טוב כדלקמן . לכבי מתרגי דס"ק בפ' כסיקרי כ שור תו כשב תין לתשלום תו וקתני כתיב הטעם מפ ס שבקב"ה הקדיש ו תן לאדם . וזהו כי יולד בקרב בעדר תמקריב מתחילה ואח"כ יקריבנו . ולכבי מייתי תכתוב מי הקדימני ואשלם דדכתיב מיניה מי קדם לפני כו' עד מי בקריב לפני הרכן עד שלא נתתי לו בבהמה וכיון דמייתי ליה מפרש ליה כמי בעניו אחר כדתן במדר' (יפ"ת):[רווק] מוק בלא כני:[שכר סופרי

דַּיִא נְקַבָּה אוּנְ דֶּר אוֹצָר זָאלְ זַיין זַיעֶר נְדָן . זִיצְט אַלֶּכְסַנְדֶּר מוקדון אוּנ וויִנְדֶּרְט זִיךְ . פְֿרֶעגְט אִים דָּר קיניג וָם וויִנְדֶּרְסְטוּ זִיךְ אִיךְ הָאבּ שָׁלֶעכְט גְּפַאכְטְקִית וויא וָאלְט מָען בַּיא אַייךְ גְּפַאכְטְקִית . זָאגְט עֶר בַּיי אוּנְז וָאלְט מָען גְּפַאכְטְקִית אַז מָען זָאלְ זַיי בַּיידִי אַרָאפּ נֶעמִין דַּיא קֶעפּ אונ דֶּעם אוֹצָר זָאלְ מָען בְּרֶעגְנִין אִין דַּיא אוֹצָרוֹת פוּן מֶלֶךְ . פְֿרֶעגְט אִים דָּר קיניג בַּיי אַייךְ זָאגְט עֶר אִים יָאה . אונ רֶעגְנִין גַּייט בַּיי אַייךְ זָאגְט עֶר יָאה . בְּהֶמוֹת גְּפִינְט זִיךְ בַּיי אַייךְ זָאגְט עֶר אִים יָאה . זָאגְט עֶר פַּר שְׁטַייא אִיךְ שוֹן אַז דִּיא זוֹן וָם שַׁיינְט אִין דֶּר רֶעגְנִין וָאם גַּייט אִיז צוּ לַיִב דִּיזִ בְּהֶמוֹת . וָוארוּם דִּיא בְּהֶמוֹת זִינְדִיגְן נִיט אֲבֶּר צוּ לִיב דִּיא מֶעְנְטְשְׁן וְוִיְ נָאט נִיט גְּשַׁיינְט אונ רֶעגְנִין וָואלְט נִיט גְּנַאנְגְן . דָּם מִיינְט דָּער פְּסוּק אָדָם וּבְהֵמָה תוֹשִׁיעַ יְיָ נָאט מֶעְנְטְשְׁן אִין דֶּעם זְכוּת פוּן בְּהֶמוֹת . זָאגְן דִּיא בְּגֶמֶ יִשְׂרָאֵל צוּ נָאט מִיר זֶענִין מֶעְנְטְשְׁן צוּ זִינְדִיגְן . הָאלְט אוּנְז אַז וויא דִּיא בְּהֶמוֹת צוּם שְׁטְרָאפְּן אַז וויא דִּיא בְּהֵמָה וֶועְרְט נִיט גְּשְׁטְרָאפְט אַז וָאלְטְסטוּ אוּנְז נִיט שְׁטְרָאפְן . אונ גֶּדֶענְק אוּנְז דֶּעם זְכוּת מִיר צִיהֶען זִיךְ נָאךְ דִּיר אַז וויא דִּיא בְּהֶמוֹת מִיר קְלֶעְרִין נָאר נִיט הָאסְט אוּנְז גְּהַייסְן נִיין אִין דֶּר מִדְבָּר הָאבְּן מִיר נִיט גְּפְֿרֶעגְט . דָּארְטְן וָואלְטְסְט נִיט . עֶם אִיז קִין וָואסֶר נִימ דָּא . נָאר מִיר זֶענִין גְּלַייךְ נָאךְ גְּנַאנְגְן נָאךְ דִּיר אַז וויא אַבְּהֵמָה גַּייט נָאךְ דֶּעם בַּעַל הַבַּיִת . אונ מִיר וֶועלֶן זִיךְ שְׁטֶעְנְדִיג אַז נָאךְ צִיהֶען נָאךְ דִּיר בִּיז דוּא וֶועְסְט אוּנְז פִּירֶן אִין גַּן עֵדֶן . עֶם שְׁטַייט מְשָׁכֵנִי אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה דִּ הָאסְט אוּנְז גְּצוֹגְן אונ אִיךְ בִּין גְּלָאפְן נָאךְ דִּיר בִּיז וָואנְן דוּא הָאסְט אוּנְז גְּבְֿרַאכְט אִין בֵּיהמ"ק אונ מִיר וֶועלֶן זִיךְ אַז צִיהֶען אִין גַּן עֵדֶן . עֶם שְׁטַייט יְהֵוֶן טְרַשֶׁן בֵּיתֶךָ מִיר וֶועלֶן וֶועְרִין גְּזָעט מִיט פְֿעְסְקִיט פוּן דַּיין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אונ דַּיין . זְעְנִיפְטִיגְן טַייךְ וֶועְסְטוּ אוּנְז אָן טְרוּנְקִין דָּאם מִיינְט מָען אִין גַּן עֵדֶן . אונ אִיטְלִיכְער צַדִּיק וָועט זִיךְ הָאבְּן אַבְּאזִינְדֶער גַּן עֵדֶן נָאךְ זַייגְ מַעֲשִׂים נָאךְ אַבְּ תְּפִלָּה הוֹשִׁיעַ יְיָ רַבִּי יִצְחָק וָאגְט דֶּער פְּסוּק מַיינְט דֶּער דִּין פוּן דֶּעם מְעְנְטְשְׁן אונ דָּער דִּין פוּן אַיין בְּהֵמָה אִיז גָּלַייךְ . בַּיא אַמֶּעְנְטְש שְׁטַייט בִּיום הַשְּׁמִינִי יוּמוֹל דֶּעם אַבְּטִין טָאג זָאלְ מָען אִים מַל זַיין פָֿרֵיעֶר נִיט . אונ בַּיי בְּהֵמָה שְׁטַייט וּמִיום הַשְּׁמִינִי וְהָלְאָה יִרְצֶה פוּן אַבְּטִין טָאג אִיז וִיא בַּוויליגְט צוּ אַקְרָבְּן פָֿרֵיעֶר נִיט . אִיז גָּלַייךְ אַמֶּעְנְטְש מִיט אַבְּהֵמָה . רַבִּי תַּנְחוּמָא הָט אָן גְּהוּבְּן דִּי פָּרָשָׁה מִיט דֶּעם פְּסוּק מִי הִקְדִּימַנִי וַאֲשַׁלֵּם נָאט זָאגְט וֶועְר הָט מִיר פְֿרֵיעֶר גְּטָאן אַמְצָוָה אַייךְ דָּאבּ אִים גְּבְֿרַאכְט עֶר זָאלְ

בן זכר . א"ר ירמיה בן אלעזר עתידה בת קול להיות מפוצצת בראשי ההרים ואומרת כל מי שפעל עם אל יבא ויטול שכרו . ור"ה צווחת ואומרת מי הקדימני ואשלם מי קלם לפני עד שלא נתתי בו נשמה . מי מל לפני עד שלא נתתי לו בן זכר . מי עשה לפני ציצית עד שלא נתתי לו טלית. מי עשה מעקה עד שלא נתתי לו גג . מי עשה סוכה עד שלא נתתי לו מקום . מי הפריש לי פאה עד שלא נתתי לו שדה . מי הפריש תרומה ומעשר עד שלא נתתי לו גרן . מי הקריב לפני קרבן עד שלא נתתי לו בהמה הוי שור או כשב או עז :

(ח) **שור** או כשב או עז . ר' יעקב בר זביד ב"ר אבהו פתח ולא יהיה עוד לבית ישראל למבטח מזכיר עון בפנותם אחריהם וידעו כי אני ה' אלהים (יחזקאל כח) וכתיב (ישעיה ו) שרפים עומדים ממעל לו שש כנפים שש כנפים לאחד בשתים יכסה פניו וגו' . בשתים יכסה פניו שלא יביט פני שכינה . ובשתים יכסה רגליו שלא יראה פני השכינה דכתיב (יחזקאל ו) וכף רגליהם ככף רגל עגל . על שם ולא יהיה עוד לבית ישראל למבטח מזכיר עון . בשתים יעופף לקילום . ותנינן תמן כל השופרות בשרות חוץ משל פרה שהוא של עגל על שם ולא יהיה עוד לבית ישראל למבטח מזכיר עון . ותנינן תמן והרגת את האשה ואת הבהמה תהרוגו (ויקרא כ) אם האשה חטאת בהמה מה חטאת . אלא מפני שבאתה לאשה תקלה על ידה לפיכך אמר הכתוב שלא תהא בהמה עוברת בשוק ויאמרו זו היא הבהמה שנהרגה אשה פלונית על ידיה על שם ולא יהיה עוד וגו', ותנו מפני

מה

ומשניות] . פי' שכר מקרח ומשכר : [ועפוללת] . לשון דבור : [מי שפעל עם אל] . כלומר מי שעשר לדקות ומצות לשם ס': [ור"ה הקדימני צווחת ואומרת מי הקדימני] . רוצה לומר מי"ש שאין מי שהקדימני ועל כן תיכף חייב לתת לו שכר שכרו חייב לעשות מצותי בשביל שי : [מי שהקדימני לו סכוכה] . מ"מ שלם לו שכרו מאחר שקייס מצותי : (ח) **שור** לו כשב לו עז כ"י פתח . ומשום דכתיב לתכולי דכתי דכתיב שור ולא עגל כיון משום שהוא לכם עגל מסכה.

כָּאן טָאן דִיא מִצְוָה . פּוּן דֶעמְט וָוגֶן וָועל אִיךְ אִים בַּאצָאלֶן שְׂכַר פַּר דֶר מִצְוָה . אַזוֹיגֶר וָואם דָט גִיט קִיין קִינְגְט אוּג דִינְגְט מְלַכְּדִים זָאלֶן לֶעְרְנִין מִיט פְּרֶעמְדִי קִינֶדֶר זָאגְט נָאט אִיךְ וָועל אִים בַּצָאלֶן שְׂכַר עֶר וָועט הָאבֶּן אַלֶיין קִינֶדֶר זְכָרִים . רִבִּי יִרְמְיָה זָאגְט עֶם וָועט אַרוֹם גַיין אַבֶּת קוֹל אוּג וָועט שְׂרֵייֶען אוֹף אַלֶי בֶּערְג אוּג וָועט זָאגֶן וָועֶר עֶם דָט גָטָאן גוּטֶע זָאכֶן קֶענְען נָאט זָאל קוּמֶן בֶּעמְן שְׂכַר . אוּג דֶר רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ וָועט שְׂרֵייֶען וָועֶר הָאט פֶּאר גָאט גֶעפֶּעדֶרְט צוּ טָאן מִצְוֹת . וָועֶר דָט גְלוֹבְט צוּ גָאט אַיידֶר גָאט דָט אִים גֶגְעבֶּן דִיא נְשָׁמָה . אַז גָאט גִיט אִים אַנְשָׁמָה קָאן עֶר לוֹבֶּן גָאט אִיז דָאךְ דָם אַלֶיס פּוּן גָאט . וָועֶר הָאט כַּל גָוֹועֶן זַיין זוֹן אַיידֶר גָאט הָאט אִים גֶגְעבֶּן אַזוֹן . וָועֶר הָאט גְמַאכְט צִיצִית אִין קְלֶייד אַיידֶר גָאט דָט אִים גֶגְעבֶּן אַקְלֶייד . וָועֶר דָט גְמַאכְט אַמַעֲקָה צוּם דַאךְ אַיידֶר גָאט דָט אִים גֶגְעבֶּן אַשְׁטוּב . וָועֶר דָט גְמַאכְט אַסוּכָּה אַיידֶר גָאט דָט אִים גֶגְעבֶּן אַיין אֶרְט צוּ מַאכֶן דִי סוּכָּה . וָועֶר דָט גֶגְעבֶּן פְּאָה אַיידֶר גִיט דָט אִים גֶגְעבֶּן אַפֶּעלְד . וָועֶר דָט גֶגְעבֶּן תְּרוּמָה אוּג מַעֲשֵׂר אַיידֶר גָאט דָט אִים גֶגְעבֶּן אַשַׁיֶיעֶר צוּ דֶר וְכִבּוֹאָה . וָועֶר דָט גֶגְעבֶּן אַקָרְבָּן אַיידֶר גָאט דָאס אִים גֶגְעבֶּן אַבְּהֵמָה . דָאס מֵיינְט דֶר פָּסוּק שׁוֹר אוֹ כֶּשֶׂב אוֹ עֵז כִּי יִוָּלֵד אַיִן אָקָס אוֹדֶר אַשָׁעפְּס אוֹדֶר אַצִיג אַז עֶם וָועט בֵּיי דִיר גְבָּארֶן וָועֶרֶן זָאלְסְטוּ הָאלְטֶן זִיבֶּן טָאג לָעבֶּן דֶער מוּטֶער נָאךְ דֶעם אִיז בָּאווִילִיגְט פַּר אַקָרְבָּן . אִיז נָאר אַז אִיךְ וָועל דִיר גֶעבֶּן אָקָס אוֹדֶר שָׁעפְּס זָאלְסְטוּ בְּרֶענְגֶן אַקָרְבָּן אִיךְ פַּר לַאנְג גִיט דוּא זָאלְסְט קוּמֶן . אוּג חָאטְשׁ גָאט גוּט אַיִים דֶעם מֶענְטְשֶׁן פְּרִיעֶר עֶר זָאל קָאנֶן טָאן דִיא מִצְוָה . פּוּן דֶעמְט וָועגֶן בֵּיי צָאלְט גָאט דֶעם מֶענְטְשֶׁן שְׂכַר וַויל עֶר הָאט פָּארְט מְקוֹיֶם גְוֹועֶן גָאטְם גְנָיבָאט . שׁוֹר אוֹ כֶּשֶׂב אוֹ עֵז כִּי יִוָּלֵד . רִבִּי יַעֲקֹב הָט אָן גֶהוֹבֶּן צוּ דַארְשֶׁנֶן דִי פָּרָשָׁה מִיט דֶעם פָּסוּק וְלֹא יִהְיֶה עוֹד לְבֵית יִשְׂרָאֵל לְמִבְטָח עָוֹן אַז מֹשֶׁה וָועט קוּמֶן אוּג דִיא זִינְד פּוּן דִיא יוּדֶן וָועֶלֶן שׁוֹן פַּר גָעבֶּן וָועֶרֶן וָועט שׁוֹן מֵיין קִיין רֵייד גִיט זַיין צוּ דִי יוּדֶן זִיי הָאבֶּן גֶזִינְדִיגְט . אִיז אָפְּ גָלֶעְרִינְט אַז גָאט וַויל גִיט אַז מֶען זָאל דֶער מַאנְן זִינְד פּוּן יוּדֶן . אַז גְפִינֶן כִּיר שְׂרָפִים עוֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ בְּרֶענִידִיגְע מַלְאָכִים שְׁטֶיעֶן בַּדִינֶן גָאט שֵׁשׁ כְּנָפִים שֵׁשׁ כְּנָפִים לְאֶחָד אִיטְלִיכֶעם כַּלָאךְ הָאט זֶעקְס פְּלִיגֶל בִּשְׁתַּיִם יְכַסֶּה פָּנָיו מִיט צְוַויי דֶעקְט עֶר צוּ דֶעם פָּנִים עֶר זָאל גִיט קוּקֶן אִין דֶר שְׁכִינָה . אוּג מִיט צְוַויי דֶעקְט עֶר צוּ דִי פִּים וַויל דִי פִּים אִיז אַזוֹ וויא קֶעלְבֶּרְנֶע פִּים גִיט דֶר מַאנְן דִיא יוּדֶן דֶעם חַטְא פּוּן עֶגֶל . אוּג מִיט צְוַויי עֶר פְּלִיעֶן אוּג לוֹבֶּן גָאט . אוּג אַז הָאבֶּן מִיר גְלֶעְרִינְט אִין דֶר מִשְׁנָה אַלֶי שׁוֹפְרוֹת זֶענִין בְּשֵׁר אוֹף רֹאשׁ הַשָׁנָה חוּץ פּוּן אַיין אָקָס וַויל עֶם אִיז פּוּן אַקאלְב גִיט דֶר מַאנְן דֶר חַטְא פּוּן עֶגֶל . אוּג אַז שְׁטֶיעט אַז אַמַעֲנְטְשׁ לַיְגְט בֵּיי אַבְּהֵמָה וְהָרַגְתָּ אֶת הָאִשָּׁה וְאֶת הַבְּהֵמָה תַּהַרְגוּ מָען זָאל דֶר־גֶנֶן דֶר אִשָּׁה מִיט דֶר בְּהֵמָה . אִיז דָאךְ דִיא קְשָׁיָא אַז דִיא אִשָּׁה הָט גִוִינְדִיגְט וָם אִיז דִיא בְּהֵמָה שׁוֹלְדִיג . דֶער תֵּירוּץ אִיז וַויל דִיא אִשָּׁה

מה אמרו אין הסוטה שותה בכום של חברתה שלא יהו הבריות אומרים בכום זה שתית אשה פלונית ומתה על שם ולא יהיה עוד . אף כאן שור או כשב או עז כי יולד שור בולד ולא עגל נולד. אלא משום דכתיב (שמות לב) ויעשו להם עגל מסכה לפיכך קראו הכתוב שור ולא קראו עגל : (ט) **שור** או כשב או עז . זש"ה מה שהיה כבר הוא ואשר להיות כבר היה (קהלת ג) ר' יהודה ור' נחמיה ר"י אומר אם יאמר לך אדם שאם לא חטא אדם הראשון היה חי וקים עד עכשיו אמור לו אתה כבר אליהו זכרונו לברכה שלא חטא אינו חי וקיים עד עכשיו . ואשר להיות כבר היה אם יאמר לך אדם שהקב"ה מחיה מתים אמור לו לא כבר עשה כן ע"י אליהו וע"י אלישע וע"י יחזקאל ור' נחמיה אומר אם יאמר לך אדם שהיה העולם כלו מים במים אמור לו הרי אוקינוס כלו מים במים . ואשר להיות כבר היה אם יאמר לך אדם שעתיד הקב"ה לעשות את הים יבשה אמור לו כבר עשה כן בימי משה שנא' (שמות יד) ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים והמים להם חומה מימינם ומשמאלם . ורבי אחא בשם רבי שמואל בר נחמן אמר כל מה שעתיד הקדוש ב"ה לעשות לעתיד לבא כבר הקדים ועשה מקצת על ידיהם של צדיקים בעה"ז . עתיד הקב"ה להחיות את המתים כבר עשה כן ע"י אליהו וע"י אלישע וע"י יחזקאל . עתיד לעשות הים יבשה וכבר עשה כן ע"י משה שנא' (שם) ובני ישראל הלכו ביבשה . עתיד לפקוח עינים עורות וכבר עשה כן ע"י אלישע שנא' (מלכים ב ו) ויפקח ה' את עיני הנער . הקב"ה עתיד לפקוד עקרות כבר עשה כן ע"י

עץ יוסף

סל עגל]. ע' בפ"ג דע"ז: [ולא עגל מוגד]. בתוי"ט: [לפיכך קרלו סכתוב שור כו']. והכ' דכתיב קח לך עגל וכסם. וז"ס דלא כתב כתיב שור לתי למטעי בשור ממש ובמוסר בעגל . לכך סכתי דסכי כתיב כי יולד וסיכ סרעת ימים כו' ליכא למטעי (יפ"ת) :

(ט) **שור** או כשב או עז וזס"ב מה שהיה כבר . משום דכתיב בסיפא וסחליסים יבקע חת נרדף מייתי לה טעם לכתירת פשלשה מינים חלו מכלמה לקרבן ולח בקע מכתיות שכטעם מפני שכם נרדפי' כי לקמן ואיידי דמייתי ליה דרים כוליה קרא הכי קחי כדרך כמדרש (יפ"ת) : [סיה תי וקיים לעולם]. בתמיה וכי תפשר למוכיח מתמוכר חיתי לעולם . ומ"ם שכתוב כי כיוס חלכך ממנו מות ממות כיה עליהם שנקט כי' לחלות כמיתה בחליתה ל"ל סדר ויעב . ל"ג שע"י חטחו קרב קלו למות כיום חלכך וחלו לח חטח כיה מחיים ימים עוד . חבל מ"ם סיו חדש לשות חמכם ממכם שידעטו בקבלה שחליטו לח מת ח"ב ע"ב כב חדש יודע שכשטבע כחדש שחלו לח חטח לח מת כלל ופיכוס שכתוב מה שסיה משלה ומדלגת כחדש שסיה רלוי לכיוס חי לשלש כבר כוס כיה ע"י חליטו שעודנו חי תמיד : [חיטו חי וקיים עד עכשיו] בתמיה : [שם יחמר לך חדש]. כלומר שיפקפק על דבר זה ולח ילמד להתחיין וכן כל שם יחמר שבכתן : [כבר נעשה כן ע"י חליטו כו']. ול"ת לפי פירוש זה מחי סיפא דקרא וסחליסים יבקע חת נרדף לעיין זב. י"ל שכך חמר בכתוב כשם שדברים חלו כמנע לפי כטבע ומ"ם חלו רלוים ע"י שכקב"ה עושה חוץ לטבע כן שפי כטבע וכשל חעתיד ע"י עוד לשית נגחליס וחלו נרדפין משם . ומ"ם וסחליסים יבקע חת נרדף וגו' : [לעתות חת כיס יבשה]. לעתיד בזמן כגחולה כמ"ש ביסעיה י"ל וסחמיה לשון יס וגו' : [הקב"ה עתיד לפקוד עקרות]. כדרים בפ' חלק ושלכו

(מלמעלה)

אִיז גְשְׁטַרוֹבֶלְט גְוָוארֶן צוּ לִיבּ דֶר בְּהֵמָה . דְרוּם הָט נָאט גַּהַייסֶן הַרְגַּנֶן דָער בְּהֵמָה . בִּדִי טָעֲנְטְשֶׁן זָאלֶן גִיט זָאגֶן דָאס אִיז דִי בְּהֵמָה וָואס יְענִי אַשָׁה אִיז גִדְרָגִית גְוָוארֶן דוֹרְךְ אִיר . נָאט וִויל גִיט אז טָעֲן זָאלֶ דֶר מַאגֶן זִיגְד פוּן טָעֲנְטְשֶׁן . אוּג אַז שְׁטַייט אִין דֶער מִשְׁנָה פוּן סוֹטָה . דֶעם כּוֹס וָום דִיא אִשָׁה כּוֹטֶה טְרוּנְקְט דָא מַיִם הַמְּאָרְרִים טְרוּנְקְט גִיט דִיא אַנְדֶרֶי אִשָׁה כְּדֵי טָעֲן זָאלֶ גִיט זָאגֶן אוּג דֶעם כּוֹס דָאס גְטְרוּנְקֶן יְענִי אִשָׁה אוּג זִיא אִז גְשְׁטָארְבֶּן . אַז דָא שְׁטַייט אוֹךְ שור או כֶּשֶׂב אַיין אָקס אוֹדֶר אַשָׁשְׁעפּ אַז עֶם וִועט גִבָּארֶן וָועֶרֶן שְׁטַייט גִיט אַז אַקְאלְב וָועט גִבָּארֶן וָוארֶן וָואס גָאט וִויל גִיט אַז טָעֲן זָאלֶ דֶער מַאגֶן דֶעם זִיגְד פוּן עֶגֶל שור או כֶּשֶׂב או עֵז כִּי יִוָּלֵד דָאס זָאגט דֶער פָּסוּק מַה שֶׁהָיָה כְּבָר הוּא דָם וָום אִיז גְוָוען אִיז שׁוֹן לַאנְג גְוָוען . רַבִּי יְהוּדָה זָאגט אַז אַייגֶר וָועט דִיר זָאגֶן אַז אָדָם הָרִאשׁוֹן וָואלְט גִיט גִיזִנְדִיגְט וָואלְט עֶר דָען גְלֶעבְּט בִּיז הַיינְט אַמַעְנְטְשׁ מוּז דָאךְ שְׁטַארְבֶּן . זָאלְקְסוּ אִים וַויין אַלְיָהוּ הַנָּבִיא לֶעבְּט בִּיז הַיינְט . נָאר זִי זִיגְד פוּן אָדָם הָרִאשׁוֹן הָט אִים גְטְוויזְט . אוּג אַז אַמַעְנְטְשׁ וָועט דִיר זָאגֶן וִויא אַזוֹ קָאן דָם זַיין אַז מֵתִים וָועֶלֶן לֶעבְּדִיג וָועֶרֶן . זָאלְקְסוּ אִים זָאגֶן אַלְיָהוּ הַנָּבִיא . אוּג אֱלִישָׁע הַנָּבִיא . אוּג יְחֶזְקֵאל הַנָּבִיא הָאבֶּן שׁוֹן מֵתִים גְוָוען . רַבִּי נְחֶמְיָה זָאגְט אוֹב אַמַעְנְטְשׁ וָועט דִיר זָאגֶן צוּ קָאן דָאס זַיין אַז פְּרִיעֶר אִיז גְיָוען דִיא וָועלְט נָאר וָואסְר . זָאלְקְסוּ אִים וַויין דֶעם יָם אוֹקְיָינוּס אִיז נָאר וָואסְר מִיט וָואסְר . אִין דָם וָום וָועט זַיין אִיז שׁוֹן גְיָוען אַז אַמַעְנְטְשׁ וָועט זָאגֶן צוּא קָאן דָאס זַיין אַז שְׁפִּעטֶער אַז מְשִׁיחַ וָועט קוֹמֶן וָועט וָועֶרֶן דֶער יָם טְרִיקֶן אַז וִויא עֶם שְׁטַייט וְהֶחֱרִים יְיָ לְשׁוֹן יַם נָאט וָועט טְרִיקֶן מַאכֶן דֶעם יָם יוּדֶן וָועֶלֶן אַרִיבֶּר גַיין אִין דֶר טְרִיקֶענִישׁ . זָאלְקְסוּ אִים וַויין דָאס וָום נָאט הָט גְמַאכְט טְרִיקֶן דֶעם יָם בְּשַׁעַת דִיא יוּדֶן זָענֶן אַרוֹם פוּן מִצְרַיִם . עֶם שְׁטַייט וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בְיַבָּשָׁה דִיא יוּדֶן זָענֶן גְגַאנְגֶן אוּג דֶער טְרִיקֶענִישׁ אִין יָם . אוּג דִיא וָואסֶר אִיז גְשְׁטַאנֶן אַזוֹ וִויא אַמוֹעֶר פוּן דֶעם יַיגֶר זַייט אוּג פוּן דֶעד לִינְקֶר זַייט . רַבִּי אַחָא זָאגְט אַלַיִם וָואס נָאט וָועט עֲפְּנֶן דִיא אוֹגֶן פוּן בִּלְיָנְדֶע . הָט עֶר שׁוֹן פְּרִיעֶר גְטָאן אַבִּיסְל דֶר פוּן דוֹרְךְ דִי צַדִּיקִים וָום זָענֶן גְוָוען אִין דֶר וָועלְט . נָאט וָועט טְרִיקֶן מַאכֶן דֶעם יָם דָאס עֶר שׁוֹן גְטָאן הָט אוֹיךְ דוֹרְךְ אֱלִישָׁע הַנָּבִיא . אוּג אֱלִיָּהוּ הַנָּבִיא . נָאט וָועט טְרִיקֶן מַאכֶן דֶעם יָם דָאס עֶר שׁוֹן גְטָאן דוֹרְךְ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ . נָאט וָועט עֲפְּנֶן דִיא אוֹגֶן פוּן בִּלְיָנְדֶע . הָט עֶר שׁוֹן פְּרִיעֶר גְטָאן דוֹרְךְ אֱלִישָׁע . עֶם שְׁטַייט וַיְפְקַח יְיָ אֶת עֵינֵי הַנַּעַר נָאט דָאס אוֹךְ גְעֲפִינְט דִיא אוֹגֶן פוּן דֶעם יוּנְגֶל . נָאט וָועט פוֹקֵד עֲקָרוֹת זַיין . הָט עֶר שׁוֹן פְּרִיעֶר

(מלמטה)

גטאן

ע"י אברהם ושרה שנא' (בראשית כא) וה' פקד את שרה כאשר אמר ויעש ה' לשרה כאשר דבר. אמר הקב"ה והיו מלכים אומניך (ישעיה מט) וכבר עשה כן ע"י נבוכדנצר הרשע שהשתחוה לדניאל בארץ שנא' (דניאל ב) באדין מלכא נבוכדנצר נפל על אנפוהי זה שאמר הכתוב והאלהים יבקש את נרדף (קהלת ג) ר' הונא ב"ר יוסף אמר עתיד הקב"ה לתבוע דמן של נרדפין מיד רודפיהן צדיק רודף צדיק והאלהים יבקש את נרדף רשע רודף רשע ורשע רודף צדיק והאלהים יבקש את נרדף נמצאת אומר שאפילו צדיק רודף רשע מ"מ והאלהים יבקש את נרדף. תדע לך שהוא כן שהרי הבל היה נרדף מפני קין ולכן ויושע ה' אל הבל ואל מנחתו ואל קין ואל מנחתו לא שעה (בראשית ד) נח נרדף מפני דורו וכתיב (שם ו) ונח מצא חן בעיני ה'. אברהם נרדף מפני נמרוד וכתיב (נחמיה ט) אתה הוא ה' האלהים אשר בחרת באברם והוצאתו מאור כשדים. יצחק נרדף מפני פלשתים וכתיב (בראשית כו) ויאמר ראה ראינו כי היה ה' עמך ונאמר תהי נא אלה בינותינו בינינו ובינך ונכרתה ברית עמך. יעקב נרדף מפני עשו וכתיב (תהלים קלה) כי יעקב בחר לו יה ישראל לסגולתו. יוסף נרדף מפני אחיו וכתיב (בראשית לט) ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח ויהי בבית אדניו המצרי. משה נרדף מפני פרעה וכתיב (תהלים קו) לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית. ישראל נרדפים מפני עכו"ם וכתיב (דברים יד) בך בחר ה' אלהיך להיות לו לעם סגולה. ר"י בר סימון ב"ר נהוראי אומר אף כאן שור נרדף מפני ארי. כבש מפני זאב. עז מפני הנמר. אמר הקב"ה לא תביאו לפני קרבן אלא מן הנרדפין שור או כשב או עז:

(י) **שור** או כשב או עז וגו'. זש"ה עמי מה עשיתי לך ומה הלאיתיך ענה בי. א"ר אחא ענה בי וקבל שכר ואל תענה ותקבל דין וחשבון. א"ר שמואל בר נחמן בג' מקומות בא הקב"ה להתוכח

עץ יוסף

נתרופה להתיר פה עקרות. ומה שעתיד לפקוח עינים עורות מקרא מלא הוא הן תפקחנה עיני עורים: [באדין מלכא נ"נ נפל על אנפוהי]. ולדניאל סגיד:

(י) **שור** או כשב כו' הקב"ה עמי מה עשיתי לך. בעי למימר טעם בחירת שור כשב ועז לקרבן מפי ממיות טהורות. לפי שאלו מצויים בבית כדי שלא יטריח. ומשום דהך מילתא בכלל מה הלאיתיך כדרים ליה לקמן מייתי ליה הכא. ואיידי דמייתי ליה מפרש ליה כוליה הכא כדרך המדרש (יפ"ת): [ענה בי וקבל שכר]. כלומר שאין ענה בי דבק אל מה הלאיתיך כפשוטו שיגיד נגד שכרא: לו דא"כ מ"ע ללשון ענה דהיינו לשון עדות כמו לא תענה ברעך. אלא כגד

נאך אונזר מוטר שרה איז געוועזן איין עקרה האט איר גאט פוקד געוועזן אונ זיא הט געהאט אזון. עס שטייט והיה מלכים אומניך אז קיניגן וועלן דיא יודין האדיווין איז שון פריער געוועזן נבוכדנצר האט זיך גבוקט צוא דניאל הנביא. עס שטייט באדין נבוכדנצר נפל על אנפוהי ולדניאל סגיד נבוכדנצר איז גפאלן אוף דעם פנים אונ צו דניאל הט ער זיך גבוקט. דס זאגט דר פסוק והאלהים יבקש את נרדף גאט טוט באנגערן דעם וואס מען יאגט אים. רב הונא זאגט גאט איז גרייט צו זוכין דאס בלוט פון דיא וואס מען יאגט נאך פון די מענטשן ווס יאגן זייא. אצדיק יאגט אצדיק זוכט גאט דם בלוט פון צדיק ווס מען יאגט אים. אצדיק יאגט דעם רשע זוכט גאט דם בלוט פון דעם גיאגטן פון נאך יאגער. ארשע יאגט ארשע זוכט גאט דעם גיאגטן פון נאך יאגר. מיר געפינען קין הט גיאגט זיין ברודר הבל האט זיך גאט גקערט צו דר מנחה ווס הבל הט גבראכט אונ צו דר מנחה ווס קין הט גבראכט הט זיך גאט ניט גקערט. נח הצדיק הט אים זיין דור גיאגט הט גאט ליב געהאט נח הצדיק ער האט געפינען חן אין זייני אויגן. אברהם אבינו האט אים נמרוד גיאגט שטייט אשר בחרת באברם דוא גאט האסט אום דר ווייל אברהם אבינו אונ האסט אים מציל געוועזן פון קאלך אויבן וואס נמרוד הט אים אריין געווארפן. יצחק אבינו האבן אים די פלשתים גיאגט הט גאט אוס גקליבן יצחק אבינו. יעקב אבינו הט אים דר ברודר עשו גיאגט הט גאט אוס גקליבן יעקב אבינו. עס שטייט כי יעקב בחר לו יה גאט הט אוס דר ווייל אין יעקב אבינו. יוסף הצדיק האבן אים דיא ברודר גיאגט שטייט ויהי יי את יוסף גאט איז געוועזן מיט יוסף. משה רבינו הט אים פרעה גיאגט שטייט לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו ווען ניט משה רבינו ווס גאט הט אים אוס דר ווייל וואלט ניט שטיין אין דעם בראך בשעת דיא יודין האבן גימאכט דעם עגל אונ ער הט ווידער גיקערט דעם צארין פון גאט אוף די יודין וואלטן דיא יודין פאר לענט גיווארן. דיא יודין ייאגן אלי פעלקר הט גאט אויס גיקליבן דיא יודין עס שטייט בך בחר יי להיות לו לעם סגולה אין דיר האט גאט אום דר ווייל זאלסט זיין צו אים אטייער פאלק. איין אקס ווערט גיאגט פר אלייב. אשעפס ווערט גיאגט פר אוואלף. אציג ווערט גייאגט פר אלעמפערט הט גאט גיזאגט איר זאלט מיר נישט ברענגן קיין קרבן נאר פון דיא ווס מען ייאגט נאך עס שטייט שור או כשב או עז איין אקס אונ אשעפס אונ אציג אז עס וועט גבארן ווערן נאך זיבן טאג זאלן זייא זיין באווייליגט פר אקרבן. דאס זאגט דער פסוק עמי מה עשיתי לך גאט זאגט צו דיא יודן וואס האב איך דיר גטאן עפיס אשווערי זאך אונ מיט ווס האב איך דיר מיד גמאכט זאג וועל איך דיר געבן שכר אונ אוב ניט וועסטו געבן דין וחשבון. רבי שמואל זאגט אין דריי ערטר געפינען מיר אז גאט איז

גיקומין

להתוכח עם ישראל והיו עכו"ם שמחין. באותה שעה שאמר לכו נא ונוכחה (ישעיה א) שמחין ואומרין עכשיו הוא מכלה אותן כיון שראה הקב"ה שהיו שמחין הפכה להם למוטב אמר להן (סס) אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו ואם יאדימו כתולע כצמר יהיו. כששמעו עכו"ם כך תמהו ואמרו זו היא תוכחה וזו היא תשובה לא אתא אלא למתפוגגה עם בנוהי. בשניה כשאמר להם (מיכה ו) כי ריב לה' עם עמו ועם ישראל יתוכח שמחו עכו"ם ואמרו עכשיו הוא מכלה אותן. כיון שראה הקב"ה כן הפכה להם למוטב ואמר (סס) עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב ומה ענה אותו בלעם וגו' כששמעו האומות כן תמהו ואמרו זו תשובה וזו תוכחה לא אתא אלא למתפוגג ה נם בנוהי השלישי כשאמר (הושע יב) וריב לה' עם יהודה שמחו האומות ואמרו עכשיו הוא מכלה אותן. כיון שראה הקב"ה כך הפכה להם למוטב ואמר (סס) בבטן עקב את אחיו ובאונו שרה את אלהים משל לה"ד לאשה שהיתה קובלת על בנה והזמינה אותו לפני השופט למשפט אתו כולי עלמא למיחמי אמרי דין לדין חזו האי אתתא אתיא לדינא למקטל ברה. כיון דחזת אתתא הא ושמעה מה דהוה אמרין אפכה לאשתעויי במילי אחריני. כד אתת קדם דיינא אמר לה מה עביד לך בריך. א"ל כד הוה במעוי בעט בי. א"ל הדיין ולא עבד ליך מילי אחריני א"ל לאו. אמר לה לית דין סורחן דכלום. תוהו כולי עלמא ואמרו זו תשובה וזו תוכחה לא אתת דין אלא למתפגיא עם ברה. וחזרו בבושת פנים. כך הקב"ה חזר והפר התוכחה לאהבה וחזרו עכו"ם חפויים. ומה הלאיתיך

א"ר

עץ יוסף

כגד לו תיתר לו ספר מיבעי ליה. כי מין ענין עדות תלג הכשומת. ל"ל תלג לכי בעליתין מלרים דכתיב כתריס וקרלל תכתי תלג דכך לכי בעליתין מלרים קאמר. סמן לכם סום תרשומת עני. וליל עוד תלג סים לכם להעיד על נזקתי שעשיתי עמך כי בעליתין מלרים וזה יקרלל עדות כדי שילכירו תלרים בטובו של הקב"ה ע"ד תתם עדי נתם ס'. ופפרט שבמין עניט זו תקבל שכר כמה שסודיע תכדו לתלרים (יפ"ת): [ותל תעשה ותקבל כו']. כלכה גרס ותל תעשה בדעת עד שקב ותקבל דין ותשבון. ודייק מדכתיב עשה כי למומר כי ועל כדעת (י"ת): [ויש עכו"ם שמחים]. ול"ל שמחומלתם סיתם מפוקסת לכל (יפ"ת): [כיון שראה הקב"ה שהיו שמחים הפכה להם למוטב] שכ"ל כמדם כדתנן בתחות בעזל תויכן לל תעמת וגו' עך ילחל: כ' ורע בעיניו והסיב מעליו לפו תכון לפו

גְּקוֹמָן הָאבֶּן אַוויכּוּחַ מִיט יְהוּדָן זוֹךְ דִיא עוֹבְדִי גִילוּלִים גְּפָרַייט דִיא יוּדָן וְועֶלֶן נִיט קָאנֶן בַּשטַיין בִּיי אַיין וַויבּוּחַ. עֶם שְׁטַייט לְכוּ נָא וְנִוָּכְחָה יאמַר יְיָ נָאט זָאגט קוּמט לָאזִין מִיר הָאבֶּן אַוויכּוּחַ. הָאבֶּן זוֹךְ דִיא עו"ג גְּפָרַייט אוֹנ הָאבֶּן גָּזָאגט אַצוּנד וָועט עֶר שׁוֹן זַיי פַּר לֶעגְנֶן. אַז נָאט הָט גָּזָעהָן אַז זַייא פְּרַייעֶן זוֹךְ הָט עֶר אִיבֶּר גֶּקֶערְט צוּ גוּטֶן עֶם שְׁטַייט וַיהִי אִם יִהְיוּ חַטֹּאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ אוֹב אַיְיעֶרִי זִינְד וָועט זַיין רוֹיט אַ"ו וַויא רוֹיטֶ פָּארִים וָועלֶן זַייא וֶועֶרְן וַויים אַזוֹ וַויא שְׁנֶייא. אוֹנ אוֹב זַייא זָעגִין רוֹט אַזוֹ וַויא אַרוֹט וֶועֶרְט'ל וָועלֶן זַיי וֶועֶרְן וַויים אַזוֹ וַויא וַויסִי וָאל. אַז דִיא עו"ג הָאבֶּן דָּם גֶּהָערְט הָאבֶּן זַייא זוֹךְ גְּווִינֶּערְט אוֹנ גָּזָאגְט דָּאס הַייסְט אַוויכּוּחַ דָּאס אִיז דָּעֶן אַתְּשׁוּבָה עֶר אִיז נָאר נְקוֹמָן שְׁפִּילִין זוֹךְ מִיט זַייגִי קְוֶנֶדֶר. דָּם אֲנְדֶרִי כְּאל שְׁטַייט כִּי רִיב לַיי עִם עַמּוֹ וְעִם יִשְׂרָאֵל יִתְוַכָּח נָאט הָט אַקְרִיג מִיט זַיין פָּאנְג אוֹנ מִיט דִיא יוּדָן הָט עֶר אַוויכּוּחַ. הָאבֶּן זוֹךְ דִיא עו"ג גְּפָרַייט הַייסְט וָועט עֶר זַייא שׁוֹן פַּר לֶעגְנֶן הָט נָאט בַּאלְד אִיבֶּר גֶּקֶערְט. עִם שְׁטַייט וַייטֶר נָאט זָאגְט גְּדֶענְקְט וָואס בָּלָק מִיט בִּלְעָם הָאבֶּן זַייךְ גְּוואלְט טָאן שָׁלֶעכְטֶס אוֹנ אִיךְ הָאב נִיט דֶר לָאזְט. הָאבֶּן דִי עו"ג גְּן וְגִיט דָּאס אִיז דָּעֶן אַוויכּוּחַ עֶר קוּמְט נָאר שְׁפִּילִין זוֹךְ מִיט זַייגִי קְוֶנֶדֶר. דָּם דְּרִיטֶ מָאל שְׁטַייט כִּי רִיב לַיי עִם יְהוּדָה נָאט הָט אַקְרִיג מִיט יְהוּדָה. הָאבֶּן זוֹךְ דִיא עו"ג גְּפָרַייט הַייסְט וָועט עֶר שׁוֹן זַייא פַּר לֶעגְנֶן. אַז נָאט הָט דָּם גֶּהָערְט הָט עֶר אִיבֶּר גֶּקֶערְט שְׁטַייט וַייטֶר אוֹנ דֶר מִי שֶׁעָרַם בּוֹךְ הָט יַעֲקֹב אֶבִינוּ גֶּהָאלְטֶן דֶּעם טְרֶיט פּוּן עֶשָׂו הָרָשָׁע אוֹנ מִיט זַיין בְּאבְּט הָט עֶר גֶּהָערְט שָׁאפְּט אִיבֶּר אַמָּלֵק. עֶם אִז אַמָּלֵק אַיין אִשָּׁה אִז גְּנַאנְגֶן קֶלָאגֶן פַּאר דֶּעם רַב אוֹנ בְּרֶענְג דֶּעם זִין צוֹם מְשָׁפְּט עֶר טוֹט אִיר שְׁלֶעכְטֶם אִז אִיטְלִיבֶּר גְּנַאנְגֶן וֶועֶן דֶּעם מְשָׁפְּט. אַייגֶר זָאגְט צוֹם אַנְדֶרֶן דִיא אִשָּׁה בְּרֶענְגְט אִיר זִין צוֹם רַב עֶר זָאל דֶּעם זִין הַארְגֶנֶן. וַויא דִיא אִשָּׁה הָט גֶּזָעהָן עִם אִז אַלֶּים שׁוֹין פַּארְטִיג דֶּער רַב אִז אוֹנ מְקַיֵּם שְׁטַייגֶן שׁוֹן וַויל הֶעֶרְן הָט זִיא אִיבֶּר גֶּקֶערְט אִירֶע רַייד. פְּרֶענְט אִיר דֶּעם רַב וָואס הָט דִיר דַּיין זִין גְּטָאן. זָאגְט זִיא אַין בּוּךְ הָט מִיר גֶּקְלָאפְּט בְּשַׁעַת אִיךְ הָאב אִים גְּטָארְפְּט דֶר דַּיין דֶּר פַּר קוּמְט אִים נָאר נִיט עֶר הָט עֶפֶּעס נָאךְ דִיר גְּטָאן. זָאגְט זִיא נַיין זָאגְט עֶר הָאכְטוּ צוּ אִים נָאר נִיט הָאבֶּן זוֹךְ דִיא מְעַנְטְשׁן גְּווִינֶּערְט דָּאס אִיז אַמְשְׁפְּט דָּם אִיז דָּעֶן אַוויכּוּחַ. זִיא אִיז נָאר נְקוֹמָן צוֹם רַב שְׁפִּילִין זוֹךְ מִיט דֶּעם זִין. אַז נָאט הָט פַּאר קֶערְט דֶּעם וויכּוּחַ מִיט דֶּעם מְשָׁפְּט צוֹם גוּטֶן אוֹנ דִיא עו"ג וָועֶן אַוועק גְּנַאנְגֶן מִיט חֶרְפָּה וּבוּשָׁה וְאָגְט רַבִּי בְּרֶכְיָה לְמָשָׁל אַעֲשֶׂה הָאט גְּשֶׁקְט אַבָּפְּעל

א"ר ברכיה משל למלך ששלח פרוזדוגמא שלו למדינה מה עשו בני המדינה נטלו אותה ופרעו את ראשיהם וקראו אותה באימה ביראה ברתת ובזיע. כך אמר להם הקב"ה לישראל בני הדא קריאת שמע היא פרוזדוגמא שלי לא הטרחתי עליכם ולא אמרתי לכם שתהיו קוראין אותה לא עומדין על רגליכם ולא פורעין את ראשיכם אלא בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך. ד"א ומה הלאיתיך א"ר יהודה ברבי סימון אמר הקב"ה עשרה בהמות מסרתי לך שלש ברשותך ושבע שאינן ברשותך. שור שה כשבים ושה עזים. ואלו שאינן ברשותך איל וצבי ויחמור ואקו ודישון ותאו וזמר לא הטרחתי אתכם ולא אמרתי לכם לעלות בהרים ולהתיגע בשדות ולהביא לפני קרבן מאלו שאינן ברשותך אלא מאלו שהן ברשותך הגדלות על אבוסך אמרתי להביא קרבן לפני שנא' שור או כשב או עז:

(יא) **שור** או כבש או עז. זש"ה (ישעיה מג) הן אתם מאין ופעלכם מאפע הועבה יבחר בכם. הן אתם מאין מלא כלום מן ליחה סרוחה. מאפע ממאה פעות שהאשה פועה בשעת לידתה בשעה שהיא יושבת על המשבר תשעים ותשעה למיתה ואחת לחיים. תועבה יבחר בכם מהו תועבה יבחר בכם מדבר בתינוק הזה אע"פ שיוצא ממעי אמו מלובלך מטונף מלא רירין הכל מנשקין אותו והכל מחבבין אותו וביותר כשהוא זכר. ד"א הן אתם מאין לשון יוני הן חד. חד אתם לי. מהעכו"ם הנקראין אין שנא' (שם) כל הגוים כאין נגדו. ופעלכם מאפע. א"ר לוי כל פעולות טובות וגעימות ונחמות שעתיד הקב"ה לעשות עם ישראל אינן אלא בשבר פעייה אחת שפעי ישראל בסיני ואמרו (שמות כד) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. תועבה יבחר בכם אותה הועבה שעשיתם עגל מסכה מאותה הועבה הביאו לפני קרבן ואני אבחר בכם. ומהו שור או כשב או עז ברעתם ישמחו מלך ובכחשיהם שרים (הושע ז) וכי מה ראה בשור שעשאו ראש לקרבנות. א"ר לוי

עין יוסף

הטח אל כלום: [פרוזדוגמא]. גזירת דת המלך: [לח עומדין על רגליכם]. דלמ"ק כ"ש דאמרי בערב כל אדם ישמ ויקר' ובקר יעמוד תלה כ"ש אתומרים כין עומד בין יושב ועי' כפ"ק דברכות: [ואל פורעין את ראשיכם]. ולא ס"ל להזכיר עוד דה"ס בלא תימה וילתא וכתב הטור כתב הטור כבי' ס"ח דלא הילכ תלה בעמידה ופריעת הראש אבל בתימה אבל לעיל ע"ש: [ז' אינן כרשותך שלשה ברשותך שור שה כשבים]. כ"ל: [לא הטרחתי אתכם כו' מאלו שאינן כרשותך]. קשה הא לפי' היה מכשיר כל החיות לקרבן לא היה מיבע את יעקב כל שכיס מכשיר ג"כ שור וכשב ועז שהיה בידו להביא מה שירצה וי"ל שבחורות שלהן כ' הפן ביגיעתן בכל לותם שיש יגיעה בהבאתם כלנו הם מתוכים לפני מכיון דמייתי ליד וי"ל ת: [תבוכך]. פי' לשון תבוכ:

(יא) **שור** או כבש או עז זש"כ הן אתם כו'. משום דק"ל מה לאדם לעשות שור לחם לכל הקרבנות כדכתיב וזופה לתרומי מפני שהשלו בו לנכרי מייתי כאי קרא דדרים הועבה יבחר בכם בכאי ענינא. ולענ דמייתי ליה מפרש ליה בענין אחר כדלקמן במדרש (פ"ת): [מאפע ממאה פעיות]. פי' לשקות ודרים מאפע מאה פעיות. ודרים גמי מ' מפע כלומר לחד מפעיות. וע"כ פירש

וכחשיכם

אין זין מדינה ווייא דר ראזקאז איז גקומן האבן דיא פענטשן אום נאמן דיא היטלן אונ האבן אים גלעהנט מיט פארכט אונ מיט ציטערניש. אזו זאגט נאט צו דיא יודן. קריאת שמע איז מיין ראזקאז איך האב איר ניט מיזרוח גוועזן איר זאלט ייעצגן קריאת שמע דאקא שטענדיג. אונ אראפ גנומן די היטלן נאר זיצדיג אין שטוב. אונ גיענדיג אין ווענ. אונ ניגדיג. נאך אפשט איז רבי יהודה ברבי סימון זאגט נאט צו דיר אין רשות איז. עם שטייט שור או כשב או עז איין אקס אונ אשעפס אונ אציג איז מיין ווהם בייו דיר אין רשות איז. עם שטייט שור או כשב או עז איין אקס אונ אשעפס אונ אציג איז באווילינט צו מיר פר אקרבן. דם זאגט דער פסוק הן אתם מאין נאט זאגט צו מענטשן איר זענט פון ניט קומט ארום פון פר שטונקענדע טרשן וואראום איטליכם אשה כוזטאן הונדערט גשריין בשעת זיא גיט ניינציג חלקים גייט צום טויט אין איין חלק גייט צו לעבן. נאך דעם אז דם קינד ווערט גבארן איז דאם גרינט מיט פיל אום ריני זאכין פון דעסט ווענן איטליכר קושט אים אונ האלט אים אונ בפרט אז ער איז אזכר פרייט זיך מיט אים פאטר אונ כוטר. נאך אפשט איז הן אתם מאין איר יודין זענט בייו מיר איינם פון אלי פעלקר וואס זייא זענן ניט. רבי לוי זאגט אלי גוטי ווערג אונ אלי חכמות ום נאט ווערט טאן ווערט איז נאר פר איין נשריא ום זיי האבן גשריין בשעת מיר ווענן טאן אונ הערן די רייד פון נאט. שטייט ווייטער תועבה. יבחר בכם איינר אום ווערדיקויט טוא איך דר ווייל דם מיינט מען דיא יודין האבן נבאכט דעם עגל דרום הט נאט אום דר ווייל איין עגל פר אקרבן שור או כשב או עז פר ום הם נאט

אוים

לוי משל למטרונה שיצא עליה שם רע עם אחד מגדולי מלכות בדק המלך בדברים ולא מצא בהם ממש מה עשה המלך עשה סעודה והושיבו בראש להודיע לכל שבדק המלך בדברים ולא מצא בהן ממש . ולפי שהיו עכו"ם אומרים לישראל אתם עשיתם העגל ובדק הקב"ה ולא מצא בדבריהם ממש לפיכך נעשה שור ראש לכל הקרבנות מנין ממה שקראו בענין שור או כשב או עז . ר' הונא ור' אידי ב"ר שמואל בר נחמן אמר מוצלים היו ישראל מאותו המעשה שאלו הם עשו את העגל היה להם לומר אלה אלהינו ישראל אלא הגרים שעלו עם ישראל ממצרים הם שעשאוהו והיו מונין לישראל (שמות לב) אלה אלהיך ישראל א"ר יהודה בר סימון כתיב (ישעיה ו) ידע שור קונהו וחמור וגו' לא היו יודעין אלא שדשו בעקב ודכוותיה (הושע ג) והיא לא ידעה כי אנכי נתתי לה הדגן וגו' ולא היתה יודעת אלא שדשה בעקב :

(יב) **שור** בזכות אברהם שנא' (בראשית יח) ואל הבקר רץ אברהם ויקח בן בקר רך וטוב ויתן אל הנער וימהר לעשות אותו . כבש בזכות יצחק שנא' (שם כב) וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו וילך אברהם ויקח את האיל וגו' . עז בזכות יעקב שנא' (שם כז) לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עזים טובים . מהו טובים . ר' ברכיה ב"ר חלבו אמר טובים לך שעל ידיהם אתה מקבל הברכות וטובים לבניך שעל ידיהן מתכפר בניהם ב"ה שנאמר (ויקרא טז) כי ביום הזה יכפר עליכם . והיה שבעת ימים תחת אמו . ר"ש דסכנין ב"ר לוי אומר משל

ענף יוסף	עץ יוסף	למלך
יב) **טובים** לך שע"י כו' . אע"ב דפשטיה פשוט לאבילה כענין רך וטוב דרשו בן מדלא קאמר נמי רך מאחר שדרך להזכיר הרכות וכמו שאמרו בפרק הפועלים דאמרי אינשי רכיך וטב (יפ"ת) וע' בב"ר פ' ס"ח :	(יפ"ת) : [עם אחד מגדולי המלכות] . לרמז ע"ז על היום כוונת עומי עגל נעגל סדומם ממש . אלא לפור שבמרכבה כדאיתא לעיל ס' תתמ : [ולא מצא בדבריהם ממש] . אלא היו יפראל מעשים אלא שעבד כל הסם נתכוונו לעבודה ממש אלא יפראל לא נתכוונו לעבודה ממש ועיין מ"ש ס"ם תחכי : [לפיכך נעשה שור רמז לכל הקרבנות] . וע"ת ח"כ חמתי קרייה שור ולא עגל דתמציון לעיל שהטעם אלא להיות מזכיר ע"ן ע"ל דמ"מ כיון דנתחבב ליפראל לחטוא על אלה מיתו כעושים לה מזכר שמו מפני כבודם וגם מפני מעשים מיפראל שעשו תחביסם וכה ג' אלה חיים (יפ"ת) : [מוצלים היו יפראל כו'] והא דכתיב וביום פקדי ופקדתי חייהו על אלה מיתו (יפ"ת) : [וכיון מונין ליפראל] . מכזיב לותם בתמרס כי לא כתמר כיו מתפלרים כי ס' כמוניא לותם מלכן מלרים שחיו כן אלה לנביא יפראל (יפ"ת) : [ידע שור קונהו כו'] משין מ"ם לעיל שיפראל לא טעו בעגל ולין עוכסם אלה מפני שהעלימו עין מהשוער' ולא מיתו בידם . מייתי הא דקאמר לכלה . כי יודעים היו יפראל ולא טעו מתחרי ס' אלה שדשו בעקב . וכיון שעשו עמהן כלו חיים יודעים וכעלימו עיניהם (יפ"ת) : [אלה שדשו בעקב] . כל"ל (ג"ת) :

(יב) **שור** בזכות אברהם . משום דק"ל מה ראה לכתוב שור רחם לקרבנות שדלשיל קאמר מזכות החנות נתן לנו ס' כשרה בקרבנות וכמיזי כשיר לו כשב או עז . ונפ"ת ג"ם דאחדים שור שיהוי כנגד כאב שהוא כלחמון (יפ"ת) : [ועוטים לענין שעל ידיהם] . ע"י שני שעירים ג' לב' וגו' ומייתי זה כדאם הכא משום שמוש כאיש שקרבן עז בזכות יעקב מדקאמר כאם עוטים לבניך שע"י מתכפר לכם ביום"כ (יפ"ת) : [שעל ידיהם מתכפר לבניך ביום"כ] . כלומר

אום דר וייפט דעם אקם ער זאל זיין דר ערשטר פון קרבנות . דא רבי לוי גזאגט עם איז אמשל צו אהאריגמע עם איז אוף אר ארום אין שם רע זיא דא פיר נהאט מיט אייגעם פון דיא גרעסטע מענטשן פון לנד . דא דר מלך בודק גוטן אוג דא גזעהן עם איז לינגט דר שם רע . האט דער מלך גמאכט אראסי טעודה אוג דא דעם גרסן מאן גזעצט אובן אן צוא וייזין אלי אז עם לינגט ום מען דא אוף אים אום גטראכט . אזו בשעת דר עלך איז גמאכט גוארן האבן די עו"ג חושד גוטן אז די יודן האבן אים גמאכט דרום האט נאט גהייסן ברענגן אקאלב פר אקרבן וויזין אז דיא יודין האבן ניט גמאכט דעם עגל נאר דיא ערב רב האבן אים גמאכט דרום שמטיט אלה אלוזיך ישראל דם איז ריין נאט אז דיא יודין אלין וואלטן גמאכט וואלטן זייא זאגן דם איז אונזר נאט . נאר דער חטא איז גוטן ום דיא יודן האבן גזעהן זייא מאכן אוג האבן ניט גיוועדט דרום שמטיט נבו קונהו דער אקם וייכט ווער עם דא אים גקופט ער קאן זיין בעל הבית . אוג די יודן האבן נקאנט אוג גוויסט אז נאר נאט איז אנאט אוג האבן גלאזט מאכן דעם עגל אבר דיא יודין האבן ניט גזונדיגט מיט דעם עגל שור או כשב או עז נאט האט נהייסן ברענגן איין אקם צו גדענקן דעם זכות פון אברהם אבינו עם שמטיט ואל הבקר רץ אברהם צו דיא ריגדר איז אברהם גלאפן אוג דא גגעבן דעם באדעך צו מאכן פארטיג צו גבן עסין דיא אורחים . אוג אשעפס כדי צוא גדענקן דעם זכות פון יצחק אבינו עם שמטיט וישא אברהם את עיניו אברהם דא אוף גהובן זיני אוגן האט ער גזעהן אבארן שמטיט לעבן אים פר צעפיס מיט דיא הענר אוג דיא צוויין פון בוים דא ער דעם בארגן מקריב גוטן פר אקרבן אין שמאט זיין זון יצחק . אוג אציג כדי דער מאגן דעם זכות פון יעקב אבינו עם שמטיט לך נא אל הצאן רבקה דא גאגט צו איר זון יעקב גייא אוג גם צוויי ציגן גוטי אוג איך ווע זייא מאכן פון טאטונם ווענין ער זאל עמן ווען ער דיר דער פר בענטשן פאר דעם טויט . רבי ברכיה זאגט דרום שמטיט גוטע זייא ענין גוט פר דיר דורך דעם ועמטו בעמן דיא ברכות פון טאטין . אוג זייא ענין גוט פאר דיינו קינדר ווארום דורך צוויי שעפסין ווערט פר בענן דיא זינד פון די יודין אום יום כפור ותיה שבעת ימים תחת אמו זיבן טאג זאל ס אקלב זיין לעבן דר מוטר דר נאך ווען זיין באווילינט פאר אקרבן

למלך שהיה נכנס למדינה והוציא ברוז ואמר כל אכסניין שיש כאן לא יראו פני עד שיראו פני מטרונה תחלה כך אמר הקב"ה לישראל בני לא תביאו לפני קרבן עד שתעבור עליו השבת שאין שבעה בלא שבת ואין מילה בלא שבת. א"ר יצחק משפט אדם ומשפט בהמה. משפט אדם וביום השמיני ימול (ויקרא יב) ומשפט בהמה ומיום השמיני והלאה ירצה (ויקרא כב):

(יג) **ושור** או שה אותו ואת בנו. ר' ברכיה ב"ר לוי אמר יודע צדיק נפש בהמתו ורחמי רשעים אכזרי (משלי יב) יודע צדיק זה הקב"ה שכתוב בתורה לא תקח האם על הבנים (דברים כב) ורחמי רשעים אכזרי זה סנחריב הרשע דכתיב ביה אם על בנים רטשה (הושע י) יודע צדיק זה הקב"ה שכתוב בתורה ושור או שה אותו ואת בנו וגו' ורחמי רשעים אכזרי זה המן שכתוב בו להשמיד להרוג ולאבד (אסתר ג) א"ר לוי אוי להם לרשעים שהם מתעסקין בעצות רעות על ישראל. כל אחד ואחד אומר עצתי יפה מעצתך עשו אמר שוטה היה קין שהרג את הבל אחיו בחיי אביו אבל לא היה יודע שאביו יפרה וירבה אני איני עושה כן אלא יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את יעקב אחי (בראשית כז) פרעה אמר שוטה היה עשו שאמר יקרבו ימי אבל אבי לא היה יודע שאחיו פרה ורבה בחיי אביו אני איני עושה כן אלא עד דאינון דקיקין תחת כרסי אמהתן אני מחניק להון הה"ד כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו (שמות א) המן אמר שוטה היה פרעה שאמר כל הבן הילוד. לא היה יודע שבנות נשואות לאנשים ופרות ורבות מהן אני איני עושה כן אלא להשמיד להרוג וגו' (אסתר ג) א"ר לוי אף גוג ומגוג ל"ל אומר כן שוטים היו הראשונים שהיו מתעסקין בעצות על ישראל לא היו יודעין שיש להם פטרון בשמים אני אינו עושה כן אלא בתחלה

עין יוסף

כלומר ואתה כי' לעניך מיזכו בכפרת ב' כנדייס (יפ"ת): [מ"ר ילקח מספנו תדם כו']. זה טעם אחר להמתנת שבעת ימים (קרבן ולמילה וכיוצא להחמיס:

(יג) **לא** תקח האם על הבנים. ליז קושיא ממ"ם בהמתו דזימנין דעוף נמי בכלל בהמה דמרבינן לה מבהמתך דשבת (יפ"ת): [דכתיב ביה אם על בנים רעסה]. דהאי קרא נגעות עמא בהמבעים מיירי ופ"י סמהריב הוא: [לוי לבסה לרשעים כו']. בראשי דייק שכ"ת אמר כן משום דהכא כתיב רחמי כהאי מפלת כהאשה ומ"מ נ"ל לקח מוסכר ס"מ מזה מתמת שאמר שהרחמנין מהנמ' שמותו נפל: [עד דאינון דקיקין]. בעוד שהם קטנים תחת כנף אמם מניקה: [שבעת ימים לאחים לרשעים]. משם אחר ופרות ורבות מכפ ומשלח שנשאר מיבלחל: וכי

צו גָאט. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ זָאגְט אַמְשָׁל אַגְרוֹסְר שֶׁר אִיז גְקוֹמֶן אִין אַמְדִינָה דָהְט. עֶר גְלָאזְט אוֹם רִיפֶן אַלֵי מֶעְנְטְשֶׁן וָאם גְפִינְן זִיךְ דָא זָאלֶן נִיט זֶעהֶן מַיין זָאכֶן בִּיז וָואנֶן זִייא זָאלֶן פְרִיעֶר זֶעהֶן דֶעם פָּנִים פוּן דֶעֶר הַארִינְטֶע. אַזוֹ הָט גָאט גְזָאגְט צוּ דִי יוּדֶן קִינְדֶר אִיךְ בֶּעט אַיךְ אִיר זָאלְט נִיט בְּרֶעגֶן פַּר מִיר קִין קָרְבָּן בִּיז וָואנֶן עֶם זָאל אִיבֶּר גַיין אִיבֶּר אִים שַׁבָּת. דְרוּם זָאל דִיא קָאלְב זַיין זִיבֶן טָאג בֶּעבֶן דֶר מוּטֶער אַין זִיבֶן טָאג אִיז תָּמִיד דָא שַׁבָּת. אוּנ דְרוּם הָאט גָאט גְהַייסֶן מִילָה דֶעם אַכְטֶן טָאג. אַיין מַשְׁפָּט בֵּייא אַמֶּעְנְטְשֶׁן אוּנ בֵּיי אַבְּהֵמָה כְּדִי זָאל אִיבֶּר גַיין שַׁבָּת אוֹף דֶעם קִינְד אוּנ אוֹף דֶר בְּהֵמָה וְשׁוֹר אוֹ שֶׂה אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחֲטוּ בְּיוֹם אֶחָד רַבִּי בְּרֶכְיָה זָאגְט עָם שְׁטֶייט יוֹדֵעַ צַדִּיק נֶפֶשׁ בְּהֶמְתּוֹ דֶער צַדִּיק וַוייסְט דֶעם וויֶלֶן פוּן זַיין בְּהֵמָה דָם מַיינְט מֶען נָאט הָט גְזָאגְט לֹא תִקַּח אֵם עַל הַבָּנִים זָאלְסְט נִיט נֶעמֶן דִיא מוּטֶער פוּן דִי קִינְדֶר נֶאר דֶער מוּטֶער זָאלְסְטוּ שַׁלֵּחַ. דֶער נָאךְ זָאלְסְטוּ נֶעמֶן דִיא קִינְדֶר. וַיְהִי רְשָׁעִים אַכְזָרִי אוּנ דָם רַחֲמָנוּת פוּן דִיא רְשָׁעִים אִיז אִים דֶר בַּארִיכְט דָם מַיינְט מֶען סַנְחֵרִיב דָם עֶר הָט גֶהַייסֶן הַרְגֵּנוּ דֶר מוּטֶער אוֹךְ דִיא קִינְדֶר. נָאךְ אַפְשֶׁט אִיז דֶר צַדִּיק וַוייסְט דֶעם נֶפֶשׁ פוּן זַיין בְּהֵמָה מַיינְט מֶען וָואם נָאט הָט גְזָאגְט דֶר מוּטֶר מִיט דֶר קַאלְב וָאל מֶען נִיט שְׁעבְּטִין אִין אַיין טָאג. אוּנ דָם רַחֲמָנוּת פוּן דִי רְשָׁעִים אִיז אִים דֶער בַּארִיכְט מִיינְט מֶען הָמָן הָרָשָׁע עֶר הָט גְוָאלְט פַּר מִילְיוֹן אַלֵי זְכָרִים מִיט נְקֵבוֹת אִין אַיין טָאג. רַבִּי לֵוִי זָאגְט וַוייא אִיז צוּ דִיא רְשָׁעִים זַיי זֶיִן עוֹבֵק אִין שְׁלֶעכְטֶע עֲצוֹת אוֹף דִיא יוּדִין. אִיטְלִיכֶר הָט גְזָאגְט זַיין עֲצָה אִיז בֶּעסֶר פַּר דֶעם פַּארְשְׁטַן. עַשָׂו הָט גְזָאגְט קַיִן אִיז גְוֶועֶן אַשׁוֹטֶה עֶר הָט גַהַרְגִּית דֶעם בְּרוּדֶר הֶבֶל פַּר דֶעם פַּאטֶר פַּר דֶעם עֶרְשְׁטֶן. עַשָׂו הָט גְזָאגְט אִיךְ וֶועל קֶאטֶר קֶאן נָאךְ הָאבֶּן קִינְדֶר. אָבֶּער אִיךְ וֶועל אַזוֹ נִיט טָאן נֶאר נָאךְ דֶעם טוֹט פוּן מַאטֶן וֶועל אִיךְ הַארְגִּינְן מַיין בְּרוּדֶר יַעֲקֹב וֶועל אִיךְ שׁוֹן בְּלַייבֶּן אַלַיין. פַּרְעֹה הָט גְזָאגְט עַשָׂו אִיז גְוֶועֶן אַשׁוֹטֶה הָט עֶר נִיט גְוויסְט אַז דֶער בְּרוּדֶר יַעֲקֹב וֶועט הָאבֶּן קִינְדֶר פַּאר דֶעם מַאמְזִים לָעבֶּן וֶועט וַוייטֶר נִיט מוּזֶן. אִיךְ וֶועל אַזוֹ נִיט טָאן נֶאר בְּשַׁעַת זַייא זֶענֶן קְלֵיין גַייעֶן אַרוֹם פוּן דֶער מוּטֶערְם בּוֹיךְ וֶועל אִיךְ זַייא דֶר שְׁטִיקֶן דְרוּם הָט עֶר גְהַייסֶן אִיטְלִיכֶם זוֹן וָוס עֶם וֶועט גְבֶּארֶן וֶועֶרֶן זָאל מֶען וַוארְפֶן אוּנ וואסֶר. הָמָן הָרָשָׁע הָט גְזָאגְט פַּרְעֹה אִיז גְוֶועֶן אַשׁוֹטֶה הָט עֶר נִיט גְוויסְט אַז נְקֵבוֹת בְּלַייבְּט וֶועֶרֶן זַייא גְנוּמֶן צוּ מַאנֶן פוּן מַנְנְדֶר פָּאלְק הָאבֶּן זַייא קִינְדֶר טוֹיג וַוייטֶר נִיט. נָאר אִיךְ וֶועל הַייסֶן פַּאר מִילְיוֹן אַלֵי זְכָרִים מִיט נְקֵבוֹת. גוֹג וּמָגוֹג וְעַט זָאגֶן אַשׁוֹטֶה אִיז גְוֶועֶן הָמָן אוּנ אַלֵי פְרִיעֶרְדִיקֶע זַייא הָאבֶּן גְקְלָעֶרְט אוֹף דִיא יוּדִין זַייא הָאבֶּן נִיט גְוויסְט אַז זַייא אַשֶׁר אִין הַיְמִי אִיךְ וֶועל אַזוֹ נִיט טָאן. פְּרִיעֶר וֶועל אִיךְ מִיר נֶעמֶן צוּ גָאט אִין הַיְמִי. דֶר נָאךְ וֶועל אִיךְ מִיר נֶעמֶן צוּ דִיא יוּדֶן.

בתחלה אני מזדווג לפטרונם ואח"כ אני מזדווג לדם הה"ד יהיצבו מלכי ארץ ורוזנים נוסדו יחד על ה' ועל משיחו (תהלים ב) א"ל הקב"ה רשע לי אתה רוצה להזדווג חייך שאני עושה עמך מלחמה הה"ד ה' כגבור יצא כאיש מלחמות יעיר קנאה (ישעיה מב) וכתיב ויצא ה' ונלחם בגוים ההם (זכריה יד):

(יד) **וכי** תזבחו זבח תודה. רבי פנחס ור' לוי ור' יוחנן אמר בשם ר' מנחם דגליל לע"ל כל הקרבנות כולן בטלין וקרבן תודה אינו בטל לעולם. כל ההודיות בטלין והודיית תודה אינה בטלה לעולם. הה"ד (ירמיה לג) קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול אומרים הודו את ה' צבאות כי טוב ה' כי לעולם חסדו מביאים תודה בית ה' זה קרבן תודה. ומן דוד אמר (תהלים נו) עלי אלהיך נדריך אשלם תודות לך תודה אין כתיב אלא תודות ההודיה וקרבן תודה:

(טו) **ומזום** השמיני והלאה וגו' שלא יטעך יצרך שיש לפניו יכולה ושתיה מי היה מקריב לו קרבנות עד שלא היו ישראל. אמר דוד (תהלים פט) כי מי בשחק יערוך לה' מי היה מקריב לו קרבנות. א"ר אבין הלוי מי כהקב"ה שהוא מפרנס יתומים ומשביע רעבים ואין הלשון הזה יערך אלא לשון פרנסה שנא' (ויקרא כה) ביום השבת ביום השבת יערכנו. ד"א כי מי בשחק יערך מי כיוצא כהקב"ה שהוא מאיר עיני חשכים ואין לשון ערך אלא לשון אורה שנא' (שם) על המנורה הטהורה יערך. ד"א כי מי בשחק יערך לה' מי כיוצא כהקב"ה שמלביש ערומים ואין הלשון הזה אלא לשון כסות שנא' (משפטים יז) וערך בגדים ומחיתך. ד"א כי מי בשחק יערך לה' אין הלשון הזה אלא לשון מלחמה שנא' (במדבר יד) ויערכו אתם מלחמה. ללמד שהוא עושה מלחמתן של ישראל. ד"א כי מי בשחק יערך לה' אמר הקב"ה אם יטעך יצרך לומר לך מי היה מקריב להקב"ה עד שלא נברא העולם אמור לו והרי משה עלה לרקיע ועשה שם ק"ב יום יאמר לך אם היו מקריבין לפניו. ולא עוד אלא שהוא היה למוד לאכול ומשעלה אצלי ראה שאין לפני אכילה ואף הוא לא אכל שנא' (שמות לד) ויהי שם עם ה' וגו'. ארשב"ל אם בא יצרך לומר לך אלולי שיש לפניו אכילה ושתיה לא היה אומר שאקריב ואנסך לו. מה כתיב (נחמיה כח) עולת תמיד העשויה בהר סיני. וכי בהר סיני הקריבו קרבן. אלא הרי משה שעלה להר סיני יאמר לך

ענף יוסף

(ג) **אני** מזדווג לפטרונם וכו' מקשים וכי נואלו לחשיב להלחם בהקב"ה והלא הכל יודעים את כבודו ואת גדלו. ואפשר שכוונתם של גוג ומגוג להפסיק הדבוק אשר לו ית' עם ישראל ע"י שיבטלם מהמצות. ובזה הם נלחמים בהקב"ה למ"ת במצותיו וז"ש שם ננתקה את מוסרותימו דהיינו תפילין כדאית' באגדה. ולזה יצא ה' בעצמו וילחם בו מאחר שעיקר המלחמה בו (יפ"ת):

עין יוסף

(יד) **וכי** תזבחו זבח תודה כ"פ כו'. ק"ל תזבחו בתפ"ת שהוא מיותר דכיון דפי' לרצונכם כדפירש"י כיוצ"ב לרצונכם סיומא דלעלם יהלכו כדפירש"י כיוצ"ב ד"ת אמר וכי תזבחו זבח תודה לכ' לרצונכם כיוצ"ב כהוגן יהלכו כו'. נ"ב וכי נעני לתרוצי דלתת למימר לעולם תזבחו זבח ז"ל לעתיד שאמר קרבנות בטלין (יפ"ת): [כי עוב כי לעולם חסדו אלו הקרבנות שהם מביאים תודה בית כ"]. כ"ע:

(טו) **ואין** נשון ערך אלא לשון תורם. ע' לקמן בתמלא ס' בהקדמי (ג"ח): [ומאי לך שם כיו מקריבין לפני]. כ"ע.

אם

דָּאם שְׁמֵייט יִתְיַצְבוּ מַלְכֵי אֶרֶץ וְרוֹזְנִים נוֹסְדוּ יָחַד עַל יְיָ וְעַל מְשִׁיחוֹ עִם וְועלן זִיךְ שְׁטעלן גוֹג וּמָגוֹג טִיט נָאךְ מַלָּכִים וְועלן זִיךְ אוֹף קלוּבן בְּאנגד אוֹף גָּאט אוּן אוֹף דִיא יִדֶן. וְועט גָאט זָאגן צוּ אִים רָשָׁע צוּ מִיר וויל סטוּ גַיין מִלְחָמָה הַאלטֶן אִיךְ שְׁווער אַז אִיךְ וועל טַאקֶע טִיט דִיר מִלְחָמָה הַאלטֶן. עִם שְׁמֵייט יְיָ כְּגִבּוֹר יֵצֵא נָאט וְועט אַרוֹס גַיין אַזוֹ וויא אַשְׁטאַרְקר אַז וויא אַבּעל מִלְחָמוֹת דָּר וְועקן קְנָאָה אוֹף אִים וַיָּרֵע תְּזִבְחוּ זֶבַח תּוֹדָה רַבִּי פִּנְחָס וְאוֹט אַלֵּי קָרְבָּנוֹת וְועלן בָּטֵל וְועֶרן אַז מְשֻׁיחַ וְועט קוּמֶן. אִין קָרְבָּן תּוֹדָה וְועט נִיט בָּטֵל וְועֶרן. אֲלֵי לוּיבּוּנג וְועט בָּטֵל וְועֶרן אוּן דָּם לוּיבּוּנג פוּן תּוֹדָה וְועט נִיט בָּטֵל וְועֶרן. קוֹל אוֹמְרִים הוֹדוּ אֶת יְיָ דָּם זָאגט דֶר פְּסוּק אַקוֹל פוּן קְרֵייד פוּן חָתָן פוּן כַּלָּה אַקוֹל זָאגט לוּבט גָּאט וָאוֹרוּם גָּאט אִיז גוּט. אִיבִּיג אִיז זַיין גִּינָאד. בְּרֵענגט אֲקָרְבָּן הוֹדָה אִין גָּאט הוּז. דָּאם וועט מָעַן אַלֵּיִם הֶערִין אִין יְרוּשָׁלַיִם. אוּן אַז הָט דָּוִד הַכֹּל גָּזָאגט עַל אֱלֹהִים נְדָרֶיךָ אוֹף מִיר גָּאט אִיז דִיינֶי נְדָרִים אִיךְ בֶּעם אוֹף מִיר בְּרֶענגֶן נְדָרִים אִיךְ וועל בְּצָאלֶן דִיר קָרְבָּנוֹת תּוֹדָה אוּן וועל דִיר לוּיבּיגֶן אַיבִּיג. וּמִים הַשְׁמִיעִי הַהֲלָאָה פוּן אַכְטֶן טָאג אוּן וַוייטֶר וועט זַיין בַּאנוּילִיגט פַּר אַקָרְבָּן. דֶר זֶצֶר הָרָע זָאלְ דֶעם מֶענְטְשֶׁן נִיט אֶן רִייכֶן אַז גָּאט דַארְף עֶסֶן אוּן טְרִינקֶן דְרוּם זָאגט דָוִד הַמֶּלֶךְ כִּי מִי בַשַּׁחַק יַעֲרוֹךְ לַיְיָ וְועֶר אִיז דָּא אִין הִימִיל זָאל דִיר אֶן גֶּרייטֶן עֶסֶן. דַיינט אֵייגֶר דִי יוֹדִין הָאבֶן גְּבָּרַאכְט קָרְבָּנוֹת וְועֶר הָאט אִין הִימִיל גְּבָּרַאכְט עֶסֶן צוּ גָּאט. נאר דִי קָרְבָּנוֹת אִיז פוּן מֶענְטְשֶׁן וְועגֶן פַּר גְּעבֶּן זַייא דִיא יִזְנַד. נָאךְ אַפְּשֵׁט אִיז כִּי מִי בַשַּׁחַק יַעֲרוֹךְ לַיְיָ רַבִּי אָבִין זָאגט בֶּעֶר אִיז אַז וויא גָּאט וָואס עֶר אִיז מְפַרְנֵס יְתוֹמִים אוּן מַאכְט זָאט הוּנגֶעריקֶי. מַאכְט לֶיבְטִיג פִּינְצְטֶרֶע אוּנְטֶן. מַאכְט אָן קְלֵייֶדֶן נַאקִישֶׁע. הָאלְט מִלְחָמָה פוּן יוּדִין וְועגֶן זָאגט גָּאט אַז דֶר זֶצֶר הָרָע וועט דִיר אָן רִייכֶן אַז גָּאט דַארְף עֶסֶן אוּן טְרִינקֶן זָאגט גָּאט וָואס עֶר אִיז בַּשָּׂאפֶן גְּוָואלְט. מֹשֶׁה רַבֵּינוּ אִיז גְּוָוען אוּן הִימִיל הוּנגֶעריקְט אוּן צְוָואנְצִיג טָאג זָאט עֶר גִּזָאגְט אַז עֶם גִּיט דָּא אוֹף הִימִיל קֵיין עֶסֶן אוּן טְרִינקֶן. נָאר דִיא קָרְבָּנוֹת אִיז פוּן דִי טוֹבָה זַיין דִיא יוֹדִין זַייא זָאגֶן נַעמֶן שֶׁבַר דֶר פַּר. רַבִּי

אם יש לפני אבילה ושתיה. ולמה הטרחתי עליך ואמרתי לך עולת תמיד שתהא מקריב אלא בשביל לזכותך. א"ר חייא בר אבא גבור שהוא מהלך במדבר והיה צמא והלך לשתות מים כמה ישתה בכפיו כמה ישתה עשרה כפים שש כפים ארבע כפים פחות משתים אינו שותה וכל המים שבעולם מלא שעלו של הקב"ה שנא' (יסע ס מ) מי מדד בשעלו מים. להודיעך שאין לפניו אבילה ולא שתיה. למה אמר שתקריב קרבן לפניו אלא לזכותך הוי שור או כשב או עז כי וגו' ומיום השמיני והלאה וגו', וש"ה (קהלת ג) כי מקרה בני האדם ומקרה הבהמה וגו' בא וראה כתיב באדם לא תלבש שעטנז (דברים כב) וכתיב בבהמה לא תחרוש בשור ובחמור יחדו (שם) מקרה אחד לכל מה אדם מקבל טומאה אף בהמה מקבלת טומאה באדם כתיב הנוגע במת לכל נפש אדם ימטא (במדבר יט) ובבהמה הנוגע בנבלתה יטמא עד הערב (ויקרא יז) כמות זה כן מות זה באדם כתיב והרגת את האשה (שם כ) ובבהמה כתיב ואת הבהמה תהרוגו (שם) ורוח אחד לכל ומי יודע רוח בני האדם העולה היא למעלה ורוח הבהמה היורדת היא למטה לארץ. רוח האדם לפי שנתנה מלמעלה כתיב ביה עלייה. ושל בהמה לפי שנתנה מלמטה לפיכך כתיב ביה ירידה. ומותר האדם מן הבהמה אין. מהו אין שהוא מדבר והיא אינה מדברת. ועוד יש באדם דעה ובבהמה אין בה דעת והאדם יודע בין טוב לרע והבהמה אינה יודעת כלום. ועוד האדם נוטל שכר על מעשיו ובהמה אינה נוטלת שכר על מעשיה. האדם מת מטפלין בו ונקבר והבהמה אינה נקברת הוי ומותר האדם מן הבהמה אין. מה כתיב באדם אשה כי תזריע וילדה וגו' וביום השמיני ימול (ויקרא יב)

ובבהמה שור או כשב או עז וגו' ומיום השמיני והלאה ירצה:

(מז) **שור** או כשב או עז זש"ה ועתה ירום ראשי על אויבי סביבותי ואזבחה באהלו זבחי תרועה (תהלים כז) ביון שעשו ישראל אותו מעשה היו או"ה אומרין אין להם תקומה ואינו חוזר

עין יוסף ענף יוסף עליהם

כג"ל: [ומה אין]. כ"ל שהוא מפרש ומותר כלומר מן הבהמה אין. כי אדם נושא בנפשות נדמו מלך נגוף ואין הבדל ביניהם אלא נדבר קטן וכוח כמעט מחסר לאין. ועל זה אמר כי הכל הבל וזכו שהוא מן האין. כ"ל ומה הדבר קטן המבדיל ביניהם ס"ת כמעט נחסר לאין (קה"ק) וע' בענף: [כלומר מת מטפלין בו ונקבר]. שמהן ס' בגב כלומר לעשות בן ומוסיף בתוכם על הקבורה (יפ"ת):

(מז) **כמדבר** אין שהוא מדבר והוא אינה מדברת כו'. ותמה הזה תמוה דכיון דיש באדם ומותר בהמה אינה מדברת כו'. דברים אלו א"צ לומר כתיב ומותר האדם מן הבהמה אין אפשר מישים שהנפש החכמה שנמצאת האדם לבדו בה משתוקק עם העליונים הקדושים הנ מדים לעד לעולם לחכמה ושכל ודעת ומחשבה בפוח יהיא נקראת נשמה שנאמר ויפח באפיו נשמת חיים וכתיב נותן נשמה לעם עליה וכתיב ונשמות אני עשיתי

וכתיב ונשמת שדי תבינה הרי דבצד הנפש המשכל לת שבה מותר האדם מן הבהמה יש לו לאדם חכמה ודעת ל דע בין טוב לרע. וזהו דאיתא בב"ר פ' י"ד נשמת זו האיפה ופי' ש"י אופי דעת ומצדה יש לו לאדם כח הכדברת כמה דאת אמר ויהי האד לנפש חיה והית באדם לרוח ממללא. ולכן רבא כשברא גברא ושדריה לקמיה דר' זירא היה משתעי ליה ולא משתעי. כי רבא מת ך חכמתו ה־חבה שצפה והעמיק בחכמת ספר יצירה ברא האדם החוא והמיל בו נפש התנועה ולא היה בו כח לתת הדבור בו. כי הדבור מצד הנפש החכמה. וזהו שאמרו הבעלי ניט יקון ומ תר האדם מן הבהמה אין ראשי תיבות אין אבל יש נשמה אי אדם יש נשמה ר"ל שיש לו נשמה המשכלת שבו יכול לדבר ויודע בה בין ט ב לרע ועל ידה יש בו דעת ונקראת נשמה מהיוהה מ:שמת אל ונפ חת שעי"ז הגיענו ההשכלה מפיו דעת ותבונה כי הנופח בפי אהר מנשמתו יתן בו נוע' בבחיי על פסוק ויפח באפיו וביפ"ת בב"ר פ י"ד) וזה שכתב כאן המדרש מהו אין שהוא מדבר כו' ועוד יש באדם דעה כו' והאדם יודע בין ט ב ל־ע וכדכתיב הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע פי' רש"י שם ומ"ש המדרש ועוד האדם נוטל שכר על מעשיו מרומז במילה אין ע"ד דכתיב ואין יש תחת ידך (שמואל א כח) שפירושו והלא יש תחת ידך (מדרכי הכנויים אות אלף) ומה שאמר המדרש האדם מת מטפלין בו ונקבר נישום שבלשון יון קוריז (מדרכי הכנויים שם):

חַיָּא וְאֹגט אַבּוֹר וָם עֶר גַיט אִין דֶר מִדְבָּר אוּנ עֶר אִיז דַאֲרְשְׁטִיג גְּפִינְט עֶר אַבְּרוּנֶן שָׁעְפּ עֶר מִט דֶר הַאנְד אוּנ גֶעמְט אִין מוּיל. טְרִינְקְט עֶר צֶעהֶן הֶעֶנְד אוֹדֶר אַכְט אֶדֶר זֶעקְס אוּנ וַוייניגֶער פּוּן צְוַוייי הֶעֶנְד טְרִינְקְט עֶר גִיט וָואוּרום עֶר אִיז דַאךְ דַאֲרְשְׁטִיג. הַיינְט לֶאזֶן מִיר זֶהֶן בַּייא נָאט שְׁמַייט אַלֶי וָואכֶר פּוּן דֶער וֶועלְט אִיז אַפּוֹלֶער הוֹפֶן פּוּן נָאטְס הַאנְד הַיינְט וָום קָאן עֶר טְרוּנֶקֶן. נָאר אַלֶי קְרַבָּנוֹת אִיז בְּדֵי מְזַכֶּה זַיין דִיא יוּדֶן. שור או כֶּשֶׂב או עֵז דָאמְט זָאגְט דֶער פָּסוּק כִּי תַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַה' מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן תַּקְרִיבוּ אֶת קָרְבַּנְכֶם דָם מֶרְעפּוּנְג פּוּן אַמֶעְנְטְשְׁן אוּנ פּוּן אַבְּהֵמָה אִיז גְלַייךְ בֵּיי אַמֶעְנְטְשְׁן שְׁמַייט דוּ זָאלְסְט גִיט אֶן קְלֵיידֶן קֶיין שְׁעִכְנִי דָם הַייסְט צְוַוויי מִינִים וָואל כִּיט פְּלַאקְס. אוּנ בֵּיי אַבְּהֵמָה שְׁמַייט דוּא זָאלְסְט גִיט אַמֶעְרֶן כִּיט אֶין אָקְס אוּנ מִיט אֶין אֵיזִיל בַּאנַאנְד. אַ"ז וַויא אַמֶעְנְטְשְׁ אִיז מְקַבֵּל טוּמְאָה אַז אַבְּהֵמָה אִיז מְקַבֵּל טוּמְאָה.אַז טָעֶן רִירְט אֶן אִין אַטוּוֹטֶן מֶעְנְטְשֶׁן וֶועְרְט מֶעֶן טָמֵא אוּנ אַז מֶעֶן רִירְט אָן אִין אַטוּוֹטֶע בְּהֵמָה וֶועְרְט מֶעֶן אוֹךְ טָמֵא. אַז אִין אִשָּׁה אִיז מְזַנֶּה שְׁמַייט וְהִרְגְתָּ אֶת הָאִשָּׁה דוּא זָאלְסְט הַארְגֶינֶן דֶר אִשָּׁה אַ"ז בֵּיי אַבְּהֵמָה שְׁמַייט וְאֶת הַבְּהֵמָה תַּהַרְגוּ דֶר בְּהֵמָה זָאלְסְט הַרְגִינֶן. נָאר דֶער מֶעְנְטְשׁ הָאט אַבֶּעְרוּנְג עֶר קָאן רַיידִין אוּנ דִיא בְּהֵמָה נִישְׁט. אַמֶעְנְטְשׁ הָט דַעת אוּנ אַבְּהֵמָה נִישְׁט. אַמֶעְנְטְשׁ אַי שְׁמַייט אוּנ וַוייסְט וָום גוּט אוּנ וָום שְׁלֶעכְט אִיז. אוּנ דִיא בְּהֵמָה וַוייסְט נִישְׁט. אַמֶעְנְטְשׁ הָאט שָׂכָר אוֹף זַייֶנֶע מַעֲשִׂים אַבְּהֵמָה הָט נִיט קֵיין שָׂכָר. אַמֶעְנְטְשׁ אוּ עֶר שְׁטַארְבְּט קוּמְט עֶר צוּ קְבוּרָה דִיא בְּהֵמָה נִיט. אוּנ וַוייטֶר אִיז גְלַייךְ אַמֶעְנְטְשׁ מִט אַבְּהֵמָה. בֵּיי אַיין מֶעְנְטְשׁ שְׁמַייט דֶעם אַבְּטַיין דָאג זָאל אִיז כֹּל זַיין. אוּנ בֵּיי אַיין בְּהֵמָה שְׁמַייט דֶעם אַבְּטַיין דָאג אִיז זִיא רָאוּי פַּר צַקְרִבָּן. שור או כֶּשֶׂב או עֵז דָם פָּסוּק וְזָרַק דָּמוֹ רִאשִׁי עַל אִבֵּי בְּשֶׁעַת דִיא יוּדִין הָאבֶּן נִימַאכְט דֶעם עֶנְל הָאבֶּן דִיא עוֹ"נ גְיָזָאגְט דִיא יוּדִין הָאבֶּן שׁוֹן גִישְׁט קֵיין תְּקוּמָה אוּנ גָאט וָועט זִיךְ שׁוֹן גִישְׁט אוּם קֶערִין צוּא זַייא.

עליהם לעולם . כיון ששמעו ישראל שיקרבו קרבן שור רכה ראשם שנ' (שם) ועתה ירום ראשי והיו מהלכין בהרמת ראש ואומרין עכשיו אנו יודעין שנתרצה לנו הקב"ה שנ' (שם) ואזבחה באהלו זבחי תרועה אשירה ואזמרה לה'. שור או כשב או עז יש שור נולד עגל אינו נולד שיהא שור שנא' להקריב שור ולמה אמר שיקריבו שור לכפר על תבנית שור שנא' (תהלים קג) הסולח לכל עוניכי הרופא לכל תחלואיכי . תדע לך בא וראה מה כתיב וארבעה פנים לאחת וד' כנפים לאחת להם (יחזקאל ו) מה כתיב שם ורגליהם רגל ישרה וכף רגליהם ככף רגל עגל . בשביל כפרתן של ישראל הוסיף להם עוד שתי כנפים שנא' (ישעיה ו) שש כנפים לאחד למה אמר הקב"ה שיכסו רגליהם שהן דומות כעגל כביכול שלא יראה אותן ויזכור מעשה העגל . בשתים יכסה רגליו וכ"כ למה אלא לכפר על ישראל . זהו הסולח לכל עוניכי . אין לך גדול בעופות אלא הנשר ונעשה פנים לחיה שנאמר (יחזקאל ו) ופני נשר . הגדול שבחיה ארי ונעשה פנים לחיה שנא' (שם) ופני אריה . השור גדול שבבהמות ונעשה פנים לחיה שנא' (שם) ופני שור מהשמאל . פני אדם (שם) בשביל ישראל מחה הקב"ה את השור ונתן כרוב התחתיו . שכן אתה מוצא שאין מזכיר שם אלא כרוב שנא' (יחזקאל יד) פני האחד פני הכרוב כ"כ למה כדי לכפר על ישראל הוי הסולח לכל עוניכי. ולמה הסיר הקב"ה את העגל שיהיו ישראל זכאין לפניו . ולא עוד אלא כשיהיה אחד מישראל מהרהר בלבו עבירה או דבר רע אין הקב"ה מצרפה למעשה שכן דוד אומר (תהלים סו) און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה' ומה הקב"ה שומע בשעה שאדם עומד ומהרהר בתפלה שנא' (שם נו) אכן שמעת קול תחנוני . ולא עוד אלא שני בני אדם יושבין ועוסקין בתורה הקב"ה מקשיב שנא' (מלאכי ג) אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע . אמר הקב"ה בזכות התורה שאתם עוסקין בה הייתי מקשיב ושומע תפלותיכם . אבל לעתיד עד שלא תקראו לפני אני עונה אתכם שנא' (ישעיה סה) והיה טרם יקראו ואני אענה :

(יז) **ולקחתם** לכם ביום הראשון. זש"ה שמע בני וקח אמרי ומצותי תצפון (משלי ד) שמע בני וקח. הרבה לקיחות צויתי לכם בשביל לזכות אתכם . אמרתי לכם ויקחו אליך פרה אדומה שמא בשבילי לא עשיתי אלא בשביל מהרתכם לא כך כתיב והזה הטהור על הטמא (במדבר יט) אמרתי לכם ויקחו לי תרומה (שמות כה) לא בשביל שאדור ביניכם דכתיב ועשו לי מקדש (שם) דבר קשה כביכול אמר להם קחו אותי שאדור ביניכם. ויקחו תרומה אין כתיב אלא ויקחו לי תרומה אותי אתם לוקחים אמרתי לכם ויקחו אליך שמן זית זך (שם כז) למה להעלות נר תמיד .

עין יוסף וכי

(טז) ישׁ שור נולד עגל תימו נולד . כתמיה וכי תימו נולד עגל שמתמעטו כנפי החיות בזמן המוכרן לגלות דמ"ל סימא שור מתמר להקריב שור ר"ל שכתיב כאן שור ולהלן כתיב שור או כשב וגו' : [עוד שני כנפים שכתמר] . כ"ל ודכתי כתמרים סותר לכתוב בספ דחיות נפרק ח"ד שנאחזי הוכרן ב' מעטו ב' כנפים ועשה ד'. גם דכתי כתמרים גוזע קשה דמ"ש שכלה לכם יחזקאל סימא כימיו ומכיון דכתי בעגל הוו שפה חיך ולמה יחזקאל ד' לאחוד.

וויא דיא יודין האבין גיהערט אז נאט היסט זייא בריענגין איין אקס פאר אקרבן אין זייא אוף גיהויבין גיוואורין דער קאפ אוב האבין גיזאגט זיהן טיר אז נאט איז צוא אונז באוויליגט גיוואורין דרום זאט נאט גיהייסין ברענגן איין אקס פאר אקרבן זיין אוף דעם עגל? ום ער איז גיוון גליך צוא איין אקס עם שטעיט הסולח לכל עוניכי נאט פאר גוט אלץ זינד דיא יודין נאט וויל? נישט מען זאל גידענקן דיא זינד פון דיא יודין . דיא מלאכים האבין גיהאט פיר קלינל? אוב וויל? זייערי פים אין גליך צו דיא פים פון אקאלב . דרום זאט נאט גימערט בוי זיי נאך צוויי קלינל? צו דערקן טיט זייא דיא פים זאל נישט ווערין דר מאנט דיא זינד פון עגל . נאט טוט חסדים טיט יודין אז אייר טראכט צוא טאן איין עבירה רעכינט נישט נאט דיא מחשבה גליך וויא ער ואלט שון גימאן . אבער אז אינר טראכט צוא טאן אמצוה ווערט גירעכינט בוי נאט גליך וויא ער האט שון גימאן דיא מצוה . אוב אז צוויא מענטשין זיצין אין לערנן הורה ווערט נאט צו זייערי תפילות אוב גוט זייא זייער באגער זאגט נאט היינט אין דעם זכות פון דער הורה הער איך צו אייער גיבעט . אבער לעתיד לבוא ווען איך איך נעבין אייער באגער אייער איר ווען איך מחפלל זיין עם שמעיט והיה טרם יקראו ואני אענה אייער איר ווען מיר רופין ווען איך איך ענטפערין ולקחתם לכם ביום הראשון דאס זאגט דר פסוק שמע בני וקח אמרי ומצותי תצפון הער צו טיין קינד דם טיגט מען דיא בנסת ישראל אין נעם אלי מצות ום איך האב דיר גיהייסין נעמן ואורום איך האב דם גיהייסין פון איינרט ווענין איר זאלט נעמן אייך . איך האב גיהייסין נעמן אפרה אדומה איז כדי אייך ריין צוא מאכין . איך האב גיהייסין בוי אייך איז כדי צוא בויען דעם משכן איך זאל וואנין בוי אייך איר זאלט מיר נעמן צוא אייך . עם שמעיט ניט נעמן תרומה נאר עם שמעיט איר זאלט מיר נעמן תרומה איר זאלט מיר אלין נעמן . איך האב גזאגט איר זאלט מיר נעמן בויטל זאל ברענן אין משכן צו דארף איך דען דם ליכטליכיט נאר כדי איר זאלט

וכי אור משלכם אני צריך אלא בשביל לשמור את נפשותיכם שנמשלה הנפש בנר שנא' (משלי יג) נר ה' נשמת אדם. ועכשיו שאמרתי לכם ולקחתם לכם ביום הראשון לא בשביל שאני צריך אלא בשביל לזכות אתכם. פרי עץ הדר כפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל. מה טובן של ארבעה המינים הללו מהן שעושין פירות ומהן שאינן עושין פירות. פרי עץ הדר כפות תמרים אלו צדיקים שיש להם מע"ט. וענף עץ עבות וערבי נחל אלו בינונים שיש בישראל. אמר הקב"ה כלכם כאחד תעשו אגודה אחת כדי שלא יהיה בבני פסולת. אם עשיתם כן אני מהעלה עליכם. ובן הנביא אומר הבונה בשמים מעלותיו ואגודתו על ארץ יסדה (עמוס ט) ואימתי הוא מהעלה כשהן עושין אגודה אחת שנא' ואגודתו על ארץ יסדה:

(יח) **ולקחתם** לכם. בלקיחה תמה שלא תהא גוזל ועומד בו ונמצא כניגורו קטיגורו. ולקחתם.

תני ר' חייא במקח ולא בגזל. במקח ולא בחנם להוציא את השאול ולהוציא את הגזוז. מלה"ד לשליח של מלך שהלך לגבות בעיר משגבה אותה מצאו עירוני אחד בדרך ליסטים קפחו ונטל את כליו ואת המוגבה שהיתה בידו. לאחר ימים היה לאותו עירוני דין אצל השלטון. בא לשכור לו אדם שילמד עליו זכות. א"ל אותו הגבאי לאותו העירון הגד לי מה אתה עושה כאן. א"ל יש לי דין אצל השלטון ואני מבקש אדם שילמד עלי זכות. א"ל אותו הגבאי תן לי אותו זהב ואותן הכלים ואותן העבוטות שנטלת ממני ואני מלמד עליך זכות. ולמחר בשאתה עומד בדין לפני השלטון ויאמר לך יש לך מי שילמד עליך זכות תאמר איש פלוני ואני הולך ומלמד עליך

יוסף עץ

(יז) **פרי** עץ הדר תנו כדאיקים שיש לכם תורה ומעשים טובים כפות תמרים ועסק עץ עב תנו סניג שיש בישראל ערבי נחל תנו כדאיקים שאין בישראל אמר הקב"ה כלכם כא' ופ' פרי עץ הדר. זה תלמוד שיש בו מעשה וקיים הוא כענף בעלי תורה ומצות וכפות דקיקים גמוריס כפות תמרים שיש בו תוכל בלא ריח. ועסק עץ עבות שיש בו ריח בלא תוכל שביכם כנגד הבינוניים שיש בכם הן תורה בלא מצות הן מצות בלא תורה. וערבי נחל שתין בו לא טעם ולא ריח כנגד כרכשיים גמ' ר' שתין בכם לא תורה ולא מע"ת. רק שתין פורטין מדרבי ס"בור ומכנין ס"ע כשם שנאמר. וגם לכם יום שכר וכמ"ש כל הכופר בע"ז כו'. ומה הקב"ה עושה לכם שלא יתכדו לומר הקב"ה יכוי כלם חסידים זה כזה. כי מן התהכרות שלנו עם שלנו יכפרו שלנו על שלנו כי ס' חשב מחשבות לבלתי דחת ממנו נדח וכ"ש המון רע. לכן יבקש לכם הקב"ה והוא שיתחברו כל ישראל לעבודת כ' שעשו בכיותם נפרדים ילחו קלתם דבר בעל.

(יז) **בלקיחה** תמה שלא תהא גוזל. ע' בסוכה דשם פירש"י דמולקחתם ילפינן שתהא לקיחה תמה כיינו שלא תהא חסר. ומלכש ילפינן שלא יהא גזול. ות"כ כ"ג כלהן ושלא תהא גזול כו'. ול"ל דמכני שתי תיבות ולקחתם לכם ילפינן שתי דרשות מלקיחה תמה ושלא תהא גזול כו': [ומלשון קניגורו. קטיגורו]. פירוש תוכן המלת שיהא לו למינן טוב כוח יהיה לו למקטרג עליו. [ולקחתם הני ר"ח במקח ולא בגזל כו']. נלמד מולקחתם לשון שלא מלכש וכ"ל. שכן דרך המדרש לכנות רק היש שבשוק לפי שאין שבמדרש טוח על סוף הפסוק: [עיטוני]. כן עול: [לפסים].

מוֹהָן דִיא מְצָוָה בִּרְי אִיךְ זָאל הִיטֶן אַיְיעֶר נֶפֶשׁ. וָאורום דֶער נֶפֶשׁ אִיז גִינְגֶלְכִין צוּ אַלְיִקְט עֶם שְׁטֶמְיִיט נֶר יְיָ נִשְׁמַת אָדָם דִיא נְשָׁמָה פּוּן מֶענְטְשִׁין אִיז דִיא לִיכְט פּוּן גָאט. אִיךְ הָאבּ אַיִיךְ גִיהַייסֶן נֶעמֶן פִּיר מִינִים אוּם סוּכּוֹת נִישְׁט פּוּן בַּיינֶט וָועגִין נָאר אַיִיךְ מְזַכֶּה צוּא זַיין. וָאורום דִיא פִּיר כִּינִים אִיז נִישְׁט גְלַייךְ. אָתְרוֹג הָט אַטַעם אוּג עֶם הָט אַרַיִיט קֶעגִין דִיא צַדִיקִים וָום זֶענֶן עוֹסֶק אִין דֶער תּוֹרָה אוּג טוּהָן מִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. דֶר לוּלָב הָט אַטַעם עֶם וָואקְט אוֹף אִים שְׁטֶיטְלִין נָאר עֶר הָאט נִישְׁט קַיין רִיחַ קֶעגִין דֶעם שְׁטֶיל יוּדִין וָום זֶענֶן עוֹסֶק אִין דֶר תּוֹרָה אוּג זֶענֶן נִישְׁט עוֹסֶק בְּמִצְוֹת אִין מַעֲשִׂים טוֹבִים. דֶר הֲדַס הָאט אַרַיִיט אִין דָאט נִישְׁט קַיין טַעַם עֶם וָואקְט אוֹף אִים נִישְׁט קַיין פֵּירוֹת קֶעגִין דֶעם שְׁטֶיל יוּדִין וָואס זֶענֶן עוֹסֶק בְּמִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים אִין זֶענֶן נִישְׁט עוֹסֶק אִין דֶר תּוֹרָה. עֲרָבָה הָט נִישְׁט קַיין טַעַם אוּג נִישְׁט קַיין רִיחַ קֶעגִין דִיא רְשָׁעִים וָום זֶענֶן נִישְׁט עוֹסֶק אִין דֶר הוֹרָה אִין טוּהָן נִישְׁט קַיין מִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. נָאר זַיי לַיְיקֶענֶן אוּג דִיא עו"ג כְּדֵי זַיי זָאלֶן נִישְׁט פַּאר לָאזֶן וָועֶרֶן וָאזֶט נָאט בִּינֶט זִיךְ צוּא נוּיךְ צוּא זָאמֶען בַּאהֶפְט זִיךְ אַיִיעֶר צוּם אַנֶדֶרֶן אוּג מַאכְט אַיין בִּינְטִיל וֶועֶרְט אַיִיעֶר פַּאר גֶעבֶּן אוֹפְּן אַנֶדֶרֶן. דְרוּם בִּינְט צוּא צוּא זָאמֶען דֶעם דָּם מִיטֶן לוּלָב מִיט דֶר עֲרָבָה. וָאזֶט נָאט אַז אִיר וֶועט אַז טוּהָן וָועל אִיךְ גְרוּיס וָועֶרֶן צוּא טוּהָן גוּטְס עֶם שְׁטֶיט הִבּוֹנָה בִּשְׁמִים מַעֲלוֹתָיו וָאט בּוּיט אִין הִימֶל זַיֶיגֶן בּוּדִיסֶעם דָאס מֵיינְט מֶען פִּיל גוּטְס וֶועֶרְט גִיבּוֹעֶט פּוּן דִיא יוּדִין וּוענֶן. וָועֶן אִיז דָאס נִאוֶתִיו עַל אֶרֶץ יְסָדָהּ אוּב יוּדִין וָענֶן נִבּוֹרִין אַלֶי צוּ וָאמֶען אִיז אַיִיעֶר מְבַשֵּׂר אוֹפְּן אַנֶדֶרֶן וְיַקְדִּים לָהֶם אִיר זָאלְט נֶעמֶן דֶעם אָתְרוֹג מִיטֶן לוּלָב פּוּן אַיִיעֶר נֶעלְט נִישְׁט פּוּן גָזוֹלָה וּוען נָאךְ דֶער אָתְרוֹג מְקֻטָּרֵג זַיין אוֹף אַיִיךְ אוֹיךְ זָאל זַיין דֶער אָתְרוֹג נָאגְט נִישְׁט קַיין הַסֵּר. רַבִּי חַיָּא דָאט גֵילֶערְנִינְט וּלְקַחְתֶּם אִיר זָאלְט נֶעמֶן אַיִיעֶרְם נִיט פּוּן גְזוֹלָה אוּג נִיט צוּ לַיְיגֶן בִּיי יֶענֶם נָאר אַיִיעֶר אַיִיגֶנֶם. אַמְשָׁל אַשְׁלַיִם פּוּן אַמָּלָּךְ אִיז גְקוּמֶן אִין אִשְׁטָאט נֶעמֶן צִינְש. וָוא עֶר אִיז שׁוֹן אֲרוֹם גְפָאהֶרְן פּוּן דֶער שְׁטָאט מִיט דֶעם נֶעלְט הָט אַיִיגֶר פּוּן שְׁטָאט בִּיי אִים אַוֶועק גְגִוזְלוֹת דָם גֶעלְט מִיט אַלֶי פַאפִּירִין. אִין אַצַייט אֲרוּם הָט דֶר מֶענְטְשׁ גְהַאט אַמְשְׁפָּט בִּיי דֶעם מֶלֶךְ הָט עֶר בְּרַארְפְט דִינֶגֶן אַיִינֶם זָאל פַּאר אִים גוּט זָאגֶן פַּאר דֶעם מֶלֶךְ. הָט אִים דֶר זָאגֶן יָעֶר שְׁלַיִם פְּרֶעגְט עֶר אִים וָואס טוּסטוּ דָא זָאגְט עֶר אִים אִיךְ הָאבּ אָמְשְׁפָּט אוֹיךְ זִיךְ אַמֶענְטְשׁ זָאל פַּר טִיר זָאגֶן גוּטְס פַּר דֶעם מֶלֶךְ. זָאגְט עֶר אִיט גִיב טִיר וָום דוּ הָאסְט

עליך זכות . נטל ממנו אותו זהב ועבוטות מקצתם והלך לו . למחר כשהוא עמד לפני השלטון א"ל יש לך מי שילמד עליך זכות . השיב ואמר לו איש פלוני . א"ל השלטון מה זכות אתה מלמד על זה . א"ל מארי אני אומר לך דברים שעשה לי חברי זה כשהלכתי בדרך לגבות בעיר פלוני עמד עלי בדרך וקפחני ונטל כל מה שהיה בידי והכלים האלו שאתה רואה בידי הם מקצת כלי שהחזיר לי כדי שאלמד עליו זכות . עכשיו היו הכל אומרים אוי לו לזה שנעשה סניגורו קטיגורו כך אין אדם מישראל צריך להלל בלולב גזול אלא א"כ לוקח אותו בדמים שנ' ולקחתם לכם . ולקחתם לכם וש"ה או ירננו כל עצי יער (תהלים צו) במי הכתוב מדבר בישראל ובעכו"ם שהקב"ה דן אותן ביוה"כ אלו ואלו נכנסין לפני המלך לדין ואין אנו יודעין מי היה מנצח . מלה"ד לשני ב"א שנכנסו לדין לפני המלך ולא היה יודע אדם מה ביניהם אלא המלך בלבד . דן המלך אותן ולא היו יודעין הבריות מי נוצח לחברו אמר המלך כל מי שהוא יוצא ובידו אנין הוו יודעין שהוא נצח כך ישראל ועכו"ם נכנסין לדין ביוה"כ ואין הבריות יודעין מי נצח . אמר הקב"ה טלו לולביכם בידכם שידעו הכל שאתם זכותם בדין. לפיכך אמר דוד או ירננו כל עצי יער לפני ה'. אומתי כי בא כי בא לשפוט הארץ בי"ה . מה ישראל עושין ממתינים עוד חמשה ימים כדי שידעו הכל שישראל זכו. לפיכך כתיב ולקחתם לכם ביום הראשון :

(יט) **ולקחתם** לכם . זש"ה כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוכה (תהלים לה) יפה אמר דוד שאמר הפסוק הזה . תדע לך שהלולב הזה דומה לשדרה של אדם . וההדס הזה דומה לעינים . והערבה דומה לשפתים והאתרוג דומה ללב . אמר דוד אין לך אבר אחד גדול מאלו שקולין הן כנגד הגוף . הוי כל עצמותי :

(כ) **ולקחתם** לכם ביום הראשון . אחר כל החכמה שבתוב בשלמה שנא' בו ויחכם מכל האדם (מלכים א ד) הניח כל הדברים וישב לו תמה על ארבע מיני הללו . זש"ה שלשה

עין יוסף

פירוש גזלן : [והשלטן] . פי' כמושל : [מארי] . פירוש אדוני : [מגין] . פי' כיודון : [לפיכך תמר דוד או ירננו כל עצי יער]. נראה דמפרש או ירננו כל עצי יער על מה שירננו ישראל בלולביכם. כמודו ומוסיפה כיוצא זכתיב מלפני כ' ביה"ב שבא לשפוט הארץ (יפ"ת) : [מה ישראל עושין כו']. עד לפיכך כתיב ולקחתם ולפ"ז עד ככלן אינו לפ"ז כרב' ולפ"ז ניקקוט ח"ת: [לפיכך כתיב ולקחתם] לכם ביום הראשון] . ר"ל שהלקיחה להכוות שהגלות שלכם :

(יט) **כל** עצמותי כו' . שהלולב הזה דומה לשדרה כו' לעיניים כו' לשפתיים כו' ללב . כתב הי"ת טעם היות דוגמת לאיברים אלו מזולתם . לרמוז זכיות הסדר ומ'בותיו שם במעשה ושם בדיבור ושם במחשבה . ומשמעה שהתעוררות עלמות הסדר וכנגד זה הסדרה שהר הוא תכלי כוב העלמות המתעוררים ובפה כלי הדבור והלב כלי המחשבה ולפי התעוררות הסדר אל הדברים הוא לחיות עין כתורה עין רואה וב' חומד . לכן שם בכללם בעין . וזהו שאומר שהן שקולים כנגד כל הגוף :

(כ) **ולקחתם** לכם ביום הראשון לחלן כל החכמה כו' . הסדר ומקור לכם . ר"ל שמציאות הד' מינים לא נתכללו בתורה אלא מפני לקבלה. כשאר תורה שבעל פה . ולכן מיותי מה שכללה בהחכמה לא יכול להיות שמתת מליחתן והודה שבהחכמים הם ספירות ליראל

בִּיז מִיר גְנַזְלְתְ וְעַל אִיךְ זָאגְן פַּר דִיר גוּטֶם אוּנ מָארְגָן אז דֶר מֶ"ךְ וְועט דִיךְ פְּרָעְגִן הָאסְטוּ . אֶיִם אַיְינֶר זָאל אוֹף דִיר גוּטֶם זָאגְן זָאלְסְטוּ זָאגְן אוֹף מִיר. הָט עֶר אִים גֶעבֶּן אַבִּיסְל פּוּן דֶר גְזֵילָה כְּדֵי עֶר זָאל זָאגְן גוּטֶם אוֹף אִים . מָארְגָן צוּם מִשְׁפָּט פְּרָעְגְט דֶר שׁוֹפֵט הָאסְטוּ וְועֶר עֶם זָאל פַּאר דִיר עֶפֶּיס גוּטֶם זָאגְן זָאגְט עֶר עֶנֶר אוּנ עֶנֶר . פְּרָעְגְט אִים דֶר שׁוֹפֵט וָאבֶּר זְכוּת זָאגְסְטוּ אוֹף אִים . זָאגְט עֶר אִיךְ וְועל דִיר דֶר צֵיילְן אַז עֶר הָט מִיךְ בַּאגֶעלְט מִיט דִיא פַּאפִּירִין אוּנ דָאם אִיז אַבִּיסְל זָאבֶּן וָאם עֶר הָט מִיר צוּ רִיכ גֶעבֶּן כְּדֵי אִיךְ זָאל אוֹף אִים גוּטֶם זָאגְן פַּאר דִיר . הָאבֶּן אַיְי גְזָאגְט וַוייא אִיז צוּ דֶעם מֶעְשָׁ זַיין גוּט זָאבֶּר אִיז זַיין קַטֵיגוֹר . אזוּ אַז אִיבֶּר נַאזִיתְ אַלּוֹךְ אוּנ בֶּענְטְשְׁט מִיט אִים וְועֶרְט עֶר נָאךְ אוֹף אִים אַקְטֵיגוֹר וּלְקַחְתֶּם לָכֶם דָאם זָאגְט דֶר פָּסוּק אז נַבְנוּ כל עֲצֵי יַעַר דֶר פָּסוּק גַייט אוֹף דֶעם וָום גָאט מִשְׁפָּט דִיא נַאנְצִי וֶועלְט יוּדְן מִיט עכו"ם אום יוֹם כִּפּוּר . וַוייסְט מֶען נִיט וָועֶר עֶט הָאט גְוִוינֶן דֶעם מִשְׁפָּט . אַמְשָׁל צְוַוויי מֶענְטְשֶׁן זֶענֶן גַאנְגֶן צוּם שַׁר אַמְשְׁפָּט הָאבֶּן . אִיז קֵיינֶר נִיט גְוֶוען נָאר דֶר שַׁר אַלֶיין . וַוייסְט מֶען נִיט וָועֶר עֶם הָט דֶעם מִשְׁפָּט גְוִוינֶן . הָאט דֶר שַׁר גְזָאגְט וָועֶר עֶם וֶועט גְוִוינֶן דֶעם מִשְׁפָּט זָאל אַרוֹס גֵיין פּוּן דָאנֶן דִיא אַשְׁפִּיז אִין דֶר הַאנְד וָועט מֶען וִויסֶן אז עֶר הָט דֶעם מִשְׁפָּט גְוִוינֶן הָט גאט גְזָאגְט גֶעמְט אֲלוֹךְ אִין דֶר הַאנְד וֶועט מֶען וִויסֶן אז עֶר הָט דֶעם מִשְׁפָּט גְוִוינֶן . דְרוּם זָאגְט דָוִד הַכֹּלֶךְ דֶענְצְמָאלְט טוּען דִינֶן אַלֵי בֵּייסֶער פּוּן וואלְד . וָוען אִיז דָם כִּי בָא לִשְׁפּוֹט אֶת הָאָרֶץ אז גָאט קוּמְט מִשְׁפָּטִין דִיא וֶועלְט נוּאךְ מֶען פִּינְד טָאג אוּנ מֶען וַייסְט אֶפּ פּוּן דִי בֵּייסֶר אֶתְרוֹגִים מִיט לוּלָבִין מִיט הֲדַסִּים מִיט עֲרָבוֹת אוּנ מֶען פְּרֵייעְט זִיךְ פַּר גָאט וְלְקַחְתֶּם לָכֶם דָם זָאגְט דֶר פָּסוּק כָּל עַצְמוֹתַי תֹּאמַרְנָה יְ אַלֵי מֵיוֵי בֵּייסֶר טוּען זָאגְן אז גָאט אִיז אַנְאט דָם מֵיוֵט מֶען אוֹף דִי פִּיר מִינִים פּוּן סוּכּוֹת. דֶר לוּלָב אִיז גְלַייךְ צוּ דֶר שִׁדְרָה פּוּן מֶענְטְשֶׁן . דֶר הֲדַס אִיז גְלַייךְ צוּ דִיא אוֹגֶן פּוּן מֶענְטְשֶׁן . דִיא עֲרָבָה אִיז גְלַייךְ צוּ דִיא לֶיפְצֶן פּוּן מוֹל . אוּנ דֶר אֶתְרוֹג אִיז גְלַייךְ צוּם הַאֶרֶץ פּוּן מֶענְטְשׁ . דִי פִּיר אֵבָרִים וָענֶן דִיא גְרֶעְסְטֶי פּוּן גוּף . דְרוּם זָאגְט דֶר פָּסוּק אַלֵי בֵּייסֶר לוּבֶּן גָאט וְלְקַחְתֶּם לָכֶם בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן

המה נפלאו מכני וארבעה לא ידעתים (משלי ל) אלו ארבע מינין שבלולב שבקש לעמוד עליהם. ואם תאמר פרי עץ הדר שהוא אתרוג כך האילנות עושין פירות. כפות תמרים צריך אדם ליטול שתי כפות תמרים ולולביהם ואינו נוטל אלא לכף של תמרה זה הלולב. וענף עץ עבות מי אמר שהוא הדס שכתוב במקום אחר צאי והר והב׳או עלי זית ועלי עץ שמן ועלי הדס ועלי תמרים ועלי עץ עבות לעשות סוכות ככתוב (נחמיה ח) וערבי נחל כל האילנות גדלים במים. וארבעה לא ידעתים ובמקום אחר אומר שלשה המה מטיבי צעד וארבעה מטיבי לכת (משלי ל) אלו ארבע מינים שבלולב שכל אחד ואחד מישראל הולך ורץ ליקח לו מהם להלל לפני הקב״ה שיתרצה לו ויכפר על כל עוונותיו. מטיבי לכת מי שרואה את ארבע מינים הללו הוא בוסר עליהן והן גדולות לפני הקב״ה. ארבעה הם קטני ארץ אלו ארבע מינים הללו. והמה חכמים מחוכמים שהן גדולים לפני הקב״ה והמה חכמים מחוכמים שהם מתחכמים ומלמדים זכות וחכמה לפני מי שאמר והיה העולם.ד״א והמה חכמים מחוכמים מי פירש לנו שד׳ מינים אלו שהן אתרוג לולב הדס וערבה. חכמים. והמה חכמים מחוכמים:

(כא) **ולקחתם** לכם ביום הראשון ואפילו בשבת. אלא בזמן שבה״מ קיים היו נוטלים ועכשיו גזרו עליהם חכמים האחרונים שלא ליטול בשבת שמא ילך אצל הבקי ללמוד ויעבירנו ד׳ אמות ברה״ר וכן לענין שופר וכן לענין מגלה:

(כב) **ולקחתם** לכם ביום הראשון. וכי ראשון הוא והלא ט״ו יום הוא ואת אמרת ביום הראשון. אלא ראשון הוא לחשבון עונות. רבי מני ור׳ יהושע דסכנין בשם ר׳ לוי אמר מלה״ד למדינה שהיתה חייבת ליפס למלך והיה המלך משלח לגבותה. ולא היתה נותנת שהיה שטר גדול. כך פעם דראשון ופעם שני היו משלח לגבותה ולא היו נותנין מה עשה המלך אמר לבני פלטרין שלו עמדו ונלך עליהם. עד שהן הולכין כמו עשר מילין שמעו בני המדינה מה עשו. התחילו גדולי המדינה יוצאין לאפנטי של מלך. אמר להם מי אתם • אמרו לו בני מדינה

עץ יוסף

וזה מפי כשמועה תשר למדן כל״מ יפ״ת: [וע״ת פרי עץ כו׳] פי׳ שאין לך הוכחה גמורה שסוכת תתנוג. ותע״ג דבגמר׳ ילף מס. לאפוקי שסוכת חסכמכתת בעלמא למה שסוכת מקובל בידם. תבל זולת הקבלה לא כוס ילפינן מבכהו טעמי דילף מס בגמר׳ (יפ״ת): [כל לחילוקות עושין פירות הדר]. כל״ל וכ״כ ברכבי: [אתי כפות תמרים ולולבים]. תיבת ולולבים יתר (ח״ל). וז״ל ברכבי ולולבים כפות תמרים כתורה תמרה בעל תתי כפות תמרים להגיד כאן והוה לימו מוסף תלת גוונא גב שב תמרה: [אכתיב במקום אחר]. פי׳ שכתי כתיב במקו׳ אחר ילפו מכאן ואילך. ובכתוב כאן נכתב בקוויו ועלי הדס ועלי עץ עבות ס״מ דעץ עבות ילפו מיוחד הדס: [ועתני בהל מי יתמר שסוכת עבות ברכי כל האילנו׳ גדלים במי׳]. כל״ל (ח״ל) פי׳ כל האילנות ג״כ גדלים בפעמים על המים ומ״ל דסיוחו עבות לילפו מיוחד משום דזו גדלה במים ולא במקום אחר. דסך תיכף

פלונית

ממי גדלה בהרים (יפ״ת): [ותרבעה לא ידעתים]. פי׳ וז״ם שלמה שתרבעה לא ידעתים. ר״ל אלו ד׳ מינים שבלולב: [הוה כוכל עליהן]. פי׳ מבזה עליה׳ שנראים קטנים בעיניו: [תרבעה הם קטני ארץ]. ר״ל וז״ם ותרבעה הם כו׳ שנראים קטנים בעיני האדם שלא ישגיחו בהם רק בעשים פשוטים וגדולים הם לפני הקב״ה שיסודתם בהרי סודות ומעמיק עמוקים: [מי מירש לנו כו׳ תכמים]. פיוש בקבלה המסורה לנו. וכיוון דכתיב תכמים מחוכמים נומר שאין זה מהמתמה לנו מחוכמים ע״י הקבלה המסורה להם (יפ״ת):

(כג) **וכי** לחשון הוא. קושיה זו תמוה דמעי׳ קושיה כך פשיטא דביום לחשון היינו לחשון לו׳ ימים שזוכר בתורה תחונו

תת תג ס׳ שבעת ימים. ע׳ כב״ר פי׳ תקפ״ח ובעל עקידה וכלי יקר שעל התורה: [ליפס]. פי׳ מס: [לאפנטי של מלך]. פי׳ לקבלת פני המלך

דָּם זָאגְט דָּר פָּסוּק שְׁלֹשָׁה הֵמָּה נִפְלְאוּ מִמֶּנִּי וְאַרְבָּעָה לֹא יְדַעְתִּים שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ נָאךְ אַלֵּי חָכְמוֹת וְואם אין אִים אִיז גְּווען. עִם שְׁטַיִיט וַיַּחֲפֹם מִכָּל הָאָדָם עָר אִיז גְּווען קְלֵיגֶר פֿר אַלֵּי מֶענְטְשֶׁן חָט עָר אֵין גֶּהוֹבֶּן צוּ קֶלֶעֶרן וָום זְענֶען דִיא פִּיר מִינִים וָום נָאט חָט גֶּהַיסֶן נֶעמֶן אוּם סוּכּוֹת. וְואַרוּם אִין דֶּער תּוֹרָה שְׁמַיִיט פִּרֵי עֵץ הָדָר אַשֶּׁיינִי פְּרִי טָאבֶּר אִיז דָּם נִיט קֵין אֶתְרוֹג נָאר אַנְגֶדֶרי. פְּרִי שְׁטַיִיט וַיַּויטֶר בְּפוֹת תְּמָרִים וַויִיזְט אוּם כֶּען זָאל נֶעמֶן צְווַיי לוּלָבִין שְׁטַיִיט עֲנַף עֵץ עֲבוֹת וֶועֶר זָאגְט זוּ מֶען מֵיינְט הָדָס טָאמֶר אַנַּדֶּעֶר מִין. קָאן מֶען אַלֵּיין נִיט דֶּר קְלֵיעֶרן וויא אוֹז אִיז דִיא מְצְוָה פּוּן נָאט. נָאר מֹשֶׁה רַבֵּינוּ חָט אוּנְז אַלֶּעם גְּזָאגְט וָום נָאט מֵיינְט. אוֹךְ קָאן מֶען נִיט קְלֵיעֶרן דֶּעם מַעַם פּוּן דֶּר מִצְוָה דֶּר וָום זֶעהְט יוּדֶן לוֹפֶּן אוּם קוֹפֶּען דִיא פִּיר מִינִים לוֹבֶּן מִיט זֵי גָאט פַּר שְׁטַיִיט עֶר נָאר נִיט וָום זָענֶען נָאר דִי פִּיר מִינִים בַּוויילֶינְט צוּ נָאט. עִם אִיז דָא אוֹף דֶּר וֶועלְט בֶּעסֶרֵי מִינִים פַּאר וָום חָט נָאט אוּם גְּקְלֵיבֶּן נָאר דִיא. נָאר מֵיר וַויסֶן אַז נָאט חַייסְט נֶעמֶן דִיא מִינִים כֵּן הַסְּתָם זָענֶען זֵי גֶּרֶעסֶר בַּיי נָאט מֵיין כּוֹן אַלֵּי מִינִים. אוּנְז זֵי מַאכֶּן קְלֵיג דִיא מֶענְטְשֶׁן אוּנְז לֶערֶנֶן זְכוּת אוֹף דִי מֶענְטְשֶׁן וָום נֶעמֶן זֵי וַיקְחתֶם לָכֶם בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן אֲפִילּוּ דֶּר עֶרְשְׁטֶר טָאג גְּפַאלְט אוּם שַׁבָּת דַּאךְ מֶען נֶעמֶן דִיא פִּיר מִינִים. נָאר זִיבְט דֶּער בִּיהמ״ק אִיז חָרוּב גְּוואךְן הָאבֶּן דִיא חֲכָמִים גְּוַוֶר גְּווען זָאז מֶען זָאל נִיט נֶעמֶן אוּם שַׁבָּת טָאמֶר וֶועט דֶּער מֶענְטְשׁ טְרַאגֶן דֶּעם אֶתְרוֹג מִיט דֶּעם לוּלָב אִין רְשׁוּת הָרַבִּים. אוּנְז אַז שׁוֹפָר בְּלָאזֶן אַז עִם גְּפַאלְט רֹאשׁ הַשָּׁנָה אוּם שַׁבָּת בְּלָאזְט מֶען נִיט וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן אִיר זָאלְט נֶעמֶן דֶּעם עֶרְשְׁטֶן טָאג פִּיר מִינִים. אִיז דָאךְ דִי קְשָׁיָא צוּ דֶּר עֶרְשְׁטֶר טָאג פּוּן סוּכּוֹת אִיז דֶּר עֶרְשְׁטֶר טָאג פּוּן חוֹלּ״שׁ. סוּכּוֹת אִיז דָאךְ פּוּפְצֶן טָאג אִין תִּשְׁרִי. נָאר דֶּער פָּסוּק מֵיינְט דֶּער עֶרְשְׁטֶר טָאג פּוּן רֶעכְטֶן זִינְד. רַבִּי מֵנִי זָאגְט לְמָשָׁל אַמְדִינָה אִיז שׁוּלְדִיג גְּווען צִינְש דֶּעם שַׁר. דָּאט דֶּר שַׁר גִּשִׁיקְט אִין מָאל אוּנְז צְווַויי מָאל מָאבֶּן הָאבֶּן זֵי אִים נִיט גֶּגֶעבֶּן וְוארוּם עִם חָט בַּאמֶרְאבֶּן זֵיעֶר אַסַּךְ. זָאגְט דֶּר שַׁר צוּ זֵיעֶר מֶענְטְשֶׁן לָאזְט מִיר אַלֶּיין גֶּיין אַהִין וֶועל זֵי שׁוֹן בַּאצָאלֶן. זֶענֶן זֵי גְּגַאנְגֶן הָאבֶּן דִי מֶענְטְשֶׁן פּוּן דֶּער מְדִינָה

פלונית אנו ששלחת לנבותינו. אמר להם ומה אתם מבקשין · אמרו לו בבקשה ממך עשה עמנו חסד שאין לנו מה ליתן אמר להם בשבילכם אני מניח לכם מחצה · עד שהוא בא יצאו בריוני המדינה אף הן קדמו אותו כמו ה' מילין. אמר להם ומי אתם. אמרו לו בני המדינה פלונית ששלחת לנבות ואין לנו כח לעמוד אלא בבקשה ממך שתרחם עלינו: אמר להם כבר הנחתי מחצה ובשבילכם אני מניח מחצה על מחצה. עד שהוא מהלך יצאו כל בני המדינה אליו גדולים וקטנים. אמר להם מה אתם מבקשים. אמרו לו אדוננו המלך אין לנו כח ליתן מה שאנו חייבים לך. אמר להם כבר הנחתי מחצה ומחצה על מחצה ובשבילכם אני מניח הכל. אלא מכאן ואילך ר"ה חשבון הוא. המלך זה ממ"ה הקב"ה יתברך ויתברך שמו · בני המדינה אלו ישראל שהם מסגלין עונות כל ימות השנה. מה הקב"ה עושה אומר להם עשו תשובה מר"ה. והם נכנסין ובאין ביוה"כ ומתענין בו ועושין תשובה והקב"ה מוחל להם. ומה הם עושין ערב ר"ה גדולי הדור מתענין והקב"ה מוותר להם שליש מעונותיהם. ומר"ה עד יוה"כ יחידים מתענים והקב"ה מוותר שליש מעונותיהם. וביוה"כ כל ישראל מתענין ומבקשין רחמים אנשים ונשים וטף והקב"ה מוותר להם את הכל דכתיב (ויקרא טו) כי ביום הזה יכפר עליכם וגו'. מה ישראל עושין נוטלין לולביהן בי"ט ראשון של חג ומהללים ומקלסים לפני הקב"ה והקב"ה מתרצה להם ומוחל להם ואומר להם הרי ויתרתי לכם את כל עונותיכם הראשונות. אבל מעכשיו הוא ראש חשבון. לכך כתיב ולקחתם לכם ביום הראשון ראשון לחשבון עונות. אמר להם הקב"ה לישראל בעה"ז אמרתי לכם שתעשו סוכה לשלם לי את גמולי שגמלתי עמכם שנא' בסוכות תשבו שבעת ימים למען ידעו דורותיכם כי בסכות הושבתי וגו'. ואני מעלה עליכם כאלו אתם גומלים לפני. אבל לעתיד לבא אני אופיע במלכותי ואני מגן עליכם כסוכה שנאמר (ישעיה ד) וסוכה תהיה לצל יומם מחורב:

(כג) **ויצא** בן אשה ישראלית. מהיכן יצא: ר' לוי אומר מעולמו יצא כמו דאמרת ויצא איש הבינים ר'

עץ יוסף

מלך ושריו: [בשבילכם אני מניח לכם מחצה]. ברבה גרס שליש בכל אלו (א"א): [בריוני המדינה]. נ"ל ביזוני המדינה וכ"ה ברבה וכן מוכח כאן תיכף: [מכאן ואילך ר"ה חשבון]. ובדפוסים אחרים איתא מכאן ואילך ראש חשבון הוא:

(כג) רבי לוי אמר מעולמו יצא. שמהרף נטרד ג"כ מעוה"ב כמ"ש הכרת תכרת ואחז"ל הכרת בעוה"ז תכרת בעוה"ב. וכא דאשמעינן הכא היינו שנטרד מעולמו לפי שמת בלא תשובה (יפ"ת). והכתוי פי' וז"ל האדם עולם קטן עכ"ל הכונה כי מאחר שהירף מערכות אלהים חיים הכר נמשל כבהמות נדמו ונגרע מהם עד שלא יהית עליו שם אדם שהוא עולם קטן דוגמת עולם העליון (מ"כ): [כמה דאמרת ויצא איש הבינים]. דאע"ג דכתיב ממחנות פלשתים אין פי' שיצא מתוך למחנות שמסתמא כל מקום אשר תדרוך כף רגלו עד שם היה מתפשט מחנה פלשתים אבל פירושו ויצא היינו מעולמו. ואמרו ממחנות פלשתים דבק עם איש

געהערט. זענען געקומען אנטקעגען דיא גרעסטע בעטין פון דר מדינה. פרעגט ער זיי ווער זענט איר זאגן זיי מיר זענין פון דר מדינה וואס דו האסט געשיקט מאנין צינש. פרעגט ער וואס ווילט איר זאגן זייא דוא זאלסט טאן מיט אונז חסד מיר האבן ניט צו צאלן האט ער זייא געשענקט העלפט. דר נאך זענין געקומען קעגין אים דיא מיטלע סארט מענטשן פון דר מדינה. פרעגט ער זיי פון וואנען זענט איר זאגן זייא פון יענער מדינה וואס דוא האסט געשיקט מאנן צינש. פרעגט ער וואס ווילט איר. זאגן זייא מיר בעטין דיך דוא זאלסט אויף אונז רחמנות האבן מיר האבן ניט צו געבן. זאגט ער איך האב שון האלב געשענקט אונ צו ליב אייך שענק איך ווייטר העלפט פון דער אנדרר העלפט. ער איז געקומען לעבן דר מדינה זענין ארוס געגאנגן קעגין אים אלי מענטשן פון דר מדינה גרוס אונ קליין. פרעגט ער זייא פון וואנן זענט איר זאגן זיי מיר זענין פון דר מדינה וואס דו האסט געשיקט מאנן צינש. פרעגט ער זיי וואס ווילט איר. זאגן זייא האב אויף אונז רחמנות מיר קאנן דיר ניט צאלן. זאגט ער איך האב שון געשענקט דריי חלקים אונ צו ליב אייך שענק איך אין גאנצן אונ פון היינט אן הייבט זיך אן אנייער חשבון. אזו פירט גאט מיט יודן אגאנץ יאר זינדיגט מען זאגט גאט טוט תשובה. איז ערב ראש השנה פאסטן אלי גרוסי לייט שענקט זייא גאט אדריטל זינד. אונ פון ראש השנה ביז יום כפור פאסטן אויך פיל איינציגע מענטשן וואס זענין פרום שענקט גאט ווייטר אדריטל. קומט יום כפור פאסטן אלי פון גרוס ביז קליין שענקט גאט אין גאנצן. וואס טוען ווייטר יודן קומט סוכות נעמין זיי אאתרוג מיט אלולב אונ פרייען זיך מיט דיא מצות פון גאט אונ גאט ווערט בווילינט צו זיי אונ איז מוחל אלי זינד. זאגט גאט איך האב אייך געשענקט ביז אהער פון היינט הייבט זיך אן דר ערשטר חשבון. דרום שטייט איר זאלט נעמן דעם ערשטן טאג פון חשבון פיר מינים. אונ גאט זאגט צו יודן היינט בעולם הזה הייס איך אייך זיצן אין סוכה קעגין דעם וואס איך האב אייך געמאכט סוכות בשעת איר זענט ארוס פון מצרים. אבר לעתיד לבוא וועל איך אליין זיין אסוכה ביי אייך איך וועל באשיצן אויף אייך אזו אסוכה. עס שטייט וסוכה תהיה לצל יומם מחורב די יודן וועלין זיצן אין סוכות באשערימט ווערין פון דר היץ וואס וועט זיין שפעטר אויף דיא רשעים. דר וואס וועט זיין ווערט וועט ער זיצן אין סוכה ויצא בן אשה ישראלית איז ארוס געגאנגן איינר פון די יודן

(ממות ח יז) ר' ברכיה אמר מהיכן יצא מפרשה של מעלה שנאמר ולקחת סולת ואפית אותה שתים עשרה חלות. אמר דרך המלך לאכול פת חמה שמא צנינא. תמן תנינן לחם הפנים כיצד נאכל אין פחות מט' ולא יותר מי"א. כיצד נאפה מערב שבת ונאכל לשבת ט' ימים. חל יו"ט להיות ערב שבת נאכל לעשרה. ב' ימים טובים של ר"ה נאכל לאחד עשר. שאינו דוחה לא את שבת ולא את י"ט. השב"ג אומר משום ר' שמעון בן הסגן דוחה את י"ט ואין דוחה את יום הצום. שתי הלחם נאכלות אין פחות משנים ולא יתר על שלשה. כיצד נאפות מערב י"ט ונאכלות לי"ט לשנים. חל י"ט להיות אחר השבת נאכלות לשלשה:

(כד) **ויצא** בן אשה ישראלית. ר' חמא בר אבא אמר מפרשת יוחסין יצא שכשבא ליטע אהלו במחנה דן דחוהו אמרו לו בן מצרי אתה וכתיב (ממדבר ג) איש על דגלו באותות לבית אבותם ולא לבית אמותם. מיד התחיל לנקוב את השם ולקללו. ר' לוי אמר ממזר ברור היה כיצד נוגשים היו משל מצרים והשוטרים משל ישראל הנוגש היה ממונה על י"ד שוטרים והשוטר היה ממונה על י"ד מישראל נמצא הנוגש ממונה על ק"כ מישראל. חד זמן קדמו נוגש לשוטר. א"ל זיל כנוש עשריותיך כמו שהלך השוטר לדרכו נכנס הנוגש לביתו של שוטר וקלקל עם שלומת אשתו של שוטר. חזר בעלה מוצאו יוצא מביתו. כיון שהרגיש בו הוה מחי ליה כל יומא ואמר ליה ליענות מבאות ליענות מבאות. נצנצה רו"ה במשה. תלה עיניו למרום אמר לא די לרשע זה שענה את אשתו אלא חוזר ומכה לבעלה. מיד ויך את המצרי ויטמנהו בחול. אמר הקב"ה בעה"ז בעונות אתם נמסרין ביד עכו"ם אבל ל"ל והיו מלכים אומניך ושרותיהם מיניקותיך אפים ארץ ישתחוו לך ועפר רגליך ילחכו ידעת כי אני ה' אשר לא יבושו קווי (ישעיה מט):

פרשת בהר סיני

(א) **וכי** תמכרו ממכר לעמיתך. וש"ה נבהל להון איש רע עין ולא ידע כי חסר יבואנו (משלי כח) הפסוק הזה מדבר בהרבה בני אדם. נבהל להון איש רע עין זהו קין אמר הקב"ה אתה נבהלת לירש את העולם חייך חסרון יש לך הוי ולא ידע כי חסר יבואנו. ומה היה לו שנטלטל בעולם שנא' (בראשית ד) נע ונד תהיה בארץ. ד"א נבהל להון איש רע עין זה עפרון החתי בשעה שבתה מלרי כלומר מודע ומפורסם בזה. ולף על פי שכפרי ועבד ככל את שברלל כולך ישראל גמור. מ"מ היה נחשב בעיניהם לממזר מפני שחמנו לעבדה זנתה (קדושין לחכון) וכתיב תיכון דסך כדברי יחיד היא שנויה: [ממשנה על מכת ועשרה משראל]. כיצד ליתת היא ועשרה. וכ"ל דס"ל לכרכם משוכר היא שנויה: [כיון שהלך השוטר]. כל"ל: [מתי ליה]. פי' לחתת ק"י חנשים: [כיון שהלך השוטר]. כל"ל: [מתי ליה]. פי' הכה חותו. וכרכם מסיים בעי למקחליה. וכתב היפ"ת כלי שלא יודע הדבר פן יכיה לו לבוז חו שמח מלות מלך היתה עליהם שלא ינהגו הפקר בשטותיהם: [נשי עכמות]. פי' יגע היטב:

חיים כהיגיים. כלומר שהיה ממהנות שלמתיים (יפ"ת): [מפרשה של מעלה]. כלומר מהם נולד ומשלך עיון זה שבן הפסה היו שלמלים בגלג ותיקף: [שמח מיומן]. [ותע"ג דלמר בגמרת שבכם היתה ממם כל שנ' ימים. כרשע כזה לח היה מודה בנפש (יפ"ת): [תל ו"ע לקיום ע"פ כו']. לפי שחיזו דומה לח שבת ולח ז"ע לפיכך הוח נלקל לעשרה כי לחיכה נלקלת חלה לשבת שבתה ומלחת שנלחפית ביום ה' קודם ו"ע היה נלקלת לעשרה וכשנלחפית ביום ד' דהיינו עפ"י שברכם כשיהיה כ"ה ביום ה' וביום ו' נלקלת ל"ה ימים. ודוקח בכ"ה דכיומת תריכתה דמי. משח"כ בשחר יום טוב שכם שפיקה דיומת: [יום הכפו]. פירוש יוה"כ:

(כד) **רבי** לוי אמר ממזר ברור היה. שמפרש וכוא בן אים

אוג הָט גְשָׁאלְטֶן נָאטָם נָאמָן. הָט גָאט גְזָאגְט צוּ משֶׁה נָעם דָעם מֶעֶנְטֶשׁ אוג פִּיר אִים אַרוֹם תִּיץ פוּן דָר מַחֲנֶה יִשְׂרָאֵל אוג מָען זָאל אִים פַּר שְׁטֵיינֶן אַזוֹ הָט משֶׁה גֶטָאן אוג אַלֵי יוֹדֶן הָאבֶּן אִים פַּר שְׁטֵיינְט בִּבֵי לֵוִי זָאגְט דָר אִיז גְרוֹעֶן אַבְּמְזֵר בְּשַׁעַת דִּיא יוֹדֶן זֶענֶן גְרוֹעֶן אִין מִצְרַיִם אִיז גְרוֹעֶן אִיבֶּר צֶעהֶן יוֹדֶן אַשׁוֹטֵר. דָר שׁוֹטֵר אִיז גְרוֹעֶן אַיוּד עֶר הָט בַּדַארְפְט אַכְטוּנְג גֶעבֶּן אוֹף צֶעהֶן מֶעֶנְטֶשֶׁן זָאלֶן טָאן גוּט דִּיא מְלָאכָה. אוג אִיבֶּר צֶעהֶן שׁוֹטֵרִים אִיז גְרוֹעֶן אַנוֹגֵשׁ פּוּן מִצְרַיִם עֶר הָאט בַּדַארְפְט אַכְטוּנְג גֶעבֶּן אוֹף דִּיא צֶעהֶן שׁוֹטֵרִים. אִין מְאל אִיז גְקוֹמֶן אַנוֹגֵשׁ צוּם שׁוֹטֵר נַאנְץ פְרִיא אוג וֶועְקְט אִים אוֹף גַיִיא קְלוֹיבּ צוּ נוֹף דַיינֶי מֶעֶנְטֶשֶׁן צוּ דֶער אַרְבֵּיט. דָר שׁוֹטֵר אִיז אַוֶועְק גְגַאנְגֶן דֶער נוֹגֵשׁ אִיז גְבְּלִיבֶּן אִין שְׁטוּב אוג אִיז גְלֶעגֶן מִיט דֶעם שׁוֹטֵר וַייבּ. דָר שׁוֹטֵר אִיז נְקוֹמֶן צוּרִיק הָאט עֶר פַּאר שְׁאַנֶען דִּיא כַּעֲשֶׂה אוג דֶר נוֹגֵשׁ הָט אוֹךְ פַּר שְׁטַאנֶן אַז עֶר וַייסְט. אַזוֹ הָט דֶר נוֹגֵשׁ דֶעם שׁוֹטֵר גְשָׁאלֶען אַנַאנְצִי מָאג עֶר זָאל אַכְטוּנְג גֶעבֶּן אוֹף זַייני מֶעֶנְטֶשֶׁן זָאלֶן גוּט אַרְבֵּיטֶן דִּיא מְלָאכָה. בְּדֵי עֶר זָאל מִיט אִים גִיט מַאכֶן קֵיין רַייד פּוּן דֶעם וַייבּ. אַזוֹ הָאט משֶׁה רַבֵּינוּ גֶזֶעהֶן מִיט רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ דִּיא נַאנְצִי מַעֲשֶׂה הָאט אִים זַייער פַּאר דְרָאסֶן עֶר הָאט פִּיר גְהַאט מִיט זַין וַייבּ אוג שָׁלָאגְט אִים נָאךְ הָאט משֶׁה רַבֵּינוּ גְהַרְגִּית דֶעם נוֹגֵשׁ אוג הָאט אִים בְּהַאלְטֶן אִין זַאמְד. אוג פּוּן דֶר אַשָּׁה אִיז גְבָּארֶן גְוָוארֶן דֶער וָואם הָאט גְשָׁאלְטֶן נָאטָם נָאמָן בִּיז וָואנֶן מֶען הָאט אִים פַּר שְׁטַיינְט:

וכי תמכרו ממכר לעמיתך. דם זאגט דר פסוק נבהל להון איש רע עין. דר זום ואגט נאך צו האבן פיל גוטם דר האט אשלעכט אוג ער פאר גינט קיינם ניט נאר ער זאל האבן דאם מיינט מען קין דער ברודר הבל. הט גאט גזאגט דו האסט זיך גהייליט צו נעמן די נאנצי ועלט ועסטו אוך גהרגית ועזרן ועסט נאר ניט האבן פון דר ועלט. נאך מיינט דר פסוק עפרון החתי בשעת שרה אין גשאראבן

אין

שמתה שרה הלך אברהם אצל עפרון שימכור לו את המערה א"ל עפרון הן לי את דמיה וא"ל ארץ ארבע מאות שקל כסף ביני ובינך מה היא (פס נג) התחיל אברהם צובר את הכסף לעפרן שנא' (פס) וישמע אברהם אל עפרן וישקל אברהם . אמר בן מארא אעפ"י שא"ר חנינא כל שקלים שבתורה סלעים הם חוץ מאלו שהם קנטרין ד' מאות קנטרין צבר אברהם לפני עפרון כיון שראה עפרון את הכסף נבהל ונחפז ואמר במבחר קבריינו קבור את מתך . אמר הקב"ה נבהלת למטון חייך חסרון יש לך בדבר ומהו חסרונו א"ר יהודה הלוי בי' שלום כל עפרון שכתוב כאן עד שלא נטל את הכסף מאברהם מלא וזה חסר וישקול אברהם לעפרן (פס) חסר וי"ו כתיב ד"א נבהל להון איש רע עין זה המלוה מעותיו ברבית שהוא נבהל להעשיר ומארה ניתנה בנכסיו שנא' ולא ידע כי חסר יבואנו . ד"א נבהל להון איש רע עין אלו סוחרי שביעית שמתבהלין להעשיר ואין משמרין את השביעית וסבורין שהן מתעשרין אמר הקב"ה חייך חסרון יש לך בדבר כיון שלא שמר את השמטה התחילה המארה נכנסת בממונו והוא מוכר. מה כתיב למעלה מן הענין ושבתה הארץ שבת לה' ואחרי כן וכי תמכרו ממכר . א"ר אלעזר הקפר כתיב (שיר ה) שוקיו עמודי שש מיוסדים על אדני פז העמוד הזה יש לו כותרת מלמעלן וכסים מלמטן . א"ר שמואל בר נחמן בר גוריא אין לך פרשה בתורה שאין לה כותרת מלמעלן וכסים מלמטן מה כתיב למעלה וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר דבר אל בני ישראל כי תבאו אל הארץ ושבתה הארץ . ואחרי כן פרשת יובל וספרת לך שבע וגו' אם לא שמר שמיטות ויובלות או אם לא שמר אחת מהם סוף שאני עושה אותו שימכיר ארצו וכי המכרו ממכר לעמיתך . חזר בו יפה ואם לא יחזור בו סוף שהוא מוכר את שדהו שנא' וכי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו . חזר בו יפה ואם לאו סופו למכור את ביתו שנא' ואיש כי ימכור בית מושב עיר הומה . חזר בו יפה ואם לאו סופו שהוא מחזר ומסבב על הפתחים שנא' וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך חזר בו יפה ואם לאו סופו שהוא מוכר את עצמו שנא' וכי ימוך אחיך עמך ונמכר לך חזר בו מוטב ואם לאו סוף הוא נמכר לגוים שנא' וכי תשיג יד גר ותושב עמך. ולא הוא לבדו אלא הוא וכל ישראל שכן את מוצא בימי ירמיה בשביל שהללו את השביעית נמכרו לנכרים שנא' (ד"ל ג ו) ויעל עליהם מלך כשדים ויהרוג בחוריהם בחרב בית מקדשם וגו' הרי עניין ישראל . אמר הקב"ה למשה ראה היאך נמכרין לנכרים בשביל שהללו את השביעית אמר לפניו רבש"ע לא כן אמרת וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך קיים מה שאמרת להם וקראת אותם

אחי עין יוסף

(פ) חוץ מאלו שהם קנטרין . מפי סלעים בכל מקל רש"י בפ' בקדוש בכרך הוא כיתך הכסוון . כ"ל כאלו כיתך הכסוון . ור' ל"ל תמר בקב"ה הכסוון יש כו' : [הוא מוכר כל מה שיש לו מה כתיב] . כל"ל: [שעומד ג"כ יש לו כותרת מלמעלן וכסים] . פירוש רגל יסוד גדול שעומד מלה מכה על"ל . וע' במהרש"ל בפרק יש נכור . ודייק זה שהיה קנטרין מלכתיב עובר לם מל . שכ"מ שיש סותרים מקבלין אותו בתורת שקלי' וים מקומות דקרי לתקלה דידה קנטרא סגדול כמדת קנטרא הילכך קנטרא וכיוב ליה (רש"י שם) : [ומתר כמכה קבריינו] . קשה הא זה אמרו בני מת [מכרים בתהלה : [מכר ו כתיב] . [ז"ב דמת מכר קניו ומכסר כבודו בעיני המקו' . ומה מתכר ו' ולא אות מתרת מפני שבוי"ן לא תתכר הקריאה. ולומר רע עין בגימט' עפרן ולכך תסר ו' ניתת עפי (פ"ת) : [למר המדרש בספר זב"ם : [קיים מה שאמרת לכם] . וכי י"ל ך' וגו' ובחזקת

אין אַבְרָהָם אֲבִינוּ גֶּאוֹנֵן קוֹפֵן אֲהֵיוֹ בַּיי עֶפְרוֹן הַחִתִּי הָט עֶפְרוֹן נֶּאוֹנְט נִיבּ בִּיר וּוִיפִּיל דִּיא הַיִּיל אִיז וָוערְט אַשְׁטֶרְקְל עֶרְד וָום עֶם אִיז וָוערְט פִּיר הוּנְדֶערְט טָאלֶר וָום אִיז בַּיי טִיר אַגְרוֹסִי זָאכ אִיךְ גַּיבּ זַייא דִּיר . הָט אַבְרָהָם גִּסוֹזְט צוּ וַויעֶן אִים אוֹף דֶר וָואג גְּרוֹסִי טָאלֶערְם וָואס מֶען וָועט זַייא נֶעמֶן אִין דֶער נַאנְצֶר וָועלְט עֶר הָט נִיט גְּוואלְט קֵיין נַאלְטֶי טָאלֶערְם . וּוַיא עֶפְרוֹן הָאט נֶעהֶערְם זָאגְט עָר צוּ אִים פּוּן אוּנְזֶרֵי בֶּעסְטֶי קְבָרִים קְלָאבּ אוֹס אַקְבֶּר פֶּר דַיין וַוייב שָׂרָה . הָט נָאט נְזָאגְט דֶר פַּאר עָר הָאסְט פּוּן פְּרִיעֶר . נָאךְ מִיינְט דֶר פְּסוּק דֶר וָום הָאנְדִילְט אוּם אַמְנֶערְנְג אוּנ דַיינֶי גֶעלְט וָום דוּ הָאסְט פּוּן פְּרִיעֶר . נָאךְ מִיינְט דֶר פְּסוּק דֶר וָום הָאנְדִילְט אוּם שְׁמִיטָּה דִי תּוֹרָה שְׁרַיבְט דֶר זִיבְּטֶר יָאר הֵייסְט שְׁמִיטָּה טָאר מֶען נִיט אַקֶערְן אוּנ זַייעֶן . דִי פְּרוּת וָום אִיז דָא זָענֶען הֶפְקֵר מֶען טָאר נִיט מַאכֶן קַיין שׁוּם הָאנְדִילְט מִיט זֵי . אוּנ דֶער וָואס הָאנְדִילְט מִיינְט עֶר וָועט קוֹמֶן אַקְלָה אוּנ דַיין גֶעלְד עֶם וָועט דִיר הֶרְשְׁנֶּן שָׁווֶער אַז דֶר פַּאר וָום דוּא הַיסְט נִיט שְׁמִיטָּה וָועט קוֹמֶן אַקְלָה אוּנ דַיין גֶעלְד עֶם וָועט דִיר זַאכֶן . טוּט עֶר דוּ זָאלְסְט פַּר קוֹפֶן דַיינֶי נְכָסִים . פְּרִיעֶר שְׁטֶרַאפְט אִים נָאט עֶר מוּז פַּר קוֹפֶן קְלֵייני זַאכֶן . טוּט עֶר תְּשׁוּבָה אִיז גוּט אוֹב נִיט פַּר קוֹפְט עֶר דָּר נָאךְ זַיין שְׁטוּב . טוּט עֶר תְּשׁוּבָה אִיז גוּט אוֹב נִיט פַּר קוֹפְט עֶר זַיין פֶּעלְד אוֹךְ . טוּט עֶר תְּשׁוּבָה אִיז גוּט אוֹב נִיט פַּר קוֹפְט עֶר שׁוּט עֶר תְּשׁוּבָה אִיז גוּט אוֹב נִיט פַּר קוֹפְט עֶר זִיךְ דֶר נָאךְ צוּ גוֹים . אוּנ אַז גְּפִינְן מִיר אוּנ יְרְמְיָהוּ הַנָּבִיאִם צַייטֶן הָאבֶּן דִּיא אוֹב נִיט פַּר קוֹפְט עֶר זִיךְ דֶר נָאךְ צוּ גוֹים . אוּנ אַז גְּפִינְן מִיר אוּנ יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיאִם צַייטֶן הָאבֶּן דִּיא יוּדֶן נִיט נִיהִיט קֵיין שְׁמִיטָּה הָאט נָאט אִיבֶּר גְּגֶעבֶּן דִּיא יוּדֶן צוּ דִּיא גוֹיִם אִין דִּיא הֶעְנֶד . הָאט מֹשֶׁה

אחי ורעי שנא' (תהלים קכב) למען אחי ורעי. וכי יכול אחיך ומשה ידו עמך כשהמוט ידם לפני נבוכדנצר כביכול שכינה עמהם שנא' (ישעיה מג) למענכם שלחתי בבלה והחזקתה בו תפוש עמהן בדין שלא יאבדו אלא מה גר ותושב וחי עמך אע"פ שהן נעשין גרים ותושבים בבבל אם לא תחנם הרי הן אבודין וחי עמך. א"ל הקב"ה בעונותיהם אני מוכר את ביתי לכשרים שנא' ואיש כי ימכור בית מושב זה ביתו של הקב"ה שנא' (הכלים ב קלג) כי בחר ה' בציון אוה למושב לו. ומה היה ויישרף את בית ה' ואת בית המלך (מלכים ב כה) עיר חומה זה עירו של הקב"ה שנא' (ד"ה ב לו) וינתצו את חומת ירושלים וגו' ויגל השארית וגו' ויהיו לו ולבניו לעבדים. הוא שהקב"ה אומר וכי תשיג יד גר והושיע יד גר זה נבוכדנצר והושב זה מלכות מדי. ונמכר לגר תושב זי מלכות יון. או משפחת גר זו מלכות אדום. אמר משה רבונו ש"ע לטה נמכרו ישראל למלכיות הללו. א"ל מפני שהן מחללין את השביעית שנא' (שם) ויגל השארית מן החרב וסיפיה דקרא אז תרצה הארץ את שבתותיה כל ימי השמה שבתה עד מלאת שבעים שנה לפיכך הקב"ה אומר למשה בסוף כל הפרשיות הללו רצונך שלא יגלו הזהירם על השמיטים ועל היובלות הוא שאמר בסוף הפרשיות את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו אני ה' (ויקרא יט) ומהו אני ה'. אני הוא שעתיד ליתן שכר טוב אם ישמרו אותן ואם יבטלו אותן אני הוא שעתיד ליפרע מהם ע"י המלכיות לפיכך הוי אומר להן שיזהרו על השביעית שנא' ושבתה הארץ שבת לה' שלא יגיעו אותן הפרשיות הכתובות אחריהן וכי המוכרו המכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו שלא תהיו טונים זא"ו. אמר הקב"ה שאף אני מכרתי העולם כלו לאברהם ולא הוניתי אותו חזר והקנה אותו לי שנא' (נחמיה ט) קונה שמים וארץ. אימתי בשעה ששמר אברהם מצותיו של הקב"ה עד שלא נתנה התורה לישראל שמרה אברהם אבינו. א"ר שמואל בר נחמן משום ר' אלכסנדראי. אפילו עירובי תבשילין שמר אברהם שנא' (שם כו) עקב אשר שמע וגו' מהו עקב ארשב"ל בן ג' שנים הכיר אברהם להקב"ה מנין עמ"ב ע' שבעים ק' מאה ב' שנים הרי קע"ב וכל ימיו של אברהם קע"ה צא מהם ג' שנים שהיה

ענף יוסף

(א) **שאף** אני מכרתי העולם כו'. חזר והקנה אותו לי כו'. המדרש הזה אין לו פירוש לכאורה. ונראה על פי מאי דאיתא בב"ר פ' מ"ג שהושיבו האומות לאברהם אבינו על ביטחה גדולה והיו מקלסים לפניו ואומרים לו שמענו אדני וגו' אמרו לו מלך אתה עלינו נשיא אתה עלינו אלוה אתה עלינו. אמר להם אל יחסר העולם מלכו ואל יחסר אלוהו ע"כ. והוא שבראותם האומות ששדד שרי מעלה של ד' מלכים שע"כ הוא ועבדו הפילם כנודע כי יפקוד ה' על צבא מרום במרום ואח"כ על מלכי הגי'. וזה יהיה מאמר מלכי צדק ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ שבריאת אלהים אשר באברם קנה תחלה שמים אשר שם צבא מרום במרום ואח"כ וארץ ישיעור הכתוב ברוך אברם ונשפע מאתו יתברך שעי"כ היה קונה שמים וארץ וזהו מה שהביאו לאברם שהשוו כלם ואמרו מלך אתה עלינו אלוה אתה עלינו שהוא על שאתה היותך מושל על השרים והשרים עלינו אלוה אתה עלינו אבל אברם חזר והקנה להקב"ה שאמר אל יחסר העולם מלכו ואל יחסר אלוהו. וזהו כוונת המדרש בכאן שאף אני מכרתי העולם כולו רוצה ליתר עליונים ותחתונים לאברהם וחזר והקנה אותו לי שאמר אל יחסר כו' זה מביא לראיה שהקנה הקב"ה לאברהם כל העולם כולו שנא' קונה שמים וארץ וכהנ"ל:

אמר

מנחמר כי יוס וגו' ומכת וגו'. ולפיכך נכתב זה לקמן בסוף כסף: כתקופים כעולמים כנגד כל מעוס עלמות וכתוס עלומים. וכפנמים כגדולים ותתעוים. וכפיכך ת"ו מגרעמו כסס לגת יקיומוס: [לפילו ע"ת שמר מכרכס]. עמ"ס ריס ס' לך לך:

עין יוסף

והחזקת בו. ולפיכך קרית תחזק מחי ולעי לכן כשתמוט ידם לפני נבוכדנצר קייס מס שמרת והחזקת בו ותפוש עמהם כדין שלא יאבדו. וע' בלשון מדרש זה בספר זכ"ם וכס' שתי ידות: [ומכר כיס ויגרוס לת בית]. כל"ל וכ"ס בכתבי: [יד גר זה נבוכדנצר]. קרית לנבוכדנצר גר כמ"ש במדרש תס כל תי סי' כ"ג. וז"ל ולמ"ד זכה נבוכדנצר לקבלת תריס מלמ דמכתת דוד קלתי מזרעה של שלמה שכתב עליו מלכת שבא שתחי שתגיעים כו'. ולפיכך על כן דייק בגיסים שלא לומר יד גר זו מלכות בבל כמ"ש בתחלה. ולמ"ד יד גר זה נבוכדנצר לפי שסוף עלמו כיס גר (גבול בנימין): [ותופב זה מלכות מדי]. לפי שתחבורים לקח לת תחתר לתפס וכוולדה לת דריוס שנתן רשות לבנו בית שני ולכן לומר עמך. שלת נכנה בבית ועבו ישבחל לתדמתס. ומך תחיך עמו שלת כיו ישבחל עניים ולת יכלו לכנות מעלמס תס לת שבחלך נתן לך כלוך (גבול בנימין): [ומכר לגר תושב זו מלכות יון]. דתיתת כז"ת פ יהנו ומוגס לו סביב דת מלכות יון וכגין דלית לכל מלכון דתינון קייסין לתורה מכיומוסת כותיס. וזס גר תושב עמך. וגס לפי שלת כיס בבית בנו ויבחל כיו על תדמת ך לכך תמך עמך (גבול בנימין): [למס נמכרו ישבחל]. ודפדוסיס תתריס לית תת למס נמכרו תכל נוספת דכתן עיקר שקלי על פסוק ומכר לגר תושב: [ליפרע מכס על ידי המלכיות]. וכילקוט וכז"כ סיימו כתן בשם כתגחומת וכפתקרב שנת כגחולה תני גולל לתקב

[בשעה שמכר מכרכס מלוחיו כו']. ומלד שמגתו בטוחר שכלו

לתושב

שהיה קטן הוי בן שלש שנים הכיר אברהם להקב"ה כיון שראה הקב"ה שחבב אברהם את המצות התחיל מקנה אותו בעליונים ובתחתונים שנא' (שם יד) ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ וכה"א (שם יג) כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה אמר הקב"ה כל העולם כולו שלי הוא ומכרתי אותו לאברהם על ששבר כיצותי ואהם בעונותיכם גרמתם להיות דומה לתישב ששבר בית מבעליו שכך ירמיה אמר למה תהיה כגר בארץ וכאורח נטה ללון (ירמיה יד) כשחטאתם לפני מכרתי אתכם שנא' (תהלים מד) תמכור עמך בלא הון ולא רבית במחירייהם. לפיכך אם צריך אדם למכור בית או שדה או חפץ לא תהיו מונין אלו את אלו. לכך כתיב אל תונו איש את אחיו. במספר שנים אחר היובל. לפי רוב השנים הרבה לא תונו איש את עמיתו ועשיתם את חקתי ואת משפטי תשמרו אמר להם הקב"ה לישראל כשם שמכרתי את עמי וקרבתים שנא' (ירמיה ג) שובו בנים שובבים נאם ה' כי אנכי בעלתי בכם וכה"א (ישעיה נ) כי כה אמר ה' חנם נמכרתם ולא בכסף הנאלו. כך אתם לא תמכרו את הארץ לחלוטין שנא' והארץ לא תמכר לצמיתות. חביבה עלי א"י שקדשתי אותה מכל הארצות שבעולם הדע לך כשהיתה א"י מתחלקת לשבטים לא היתה נחלה עוברת משבט לשבט אלא נחלת כל שבט ושבט בפני עצמו. הדע לך וראה כמה דינין דנו בנות צלפחד שלא התעבר נחלתן משבט לשבט אחר והודה הקב"ה לדבריהן שנא' (במדבר כז) כן בנות צלפחד דוברות שלא תסוב נחלה ממטה למטה אחר. לפיכך אם נמצא לו גואל יפה גואלה ואם לאו מי שלקחה שוהה לפניו עד היובל ויוצא שנא' ויצא מעמך הוא ובניו עמו ושב אל משפחתו. אמר להם הקב"ה לישראל כשתקרב שנת הגאולה אני גואל אתכם שנא' (ישעיה סג) כי יום נקם בלבי ושנת גאולי באה:

(ב) **וכי** ימוך אחיך ומכר מאחוזתו. וכי ימוך אחיך ומטה ידו וזה"כ (משלי כב) אל תגזול דל כי דל הוא כי ה' יריב ריבם אמר הקב"ה אל תגזול דל כי דל הוא שאני עשיתי אותו דל מי שהוא גוזל אותו או מלעיג עליו חרף עושהו כאלו עלי הוא מלעיג שנא' (שם יד) עושק דל חרף עושהו ומכבדו חונן אביון. מהו אל תגזול דל וכי יש אדם גוזל דלים ומה גוזל ממנו אחר שאין לו כל. אלא אם היית למוד להיות מפרנסו וחזרת בך ואמרת עד מתי אני מספיק לזה ואת מונע שלא ליתן לו אם עשית כך דע שאתה גוזלו. הוי אל תגזול דל כי דל הוא. אלא הוי מפרנסו שאין לו מקום אחר. ואל תרכא עני בשער (שם כב) שלא בשביל אעציר את השמים שאף השמים יש להם שער שנא' (בראשית כח) וזה שער השמים. כי ה' יריב ריבם (משלי כב) רב אני אתך ריבם שאני עשיתיו עני ולך עשיר אם הופך אני מנגנין ילדו ואעשה אותו עשיר ולך עני שנא' (שם) עשיר ורש נפגשו עושה כלם ה'. למה כי ה' יריב ריבם. כ"כ למה שנפשו אתה מחסרו אם אין אתה מפרנסו. לפיכך וקבע את קובעיהם נפש:

עין יוסף

[לתוספ שבכר בית מבעליו] . נראה דל"ל כתורת שבכר: וכי

(ג) **שאף** בשמים יש לה שער כילקוט משלי גרס תעלוך שם בשמים שמקרא שער שנאמר וחם כו' (ת"ח): [מנגנין שלו] . פי' שכר ומכס שלו . ועי"ל סדר תולדות: [שנאמר עשיר ורש נפגשו וגו'] שכוונה לכאן דאיתא בבראשית סדר זו עשיר זה מעשיר בנכסיס ורש זה שרש בנכסים . עמד רש עם עשיר אמר לו תן לי מעות ולא נתן לו . עושה כלם ה' מי שעשה לזה עני יכול לעשותו עשיר ומי שעשה לזה עשיר יכול לעשותו עני:

מְרַיבְּט אַרוֹם דָּעם בְּעַל הַבַּיִת פּוּן שְׁמוּב . אַז דָּט נָאט פַּר קוֹפְּט דִי יוֹדֶן אִין נָלוּת עָם שְׁטַיִיט תְּמִיד שְׁבָּךְ בְּלֹא הוֹן דּוּא הָאכְט פּאר קוֹפְּט דַיִין פָּאלְק אֶן נֶעלְט דְּרוּם זָאנְט נָאט אַז אִיר פַּר קוֹפְּט עֶפּים זָאלְט אִיר אַיְינֶר דָּעם אַנְדֶרִין נִיט נָאר . אוּנ נָאט זָאנְט אַז וִוי אִיךְ הָאב פַּר קְנִיפְּט דִי יוֹדֶן אוּנ אִיךְ וִוּעל זַיי צוּ רִיכ נֶעמֶן צוּ מִיר . אַז אִיר וָוּעט פָּאר קוֹפֶן אֶפְּעלְד זָאלְט אִיר נִיט פַּאר קוֹפֶן אוֹף אַייבִּיג . וָוארוּם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אִיז וַוייַט לַיִיב אִיךְ הָאב זִיא נַהַיילִיגְט פּוּן אַלֶּע לֶענְדֶער אוּנ אִיךְ הָאב זִיא אַיין נֶמַייְלְט צוּ דִי שַׁבָּטִים . אִיטְלִיכֶר שֶׁבֶט אִיז נְוּוען בְּאזוּנְדֶר עָם הָט נִיט נְטָארְט פַּר קוֹפְּט עֶרֶד פּוּן אַיין שֶׁבֶט צוּם אַנְדֶרִין שֶׁבֶט . רְוּוּם אַז דֶר וָוּם הָט פַּר קוֹפְּט עֶרֶד קֶרַייְנְט עֶר אַנּוֹטֶן קְרַייְנְד וָוער עָם זָאל אִים אוֹם לַייְגֶן דָם פֶּעלְד פּוּן דֶעם קוֹפֶּר אִיז נוּט . אוּנ אוֹב נִיט וַוארְט עֶר בִּיז יוֹבֶל קֶערְט זִיךְ אוֹם צוּ רִיכ דָם פֶּעלְד צוּם מֹכֶר וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָכַר מֵאֲחֻזָּתוֹ דָּאם זָאגְט דֶר פְּסוּק אַל תִּגְזוֹל דָּל כִּי דַל הוּא נָאט זָאגְט זָאלְט נִיט נַזַלְינֶן דָעם אָרְמֶאן וָוארוּם אִיךְ הָאב אִים נֶמַאכְט פַּר אַיין אָרְמֶאן . אוּנ וָוער עָם גַּזוֹלְט אִים אֶדֶר עֶר לַאכְט פּוּן אִים אִיז נְלַייְךְ וִוי עֶר לַאכְט פּוּן מִיר . אוּנ דֶר וָום וָוִיל עֶרְלַייְךְ הָאלְטֶן נָאט זָאל עֶר לַייְט זָעלְטֶן דָעם אָרְמֶאן . אִיז דָאךְ דִיא קְשָׁיָא וָום קָאן טָעֶן נַזַלְינֶן בַּיי אַיין אָרְמֶאן אֲשֶׁר דֶר פְּסוּק זָאל בַּארְפֶן שְׁרַייבֶּן זָאלְט בַּיי קַיין אָרְמֶאן נִיט נַזַלְינֶן אַז דֶר אָרְמֶאן הָט נָאר נִיט . נָאר דָּר פְּסוּק מֵינְט אַז דִּיא פֶּלֶעכְט דָעם אָרְמֶאן אוֹם הָאלְטֶן מִיט פַּרְנָסָה זָאל נִיט זַיין שְׁוֶוער בַּייא דִיר זָאלְט נִיט זָאנֶן שׁוֹן גִינִיג צוּ נֶעבֶּן אִים . דִּי וָוּעט אוֹף הָעֶרִין צוּ נֶעבֶּן אִים אִיז נְלַייְךְ וִוּיא דִי נַזַלְטְ בַּיי אִים . נָאר דִּי זָאלְט אִים שְׁטֶענְדִיג נֶעבֶּן וָוארוּם עֶר הָט נִיט וַוער עָם זָאל אִים נֶעבֶּן . אִיךְ זָאל

(ג) **וכי** ימוך אחיך ומכר מאחזתו ובא גואלו . ומי הוא גואלו אני הוא גואלו שנא' (ישעיה נ) עשוקים בני ישראל ובני יהודה יחדו גואלם חזק ה' צבאות שמו ריב ירים את ריבם . שבעה שמות נקראו לעני ואלו הן עני רש תכבים מסכן מך אביון דל . וכי ימוך אחיך זה שאמר הכתוב (מלכים קו) פעמים רבות יצילם והמה ימרו בעצתם וימכו בעונם . את מוצא בימי שפוט השופטים שה"ו ישראל עובדי ע"ג והיו משועבדין ביד עכו"ם שנא' (שופטים ג) ויעשו בני ישראל הרע בעיני ה' ויחר אף ה' בישראל וימכרם ביד כושן . ומה עשו ויזעקו בני ישראל אל ה' ויקם ה' להם מושיע את עתניאל בן קנז . מיד עשו תשובה וננאלו . כך פעם אחרת שנא' (שם) ויוסיפו בני ישראל לעשות הרע בעיני ה' וגו' . מיד עשו תשובה והעמיד להם גואל את אהוד בן גרא בן הימיני וננאלו על ידו . ועוד עבדו ע"ג ונמכרו לסיסרא שנא' (שם ד) והוא לחץ את בני ישראל בחזקה עשרים שנה . מהו בחזקה בחרופין ובגדופין כד"א חזקו עלי דבריכם אמר ה' (מלאכי ג) ביון שעשו ישראל תשובה העמיד להם גואלים דבורה וברק וננאלו על ידיהם . הוי פעמים רבות יצילם ויכו בעונם (מלכים קו) מהו וימכו בעונם שנעשו דלים בתוך עכו"ם שנא' (שופטים ו) וידל ישראל מאד מפני מדין . מהו וידל ישראל ר' יצחק ור' לוי חד אמר שהיו דלים ממעשים טובים . וח"א שלא היה להם אפילו מנחה להביא קרבן כמו דאמרינן ואם דל הוא ואין ידו משנת . הוי וימכו בעונם שנעשו דלים . ד"א פעמים רבות יצילם מדבר בבני אדם כיון שמניע לו צרה ועושה תשובה הקב"ה מצילו כך פעם ראשונה ושניה . חזר בו יפה ואם לאו הקב"ה הוא מביא עליו צרה ודעו מה הקב"ה מנסה את ישראל לדעת אם יעשו תשובה החילה מביא פורעניות על האומות שנא' (מלכים ג) הכרתי גוים נשמו פנותם וגו' אמרתי אך תיראי אותי תקחו מוסר . חזרו מוטב ואם לאו מפסיד ממונם שנא' (הושע ז) אכלו זרים כחו וגו' . אם חזר בו מוטב ואם לאו הקב"ה מביא רעה על אחת מערי ישראל שנא' (ישעיה מב) והלהטהו מסביב וגו' ותבער בו . אם ישובו מוטב ואם לאו מה כתיב במדבר הזה יתמו ושם ימותו (במדבר יד) ואל יאמר אדם לא למעני תבא רעה יודע שימות שנא' (עמוס ט) ימותו כל חטאי עמי האומרים לא תגיש ותקדים בעדנו הרעה . בא וראה כמה קשה לפני הקב"ה לפשוט ידיו בבריותיו . ומהו עושה לו כיון שהוא חומא

לו

עין יוסף

(ג) **שבעה** שמות נקראו לעני . כנגד שבעה מלכות נלחמו בישראל ונכבשו מיתתי כתי קרא דכתיב כיה וימכו בעונם כלומר [מכבים] . כפרק יש בקרבנות פרש"י וכמכרם"ל ליש ומחיל (ישעיה) : [שכיון דכתיב ממעשים טובים] . דקר' כתיב . כתיב ביעוני . וכן פרש"י כפ"ב דמכות . וכן מצאתי בכתב יד ישן כפ"ב ז' כתוב . ול"ב לית ליה תכבים זכו שמוסב סדר לו שני סדרים ופ' כ"ב . ול"ב סדלהם כיתב ממעשים טובים (יש ח) : [שפילו מהכח] . כוסם פמוס מס שחסב כמדרש כלן לים תכבים בשמות שעניים : [וכי לומר מתוכת מאד ויש בלא כיה לכם להקריב מנחה דמנחה מוסם ימוך מתין זה שחמר בכתוב פעמים רבות] . כמו לתת טעם לחמי מקרא דוידל עם קרא דלם דל הוא בהכרח תיבת מאד ילפינן מלא כפיב וכי ישוך שפי מלאך ליצנא דעניות . וכמי למימר מסם דמך כיה לכם להקריב מנחה . שכרי כדאת דלם דל הוא לו נקריב מנחה

נִיט דַארְפָן צוּ לִיב דִיר פַּר מֹאכֶן דִי מַלְעָרְן פּוּן הִימֶל עֶם זְאל קִין רָעגְן נִיט רַיִין . וְוארוּם אַז מֶען נִיט נִיט קִין צְהָקָה גַייט קִין רָעגְן נִיט אוּג עֶם וְוערְט אַהוּנגֶר . נָאט זָאגט אוֹב דוּא וְוועסְט אִיהְ נִיט נָעבְּן וְוָעל אִיךְ פַּר קֶערְט מַאכֶן בִּיז אַהֶער בִּיסְטוּ גְוועזְן דָר גַבּאי צוּ גְעבְּן אַרימֶע לַייט . הַייבְּט וְוֹל אִיךְ פַּאר קֶערְט כַאבֶּן דוּא זָאלְסְט זַיין אַמְקַבֵּל פּוּן יָענִים וְכִי יָמוּךְ אָחִיךְ וּמָכַר מֵאֲחֻזָּתוֹ וּבָא גּוֹאֲלוֹ אַז הַיין אִיךְ פַּאר קֶערְט כַאבֶּן דוּא זָאלְסְט זַיין אַמְקַבֵּל פּוּן יָענִים וְכִי יָמוּךְ אָחִיךְ וּמָכַר מֵאֲחֻזָּתוֹ וּבָא גּוֹאֲלוֹ אַז הַיין בְּרוּדֶר וְועט אֶרִים וְוערְן אוּג זָועט פַּאר קוּמֶן זַיינִי פָּעלֶדר קָאן קוּמֶן זַיין אוֹס לַייזֶר אוֹס לַייזְן דָאס פָּעלֶד . אוּג וָועֶר אִיז זַיין אוֹס לַייזֶר נָאט אַלַיין קָאן אִים הֶעלְפֶן עֶר זָאל הָאבֶּן גָעלְט אוֹס צוּ לַייזְן זַיין פָּעלֶד . דָס זָאגט דָר פָּסוּק פְּרוּטִים רַבּוֹת בְּצַוְּתָם יַמְרוּ בַּעֲצָתָם פִּיל כָּאל הָט נָאט דִי יוּדֶן אוֹס גְלַייזְט פּוּן פָּעלֶד . דָס זָאגט דָר פָּסוּק פְּרוּטִים רַבּוֹת בְּצַוְּתָם יַמְרוּ בַּעֲצָתָם פִּיל כָּאל הָט נָאט דִי יוּדֶן אוֹס גְלַייזְט פּוּן זַייעֲרִי שׁוֹנְאִים אוּג הָאבֶּן וְוידֶר גַיזְנְדִיגְט . מִיר גִיבְּן אִין דִיא צַייטֶן פּוּן דִיא שׁוּפְטִים הָאבֶּן יוּדֶן גְדִינְט עוֹ"ג פְּלֶעגְט זַיי נָאט אִיבֶּר עֲנְפֶערְן צוּ דִיא עוֹ"ג אִין דִיא הֶעֶד . אוּג אַז זַיי פְּלֶעגְן תְּשׁוּבָה טָאן אוּג שְׁרַייעֶן צוּ נָאט פְּלֶעגְט נָאט אוֹף שְׁטֶעלִין אֲהֶעלְפֶר אוּג פְּלֶעגְט זַיי אַרוֹס הֶעלְפֶן . דֶר עֶרְשְׁטֶר שׁוֹפֵט אִיז גְוועזְן עָתְנִיאֵל בֶּן קְנַז . דֶר אַנְדֶרֶר אִיז גְוועזְן אֲהוּד בֶּן גֵּרָא . אוּג דְבוֹרָה מִיט בָּרָק . דֶר נָאךְ הָאבֶּן זַיי וַייטֶר גִיזְנְדִיגְט בִּיז זַיי גְוועזְן עָוואךְ אָרוּם פּוּן גָעלְט אוּג פּוּן מַעֲשִׂים טוֹבִים . נָאךְ מִיינְט דָער פָּסוּק אוֹף אִיטְלִיכֶן מֶענְטְש פּוּן דָר וָועלְט אַז עֶם קוּמְט אוֹף אִים אַצָרָה אוּג עֶר טוּט תְּשׁוּבָה הָעלְפְּט אִים נָאט אִין מָאל . צְווִי מָאל . טוּט עֶר תְּשׁוּבָה אִיז נוּט אוֹב נִיט בְּרֶענְגְט נָאט אוֹף אִים נָאךְ אַצָרָה . נָאט פְּרוּבְט הְמִיד דִיא יוּדֶן פְּרִישֶׁר בְּרֶענְגְט עֶר פוּרָעֲנִיוּת אוֹף זַייעֲרִי שְׁכֵנִים זַייא זָאלֶן זָעהֶן וָום נָאט קָאן טָאן . טוּען זַיי תְּשׁוּבָה אִיז נוּט אוֹב נִיט וָועֶרְט נְמִינֶרְט דִי פְּרָנָסָה טָאמֶר וָועלֶן זַיי שׁוּעֶן תְּשׁוּבָה . אוֹב נִיט קוּמְט שְׁלֶעכְטֶם אוֹף אַשְׁטָאט פּוּן דִי יוּדִישֶׁע שְׁטֶעט טָאמֶר וָועלֶן דִי אִיבֶּרְגֶע שְׁטֶעט טוּען תְּשׁוּבָה . אוֹב נִיט קוּמְט פִּיל שְׁלֶעכְטֶם אוֹף דָעם כְּלָל יִשְׂרָאֵל . אוּג דָר מֶענְטְש זָאל נִיט גְלוֹיבְּן אִיבֶּר מִיר קוּמְט דָס שְׁלֶעכְטֶם נָאר אַיטְלֶכֶר דָארְף טוּען תְּשׁוּבָה . אוּג אַז אוֹף וָועלֶן מֶענְטְשֶׁן בְּאוּנְדֶר אִיז טְווִישֶׁן פָּר זַיי עֶר זָאל אִים בָּאלְד שְׁטָראפֶן . דְרוּם פְּרִישֶׁר וָועֶרְט עֶר גְשְׁטָראפְט

האט

לו תחלה פושט ידיו בנכסיו ממי את למד מנעמי ובניה ואלימלך בעלה שהיה ראש הדור . באותה שעה כיון שבא הרעב מה עשה הניח לארץ ישראל שממה והלך לו לארץ מואב והיה הקב"ה קוצף עליו שהיה נשיאו של דורו אמר הקב"ה אלו עזבו בני והניחו את הארץ שממה מה כתיב שם (רות א) וימת אלימלך איש נעמי . ולא היה לבניו ללמוד מאביהם לחזור לא"י ומה עשו אף הם נשאו להם נשים מואביות שלא הטבילו אותם ולא גיירו אותן . שם האחת ערפה שהפכה עורף לחמותה ושם השנית רות שראתה דברי חמותה . וישבו שם כעשר שנים (סם) כל עשר שנים הללו היה הקב"ה מתרה בהם שמא יחזרו בתשובה וישובו לא"י כיון שלא עשו תשובה התחיל לפשוט ידו במקניהם ובנמליהם . כיון שלא הרגישו לעשות תשובה מיד וימותו גם שניהם מחלון וכליון (סם) הוי קשה לפני הקב"ה לפשוט ידו באדם הזה . ומה הוא עושה לו מתחיל מנכסיו מדלדלו והוא מוכר נכסיו . אדם שהוא חוטא מה הקב"ה עושה תחילה מביא עליו עניות ומוכר שדהו . חזר בו יפה ואם לאו חוזר ומוכר את ביתו . חזר בו יפה ואם לאו מוכר את עצמו לעבד מנין שכך כתיב וכי ימוך אחיך . חזר בו יפה ואם לאו ראה מה כתיב בפרשה שנייה ואיש כי ימכור בית מושב . חזר בו יפה ואם לאו וכי ימוך אחיך ונמכר לך . כ"כ למה על שמך בעונות . ובא גואלו א"ר שמעון אלימלך ושלמון ופלוני אלמוני ואבי נעמי כולם בני נחשון בן עמינדב ואלימלך ומחלון וכליון פרנסי הדור היו . ומפני מה נענשו . מפני שיצאו מא"י לח"ל שנא' (סם) ותהום כל העיר עליהם וגו' . ומה הואת נעמי חזיתם נעמי שיצאת מא"י לח"ל מה עלתה לה . ובא גואלו הקרוב זה בועז אימתי בשעה שמכרה נעמי השדה שנא' (סם ד) חלקת השדה אשר לאחינו וגו' . ובא גואלו הקרוב אליו זה בועז שכך נעמי אומרת לכלתה קרוב לנו האיש . באותה שעה הלכה לה דות אצל בועז אמרה לה חמותה הנה הוא זרה את גורן השעורים הלילה (סם) והוא היה נשיא והיה זורה את השעורים בגורן . אלא שהיה דורו פרוץ בגזל והיה יוצא לשם לשמור גורנו . אמרה לה ורחצת וסכת ושמת שמלותיך ואחרי כן וירדת הגורן . מהו וירדתי הגורן כתיב שאמרה לה זכותי תרד עמך לכך כתיב וירדתי הגורן . והיא לא עשתה כן כמו שאמרה לה חמותה . היא אמרה לה ורחצת וסכת ושמת שמלותיך ואח"כ וירד הגורן . ומה עשתה רות לאחר שירדה לגורן

עין יוסף

עשתה

מנהה כסבוס תומר מחד ע"כ דלמ כסיגם ידם ולמ כיס לכסם נכקכיכ כמקכיכ ליד אלו המטלטלין: [תחלה מניח עליו עניות ומוכר מנהה קחמר (כלי יקר על ל"ך) : [מתחיל לפשוט ידו במקניכם] . פי' תחלה מביא עליו עניות ומוכר נכסיו כנ"ל. חזר בו דייק זה ממלת גם יתירא דקחמר וימותו גם שניכם ליכא מיתת מוקצ ואם לאו סוף ממוכר שדהו : [מנין שכך כתיב וכי ימוך] . סוסיכם ושירדו מנכסיכן (תנ"ם) : [מתחיל מנכסיו מדלדל] . לשון רומס נומר מנין אחם נח עליו עניות ולא חזר בו ממוכר שדהו . דלות שנמ' וכי המכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמ"ת דכל בכך

מִיט גְעלְט . דָם אִיז אָפּ גְעֶעריגְט פּוּן אֱלִימֶלֶךְ מִיט זַיין ווַייב נָעֳמִי מִיט זַיינִי צְוויי קִינְדֶר . זַיי הָאבֶּן גְוואנְט אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל . אֱלִימֶלֶךְ אִיז גְוועזן דֶר גְרֶעסְטֶר פּוּן דֵיא יִשְׂרָאֵל . וְוֵיא דֶר הוּנְגֶר אִיז גְוואכְן אִיז עֶר אֲוועק פּוּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קֵיין אֶרֶץ מוֹאָב הָט נָאט גְעֶעריגְט אוֹף אִים אוּן נָאט הָט גְוואנְט עֶר לֶאזִיז אִיבֶּר אַלֵי יִדֵן אוּן גַייט אֲוועק דְרוּם אִיז אֱלִימֶלֶךְ נִשְׁטאַרְבֶּן וָואלְטֶן זַיינִי קִינְדֶר נָעֳמִי זַיי צוּזַ דַארְטֶן וַוייבֶּר אוּן צוּ רִיק נַיין קֵיין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וָואלְט גוּט גְוועזן נָאר זַיי הָאבֶּן אֲוו נִיט גְטאָן זַיי הָאבֶּן גְוואכְן דָארְטֶן וַוייבֶּר אוּן הָאבֶּן זַיי נִיט מְגַייר גְוועזן אוּן נִיט טוֹבְל גְוועזן . אַייגְעֶנְטְם טַייב הָט גְהַייסְן עֶרְפָּה דָם אִיז טַייטְש הָאלְז אוּן אַקְן וַייל זַיא הָט זִיךְ אוּם גֶקֶעֶרְט פּוּן דֶר שְׁוויגֶער אִין אִיר לַאנְד אַרַיין . דֶעְם אַנְדֶרְנְם וַוייב הָט גְהַייסְן רוּת וַייל אִיר אִיז גְפָּעלְן דֶר שְׁוויגֶערְם רַייד אוּן אִיז מִיט אִיר בִּיט וְגַאנְגְן קֵיין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל . זַיי גְעֶסְן זַיי גְעֶסְן אִין אֶרֶץ מוֹאָב צֶעהְן יָאר . דֵי נָאנְצִי צֶעהְן יָאר הָט נָאט מַרְגֶה גְוועזן אוּן זַיי טָאטֶר וְועלְן זַיי תְּשׁוּבָה טָאן דֶר נָאךְ אַז זַייא הָאבֶּן נִיט גְטָאן קֵיין תְּשׁוּבָה וְעֶנְן זַייא גְשְׁטאַרְבֶּן . אַזוֹ אִיטְלִיכֶר מֶענְטְש אַז עֶר זִינְדִיגְט הַייבְט נָאט אָן פּוּן זַיין פֶּר כֶּעֶנְן אוּן מַאכְט אִים פֶּר צִין אֲרֶיסְן פֶּר קוֹפְט עֶר זַיין פֶּעלְד . טוּט עֶר תְּשׁוּבָה אִיז גוּט אוֹב נִיט פַּאר קוֹפְט עֶר זַיין שְׁטוּב . מוּט עֶר תְּשׁוּבָה אִיז גוּט אוֹב נִיט פַּר קוֹפְט עֶר זִיךְ פַּאר אַקֶנְעכְט . רַבִּי שִׁמְעוֹן זָאגְט אֱלִימֶלֶךְ אוּן דֶר פְאטֶר פּוּן נָעֳמִי זָענֶן אַלֵי גְוועזן דִי קִינְדֶר פּוּן נַחְשׁוֹן בֶּן עַמִּינָדָב פּוּן דֶער גְרֶעסְטֶר פַּאמִילְיֶע פּוּן יְהוּדָה . אוּן פֶּר וָם זָענֶן זַייא גְשְׁטאַרְאפְט נָווארֶן דֶר פַּאר וָם זַייא זָענֶן אַרוֹם פּוּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל . עָם שְׁטַייט וַתְּהוֹם כָּל הָעִיר הַזֹּאת נָעֳמִי דֵי נָאנְצִי שְׁטָאט הָט זִיךְ גְוויגֶדְרְט צוּ דָם אִיז נָעֳמִי וָם זַיא אִיז אַרוֹם גְנַאנְגְן פּוּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִיט קִינְדֶר אוּן מִיט גְעלְט . הַייְנְט אִיז זַיא צוּ רִיק גְקוּמֶן אֲלֵיהֶם וְועט קוּמֶן אֲקְרוֹב אוּן וְועט זַיא אוֹם לַיְיגֶן דָם מַיְנְט טָאן בּוֹעַז הַצַּדִּיק עֶר וְועט אוֹם לַיְיגֶן רוּת עֶר הָט אִיר גְנוּמֶן פַּר אֲוויבּ אוּן פּוּן זַיי אִיז אַרוֹם גְקוּמֶן מַלְכוּת בֵּית דָּוִד עָם שְׁמַייט נָעֳמִי הָט גְנָאנְט צוּ רוּת הִנֵּה הַגֹּרֶן הַלַּיְלָה בּוֹעַז וְוִינְד שָׁאפְּיגְט זַיין שַׁייעֶר בַּייא נָאכְט . אִיז דָאךְ דִיא קְשָׁיָא בּוֹעַז אִיז גְוועזן אַנְשֵׁי פּוּן דִיא יוּדֶן וְוִיא קוּמְט עֶר אֲלֵיין צוּ טָאן זַיין מְלָאכָה . דֶר תֵּירוּץ אִיז עֶר אִיז גְוועזן אֵין שַׁייעֶר אַכְטְוונְג גֶעבֶּן וָוארוֹם וֶעֶנֶר דוֹר אִיז גְוועזן גוּט אוּן גְנַאנְגְן צוּ גַזִּילְגְן אַייגֶר בַּייא דֶעם אַנְדֶרְן . שְׁמַייט נַייר וְרַחַצְתְּ וָסַכְתְּ וְשַׂמְתְּ שִׂמְלֹתַיִךְ עָלַיִךְ וְיָרַדְתְּ הַגֹּרֶן נָעֳמִי זָאגְט צוּ רוּת דוּ זָאלְסְט זִיךְ נוּאשֶׁן אוּם שְׁמַייגֶן מִיט

בשמים

עשתה כל מה שאמרה לה שנאמר (כס) והרד הגורן והעש ככל אשר צותה חמותה . למה לא עשתה כך . אמרה רות כלתה הדור פרוץ בעריות שמא יראו אותי מקושטת ויאמרו שמא זונה היא לפיכך והרד הגורן ואחרי כן והעש ככל אשר צותה חמותה . ויאכל בועז וישת וייטב לבו (סס) מהו ויטב לבו שעסק בד"ת שנא' (משלי ד) כי לקח טוב וגו' וכתיב לכו לחמי בלחמי וגו' . ויבא לשכב בקצה הערמה ותבא בלט (רות ג) מהו בלט כמו דאמרת הנה היא לוטה בשמלה (ס"ח כג). ותגל מרגלותיו ותשכב ויהי בחצי הלילה ויחרד האיש וילפת (רות ג) מהו וילפת כמו דאמרת וילפה שמשון את שני עמודי וגו' (שופטים טז) התחיל אותו צדיק לצעוק לפפתו אמר לה מי את ותאמר אנכי רות אמתך . אמר לה ומה באתה לעשות כאן . אמרה לו לקיים את התורה שנא' וכי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו . אלא עמוד וקיים את התורה . אמר לה הואיל ובאתה לקיים את התורה ליני הלילה והיה בבקר אם יגאלך טוב יגאל (רות ג) שהיה לו אח גדול ממנו ושמו טוב . ואם לא יחפוץ לגאלך וגאלתיך אנכי חי ה' שכבי עד הבוקר א"ר חנינא אמרה לו וכי בדברים אתה מוציאני . אמר לה חי ה' איני מוציאך בדברים . ובועז עלה השער וישב שם והנה הגואל עובר אשר דבר בועז (סס ד) א"ל שב ונביט בתורה מה כתיב שם לא כך כתיב וכי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו. אמר בעז לטוב חלקת השדה אשר לאחינו לאלימלך מכרה נעמי ואני אמרתי אגלה אזנך לאמר קנה שאתה גדול ממני לגאלה אם תגאל גאל . ויאמר הגואל אל בועז קנה לך באותה שעה נאל בועז מה שמכרה נעמי . ומהיכן למד בועז מן הפרשה הזאת וכי ימוך אחיך ומכר וגו' . ועוד מי היה זה . זה ירמיה בשעה שא"ל הקב"ה הנה חנמאל בן שלום דודך בא אליך וגו' (ירמיה לב) ויבא אלי חנמאל בן דודי בדבר ה' אל חצר המטרה מיד קיים ירמיה את הפרשה הזאת שנא' ואקנה את השדה וגו' ומהיכן למד מפרשה הזאת וכי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו :

(ד) וכי ימוך אחיך אלו ישראל שנא' (מלכים ח) וימכו בעונם . ומכר מאחוזתו שנמכרו במדי בימי יוסף המן

עין

אַךְ כתיב וכי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו . תנא שכיח דוכו פרוך בגזל . וכרות רבי חייתא שכיח סדוך שבועים בזמכ וכו נוקמין שכר לזונות מן הכרמות . יע"ל כל פיסי ל"ל שכיח עבדיו ג"כ תשובים בעיניו דתם נא כן כי ן שנדול כדור כיכ וכיו לו עבדיה כרכם למה לא שכב תחד מעבדי בק ם הערמה לשמור גרנו . ע"כ שכיח ירח מעבדיו גופא אלא יגנבו ממנו תבורה ותאור ליהן פרטה לפי ו לפני רבך אמר בעצמו [זכותי תרד עימך] . אלא יפגעו בך בחוריס בלחי ..גוויס בעת לבבך בערב יוכ . ול"ל גם בח.' ובכבתי כוכב זומר זכותי ישכב הלנך ועימך אלא יק ך (מלכ"ו) : [שמלמד ותרד בגורן ותעש ככל אשר כו'] . ור"ל ם.ג נאמר ותעש כל אשר צותה תרותה רק כתיב ככל כל"ך הדמיון ע"כ אלא שעשתה ממש כל אשר צוה כי שכחה ססדה . וגם מילא כתיב ותעש ככל אשר צותה תמוחה ותרד בגורן ם מ.ג"כ [ממלמד שלכל ירדה בגורן ואמ"כ תעש [מהו וייטב לבו] . ככוונה דקשה למדרש דתלמ"ן שכתוב ויאכל

מין

בָּשָׂמִים אוּנ זָאלְסְט זִיךְ אָן קְלֵייְדֶן כִּיט דִיא קְלֵייְדֶר פּוּן שַׁבָּת אוּנ אִיךְ וָעל נִין אִין שִׁיעֶר . אִיז דָאךְ דִיא קְשָׁאָ עִם הָאט בַּדַארְפְט שְׁטַיין דוּ זָאלְסְט נִיין אִין שִׁיעֶר . דָר תִּירוּץ אִיז נָעמִי זָאגְט מִיין זְכוּת וָועט כִּיט דִיר מִיט נִיין אִין שִׁיעֶר עִם זָאל וֶועֶרן גָּמָאן אַלָּעס אַזוֹ וִי מִיר רַיידֶן . שְׁטַיִיט וַוייטֶר וְהִרְד הַגּוֹרֶן וַתַּעַשׂ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוַּתְהּ חֲמוֹתָהּ רוּת אִיז גְנַאנְגֶן אִין שַׁיִיעֶר אוּנ הָט בְּטָאן וָם דִי שְׁוויגֶר הָט אִיר גֶּהַייסֶן. עִם שְׁטַיִיט נִיט אַז זִיא הָט זִיךְ גְּוואשֶׁן אוּנ נְשָׂמִירְט אוּנ אָן נְטָאן דִי קְלֵייְדֶר . וָאורוּם רוּת הָט נְקְלֵעְרְט נָיְנֶר דוֹר אִיז נָוועֶן נִיט קִין פְּרוּמְי וַיִיא וָועֶלֶן וָעהֶן אַיין אִשָּׁה נִיט נְוואשֶׁן אוּנ נְשָׂמִירְט מִיט שִׁינִי קְלֵייְדֶר וָועלִין זִיי מֵיינֶן זִיא אִיז אַזוֹנָה דְרוּם אִיז זִיא פְּרִיעֶר גְנַאנְגֶן אִין שַׁיִיעֶר דָאךְטֶן הָאט זִיא אַלִיס נְטָאן וָם זִיא הָט אִיר גֶּהַייסֶן . שְׁטַיִיט וַוייטֶר וַיֹּאכַל וַיִּשְׁתְּ וַיִּיטַב לִבּוֹ בּוֹעַז הַצַּדִּיק הָט גֶּעסֶן אוּנ גְטְרוּנְקֶן אוּנ הָט זִיךְ וָועט לָעֲרְנִין תּוֹרָה . דָר נָאךְ אִיז עֶר גְנַאנְגֶן שְׁלָאפֶן . רוּת הָט זִיךְ אוֹךְ גְלַייְגְט בִּיי אִים צוּ פִּיסֶן עִם אִיז נְקוּמֶן הַאלְבִּי נַאכְט בּוֹעַז חַאכְט זִיךְ אוֹף וָעהֶט עֶר אַיינֶר לִינְט בִּיי אִים צוּ פִּיסֶן אִיז עֶר דָר שְׁרָאפֶן גָּווארֶן . פְּרֶעגְט עֶר וָוער בִּיסְטְ זָאגְט זִיא אִיךְ בִּין רוּת דַיין דִינְסְט . פְּרֶעגְט עֶר וָום מוּסְטְ דָא זָאגְט זִיא מְקַיֵּם צוּ זַיין דִיא תּוֹרָה עִם שְׁטַיִיט אִין דָר תּוֹרָה אַז דַיין פְּרַייְנְד אִיז אָרוּם זָאל קוּמֶן זַיין רַייכֶר פְּרַיינְד אוּנ זָאל אִים אוֹס לֵייזִין . זָאגְט עֶר צוּ אִיר אַז דוּא בִּיסְט אַזוֹ פְרוּם אוּנ דוּא בִּיסְט נְקוּמֶן מְקַיֵּם זַיין דִיא תּוֹרָה לֵיג דָא בִּיו אִין דָר פְּרִיא אוּב מַיין בְּרוּדָר דָר עֶלְטֶעֶרֶר עֶר הַיסְט טוֹב וָועט דִיךְ אוֹס לֵייזִין אִיז גוּט . אוּב נִיט וָועל אִיךְ דִיךְ אוֹס לֵייזִין . רַבִּי חֲנִינָא זָאגְט זִיא הָט אִים גְּזָאגְט מִיט רַייד וְוִילְקְטוּ מִיךְ אַף שְׁטָמֶן הָט עֶר אִיר גְזָאגְט אִיז: שְׁוָועֶר דִיר אַז אַזוֹ וָועט זַיין . עָם אִיז נָוואךְ מָאנ בּוֹעַז אִיז גְנַאנְגֶן אִין טוֹעֶר הָט עֶר גְטְרַאפֶן דָעם בְּרוּדָר טוֹב הָאט עֶר אִים גְזָאגְט עֶר זָאל אוֹס לֵייזִין דָם פְּעלְד אוּנ נָעמֶן רוּת פַּר אַוויב . הָט עֶר נִיט נְוואלְט דָט אִיר בּוֹעַז גְנוּמֶן פַּר אַוויב זִי זִיךְ אִיךְ אַז דַיין בְּרוּדָר וָועט וָועֶרִין אָרוּם דָם מֵיינְט מָעַן כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל אַז זִיי וָועלֶן וֶועֶרִין אָרוּם זוּן הַתּוֹרָה אוּנ מָעֲשִׂים טוֹבִים וּכְבֵר מְאֻחוּזָתוֹ אוּנ זִיי וָועלֶן פַּר קוּמֶן וָועֶרִין פּוּן זַיי עֶר זָאגְט דָם אִיז גְנוּמֶן

אוי

המן שלקחן אותו רשע מאחשורוש. ובא גואלו זה מרדכי וגאל את ממכר אחיו שבסה את עונותיהם שכולם וזיו ראוים להריגה למה שאכלו מתבשילי המלך. מניין שכך כתיב (תהלים ו) ובמלאת הימים האלה וגו' ונתגרה בהן המן שנא' (הכתב ג) הפיל פור הוא הגורל. ובזכות מרדכי ניצולו ונהפך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשנאיהם (שם ט) הוי וגאל את ממכר אחיו. ד"א ובא גואלו זה הקב"ה שנא' (ירמיה נ) גואלם חזק ה' צבאות שמו. הקרוב אליו זה הקב"ה שכתוב בו (תהלים קמח) וירם קרן לעמו תהלה לכל חסידיו לבני ישראל עם קרובו:

פרשת בחקותי

(א) **אם** בחקתי. וש"ה אם חרוצים ימיו מספר חדשיו אתך חקיו עשית ולא יעבור (איוב יד) מהו אם חרוצים ימיו בשעה שהקב"ה ברא עולמו חרץ ימיו של כל א' וא' שנא' (תהלים קמז) מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל. מספר חדשיו אתך חקיו עשית ולא יעבור אמר הקב"ה לישראל אם עשיתם את חוקי אין השטן נוגע בכם שנא' ולא יעבור. אבל אם אינכם עושים חקי הרי השטן נוגע בכם שנא' (ישעיה כח) מדי עברו יקח אתכם וגו'. חקיו עשית ולא יעבור. כך אמרתי לשלמה בשעה ששאל את החכמה מה אמרתי לו וגם אשר לא שאלת נתתי לך גם עושר גם כבוד (מלכים א ג) אם תקיים את התורה ואת המצות אין מלאך המות נוגע בך שנא' (שם) אם תלך בדרכיו לשמור חקי ומצותי כאשר הלך דוד אביך וגו'. הוי חקיו עשית ולא יעבור. אדם הראשון אלו שמר את התורה, ואת המצות שנתתי לו לא היה מת. לפיכך כתיב אם בחקתי תלכו וגו':

(ב) **אם** בחקתי תיאבי. וש"ה ימאסם אלהי כי לא שמעו לו וגו' (ויקרא כו) אמר הקב"ה אני אמרתי שתהיו נטועים בשלוה שנא' (עמוס ט) ונטעתים על אדמתם וגו' אימתי אם בחקותי תלכו ואבלתם לחמכם לשובע. אתם לא עשיתם כן אלא ויחפאו בני ישראל דברים אשר לא כן על ה' (מ"ב יז) אתם נתתם עלי אשר לא כן ואף אני נתתי עליכם אשר לא כתוב בתורתי. גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב (דברים כח) ומה הם דברים שלא כן נתתם עלי שכן ישעיה אומר עזבו את ה' נאצו את קדוש ישראל (ישעיה ו) אל תאמר עזבו אלא עזבו אתי כביכול למה אני נקראתי ה' ה'

עץ יוסף

(ד) מנין סכך כתיב וכמלאת סימים וגו'. עסה המיוך לכל סכסך (ב) **אם**. ביילקוט כוסע ט' גרס ג"ת עזבו תלת עזבי. כמנלאים בפוסק כין יסדיס לכל כעס וכין נכרים: ופי' ל"ל תקרי עזבו בקמץ כעי"ן מכנין סקל ושומל.
(ה) חרץ ימיו. פי' נתן קלכה ושיעור ניסיו: תלת עזבו כתיב"ק כעי"ן, מכנין סכבד לספלגה ומוזק כספלגה. ויומל לשכי

אין דִּי צַייטֶן פּוּן אַחַשְׁוֵרוֹשׁ הָט עֶר פַּר קוֹפֶט אַלְי יוֹרֶן צוּ הָמָן הָרְשָׁע עֶר וָאל זַייא הָארְגִינֶן וּבְא גִיאלוּ אִיז גְקוּמֶן זַייעֶר אוֹם לַייְר מְרְדְכַי הַצַּדִּיק אוּג הָט צוּ גְרֶעקְט דִי זִינְד פּוּן דֶיא בֶּנֶשְׁת יִשְׂרָאֵל. וְ אִרוּם דִי יִשְׂרָאֵל הָאבֶּן דֶעְנְצְמָאלְט גְוִונְדִיגְט זַיי הָאבֶּן גְגעֶסֶן פּוּן דֶר סְעוּדָה וָום אַחַשְׁוֵרוֹשׁ הָט גְמַאכְט דְרוּם הָאט הָמָן גְהַאט כַּת צוּ רַייצִין זִיךְ טִיט דִי יוּדֶן. אוּג בִּזְכוּת כְּרְדְכַי זָענֶן זַייא אוֹם גְלַייְכְט גְוָואֹרֶן אוּג עָם אִיז פַּאר קֶערְט גִיוָואֹרֶן יוּדֶן זָאלֶן הַרְגִינֶן זַייעֶרע שׂוֹנְאִים. נָאךְ אֲפִּשֶׁט אִיז יבא גיאלו עָם וָועט קוּמֶן זַייעֶר אוֹם לַייְר מִיינְט סֶען נָאט אַלַיין. עָם שְׁטֵייט גוֹאֵלָם חָזָק נָאט זַייעֶר אוֹם לַייְר אִיז שְׁבַאר בַּקְרוֹב אֵלַיי וָום עֶר אִיז נָאהֶינְט צוּ דִי יוּדֶן. עָם עְשֵׂייט לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַם קרובו צוּ דִי בֶּנֶשְׁת יִשְׂרָאֵל וָום זָעֶן

נָאהֶינְט צוּ נָאט וָועט נָאט אוֹךְ הַייבֶּן זַייעֶר הַארְגִינֶשַׁאפְט אוּג אַלַי וָועלֶן זָעהֶן זַייעֶר הִילְף:

אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ דָם זָאגְט דֶר פָּסוּק אִם חֲרוּצִים יָמָיו מִסְפַּר חָדָשָׁיו אִתְּךָ בְּשַׁעַת נָאט הָט בַּשַׁאפֶן דִיא וָועלְט הָט עֶר אוֹם גְזעצְט דִי יָאהֶר פּוּן זַייעֶר מֶעֲנְטְשׁ. אוּג הָט אוֹם גְזעצְט דִי טָעג זָאל זַיין רֹאשׁ חוֹדֶשׁ אוּג יָמִים טוֹבִים. אוּג דָם הָט עֶר גְגעבֶּן צוּ דִי יוּדֶן זַיי זָאלֶן מַאכֶן רֹאשׁ חוֹדֶשׁ אוּג יוֹם טוֹב. זָאגְט נָאט וָועט אִיר הַיְנְט סַיין גְזעֶן וָועט דָער שָׁטֶן אוֹךְ אַיידְקַיין שְׁלֵימָה נִיט הָאבֶּן. אוּג אַז הָאב אִיךְ גְזָאגְט צוּ שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ בְּשַׁעַת שְׁלֹמֹה הָט גְבֶּעטֶן בַּייא טִיר עֶר זָאל בַּאקוֹמֶן פִּיל חָכְמָה הָאב אִיךְ אִים גְזָאגְט דוּ וָועסְט בַּאקוֹמֶן נָאר דוּא זָאלְסְט הַיְנְט סַיין גְזעֶן עָם שְׁטֵייט לִשְׁמוֹר חֻקַּי וּמִצְוֹתַי כַּאֲשֶׁר הָלַךְ דָּוִד אָבִיךָ צוּ הַיְנְט סַיין גְזעֶן טִיט סַיינֶי מִצְוֹת וָאלְסְט עֶר נִיט גְשְׁטַארְבֶּן. דְרוּם שְׁטֵייט דָא אִין פָּסוּק אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ אוֹיב אִיר וָועט גַיין אִין כַּיין גִיזעֶן וָועל ז. הִ אַיידְקַיין גְעבֶּן רַעגֶן אוּג אַלֶעס וָאס אִיר וָועט בַּאדַארְפֶן אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ דָאס זָאגְט דֶר פָּסוּק יְהוֹאִם אֱלֹהַי כִּי לֹא שְׁמְעוּ לוֹ נָאט זָאגְט אִיךְ הָאב גְסַייגְט זַייא וָועלֶן זִיצִין בְּשַׁלְוָה אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. זַיי וָועלֶן גַיין אִין סַיין גְזעֶן אוּג זַייא וָועלֶן עֶסִין בְּרוֹיט סַיט זָעט. זַיי הָאבֶּן אָבֶּער אַז נִיט גְטָאן זַייא זִירִין הָאבֶּן פַּר לָאזְט נָאט זַיי הָאבֶּן דֶר צָעריְנְט דָעם הַיילִיגֶן נָאט פּוּן יוּדֶן אוּג הָאבֶּן

ה' אל רחום וחנון (שמות לד) ומפני עונותיכם עשיתם אותי לאכזרי והפכתם מדת רחמנותי לאכזריות שנא' (מיכה ו) היה ה' כאויב בלע ישראל . וכה"א (ישעיה סג) והמה מרו ועצבו את רוח קדשו ויהפך להם לאויב הוא נלחם בם לפיכך אמר הושע טי גרם לכם כל כך על אשר לא שמעתם ימאסם אלוה כי לא שמעו לו (הושע ט) וכתיב (זכריה כח) ובגוים ההם לא תרגיע . ד"א אם בחקתי תלכו ונתתי גשמיכם בעתם ואם לא תשמעו ונתתי את שמיכם כברזל וכה"א (חגי ו) על כן עליכם כלאו שמים מטל והארץ כלאה יבולה שבשביל עונותיכם אף העכו"ם לוקין . אריב"ל אלו היו יודעין העכו"ם שבשביל עונות ישראל הם לוקין היו מעמידין להם ב' איכסטרטיוטין לכל א' וא' מישראל כדי שישמעו את התורה ושלא יחטאו . ולא דיין שאין העכו"ם משמרין את ישראל אלא עוד הן מבטלין אותן מן המצות שאם יחטאו כל העולם לוקה שנא' על כן עליכם כלאו שמים מטל . ואם אינם חוטאים כל העולם מתברך בשבילם שנא' (ברכות כו) וההברכו בזרעך כל גויי הארץ וא"ל הקב"ה למשה אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב (שמות כ) שאם תחטאו איני עונה אתכם שנא' (ירמיה יג) ויהי כאשר קראתי ולא שמעו כן יקראו ולא אשמע לכך לא תעשון אתי אלהי כסף :

(ג) **אם** בחוקותי תלכו וש"ה חכמות בחוץ תרונה ברחובות תתן קולה (משלי ו) שאל ר' שמואל בר נחמני את ר' יונתן בר' אלעזר שהיה עומד בשוק א"ל שנה לי פרק אחד . א"ל לך לבית הלמוד ואני אשנה לך שם . א"ל רבינו לא כך למדתנו חכמות בחוץ תרונה . א"ל יודע אתה לקרות ואין אתה יודע לשנות מהו חכמות בהוץ תרונה בחוצה של תורה . א"ל המרגלית היכן נמכרת היא לא בחוץ אבנים טובות ומרגליות היכן הן נמכרות לא במקום הידוע . אין מוליכין אותן לא לבעלי ירקות ובצלים ושומים . אלא במקום סוחרים אלא לא בחוץ. כך התורה בחוץ היא נאמרת שנא' חכמות בחוץ תרונה ברחובות מהו ברחובות במקום שמרחיבין והיכן מרחיבין לה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות . לכך נאמר ברחובות תתן קולה . בראש הומיות תקרא

לפני . כמו שמפרש ואזיל שם ספכו מדת רחמנותו יתברך לאכזריות : ולא יג ג כתורה מג ג כגלוי סיוף מן עלמיות (ספר מתיבתא ע"ש [לפיכך תמר כותש מי גרסן] . כל"ל : [פי' כסטרטיוטין] . פי' חיילות : דף ס"ו) : [פ"ל כמרגליות סיכן נמכר ה כו'] . פי' שב ז דכתי ל'

(ג) **בחוצה** על תורה כו' במקום שמרחיבין כו' . כי לחוי יונתן שתמר לרשב"ג כמרגלית סיכן נמכרת כיתן . לפ כהון . על שתסיס להורה מדרגה כפנימיות העליונה . ולפיכך מכניס טוהות ומרגליות . סיכן כן נמכרות . לפ במק ס כידוע

מין רחוי סיכוס כתדס ב הג דל"ת רק ככו מעלתם שכיח נסתרת . כתמיס . מין מוליכין אותן . לפ לבעלי ירק ת ובצלים ושומים מלמ ויובנ כה מכנג לנימות כמו שרחוי לתוכה שים לפ מדרגה נסתרת . במקום סוחרים . תכל לפ כת ן פתם כך כתורה נתיות' סיכ

מחוסר

אֵיבֶר נִקְעָרְט דֶעם כֹּבֶד הָרַחֲמִים אוֹף דֶעם מִדַּת הַדִּין . אוּן מַאֲכֶן נָאט פַּר אַיין אוּם דָּר בְּאַרוּמְדְרֶעֶר אוֹף זַייא . עֶס שְׁטֵייט הִיהְ יְיָ כְּאוֹיֵב בִּלַּע יִשְׂרָאֵל נָאט אִיז נָוואָרן אַזוֹ וַויא אַפֵּיינְט דָּס פַּר נָאזְבֶּן דִּיא יוֹנָה . דְּרוּם זָאגְט הוֹשֵׁעַ הַנָּבִיא וֶועֶר דָּס אַייךְ אֲלֵיהֶם גוֹרֶם גְּוֶועזֶן דָּם וום אִיר דָּס פַּאר לָאזְט דִּיא תּוֹרָה אוּן דָּס נִיט נֶהָעְרְט מַייגִי בֵּייד דְּרוּם הָט אִיר נִיט קֵיין רוּיִע צְוִוישֶׁן דִּי פֶּעלֶקֶר אַין גָּלוּת אִם בְּחוּקוֹתַי תֵּלֵכוּ דָּאס הָט נִיט נֶהָעְרְט מַייגִי בֵּייד דְּרוּם הָט אִיר נִיט קֵיין רוּיִע צְוִוישֶׁן דִּי פֶּעלֶקֶר אַין גָּלוּת אִם בְּחוּקוֹתַי תֵּלֵכוּ דָּאס זָאגְט דָּער פָּסוּק עַל כֵּן עֲלֵיכֶם כִּלְאוּ שָׁמַיִם מִטָּל אִיבֶּר אַייעֶר זִינְד נִיט דִּיא הֵיכֶל קֵיין טוֹיא וְהָאָרֶץ כִּלְאָה יְבוּלָהּ אוּן דִּי עֶרְד פַּר מֵייד צוּ נָעבֶּן תְּבוּאָה . אוּן צוּ לֶיב דִּיא זִינְד וְוֶועֶרן דִּי גוֹיִם אוֹף נִשְׁטָרָאפְט . רַבִּי יְהוֹשׁוּעַ זָאגְט אַז דִּי גוֹיִם וָואלְטֶן וויסֶן אַז צוּ לִיב דִּי זִינְד פוּן יִשְׂרָאֵל וָועֶרן זַי נִשְׁטְרָאפְט וָואלְטֶן זַייא שְׁטָעלֶן לֶעבֶּן אִיטְלִיכֶם יִשְׂרָאֵל דִּי יִשְׂרָאֵל הֵיטֶן דִּי תּוֹרָה אוּן טָאן מִצְוֹת נִיט זִינְדִּיגֶן . נָאר נִיט נִינוֹג וָום דִּי גוֹיִם טוֹלֶן אַז נִיט זַיי טוֹלֶן פַּר קֶעֶרְט שָׁטָעלֶן דִּי יִשְׂרָאֵל וָואלְטֶן נִיט קָאנֶן עוֹסֵק זַיין אַין דֶעם תּוֹרָה . אוּן נִיט מָאן קֵיין מִצְוֹת . אוּן אַז דִּיא יִשְׂרָאֵל זִינְדִּיגֶן וָועֶרְט דִּי נַאצִי וָועֶלְט גִּטְלָאנֶן . אוּן אַז זַייא הֵיטֶן דִּיא מִצְוֹת וָועֶרְט דִּיא נַאצִי וָועֶלְט נִבְּעִנְטְשְׁט צוּ לִיב זַייא . עֶס שְׁטֵייט וְהִתְבְּרִכוּ בְּרָכָה בָּל גּוֹי הָאָרֶץ נָאט זָאגְט צוּ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ אִיר הָאט גֶּזֶעהֶן אִיךְ הָוּוב מִיט אַייךְ גֶּרֶעט פּוּן הֵימֶל אִיר וָאלְט נִיט מֵאכֶן קֵיין אָפְּ גָעטֶר פּוּן נָאלְד אוּן זִילְבֶּר . אוּן אוֹב נִיט וָועֶל אִיךְ אַייךְ נִיט עֶנְטְפֶּעֶרן בְּשַׁעַת אִיר וָועט שְׁרַייֶען צוּ מִיר אִם בְּחוּקוֹתַי תֵּלֵכוּ דָּם זָאגְט דָּר פָּסוּק תּוֹכָחוֹת בְּתוֹךְ תּוֹרוֹה רַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּן נַחְמָנִי הָט גֶּזֶעהֶן דָּעם הֵגֶּאוֹן רַבִּי יוֹנָתָן אִין מָאנְק זָאגְט עֶר אִים לֶעֶרֶן מִיט מִיר אַפֶּרֶק תּוֹרָה . זָאגְט עֶר יָא צוּא מִיר אַהֲיִים וָועֶלְט לֶעֶרֶנֶן תּוֹרָה . זָאגְט עֶר אִים עֶס שְׁטֵייט דָּאךְ דִּי חָכְמוֹת טוֹלֶן זִינְגֶן אִין נָאם בַּאנְדְּ פָּעֶן אִין נָאם אוֹךְ לֶעֶרֶנֶן תּוֹרָה . זָאגְט עֶר אִים דוּ הָאסְט נִלֶּעֶרְנְט דֶעם פָּסוּק אָבֶּר דָּר פְּשַׁט אִיז נִיט אַזוֹ . דָּר פָּסוּק מֵיינְט אַז דוּא הָאסְט נִלֶּעֶרְנְט תּוֹרָה וָועט דִּיא תּוֹרָה אוֹס שְׁרַייֶען אוֹף דִּיר אִין נָאם אַז דוּא הָאסְט נִלֶּעֶרְנְט תּוֹרָה . אוּן אִיטְלִיכֶר וָועט זִיךְ פָּאנְדֶעֶן פַּר דִּיר . לֶאזֶן מִיר זֶעהֶן פֶּעֶרְל אִין דֵיסְטֶנְט וִוי וָועֶרְט פַּר קוֹפְט אִין בָּארְק פּוּן סוֹחֲרִים . נִיט אִין מָארְק פּוּן שִׁוסְטֶעֶרְס נִיט אִין כָּארְק וום טָאן פַּר קוֹפְט צִיבֶּעלֶס מִיט קְנָאבִּיל אִיטְלִיכֶעם תְּחוֹרָה פָּאסְט אוֹף אִיר אָרְט . אַז דִּי תּוֹרָה פָּאסְט צוּ לֶעֶרְנֶן אִין בֵּית הַמִּדְרָשׁ אִין שִׁיל דָּארְטֶן וָועֶרְט דִּי תּוֹרָה דָּר בְּרֵייטֶעֶרְט בְּרֹאשׁ הוֹמִיוֹת תִּקְרָא דִּיא תּוֹרָה

תקרא (פס) בראש הומיות היא קוראה כיצד מראשה של תורה כמה אוכלוסין היא מאבדת. דור המבול דור הפלגה דור כדום. הוי בראש התורה היא קוראה הוי בראש הומיות תקרא בראש מות היא קוראה באדם הראשון שנא' (בראשית ג) כי ביום אכלך ממנו מות תמות. הוי בראש הומיות תקרא. בפתחי שערים בעיר (משלי פס) בראשונה היו עושין בתי כנסיות בגבהה של עיר לקיים מה שנא' בפתחי שערים בעיר אמריה תאמר אם אמרתי בד"ת לא תאמר כבר אמרתי. אלא חזור ואמור שכך כתיב אמריה האמר. א"ר אבא אומרת הטובה ואומרת הרעה אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמורו ונתתי גשמיכם בעתם זו הטובה. ואם לא תשמעו ונתתי שמיכם כברזל זו הרעה. ד"א אם בחקתי תלכו מה כתיב שם ונתתי משכני בתוככם אם תקיימו מצותי מניח אני את העליונים וארד ואשכון ביניכם שנא' (שמות כט) ושכנתי בתוך בני ישראל שע"י מנת כן יצאו ממצרים שיעשו את המשכן ותשרה שכינה ביניהם שנא' (כס) וידעו כי אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לשכני בתוכם. ואם יעשו רצוני אין שכינתי זזה מביניהון. למה א"ר אמי נתאוה הקב"ה כשם שיש לו דירה למעלה שיהא לו כך דירה למטה שכה"א לאדם הראשון אם זכית כשם שאני מלך על העליונים כך אעשה אותך מלך על התחתונים שנא' (בראשית ג) ויקח ה' אלהים את האדם. אין לשון ויקח אלא לשון עלוי כמה שנא' (שם יג) ותקח האשה בית פרעה. וכה"א (מלכים ב) ותלקח אסתר אל בית המלך. והוא לא עשה כן אלא כיון שחטא סלק שכינתו ממנו. כיון שעמדו ישראל אמר להם הקב"ה לא יצאתם ממצרים אלא על מנת שתעשו לי משכן ואשרה שכינתי ביניכם שנא' (שמות כד) ועשו לי מקדש. וכך אמר לשלמה הבית הזה אשר אתה בונה וגו' (מלכים ו ו) ושכנתי בתוך בני ישראל וגו'. ואם שוב תשובון אתם ובניכם מאחרי והכרתי את ישראל מעל פני האדמה (שם ח) למה שהן תנאין ביני לביניכם שנא' אם בחקתי תלכו וגו' ואם לא תשמעו לי מה כתיב שם והשימותי את מקדשיכם. מה עשה שלמה הרבה לו נשים וסוסים וכתיב (מלכים ו יא) ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו. א"ל הקב"ה אני נתתי לך את התורה לעשות את מצותיה וראית תנאים שהתניתי לך בה וכתיב (משלי עג) לשלמה אלהים משפטיך למלך תן. וכתיב (מלכים ו יא) יען אשר היתה זאת עמך ולא שמרת בריתי וחקתי. ומה אני עושה. כן יהיה דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם (ישעיה נה) עמד מנשה ועשה את הצלם והכניסו

עין יוסף לבית

נלמדת. וכ"ל בפניכם כך כתוב וכתולדותיהם כיון נלמדת: [ומלכלכין]. פירוש היילות: [דור מדוש כוי כלפם כתוב סומיות פי' כגביה מותם כמעלה וכבוד על ככל כמה שנלמד והקח כלפם סיפ קולפם]. דבר מחר כלפם סומיות הקרין כלפם מות סיפ קולפם

ריפט אלע ועלג פון אן פאנג אן. פון אדם הראשון סיט אלע דורות באה אים. אלעם ועלט דער צייטלט אין דר תורה. בראש הומיות דעם אן הייב טויט ועלט דער צייטלט אין דער תורה אז באט חטא גזאגט צו אדם הראשון או דוא ועסטו עסין פון עץ הדעת וועסטו שטארבן בפתחי שערים אין דיא עפינג פון דיא טועלן ועלט דארטן גלעריגט תורה. פאר צייטן פלעגט מען בויען איין בית המדרש אוג אשוי אוף דעם בארג אלי זאלן זעהן קומן לערנן תורה. בעיר אמריה תאמר אויב דוא האסט שון גלעריגט תורה זאלסטו באה אין מאל לערנן. אוג באה איין מאל לערנן ועסטו גפינן אלי מאל נייעם אין דר תורה. רבי אבא זאגט דיא תורה זאגט שטעט נוטס. אוב מען ועט איר היטן ועט גיין לענגן אין דר צייט אוג די ערד ועט געבן דיא תבואה. אוג דיא תורה זאגט שלעכטס אוב מען וועט איר ניט היטן ועלן די הימלן זיין אזו וויא איזיזן ניט גענקן. רייני משכני בתוככם באט זאגט אוף ועל באנן מיין וואנג ביי אייך אוב איר ועט קמיים זיין מיינע מצות ועל אוך איבר לאון אלי הימלן אוג אוך ועל קומן וואנן בייא אייך. אוף דעם תנאי האב אוך ארוס גנומן פון מצרים או איר זאלט זיין גוט אוך זאל קאנן האבן אדירה בייא אייך אוג מיין שכינה ועט גיט ועלן באפ נפאן פון אייך. רבי אמי זאגט נאט האסט נגלוסטו אזו ויא ער הט אדירה אובן אזו זאל ער האבן אדירה הינטן אוג אז הט נאט גזאגט צו אדם הראשון אוב דוא ועסטו זוכה זיין אזו ויא אוך בין אמלך אובן אזו ועסטו זיין אמלך הינטן ער הט אבר אזו גיט גפאן אוג האט באלד גזינדיגט הט נאט אפ גפאן דיא שכינה פון אים אוג ארוף צוריק אוף דעם הימל. ויא דיא יודין זענין גקומן פון מצרים האט נאט גזאגט זיי זאלן בויען דעם משכן כדי אוך זאל האבן אדירה הינטן. נאר אז זיי האבן גזינדיגט שטייט ושמתי את מקדשיכם אוך ועל ויסטו מאכן איער בית המקדש אוג אזו האט נאט גזאגט צו שלמה המלך ועסטו היטן מייני מצות ועל אוך האבן דירה אין דעם בית המקדש ואם דוא בסט. נאר ער האט אבר גזינדיגט האט גנומן פיל ווייבר אוג הט גמערט פיל נאלד אוג זילבר. הט נאט גזאגט צו שלמה אוב דיר גגעבן דיא תורה זאלסט היטן אוג גדענק דיא תנאים ואם אוך האב סיט דיר גמאכט דר פאר ום דוא האסט גיט גהיט מיין תנאי ועט זיין אליס ום אוך האב גזאגט. דר בית המקדש ועט חריב ועלן. אוג בשעת מנשה הט גשטעלט אצלם אין בית המקדש האט

גאט

לבית קדש הקדשים שנא' (ד"ה ב ל"ג) ויושם את פסל הסמל אשר עשה בב א. והקב"ה קרא אל ירמיהו וא"ל גם תנין חלצו שד הניקו גוריהם (מיכה ד) התנין הזה כשהוא בא לינק את אמו הוא רואה אותו מרחוק וחולצת שדיה בשביל שיינק ולא יראה שדיה מכוסין שלא יינק ובני לא עשו כן אלא כשראו אותי נכנס לבית בא מנשה והכניס שם את הצלם כדי להוציאני משם בתחלה עשו לו פרצוף אחד והעמידו למערב כביכול היתה השכינה הולכת לזויות אחרת מקום שלא נראת הפסל כשראה מנשה כך עשה לו ארבעה פרצופין שיראה השכינה ויסתלק שנא' (יחזקאל כח) בי קצר המצע מהשתרע והמסכה צרה כהתכנס. הוי אומר שאף לא כתנין חלצו שד אמר הקב"ה מה אני עושה כאן אלך אשובה אל מקומי (הושע ה) אלכה ואשובה אין כתיב אלא אלך אשובה שאלו היה כתוב אלכה ואשובה לא היתה להם לישראל תקוה אלא אמר הקב"ה אע"פ שאני הולך יעשו השובה ואני חוזר לכך כתיב (שם) אלך אשובה אל מקומי עד אשר יאשמו ובקשו פני עד בצר להם וישחרונני. ומתוך צרה הבאה עליהם יעשו תשובה ואני חוזר. ויבקשו פני שנאמר (דברים ד) בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה ואח"כ אני מחזיר לכם שכינתי. ר' יהודה אומר אם אין ישראל עושין השובה אין נגאלין. שנא' (ישעיה ל') בשובה ונחת תושעון. ר' שמעון אומר בין עושין תשובה ובין אין עושין תשובה כיון שהגיע הקץ מיד נגאלין שנא' (שם ס) אני ה' בעתה אחישנה ר' אלעזר אומר אם אין עושין תשובה מעצמן הקב"ה מעמיד עליהם מלך רע שגזרותיו קשות כהמן ומשתעבד בהן ומתוך כך עושין השובה שנא' (שם כט) כי יבא כנהר צר רוח ה' נוססת בו באותה שעה ובא לציון גואל (שם):

(ד) וידבר ה' אל משה דבר אל בני ישראל איש כי יפליא נדר. וש"ה כי מי בשחק יערוך לה' (תהלים פט) אמר הקב"ה מי שהוא עושה כמעשי יהא דומה לי. א"ר לוי משל למלך שבנה מדינה והדליק בה שני פנסין והיו כל אלו אוכלסין קוראין לו אגוסטו אמר המלך כל מי

עין יוסף

ב"ת פרעה ואיתתא בג"ר פ"מ שעילו מותם ע"ם: [אלכה ואשובה] ל"ן כתיב]. כספר ח"ל כתב ד"ל אלך ואשובה לין כתיב אלך אשובה סימ כתיב אלך ואשובה לא כתיב כו'. וע' בענף יוסף פי בלר לכם ישחרוני ומתוך לרס הבאה עליהם יעשו תשובה ויבקשו פני ואני חוזר בו כאן ואני הולך אל מקומי עד אשר יאשמו ובקשו פני בצר להם וישחרונני כלר. כל"ל:

פנסין

ענף יוסף

(נ) אמר הקב"ה אע"פ שאני הולך יעשו תשובה כו'. כדי להבין דברי מדרש הלז אציג לפניך משל"ם האלשיך בזה. וז"ל אלך ואשובה ליסר שע"י מה שאלך כדי שיכנסו אויבים במקדש יהיה סיבה שאשובה פה אל מקומי הוא בית המקדש של מטה הלזה שלא אעזבנו והחליכה תהיה עד אשר יאשמו ובקשו פני ושמא תאמר ישראל אחר שהבחירה חפשית ביד כל אדם אולי לא ישובון ולא יבקשו פניך ולא יתקיים מאמרך באומר אשובה אל מקומי. לזה אמר זה לא יבצר כי הנה בצר להם ישחרונני הוא ענין מאמ"ם ז"ל על פסוק והיה כי יבאו עליך וגו' ושבת וגו' וכן בצר לך ומצאוך וגו' ושבת וגו' ואו"ל שאומר הקב"ה אני מבטיח ומודיע לך שאין גאולת ישראל לתיקוד שהוא ע"י תשובה בספק כי אם בודאי יעשו תשובה וזה יאמר פה בצר לך כו' לומר מה שיעדתי שעכ"פ אשובה אל מקומי הוא כי בצר לך ישחרונני בודאי שהוא ע"י חבלי משיח עכ"ל:

זית

באט גרופֿן צו ירמיה דנביא אוג זאגט אים דער שלאנג אז ער זעהט זיין קינד פון ווייטן בעמטער ארום זיין בריסט פון שייד ער זאל אים זיין דאם קינד זאל ניט מיינן אז דיא בריסט איז פר מאכט אין שייד. אוג מיני קינדר האבן מיר אזו גיט גטאן נאר ווי האבן גזעהן אז איך האב מיר מיין דירה אוג בית המקדש איז גקומן כנשה האט נשטעלט אצלם כדי איך זאל ארום גיין. פרייער הט מנשה גמאכט דעם צלם מיט איין פנים אן בערב זייט ראכטן איז דער ארט פון נאט איז נאט גנאנגן אין אנדרן זייט. האט ער גמאכט אצלם מיט אפנים פון אלי פיר זייטן הט נאט גזאגט אצונד מוז איך שון ארוף אוף היכל. עם שמויט אלכה אשובה אל מקומי איך וועל. גיין צוריק אוג מיין ארט אין הימל. פון דעסט ווענין איך גייא נאר דר ווייל. אוב זי ווילן תשובה טאן גי איך צוריק צו זי. עם שמויט שר אשר יאשמו ובקשו פני ביז ואנן זי ווילן זאגן האבן גשיקדיגט אוג ווילן תשובה מיר בעשטן צוריק בצר להם וישחרוני אז עם ווערט זיין ווילן זי מיר פארשטן אוג ווילן תשובה טאן איך ווע אום קערן מיין שכינה צו זייא. רבי יהודה זאגט אוב די יודן ווילן ניט טאן קיין תשובה ווילן זי ניט ווערן אום גלייזט. עם שמויט בשובה ונחת תושעון מיט תשובה פר נאט ווערט איר ווערן גהאלפן. רבי שמעון זאגט אפילו די יודן ווילן ניט טאן קין תשובה ווילן זייא איך ווערן אום גלייזט אז עם ווערט קומן דיא צייט. עם שמויט אני יי בעתה אחישנה איך נאט אז עם ווערט קומן דיא צייט ווע איך אליין צייט איך איים ליזין. רבי אליעזר זאגט אויב דיא יודן ווילן ניט טאן אליין קיין תשובה ווערט נאט אוף שטעלן אוף זיי אקינג מיט פיל גזירות אזו ווייא הימן אוג ווערט זייא אן טאן גרוסי צרות זייא ווילן מוזן טאן תשובה. עם שמויט כי יבוא כנהר צר עם ווערט קומן צרות אזו ווייא פיל ווייא דר טייך. אין דער צייט יבא לציון גואל ווערט ציון ווערן אום גלייזט פון גלות. איש כי יפליא נדר דם זאגט הר פסוק כי מי בשחק יערוך לי נאט זאגט דר ום ווערט מאכן דם ום איך האב גמאכט דר ווערט זין גלייך צו מיר. רבי לוי זאגט אמשל צו אשר הט נביא עמ אמרינה אוג הט אן גצינדין דאכטן זיוויי שייערי לאמטערנעם אוג די גאנצי מדינה נאזאגט דם איז אונזר האר. הט דר האר גזאגט ווער

עם

שבנה מדינה כזאת והדליק בה שני פנסין כשם שהדלקתי קראו לו אגוסכ"א ואינו מקנא כו כך הקב"ה עשה את השמים ונתן שם שני פנסין שיהיו מאירין את העולם חמה ולבנה שנאמר (בראשית ו) ויתן אותם אלהים ברקיע השמים להאיר על הארץ. אמר הקב"ה מי שיכול לעשות כשני מאורות הללו שהיו מאירין לעולם יהא שוה לי שנא' (מלכים פט) כי מי בשחק יערך לה' יזם יערך שני פנסין אלו ידמה לי ואין יערך אלא זורה שנא' (ויקרא כד) על המנורה הטהורה יערך. הוי כי מי בשחק יערך לה' זש"ה שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה ואל מי תדמיוני ואשוה יאמר קדוש (ישעיה מ) אל תהי קורא יאמר אלא יאמר לו קדוש כשם שנא' (שם ו) אל קדוש. ד"א כי מי בשחק יערך לה' א"ר אבין הלוי מי כמוך מאיר עיני חשוכים כענין שנא' על המנורה הטהורה יערך. ד"א כי מי בשחק יערך לה'. א"ר אבין הלוי מי כמוך מלביש ערומים (כנר' נכתב בכתב מגול על מלכים) ד"א מי כמוך זן את הרעבים ואין יערוך אלא מזון שנא' (ויקרא כד) ביום השבת וגו' וכתי:ב והיה לאהרן ולבניו ואכלוהו. ד"א כי מי בשחק יערך לה' בשעה שבקש הקב"ה לבראות העולם וביקש לבראו' את האדם היו מה"ש אומרי' מה אנוש כי הזכרנו (תהלים ח) מה אתה מבקש מן האדם הזה א"ל הקב"ה ומי מקיים מצותי וחקותי ותורותי. אמרו לו אנו מקיימין תורתך. א"ל כתיב בה זאת התורה אדם כי ימות באהל (במדבר יט) ואתם אין ביניכם מתים. כתיב בה אשה כי תזריע וילדה זכר (ויקרא יב) ואתם אין בכם ילדות. כתיב בה את זה תאכלו ואת זה לא תאכלו (שם יא) ואתם אין ביניכם אכילה. הוי אין התורה יצאת אצלכם. שנא' לא המצא בארץ החיים (איוב כח) כיון שאמר הקב"ה לישראל שיעשו לו משכן ומזבח העולה. התחילו מקריבין בהוכו התחיל הקב"ה מצוה כמה מצות על כל דבר ודבר והן עושין. התחיל הקב"ה אומר למלאכי השרת כי מי בשחק יערך לה' כשם שישראל עורכין ל' שהייתם אומרים לי מה אנוש כי תזכרנו (שם ח) עורכין לי קרבנות כמה שנא' וערך הכהן אותם על מזבח העולה. עורכים לפני שלחנות כמה שנא' (ויקרא כד) ביום השבת ביום השבת יערכנו לפני ה'. או יש ביניכם ערך נפשות כמה שנא' איש כי יפליא נדר בערכך נפשות לה'. הוי כי מי בשחק:

(ה) ד"א איש כי יפליא נדר בערכך נפשות. זש"ה פרי צדיק עץ חיים ולוקח נפשות חכם (משלי יא) אם יהיה אדם צדיק ואע"פ שהוא צדיק ואינו עוסק בתורה אין בידו כלום. אלא פרי צדיק עץ חיים זו תורה שמתוך שהוא בן תורה הוא למד היאך לוקח נפשות שנא' ולוקח נפשות חכם. שאם ידור לערוך נפשות הוא למד מן התורה היאך עושה ואם אין בידו תורה אין בידו כלום

עץ יוסף

(ד) פנסין. פי' (מגורכת) בלשון משנה: [מגוסכת]. (ה) ד"א איש כי יפליא כו'. זש"ה פרי צדיק כו' שמפרש חיים כי יפליא מיבכר דבכרו ובלע יולידו מפיו דבריה סתומים והתומים כיפתח שמחל שלח כמוגן. ומי מפרש חיים כי יפליא ויכיה כן מלכות: [אל תכי קוכל יחמר]. במולם סיו" חלב יחמר בלילי"ו כיו"ד וכקמץ תחת כחל"ף:

עָם וָיעט בְּנָן אַז אַסְדֶּרֶה אוּג וָיעט אָן צַיְנֶדֶן אַזוֹיְוִי צַיְוִיי לַיאַסְטֶעְרנִים זָאלְט אִיר אִים אוֹךְ רַיְכֶּן הַאר. אַז נָאט הָט בַּשָּׁאפֶן דָּעם הִימֶל אוּג הָט גִּנְעבֶּן דָּארְטֶן צְוַיְיי לַיאַסְטֶעְרנִים דָּאס מִינְט מֶען דִּיא זוֹן מִיט דֶּר לְבָנָה זָאלֶן לַיכְטֶן דִי וָועלְט. זָאגְט נָאט דֶּר וָום וָועט קָאבֶן אַזוֹנִי צְוַיְיי לַיכְטַיקְוִיטֶן אוֹף דֶּר וָועלְט דָּר וָועט זַיין גְּלַייךְ צוּ מִיר. עָם שְׁמַיְיט כִּי מִי בַשַּׁחַק־יַעֲרוֹךְ־לַי דָּר וָואס וָועט מַאכֶן צְוַיְיי לִיכְטַיקְוִיטֶן אִין הִימֶל וָועט זַיין גְּלַייךְ מִיט מִיר. נָאךְ אַפְּשֶׁט אִיז בְּשָׁעת נָאט הָאט בַּשָּׁאפֶן דִּיא וָועלְט זָאגְט עֶר צוּ דִי מַלְאָכִים אִיךְ וִויל בַּאשָּׁאפֶן אֶמֶעְנְטְשֶׁן הָאבֶן דִי מַלְאָכִים גְּזָאגְט מָה אֱנוֹשׁ כִּי תִזְכְּרֶנּוּ וָואס אִיז דֶּר מֶענְטְשׁ וָום וִוילְסְטוּ פּוּן אִים. הָאט נָאט גְּזָאגְט וָועט מִיר מַקְרִיב זַיין מִיטְוִי מִצְוֹת. וָועט עֶרְגִין מִין תּוֹרָה. הָאבֶן דִּיא מַלְאָכִים גְּזָאגְט מִיר וָועלֶן מְקָיֵם זַיין דִּיא מִצְוֹת אִין עֶרְגִין דִּיא תּוֹרָה. הָט נָאט גְּזָאגְט עָם שְׁמַיְיט אִין דֶּר תּוֹרָה דִּיא דִּינִים פּוּן אַטְוָאן אוּג בֵּיי אַיְיךְ אִיז נִיט דָּא קִיין גְּשָׁטְאַרְבֶּנִי. אוּג עָם שְׁמַיְיט דִּינִים פּוּן אַנְוִוינֶעֶרן אוּג בֵּיי אַיְיךְ אִיז דָּאס נִיט דָּא. עָם שְׁמַיְיט דִּינִים פּוּן עָסִין וִום מֶען מָעג עָסִין וָום גִּיט אוּג אִיר עָסְט נִיט. דְּרוּם קָעֶר דִּיא תּוֹרָה נָאר צוּם מֶעְנְטְשֶׁן. אוּג בְּשָׁעת נָאט הָט גְּזָאגְט מֶען זָאל מַאכֶן אַמְשָׁכָּן אוּג מַקְרִיב זַיין קָרְבָּנוֹת אוּג וַיַּעַר פִּיל מִצְוֹת פּוּן מִזְבֵּחַ פּוּן קָרְבָּנוֹת פּוּן מְנָחוֹת. הָאט נָאט גְּזָאגְט צוּ דִיא מַלְאָכִים וָועֶר וָואלְט מִיר אִין הִימֶל גְּמַאכְט אַלְיִם דִּינְג פּוּן דִּיא קָרְבָּנוֹת אַזָּא וִויא יְדִי גְּרֵייטֶן מִיר אַלְיִם. אוּג אִיר הָאט מִיר גְּזָאגְט וָום דַּארְף מֶען דָּעם מֶענְטְשֶׁן. זָעְקְט זַיי בְּרֶענְגֶן מִיר קָרְבָּנוֹת זַיי גְּרֵייטֶן אַסְוִיט מִיט לֶחֶם הַפָּנִים. נָאךְ הָט נָאט גְּזָאגְט צוּ דִי מַלְאָכִים וָועֶר אִין הִימֶל קָאן שַׁאצֶן זַיי עֶרְי נְפָשׁוֹת אָבֶּר דִי יוּדִין שַׁאצֶן זַיי עֶרְי נְפָשׁוֹת אוּג לַיְיזֶן אוֹס מִיט גָּעלְט. עָם שְׁמַיְיט בְּעֶרְכְּךָ נְפָשׁוֹת לַי אַז אַמֶּעְנְטְשׁ וָועט אַנֶּדֶר טָאן וִויפִיל עֶר אִיז וָועֶרְט זָאלְ עֶר אַז פִּיל גָּעלְט גְּעבֶּן אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. זָאלֶן אִים דִּיא כֹּהֲנִים שַׁאצֶן אוּג וִויפִיל עֶר אִיז וָועֶרְט זָאלְ עֶר גָּעבֶּן צוּם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אִישׁ כִּי־יַפְלִא נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ נְפָשׁוֹת לַי דָּאס זָאגְט דָּר פָּסוּק פְּרִי צַדִּיק־עֵץ חַיִּים וְלוֹקֵחַ נְפָשׁוֹת חָכָם אֶמֶעְנְטְשׁ אֲפִילוּ עֶר אִיז נָאנְץ פְּרוּם אִין עֶר וִויל נִיט עוֹסֵק זַיין אִין דֶּר תּוֹרָה אִיז נָאר נִיט נָאר עֶר מוּז עוֹסֵק זַיין אִין דֶּר תּוֹרָה. מִיט דֶּר תּוֹרָה וַוייסְט דֶּר מֶענְטְשׁ אַלֶּע דִינְגִים לֶעֶרְנֶן דָּעם אַנְדֶּרֶן. וִויא אַז צוּ

כן את מוצא ביפתח הגלעדי מפני שלא היה בן תורה אבד או' בתו . אימתי בשעה שנלחם עם בני עמון ונדר באותה שעה שנא' (שופטים יא) וידר יפתח נדר וגו' והיה היוצא וגו' והיה לה' והעליתיהו עולה באותה שעה היה עליו כעם מן הקב"ה אמר אילו יצא מביתו כלב או חזיר או גמל היה מקריב אותו לפני לכך זימן לו בתו . כ"כ למה כדי שילמדו כל הנודרים הלבות נדרים וקונמות שלא לנהוג טעות בנדרים . והנה בתו יוצאת לקראתו ויהי כראותו אותה ויקרע את בגדיו ויאמר אהה בתי וגו' . ואנכי פציתי פי אל ה' ולא אוכל לשוב (שם) . והלא פנחס היה שם והוא אומר לא אוכל לשוב . אלא פנחס אמר אני כהן גדול בן כ"ג ואיך אלך אצל עם הארץ . יפתח אמר אני ראש שופטי ישראל ראש הקצינים אשפיל עצמי ואלך אצל הדיוט . מבין תריהון אבדת ההיא עלובתא מן עלמא . ושניהם נתחייבו בדמיה . פנחס נסתלקה ממנו רוה"ק . יפתח נתפזרו עצמותיו שכן כתיב (שם יב) ויקבר בערי גלעד . כיון שבקש לקרבה היתה בוכה לפניו אמרה לו בתי אבי יצאתי לקראתך בשמחה ואתה שוחט אותי שמא כתב הקב"ה בתורה שיהו ישראל מקריבין לפני הקב"ה נפשות אדם . אין כתיב בתורה אדם כי יקריב מכם קרבן לה' מן הבהמה (ויקרא ו) מן הבהמה ולא מן בני אדם. אמר לה בתי נדרתי והיה היוצא אשר יוצא העליתיהו עולה. שמא כל הנודר יכול הוא שלא לשלם נדרו . אמרה ליה והרי יעקב אבינו שנדר כל אשר תתן לי וגו' (בראשית כח) ונתן לו הקב"ה שנים עשר בנים שמא הקריב להקב"ה אחד מהם . ולא עוד אלא חנה שאמרה ותדר נדר ותאמר ה' צבאות אם ראה תראה וגו' (שמואל א א) שמא הקריבה את בנה לפני הקב"ה . כל הדברים האלה אמרה לו ולא שמע לה . כיון שראתה שלא שמע לה אמרה

עין יוסף

בעל ת"כ ויכיס בעל כרחיכם ידע שכמיתתך נפשות תלוי לה' דימו לה ערכו כדמפקים וכיס ערכך זכור וגו' לע שיקריבנו ממש כמו שעשה יפתח ולכאי מייתי ליכא מלתא דיפתח (יפה תואר): [שם יכיס תלוי לה' דיק יכא עוסק בתורה שהע"ה שכיח לדיק שם תיבו עוסק בתורה] . כל"ל (ת"ח): [והלא פנחס היה שם]. שכרי בימי שאול ודוד היה כדכתיב בד"ה ופנחס בן אלעזר היה עליהם ולדעת הז"ל הוה פנחס ככהן ועוד דאמרו ז"ל כי פנחס הוה אליהו (יש"ת): [פנחס נסתלק ממנו רוח הקודש]. ומכריח כרבה ובינקוט כה"ד (ד"ה ח ע) פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן עליהם. הוא גידר על כל אלו כהן כהן אחד גידר היה לפניהם ה' עמ: [בערי גלעד]. ומהיכי כרבה בערי גלעד לא נאמר אלא בערי גלעד. שכל מקום שהיה נודר בו היה מכר ביתו ממנו והיו קוברין אותו שם: [אמר לה בתי מדרשי]. כלומר אע"פ שאין מן הדין להקריב נפשות אלא היה לקיים מה שנדר

ענף יוסף

לו

(ה) דיהך עליו כעם מן הקב"ה. והא דאיתא בב"ר פ' ס' ארבעה עשלו שלא כהוגן לאחד ניתן שלא כהוגן ואלו הם אליעזר עבד אברהם כלב שאול ויפתח . ולמה להם ניתן כהוגן המעם שנדרו של יפתח היה להש"י והנודר לאביר יעקב צריך לדקדק בדבריו כי אינו רשאי לדבר בשל גבוה והיה היוצא וגו' והעליתיהו עולה ואפילו אם יהיה כלב . לזה נענש וענוהו עלא כהוגן בתו . אמנם השלשה אחרים את"פ ששאלו שלא כהוגן הדיה לענין בשר ודם ולכך לא נענשו וענו את' כהוגן ונבלי יקר על נביאים ראשונים) :

אילן יצא מביתו כלב כו' קשה דה"ל לשיבר אלו יצא מביתו בתו ושאר כל אדם דשלא כהוגן הוא כש"ש שהשיכו לו שלא כהוגן ויחן לו בתו :

שמא

כְּלָל

טָאן . אוּנ אַז עֶר אִיז נִיט קֶלֶאר אִין דִּינְגִים וָום קָאן עֶר יָא יְעַנִים זָאגָן. אוּנ אַוּ נָפְּנוּ מִיר בַּיי יִפְתָּח הַגִּלְעָדִי עֶר אִיז נִיט גָוּוען בֶּן הוֹרָה דָּס עֶר פֶּר לִיבְט זַיין טָאכְטֶר . דֶר יִפְתָּח דָּס גָּטָאן אַנֶּדֶר אַז עֶר וָועט קוּמֶן צוּרִיק פּוּן דֶר מִלְחָמָה וָועֶר עָם וָועט צֶרוֹס גַיין דֶר עֶרְשְׁטֶר פּוּן זַיין שְׁטוּב וָועל אִיךְ אִים בְּרֶענְגָן פַּר אָפֶרְבָּן צוּ גָאט . דָּס גָאט אוֹךְ אִים גְּצֶערִינְט טָאטֶר גַייט צֶרוֹס אַהִינְט אוֹדֶר אַהַיזִר אוֹדֶר אֶקְעִמְט וָם וָאלְסְטוּ גְטָאן . דְרוּם דָּס אִים גָאט גִינְרֵייט דִיא טָאכְטֶר זָאל צֶרוֹס גַיין פּוּן דֶר טִיר . וָויא יִפְתָּח דָּאט אִיר גְּעֶהָן זָאגְט עֶר צוּ אִיר וָויא גְשְׁרִיגָן מִיין טָאכְטֶר הָאסְט מִיר פֶּאר טְרִיבְט אִיךְ הָאב אַנֶּדֶר גְטָאן וָועֶר עָם וָועט צֶרוֹס גַיין דֶר עֶרְשְׁטֶר זָאל אִיךְ אִים מְקְרִיב זַיין פַּאר אָפֶרְבָּן אִיךְ קָאן שׁוֹן נִיט אַנְדֶרְשׁ טָאן . אִיז דָאךְ דִיא קְשָׁיָא דָארָטָן אִיז גוּוען פִּנְחָס הַכֹּהֵן הָט עֶר אִים דָאךְ גָּקאנְט שְׁטְעֶרן דָעם נֶדֶר . וָארוּם אַפִּלְמִיר חָכָם קָאן שְׁטֶעֶרן אַנֶּדֶר דֶר תֵּירוּץ אִיז פִּנְחָס הָט נִיט גְוּואלְט גַיין צוּ יִפְתָּח וָארוּם פִּנְחָס הָט גְּוּאנְט אִיךְ בִּין אַכֹּהֵן גָּדוֹל אַזוֹי פּוּן אַכֹּהֵן נָדוֹל וָויא אַוּ קָאן אִיךְ גַיין צוּ דֶעם עָם הָאָרֶץ זָאל עֶר קוּמֶן צוּ מִיר . אוּנ יִפְתָּח הָאט גְּוּאנְט אִיךְ בִּין אַהֲאר פּוּן לֵוִיִּם גְּוֶוען וָועל אִיךְ גַיין צוּ אַקְלֶעְנֶרן פּוּן מִיר דַארְף עֶר קוּמֶן צוּ מִיר . אִיז צוּ לַיְיב זָויא בַּיידִי אִיז פֶּר לוֹרִין גְּגַאנְגֶן דִיא טָאכְטֶר פּוּן יִפְתָּח . אוּ. זַיינֶע זֶענֶן בֵּיידִי גְּשְׁטַרַאפְט גְוָוארֶן . פּוּן פִּנְחָס הַכֹּהֵן הָט דִיא שְׁכִינָה אָפּ גְטַרָעטָן . אוּנ יִפְתָּח אִיז אִים דִיא בַּיינֶר צוּ פַּאלֶן גְוָוארֶן וָויא עֶר אִיז גְּגַאנְגֶן אִיז אִים אֲרוּם גְּפַאלֶן אַבַּיין . דְרוּם שְׁמַיוּט בַּיי יִפְתָּח עֶר אִיז בַּאגְרַאבֶּן גְוָוארֶן אוּנ וַויפִיל שְׁמָעט דִיא בַּיינֶר זֶענֶן אִים אֲרוּם גְּפַאלֶן וָויא עֶר אִיז גְּקוּמֶן הָט טָען אִיטְלֶיכֶם בֵּיין בְּגְרַאבֶּן בַּאזוּנְדֶר . וָויא יִפְתָּח הָט גְּוָואלְט מַקְרִיב זַיין דֶעם טָאכְטֶר הָט זִיא גְוָוייכְט פַּר אִים אוּנ זָאגְט מַאמִי אִיךְ בִּין קֶענֶן דִיר אֲרוּם נְגַאנְגֶן כִּיט פִּיל פְּרַייד אוּנ דוּא שָׁעְבְּטְ מִיר טָאכְטֶר הָט גָאט גְשְׁרִיבֶּן אִין דֶר תּוֹרָה אַז טָען זָאל אִים בְּרֶענְגֶן קָרְבָּנוֹת פּוּן מָענְטְשֶׁן . עָם שְׁטַיוּט נָאר קָרְבָּנוֹת פּוּן בְּהֵמוֹת . זָאגְט עֶר צוּ אִיר אִיךְ הָאב גְטָאן אַנֶּדֶר צוּ גָאט צוּ קָאן טָען נִיט מְקַיֵּים זַיין דֶעם נֶדֶר . זָאגְט זִיא אִים יַעֲקֹב אָבִינוּ הָט אוֹךְ אַנֶּדֶר גְטָאן אוּנ הָאט גָאט גְּוָאגְט וָאם גָאט וָועט מִיר גָעבֶּן וָועל אִיךְ אַלֶעֶם דֶר פּוּן מֵעֲשֵׂר צוּ גָאט צוּ הָט עֶר מְקָרִיב גָוּוען קִינֶדֶר כַּאר אֲקְרְבָּן . אוּנ אַז חַנָּה הָט גְטָאן אַנֶּדֶר אוּנ הָט גְּגָאגְט זִיא וָועט דֶעם זוֹן בְּרֶענְגֶן צוּ גָאט הָט זִיא אִים מְקָרִיב גָוּוען פַּר אֲקְרְבָּן . אוּנ יִפְתָּח הָט גִיט גְהָערְט אֵירֶע רֵייד וָויא זִיא הָט גֶעהָן אַז עֶר הֵערְט גִיט אֵירֶע רֵייד זָאגְט זִיא צוּ אִים לָאו מִיר גַיין

לו הניחני וארד אצל ב"ד שמא ימצאו פתח לנדרך שנא' (שופטים יח) הרפה ממני שנים חדשים ואלכה וירדתי על ההרים וגו', א"ר זבריה וכי יש אדם יורד על ההרים והלא בני אדם עולים להרים. מהו וירדתי על ההרים אלו סנהדרין כמה שנא' (מיכה ו) שמעו הרים את ריב ה'. הלכה אצלם ולא מצאו פתח ליפתח ולהתיר לו את נדרו בעון אותן ששחט משבט אפרים. ועליו הוא אומר (משלי כח) נבר רש ועושק דלים מטר סוחף ואין לחם. גבר רש ועושק דלים זה יפתח שהיה ראש בתורה כנרופו של שקמה שהיה עושק את הדלים שנא' (שופטים יב) ויאמרו לו אמר נא שבולת ויאמר סבלת ולא יכין לדבר כן. והיה שוחטן לפיכך מטר כוחף ואין לחם שהיה לו מי שיתיר את נדרו אלא ואין לחם שהעלים הקב"ה מהם את ההלכה שלא ימצאו פתח להתיר לו את נדרו. עלה וזשחטה. ורוח הקודש צווחה נפשות הייתי רוצה שהקריב לפני אשר לא צויתי ולא דברתי ולא עלתה על לבי (ירמיה ז) אשר לא צויתי לאברהם שישחוט את בנו אלא אמרתי לו אל תשלח ידך להודיע לכל האומות חיבתו של אברהם שלא היה יחידו ממני לעשות רצון בוראו. ולא דברתי ליפתח להקריב את בתו. ר' יוחנן ורשב"ל ר' יוחנן אמר דמים היה חייב כענין שכתוב בערכין. ורשב"ל אמר ולא כלום שהתנה על דבר שאי אפשר להקריב ולא היה עליו כהום. ולא עלתה על לבי זה מישע מלך מואב שכתוב בו בשעה שנפל ביד מלך ישראל ויקח את בנו הבכור אשר ימלוך תחתיו ויעלהו עולה (מלכים ב ג) מי גרם למישע שיקריב את בנו על שלא היה בן תורה שאלו קרא בהורה לא אבד את בנו שכתוב בתורה איש כי יפליא נדר. והיה ערכך הזכר. ואם נקבה היא וגו' הוי ולוקח נפשות חכם:

(ו) ד"א איש כי יפליא נדר. אף העכו"ם אומרים במה אקדם ה' אכף לאלהי מרום הוריצה ה' באלפי אילים ברבבות נחלי שמן האתן בכורי פשעי פרי בטני חטאת נפשי (מיכה ו) אמר להם הקב"ה עכו"ם בניכם אתם מבקשין להקריב לפני איני מבקש לא בניכם ולא קרבנותיכם.

ענף יוסף

שמא ימצאו פתח לנדרך. קשה והלא א"צ פתח כדאמרים לעיל שא"צ להקריבה. וי"ל דהיא אמרה כך לאביה גבאמת דעתה היתה שמנהדרין יורו שא"צ להקריבה. ומ"מ קשה הא אפילו נדר בפירוש שיקריב בתו אין הנדר חל דהא אין בתו ברשותו כדאמרינן פרק ח' דערכין המחרים בנו ובתו אין מוחרמים וי"ל דאפשר דכל בני ביתו היו במעמד בשעה שנדר וקבלו הנדר ור"ת:

שהעלים הקב"ה מהם כו'. דברי המדרש הללו קשה להולמן דהא מלחמה בשבט אפרים היה אחר זה ואדרבה מתוך דברי תד"א נראה להיפך שבעון שנחש שלא התיר את יפתח ושון יפתח שנדר שלא כהוגן והקריב בתו ולא הלך לפנחס לקבל היתר מכמו זה גרם לויצעק אפרים עליו ולערבב השמחה וגפל מ"ב אלף מאפרים והשון כולו תלוי בצוארו. ולפי שיפתח שם נשוא בכפו בעד ישראל מסרם הקב"ה בידו נבצא ויצעק וגו' תולדות עון יפתח ופנחס ע"כ:

עין יוסף

כלל כיוצא מפי (יפ"ת): [ת"ל כה לו סיחני ואכה מלך ב"ד ממש יג,גלו פתח למדרי]. כנ"ל ועי' בעמוק: [הלכה מלמד]. כנ"ל: [כנה פו על מקומה. פי' בעמק קטן של מין עץ תמכה: [מאכר נת מיתי וגו']. בירמיה כתיב בפרשת בקורת ובמו את כמות בעל לבקוף את בניכם בחם וגו' אשר לא צויתי ולא דברתי וגו'. וי"ל שלא תלמדו כלא כוס כמו כן בקב"ה למישע מלך מואב וליפ את ולהקריבם ממעולם לא צויתי להקריבם כו' (ירמ"י): [ולהודיע לכל בהומות כו']. כ"ל תע"פ שצויתי לו מעולם לא כיה כוונתי שיקריבנו רק כדי להודיע לכל בתי עולם כו': [וכן דברתי ליפתח להקריב את בתו]. וכת לחוס מדעתנו יפתח ופנחס: [דמיה סיה מיכן]. כ"ל סיהן דמיה לבדק בנית: [ולת סיה עליו בלוכ]. כנ"ל ומסיים בהקם דהקן אמר על בכמה עמחה ועל בעלת מוס כדי שלו עולה לת אמר בלום. אמר כדי שלו לעולם ימכרו ויביא בדמיכם עולה משום לעולם מפמע בדמיכם ויפכרו ויביא בדמיכם עולה. אבל זה אמר וכעליפיכו כמו אמר על בכמה טמחה כדי זו עולה שלת אמר בלוס ואפילו בקדם דמיה בדמיכם עולה לעולם. לכן בין בשאמר כדי שיה לבעלים וכת לפקפ"ם וכת דכתיב על ארפו עלמות מלך אדום לשיד מילמת אחריות סוס (דה"י):

אלא

צוּ בֵּית דִּין וְעֹלָן זַיִּא מִיר כְּתִיר נַדָר זַיִן. עָם שְׁמַיִּט זִיא הָט נָאבְט וְיַרְדְתִּי עַל הָהָרִים אִיךְ וָועל נִידֶרֶן אוֹף דִּיא בָּעֶרְג גַיִט קֶשְׁיָא אוֹף בָּעֶרְג גַיִט מָעַן דָאךְ אֲרוֹף נִיט מָעַן נִ דָעְרְט. נָאר זִיא הָאט נְאמִיטְ אִיךְ וָועל גִיין צוּ דִיא סַנְהֶדְרִין וָום זָענֶן אַזוֹ גְרוֹים וְוִיא דִיא בָּעֶרְג אִיז זִיא גְאַנְגֶן צוּ זִי הָאבֶּן זַיִיא נִיט גְפִינֶן. קִיין פֶּתַח חֲרָטָה צוּם נָדָר. אוּנְד רוּחַ הַקֹּדֶשׁ פוּן נָאט הָט גְשְׁרִיגֶן צוּא וְוִיל דָעֶן נָאט נָפְשׁוֹת מֶעַן זָאל אִים בְּרֶעֶנֶן. אִיךְ הָאב נִיט נְהַיסֶן אַבְרָהָם עֶר זָאל שָׁעְכְטֶן זַיין זוֹן. אִיךְ הָאב אִים נָאר גְאַנְט עֶר זָאל אִים אוֹף בְּרֶעֶנֶן וְוִיין דִיא נַאנְצִי וָועלְט דָם לִיבְּ שֶׁאפְט פוּן אַבְרָהָם אַז עֶר הָט נִיט פַּר מִיטֶן זַיין זוֹן פוּן מִיר. רַבִּי יוֹחָנָן זָאנְט נָעלְט אִיז יְפִּתָּח מְחוּיָב גוֹעֶן צוּ נָעבֶּן וְוִיפִיל דִי מַאכְמֶר אִיז וָועְרְט אַזוֹ פִּיל הָט עֶר בְּדַארְפְט גֶעבֶּן אוֹף בֶּדֶק הַבַּיִת. רַבִּי שִׁמְעוֹן זָאנְט עֶר הָט קִין גָעלְט אוֹךְ נִיט בְּדַארְפְט גֶעבֶּן מִיר הָאבֶּן גְלֶעְרְנְט אִין דָעֶר מִשְׁנָה זָאנְט עֶר זָאל אִיבֶּר זָאנְט אוֹף אַבְּהֵמָה מְמְאָה דָם זָאל זַיין פַּר אַקְרְבָּן אִיז זַייִנִי רַייִד נָאר נִיט. אָזוֹ אוֹף אַמֶעְנְטָשֶׁן אִיז אוֹךְ דָר אַיינְגֶר דִין עָם אִיז נִיט רָאוִי פַּר אַקְרְבָּן נָאט זָאנְט עָם אִיז מִיר נִיט נְקוֹטֶן אִין הָארְצֶן אַז אִיךְ זָאל הַיסֶן בְּרֶעֶנֶן מֶעַנְטָשֶׁן פַּר קָרְבָּנוֹת. עָם שְׁמַיִּט מִישַׁע דָר מֶלֶךְ פוּן מוֹאָב מִישַׁע מֶלֶךְ מוֹאָב הָט גַהַאלְטֶן מִלְּחָמָה מִיט דָעם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל. דָאט עֶר גְוָואלְט בַּאוִויזֶן נָאט עֶר זָאל אִים הֶעלְפֶּן אִין דָר מִלְחָמָה. דָאט עֶר גְנוֹמֶן זַיין זוֹן אוּנְד הָט אִים מִקְרִיב גְוֶעֶן פַּר אַקְרְבָּן אִיז נָאט גְוֶעֶן אִין כַּעַס אוֹף אִים. אוּנְד נָאט זָאנְט אִיךְ הַיִים נִיט בְּרֶעֶנֶן מֶעַנְטָשֶׁן צוּ מִיר פַּר אַקְרְבָּן נָאר עֶר אִיז נִיט גֶיוֶעֶן קִין בֶּן תּוֹרָה דָאט עֶר נִיט גְוִיסְט דָעם דִין פוּן קָרְבָּנוֹת. אוּנְד נָאט זָאנְט צוּ דִיא עוֹבְדֵי גִלּוּלִים אִיר וְוִילְט מִיר בְּרֶעֶנֶן קִינְדֶר פַּר

אקרבו

אלא לבני נתתי פרשת קרבנות ופרשת ערכין שקרבנותיהם חביבים לפני . וכה"א (מלכים ג) טוב מעט לצדיק וגו' . תדע לך התחלתו של ספר דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אדם כי יקריב מכם קרבן לה' (ויקרא א) מכם ולא מהעכו"ם . וסופו של ספר דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם איש כי יפליא.וכה"א מגיד דבריו ליעקב וגו' (תהלים קמז) אמר להן הקב"ה לישראל אם אתם מביאין לפני ערכים שלכם מעלה אני אליכם כאלו נפשותיכם הקרבתם לפני . לכך נאמר איש כי יפליא נדר אמר הקב"ה לישראל בזכות הערכין אני מציל אתכם מגיהנם . אמר להם הקב"ה לישראל הן מעריכין לפני את נפשותיכם אני מציל אתכם מעריכת גיהנם שנא' (תהלים ג) כי ערוך מאתמול תפתה . ואערוך לפניכם שלחן הוא שאמר דוד תערוך לפני שלחן נגד צוררי דשנת בשמן ראשי כוסי רויה (תהלים כג) אמן וכן יהי רצון :

סליק ספר ויקרא

אַקְרָבָּן אִיךְ וויל נָאר אַקְרָבָּן פּוּן בְּהֵמוֹת אוּנְ נָאר פּוּן דִי בְּנָמֶת יִשְׂרָאֵל . עָם שְׁטַיִיט אִין אַן הַייבּ סֵפֶר וַיִּקְרָא רבי אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וָאלְטְ זָאגָן צוּ דִיא בְּנָמֶת יִשְׂרָאֵל נִיט צוּ דִיא עוֹ"ג אוּנְ צוּם סוֹף סֵפֶר וַיִּקְרָא שְׁטַיִיט דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וָאגְ צוּ דִי יוּדָן וָאלָן בְּרָעגָנָן צוּ מִיר זַיעֶר שׁאצוּנְג . וָאגְט נָאט אוּב אִיר וועט מִיר גֶעבָּן גֶעלְט פִיל אַיעֶר שׁאצוּנְג . אִיז גְלַייךְ וִויא אִיר וָואלְט זִיךְ אַלַיין נִבְּרָעגָנְט פַּר מִיר . אוּנְ בְּזָכוּת דָעם וועט אִיר נִיצוֹל וועֶרֶן פּוּן גֵיהִנֹּם אוּנְ אִיךְ וועל אַיךְ אָן גְרַייטָן אַטִישׁ בָּעתִיד לָבוֹא תִּשְׁרוֹךְ לְפָנַי שֻׁלְחָן נֶגֶד צוֹרְרָי דָוִד הַמֶּלֶךְ וָאגְט דוּ וועסְט גְרַייטָן אַטִישׁ פַּר מִיר קֶעגָן מִיינִי שׂוֹנְאִים זַיי וועלָן זַעהָן וָאם פַּר אַבָּבוֹד אִיךְ וועל הָאבָּן שְׁפֶּעטֶר דַּשְׁנְתָּ בַּשֶּׁמֶן רֹאשִׁי כּוֹסִי רְוָיָה וועסְט פָּעט מַאכָן מִיט בּוּיטֶל מִיין וָאם פַּר אַבָּבוֹד אִיךְ וועל הָאבָּן שְׁפֶּעטֶר דַּשְׁנְתָּ בַּשֶּׁמֶן רֹאשִׁי כּוֹסִי רְוָיָה וועסְט פָּעט מַאכָן מִיט בּוּיטֶל מִיין קָאם מִיין כּוֹס וועט זַיין זַאט . אִיךְ וועל טְרִינְקָן אַגְרוֹסָן כּוֹס וַיין פּוּן יַיִן הַמְשׁוּמָר וָאם אִיז בְּהָאלְטָן בָּאר צַדִּיקִים וועֶרֶן בָּעתִיד לָבוֹא אָמֵן :

תם ונשלם ספר ויקרא

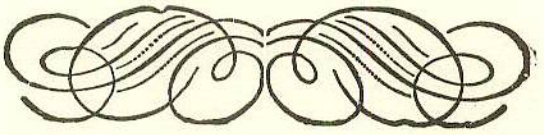

לוח המעשיות

ויקרא מעשה נדקיס ותחתיה . מעשה בכר כמלך שהיו שם תלמידים :

צו מעשה בכרמו בקדום שהיה עובר בשוק ביום :

שמיני ה' מגדולי בכל שהשיגו ומלאו מת כו', כשהוא תלמידה דשוא ליה לחבץ שהי תשבחה :

תזריע מעשה שהחל טורנוסרופוס כרומא , כשהי רואה את כשנעים ומקח ידו :

אחרי הלמיד לתחד שהורה פלכה לפני רבו . ר' נחוש כוס ב' חי' וכוס מורה , שמשון בן קמחית שיצא לדבר שבשלוך :

קדושים שהלו כמיניס את ה' שמלאי, לחדיחטום שמלך שהיה עובר למלחמה , תעשה בקריוחי נרוח לחד :

אמור מעשה בשנים שהשתו שמינהו כ"ג , ויב"ד שלין ליומי ורבה שם וכו', חלבשבדיהם מוקדון חול לגבי מלכת קיולת :

בחוקותי שהל רבי שמואל ב"ג שת רבי תליעזר שהיה עומד בשוק :

לוח המשלים

ויקרא מהלת לתר דעת תסרת מלי קניה , לחדם שיש לו בית נאה וגופל , לב בני חדם ה' קריתני וה' בן סלעיון , למלך שהיה לו פרדם והיה כתוכו פירות הרבה , לב' שרגמו חיקונין על מלך לחד שהור כו' :

צו לעטרה שהיה מוכר בשוק , למלך שלחר לפדגוגו הכה את בני חבל לה כו' :

שמיני לחוכנו של מלך שנכנס למדינה למלך שהשיר בנו לפדגוג והיה הפדגוג וכו' , ככיכים של מלך שהובלו למדינות , למלך שהיה לו כרם והיה לו ג' חוכחים , למדינה שהיתה חייבת את למלך שלח כו' , לרופא שהלך לבקר את חוליו וה' היה וכו' :

מצורע לעבד רע שהיה עומד למכור וקנהו רבו בכבליס וכו' :

אחרי למלך שהיה חשיב בעיו ומלאו בשופטין כו' . לעשיר גדול וחזק שלין לו לחבה ולין ביתו בית , לחדם שהיה לו שלחר של תניה שמ"ש :

קדושים למלך שקדם לחבה ולמר לה חני מלך ולח מלכה . לחדם שהור שנגיע לו ויש לו כרם ביהודה וכו' . למלך שהיה לו פילגשים וכיו לו בנים הרבה. למי שנתון בקובר ולומר חני וידע מה שבפלטרין. לחדם שהי יהוכח לגל תכוכח ושבחת כו' . לפעמון של זהב וכגיל שנו של מרגליות . לחדם שהיתה קוכלת על בנה וזמינה כו' . למלך שעלת פריזדגמת שלו למדינה . למטר נה חיולת ע"ים ב"ר עם ה' . למלך שהיה נכנס למדינה . וכוליח כריח . משל לעבור שהוא מהלך במדבר , משל לשליח של מלך שהלך לגבות בעיר . לשני בני חדם שנכנסו לדון נפני המלך . למדינה שהיתה ח יכת עם למלך :

בחוקותי למלך שנכנס מדינה והדליק בה ב' פנסין :